Monumenta linguae Slovacae.indd 1 28. 1. 2019 10:28:47

Monumenta Linguae Slovacae
Vol. I

Documenta Iuridico-administratoria

Formulae Iuramentorum

Saeculi XVI. – XVIII.

Tomus 1

Ediderunt, praefatione, articulis, critico apparatu, notisque instruxerunt
Petrus Benka, Martinus Homza & Paulus Zigo

2018
Universitas Comeniana Bratislavensis

Monumenta linguae Slovacae.indd 2 28. 1. 2019 10:28:57

Pamätníky Slovenského Jazyka
Vol. I

Právno-administratívne Dokumenty

Prísažné Formuly

zo 16. – 18. Storočia

Diel 1

Edovali, úvodom, štúdiami, kritickým aparátom a poznámkami opatrili
Peter Benka, Martin Homza & Pavol Žigo

2018
Univerzita Komenského v Bratislave

Monumenta linguae Slovacae.indd 3 28. 1. 2019 10:28:57

Táto publikácia bola vypracovaná v rámci projektu APVV-16-0374
Slovacikálne texty z bývalého Uhorského kráľovstva na príklade Horného Uhorska (1500 – 1780)

© Peter Benka, Martin Homza a Pavol Žigo

Recenzovali:
Prof. PhDr. Jozef Baďurík, CSc.
doc. PhDr. Vincent Múcska, PhD.

Jazyková úprava:
Ivana Labancová

Obrázok na obálke: Iniciála „S“ z diela Antonii Bonfinii Asculani: *Rerum Hungaricarum decades...* Ed.: Carolus Andreas Bel. Vyd. 7. Lipsiae : Joannis Paulli Kraus, 1771, s. 3.

Návrh obálky: Martin Homza a Matúš Brilla
Grafika: Matúš Brilla

Vydala Univerzita Komenského v Bratislave, 2018.
ISBN 978-80-223-4657-3

Obsah

Martin Homza: Niekoľko poznámok k edícii *Monumenta Linguae Slovacae* 63
Peter Benka: Slovenské prísahy v ranom novoveku 95
Pavol Žigo: Jazyková charakteristika slovenských prísah z novoveku 134
Pavol Žigo: Zásady prepisovania a čítania archívnych prameňov v rámci projektu *Monumenta Linguae Slovacae* 151

Texty

Bardejov

1.1 Prísaha hospodárskeho správcu (provízora) 155
Hospodársky správca (provízor) sa zaväzuje k dôslednému a nestrannému dohľadu nad mestskými poľami a majermi a k ich ochrane od akejkoľvek škody. Zároveň dozrie na poddaných. Rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Slovenská verzia.

1.2 Prísaha vernosti panovníkovi 156
Bardejovskí mešťania, ktorí sa zapojili do povstania Františka II. Rákociho, vyjadrujú svoju ľútosť a sľubujú vernosť Karolovi VI. Rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Nemecká a slovenská verzia.

1.3 Prísaha pri rozhodovaní o vlastníctve dobytka 157
Majiteľ dobytka v prípade sporu vyhlasuje, že predmetný statok je skutočne jeho poctivo nadobudnutým vlastníctvom. Rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Slovenská verzia.

1.4 Prísaha pri prijatí do meštianskeho stavu 157
Nový mešťan sa zaväzuje k vernosti a poslušnosti panovníkovi a mestskej vrchnosti. Bude hájiť záujmy mesta, neobchodovať s cudzincami a chrániť mestské tajomstvá. Rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Latinská, nemecká a slovenská verzia.

Monumenta linguae Slovacae.indd 5 28. 1. 2019 10:28:57

1.5 Prísaha svedka 159

Svedok sa zaväzuje konať a vypovedať spravodlivo a pravdivo. Názov sa nezachoval, no mohlo by ísť o prísahu svedkov vypovedajúcich pri súdnych sporoch. Rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Slovenská jazyková verzia.

1.6 Prísaha limitátorov 160

Limitátor sa zaväzuje k spravodlivému a nestrannému výkonu svojej funkcie, pričom bude zachovávať náležitú nestrannosť, aby sa žiadnemu z mešťanov nestala škoda. Rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Nemecká, latinská a slovenská verzia.

1.7 Prísaha lesníkov 161

Lesníci sa kolektívne zaväzujú, že budú obozretne strážiť mestské lesy, aby zabránili krádežiam a ničeniu. Rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Slovenská verzia.

1.8 Prísaha úradníkov z volenej obce 162

Úradník sa zaväzuje k vernej a spravodlivej službe mestu, aby mu priniesol čo najviac osohu a ochránil ho od akejkoľvek škody. Rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Latinská, nemecká a slovenská verzia.

1.9 Prísaha jednotlivca v spore, ktorou sa zrieka volov, koní a iného statku 163

Prisahajúci sa odrieka vlastníctva volov, ktoré boli odcudzené v texte menovanému Petrovi Prakovi. Ide o použitie prísahy v konkrétnom (nedatovanom) prípade krádeže. Rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Slovenská verzia.

1.10 Prísaha limitátorov 163

Limitátor sa zaväzuje k spravodlivému a nestrannému výkonu svojej funkcie, pričom bude zachovávať náležitú nestrannosť tak, aby sa žiadnemu z mešťanov nestala škoda. Rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Slovenská verzia.

1.11 Prísaha dlžníka 164

Dlžník sa zaväzuje, že čestne prizná všetko svoje imanie, aby z priznaného majetku mohol vyplatiť svoje dlhy. Konfesionálne neutrálne formulácie. Slovenská verzia.

Monumenta linguae Slovacae.indd 6 28. 1. 2019 10:28:57

1.12 Prísaha (svedka) 164

Svedok sa zaväzuje, že bez ohľadu na akékoľvek okolnosti bude vypovedať spravodlivo a pravdivo. Text je bez bližšieho označenia. Rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Slovenská verzia.

1.13 Prísaha úradníkov, ktorí sa podieľajú na výbere deviatku 165

Mestský úradník sa zaväzuje k vernosti a poslušnosti vrchnosti. Ohlási všetky osoby, ktoré by výber deviatku akýmkoľvek spôsobom marili. Konfesionálne neutrálne formulácie, resp. ich skrátená podoba. Slovenská verzia.

1.14 Prísaha poľného dozorcu (inšpektora) 165

Poľný dozorca sa zaväzuje svedomito dohliadať na všetky polia, lúky a záhrady, tak mestské, ako aj tie v súkromnom vlastníctve. Bezodkladne a pravdivo ohlási každú škodu, ktorú by zistil. Rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Slovenská verzia.

1.15 Prísaha nových mešťanov pri prijatí do mestského práva 166

Noví mešťania sa zaväzujú k vernosti a poslušnosti panovníkovi a mestskej vrchnosti. Budú hájiť záujmy mesta, okrem iného nebudú obchodovať s cudzincami a nikoho nebudú zasväcovať do mestských tajomstiev. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

1.16 Prísaha stavebného dozorcu 166

Stavebný dozorca sa zaväzuje, že bude svedomito plniť svoje povinnosti – dozor nad stavbou mestských budov, stavebným materiálom a robotníkmi. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Nemecká, maďarská a slovenská verzia.

1.17 Prísaha pri súpise majetku 168

Žid Jozef sa na žiadosť svojich veriteľov zaväzuje priznať a pravdivo bez akéhokoľvek zatajovania spísať celý svoj hnuteľný i nehnuteľný majetok. Formulácie príznačné pre židovské prostredie. Slovenská verzia.

1.18 Prísaha pri prijatí mestského práva 169

Noví mešťania sa zaväzujú k vernosti a poslušnosti Františkovi I. a mestskej vrchnosti. Budú hájiť záujmy mesta, v prípade potreby aj so zbraňou v ruke. Prísaha doplnená notárskym poučením pre nových mešťanov. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

Monumenta linguae Slovacae.indd 7 28. 1. 2019 10:28:58

1.19 Prísaha (svedka) 170

Účastníčka súdneho sporu sa zaväzuje, že pravdivo a čestne pred súdom uvedie všetky potrebné náležitosti. Osobitne pritom oboznámi súd so stavom financií zosnulého manžela. Konfesionálne nejasné formulácie. Latinská a slovenská verzia.

1.20 Prísaha úradníkov z volenej obce 172

Mestskí úradníci sľubujú, že budú verne a spravodlivo slúžiť mestu tak, aby mu priniesli čo najviac osohu a ochránili ho od akejkoľvek škody. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Nemecká, latinská a slovenská verzia.

1.21 Prísaha (člena mestskej rady) 173

Člen mestskej rady sľubuje vernosť panovníkovi a mestskej vrchnosti a zároveň prisahá, že zachová v tajnosti všetky dôverné informácie a pri svojej práci bude hájiť prospech mesta. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Latinská, nemecká a slovenská verzia.

1.22 Prísaha člena mestskej rady 174

Člen mestskej rady sľubuje vernosť mestskej vrchnosti a panovníkovi a zároveň prisahá, že zachová v tajnosti všetky mestské tajomstvá, bude vždy prihliadať na prospech mesta. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Nemecká a slovenská verzia.

1.23 Prísaha (pri prijatí mestského práva) 175

Noví mešťania sľubujú vernosť a poslušnosť Leopoldovi I., Jozefovi I., a magistrátu. Zaväzujú sa pracovať na prospech mesta, ochraňovať ho od škody a ohlásiť každého, kto by podnecoval alebo konal proti mestským záujmom. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

1.24 Prísaha úradníkov z volenej obce 176

Úradníci sľubujú, že budú verne a spravodlivo slúžiť mestu tak, aby mu priniesli čo najviac osohu a ochránili ho od akejkoľvek škody. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Nemecká, latinská a slovenská verzia.

1.25 Prísaha pri prijatí mestského práva 177

Noví mešťania sľubujú vernosť a poslušnosť panovníkovi a mestskej vrchnosti. Zaväzujú sa, že budú dbať o dobro mesta a chrániť ho aj so zbraňou v ruke. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

Monumenta linguae Slovacae.indd 8 28. 1. 2019 10:28:58

1.26 Prísaha minciara/zmenárnika 178

Zmenárnik Augustín dosvedčuje, že nevie nič o falošných peniazoch, nemal s nimi dočinenia ani ich žiadnym spôsobom neuvádzal do obehu. Bez konfesionálnych formulácií, resp. ich skrátená podoba. Slovenská verzia.

1.27 Prísaha pri prijatí do mestského práva 178

Noví mešťania sa zaväzujú k vernosti a poslušnosti panovníkovi a mestskej vrchnosti. Budú robiť všetko pre dobro mesta, hájiť jeho záujmy a ochraňovať ho od akejkoľvek škody. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Latinská a slovenská verzia.

1.28 Prísaha pri rozhodovaní o vlastníctve 180

Majiteľ ťažného statku vyhlasuje, že uvedený statok je skutočne jeho a že vo veci neklame. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

1.29 Prísaha vo veci stratenej kravy 180

Rusíni z Marošovej prísažne vyhlasujú, že nájdená krava je totožná s tou, ktorú pred rokom stratili a že je ich vlastným majetkom. Bez konfesionálnych formulácií. Slovenská verzia.

1.30 Prísaha úradníkov z volenej obce 181

Úradníci sľubujú vernosť Leopoldovi I. a vrchnosti mesta. Zaväzujú sa, že budú svedomito plniť svoje povinnosti, pracovať na prospech mesta a ochraňovať ho od akejkoľvek škody. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

1.31 Prísaha v záležitosti hanobenia/rúhania 181

Mikuláš Privigyei sa zaväzuje, že v kauze rúhania sa blahoslavenej Panne Márii a jej hanobenia bude odpovedať pravdivo a čestne na všetky otázky, ktoré mu budú položené. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

1.32 Prísaha vernosti panovníkovi 182

Bardejovskí mešťania, ktorí sa zúčastnili povstania Františka II. Rákociho, vyjadrujú svoju ľútosť a sľubujú trvalú a úplnú vernosť Karolovi VI. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Nemecká a slovenská verzia.

1.33 Prísaha mlynára 183

Mlynár sa zaväzuje, že bude verne slúžiť mestskej vrchnosti, že bude odoberať len spravodlivé mierky a obilie i múku sypať tam, kam patrí. Bude

Monumenta linguae Slovacae.indd 9 28. 1. 2019 10:28:58

dozerať na služobníctvo a robotníkov pracujúcich v mlyne. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

1.34 Prísaha vojaka 184

Vojak sľubuje vernosť a oddanosť krajine, mestu i vrchnosti, ktorá ho najala, a zaväzuje sa, že bude až do smrti plniť rozkazy svojich veliteľov. Prvé známe použitie roku 1639. Konfesionálne neutrálne formulácie. Slovenská verzia.

Gelnica

2.1 Prísaha pivovarníka 185

Pivovarník sa zaväzuje k poctivej službe, údržbe majetku v dobrom stave a čestnému odovzdávaniu príjmov. Konfesionálne neutrálne formulácie. Nemecká a slovenská verzia.

2.2 Prísaha mlynára 186

Mlynár sa zaväzuje k čestnej a nestrannej službe, aby práca jeho zákazníkov nevyšla nazmar. Konfesionálne neutrálne formulácie. Nemecká a slovenská verzia.

2.3 Prísaha mestského hajdúcha 186

Hajdúch sa zaväzuje k poslušnému výkonu služby, stráženiu a ochrane chotára, a odmietaniu akýchkoľvek úplatkov. Konfesionálne neutrálne formulácie. Nemecká a slovenská verzia.

2.4 Prísaha šenkárovho pomocníka 187

Šenkárov pomocník sa zaväzuje k výčapu neznehodnoteného mestského alkoholu a k poslušnosti svojmu nadriadenému šenkárovi. Skrátené úvodné a záverečné konfesionálne formulácie. Nemecká a slovenská verzia.

2.5 Prísaha mlynára 188

Mlynár sa zaväzuje, že on, jeho deti i služobníci budú svoju službu vykonávať verne a bez poškodenia svojich zákazníkov a mestského majetku. Konfesionálne neutrálne formulácie, resp. ich skrátená podoba. Nemecká verzia pre mlynárovu ženu, slovenská verzia pre mlynára.

Monumenta linguae Slovacae.indd 10 28. 1. 2019 10:28:58

2.6 Prísaha šenkára 189

Šenkár sa zaväzuje k poctivému výdaju mestského piva a pálenky podľa stanovených mier. Utŕžený zisk čestne odovzdá inšpektorom. Konfesionálne neutrálne formulácie. Slovenská verzia.

2.7 Prísaha lesného strážnika 189

Lesný strážnik sa zaväzuje k ostražitej službe v mestských lesoch. Bez konfesionálnych formulácií. Slovenská verzia.

2.8 Prísaha svedka 189

Svedok sa zaväzuje, že bude odpovedať pravdivo a nič nezatají. Konfesionálne neutrálne formulácie. Slovenská verzia.

2.9 Prísaha členov volenej rady 190

Člen volenej rady sa zaväzuje k činnosti v prospech obce, uprednostňujúc všeobecný osoh pred osobným záujmom. Konfesionálne neutrálne formulácie. Slovenská verzia.

2.10 Prísaha pre nových mešťanov 190

Nový mešťan sa zaväzuje k poslušnosti mestským vrchnostiam a pokojnému spolunažívaniu s ostatnými, dbajúc pri akomkoľvek svojom počínaní na záujmy komunity ako celku. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

2.11 Prísaha zástupcu volenej obce 191

Zástupca volenej obce sa zaväzuje k vernosti kráľovi a svedomitému výkonu svojich povinností, uprednostňujúc všeobecný osoh pred osobným záujmom. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská a nemecká verzia.

2.12 Prísaha (mestského služobníka) 192

Prísaha obsahuje záväzok k poctivej a vernej službe mestu. Konfesionálne neutrálne formulácie. Slovenská verzia. Text na samostatnom hárku papiera.

2.13 Prísaha nekonkretizovaná 192

Prísaha obsahuje záväzok k poslušnosti a vernosti pri uskutočňovaní kráľovských a stoličných príkazov, k práci pre úžitok mesta, dohľadu nad príjmami a výdavkami mesta a nestrannému súdeniu. Bez konfesionálnych formulácií. Slovenská verzia. Text na samostatnom hárku papiera.

Monumenta linguae Slovacae.indd 11 28. 1. 2019 10:28:58

2.14 Prísaha úradníka 193

Úradník sa zaväzuje k poctivému a dôslednému výkonu povinností na zverenom poste. Konfesionálne neutrálne formulácie. Slovenská verzia. Text na samostatnom hárku papiera.

2.15 Prísaha ovčiara 194

Ovčiar sa zaväzuje k pravdivej výpovedi vo veci úhynu oviec – deklaruje, že udalosť nezavinil on a nevie ani o možnej príčine. Konfesionálne neutrálne formulácie. Slovenská verzia.

2.16 Prísaha poddaného 194

Poddaný sa s celou svojou rodinou zaväzuje k vernosti a poslušnosti voči vrchnosti. Konfesionálne neutrálne formulácie. Slovenská verzia.

2.17 Prísažná formula 195

Všeobecná prísaha, ktorou sa prisahajúci zaväzuje k podaniu pravdivých informácií. Konfesionálne neutrálne formulácie. Slovenská verzia.

2.18 Prísaha zlodeja 195

Obvinený sa zaväzuje, že nič neukradol ani nikoho kradnúť nevidel a o odcudzených veciach nič nevie. Konfesionálne neutrálne formulácie. Nemecká a slovenská verzia.

Košice

3.1 Prísaha hajdúcha 197

Hajdúch sa zaväzuje k poslušnosti voči nadriadeným, zachovávaniu mestských tajomstiev a dozoru nad podozrivými návštevníkmi mesta. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia, stručná a detailná podoba.

3.2 Prísaha pomocníkov dozorcu nad trhmi a vyberačov poplatkov 198

Pomocníci trhových úradníkov sa zaväzujú k poslušnosti nadriadeným, k odovzdávaniu všetkých vybratých poplatkov, dozoru nad príjmami a záujmami mesta. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

3.3 Prísaha drábov a pomocníkov pisára pri mestskej bráne 199

Pomocníci dozorcu nad mestskou bránou sa zaväzujú k poslušnosti nadriadenému, k svedomitému výberu poplatkov a dohľadom nad plynulou

Monumenta linguae Slovacae.indd 12 28. 1. 2019 10:28:58

premávkou v bráne. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Latinská a slovenská verzia.

3.4 Prísaha pomocníka dozorcov nad stavbami 200

Pomocník dozorcov nad stavbami sa zaväzuje k poslušnosti, k svedomitému plneniu každej zverenej úlohy a dozoru nad robotníkmi. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Maďarská a slovenská verzia.

3.5 Prísaha lesných strážnikov 201

Lesný strážnik sa zaväzuje k poslušnosti, vedeniu triezveho života a svedomitému dohľadu nad mestskými lesmi tak, aby v nich nedochádzalo k neoprávnenému výrubu dreva. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

3.6 Prísaha strážnikov mestských pozemkov 203

Strážnici mestských pozemkov sa zaväzujú k poslušnosti vrchnostiam, k vedeniu triezveho života a svedomitému dohľadu nad mestskými poľami, lúkami, sadmi a vinicami. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

3.7 Prísaha mestského kočiša 203

Mestský kočiš sa zaväzuje k poslušnosti vrchnostiam a k starostlivosti o jemu zverené náradie, priestory a kone, ktoré nebude využívať na súkromné účely. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

3.8 Prísaha správcu mestského humna 204

Správca mestského humna sa zaväzuje k svedomitému výkonu povinností. Zvláštnu pozornosť venuje dozoru nad poľnými prácami a uskladneniu zrna. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Latinská a slovenská verzia.

3.9 Prísaha správcu špitálu a jeho manželky 207

Správca špitálu sa zaväzuje k svedomitému splneniu každého nariadenia. Obzvlášť bude venovať pozornosť udržiavaniu čistoty, poriadku a pobožného správania sa u zaopatrovaných. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Latinská, maďarská a slovenská verzia.

3.10 Prísaha strážnika veže 210

Strážnik veže sa zaväzuje k vernosti mestským vrchnostiam a svedomitému výkonu svojej služby, počas ktorej ostane triezvy a dozrie na predchádzanie škodám. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

Monumenta linguae Slovacae.indd 13 28. 1. 2019 10:28:58

3.11 Prísaha nočného strážnika 211

Nočný strážnik sa zaväzuje k poslušnosti mestskej vrchnosti, k vedeniu triezveho života a dohľadu nad poriadkom v meste. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

3.12 Nová mlynárska prísaha 212

Mlynár sa zaväzuje k poslušnosti mestským vrchnostiam a svedomitému výkonu svojich úloh, ktoré sú detailne vymenované. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

3.13 Nová prísaha pre piliarov v poddanských dedinách mesta 213

Piliar sa zaväzuje k poslušnosti mestským vrchnostiam a k svedomitému rezaniu dreva a dosiek podľa obdržaných nariadení, pričom bude dbať o záujmy mesta, nie svoj osobný prospech. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

3.14 Prísaha mýtnika a krčmára 214

Mýtnik a zároveň krčmár sa zaväzuje k poslušnosti vrchnostiam, vedeniu triezveho života a pohostinnosti k návštevníkom. Nebude falšovať nápoje, miery ani ceny a svedomito bude vyberať mýto. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Latinská, nemecká a slovenská verzia.

3.15 Prísaha kúpeľníka 216

Kúpeľník sa zaväzuje k poslušnosti mestským vrchnostiam, svedomitému výberu poplatkov a starostlivosti o kúpele. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

3.16 Prísaha krčmára 217

Krčmár sa zaväzuje k poslušnosti mestským vrchnostiam, svedomitej starostlivosti o zverené predmety aj nápoje, ktoré bude vydávať neznehodnotené. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Latinská, nemecká a slovenská verzia.

3.17 Prísaha mestského vinohradníka v tokajskej oblasti 219

Mestský vinohradník sa zaväzuje k plneniu udelených príkazov, dozoru nad najatými robotníkmi a k vedeniu evidencie. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Latinská, maďarská a slovenská verzia.

3.18 Prísaha hlásnika 222

Hlásnik sa zaväzuje k poslušnosti mestským vrchnostiam, pričom obzvlášť v čase nešťastí uprednostní záujem a bezpečnosť komunity pred svojím

Monumenta linguae Slovacae.indd 14 28. 1. 2019 10:28:58

osobným. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Latinská, nemecká a slovenská verzia.

3.19 Prísaha väzenského strážnika 224

Väzenský strážnik sa zaväzuje k poslušnosti mestským vrchnostiam, usilovnému dozoru nad jemu zverenými väzňami, obzvlášť nedopustí rozmach opilstva. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Latinská a slovenská verzia.

3.20 Prísaha mestského debnára 225

Debnár sa zaväzuje k svedomitému plneniu svojich povinností tak, aby pre jeho lenivosť alebo uprednostnenie vlastného zisku nevznikla mestu žiadna škoda. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Latinská a slovenská verzia.

3.21 Prísaha kuričky 227

Kurička sa zaväzuje, že v chladnejších ročných obdobiach včas zabezpečí vykurovacie drevo, bude svedomito vykurovať zverené priestory, pričom dohliadne na bezpečnosť pri zaobchádzaní s ohňom. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

3.22 Prísaha mestského lampára 228

Mestský lampár sa zaväzuje k starostlivosti o večerné zapaľovanie lámp, k dohľadu nad nimi a k rannému zberu kahancov a iných použitých predmetov. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

3.23 Prísaha dozorcu nad priekopami 229

Dozorca nad priekopami sa zaväzuje k udržiavaniu čistoty priekop, najmä v čase intenzívnych dažďov. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

3.24 Prísaha leštiča a brusiča 229

Brusič sa zaväzuje k svedomitému výkonu svojho povolania a čestnému zaobchádzaniu s peniazmi, ktoré zaň v prospech mesta utŕži. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Nemecká a slovenská verzia.

3.25 Prísaha papiernika 230

Papiernik sa zaväzuje k poslušnosti mestským vrchnostiam, svedomitému spravovaniu zverenej papierne a poriadnej výrobe papiera. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

Monumenta linguae Slovacae.indd 15 28. 1. 2019 10:28:58

3.26 Prísaha richtára predmestia 231

Richtár predmestia sa zaväzuje k vernosti uhorskému kráľovi Františkovi a mestským vrchnostiam, nestrannému výkonu súdnictva a svedomitému plneniu všetkých povinností. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

3.27 Prísaha úradníka povereného súpisom meštianskeho majetku 232

Úradník sa zaväzuje k svedomitému a nestrannému výkonu svojich povinností a dôkladnému súpisu majetku mešťanov pre potreby kontribúcií. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

3.28 Prísaha mlatca 233

Mlatec sa zaväzuje k svedomitému zaobchádzaniu s vymláteným zrnom, aby mesto neutrpelo žiadnu škodu. V stodole a jej blízkosti nebude fajčiť tabak. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

3.29 Prísaha hrobára 233

Hrobár sa zaväzuje k svedomitému plneniu svojich povinností, predovšetkým, že bude hroby vykopávať do potrebnej hĺbky. Akékoľvek predmety nájdené z predošlých hrobov odovzdá mestským vrchnostiam. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

3.30 Prísaha richtárov poddanských dedín 234

Vidiecky richtár sa zaväzuje k vernosti uhorskému kráľovi Františkovi I. a mestským vrchnostiam. Všetky svoje povinnosti bude plniť s náležitou nestrannosťou, dbajúc na poriadok a mestské záujmy. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

3.31 Prísaha členov volenej obce 235

Člen volenej obce sa zaväzuje k vernosti uhorskému kráľovi Františkovi I. a mestským vrchnostiam a k zachovávaniu starých práv a zvyklostí mesta. Zachová mestské tajomstvá a nezapojí sa do sprisahaneckého konania proti mestskej jednote. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Latinská, maďarská, nemecká a slovenská verzia.

3.32 Prísaha nového mešťana 238

Nový mešťan sa zaväzuje k vernosti mestským vrchnostiam a komunite, k ochrane záujmov mesta a jeho starých zvyklostí a privilégií. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Maďarská, nemecká a slovenská verzia.

Monumenta linguae Slovacae.indd 16 28. 1. 2019 10:28:58

3.33 Prísaha predstavených cechov 240

Cechmajster sa zaväzuje k vernosti uhorskému kráľovi Františkovi I. a mestským vrchnostiam a k svedomitému výkonu svojho povolania s náležitou nestrannosťou. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Maďarská, nemecká a slovenská verzia.

3.34 Prísaha vojenského regrúta 242

Vojenský regrút sa zaväzuje k vernosti uhorskému kráľovi, krajine a jej zákonom, a k poslušnému plneniu všetkých rozkazov. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Nemecká a slovenská verzia.

3.35 Prísaha svedka 243

Svedok sa zaväzuje k nestrannému odpovedaniu na všetky otázky a k poskytnutiu čestného a pravdivého svedectva. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Latinská, maďarská, nemecká a slovenská verzia.

3.36 Židovská prísaha 244

Židovský svedok sa zaväzuje k vydaniu pravdivého svedectva. Text prevzatý z Tripartita. Maďarská, nemecká a slovenská verzia.

3.37 Prísaha nočného strážnika kupcov 246

Nočný strážnik sa zaväzuje k dozoru nad bezpečnosťou kupeckých stánkov, nepôjde do krčmy, ale ostane triezvy. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

Levoča

4.1 Prísaha dedinského richtára 248

Dedinský richtár sa zaväzuje k vernosti a poslušnosti richtárovi a mestskej rade, a k nestrannosti pri ochrane cti, práva a spravodlivosti obyvateľstva. Evanjelické konfesionálne formulácie. Nemecká a slovenská verzia. Najstarší slovenský text v zbierke.

4.2 Prísaha strážnika (drába) 249

Strážnik sa zaväzuje k poslušnosti a vernosti richtárovi a mestskej rade pri výkone svojej služby. Evanjelické konfesionálne formulácie. Nemecká a slovenská verzia. Texty v *Knihe prísah* z roku 1552, ale oba mladšieho datovania.

Monumenta linguae Slovacae.indd 17 28. 1. 2019 10:28:58

4.3 Prísaha väzenského strážnika 249

Väzenský strážnik sa zaväzuje richtárovi i mestskej rade k poctivému a vernému výkonu služby. K zvereným väzňom bude pristupovať nestranne a podľa príkazov vrchnosti. Evanjelické konfesionálne formulácie. Nemecká a slovenská verzia. Nemecký text pôvodný v *Knihe prísah* zo 16. storočia, slovenský mladšieho dáta.

4.4 Prísaha mešťana 250

Mešťan sa zaväzuje k vernosti a poslušnosti richtárovi a mestskej rade a uhorskému kráľovi Matejovi II. (neskôr Ferdinandovi II.). Evanjelické konfesionálne formulácie. Nemecká a slovenská verzia. Nemecká predloha pôvodná zo 16. storočia, slovenský text pôvodne z čias vlády Mateja II.

4.5 Prísaha dedinského richtára 252

Prísahou sa dedinský richtár zaväzuje k vernosti a poslušnosti mestu mestským vrchnostiam, k nestrannosti pri výkone svojich povinností. Evanjelické konfesionálne formulácie. Nemecká a slovenská verzia. Oba texty sú (takmer doslovným) odpisom starších prísah zo 16. storočia.

4.6 Prísaha skladača sudov (šrotára) 254

Skladač sudov sa zaväzuje k spravodlivému výkonu svojej služby, predchádzajúc vzniku škôd mestu alebo jednotlivým zákazníkom. Evanjelické konfesionálne formulácie. Slovenská verzia. Text na samostatnom hárku papiera vloženom do *Knihy prísah*.

4.7 Prísaha mešťana 254

Mešťan sa zaväzuje k poslušnosti a vernosti uhorskému kráľovi Leopoldovi I. a mestským vrchnostiam. Bude hájiť práva mesta a zachovávať rozkazy. Evanjelické konfesionálne formulácie. Nemecká a slovenská verzia. Pôvodný text v *Knihe prísah* z roku 1675.

4.8 Prísaha dedinského richtára 255

Dedinský richtár sa zaväzuje k poslušnosti a vernosti mestským vrchnostiam, k hájeniu záujmov a úžitku mesta, a k nestrannému výkonu spravodlivosti. Evanjelické konfesionálne formulácie. Nemecká a slovenská verzia. Pôvodný text v *Knihe prísah* z roku 1675.

4.9 Prísaha mlynára 256

Mlynár sa zaväzuje k poslušnému a spravodlivému výkonu svojej služby. V prísahe sú opísané povinnosti spojené s mlynárskym povolaním.

Monumenta linguae Slovacae.indd 18 28. 1. 2019 10:28:58

Evanjelické konfesionálne formulácie. Nemecká a slovenská verzia. Pôvodný text v *Knihe prísah* z roku 1675.

4.10 Prísaha lesníka 258

Lesník sa zaväzuje k svedomitému a poslušnému výkonu svojich povinností. Bude svedomito strážiť lesy pred poškodzovaním a nebude brať drevo pre vlastné potreby bez vedomia svojho pána. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

4.11 Prísaha hajdúcha 259

Hajdúch sa zaväzuje k poslušnosti mestskej vrchnosti, cnosti, usilovnosti a spravodlivosti pri výkone služby a k ochrane mesta, obzvlášť pred ohňom. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

4.12 Prísaha svedka 259

Svedok sa zaväzuje k poskytnutiu pravdivej výpovede v prerokúvanom prípade. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

4.13 Prísaha hajdúcha 260

Hajdúch sa zaväzuje k vernosti a statočnosti pri napĺňaní rozkazov. Tajné informácie nevyzradí a svoju stráž počas služby neopustí, ostane v triezvom stave a bude sa vystríhať spánku v čase služby. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

4.14 Prísaha nočného strážnika 260

Nočný strážnik sa zaväzuje každú hodinu obísť vyznačenú trasu a strážiť mesto pred ohňom a pred inými nebezpečenstvami. Zároveň ostane triezvy a bude bdieť. Bez konfesionálnych formulácií. Slovenská verzia.

4.15 Prísaha mlynára 261

Mlynár sa zaväzuje k vernému a poslušnému výkonu služby podľa nariadenia magistrátu a árendátora, aby nepoškodil ani pána, ani zákazníkov. Text obsahuje opis povinností mlynára voči árendátorovi. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

4.16 Prísaha svedka 262

Svedok sa zaväzuje odpovedať na všetky predložené otázky pravdivo a bez zatajovania informácií. Slovenská verzia. Odpis staršej slovenskej prísahy.

Monumenta linguae Slovacae.indd 19 28. 1. 2019 10:28:58

Prešov

5.1 Prísaha senátora 263

Senátor sa zaväzuje k vernosti Márii Terézii a jej riadne zvoleným nástupcom, k nestrannej ochrane záujmov mesta a k dodržiavaniu zákonov vlasti a zvyklostí mesta. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Latinská, maďarská, nemecká (nezachovaná), slovenská verzia.

5.2 Prísaha tribúna ľudu a volenej obce 265

Tribún ľudu a členovia volenej obce sa zaväzujú k vernosti panovníkovi (najprv Márii Terézii, neskôr Jozefovi II.), mestu, jeho predstaviteľom a zvyklostiam, ako aj ideálu jednoty komunity. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Latinská, maďarská, nemecká (nezachovaná) a slovenská.

5.3 Prísaha išpána 267

Mestský išpán sa zaväzuje k poslušnosti mestskému hospodárovi a k dozoru nad mestskými poľami a lúkami, s nimi spojenými prácami a s na ne najatými robotníkmi. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Latinská a slovenská verzia.

5.4 Prísaha dozorcu nad stavebnými prácami 268

Dozorca mestských stavieb sa zaväzuje k poslušnosti voči mestskému hospodárovi, dozoru nad stavebnými prácami, materiálom a robotníkmi, dbajúc primárne na záujmy mesta. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Latinská a slovenská verzia.

5.5 Prísaha dozorcu nad mäsom 270

Dozorca nad mäsom sa zaväzuje k dohľadu nad kvalitou spracovávaného mäsa a nad dodržiavaním čestných praktík pri jeho predaji. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

5.6 Prísaha dozorcu nad sýpkami 270

Dozorca nad sýpkami sa zaväzuje k dohľadu nad zhromaždeným obilím, jeho mlatbou a ďalšími prácami súvisiacimi s jeho spracovaním a uskladnením, v súlade s inštrukciami mestského hospodára. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

5.7 Prísaha dozorcu nad mlynmi 271

Dozorca nad mlynmi sa zaväzuje k starostlivému dohľadu nad mestskými príjmami plynúcimi z mlyna, odrieka sa akéhokoľvek spolčovania sa

Monumenta linguae Slovacae.indd 20 28. 1. 2019 10:28:58

s tovarišmi alebo inými osobami v neprospech mesta. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

5.8 Prísaha árendátora trhu 272

Árendátor trhu sa zaväzuje dodržiavať podmienky, na ktorých sa pri udelení árendy na trh dohodol s magistrátom, predovšetkým nevyberať vyššie poplatky počas trhov. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

5.9 Prísaha strážnika trhu 272

Strážnik trhu sa zaväzuje k spravodlivému výberu trhových poplatkov podľa vopred dohodnutých podmienok a následnému odovzdaniu príjmov v plnej výške árendátorom. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

5.10 Prísaha richtára predmestia 273

Richtár predmestia sa zaväzuje k poslušnosti kráľovnej Márii Terézii, richtárovi a mestskej rade. Bude dbať na ochranu záujmov a potrieb mesta a pri výkone povinností zachovávať náležitú nestrannosť. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

5.11 Prísaha strážnikov námestia 273

Strážnik námestia sa zaväzuje k poslušnosti mestskej vrchnosti a k ochrane mestských záujmov, napríklad zamedzujúc dovozu alkoholu z vidieka. Bude zachovávať mestské tajomstvá. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

5.12 Prísaha debnára 274

Mestský debnár sa zaväzuje k poslušnosti a poctivému dozoru nad sudmi s vínom a iným alkoholom tak, aby mesto neutrpelo žiadnu škodu. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

5.13 Prísaha skladača sudov (šrotára) 275

Skladač sudov sa zaväzuje k poslušnosti voči mestskej vrchnosti a k dohľadu nad tým, aby sa mestské víno neoprávnene nevyvážalo alebo neodcudzilo. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

Monumenta linguae Slovacae.indd 21 28. 1. 2019 10:28:58

5.14 Prísaha správcu vodovodov 275

Správca vodovodov sa zaväzuje k poslušnosti mestskej vrchnosti a k dozoru nad vodovodmi, aby bol do mesta v každom ročnom období zabezpečený prísun vody. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

5.15 Prísaha mäsiara 276

Mäsiar sa zaväzuje k dodržiavaniu poriadku príslušného cechu, pričom bude obzvlášť dbať na rozlišovanie kvalitného a horšieho mäsa a jeho primerané využitie. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

5.16 Prísaha strážnika brány a pisára 277

Strážnik brány a pisár sa zaväzuje k poslušnosti mestskej vrchnosti, konaniu v prospech mesta a jeho záujmov a poriadnemu zaobchádzaniu s mestskými príjmami. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

5.17 Prísaha mýtnika 277

Mýtnik sa zaväzuje k poslušnosti mestskej vrchnosti a k poctivému a dôkladnému výberu mýta od každého, pričom všetky získané príjmy odovzdá na príslušnom mieste. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

5.18 Prísaha lesníkov 278

Lesník sa zaväzuje k usilovnému dohľadu nad mestskými lesmi, obzvlášť aby sa v nich neoprávnene neťažilo a nevyvážalo drevo. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

5.19 Prísaha strážnikov polí 279

Strážnik polí sa zaväzuje k usilovnému dohľadu nad mestskými poľami, lúkami a záhradami, obzvlášť, aby neboli poškodené pasúcim sa dobytkom, domácimi zvieratami alebo ľuďmi. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

5.20 Prísaha kamenára 280

Kamenár sa zaväzuje k spolupráci s lesníkmi pri určovaní lokalít na lámanie kameňa a k zachovávaniu inštrukcií mestských nadriadených. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Nemecká (nezachovaná) a slovenská verzia. K prísahe sú priložené kamenárske inštrukcie.

5.21 Prísaha výčapníka 281

Výčapník sa zaväzuje k poctivému výčapu vína, rozdeľovaniu kvalitnejšieho a horšieho, dodržiavajúc poctivú mieru. Víno nebude miešať, falšovať,

Monumenta linguae Slovacae.indd 22 28. 1. 2019 10:28:58

odoberať pre vlastnú spotrebu ani predávať na dlh. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

5.22 Prísaha výčapníkovej slúžky 282

Výčapníkova slúžka sa zaväzuje k poslušnosti svojmu pánovi a odrieka sa akéhokoľvek znehodnocovania vína vodou alebo jeho miešania. Utŕžený zisk poctivo odovzdá. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

5.23 Prísaha výbercu dane (akcízu) 282

Výberca dane sa zaväzuje k poctivému výberu sumy v primeranej výške od každého dovezeného tovaru. Všetok príjem bude odkladať do určenej škatule a v plnej výške odovzdá mestskému hospodárovi. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

5.24 Prísaha mestského mlatca obilia 283

Mestský mlatec obilia sa zaväzuje k poriadnemu mláteniu obilia a k svedomitému zaobchádzaniu s vymláteným obilím aj slamou, aby nepoškodil mestské záujmy. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

5.25 Prísaha cudzieho mlatca obilia 284

Mlatec obilia v súkromnej službe sa zaväzuje poslušnosťou voči svojmu pánovi a k poriadnemu výkonu svojej práce, aby jeho prenajímateľom nevznikla žiadna škoda. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

5.26 Prísaha sluhov dozorcov nad pálenkou 284

Sluhovia dozorcov nad pálenkou sa zaväzujú k dohľadu nad tým, aby sa do mesta nedostala žiadna nelegálna pálenka, aby tak árendátorom v meste nevznikala žiadna škoda. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

5.27 Prísaha páleníka 285

Páleník sa zaväzuje, že všetky suroviny, ktoré mu budú mestom dodané, poctivo použije na výrobu pálenky bez znehodnocovania alebo využitia vo vlastný prospech. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

5.28 Prísaha výrobcu pálenky z vínnych usadenín 286

Páleník sa zaväzuje, že všetko, čo vypáli, odovzdá mestskému hospodárovi a nič nevyužije pre vlastný prospech. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

Monumenta linguae Slovacae.indd 23 28. 1. 2019 10:28:59

5.29 Prísaha výčapníka pálenky 286

Výčapník pálenky sa zaväzuje k poslušnému výdaju pálenky árendátora, ktorú nebude miešať so žiadnou cudzou pálenkou ani vodou. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

5.30 Prísaha pôrodnej babice 287

Pôrodná babica sa zaväzuje k svedomitému výkonu svojho povolania, neberúc ohľad na sociálne postavenie ženy, ku ktorej bola privolaná. Tiež nebude umelo vyvolávať pôrod. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Nemecká (nezachovaná) a slovenská verzia.

5.31 Prísaha mlynára 288

Mlynár sa zaväzuje k svedomitému narábaniu s privezeným obilím, výberu poplatkov a ich odovzdaniu príslušným mestským úradníkom. Bude sa starať o údržbu mlyna a všetkých svojich pracovných nástrojov. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

5.32 Prísaha staršieho mlynárskeho tovariša 289

Starší mlynársky tovariš sa zaväzuje k tomu, že za každé zomleté obilie bude svedomito vyberať potrebné poplatky a plniť mlynárske povinnosti, chrániac záujmy mesta. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

5.33 Prísaha mladšieho mlynárskeho tovariša 290

Mladší mlynársky tovariš sa zaväzuje k tomu, že od každého zomletého obilia vyberie potrebné poplatky a nespôsobí nikomu hospodársku škodu, riadiac sa pokynmi mlynára alebo staršieho tovariša. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

5.34 Prísaha lesného dozorcu 291

Lesný dozorca sa zaväzuje k ochrane mestských lesov a dohľadu nad tým, aby sa odtiaľ nelegálne neodvážalo drevo. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

5.35 Prísaha lesného strážnika 291

Lesný strážnik sa zaväzuje k ochrane mestských lesov a dohľadu nad tým, aby nedochádzalo k nelegálnej ťažbe a vývozu dreva. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

Monumenta linguae Slovacae.indd 24 28. 1. 2019 10:28:59

5.36 Prísaha a články pre mestského mlynára a jeho tovarišov 292

V článkoch pre mlynára sú vymenované jeho hlavné povinnosti a zásady svedomitého výkonu povolania, obzvlášť narábania s finančnými prostriedkami. V nasledovnej prísahe sa mlynár zaväzuje k ich plneniu. Analogicky pravidlá pre mlynárových učňov. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenské verzie.

5.37 Články a prísaha pre prijatie meštianskeho práva 294

V článkoch a následnej prísahe sa kandidát na získanie meštianskych práv zaväzuje k poslušnosti a vernosti panovníkovi a mestskej vrchnosti. Bude hájiť hospodárske a politické záujmy mesta. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Latinská, nemecká a slovenská verzia.

5.38 Prísaha pastiera 297

Pastier sa zaväzuje k svedomitému dozoru nad mestskými stádami býkov, dobytka a prasiat, a dohľadu nad tým, aby boli na paši v primeranom ročnom období. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

5.39 Prísaha väzenského strážnika 297

Väzenský strážnik sa zaväzuje k údržbe čistého väzenia, svedomitému stráženiu väzňov, ktorým bez predošlého povolenia nedá žiaden alkohol. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

5.40 Články, na ktoré prisahali novoprijatí mešťania, spolu s textom ich prísahy 299

Články pre prijímateľov meštianskeho práva obsahujú prísahu vernosti panovníkovi a mestskej vrchnosti. Obsahujú záväzok zachovávať a brániť záujmy mesta v politickej aj hospodárskej rovine. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Latinská, nemecká a slovenská verzia.

5.41 Prísaha senátora 301

Senátor sa zaväzuje k poslušnosti a vernosti panovníkovi a k hájeniu záujmov meštianskej komunity, zachovávajúc nestrannosť a krajinské zákony a mestské zvyklosti. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Latinská, nemecká, slovenská a maďarská verzia.

5.42 Prísaha tribúna ľudu 304

Tribún ľudu sa zaväzuje k poslušnosti uhorskému panovníkovi a mestskej vrchnosti. Bude chrániť záujmy mesta a nezapojí sa do žiadnych politických spolkov v jeho neprospech. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Latinská, nemecká, maďarská a slovenská verzia.

Monumenta linguae Slovacae.indd 25 28. 1. 2019 10:28:59

5.43 Prísaha člena volenej rady 306

Člen volenej rady sa zaväzuje k vernosti panovníkovi a predstaviteľom mestských orgánov. Bude chrániť mestské záujmy a vyhýbať sa tajným spolkom. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Latinská, nemecká, maďarská a slovenská verzia.

5.44 Prísaha stavebného dozorcu 309

Stavebný dozorca sa zaväzuje k zachovávaniu záujmov mesta, rozumnému hospodáreniu so zverenými prostriedkami, materiálom a pracovným náčiním, a k dohľadu nad pracovnými silami. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Latinská, nemecká a slovenská verzia.

5.45 Prísaha kontrolóra polí, ciest a mostov 311

Dozorca nad poľami, cestami a mostmi sa zaväzuje k vernosti mestskej vrchnosti, k ochrane zverených mestských majetkov pred škodou a ich udržiavaniu v dobrom stave. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Latinská, nemecká a slovenská verzia.

5.46 Prísaha lesného dozorcu 312

Lesný dozorca sa zaväzuje k vernosti a poslušnosti mestskej vrchnosti pri vykonávaní svojich povinností, obzvlášť pri ochrane pred neoprávneným výrubom dreva. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Latinská, nemecká a slovenská verzia.

5.47 Prísaha dozorcu nad trhmi a mäsiarmi 314

Dozorca nad trhmi a mäsiarmi sa zaväzuje k vernosti mestskej vrchnosti, dbaniu na poriadok na námestí počas trhov a k dohľadu nad mäsiarmi, aby zachovávali nariadenia mestskej rady. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Latinská, nemecká a slovenská verzia.

5.48 Prísaha strážnikov 316

Strážnik sa zaväzuje k poslušnosti mestskej vrchnosti, dbajúc na nestrannosť pri výkone povinností ako dozor nad verejným poriadkom alebo rozhodovanie o ubytovaní vojenských posádok. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Latinská, nemecká a slovenská verzia.

5.49 Prísaha predstaveného kostola 318

Predstavený kostola sa zaväzuje k čestnému vedeniu hospodárenia farského kostola a k dohľadu nad jeho materiálnym vybavením. Účty každoročne

Monumenta linguae Slovacae.indd 26 28. 1. 2019 10:28:59

predloží aj Miestodržiteľskej rade. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Latinská, nemecká a slovenská verzia.

5.50 Prísaha kostolníka 320

Kostolník sa zaväzuje k poslušnosti voči mestskej svetskej a cirkevnej vrchnosti. Medzi povinnosti patrí čestné zaobchádzanie s príjmami kostola a dohľad nad jeho materiálnym vybavením. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Latinská a slovenská verzia.

5.51 Prísaha dozorcu nad špitálom 321

Dozorca nad špitálom sa zaväzuje k starostlivosti o chudobných v špitáli, pričom bude dbať na zachovávanie pokojného a priateľského spolunažívania medzi nimi. Bude čestný pri správe financií. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Latinská, nemecká a slovenská verzia.

5.52 Prísaha dozorcu nad morušovníkmi 322

Dozorca nad morušovníkmi sa zaväzuje k usilovnej práci, aby sa čo najviac podarilo rozmnožiť mladé morušovníky, ktoré následne nevydá nikomu bez predošlého povolenia vrchnosti. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Latinská, nemecká a slovenská verzia.

5.53 Prísaha dozorcov a strážnikov 324

Dozorcovia a strážnici sa zaväzujú k poslušnosti a vernosti mestským vrchnostiam a k nestrannému a svedomitému výkonu ich nariadení. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

5.54 Prísaha lesníkov 324

Lesník sa zaväzuje k pozornému dohľadu nad mestskými lesmi tak, aby v nich dobytok ani ľudia nespôsobili žiadne škody. Dôraz sa kladie na predchádzanie nelegálnemu výrubu a vývozu dreva. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

5.55 Prísaha strážnikov poľa 325

Strážnik poľa sa zaväzuje k pozornému dohľadu nad mestskými poľami a lúkami, aby nedošlo k škodám na úrode. Podobne bude dbať aj na to, aby sa z lesa nelegálne nevyvážalo drevo. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

Monumenta linguae Slovacae.indd 27 28. 1. 2019 10:28:59

5.56 Prísaha strážnikov veže 326

Strážnik veže sa zaväzuje k dôslednému dozoru nad bezpečnosťou v meste, vo dne aj v noci, aby sa tak predišlo akýmkoľvek nešťastiam, predovšetkým požiarom. Starať sa bude aj o zvony a hodiny. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

5.57 Prísaha nočných strážnikov 326

Nočný strážnik sa zaväzuje k pozornosti pri výkone svojej služby počas celej noci tak, aby sa predišlo predovšetkým ohňu a zlému konaniu ľudí. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

5.58 Prísaha strážnikov mestských brán 327

Strážnik mestských brán sa zaväzuje k poslušnosti mestskej vrchnosti a jej nariadeniam. Bude dbať na to, aby pri bráne nedošlo k žiadnym roztržkám a aby nedošlo k ničomu mestu škodlivému. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

5.59 Prísaha správcu vodovodu 327

Správca vodovodu sa zaväzuje k dohľadu nad pravidelným prísunom vody do mesta. Osobne dozrie na mestských robotníkov pri prácach na budovách, cestách alebo mostoch. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

5.60 Prísaha mlatca 328

Mlatec sa zaväzuje k svedomitému výkonu pracovných povinností, dôslednému mláteniu obilia, jeho rozlišovaniu podľa kvality a riadnemu zaobchádzaniu so zrnom aj slamou. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

5.61 Prísaha väzenského strážnika 329

Väzenský strážnik sa zaväzuje k poslušnosti, starostlivosti o väzenie a dohľadu nad väzňami, ktorým nebude škodiť ani im nepodá alkohol. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

5.62 Prísaha richtára predmestia 329

Richtár predmestia sa zaväzuje k poslušnosti a vernosti panovníkovi a mestskej vrchnosti, hájeniu záujmov mesta a nestrannosti pri výkone povolania. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

Monumenta linguae Slovacae.indd 28 28. 1. 2019 10:28:59

5.63 Prísaha pastiera 330

Pastier sa zaväzuje k dohľadu nad mestským dobytkom, býkmi aj prasatami, aby ani mesto, ani jednotliví mešťania neutrpeli žiadne škody. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

5.64 Prísaha mestského špána 330

Mestský špán sa zaväzuje k dohľadu nad mestským hospodárskym dvorom, statkom, kočišmi, príslušnými poľami a lúkami tak, aby mesto neutrpelo žiadnu škodu. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

5.65 Mlynárska prísaha 331

Mlynár sa zaväzuje k svedomitému plneniu mlynárskych povinností – poriadnemu mletiu zrna, zachovávaniu správnej miery a nestrannému správaniu sa. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

5.66 Upravená prísaha mlatca 331

Mlatec sa zaväzuje k svedomitému mláteniu obilia a ďalších plodín, a starostlivosti o vymlátené zrno a slamu. Z výsledkov svojej práce nevezme nič pre svoju vlastnú potrebu ani pre iných. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

5.67 Prísaha mýtnika 332

Mýtnik sa zaväzuje k čestnému a nestrannému výberu mýtnych poplatkov podľa nariadení árendátora mýta. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

5.68 Prísaha strážnikov 332

Strážnik sa zaväzuje k poslušnosti a vernosti mestským vrchnostiam, zachovávaniu ich nariadení a nestrannosti pri výkone povinností. Zároveň nevyzradí žiadne mestské tajomstvá. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

5.69 Prísaha mestskej posádky 333

Verejný strážnik sa zaväzuje k vernosti kráľovi Františkovi I., mestskej vrchnosti a svojim nadriadeným. Bude dodržiavať rozkazy, brániť mesto a nedopustí stratu mestských štandard a zástav. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

Monumenta linguae Slovacae.indd 29 28. 1. 2019 10:28:59

6.1 Prísaha senátora 335

Senátor sa zaväzuje k úcte richtárovi a k ochrane záujmov mesta. Pri výkone spravodlivosti bude zachovávať náležitú nestrannosť. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

6.2 Prísaha stavebného dozorcu 336

Stavebný dozorca sa zaväzuje, že všetky mestské budovy bude udržiavať neporušené a nič nebude opravovať ani nové budovať bez vedomia richtára a mestskej vrchnosti. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

6.3 Prísaha členov volenej obce 336

Člen volenej obce sa zaväzuje k poslušnosti voči richtárovi mesta a členom mestskej rady. Bude sa vyhýbať roztržkám a žiť podľa kresťanských zásad, pri plnení povinností zachovávajúc nestrannosť. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

6.4 Prísaha mešťana 337

Mešťan sa zaväzuje k vernosti a poslušnosti uhorskému kráľovi Františkovi I. (neskôr doplnený Ferdinand V.). Bude dbať na záujem mesta a vyhýbať sa roztržkám a podvodom. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Nemecká a slovenská verzia.

6.5 Prísaha strážmajstra 338

Strážmajster sa zaväzuje vykonávať svoje povinnosti verne, spravodlivo a nestranne. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Latinská a slovenská verzia.

6.6 Prísaha lesného inšpektora 339

Lesný inšpektor sa zaväzuje verne a spravodlivo spravovať jemu zverené územie. Nikomu bez povolenia nedovolí rúbať drevo a každého neoprávneného návštevníka udá mestským vrchnostiam. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

6.7 Prísaha lesníka 339

Lesník sa zaväzuje verne a spravodlivo vykonávať svoju službu, spravovať jemu zverené územie lesov podľa nariadení mesta a chrániť pred nepovoleným výrubom. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

Monumenta linguae Slovacae.indd 30 28. 1. 2019 10:28:59

6.8 Prísaha richtára predmestia 340

Richtár predmestia sa zaväzuje k vernosti, poslušnosti a úctivosti voči richtárovi a mestu, a k prisluhovaniu spravodlivosti s náležitou nestrannosťou. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

6.9 Prísaha prísažných predmestia 341

Prísažný predmestia sa zaväzuje k vernosti, poslušnosti a úctivosti voči richtárovi a mestu, k náležitej nestrannosti pri súdnych povinnostiach a k výkonu rozkazov vydaných mestom. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

6.10 Prísaha inšpektora ulíc (desiatnika) 341

Strážnik (desiatnik) sa zaväzuje k poslušnosti mestským vrchnostiam, k ostražitosti nad jemu zverenou štvrťou a k náležitej nestrannosti pri riešení vyskytnutých problémov. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

6.11 Prísaha hajdúcha 342

Hajdúch sa zaväzuje k poslušnosti richtárovi a mestu, k ostražitosti nad financiami určenými do mestskej kasy, k úcte voči obyvateľstvu mesta a k usilovnému vykonávaniu svojej služby. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

6.12 Prísaha strážnika mestskej brány 342

Strážnik mestskej brány sa zaväzuje k starostlivému dozoru nad zverenou mestskou bránou a k ostražitosti pri výbere náležitých poplatkov. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

6.13 Prísaha strážnikov polí 343

Strážnik polí sa zaväzuje k starostlivosti o mestské polia, lúky a záhrady, k preverovaniu všetkých škôd na spomínaných pozemkoch a k nestrannosti pri trestaní vinníkov škôd. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

6.14 Prísaha inšpektorov trhu 344

Inšpektor trhu sa zaväzuje k usilovnému výkonu svojho úradu, k spravodlivému výberu poplatkov za predávaný tovar a ich odovzdaniu do mestskej kasy. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

Monumenta linguae Slovacae.indd 31 28. 1. 2019 10:28:59

6.15 Prísaha provízorov (špánov) 344

Provízor sa zaväzuje k poslušnosti mestu, usilovnému výkonu svojej služby, svedomitej práci na panských roliach a ich správe, predchádzajúc akýmkoľvek škodám. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

6.16 Prísaha strážnikov veže 345

Strážnik veže sa zaväzuje k usilovnosti vo dne i v noci, k obozretnosti voči akémukoľvek nebezpečenstvu a k poslušnému výkonu všetkých povinností. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

6.17 Prísaha lesného strážnika 345

Lesný strážnik sa zaväzuje k usilovnosti a ostražitosti, chrániac les pred nelegálnym výrubom dreva a akoukoľvek inou škodou mestu. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

6.18 Prísaha väzenského strážnika 347

Väzenský strážnik sa zaväzuje k svedomitému plneniu svojich povinností, obzvlášť, aby žiaden z väzňov pod jeho dohľadom neušiel. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

6.19 Prísaha žida 347

Židovský svedok pred súdom prisahá, že v spore s kresťanom je nevinný a bude vypovedať pravdivo. V opačnom prípade na seba privoláva prísne Božie tresty. Text na základe Tripartita. Slovenská verzia.

6.20 Prísaha mestskej domobrany z roku 1809 348

Člen mestskej domobrany sa zaväzuje uhorskému kráľovi Františkovi I. k poslušnosti, vernosti, napĺňaniu rozkazov, ochrane mesta za akýchkoľvek okolností a zachovávaniu poriadku a bezpečnosti. Konfesionálne neutrálne formulácie. Nemecká a slovenská verzia. V oboch jazykoch aj príhovor k milícii.

6.21 Prísaha dežmára (výbercu desiatku) 354

Výberca desiatku sa zaväzuje k svedomitému výkonu svojich povinností súvisiacich so službou, k spravodlivému a nestrannému výberu desiatkov. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Slovenská verzia.

6.22 Prísaha člena volenej obce 354

Člen volenej obce sa zaväzuje k poslušnosti a úctivosti voči vrchnosti, k zachovávaniu práv a privilégií mesta a k ochrane komunity pred akoukoľvek škodou. Rímskokatolícke konfesionálne formulácie. Latinská a slovenská verzia.

Monumenta linguae Slovacae.indd 32 28. 1. 2019 10:28:59

Zoznam Archívov, Publikovaných prameňov a Sekundárnej literatúry 356
Ivana Labancová: Slovník zriedkavých, starších a dialektových slovenských slov 366
Poďakovanie 382
Autori 383

Monumenta linguae Slovacae.indd 33 28. 1. 2019 10:28:59

Table of Contents

Martin Homza: A Few Comments to the *Monumenta Linguae Slovacae* 63

Peter Benka: Slovak-language Oaths in the Early Modern Period 95

Pavol Žigo: Language Description of the Slovak-language Oaths from the Early Modern Period 134

Pavol Žigo: Principles of Transcription and Reading of the Slovak-language Archive Documents 151

Texts

Bardejov

1.1 Oath of an economic administrator (provisor) 155

The economic administrator (*provisor*) commits himself to conscientious and impartial supervision of municipal fields and farmsteads and their protection from any damage. He will supervise the serfs. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

1.2 Oath of fidelity to the ruler 156

The burghers of Bardejov who joined the uprising of Francis II Rákoci express their regret and promise their fidelity to Charles VI. Roman Catholic confessional formulations. German and Slovak versions.

1.3 Oath at the decision-making concerning the possession of cattle 157

The owner of the cattle in the case of dispute declares that the concerned livestock is indeed his honestly acquired property and nobody else's. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

1.4 Oath for reception into the burgher status 157

The new burgher commits himself to fidelity and obedience to the ruler and the town's leadership. He will protect the town's interests, he will not make business with foreigners and he will keep the town's secrets. Roman Catholic confessional formulations. Latin, German, and Slovak version.

Monumenta linguae Slovacae.indd 34 28. 1. 2019 10:28:59

1.5 Oath of a witness 159

The witness commits himself to acting and testifying justly and truthfully. The title is not preserved, but it could be an oath of witnesses giving testimonies in judicial trials. Roman Catholic confessional formulations. Slovak language version.

1.6 Oath of a tax clerk (limitator) 160

The clerk (*limitator*) commits himself to just and impartial exercise of his function and preserving appropriate impartiality so that no burgher suffers any harm. Roman Catholic confessional formulations. German, Latin, and Slovak versions.

1.7 Oath of foresters 161

The foresters collectively commit themselves to watchfully guard municipal forests and prevent any stealing and damage. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

1.8 Oath of officers in the elected council 162

The officer commits himself to faithful and just service to the town so that he brings as much benefit as possible and protects it from any harm. Roman Catholic confessional formulations. Latin, German, and Slovak versions.

1.9 Oath of an individual in a dispute, by which he renounces the oxen, horses and other livestock 163

The one who takes the oath renounces the property of oxen that were stolen from Peter Prak, named in the text. The oath is used in particular (undated) case of theft. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

1.10 Oath of tax clerks (limitator) 163

The clerk (*limitator*) commits himself to just and impartial exercise of his function, while he will keep appropriate impartiality so that no burgher suffers any harm. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

1.11 Oath of a debtor 164

The debtor commits himself to honestly disclose all his property so that he can pay off his debts from the acknowledged possessions. Confessionally neutral formulations. Slovak version.

Monumenta linguae Slovacae.indd 35 28. 1. 2019 10:28:59

1.12 Oath (of a witness) 164

The witness commits himself to give a just and truthful testimony irrespective of circumstances. The text has no further definition. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

1.13 Oath of officers taking part in serf contribution (one-ninth) collection 165

The town officer commits himself to fidelity and obedience to the suzerains. He will report all persons who would prevent the collection of tithes in any way. Confessionally neutral formulations, their abridged form. Slovak version.

1.14 Oath of fields warden (inspector) 165

The fields warden commits himself to oversee all fields, meadows, and gardens, both municipal and private. He will report any damage that he finds out immediately and truthfully. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

1.15 Oath of new burghers 166

New burghers commit themselves to fidelity and obedience to the ruler and municipal suzerains. They will protect the interests of the town, among others they will neither make business with foreigners nor disclose town secrets to anybody. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

1.16 Oath of construction master / supervisor of construction works 166

The construction master commits himself to diligently fulfil his duties – supervision of the construction of town buildings, construction material and workers. Roman Catholic confessional formulations. German, Hungarian, and Slovak versions.

1.17 Oath on the occasion of acknowledgment/enlisting of property 168

Joseph, a Jew, commits himself, on the request of his creditors, to confessing and writing down all his movable and immovable property truthfully and without keeping anything secret. Formulations typical for Jewish environment. Slovak version.

1.18 Oath of new burghers 169

New burghers commit themselves to fidelity and obedience to Francis I and the town leadership. They will protect the interests of the town, even with weapons if necessary. The oath will be supplemented with notary's instruction for new burghers. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

Monumenta linguae Slovacae.indd 36 28. 1. 2019 10:28:59

1.19 Oath (of a witness) 170

The woman involved in a judicial dispute commits herself to providing all necessary information truthfully and honestly. She will particularly inform the court about the financial status of her deceased husband. Confessionally unclear formulations. Latin and Slovak versions.

1.20 Oath of officers in the elected council 172

The town officers promise that they will serve to the town faithfully and justly so that they bring as much profit as possible and protect the town from any harm. Roman Catholic confessional formulations. German, Latin, and Slovak versions.

1.21 Oath (of a town council member) 173

The member of the town council promises fidelity to the ruler and the town leadership and swears to keep all confidential information secret and to protect the town interests during his work. Roman Catholic confessional formulations. Latin, German, and Slovak versions.

1.22 Oath of a town council member 174

The member of the town council promises fidelity to the town leadership and the ruler and swears to keep all town secrets and to always consider the benefit of the town. Roman Catholic confessional formulations. German and Slovak versions.

1.23 Oath of new burghers 175

New burghers promise their fidelity and obedience to Leopold I, Joseph I and the magistrate. They commit themselves to work for the town benefit, protect it from any harm and report anybody who incites or acts against town interests. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

1.24 Oath of officers in the elected council 176

The officers promise to faithfully and justly serve to the town so that they bring as much benefit as possible and protect it from any harm. Roman Catholic confessional formulations. German, Latin, and Slovak versions.

1.25 Oath of new burghers 177

New burghers promise fidelity and obedience to the ruler and town leadership. They commit themselves to care about the benefit of the town and protect it even with weapons in hands. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

Monumenta linguae Slovacae.indd 37 28. 1. 2019 10:29:00

1.26 Oath of a minter /money-changer 178

Augustine, a money-changer, testifies that he does not know anything about the false money, he had nothing in common with that and he did not put it into circulation in any way. No confessional formulations, substituted with an abbreviation. Slovak version.

1.27 Oath of new burghers 178

New burghers commit themselves to fidelity and obedience to the ruler and town leadership. They will do everything for the benefit of the town, protect its interests and protect it from any harm. Roman Catholic confessional formulations. Latin and Slovak versions.

1.28 Oath on the occasion of decision-making concerning ownership. 180

The owner of the livestock declares that the named livestock is indeed his own and that he is not lying in the matter. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

1.29 Oath in the matter of a lost cow 180

The Ruthenians from Marošová declare under oath that the found cow is identical with the one that they had lost a year ago and it is their own property. Slovak version.

1.30 Oath of officers in the elected council 181

The officers promise fidelity to Leopold I and the town leadership. They commit themselves to diligently fulfil their duties, work for the benefit of the town and protect it from any harm. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

1.31 Oath in the matter of defamation/blasphemy 181

Nicholas Privigyei commits himself to reply truthfully and honestly to all questions that will be given to him in the case of blasphemy towards Blessed Virgin Mary and her defamation. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

1.32 Oath of fidelity to the ruler 182

The burghers of Bardejov who took part in the uprising of Francis II Rákoci express their regret and promise permanent and total fidelity to Charles VI. Roman Catholic confessional formulations. German and Slovak versions.

Monumenta linguae Slovacae.indd 38 28. 1. 2019 10:29:00

1.33 Oath of a miller 183

The miller commits himself to faithfully serve to the town leadership, he will take only just measure and pour the flour in its appropriate place only. He will supervise the servants and workers in the mill. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

1.34 Oath of a soldier. 184

The soldier promises fidelity and commitment to the country, the town and the suzerains who hired him and commits himself to fulfilling his commanders' orders until his death. First known usage in 1639. Confessionally neutral formulations. Slovak version.

Gelnica

2.1 Oath of a brewer 185

The brewer commits himself to virtuous performance of his service, upkeep of the town's property, and honest transfer of all incomes to the town officials. Confessionally neutral formulations. Slovak.

2.2 Oath of a miller 186

The miller commits himself to virtuous and impartial performance of his service in order not to harm the interests of his customers. Confessionally neutral formulations. German and Slovak.

2.3 Oath of a town's guard 186

The guard commits himself to obedience in his service, patrol over and protection of the town's territory, and declining of any bribery. Confessionally neutral formulations. Slovak and German.

2.4 Oath of a tapster 187

The tapster commits himself to selling unadulterated alcohol as well as to obedience towards the taverner. Opening and closing formulations abridged. German and Slovak.

2.5 Oath of a miller 188

The miller commits himself, his wife and children, and his servants to honest performance of their duties in order not to harm the interests of either their customers or the town. Confessionally neutral formulations, abridged. German version for a miller's wife, Slovak version for a miller.

Monumenta linguae Slovacae.indd 39 28. 1. 2019 10:29:00

2.6 Oath of a taverner 189

The taverner commits himself to honest service in selling the town's beer and distilled beverages, according to the town's measures. He will pass the whole income to the appointed inspectors. Confessionally neutral formulations. Slovak.

2.7 Oath of a forest guard 189

The forest guard commits himself to vigilance in his service in municipal forests. No specifically confessional formulations. Slovak.

2.8 Oath of a witness 189

The witness commits himself to providing true answers to any questions and not hiding anything. Confessionally neutral formulations. Slovak.

2.9 Oath of an elected council member 190

The elected council member commits himself to work for the benefit of the community, and to preferring the common interest to his own. Confessionally neutral formulations. Slovak.

2.10 Oath of a new burgher 190

The new burgher commits himself to allegiance to the magistrates and to peaceful coexistence with other burghers, preferring the common interest to his own. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

2.11 Oath of an elected council speaker 191

The elected council speaker declares allegiance to the king. He commits himself to honest performance of his duties, preferring the common interest over his own. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

2.12 Oath (of a town's servant) 192

The oath includes a commitment to faithful and honest service for the benefit of the community. Confessionally neutral formulations. Slovak. Preserved on a separate sheet of paper.

2.13 Oath unspecified 192

The oath involves the commitment to obedience and faithfulness in fulfilling royal and the county's orders, to work for the benefit of the community, supervision of the town's income and expenses, as well as impartial performance of judicial duties. No confessionally specific formulations. Slovak. Preserved on a separate sheet of paper.

Monumenta linguae Slovacae.indd 40 28. 1. 2019 10:29:00

2.14 Oath of a clerk 193

The clerk commits himself to faithful and honest performance of his duties. Confessionally neutral formulations. Slovak. Preserved on a separate sheet of paper.

2.15 Oath of a shepherd 194

The shepherd commits himself to a truthful response in the case of a sheep killing – he declares his innocence as well as ignorance as regards the actual causes of the event. Confessionally neutral formulations. Slovak.

2.16 Oath of a serf 194

The serf commits himself and his whole family to obedience and faithfulness to his suzerains. Confessionally neutral formulations. Slovak.

2.17 Oath 195

A general oath with a commitment to providing truthful information. Confessionally neutral formulations. Slovak.

2.18 Oath of a thief suspect 195

The thief suspect declares his innocence and ignorance as regards both the possible perpetrator as well as the estranged objects. Confessionally neutral formulations. Slovak.

Košice

3.1 Oath of a guard 197

The guard commits himself to obedience to his superiors, protection of the town's secrets and monitoring of suspect visitors of the town. Roman Catholic confessional formulations. Slovak, a shorter and a detailed versions.

3.2 Oath of toll collectors and assistants of a market inspector 198

The market inspector's assistants commit themselves to obedience to their superiors, to honest transfer of all income to them, as well as to acting in the community's interest. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

3.3 Oath of a janitor and his assistants 199

The janitor's assistants commit themselves to obedience to their superiors, dutiful collection of all fees, and supervision over continuity of the traffic through the gate. Roman Catholic confessional formulations. Latin and Slovak.

Monumenta linguae Slovacae.indd 41 28. 1. 2019 10:29:00

3.4 Oath of an assistant to construction inspectors 200

The assistant to construction inspectors commits himself to obedience, virtuous performance of his tasks, and supervision of construction workers. Roman Catholic confessional formulations. Hungarian and Slovak.

3.5 Oath of a forest guard 201

The forest guard commits himself to obedience, a sober life, and dutiful supervision of the town's forests in order to prevent illegal woodcutting. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

3.6 Oath of guards over the town's landed property 203

The guards commit themselves to obedience to their superiors, sober living, and dutiful monitoring of the town's fields, meadows, orchards, and vineyards. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

3.7 Oath of a coachman 203

The coachman commits himself to obedience to his superiors as well as to careful management and protection of the tools, rooms and horses, which he will not put to his personal use. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

3.8 Oath of an inspector of the town's barns 204

The inspector of the town's barns commits himself to faithful performance of his duties. He will devote particular attention to supervision of the field works and harvesting. Roman Catholic confessional formulations. Latin and Slovak.

3.9 Oath of the town's hospital administrator and his wife 207

The town's hospital administrator commits himself to faithful performance of his duties. He will devote particular attention to the maintenance of cleanliness, good order and pious behavior of the people in his care. Roman Catholic confessional formulations. Latin, Hungarian, and Slovak.

3.10 Oath of the tower guard 210

The tower guard commits himself to loyalty towards his superiors and virtuous performance of his duties. He will lead a sober life and act in order to prevent any damage to the community. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

Monumenta linguae Slovacae.indd 42 28. 1. 2019 10:29:00

3.11 Oath of a night guard 211

The night guard commits himself to obedience to his superiors, a sober life, and supervision over peace and order in the town. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

3.12 A new miller's oath 212

The miller commits himself to obedience to his superiors, and to faithful performance of his duties, which are provided in detail in the text. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

3.13 Oath for lumber mill workers in the town's serf villages 213

The lumber mill worker commits himself to obedience to magistrates as well as to conscientiousness at woodcutting and preparation of wooden boards in accordance with the received instructions, preferring the community's interest over his own. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

3.14 Oath of a toll collector and an innkeeper 214

The toll collector and innkeeper in one person commits himself to obedience to magistrates, a sober life, hospitality towards guests and dutiful collection of toll. He will neither adulterate beverages nor change measures, nor prices. Roman Catholic confessional formulations. Latin, German, and Slovak.

3.15 Oath of the baths administrator 216

The baths administrator commits himself to obedience to magistrates, dutiful collection of all fees, and maintenance of the baths. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

3.16 Oath of a taverner 217

The taverner commits himself to obedience to magistrates, and to good care of the entrusted tools. He will sell only unadulterated beverages. Roman Catholic confessional formulations. Latin, German, and Slovak.

3.17 Oath of the town's vinedresser in the Tokaj region 219

The town's vinedresser commits himself to fulfilling the received orders, supervising the hired workers and record keeping. Roman Catholic confessional formulations. Latin, Hungarian, and Slovak versions.

Monumenta linguae Slovacae.indd 43 28. 1. 2019 10:29:00

3.18 Oath of a trumpeter 222

The trumpeter commits himself to obedience to magistrates, particularly in times of crisis, preferring the common interest to his own. Roman Catholic confessional formulations. Latin, German, and Slovak.

3.19 Oath of a prison guard 224

The prison guard commits himself to obedience to magistrates, diligent control of prisoners entrusted into his custody, especially preventing the rise of alcoholism. Roman Catholic confessional formulations. Latin and Slovak.

3.20 Oath of a cooper 225

The cooper commits himself to conscientious performance of his duties in order not to harm the community due to his idleness, or preference of his own benefit to the common interest. Roman Catholic confessional formulations. Latin and Slovak.

3.21 Oath of a boiler-woman 227

The boiler-woman commits herself to secure enough fire-wood in time for the winter season. She will see to it that the spaces entrusted to her care are heated appropriately while handling the open fire with caution. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

3.22 Oath of a street lamps caretaker 228

The street lamps caretaker commits himself to conscientious performance of his duties, including lighting of the street lamps in the evening, their supervision, as well as collecting of small lamps, candles, and other remaining material in the morning. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

3.23 Oath of a moats caretaker 229

The caretaker of moats commits himself to keeping the moats clean, especially in time of heavy rains. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

3.24 Oath of a polisher and grinder 229

The polisher commits himself to dutiful performance of his service as well as to honest handling of the town's income. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

Monumenta linguae Slovacae.indd 44 28. 1. 2019 10:29:00

3.25 Oath of a paper maker 230

The paper maker commits himself to obedience to magistrates, dutiful management of the paper mill entrusted into his care as well as orderly production of paper. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

3.26 Oath of a mayor of the suburbs 231

The mayor of the suburbs declares allegiance to King Francis I as well as to the town's government. He commits himself to impartial performance of his judicial duties as well as faithful fulfillment of other tasks. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

3.27 Oath of a clerk in charge of tax registration 232

The clerk commits himself to conscientious and impartial performance of his duties, involving thorough registration of the burghers' property for the purpose of taxation. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

3.28 Oath of a thresher 233

The thresher commits himself to conscientious performance of his duties, including treatment of grain in order not to cause any economic harm to the community. He will not smoke tobacco in the barn itself or around it. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

3.29 Oath of a gravedigger 233

The gravedigger commits himself to dutiful performance of his service, above all to dig graves deep enough. He will hand over to magistrates any items from older burials that he uncovers. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

3.30 Oath of mayors of serf villages 234

The mayor declares allegiance to King Francis I and to the town's government. He will fulfill all his duties impartially, with respect to the good order and the town's interests. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

3.31 Oath of an elected council member 235

The elected council member declares allegiance to King Francis I and the town's government. He will respect ancient privileges and customs of the town. He will keep the town's secrets and will not become involved in a conspiracy against communal unity. Roman Catholic confessional formulations. Latin, Hungarian, German, and Slovak.

Monumenta linguae Slovacae.indd 45 28. 1. 2019 10:29:00

3.32 Oath of a new burgher 238

The new burgher commits himself to obedience to magistrates and community, to protection of the town's interests and its ancient privileges and customs. Roman Catholic confessional formulations. Hungarian, German, and Slovak.

3.33 Oath of a guild master 240

The guild master declares allegiance to King Francis I and the town's government. He commits himself to conscientious and impartial performance of his duties. Roman Catholic confessional formulations. Hungarian, German, and Slovak.

3.34 Oath of an army conscript 242

The army conscript declares allegiance to the monarch, and the land and its constitution. He commits himself to faithful fulfillment of all orders that he receives. Roman Catholic confessional formulations. German and Slovak.

3.35 Oath of a witness 243

The witness commits himself to respond to all questions impartially. He will provide an honest and truthful testimony. Roman Catholic confessional formulations. Latin, Hungarian, German, and Slovak.

3.36 Jewish oath 244

A Jewish witness commits himself to providing a truthful testimony. The text is based on the Tripartitum. Hungarian, German, and Slovak.

3.37 Oath of a night guard for merchants 246

The night guard commits himself to protection of the merchants and their booth, staying away from tavern and sober. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

Levoča

4.1 Oath of a serf village reeve 248

The reeve declares allegiance and loyalty to magistrates. He commits himself to impartiality in protecting the honor, law, and justice for the population. Lutheran confessional formulations. Slovak. The oldest Slovak text in the volume.

Monumenta linguae Slovacae.indd 46 28. 1. 2019 10:29:00

4.2 Oath of a guard 249

The guard commits himself to obedience and loyalty to the magistrates in performance of his duties. Lutheran confessional formulations. German and Slovak. Both texts found in the Book from 1552, but of later date.

4.3 Oath of a prison guard 249

The prison guard commits himself to conscientious performance of his duties. He will treat prisoners in his custody impartially and in accordance with the magistrates' instructions. Lutheran confessional formulations. German and Slovak. Both texts found in the Book from 1552, but of later date.

4.4 Oath of a burger 250

The burger declares allegiance to the magistrates and to King Matthias II of Hungary (later also to Ferdinand II). Lutheran confessional formulations. German and Slovak. German original from the 16th century, Slovak text copied during the reign of Matthias II.

4.5 Oath of a serf village reeve 252

The reeve declares allegiance and loyalty to the magistrates. He commits himself to impartiality in performing his judicial duties. Lutheran confessional formulations. German and Slovak. Texts in both languages are transcripts of older oaths.

4.6 Oath of a barrel caretaker 254

The barrel caretaker commits himself to honest performance of his duties, preventing occurrence of any loss on the part of either the community or individual customers. He will protect the rights of the town and follow the instructions. Lutheran confessional formulations. German and Slovak. The original text in the Book of Oaths from 1675.

4.7 Oath of a burgher 254

The burgher declares allegiance to King Leopold I of Hungary and magistrates. He will protect privileges of the town and respect the instructions. Lutheran confessional formulations. German and Slovak. The original text in the Book of Oaths from 1675.

4.8 Oath of a village reeve 255

The village reeve commits himself to obedience and loyalty to magistrates. He will protect interests and benefits of the town, as well as perform

Monumenta linguae Slovacae.indd 47 28. 1. 2019 10:29:00

his judicial duties impartially. Lutheran confessional formulations. German and Slovak. The original text in the Book of Oaths from 1675.

4.9 Oath of a miller 256

The miller commits himself to loyal and virtuous performance of his duties. The text includes a detailed description of his responsibilities. Lutheran confessional formulations. German and Slovak. The original text in the Book of Oaths from 1675.

4.10 Oath of a forester 258

The forester commits himself to conscientious and loyal performance of his duties. He will vigilantly guard town's forests in order to prevent any illegal woodcutting. He will take wood for his own use only with the permission of his superiors. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

4.11 Oath of a guard 259

The guard commits himself to obedience to magistrates, virtuousness, diligence, and fairness in performance of his duties. He will protect the town from any harm, especially fire. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

4.12 Oath of a witness 259

The witness swears that he will provide a truthful testimony in the case. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

4.13 Oath of a guard 260

The guard commits himself to loyalty and bravery in performance of his duties. He will protect the town's secrets and will not leave his post during the service. He will stay sober and will not fall asleep during the night watch. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

4.14 Oath of a night guard 260

The night guard swears that he will go along the set path every hour and will protect the community from fire or any other danger. He will also stay sober and awake. No confessional formulations. Slovak.

4.15 Oath of a miller 261

The miller commits himself to faithful and obedient performance of his duties in accordance with the instructions of a leaseholder and magistrates. The text includes a description of the miller's responsibilities towards the leaseholder. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

Monumenta linguae Slovacae.indd 48 28. 1. 2019 10:29:00

4.16 Oath of a witness 262

The witness swears that he will tell the truth and will not hide any information. Roman Catholic confessional formulations. Slovak. Copy of an older Slovak oath.

Prešov

5.1 Oath of a senator 263

The senator declares allegiance to Maria Theresa and her rightful heirs. He will impartially protect the town's interests and respect laws of the fatherland as well as the customs of the community. Roman Catholic confessional formulations. Latin, Hungarian, German (not preserved in the collection) and Slovak versions.

5.2 Oath of a tribune of commons and elected council 265

The tribune and the members of the elected council declare their allegiance to the monarch (Maria Theresa, later Joseph II). They commit themselves to loyalty to the town, its representatives, and customs, as well as to the ideal of the communal unity. Roman Catholic confessional formulations. Latin, Hungarian, German (not preserved in the collection) and Slovak versions.

5.3 Oath of an economic administrator (išpán) 267

The clerk commits himself to obedience to the magistrate responsible for economic affairs of the town. He will oversee the town's fields and meadows as well as supervise works and laborers. Roman Catholic confessional formulations. Latin and Slovak versions.

5.4 Oath of a building works inspector 268

The building works inspector commits himself to obedience to the magistrate responsible for economic affairs of the community. He will oversee building works, management of the material and laborers in order to prevent any harm on the side of the town. Roman Catholic confessional formulations. Latin and Slovak versions.

5.5 Oath of a meat cutting inspector 270

The meat cutting inspector commits himself to overseeing the meat quality and faithful observance of the rules regarding its sale. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

Monumenta linguae Slovacae.indd 49 28. 1. 2019 10:29:00

5.6 Oath of a granaries inspector 270

The granaries inspector commits himself to diligent supervision of the stored grain, its threshing and other works related to manipulation with grain and its storage, in accordance with the magistrate's instructions. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

5.7 Oath of a mills inspector 271

The mills inspector commits himself to diligent supervision of the town's income from the mills. He abnegates any associating with journeymen or other people to the detriment of the town. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

5.8 Oath of a market leaseholder 272

The market leaseholder commits himself to observance of the conditions of his lease from the town, especially, he will not charge higher fees than stipulated. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

5.9 Oath of a market guard 272

The market guard commits himself to honest collection of the market fees according to the predetermined instructions. Subsequently he will hand in all incomes to the leaseholder. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

5.10 Oath of a suburbs reeve 273

The suburbs reeve declares allegiance to Maria Theresa, lord mayor and the town council. He will protect the interests and needs of the town and perform his duties with impartiality. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

5.11 Oath of town square guards 273

The town square guard commits himself to obedience to magistrates and to protection of the town's interests. Among other things he will prevent imports of alcohol from the countryside. He will keep the town's secrets. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

5.12 Oath of a cooper 274

The cooper commits himself to obedience and dutiful oversight of the town's wine-casks and barrels for other alcoholic beverages in order to prevent any harm for the town. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

Monumenta linguae Slovacae.indd 50 28. 1. 2019 10:29:00

5.13 Oath of a barrel caretaker 275

The barrel caretaker commits himself to obedience to magistrates. He will take care that the town's wine is not illegally exported or stolen. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

5.14 Oath of water pipelines controller 275

The water pipelines controller commits himself to obedience to magistrate and to supervision of the water pipelines in order that the town is supplied with water in each season. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

5.15 Oath of a butcher 276

The butcher commits himself to observance of the regulations of his guild, especially taking care to discern the meat of good quality from that of worse quality, and see to its proper use. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

5.16 Oath of a gate guard and a scribe 277

The gate guard/the scribe commits himself to obedience to magistrates. He will act for the benefit of the town and its interests, handling all the income conscientiously. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

5.17 Oath of a toll collector 277

The toll collector commits himself to obedience to magistrates and to honest and thorough collection of toll from everyone. He will hand in the whole income to the town's officers. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

5.18 Oath of a forester 278

The forester commits himself to diligent oversight of the town's forests, especially in order to preserve them from illegal woodcutting. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

5.19 Oath of a fields guard 279

The fields guard commits himself to diligent oversight of the town's fields, meadows, and gardens, especially to prevent any harm caused by grazing cattle, other domestic animals, or people. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

Monumenta linguae Slovacae.indd 51 28. 1. 2019 10:29:00

5.20 Oath of a stonecutter 280

The stonecutter commits himself to cooperation with foresters in determining the locations for the stone cutting. He will also respect the magistrates' instructions. Roman Catholic confessional formulations. German (not preserved in the collection) and Slovak versions. The stonecutter's instructions are attached.

5.21 Oath of a taverner/tapster 281

The taverner commits himself to honest sale of wine, separating better sorts from the worse ones and preserving the town's measures. He will neither adulterate the wine, nor take from it for his personal use, nor sell it on debit. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

5.22 Oath of a taverner's maid 282

The taverner's maid commits herself to obedience to her master. She will neither adulterate the wine nor mix it. She will honestly hand in the whole income. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

5.23 Oath of a tax (accisa) collector 282

The tax collector commits himself to honest performance of his duties and collection of the tax in due amount based on the imported goods. He will store the money in a special box and hand in the whole income to the magistrates. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

5.24 Oath of a town's grain thresher 283

The town's grain thresher commits himself to diligent threshing of crops and conscientious handling of both grain and straw in order not to harm the town's interests. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

5.25 Oath of a grain thresher in private service 284

The grain thresher in private service commits himself to obedience to his master and to honest performance of his duties, so that no harm is done to his superiors. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

5.26 Oath of servants of distilled beverages inspectors 284

The servant swears that he will take care that no illegal alcohol is imported into the town so that leaseholders suffer no damage. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

Monumenta linguae Slovacae.indd 52 28. 1. 2019 10:29:00

5.27 Oath of a distiller 285

The distiller swears that he will use all raw materials handed to him to honestly distill beverages for the town, without adulterating or using it for his own benefit. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

5.28 Oath of a brandy distiller 286

The brandy distiller swears that he will hand in to the magistrates everything he distills, keeping nothing for his personal use. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

5.29 Oath of a bartender 286

The bartender commits himself to faithful performance of his duties, involving sale of the leaseholder's spirits, which he will neither adulterate nor mix. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

5.30 Oath of a midwife 287

The midwife commits herself to conscientious and impartial performance of her duties, no matter what the social status of the woman that needs her help is. Moreover, she will not provoke premature labors. Roman Catholic confessional formulations. German (not preserved in the collection) and Slovak versions.

5.31 Oath of a miller 288

The miller commits himself to dutiful handling of the grain, honest charging of fees and handing of the whole income to the magistrates. He will take care of the mill, its facilities and work tools. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

5.32 Oath of a miller's senior journeyman 289

The miller's senior journeyman swears that he will collect fees from all ground grain. He will conscientiously perform all his duties, protecting the interests of the town. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

5.33 Oath of a miller's junior journeyman 290

The miller's junior journeyman swears that he will collect fees from all ground grain, so that no one suffers economic harm. He will follow orders of the miller or the senior journeyman. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

Monumenta linguae Slovacae.indd 53 28. 1. 2019 10:29:01

5.34 Oath of a foresters' controller 291

The foresters' controller commits himself to protection of the town's forests, especially preventing any illegal woodcutting. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

5.35 Oath of a forest guard 291

The forest guard commits himself to protection of the town's forests, preventing any illegal woodcutting. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

5.36 Oath and articles for the miller and his journeymen 292

The articles present a list of the miller's main responsibilities as well as principles of conscientious performance of his duties, especially pertinent to handling of finances. They are followed by an oath for the miller. Analogously, the rules for the miller's journeymen are preserved. Roman Catholic confessional formulations. Slovak versions.

5.37 Articles and oath for adoption of the burgher rights 294

In the articles and the oath, a new burgher declares allegiance to the king and the magistrates. He will protect economic and political interests of the town.

5.38 Oath of a shepherd 297

The shepherd commits himself to dutiful oversight of the town's herds of bulls, cattle, and pigs. He will take care that they are grazed appropriately to the season. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

5.39 Oath of a prison guard 297

The prison guard commits himself to conscientious performance of his duties, including keeping the prison tidy, diligent watch over the prisoners, to whom he will not give any alcohol. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

5.40 Articles and oath for adoption of the burgher rights 299

Articles for the new burghers include also the oath of allegiance to the king and the magistrates. They involve also a commitment to serve the economic and political interests of the town. Roman Catholic confessional formulations. Latin, German, and Slovak versions.

Monumenta linguae Slovacae.indd 54 28. 1. 2019 10:29:01

5.41 Oath of a senator 301

The senator declares allegiance to the king. He commits himself to protection of the interests of the community, embracing impartiality and respecting laws of the land and customs of the town. Roman Catholic confessional formulations. Latin, Hungarian, German, and Slovak versions.

5.42 Oath of a tribune of commons 304

The tribune of commons declares allegiance to the king and the magistrates. He will protect the interests of the town. He will not get involved in any political association to the detriment of the town. Roman Catholic confessional formulations. Latin, German, Hungarian, and Slovak versions.

5.43 Oath of a member of the elected council 306

The elected council member declares allegiance to the king and the magistrates. He will protect the interest of the town. He will not get involved in any political association to the detriment of the town. Roman Catholic confessional formulations. Latin, German, Hungarian, and Slovak versions.

5.44 Oath of an inspector of building works 309

The building works inspector commits himself to serve to the town's interests, reasonable treatment of the resources, material, and equipment handed to him. He will also oversee work forces. Roman Catholic confessional formulations. Latin, German, and Slovak versions.

5.45 Oath of a controller of fields, roads, and bridges 311

The controller of fields, roads, and bridges declares loyalty to the magistrates. He will preserve the town's landed property under his oversight from any harm and keep them in a good state. Roman Catholic confessional formulations. Latin, German, and Slovak versions.

5.46 Oath of a forests inspector 312

The forests inspector commits himself to obedience and loyalty to the magistrates in performance of his duties. He will prevent the town's forests especially from illegal woodcutting. Roman Catholic confessional formulations. Latin, German, and Slovak versions.

5.47 Oath of a market and meat inspector 314

The market and meat inspector commits himself to loyalty to the magistrates. He will take care of the order at the town square during markets. He

Monumenta linguae Slovacae.indd 55 28. 1. 2019 10:29:01

will also oversee butchers so that they observe the rules set by the town council. Roman Catholic confessional formulations. Latin, German, and Slovak versions.

5.48 Oath of guards 316

The guard commits himself to obedience to the magistrates, preserving impartiality in performance of his duties including oversight of the public order and decision-making regarding accommodation of the military personnel. Roman Catholic confessional formulations. Latin, German, and Slovak versions.

5.49 Oath of a church warden 318

The church warden commits himself to honest management of the parish church's finances as well as maintenance of its properties. He will annually present the accounts to the Vice-Royal Council. Roman Catholic confessional formulations. Latin, German, and Slovak versions.

5.50 Oath of a sacristan 320

The sacristan commits himself to obedience to secular as well as ecclesiastical superiors. Among his responsibilities are honest management of the church's incomes and maintenance of its possessions. Roman Catholic confessional formulations. Latin and Slovak versions.

5.51 Oath of a hospital administrator 321

The hospital administrator commits himself to the diligent care for sick in the hospital, particularly caring to preserve good and peaceful relations among them. He will manage finances honestly. Roman Catholic confessional formulations. Latin, German, and Slovak versions.

5.52 Oath of mulberries inspector 322

The mulberries inspector commits himself to diligent work in order to reproduce many young mulberry plants. Subsequently, he will not allow anyone to take them without prior consent of the magistrates. Roman Catholic confessional formulations. Latin, German, and Slovak versions.

5.53 Oath of guards 324

The guards commit themselves to obedience and loyalty to the magistrates and to impartial and conscientious performance of their duties. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

Monumenta linguae Slovacae.indd 56 28. 1. 2019 10:29:01

5.54 Oath of a forester 324

The forester commits himself to diligent oversight of the town's forests, so that neither cattle nor people cause any damage to them. The stress is on preventing any illegal woodcutting. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

5.55 Oath of a field guard 325

The field guard commits himself to diligent oversight of the town's landed properties in order to preserve them from any damage, especially on harvest. Moreover, he will prevent any illegal woodcutting. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

5.56 Oath of a tower guard 326

The tower guard commits himself to diligent performance of his duties, especially to preserve safety in town, day and night, and prevent it from fires. He will take care of bells and clocks as well. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

5.57 Oath of night guards 326

The night guard commits himself to diligent performance of his duties during whole night, so that fires and wicked behavior of the population can be averted. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

5.58 Oath of gate guards 327

The gate guard commits himself to obedience to the magistrates and their instructions. He will see to it that no quarrels occur in the gate and no harmful activities happen in the town. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

5.59 Oath of a water pipelines controller 327

The water pipelines controller swears that he will maintain the pipelines in a good state in order to assure regular supply of water for the town. He will personally oversee laborers and works on buildings, roads, and bridges. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

5.60 Oath of a grain thresher 328

The grain thresher commits himself to conscientious performance of his duties, diligent threshing of grain, separating it on the basis of its quality, and proper treatment of both grain and straw. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

Monumenta linguae Slovacae.indd 57 28. 1. 2019 10:29:01

5.61 Oath of a prison guard 329

The prison guard commits himself to obedience to the magistrates. He will keep the prison in good state. He will dutifully oversee prisoners in his custody, neither harming them nor giving them alcohol. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

5.62 Oath of a suburbs reeve 329

The suburbs reeve declares allegiance to the king and the magistrates. He will protect the interests of the town and preserve impartiality in his judicial duties. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

5.63 Oath of a shepherd 330

The shepherd swears that he will take care of the town's cattle, bulls, and pigs, so that neither the community itself nor individual burghers suffer any damages. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

5.64 Oath of a town's economic administrator (špán) 330

The clerk (*špán*) commits himself to diligent care of the town's farmstead, livestock, coachmen, pertinent fields and meadows in order to prevent any harm for the town. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

5.65 Oath of a miller 331

The miller commits himself to conscientious performance of his duties – proper grinding of grain, observing the right measures as well as impartiality in his conduct. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

5.66 Reworked oath of a grain thresher 331

The grain thresher commits himself to diligent threshing of grain and other crops, as well as to proper treatment of the corn and straw. He will not take anything from the produce either for his personal use or for others. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

5.67 Oath of a toll collector 332

The toll collector commits himself to honest and impartial performance of his duties in accordance with the instructions of the leaseholder. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

5.68 Oath of guards 332

The guard commits himself to obedience and loyalty to the magistrates. He will follow their instructions and preserve impartiality in his conduct.

Monumenta linguae Slovacae.indd 58 28. 1. 2019 10:29:01

Moreover, he will keep the town's secrets. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

5.69 Oath of the town's garrison 333

The member of the town's garrison declares allegiance to King Francis I, the magistrates, and his superiors. He will follow the orders and defend the town. He will not permit loss of the town's banners and flags. Roman Catholic confessional formulations. Slovak version.

Sabinov

6.1 Oath of a senator 335

The senator commits himself to respect to the mayor. He will protect the town's interests and perform his judicial duties with impartiality. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

6.2 Oath of a building inspector 336

The building inspector swears that he will see to it that all town buildings remain in a good state. He will neither repair nor start building anything without a prior consent of the mayor or magistrates. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

6.3 Oath of an elected council member 336

The elected council member declares allegiance and loyalty to the mayor and members of the senate. He will avoid quarrels and live in accordance with Christian precepts. He will perform his duties with impartiality. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

6.4 Oath of a burgher 337

The burgher declares allegiance to King Francis I of Hungary (later Ferdinand V). He will act in the interest of the community. He will avoid quarrels and deceits. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

6.5 Oath of a guard 338

The guard commits himself to faithful, righteous and impartial performance of his duties. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

Monumenta linguae Slovacae.indd 59 28. 1. 2019 10:29:01

6.6 Oath of a forest inspector 339

The forest inspector commits himself to loyal and virtuous supervision of the territories in his care. He will not allow any woodcutting and will report any unauthorized visitor to the magistrates. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

6.7 Oath of a forester 339

The forester commits himself to virtuous and loyal performance of his duties. He will administer the territories in his care in accordance with the instructions. He will protect the forests from illegal woodcutting. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

6.8 Oath of a suburbs reeve 340

The suburbs reeve commits himself to loyalty, obedience and deference to the town mayor and the community. He will perform his judicial duties with impartiality. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

6.9 Oath of suburbs jurors 341

The suburb juror commits himself to loyalty, obedience and deference to the mayor and the community. He will perform his judicial duties with impartiality and act in accordance with the town's instructions. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

6.10 Oath of an inspector of streets and public spaces (warden) 341

The inspector commits himself to obedience to magistrates. He will be vigilant in supervision of the district in his care and impartial in solving problems that might occur. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

6.11 Oath of a guard 342

The guard commits himself to obedience to the mayor and the community. He will handle the incomes intended for the community with care and prudence. He will show appropriate respect to townsmen and perform all his duties diligently. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

6.12 Oath of a gate guard 342

The gate guard commits himself to diligent oversight of the town gate in his custody and to fair collection of appropriate fees. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

Monumenta linguae Slovacae.indd 60 28. 1. 2019 10:29:01

6.13 Oath of field guards 343

The field guard swears that he will dutifully oversee town's fields, meadows, and gardens in order to prevent any harm or loss from happening. He will penalize all trespassers impartially. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

6.14 Oath of market inspectors 344

The market inspector commits himself to conscientious performance of his duties. He will fairly collect all payments due from the goods sold at the market and subsequently he will hand it over to the magistrates. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

6.15 Oath of a clerk (provisor) 344

The clerk commits himself to obedience to the magistrates, diligent work on fields and their supervision, preventing them from any damages. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

6.16 Oath of a tower guard 345

The tower guard commits himself to diligence in his service, during day and at night. He will be cautious in order to protect the town from any harm. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

6.17 Oath of a forest guard 345

The forest guard commits himself to diligence and watchfulness, protecting forests from illegal woodcutting or any other damage. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

6.18 Oath of a prison guard 347

The prison guard commits himself to faithful performance of his duties, especially in order to prevent escape of prisoners from his custody. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

6.19 Oath of a Jew 347

The Jewish witness declares his innocence in a case against a Christian and swears that he will present a truthful testimony. In the opposite case, he summons divine judgments upon himself. The text based on a model in the Tripartitum. Slovak.

Monumenta linguae Slovacae.indd 61 28. 1. 2019 10:29:01

6.20 Oath of the town's militia 348

The member of the town's militia declares allegiance to King Francis I of Hungary. He commits himself to obedience, loyalty, fulfillment of orders under any circumstances and to protection of justice and order in the town. Confessionally neutral formulations. German and Slovak. An address to the militia in both languages is attached.

6.21 Oath of a tithe collector 354

The tithe collector commits himself to conscientious performance of his duties involving just and impartial collection of tithes. Roman Catholic confessional formulations. Slovak.

6.22 Oath of the member of elected council 354

The member of the elected council commits himself to obedience and deference to superiors. He will respect rights and privileges of the town. He will protect the community from any harm. Roman Catholic confessional formulations. Latin and Slovak.

List of Archives, Published Sources and Secondary Literature 356

Ivana Labancová: Dictionary of Rare, Ancient and Dialectical Slovak Words 366

Acknowledgements 382

The Authors 383

Monumenta linguae Slovacae.indd 62 28. 1. 2019 10:29:01

Martin Homza

Niekoľko poznámok k edícii *Monumenta Linguae Slovacae*

Motto:
Štát je tajomný koráb, ktorý má svoje kotvy v nebi.
Antoine de Rivarol († 1801)

Anamnéza projektu

Publikovanie prvého dielu *Monumenta Linguae Slovacae* (*Pamätníkov slovenského jazyka)* nie je ani zďaleka začiatkom úsilia riešiteľského tímu, ako by sa niekomu mohlo zdať. Tento projekt nevznikol na vyššiu objednávku, ako to býva pravidlom pri podobných projektoch v okolitých krajinách. Začal sa rodiť pomaly a vyvrel z hlbokého presvedčenia, že problematike slovenských textov predspisovného obdobia je potrebné venovať širokospektrálnu, dlhodobú a systematickú vedeckú pozornosť. Aj preto, že niekoľko predchádzajúcich pokusov o systematizáciu prameňov a poznatkov o tejto téme zastalo na svojom počiatku.

K rozhodnutiu postaviť našu snahu na najvyššiu vedeckú úroveň viedlo niekoľko subjektívnych i objektívnych okolností. Na začiatku môjho osobného odhodlania vložiť do toho svoju energiu stála praktická empirická skúsenosť. Sporadicky som totiž narážal na slovenské texty z obdobia pred bernolákovcami a štúrovcami v čase, keď som začínal s archívnym výskumom dejín Spiša. Bolo to už pred viac ako tridsiatimi rokmi, v posledných rokoch môjho vysokoškolského štúdia na Univerzite Komenského v Bratislave. Písal som vtedy záverečnú prácu o vzťahoch stredovekého Spiša a Malopoľska. Spočiatku presvedčený naučenými teóriami o tom, že všetko začalo Ignácom Bajzom, ktorý sa „náhle zbláznil" a rozhodol sa kodifikovať slovenčinu, som tieto písomnosti pokladal skôr za raritné kúsky. Niečo, čo sa jednoducho môže vyskytnúť. Neskôr, keď som spolu s poľským kolegom Stanisławom A. Srokom v súvislosti s prípravou a realizáciou prvého, najmä však druhého dielu *Historia Scepusii*: *Dejiny Spiša* v tomto výskume pokračoval, som však musel zmeniť názor. Počet „náhodných" jednotlivín v starej slovenčine, ku ktorým som sa dostal, totiž nápadne narastal a to nielen čo do kvantity, ale i kvality. Postupne sa predo mnou začínali črtať kontúry hlboko štruktúrovanej „slovenskej civilizácie", ktorá nekonečne prekračovala všetky moje dovtedajšie poznatky zo školských lavíc. Hlavne, ale to som pochopil až o niečo neskôr, bola porovnateľná so všetkým, čo som medzičasom spoznal v Poľsku, v Českých krajinách i Maďarsku. Okrem postupnej systematizácie jednotlivých textov som tak celkom prirodzene túžil prehlbovať svoje poznatky o tomto zabudnutom či obchádzanom svete.

Monumenta linguae Slovacae.indd 63 28. 1. 2019 10:29:01

Viac ako nápomocná sa mi tu ukázala moja východisková špecializácia slovenčinára (jazyk i literatúra) a historika, úzko prepojená s určitým penzom archivárskeho vzdelania, ktorého sa mi počas môjho štúdia dostalo. Anamnéza, ktorú som v tejto súvislosti prekonával, predo mnou otvárala nové interdisciplinárne možnosti. Znamenala však, že som si tiež musel „spomenúť" na priekopnícke texty *Dejiny staršej slovenskej literatúry* od Jána Mišianika a kol.,[1] prepojené s piatimi dielmi *Dejín slovenského jazyka* od Jána Stanislava,[2] spolu so zborníkom *K počiatkom slovenského národného obrodenia*: *Sborník štúdií Historického ústavu SAV pri príležitosti 200 ročného jubilea narodenia Antona Bernoláka*,[3] za ktorým stála autorita Jána Tibenského. Z prác posledného menovaného autora sa však nedá celkom vynechať jeho myšlienkovo najbohatšie dielo *Chvály a obrany slovenského národa*.[4] Pri listovaní v týchto publikáciách som si okrem ich vedeckej hodnoty uvedomil ešte jeden prostý fakt. Od vydania týchto prelomových publikácií prešlo v niektorých prípadoch viac ako polstoročie. Za výnimky potvrdzujúce pravidlo by ešte mohli byť uznané – druhý diel akademických *Dejín Slovenska*[5] a sedemdielny *Historický slovník slovenského jazyka*.[6] Nová Slovenská republika však už trvá 25 rokov.

Ponúknutý projekt preto neskrýva ambíciu doplniť a prekročiť znalosti „obrov" našej vedy o slovenskom svete pred jozefínskymi reformami. Najmä pokiaľ ide o systematický výskum a sprístupňovanie slovenských textov predspisovného obdobia. Takýto, na pramennej báze založený výskum, sa však nezaobíde bez fundamentálnych teoretických a analytických monografických textov, ale tiež nie bez vedeckých štúdií systematizujúceho charakteru.

O súčasnom projekte

Aktívna báza všeobecne dostupných poznatkov o tomto svete totiž zostala v štádiu recyklovania poznaného. Pasívna pamäť o slovenčine predspisovného obdobia, a tým aj svet našich bezprostredných predkov, tak dodnes zostáva zväčša nedotknutá v rôznych archívoch nielen na území Slovenska. To tiež znamená ďalšiu fundamentálnu záležitosť. Aj tí

---

1 Ján Mišianik a kol.: *Dejiny staršej slovenskej literatúry*. Bratislava : Slovenská akadémia vied, 1958, 315 s.

2 Ján Stanislav: *Dejiny slovenského jazyka*. Bratislava : Veda, 1956 – 1973, 5 vol.

3 *K počiatkom slovenského národného obrodenia* : *Sborník štúdií Historického ústavu SAV pri príležitosti 200 ročného jubilea narodenia Antona Bernoláka*. Ed. Ján Tibenský. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1964, 477 s.

4 Ján Tibenský: *Chvály a obrany slovenského národa*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1965, 315 s.

5 *Dejiny Slovenska*, vol. 2 : *(1526 – 1848)*. Ed.: Vladimír Matula a Jozef Vozár. Bratislava : Veda, 1987, 847 s.

6 *Historický slovník slovenského jazyka*. Ed.: Kol. Bratislava : Veda, 1991 – 2008, 7 vol.

Monumenta linguae Slovacae.indd 64 28. 1. 2019 10:29:01

najzasvätenejší sa na veľkú časť našej minulosti pozerajú optikou staršou viac ako pol storočia. Nielen po roku 1989, respektíve roku 1993, v ktorom vznikla Slovenská republika, ale ani dnes ešte neprišlo k žiadnej zmene paradigmy poznania slovenských dejín pred rokom 1780. Edícia *Monumenta Linguae Slovacae* (*Pamätníky slovenského jazyka*) by preto rada posunúť o niečo dopredu zastaranú optiku nazerania na slovenskú minulosť po roku 1526. Pochopiteľne, pri zachovaní najvyšších vedeckých kritérií, ktoré sa na takýto edičný počin kladú.

Pochopiac limity existujúceho stavu poznania našej minulosti medzi rokmi po Moháči a pred začiatkom vlády cisára Jozefa II., postupne vo mne dozrieval plán na realizáciu projektu, ktorý by sa systematicky začal venovať spracovaniu slovensky písaných prameňov v predspisovnom období. V roku 2014 sme s mojím tímom, na čele s Dr. Petrom Benkom (vtedy ešte magistrom), podali na Agentúru na podporu výskumu a vývoja pri Ministerstve školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky náš projekt na grant, ktorého cieľom mala byť systematizácia a ďalšie prehĺbenie doterajších poznatkov v sledovanej tematike a začiatok vydávania pramennej edície slovenských textov predspisovného obdobia. Naveľa, na tretí pokus, v roku 2017, sa môjmu tímu konečne súčasný grant podarilo získať.

Prvé výsledky projektu a predpokladané ďalšie aktivity

Po roku jeho realizácie, vzhľadom na predchádzajúce prípravné práce, sa súčasnému tímu podarilo dostať pred čitateľa prvý diel dlho očakávanej edície *Monumenta Linguae Slovacae*, vol. I : *Documenta iuridico-administratoria* : *Formulae Iuramentorum, saeculi XVI. – XVIII.*, tomus 1 (*Pamätníky slovenského jazyka*, vol. I : *Právno-administratívne dokumenty* : *Prísažné formuly zo 16. – 18. storočia*, diel 1). Vzhľadom na skutočnosť, že sa nepodarilo vyčerpať všetky dostupné slovenské jednotliviny zo skúmaného priestoru a času, ktorým je priestor bývalého Horného Uhorska (približne z dnešného východného Slovenska, ale bez 13 Spišských zálohovaných miest Poľsku a obdobie od 16. do konca 18. storočia), bol tento diel limitovaný aj druhou číslicou I/1. Okrem toho Peter Benka vydal v tomto roku v *Historickom časopise* svoj text venovaný analýze slovenských prísah z mesta Bardejov.[7] Počas celého roku však prebiehali systematické výskumy v archívoch v Bardejove, Bratislave, Levoči, Prešove, Košiciach a Budapešti. Realizačný tím tiež neobišiel Miškovec (maď. Miskolc), Alba Iuliu a Veľký Varadín (rum. Oradea).

[7] Peter Benka: Mestské prísahy v Bardejove v ranom novoveku ako prameň kultúrnych a sociálnych dejín. In: *Historický časopis*, roč. 66, 2018, č. 1, s. 27 – 54.

Monumenta linguae Slovacae.indd 65 28. 1. 2019 10:29:01

Prehľad doterajších vydavateľských počinov

Nielen pisateľ týchto riadkov, ale aj celý realizačný kolektív súčasného projektu si uvedomuje, že nie sme prví, ktorí s myšlienkou vydávania slovenských textov predspisovného obdobia prišli. Podrobnou genézou predchádzajúceho výskumu a publikačných výstupov takýchto písomností v 19. a na začiatku 20. storočia, najmä pokiaľ ide o listy a listiny z 15. storočia, sa zaoberal už v polovici tridsiatych rokov 20. storočia český profesor pôsobiaci na Univerzite Komenského v Bratislave Václav Chaloupecký v diele *Středověké listy ze Slovenska*.[8] Nemá preto hlbší zmysel ju opakovať. Tento autor sa však už s menšou intenzitou venoval edíciám písomností starších a mladších, ako je „husitské storočie".

Franko Víťazoslav Sasinek († 1914)

Od šesťdesiatych rokov 19. storočia sa začal otázkou zbierania a vydávania slovenských textov intenzívne zaoberať najmä Franko Víťazoslav Sasinek. Súborné zbierky zväčša ním nájdených a do tlače pripravených písomností, vyšli v prvej polovici sedemdesiatych rokov 19. storočia pod titulom *Archív starých česko-slovenských listín, písomností a dejepisných pôvodín pre dejepis a literatúru Slovákov.*[9] Čo je dôležité, prvý diel sa týkal najmä listín vydávaných kanceláriou uhorského kráľa Žigmunda Luxemburského († 1433). Druhý skôr mapoval slovenské literárne pamiatky zo 16. – 18. storočia. Vzhľadom na skutočnosť, že obe zbierky vyšli ako prvé vo svojej sérii, možno predpokladať že F. Sasinek mienil do tlače pripravovať aj ďalšie slovenské pamiatky predspisovného obdobia. V úvode k prvej časti svojej edície totiž spomína aj jej tretiu časť, ktorá sa mala venovať najmä slovenským dejepisným textom. Tie však už pre zatvorenie Matice slovenskej v roku 1875 nevyšli. Osudy týchto písomností sú neznáme. Či sa ich ešte niekedy podarí nájsť je najmä otázkou hlbšieho štúdia Sasinkovej archívnej pozostalosti. V každom prípade je načim na tomto mieste pripomenúť nadčasové slová veľkého slovenského bádateľa, ktoré napísal v úvode k svojmu prvému vydavateľskému počinu v roku 1872:

> *„História Slovákov v Uhorsku nedá sa lepšie objasniť, nežli svedectvami z minulosti, ktoré nielen jednajú o dejoch prihodivších sa na Slovensku, lež i o slovenskosti tých osôb a rodín, ktoré mali účasť na nich. Rovnoprávo slovenskej mluvy nedá sa zreteľnejšie dokázať, leda tým, že položíme na svetlo slovenské právne a úradné listiny, vydáva-*

[8] Václav Chaloupecký (ed.): *Středověké listy ze Slovenska* : *Sbírka listů a listin, psaných jazykem národním 1462 – 1490.* Praha : Melantrich, 1937, 266 s. (tu s. XXVIII – XXXVI).

[9] Franko Víťazoslav Sasinek (ed.): *Archív starých česko-slovenských listín, písomností a dejepisných pôvodín pre dejepis a literatúru Slovákov.* Turčiansky svätý Martin : Tlačou Kníhtlačiarsko-účastinárskeho spolku, 1872 – 1873, vol. 1 – 2. Prvý diel – *Listiny* publikuje česko-slovenské listy a listiny uhorského kráľa Žigmunda Luxemburského. Druhý diel – *Písomnosti* sa zaoberá pamiatkami staršej slovenskej literatúry.

Monumenta linguae Slovacae.indd 66 28. 1. 2019 10:29:01

né v čase, keď ešte latina sedela na stolci uhorskej diplomacie. Že vydanie starých slovenských listín a písemností nemalú službu preukáže slovenskej filologii, presvedčí sa o tom každý ich čitateľ; (…) *Jestli staré slovenské listy a písemnosti neprispejú k osvete národa, prispejú oni značne k histórii slovenskej literatúry a k objasneniu vývinu a pokroku slovenskej spisby.*"[10]

I v dnešných dňoch nezostáva nič iné len súhlasiť s týmito prorockými slovami. Možno tiež žialiť nad tretím, dnes strateným dielom *Archívu starých česko-slovenských listín, písomností a dejepisných pôvodín pre dejepis a literatúru Slovákov.* Na druhej strane najmä na stránkach *Slovenského letopisu* Franko Víťazoslav Sasinek (a tiež ďalší) už od roku 1876 pokračovali vo vydávaní série *Starých slovenských písomností*. Popredný slovenský historik sklonku 19. a začiatku 20. storočia v tomto periodiku viac-menej pravidelne prinášal napríklad slovenské artikuly jednotlivých cechov, ale tiež listy a listiny známych uhorských šľachtických rodov, ako boli napríklad Turzovci a množstvo ďalšieho zaujímavého jazykového materiálu predspisovného obdobia, v ktorom poukazoval na slovanský, respektíve slovenský charakter uhorských dejín v období po Moháčskej bitke z roku 1526 a pred rokom 1780.[11]

Jeho zbery však boli takmer výlučne obmedzené na územie dnešného stredného a západného Slovenska, inak povedané na dobové takzvané Dolné Uhorsko. Pokiaľ ide o transkripciu textov, Sasinek ako editor postupoval v duchu dobového úzu na vydávanie takýchto textov, snažil sa o takzvané diplomatické vydanie. Malo ísť o transliteráciu, vydavateľské možnosti však nie vždy takýto prepis umožňovali. Do svojich edícii tiež evidentne zasahoval, avšak v duchu dobového úzu vydávania „ideálnej podoby" historických prameňov. Vedeckosť edície tak nahrádzal komunikatívnosťou, čím do istej miery redukoval informatívnu hodnotu predlohy, pôvodného originálneho prameňa. Z týchto a ďalších dôvodov by si Sasinkovo edičné dielo vyžadovalo v dnešných dňoch nové kritické prehodnotenie. V každom prípade zo strany slovenského bádateľa a v pomeroch, keď svoju činnosť vykonával na amatérskej báze, ide do dnešného dňa o nezanedbateľný, v mnohom inšpiratívny vydavateľský počin.

Franko Víťazoslav Sasinek nebol ani zďaleka jediný slovenský bádateľ, ktorý sa „zhliadol" v starších slovenských písomnostiach. Na

[10] Idem (ed.): *Archív starých česko-slovenských listín* 1, nepaginovaný úvod.

[11] Pozri napríklad: Idem (ed.): Cechovnie artikule ševcov žilinských z r. 1558. In: *Slovenský letopis pre historiu, topografiu, archaeologiu a ethnografiu* (ďalej *Slovenský letopis*), roč. 1, 1876, s. 53 – 63, alebo cechové zápisnice a štatúty krajčírov z roku 1580 z Prievidze a Idem (ed.): Cecha krajčírov v Prievidzi. In: *Slovenský letopis*, roč. 2, 1877, s. 146 – 157.

Monumenta linguae Slovacae.indd 67 28. 1. 2019 10:29:01

stránkach *Slovenského letopisu* ich publikovali tiež kremnický archivár Pavol Križko († 1902), kustód v Národnom múzeu v Budapešti František Šupala († 1875) a dolnokubínsky farár, dekan a historik Oravy Jozef Kohút († 1900).

Władysław Semkowicz († 1949)

Na práce Jozefa Kohúta, ktoré vyšli na stránkach *Slovenského letopisu*, jeho archívnu pozostalosť a vôbec písomnosti z Archívu Matice slovenskej, zaoberajúce sa najmä textami z Oravskej stolice 16. – 17. storočia nadviazal Władysław Semkowicz, krakovský profesor histórie, prvý zahraničný bádateľ, ktorý sa živo zaujímal o slovenské písomnosti predspisovného obdobia. Jeho zbierky slovenských, latinských, poľských a raritných maďarských dokumentov z Oravskej stolice vyšli v dvoch dieloch v rokoch 1932 a 1939.[12] V dejinách nielen poľskej historickej vedy šlo zaiste o veľmi pozitívny počin.

Prvý diel oproti druhému obsahuje viac slovenského materiálu, najmä z druhej polovice 17. storočia. Všetky písomnosti, či už latinské, alebo poľské sa dotýkajú, ako je nakoniec z titulu publikácie jasné, Oravskej stolice. Presnejšie Hornej Oravy, ktorej časť je dnes aj vďaka tomuto dielu v Poľsku. Najviac slovenských písomností pritom v tomto vydaní poľského historika pochádza od dedičného oravského župana a pána Kežmarku Štefana Tökölihо. V druhom zväzku, okrem vzácneho slovenského materiálu, ktorý sa týka náboženssko-kultúrnych (evanjelické vizitácie) i ekonomických (urbáre, daňové súpisy, inventáre, etc.) pomerov, na Oravskom hradnom panstve začiatkom 17. storočia, potom ten istý vedec ponúka i ďalší jazykovo i historicky cenný materiál. Najvzácnejšími jednotlivinami sú nepochybne listy zo slovenskej korešpondencie Imricha Turzu, syna preslávenéhо Juraja Turzu a jeho matky Alžbety Coborovej, vdovy po uhorskom palatínovi. Týkajú sa sporu s Mikulášom Komorowským, ktorý bol pánom mesta Żywiec a panstva k tomuto mestu priliehajúcemu, to jest severným susedom Turzovcov. Tento významný šľachtic v službách poľskej kráľovskej rodiny si však z dôvodu dedičstva po predkoch nárokoval na titul oravského a liptovského grófa. Jeho nároky však neboli v Uhorskom kráľovstve chápané ako legitímne. Svojím postojom, najmä vo veci prebehlíctva vlastných poddaných na turzovské majetky Oravského panstva, výdatne pomáhal k vytváraniu napätej situácie v tejto časti oboch kráľovstiev. Vydanie prvého i druhého dielu *Pramenných materiálov k dejinám osídlenia Hornej Oravy* je preto dodnes najmä neoceniteľným zdrojom informácii k dejinám slovensko-poľského

[12] Władysław Semkowicz (ed.): *Materiały do dziejów osadnictwa Górnej Orawy*, vol. 1 : *Dokumenty*. Zakopane : Nakładem Muzeum Tatrzańskiego, 1932, 199 s. a Idem (ed.): *Materiały do dziejów osadnictwa Górnej Orawy*, vol. 2 : *Listy i akta*. Zakopane : Muzeum Tatrzańskie, 1939, 480 s. + 3 mapy.

Monumenta linguae Slovacae.indd 68 28. 1. 2019 10:29:02

pohraničia na západ od Vysokých Tatier v 16. a 17. storočí. Význam druhého dielu Semkowicza však treba vidieť aj v tom, že okrem latinsky písaných dokumentov a ojedinelých maďarsky písaných materiálov, vo väčšej miere ako v prvom zväzku svojej edície zverejňuje aj dokumenty poľské. Poukazuje to na právnu prax používania dvoch relatívne jasne vymedzených jazykových, kultúrnych, ale i nábožensky a národne vymedzených jazykových úzov na slovensko-poľskom pomedzí v tomto období.

Pokiaľ ide o zásady prepisu pôvodín, podľa ktorých ich vydavateľ postupoval podľa jeho vlastných slov:

> *„Jednako slovanské* (sic!) *texty sme podali pravopisom literárne verným vychádzajúc zo zásady, že ich modernizácia bez odbornej jazykovej prípravy by nebola presná. Navyše sme usúdili, že verné podanie textov môže mať určitý význam tiež pre lingvistov."*[13]

Malo ísť teda o transliteráciu, zodpovedajúcu najmodernejšiemu úzu prepisovania historických pamiatok, ktoré boli aplikované v dobovej poľskej edičnej praxi. Pozitívom edície je tiež skutočnosť, že autor sa nesústredil len na jeden jazyk prameňov, ale sledovanú problematiku podal v jej jazykovom kontexte. Celkový dojem oboch vydaní však kazí skutočnosť, že mali celkom evidentný politický akcent, ktorým bolo dokázať „poľskosť" osídlenia severnej Oravy. Takto *de facto* historicky a jazykovedne poslúžiť poľskej revizionistickej politike ohľadne južných hraníc medzivojnového Poľska v priestore severnej Oravy. Władysław Semkowicz, inak veľký priateľ Slovákov, aj prostredníctvom tejto edície prameňov chcel vedecky podložiť nároky na posunutie poľskej hranice viac na juh a to v neprospech historických hraníc Slovenska.[14] Ako však na to poukázal sám ponúknutý materiál, poľský jazyk sa v oficiálnej, administratívnej podobe na Orave nikdy nepoužíval. Všetky vydané poľské texty Semkowicza sú poľskej proveniencie. Polonizmy, tak ako aj inde na severnom Slovensku možno kvalifikovať len v podobe lexikálnych prienikov. V skutočnosti, teda i napriek svojim komentárom, veľký poľský historik dokázal, že aj v Oravskej stolici v rozmedzí 16. – 18. storočia sa vo všetkých významnejších verejno-právnych aktoch okrem latinského a celkom výnimočne aj maďarského jazyka, používala najmä štandardizovaná podoba kultúrnej západoslovenčiny.

Václav Chaloupecký († 1951)

Nové pomery po vzniku prvej Československej republiky v roku 1918 viedli k obnoveniu tejto vydavateľskej činnosti, hoci aj s novým

[13] Idem (ed.): *Materiały do dziejów osadnictwa Górnej Orawy* 1, s. XIV.

[14] Pozri Martin Homza: K vzniku stredovekej hranice Uhorska na Spiši a k historiografii vzťahov Spiša a Malopoľska. In: *Historický zborník*, roč. 8, 1998, s. 13 – 33.

Monumenta linguae Slovacae.indd 69 28. 1. 2019 10:29:02

aktualizačným politickým kontextom. Tentoraz však už malo ísť, aspoň čo sa týka oficiálnych deklamácií, o v plnej miere profesionálny počin. Dvoma fundamentálnymi edíciami sa oň postaral český historik pôsobiaci na Univerzite Komenského v Bratislave Václav Chaloupecký. V roku 1934 tu vydal najstarší súvislý stredoveký slovenský právny dokument, na Slovensku známy tiež pod názvom *Žilinská kniha*.[15] O tri roky neskôr z pera toho istého vedca vyšli *Středověké listy ze Slovenska*.[16]

K *Žilinskej* (právnej) *knihe* treba povedať, že ona sama, ale i ďalšie slovenské písomné pamiatky z neskorostredovekej a novovekej Žiliny, už istý čas pred českým profesorom pútali pozornosť slovenských bádateľov, ako na to nakoniec poukazuje sám Chaloupecký vo svojom úvode k jej edícii. *Žilinská kniha*, alebo preklad magdeburského práva do dobového jazyka Slovákov v Žiline, ako ešte o tom bude reč, vyšla v roku 2009 v reedícii slovenským jazykovedcom Rudolfom Kucharom.[17] Zmienená skutočnosť poukazuje na zjavné nedostatky Chaloupeckého prvého vydania tohto dnes už presláveného právneho dokumentu. Najhlavnejšou, najzásadnejšou „chybou krásy" Chaloupeckého vydania mestskej knihy Žiliny je fonetická transkripcia tohto textu. Až príliš v mnohých prípadoch totiž viedla nielen k posunutiu pôvodného významu slova, ale aj k praktickej strate jeho slovenskej jazykovej osobitosti na úkor nesprávnym prepisom aktualizovanej českej. Prvé systematické a na svoju dobu predsa len dosť kritické vydanie najdôležitejšieho stredovekého právneho prameňa staršej slovenčiny, však ostáva na svoju dobu neobyčajne vážnym vydavateľským počinom. Za dôležité v tejto súvislosti potrebujem ešte povedať, že podobne ako v iných Chaloupeckého textoch, aj v tomto z jeho komentárov preráža hlboké presvedčenie autora o tom, že celé západné a stredné Slovensko až po Považie je súčasťou staršej česko-slovenskej jazykovej jednoty, ktorá sa vlastne len v roku 1918 znovu „obnovila". Bohužiaľ, veľká časť slovenskej vedeckej pospolitosti, či už historickej alebo jazykovednej ani vtedy, ani dnes nezdieľala tento český dobovo etatistický historický optimizmus. Kvôli názornej ilustrácii tejto viac ideológie ako vedy, je azda potrebné uviesť niekoľko riadkov z prvej publikácie profesora Chaloupeckého *Staré Slovensko* z roku 1923. Už v tejto publikácii, ktorá vznikla rekordne rýchlo, to jest štyri roky po vzniku Československa, boli totiž po prvý raz vedeckej verejnosti predostreté tézy,

[15] Václav Chaloupecký (ed.): *Kniha Žilinská*. Bratislava : Učená společnost Šafaříkova, 1934, 239 s.

[16] Idem (ed.): *Středověké listy ze Slovenska*, 266 s.

[17] Rudolf Kuchar (ed.): *Žilinská právna kniha* : *Preklad magdeburského práva, zápisy právnych úkonov žilinských mešťanov*. Bratislava : Veda, 2009, 208 s. a faksimile Idem (ed.): *Žilinská právna kniha* : *Obrazová dokumentácia*, Bratislava : Veda, 2009, 170 s. (169 obr.)

Monumenta linguae Slovacae.indd 70 28. 1. 2019 10:29:02

ktoré český profesor a dekan Filozofickej fakulty Univerzity Komenského zdieľal prakticky do konca svojho života:[18]

> *„Filologové slovenští už nejednou ukazovali na to, že slovenština (t.j. zejména střední slovenština) je „v malém celá slovanština", že Slováci nejsou jeden ucelený slovanský kmen, nýbrž jakýsi slovanský kmenový mikrokozmos.* (…) *V slovenských nářečích jsou skutečně jako v klubku svity elementy sousedních nářečí slovanských, jak bystře postřehl už L. Štúr a jak nověji vědecky spolehlivě dokazuje J. Škultéty; ovšem že základní osnova vlastního historického jazyka, totiž češtiny, všade proniká. Vedle jazykových vlivů německých a maďarských, uplatňují sa i jazykové vlivy ruské, polské, bulharské, srbochorvatské."*

Neprekvapuje teda, že v duchu recyklovania tých istých téz bol napísaný aj úvodný komentár k zbierke slovenských listov z 15. storočia *Středověké listy ze Slovenska*. Na vydaní tohto v mnohom skutočne fundamentálneho diela si Václav Chaloupecký dal naozaj záležať, čo okrem formálnej úrovne edície, ktorá mala vstúpiť do historiografie ako *Slovenský archív* : *Sbírka pramenů k dějinám Slovenska* (skromne vyšiel len prvý zväzok), dokresľuje naozaj impozantný zoznam spolupracovníkov, ktorí sa na diele podieľali. Vyniká medzi nimi Branislav Varsik, neskorší pokračovateľ ale i veľký kritik edičného diela Václava Chaloupeckého. Nemožno sa tomu veľmi ani čudovať, veď český profesor zaviedol do historiografie mnoho nijako neobhájiteľných jazykových i historických konštrukcií. Na druhej strane v niektorých myšlienkach oproti staršej jazykovede i historiografii, ktorá poukazovala na skutočnosť, že čeština sa na Slovensku rozšírila najmä vplyvom husitských vojen, však predsa len postúpil o niečo ďalej. Bohužiaľ tým, že Chaloupecký kládol vo svojom výskume takmer výlučne dôraz na územie stredného a západného Slovenska, o ktorom predpokladal, že zachovalo spoločné jazykové východiská s historickou češtinou, zo svojho výskumného areálu vylúčil celé Horné Uhorsko, čiže najmä východné Slovensko, okrem Bardejova. Jazyk tohto územia sa totiž podľa tohto autora mal vyvíjať pod vplyvom valašskej kolonizácie, to jest najmä poľštiny a východoslovanských jazykov. Podľa Chaloupeckého nemala byť čeština na Slovensko nikdy exportovaná, ale tu jednoducho vždy mala pôsobiť. V 15. storočí v dôsledku hlbšieho politického prepojenia medzi Českými krajinami a Slovenskom a rozširovaniu písomnej podoby právnej komunikácie malo prísť len ku kvantitatívnemu nárastu používania spisovnej češtiny.

[18] Václav Chaloupecký: *Staré Slovensko*. Bratislava : Filozofická fakulta University Komenského, 1923, s. 314 – 315.

Monumenta linguae Slovacae.indd 71 28. 1. 2019 10:29:02

Pokiaľ ide o už zmienený nesprávny spôsob prepisovania originálnych textov, treba povedať, že Chaloupecký pri svojej edícii využil „fonetickú transkripciu", to jest pôvodné texty rekonštruoval do ním predpokladaného stavu:

> *…„jako by někdo text starých památek přesně a správně četl a diktoval novodobému písaři, který by jej pak zaznamenal novodobým pravopisem. Jde tu tedy spíše jen o obvyklou transliteraci, t. j. o nahrazování starých znaků grafických novými, a nikoli o rekonstrukci původního znění."*

Český – a nielen český bádateľ – si pritom bol celkom vedomý slabých miest takéhoto postupu, najmä preto, že takýmto zovšeobecňovaním eliminoval z textu základné znaky jeho jazykovej variantnosti z časového, areálového aj konfesionálneho hľadiska. Svoj prepis však ospravedlnil ľahšou prístupnosťou a lepšou zrozumiteľnosťou textu. Potenciálnych kritikov takejto metodológie prepisu potom odkázal priamo na originály alebo na ich fotokópie. O tom, že touto edíciou dosiahol stav, ktorým stredoveké písomnosti priblížil modernému úzu a tak vytvoril ilúziu ideálnej podobnosti starého jazyka s novým, už radšej pomlčal.

Štefan Kniezsa († 1965)

Po roku 1945, respektíve po roku 1948, v stredovýchodnej Európe nastala z dnešného pohľadu nie celkom normálna doba. Krajiny a národy tejto časti sveta sa totiž ocitli pod priamym vplyvom Sovietskeho zväzu, jeho režimu a ideológie. Navyše určitý variant tohto systému, nie vždy celkom jasne špecifikovaný, začali aj sami realizovať. Paradoxne pozitívnym efektom tejto doby však bol oživený záujem o slavistiku, čo sa napríklad v susednom Maďarsku prejavilo aj tým, že slávny maďarský slavista slovenského pôvodu Štefan Kniezsa vydal v roku 1952 súbor listov pochádzajúcich zväčša z Českej kráľovskej kancelárie uhorských kráľov z 15. a 16. storočia s názvom *Stredoveké české listiny*.[19] Nadviazal ním na vyššie analyzovanú žigmundovskú edíciu Franka Víťazoslava Sasinka. Dielo vyšlo ako prvý diel plánovanej série *Slovanské jazykové pamiatky z Maďarska*. Zmenená politická klíma po smrti sovietskeho vodcu Josifa Visarionoviča Stalina († 1953) však viedla k ustrnutiu tohto projektu, ktorý sa, zaiste na škodu veci, do dnešných dní už nerevitalizoval. Kniezsova edícia obsahovala 78 českých (slovenských) listov a listín z Maďarského krajinského archívu v Budapešti z rozmedzia rokov 1432 – 1526. Okrem vlastnej kráľovskej kancelárie uhorských kráľov z rodu Huňadyovcov a Jagelovcov do nej editor zaradil písomnosti rôznych šľachtických rodov, ako napríklad niektoré listy pánov z Brezovice a Veľkej Lomnice (Brezovských/Berzeviczy), pánov zo Svätého Jána

[19] Štefan Kniezsa (ed.): *Stredoveké české listiny*. Budapest : Akadémiai Kiadó, 1952, 207 s.

Monumenta linguae Slovacae.indd 72 28. 1. 2019 10:29:02

(Svätojánskych/Szentiványi) a iných. Ako sa dá predpokladať, Štefan Kniezsa využil svoju publikáciu aj na polemiku s tézami Václava Chaloupeckého, ale i ďalšími tézami staršej slovenskej a českej historiografie a jazykovedy. Podobne ako Chaloupecký, i on odmietol myšlienku o rozšírení češtiny na Slovensku v súvislosti s husitmi a vôbec zavrhol ideu, že čeština na Slovensku plnila hlavne funkciu sakrálneho jazyka. Štefan Kniezsa, ako klasický Uhor, nezdieľal Chaloupeckého koncepciu o jednotnom československom národnom povedomí obyvateľov západného a stredného Slovenska, ktorého mala byť neskorostredoveká čeština iba prejavom. Nezdieľal ale tiež myšlienku, že Slováci prišli k češtine cestou staršieho úradovania v tomto jazyku, ako na to poukazoval už Franko Víťazoslav Sasinek, keď vydal listy a listiny uhorského kráľa Žigmunda Luxemburského, a/alebo pod silným vplyvom slovenských študentov z pražskej univerzity. Rozšírenie češtiny na Slovensku a v Uhorskom kráľovstve pripísal rozširovaniu právnej praxe v tomto jazyku. To znamená, že podľa tohto autora sa mala čeština na Slovensku šíriť nie zdola, ale zhora. V stoliciach, kde sa hovorilo starou slovenčinou, malo byť úradné konanie zefektívňované zrozumiteľnou češtinou.

> *„…česká písomnosť sa nevytvorila na slovenskej pôde výsledkom iniciatívy Slovákov ovládajúcich češtinu, ale* (…) *je ona jednoducho českým importom, ktorý bol už hotovo donesený českými pisármi, …“*[20]

Takmer výlučný monopol latinského jazyka užívaného v tejto funkcii po stáročia vo vybraných hodnoverných miestach uhorského kráľovstva (*loca credibilia*), ktoré inak splývali s významnými cirkevnými inštitúciami, mal byť nahradený jednoduchšou a zrozumiteľnou češtinou. Mala to byť teda najmä reformácia a s ňou ruka v ruke postupujúca laicizácia kultúrneho a právneho prostredia v Uhorskom kráľovstve, ktoré viedli k masívnemu rozšíreniu češtiny na Slovensku. Kniezsa však tiež celkom správne odmietol Chaloupeckého tézu, že cestou k začiatku a čoraz častejšiemu používaniu českého jazyka na Slovensku malo byť akési spoločné česko-slovenské povedomie:

> *„Jeho [Chaloupeckého] vývody – hoci to otvorene nevyriekne – sugerujú názor, že medzi slovenským a českým jazykom toho času sotva bolo rozdielu, a takto Slováci češtinu mohli uznať a prijať bez odkladov a obáv za svoju.“*

Sám však vyvolal kontroverzie trvajúce prakticky dodnes. Hoci žiaden z argumentov, ktoré podal svojho času veľký maďarský slavista

[20] *Ibidem*, s. 138 a 141.

Monumenta linguae Slovacae.indd 73 28. 1. 2019 10:29:02

na podopretie svojej hypotézy, z dnešného hľadiska neobstojí, za veľkú prednosť jeho diela treba pokladať spôsob vlastnej edície. Oproti „fonetickej transkripcii" Chaloupeckého zvolil podľa jeho vlastných slov „diplomatické vydanie", teda prepis písomností v takej podobe, ako sa zachovali. Chaloupeckého domnelú komunikatívnosť nahradil vedeckou presnosťou. Zachované dokumenty tak uchránil najmä pred mätúcim retrospektívnym počešťovaním a takto zvýšil aj ich pramennú hodnotu. Výhody tohto spôsobu prepisovania tak dodnes môže oceniť nielen jazykoveda. Štefan Kniezsa a jeho tím, v ktorom nechýbali ani takí slávni historici ako Erik Fügedi (Richard Filípek), sa tak priblížili k spôsobu prepisovania, ktorý je použitý aj v tejto edícii.

Branislav Varsik († 1994)

V systematickej bádateľskej a vydavateľskej činnosti slovenských textov – listov a listín predspisovného obdobia na Slovensku, alebo lepšie v ľudovodemokratickom povojnovom Československu pokračoval Branislav Varsik, ďalší bádateľ z historického štvrtého poschodia starej budovy Univerzity Komenského. Svojim spôsobom, to jest ako pracovník Bratislavského krajinského archívu, sa tento autor zúčastnil už pri vydávaní Chaloupeckého publikácie *Středověké listy ze Slovenska*. Úsilie, ktoré vynaložil v tomto smere, korunoval v roku 1956 vydaním dizertácie *Slovenské listy a listiny z XV. a XVI. storočia*.[21] Varsik v tomto diele publikoval 277 jednotlivín pochádzajúcich prevažne z Trnavy. Zo západného Slovenska však využil ešte archívy v Skalici a zo stredného Slovenska archív mesta Žilina (dnes uložený v Bytči). Aj tento autor k svojmu titulu priradil rímsku jednotku, čím naznačil, že v uvedenej vydavateľskej činnosti mieni pokračovať. Predurčila ho na to jeho predchádzajúca profesionálna skúsenosť archivára a s tým spojená bádateľská činnosť a tiež spolupráca s Václavom Chaloupeckým. V ďalších rokoch sa k tejto práci už nedostal, hoci ako sám píše:

> *„Do nasledujúceho zväzku tejto edície pripravujeme ďalší materiál z tohto obdobia, a to materiál zemianskych archívov v Turci a v Liptove (rodiny Rakovských, Benických, Révay a pod.), ďalej zápisy mestských kníh (protokolov) mesta Partizánskej Ľupče (predtým Nemeckej Ľupče) a mesta Ružomberku z prvej polovice 16. storočia."*

Na základe uvedeného preto podobne ako v predchádzajúcich prípadoch aj v tomto možno konštatovať, že dielo z dôvodu slabého inštitucionálneho zázemia a pre prakticky nezáujem vtedajších (česko)slovenských politických elít zostáva dodnes niekde v pozostalosti autora.

[21] Branislav Varsik (ed.): *Slovenské listy a listiny z XV. a XVI. storočia Slovenské listy a listiny z XV. a XVI.* storočí, vol. 1. Ed.: Branislav Varsik. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1956, 437 s.

Monumenta linguae Slovacae.indd 74 28. 1. 2019 10:29:02

Pokiaľ ide o dôvody rozšírenia spisovného úzu dobovej kultúrnej češtiny na Slovensku, Branislav Varsik odmieta zjednodušené zdôvodnenia, aké prinášali predchádzajúci autori. Namiesto toho hovorí: „*lebo bolo mnoho činiteľov, v mnohých obdobiach, ktoré sa na tom podieľali*."[22]

Edície slovenských jazykovedcov

Nielen historici, ale aj jazykovedci a tí najmä od skončenia druhej svetovej vojny, sa pokúšali o ďalšie, systematickejšie bádanie a predstavovanie slovenských textov predspisovného obdobia. Novú kvalitu do ich výskumu a publikovania vniesli najmä slovenskí jazykovedci z Filozofickej fakulty Univerzity Komenského a z Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied. Dialo sa tak jednako v čiastkových vedeckých štúdiách, ale i monografiách. Okrem iného však aj vydávaním nových alebo opravených edícií týchto prameňov, ako napríklad už zmienená *Žilinská mestská (právna) kniha.* Pre relatívne väčšie množstvo týchto výstupov ich nie je možné v tomto krátkom úvode obsiahnuť v celku. Spomeniem iba mená najvýznamnejších jazykovedcov, ktorí svojím dielom prispeli do skúmanej problematiky. Hoci nemožno ubrať nikomu z nich na ich význame, predsa len treba začať od Jána Stanislava († 1977), Ľudovíta Nováka († 1992) a Henricha Barteka († 1986), ktorí položili základy slovenskej profesionálnej jazykovedy a slovakistiky v užšom slova zmysle, ako osobitnej vednej disciplíny zaoberajúcej sa slovenským jazykom. K ich najvýznamnejším žiakom patria Eugen Pauliny († 1983), Jozef Orlovský († 1990), Šimon Ondruš († 2011), Rudolf Krajčovič († 2014) a Milan Majtán († 2014). Zo súčasných pokračovateľov ich diela treba spomenúť Jána Doruľu, Mateja Považaja, Pavla Žiga, Rudolfa Kuchára, Janu Skladanú, Gabrielu Múcskovú a iných. Z historikov k edičnej činnosti slovenských textov predspisovného obdobia prispeli najmä Peter Ratkoš († 1986), Pavel Horváth († 1999) a Richard Marsina. Treba však dodať, že obaja prví menovaní mali vďaka svojmu vzdelaniu aj jazykové školenie (P. Ratkoš vyštudoval aj slovenský jazyk a P. Horváth slavistiku). Vo výpočte zaslúžilých by sa dalo iste pokračovať.

Ako som naznačil, bola to autorita Jána Stanislava, ktorá v 20. storočí azda najvýznamnejšie ovplyvnila uvažovanie o začiatkoch a vývine slovenčiny v priestore medzi Dunajom a karpatským oblúkom v dodnes neprekonaných prácach *Slovenský juh v stredoveku* z roku 1948[23] a *Dejiny slovenského jazyka*,[24] ktoré sú do dnešných dní fundamentálnym vedeckým dielom pre každého slovakistu. Rozmanité texty v staršej slovenčine sa nachádzajú

[22] *Ibidem*, s. 5 a 27.
[23] Ján Stanislav: *Slovenský juh v stredoveku*. Vol. 1 – 2. Martin : Vydavateľstvo Matice Slovenskej, 1944.
[24] Idem: *Dejiny slovenského jazyka* 1 – 5.

Monumenta linguae Slovacae.indd 75 28. 1. 2019 10:29:02

v treťom zväzku *Dejín slovenského jazyka*, po prvý raz vydaného už v roku 1957.[25] Slovenské texty predspisovného obdobia sa nachádzajú v časti „Staré slovenské jazykové pamiatky" a v časti „Zo staročeských pamiatok." Ich výber je podriadený chronologickému a didaktickému kritériu. Vybrané texty totiž mali slúžiť a aj po dlhé roky slúžili najmä študentom slovakistických odborov, čo môžem potvrdiť vďaka tomu, že som s nimi ešte v druhej polovici osemdesiatych rokov pracoval na hodinách profesora Šimona Ondruša.

Z dielne slovenských vedcov slovakistov (jazykovedcov, historikov, ale i archivárov) v priebehu šesťdesiatych až deväťdesiatych rokov 20. storočia vzišli edície niekoľkých ďalších jednotlivín v slovenčine predspisovného obdobia. Za zmienku stojí napríklad vydanie slovenskej právnej mestskej knihy, ktorá vyšla pod titulom *Jelšavská mestská kniha 1560 – 1710*. Postarali sa o ňu jazykovedec Jozef Orlovský a Darina Lehotská, archivárka, historička z vtedajšej Katedry československých dejín Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Stalo sa tak v roku 1976.[26] Vydávanie mestských kníh patrilo vôbec medzi hlavné trendy edovania prameňov uvedených rokov. Pretrváva dodnes. Celkom pochopiteľne však pri týchto edíciách vyvstáva aj otázka používania slovenčiny predspisovného obdobia.[27] Poslednou, ale z metodologického hľadiska najprogresívnejšou prácou je nová edícia *Žilinskej mestskej knihy* od Rudolfa Kuchára. Vďaka dôslednej transliterácii jej editora a sprístupneniu faksimile ide o vydavateľský počin, ktorý „vedecký dosah" staršej edície Václava Chaloupeckého významne prekračuje a svojím spôsobom dostáva na pravú mieru. To znamená, že tento najdôležitejší slovensky písaný právny dokument z neskorého stredoveku zbavuje nánosu „bohemizácie" a vracia ho naspäť do kontextu vývoja a praktického fungovania slovenčiny predspisovného obdobia. V prehľade doterajších výsledkov sprístupňovania parciálnych slovenských textov pred 18. storočím by sa zaiste dalo ešte pokračovať. Nie je to však cieľom tohto úvodu.

Zaiste, zatiaľ najsystematickejším vedeckým počinom ohľadne mapovania staršej slovenčiny bolo vydanie sedemdielneho *Historického slovníka slovenského jazyka*, ktoré sa skončilo v roku 2008. Za zmienku stojí, že projekt začal už v roku 1961, teda tiež pred viac ako pol storočím, a zostane pravdepodobne na mnoho rokov neprekonaným dielom našich jazykovedcov, pokiaľ ide o tému odhaľovania tajov predspisovnej slovenčiny. Nevýhodou

[25] Idem: *Dejiny slovenského jazyka* 3, s. 89 – 219 (kapitola „Staré slovenské jazykové pamiatky") a s. 220 – 264 („Zo staročeských pamiatok").

[26] Jozef Orlovský a Darina Lehotská (ed.): *Najstaršia jelšavská mestská kniha 1560 – 1710.* Martin : Osveta, 1976, 480 s.

[27] Pozri Jana Skladaná: Jazykový charakter mestských kníh zo 16. – 18. storočia. In: *Historické štúdie*, roč. 42, 202, s. 159 – 164.

Monumenta linguae Slovacae.indd 76 28. 1. 2019 10:29:02

tohto slovníka, ako si nakoniec aj tím jeho zostavovateľov dobre uvedomoval, bolo a je, že jednotlivé slová, akokoľvek správne vysvetlené, sú v slovníku umiestnené mimo svojho kontextu, keďže ide o výkladový slovník. Ten je vždy možné pochopiť len vydaním písomnej pamiatky ako celku.

Aj z tohto dôvodu vedci z Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV prišli s myšlienkou vydávania antológie slovenských textov predspisovného obdobia *Pramene k dejinám slovenčiny*. Do dnešného dňa vyšli tri diely, prvý už v roku 1992.[28] Úmyslom zostavovateľov bolo formou ilustratívnych príkladov pokiaľ možno čo najkomplexnejšie poukázať na všetky spoločenské funkcie, ktoré slovenčina v predspisovnom období v živote našich predkov zohrávala. V ich reprezentatívnom výbere preto nechýbajú texty administratívno-právne, korešpondencia, odborno-náučné, náboženské, ale ani dobové slovníky. Na druhej strane však vydavatelia túžili svojmu čitateľovi na jednotlivých ukážkach tiež demonštrovať dynamiku evolúcie slovenského jazyka v 16. – 18. storočí. Do svojej zbierky textov tiež zaradili jazykový materiál z východného Slovenska a tak vlastne po prvý raz, podľa môjho vedomia, prekonali staršie teritoriálne obmedzenie výskumu staršej slovenčiny na západné a stredné Slovensko.

Pokiaľ ide o spôsob prepisu zachovaných pamiatok, jeho autori zvolili diplomatickú edíciu, inak povedané dôslednú transliteráciu. Upravené bolo iba písanie:

> *„…veľkých písmen a interpunkcia, skrátené slová sa rozpisujú v hranatých zátvorkách. Na nezvyčajné zápisy a pisárske chyby sa upozorňuje výkričníkom alebo otáznikom v okrúhlych zátvorkách. Tromi bodkami sa označuje text, ktorý sa pre nečitateľnosť alebo pre poškodenie originálu nedal prečítať. Vzhľadom na rozsah a poslanie tohto výberu sa publikujú z niektorých rozsiahlejších pamiatok iba časti (upozorňuje sa na to v regestoch), vypustili sa aj väčšie súvislé časti písané po latinsky.“*

Uvedenú pasáž som odcitoval aj preto, že úzus striktnej transliterácie jednotlivých textov, sa stal aj východiskom našej edície. Komparatívnou výhodou zmienenej zbierky je jej čítankový charakter, čím jej editori nadviazali na priekopnícke dielo Jána Stanislava *Dejiny spisovnej slovenčiny* 3. Texty tejto rozsiahlej antológie možno používať najmä vo vysokoškolskej praxi výučby slovakistov. Ďalšou výhodou je jej žánrová rozmanitosť, ktorá každému potenciálnemu čitateľovi pripomína multifunkčnosť slovenčiny

[28] *Pramene k dejinám slovenčiny*. Vol. 1 – 3. Ed.: Kol. Bratislava : Veda, 1992 – 2008.

Monumenta linguae Slovacae.indd 77 28. 1. 2019 10:29:02

v náboženskom, kultúrnom, právnom, ekonomickom, ale vôbec v každodennom živote Slovákov pred bernolákovskou kodifikáciou slovenského jazyka. Nevýhodou edície je vytrhnutie vybraného textu z kontextu iných, často inojazyčných (latinských, nemeckých a maďarských) písomností, medzi ktorými boli archívne slovaciká uložené. Podobne za nie celkom správne pokladám to, že vydavatelia nie všetky svoje texty publikovali *in extenso*. Skracovanie publikovaných slovenských textov a/alebo vynechávanie najmä latinských pasáží textu, ktoré majú často významovo doplňujúci charakter, totiž takéto písomné pamiatky ochudobňuje o ich informačnú hodnotu, inými slovami, oslabuje potenciu adekvátnej recepcie publikovaného prameňa. Trochu rušivo na niekoho môže tiež pôsobiť žánrová rozmanitosť publikovaných pamiatok.

Zásady edície Monumenta Linguae Slovacae

Ako je z uvedeného prehľadu doterajších výsledkov sprístupňovania slovenských textov od sklonku stredoveku po bernolákovskú kodifikáciu zrejmé, napriek evidentnému už skoro dvesto rokov známemu poznaniu, že je čo vydávať, všetky doterajšie pokusy, okrem monumentálneho *Historického slovníka slovenského jazyka*, skončili vydaním jedného, maximálne dvoch dielov z plánovaných edícií, ktoré vo svojom názve obyčajne niesli titul *Archív…* Vydávanie rozsiahlejšieho a systematickejšieho archívu slovenského jazyka pred Bernolákom sa však, ako je známe, nekonali. Nebudem analyzovať dôvody, prečo je to tak, na mnohé otázky v tejto súvislosti si totiž vzdelaný čitateľ vie odpovedať aj sám. Terajšie úsilie tímu realizujúceho edíciu *Monumenta Linguae Slovacae* (*Pamätníkov slovenského jazyka*) smeruje k prekonaniu tohto akoby „začarovaného" stavu.

Historický odstup od prvých pokusov vydávania slovenských pamiatok predspisovného obdobia a poznanie omylov a nedostatkov predchodcov tohto diela, umožňuje vyhnúť sa im. Súčasná edícia však môže ťažiť nielen zo skúseností starších redaktorov a autorov, ale aj z najnovších zásad edície historických textov, ako ich uplatňuje svetová historiografia a jazykoveda.

Vydavatelia preto zohľadnili vo svojej redakcii niekoľko kritérií. Predovšetkým, to jest na prvom mieste, rozhodli sa postupovať pri edícii slovenských predbernolákovských textov systematicky. Znamená to, že pri vydávaní zhromaždených textov zohľadnili v rovnakej miere žánrové a teritoriálne kritérium. Keďže doterajšia vydavateľská prax uprednostňovala, až na výnimky (Ján Doruľa), najmä slovenské texty zo západného a stredného Slovenska a archívov v Budapešti, editori v tejto fáze projektu: APVV-16-0374 *Slovacikálne texty z bývalého Uhorského kráľovstva na príklade Horného Uhorska (1500 – 1780)*, siahli po archívnom materiáli z bývalého Horného Uhorska, to jest z dnešného východného Slovenska a priľahlých území Maďarska

Monumenta linguae Slovacae.indd 78 28. 1. 2019 10:29:02

a dnešnej Ukrajiny. Ide najmä o archívy magistrátov bývalej Pentapolitany, to jest voľného združenia piatich kráľovských miest Bardejova, Košíc, Levoče, Prešova a Sabinova, ku ktorým sa niekedy ráta i Kežmarok (archív Spišská Sobota). K nim je potrebné ešte pridať významné banícke mesto Gelnica, ale aj pohraničnú Starú Ľubovňu, a tiež aj zbierky z archívu premonštrátskych kláštorov v Lelese a Jasove, dnes uchovávané v Slovenskom národnom archíve v Bratislave a iné. Systematickosť súčasnej edície sa však realizuje aj jasným žánrovým vymedzením publikovaných textov. To znamená, že vybraný diel *Monumenta Linguae Slovacae* (*Pamätníkov slovenského jazyka*) obsahuje materiál jediného žánru. V prípade prvého dielu sú to prísahy.

Druhým významným znakom ponúkanej edície je jej komplexnosť. Publikované texty totiž nie sú krátené, ale vydávané zásadne v celku. S týmto súvisí aj úsilie editorov vydávať slovenské jednotliviny v ich presnom jazykovom kontexte. V prípade, že slovenská písomnosť je sprevádzaná paralelným latinským, nemeckým, maďarským alebo ďalším inojazyčným textom, uverejnený je aj tento.

Najvyššou ambíciou vydavateľov je teda sprístupniť maximálny počet informácií, ktoré pôvodina ponúka. Tomu je prispôsobený aj spôsob jej prepisu, ktorým je dôsledná transliterácia. Redaktori od nej len výnimočne ustupujú v prospech fonetického prepisu v prípadoch, keď texty obsahujú neobvyklé grafické znaky, ktoré nemajú žiadnu sémantickú hodnotu, napríklad dvojitá bodka nad mäkkým i, alebo bodka nad ypsilonom. Komplexnosť súčasnej edície zaručuje aj prepis zmien, ktoré boli do písomnosti zanesené dodatočne (opravy, doplnky, zmeny pôvodného znenia). V texte sú označené písmenami latinskej abecedy a publikované s vysvetlením v kritickom aparáte.*

Obsahové, odkazové a ďalšie vysvetľujúce poznámky vydavateľov sú označené arabskými číslicami a nachádzajú sa taktiež pod čiarou, ale vždy na strane, ktorej sa týkajú. Pre lepšiu orientáciu je na jednotlivých stranách publikovaného textu každý piaty riadok na margináliách označený arabskými číslicami 5, 10, 15, etc. Na konci prvého dielu *Pamätníkov slovenského jazyka* (ale i ďalších plánovaných vydaní) sa nachádza výkladový slovník najdôležitejších archaizmov, dialektizmov a iných neobvyklých slov dobovej slovenskej slovnej zásoby. Pri jeho zostavovaní bol ako východiskový zvolený *Historický slovník slovenského jazyka.* Slová, ktoré sa nenachádzajú v tomto slovníku, ale sú súčasťou tejto a našich ďalších edícií, sú vyznačené hviezdičkou. Prvý diel *Pamätníkov* nie je opatrený miestnym a ani menným

* Pozri tu Pavol Žigo: Zásady prepisovania a čítania archívnych prameňov v rámci projektu *Monumenta liguae Slovacae*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 79 28. 1. 2019 10:29:02

registrom vzhľadom na skutočnosť, že si to anonymný žáner prísah nevyžadoval. Nachádza sa tu však zoznam archívov, z ktorých bol písomný materiál vybraný, a použitej literatúry.

Prehľad doterajších hypotéz o používaní češtiny na Slovensku

Do dnešných dní panujú v slovenskej i českej jazykovede, v slavistike možno všeobecne, nejasnosti o tom, prečo Slováci najmenej od 14. storočia začali v písomnej podobe používať vo svojich dokumentoch dobovú češtinu. Niektoré najzásadnejšie odpovede som síce uviedol vyššie, pre lepší prehľad ich však v krátkosti zopakujem. Najstaršia téza, ale i vôbec aj akási nepísaná tradícia, cieľavedome rozvíjaná po stáročia najmä u slovenských evanjelikov hovorí o tom, že to bolo vďaka náboženskému vplyvu v časoch husitov a reformácie. V dobe, keď Franko Víťazoslav Sasinek publikoval česko-slovenské dokumenty vydávané v kancelárii Žigmunda Luxemburského však táto myšlienka získala vážnu trhlinu. Tú už neospravedlnil ani inak husitom naklonený Branislav Varsik, keď začal písať a hovoriť o tom, že úspech češtiny vo funkcii spisovného jazyka Slovákov nastal aj vďaka husitizmu. Celkovo tento fenomén Varsik vnímal ako mnohovrstevný, to jest v každom dejinnom období používania češtiny na Slovensku bol dôvod na jej používanie trochu iný. Geografická blízkosť českých krajín tu pritom mala zohrávať svoju osobitú úlohu. Slovenský vedec tak zaiste hovoril aj preto, že tak trochu „zdedil" tézu Václava Chaloupeckého, že to bolo vlastne spoločné československé (národné) povedomie, ktoré vygenerovalo potrebu spoločného jazyka Čechov a Slovákov na územiach historického Uhorského kráľovstva obývaných Slovákmi.

O tom, že takáto téza nemala v pramennom materiáli opodstatnenie, netreba ani hovoriť. To bol aj hlavný dôvod, prečo nebola prijateľná pre jazykovedu, rovnako ako pre históriu. Rovnako neprijateľná je však aj téza maďarského slavistu Štefana Kniezsu, podľa ktorého čeština vďačí za svoj prienik na Slovensko rozvíjajúcej sa právnej praxi. Do slovensky hovoriacich stolíc sa dostala vďaka pražskej univerzite, reformácii a postupnej laicizácii spoločnosti, keďže vyhovovala aj aktuálnym potrebám rozvíjajúceho sa slovenského živlu v tejto časti Uhorského kráľovstva. Každodenná potreba vývoja slovenského, respektíve aj českého jazyka v dôsledku všestranného rozvoja slovenskej národnosti po bitke pri Moháči, ale i jeho sebavedomia a povedomia v súvislosti s všeobecným hospodárskym rozvojom na území dnešného Slovenska v novoveku, bola precedensom pri vysvetľovaní konvergentných tendencií slovenčiny a češtiny slovenskou marxistickou jazykovedou. Časť našich slovenských jazykovedcov z tohto vysvetlenia v deväťdesiatych rokoch 20. storočia iba vypustila výrobné sily a výrobné vzťahy…

Monumenta linguae Slovacae.indd 80 28. 1. 2019 10:29:02

Praslovančina alebo spoločný slovanský jazyk (common Slavic)?

Nasledujúce úvahy sú poznámkami nejazykovedca, historika, k jazykovej problematike. Z tohto dôvodu prosím všetkých viac kompetentných o zhovievavosť pri ich posudzovaní. Neskrývam však nádej, že práve preto, že sú vedené viac z historickej, ako jazykovednej perspektívy, predsa len by mohli priniesť súčasnému poznaniu o počiatkoch a rozvoji používania jazyka, ktorý jedni jazykovedci nazývajú praslovančina[29] a iní spoločný slovanský jazyk (*common Slavic*).[30] Práve tento jazykový útvar, ktorého objavenie sa a funkčnosť spadá do obdobia 5. – 8./9. storočia, a to bez ohľadu na to, ako je správne ho nazývať, totiž pokladám za východiskový stav pre nasledujúce riadky o podobe slovenčiny predspisovného obdobia.

Niekoľko poznámok historika k jazykovede o najstaršom spoločnom jazyku Slovanov

Prvé zmienky o Slovanoch na dolnom a strednom Dunaji sa objavujú v troch od seba nezávislých prameňoch po polovici 6. storočia. Pod ich vlastným osobným menom (*endonymom/autonymom*) ich spomína latinsky píšuci Jordanes,[31] po grécky Prokopios[32] a po sýrsky Ján z Efezu.[33] Takzvaný Nestor, alebo autor kompilácie známej u nás pod titulom *Povesť dávnych liet*, ku koncu 11. storočia slovanským písmom zaznamenáva nepochybne omnoho staršiu osobitú vlastnú slovanskú kultúrno-historicko-literárnu tradíciu, ktorá sa viaže k tomu istému obdobiu a priestoru. Vo veľmi koncentrovanej podobe znie: „*БѢ единъ языкъ словѣнскъ, словѣни иже сѣдяху по Дунаеви*.“[34] Ten istý autor potom na inom mieste svojho zvodu niekoľkokrát konštatuje, že tento *языкъ словѣнскъ* je ešte aj v jeho dobe spoločným aj pre južných a východných Slovanov. Hoci o doslovnosti tejto informácie vzhľadom na jasné divergentné tendencie v slovanských jazykoch po 10. storočí, možno pochybovať, jadro tejto vedomosti zostáva nespochybniteľné, totiž tento jazyk (dunajských Slovanov) ešte aj v 11. – 12. storočí plnil na Kyjevskej Rusi funkciu nadareálového komunikačného nástroja číslo jeden.

---

29 Pozri napríklad Arnošt Lamprecht: Praslovanština a etnogeneze Slovanů. In: *Sborník prací Filozofické fakulty Brnenské univerzity* : *Studia minora Facultatis Philosophice Universitas Brunensis*, roč. 32, 1985, s. 31 – 38.

30 Horace Gray Lunt: On common Slavic. In: *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, roč. 27 – 28, 1984 – 1985, s. 417 – 422.

31 Iordanis: Getica. In: *Romana et Getica* : *Monumenta Germaniae Historica* (ďalej *MGH*) : *Auctores antiquissimi.* Ed.: Theodorus Mommsen. Berolini : Apud Wiedmannos, 1882, s. 62 – 63 a s. 88 – 89.

32 Procopius: De bello Gothico. In: *Corpus Scriptoriae Historiae Byzantinae.* Pars 2, volumen 2. Ed.: Barthold Georg Niebuhr. Bonnae : Impensis Weberi, 1833, s. 205.

33 Исстория Йоанна Ефесского. In: *Сирийскиэ источники по истории народов СССР.* Ed.: Нина Викторовна Пигулевская. Москва а Ленинград : АН СССР, 1941, s. 114: „проклятые народы склавены“.

34 Д. С. Лихачов a В. П. Адриянова-Перец (ed.): *Повесть временных лет* : *Подготовка текста, перевод, статии и коментарии* [ďalej: *ПВЛ*]. Vyd. 2. Санкт-Петербург: НАУКА, 1996, s. 15.

Monumenta linguae Slovacae.indd 81 28. 1. 2019 10:29:03

Ohniskom, v ktorom sa naďalej rozvíjal a z ktorého sa ďalej tento jazyk šíril boli v 9. storočí najviac rozvinuté slovanské centrá Veľkej Moravy, ku ktorým nepochybne patrila aj Nitra, Blatnohrad alebo Mikulčice. Svedectvo o tom, že tu slovanské elity používali rozvinutú – kultúrnu formu svojho jazyka, podávajú formulácie listov kniežaťa Rastislava (respektíve Rastislava a Svätopluka) byzantskému cisárovi Michalovi III., tak, ako sa o nich píše v *Živote svätého Konštantína Filozofa* (kapitola XIV) alebo aj v *Živote svätého Metoda* (kapitola V). V podobnom duchu potom svedčí ešte v šesťdesiatych a sedemdesiatych rokoch 12. storočia po latinsky píšuci nemecký autor Helmold, farár a historik z Bosau. Keď totiž tento autor kompiloval svoju *Kroniku Slovanov*, dobové Uhorsko jeho jazykom (!) a mravmi zaradil do Slavanie. Slovanský jazyk (!) predstavil, jeho vlastnými slovami, ako „nekonečný".[35] *Veľkopoľská kronika* z prelomu 13. a 14. storočia Uhrov pokladá jednoznačne za Slovanov.[36] Poľský kronikár Jan Długosz v 15. storočí, v čase písania svojich *Poľských kroník, teda letopisov* „vedel", že svätý Vojtech počas svojho pobytu v Uhorsku krstil rovnako Hunov (Maďarov) a Slovanov (Slovákov).[37]Ako je zrejmé z uvedeného výpočtu, Uhorské kráľovstvo a jeho obyvatelia sa mnohým dobovým zahraničným pozorovateľom javilo ako slovanská krajina.

Zdá sa teda celkom opodstatnené na základe uvedeného svedectva predpokladať, že vo verejno-správnej funkcii, hoci nespísanej, jazyk elít dunajských Slovanov prežil nielen Avarský kaganát, ale i kolaps Mojmírovcov a väčšiny politických, cirkevných a hospodárskych štruktúr, ktoré sprevádzali a reprezentovali dočasnú moc Moravanov nad priestorom medzi Karpatami a Dunajom. V druhej polovici 10. storočia sa dedičmi tohto jazyka a jeho ďalšími kultivátormi stali Uhorské kráľovstvo, České a Poľské kniežatstvo.

---

35 Helmoldi presbyteri Bozoviensis: *Cronica Slavorum*. Ed.: Bernard Schmeidler. In: *MGH SRG Nova Series in us. schol. ex MGH separatim editi*. Hannoverae : Hahniani, 1937, s. 5. Aj iné pramene zaraďujú Uhorsko do orbitu slovanského sveta. Napríklad Adam z Brém, ktorý písal svoju kroniku hamburských biskupov niekedy v sedemdesiatych rokoch 11. storočia, zaradil Uhorsko do *Sclavanie* (Slovanskej krajiny, provincie). Pozri Magistri Adam Bremensis: *Gesta Hammaburgensis ecclesiae Pontificum*. Ed.: Bernard Schmeidler. In: *MGH Scriptores rerum Germanicarum* (ďalej *SRG*) *in us. schol. ex MGH separatim editi*. Hannoverae et Lipsiae : Hahniani, 1917, s. 75 – 76. Podobne, hoci pravdepodobne na základe iných podkladov, tak urobil najstarší poľský kronikár takzvaný Gallus Anonymus, ktorý písal svoju kroniku začiatkom 12. storočia. Galli Anonymi: *Cronicae et Gesta ducum sive principum Polonorum*. Ed.: Carolus Maleczński. In: *Monumenta Poloniae Historica* : *Nova Series* (ďalej *MPH NS*). Vol. 1 – 14. Cracoviae et Varsaviae 1946 – 2008 (tu vol. 2, Cracoviae : Polska Akademia Umiejętności, 1952), s. 7 – 8.

36 Pozri napríklad: *Veľkopoľská kronika* vydanie: *Chronica Poloniae Maioris*. Ed.: Brygyda Kürbis. In: *MPH NS*. Vol. 8. Varsoviae : PWN, 1970, s. 7: „Item de Hungaris qui et ipsi sunt Slawi".

37 Pozri: Jan Długosz: *Roczniki czyli Kroniki sławnego królewstwa Polskiego*. Ed. a trans.: Kol. Vol. 1 – 12. Warszawa: PWN, 1961 – 2009 (tu vol. 1 – 2, s. 281).

Monumenta linguae Slovacae.indd 82 28. 1. 2019 10:29:03

Otázka pochopiteľne znie, aký to bol vlastne jazyk a kam všade a ako silno prenikal?

Pre niekoho to vyznie azda až príliš abstraktne, ale najviac informácii o ňom zachovala okrem súčasnej slovenčiny (vrátane jej dialektových foriem), maďarčina a stredoveká i novoveká uhorská latinčina. Maďarčina, najmä pokiaľ ide o lexikálne výpožičky v oblasti politickej, cirkevnej správy, nehovoriac o prevzatých slovách z rôznych odvetví hospodárstva a každodenného života.[38] Latinčina v súvislosti so zachovaním staršej slovanskej právnej terminológie miestneho zvykového práva.[39]

Prekvapujúce sa môže niekomu zdať aj tvrdenie o tom, že v tomto procese ďalšej kultivácie pôvodného kultúrneho jazyka dunajských Slovanov mohol pripadnúť určitý zástoj aj elitám Uhorského kráľovstva. Predovšetkým si však na tomto mieste treba uvedomiť, že tie isté komunikačno-administratívne funkcie, ktoré plnil kultúrny jazyk dunajských Slovanov v predchádzajúcom období, plnil aj v prvých storočiach existencie Uhorského, na svojom počiatku skôr ale Panónskeho kráľovstva. Situácia sa v tomto smere začala meniť len pozvoľna na konci 12. storočia vznikom latinskej kráľovskej kancelárie na dvore uhorského kráľa Bela III. († 1196).

Uvediem preto niekoľko ilustračných príkladov z dobových prameňov, ktoré by situáciu okolo požívania kultúrnej podoby jazyka dunajských Slovanov pomohli dokresliť. Predovšetkým, či už sa to bude niekomu páčiť alebo aj nie, zo súčasného pohľadu sa zdá celkom zrejmé, že najdôležitejším dedičom Veľkej Moravy sa stalo práve Uhorské kráľovstvo. Platí to aj o územnom rozsahu tohto kráľovstva, ktoré okrem Nitrianska, Panónskeho kniežatstva a Potisia spravovalo až do roku 1116 aj veľkú časť vlastnej Moravy, a to na juh od dnešného Zlína. Uhorskí králi od čias Ondreja II. († 1235) ďalej do svojej intitulatúry nie celkom bez dôvodov zaraďovali aj vládu nad Chorvátskom, Haličskom a Vladimírskom, ku ktorým jeho následníci radi pridávali aj Srbsko, Kumánsko, Bulharsko a od čias Ľudovíta Veľkého († 1382) aj Poľsko, teda krajiny s prevažne slovansky hovoriacim obyvateľstvom. Povedané inými slovami, Uhorské kráľovstvo bolo väčšinovo slovanským kráľovstvom.

Na potvrdenie tézy, že stáročiami overený kultúrny jazyk dunajských Slovanov plnil funkcie, ktoré prislúchajú *lingua franca* aj v časoch najvyššieho rozkvetu Uhorského kráľovstva, azda najvýraznejšie svedčí

[38] Pozri klasickú prácu István Kniezsa: *A magyar nyelv szlávjövevényszavai*. Budapest : Akadémiai Kiadó, 1955. Vol. I/1 – 2.

[39] Tomáš Gábriš a Robert Jáger: *Najstaršie právo na Slovensku? Pokus o rekonštrukciu predcyrilometodského normatívneho systému*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2016, 312 s.

Monumenta linguae Slovacae.indd 83 28. 1. 2019 10:29:03

Haličsko-volynský letopis z druhej polovice 13. storočia.[40] Jeho autor totiž zaznamenáva početné dialógy elít Uhorského kráľovstva, najmä však kráľov Ondreja II., jeho syna Bela IV. († 1270) a ďalších popredných Uhrov s dobovými ruskými, poľskými kniežatami, ale aj ďalšími srbskými, valašskými, ba aj kumánskymi elitami. Nebolo by na tom nič zvláštne, ak by niekto namietal, že vsúvanie dialogických foriem do historických textov patrí k bežným štýlotvorným prostriedkom nielen stredovekých východoslovanských autorov. Text samotný, najmä však v najstaršej vrstve, ktorá mala vzniknúť na jednom z dvorov Daniela Romanoviča († 1264), haličského kniežaťa a od roku 1253 aj kráľa Rusi, obsahuje celý rad prvkov západoslovanskej proveniencie, ktoré sa ako kultúrny import zachovali aj na nezápadoslovanskom jazykovom území (okrem iného i najstarších slovenských miestnych názvov ako Bardejov – *Бардоуевь*, Spiš – *Спиж*[*ь*], latinizmov, ba dokonca aj germanizmov). Ako je známe, Daniel Haličský ešte ako dieťa strávil niekoľko rokov na dvore Ondreja II. S geopolitickým priestorom bývalého Uhorského kráľovstva ho však spájali aj ďalšie rodinné, politické, náboženské i kultúrne väzby. Práve tie reflektuje anonymný autor tejto časti *Haličsko-volynského letopisu* lexikou, ktorú nemohol poznať inak, ako z vlastnej autopsie. To poukazuje na živú jazykovú komunikáciu medzi priestorom na juh od Karpát a severovýchodne od ich hrebeňov. O funkčnosti spoločného slovanského jazyka dunajských Slovanov a jeho prienikoch všetkými smermi v uvedenom období však svedčia aj niektoré západoeurópske pramene. Za všetky spomeniem anonymného autora *Rakúskej rýmovanej kroniky* zo začiatku 14. storočia. Nasledujúci opis pokladám v mnohom za veľmi dôležitý, a to nielen pre samotnú opisovanú udalosť, to jest svadbu Bela juniora, syna Bela IV. s Kunigundou Brandenburskou, neterou českého kráľa Přemysla Otakara II., ktorá sa uskutočnila pri Bratislave na jeseň v roku 1264,[41] ale aj pre pochopenie akéhosi ústavno-právneho poriadku Uhorského kráľovstva v 13. storočí (ale aj v storočiach skorších i neskorších) a tým aj jazyka, ktorým sa tento kultúrny uhorsko-slovanský *commonwealth* spravoval. Jeho voľný preklad znie:

---

40 Pozri posledné kritické edície *Haličsko-volynského letopisu* – *Chronica Galiciano-Voliniana* : *Chronica Romanoviciana*. Ed. a koment.: Dariusz Dąbrowski a Adrian Jusupowić, spolupráca Irina Juriewa, Aleksandr Majorow a Tatiana Wiłkuł. In: *MPH NS*. Vol. 16. Kraków a Warszawa : Polska Akademia Umiejętności, 2017, 709 s. Poľský preklad *Kronika halicko-wołyńska*: *Kronika Romanowiczów*. Trans., ed. a koment.: Dariusz Dąbrowski a Adrian Jusupowić. Kraków a Warszawa : Avalon, 2017, 327 s. Slovenská edícia a preklad od Martina Homzu a Nory Malinovskej v tlači.

41 Martin Homza: Niekoľko poznámok o vladárskej sebareprezentácii Bela IV. na pozadí konfliktu o babenberské dedičstvo. In: *Ingenii laus* : *Zborník štúdií venovaný jubilujúcemu prof. PhDr. Jánovi Lukačkovi, CSc.* Ed.: Eva Benková a Marek Púčik. Bratislava : Univerzita Komenského, 2017, s. 111 – 127.

Monumenta linguae Slovacae.indd 84 28. 1. 2019 10:29:03

„Sám kráľ Belo tu sedel ako šiesty kráľ. Jeho synovia tu boli dvaja – Štefan (V.) *a Belo* [Dobrotivý], *ktorí tu s korunou sedeli a kráľ Rusi* [Lev Danielovič] *a tiež* (namiesto) *kráľa Mačvy* [Rastislav Michajlovič Černigovský], *tu sedela jeho vdova, bola to kráľovská dcéra Bela* [Anna] *a bol tam tiež kráľ Srbska* [Milutin?] (…) *a päť mocných vojvodov*".[42]

Myslím, že k tomuto veľavravnému citátu je potrebný len veľmi krátky komentár. Medzi vojvodami nechýbal záhrebský vojvoda Roland; chorvátsky bán a severínsky vojvoda Vavrinec, taverník kráľa; veľkopoľský vojvoda Boleslav Pobožný, zať Bela IV.; sedmohradský vojvoda Ladislav Kán a Juraj III. z Moslavy, vojvoda Kumánov.[43] Uhorský kráľ Belo IV. teda sedí za stolom obklopený takmer výlučne vládcami a hodnostármi, u ktorých znalosť iného ako slovanského jazyka len ťažko predpokladať.

Z uvedených historických príkladov nakoniec tiež vyplýva, že nie bezdôvodne sa možno pokúsiť povedať, že to bol aj priestor Uhorského kráľovstva, vrátane jeho najvyšších úradov, v ktorých sa i naďalej kontinuitne používala a kultivovala nadnárečová a nadareálová kultúrna podoba pôvodného jazyka Slovanov sídliacich na Dunaji. Druhá vec je ale, ako presnejšie terminologicky uchopiť tento jav?

Malo Uhorské kráľovstvo svoju slovanskú lingua franca, koiné už aj pred rozšírením češtiny?

Niet pochýb o tom, že jazyk je zrkadlom spoločenského rozvoja a v mnohom odráža jeho štruktúru a potreby. Nemožno pochybovať ani o tom, že v určitom čase a na určitom mieste v konkrétnej jednotlivine možno spoľahlivo precizovať mieru českých a slovenských prvkov v jazykovej štruktúre používanej formy predspisovnej podoby slovenského jazyka. Jazyk je však tiež podobný zemi, veď aj ona vo svojich najhlbších vrstvách schováva tajomstvá najstarších čias. Preto otázku prenikania a prijímania českého jazyka na slovensky hovoriacich územiach Panónskeho bazéna by som postavil trochu inak. Čo bolo prvé a čo druhé? Ktoré územie bolo politicky, hospodársky a cirkevne pôvodne vyspelejšie?

Pri odpovedi na takto položenú otázku mi jasne vychádza tradičná dominancia južného vektora v dejinách dunajských Slovanov a tým aj Slovákov a Moravanov. Tento vektor až do výbojov Karola Veľkého († 814) do Panónie treba zároveň pokladať za civilizačne najdôležitejší pre rozvoj archaickej formy jazyka „Slovanov sídliacich na Dunaji". Z tejto premisy sa

[42] *Ottokars österreichische Reimchronik*. Vol. 1. In: *MGH*. Tomus V, pars I. Hannoverae : Hahniani, 1893, s. 106 – 107, verše 8057 – 8072 a 8073 – 8084: „Welan der kunic hêr / Harte frôlichen az, / wand er selp sehster kunic saz: / siner süne wâren zwêne dâ, / Stephan unde Wêlâ, / die dâ gekrônet sâzen, / und der kunic von Râzen / und der kunic von Matschouwe- / des selben hûsfrouwe / was ân underwint / kunic Wêlâns kint – / und der kunic von Sirvîe. (…) funf mehtic herzogen".

[43] Martin Homza: Niekoľko poznámok o vladárskej sebareprezentácii Bela IV., passim.

Monumenta linguae Slovacae.indd 85 28. 1. 2019 10:29:03

ďalej dá postulovať predpoklad o tom, že práve dunajskí Slovania boli tým subjektom, ktorý rozvíjal a zároveň medioval najvyspelejšie jazykové formy do svojho širšieho slovanského i neslovanského okolia. Takýto prístup k zmienenej problematike pripúšťam na základe tézy Horáca Gray Lunta († 2010), žiaka Romana Jakobsona († 1982), ktorý azda ako prvý začal hovoriť o jazyku podunajských Slovanov ako o *common Slavic* (spoločná slovančina) a terminologicky ho rozlíšil od viac abstraktného *proto Slavic* (praslovančina). Aj pre neho bol tento jazyk užívaný v období 6. – 8. storočia najmä v priestore medzi Karpatami a Dunajom. Ako historikovi mi však možno predpokladať, že práve spoločná slovančina bol jazyk, ktorý už v druhej polovici 6. storočia, to jest v období najvýraznejšej slovanskej expanzie do bývalého rímskeho sveta, plnil aj funkciu *lingua franca* v rozsiahlych priestoroch od severného Jadranu po Čierne, Egejské a Baltské more. Tak ako je to nakoniec v symbolickej literárnej skratke uvedené v najstaršom spísanom texte, ktorý zachytáva pôvodnú tradíciu dunajských Slovanov v *Povesti dávnych liet*. No a nie inak, hoci celkom nezávisle od seba, je to v najstaršej spísanej tradícii Poliakov a Čechov, v ktorej je bazén Dunaja rovnako tradične pokladaný za kolísku „slovanskej civilizácie".[44] Komunikatívnu funkciu tomuto jazyku v Avarskom kaganáte priznáva aj americký archeológ rumunského pôvodu Florin Curta, k čomu priniesol dostatok dôkazov.[45] K tézam tohto vedca však musím dodať, že so zánikom Avarského kaganátu, ktorý nastal deštrukciou centrálnych orgánov a dynastie tohto politického útvaru po víťazstve Karola Veľkého nad Avarmi v roku 796, nesúvisí zánik jazyka, ktorým sa tento útvar spravoval. Naopak, kultivácia tohto, vtedy už časmi overeného, komunikačného prostriedku, ktorý, ako sa ukazuje, Avari ovplyvnili len minimálne (pravdepodobne turkickým slovom *župan*), pokračovala i v nasledujúcich storočiach.

Keď už som pri tom, ak je Nestorov odkaz na jediný slovanský jazyk Slovanov na Dunaji aj odkazom na spoločný východiskový jazykový stav, ktorý možno nazvať spoločná slovančina, potom je jasné, že tomuto jazykovému úzu dunajských Slovanov musel prispôsobovať svoj jazyk aj svätý Konštantín Filozof, jeho brat svätý Metod, prvý arcibiskup Slovanov, ale aj ich žiaci pri ich fundamentálnom prekladateľskom diele a práci na

[44] Adam Mesiarkin: Slovanská identita v poľských a českých stredovekých kronikách. In: *Tradícia a prítomnosť misijného diela sv. Cyrila a Metoda*. Ed.: Martina Lukáčová et. al. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2013, s. 178 – 186.

[45] Horace Gray Lunt: On common Slavic, s. 417 – 422. Túto tézu nedávno rozviedol Florin Curta, rumunský archeológ pôsobiaci v Spojených štátoch amerických. Pozri Florin Curta: The Slavic *lingua franca* : Linguistic Notes of an Archeologist Turned Historian. In: *East Central Europe*, roč. 31, 2004, č. 1, s. 125 – 148.

Monumenta linguae Slovacae.indd 86 28. 1. 2019 10:29:03

základoch pôvodnej slovanskej literatúry. Možno dokonca predpokladať, hoci len v teoretickej rovine, že ak by bola tradícia staroslovienčiny na našich územiach pretrvala vo verejnej a kultúrnej sfére dlhšie, zmeny konštitutívneho obdobia súčasných (západo)slovanských jazykov by neboli mali taký intenzívny charakter a dynamický priebeh. No a ich vnútorná diferenciácia by bola nakoniec zaiste aj menej výrazná. To sa však, ako je známe, nestalo.

V očiach mnohých minulých i súčasných slavistov, nielen jazykovedcov, však, bohužiaľ, staroslovienčina navždy zatienila paralelnú spoločnú slovančinu (*common Slavic*). Písomne totiž úzus typický pre spoločný slovanský jazyk nikto nezaznamenal. Situácia je to napokon aj o to paradoxnejšia, že na skutočnú existenciu takéhoto jazyka poukazujú vyššie zmienené historické fakty, jazykové výpožičky z tohto jazyka v uhorskej právnej latinskej praxi, ale i samotná maďarčina. Je potrebné teda predpokladať, že tento jazyk, ako overená *lingua franca*, spoľahlivo plnil úlohy kladené na spoločný kultúrny jazyk slovanských i neslovanských elít okolo stredného Dunaja. Tento stav je koniec koncov dobre kvalifikovateľný na úrovni slovnej zásoby (politicko-správnej, cirkevnej, hospodárskej) a frazeologickej, to jest v ustálených slovných spojeniach (diplomatický jazyk, zdvorilostná idiomatika) v rôznych slovanských jazykoch, ktoré lemujú hrebeň Karpát zo západu, severu i východu ešte i v dnešných dňoch.

Aj tento východiskový jazykový stav však mal z areálového hľadiska od začiatkov svoje varianty upevňujúce sa a s postupným vývinom zvyšujúce počet svojich diferenciačných znakov. Z vonkajšieho pohľadu sa tento proces môže javiť dokonca aj ako akási dvojkoľajnosť. Na jednej strane vzhľadom na centralizovaný charakter európskej rano- a vrcholnostredovekej monarchie vôbec a Uhorského kráľovstva zvlášť, ďalej pôsobí dostredivá tendencia kultivovať dávny slovanský jazyk kráľovstva. Na druhej strane však tiež treba zobrať do úvahy aj súhrn prvkov, ktoré už od začiatkov konštitutívneho obdobia slovanských jazykov, to jest už od 10. storočia, poznamenali divergentný vývin tohto jazyka,[46] ktorého efektom sú jazykové základy súčasného slovenského i českého jazyka. Tento divergentný stav, podľa všetkého, bol nielen východiskom procesu, ale pretrval aj napriek prítomnosti latinčiny dominantnej najmä v písomnom styku kráľovstva až do úplného prejavenia sa reformácie medzi Dunajom a Karpatami, to jest do druhej polovice 16. storočia. To je koniec koncov aj čas, keď sa začala v Uhorskom kráľovstve po prvý raz presadzovať aj maďarčina.

[46] Rudolf Krajčovič: *Vývin slovenského jazyka a dialektológia*. Bratislava : SPN, 1988, s. 17.

Monumenta linguae Slovacae.indd 87 28. 1. 2019 10:29:03

Pokiaľ ide o intenzitu potenciálneho teritoriálneho zásahu spoločnej slovanskej *lingua franca* Dunajského bazéna, možno predpokladať platnosť pravidla, že čím bližšie k centrálnym územiam, z ktorých vyžarovali dostredivé politické sily, tým bol prienik tohto jazyka zreteľnejší. Vedno, že Česká kotlina a jej obyvatelia boli trochu bokom od Avarskej ríše. Nie tak vlastná Morava a Nitriansko napojená na kaganát prostredníctvom svojej riečnej siete. Čechy 9. storočia však už boli s Veľkou Moravou úzko prepojené na úrovni dynastie, politicky-správne, cirkevno-správne, ale i ekonomicky. České kniežatstvo tak po kríze, ktorá postihla Moravanov začiatkom 10. storočia, prinajmenšom na určitý čas prevzalo mnohé výdobytky svojho genetického predchodcu. Celkom určite k nim patril aj jeho kultivovaný jazyk. Tento jazyk však ďalej fungoval aj v Uhorskom kráľovstve, a preto právom možno o ňom hovoriť aj ako o uhorskej kultúrnej slovančine. Jeho zásahový rádius je kvantifikovateľný vplyvom najvýznamnejšieho stredovekého politického útvaru na rieke Dunaj. Ako je známe, Uhorské kráľovstvo stratilo Moravu na juh od dnešného Zlína až po roku 1116 a to v prospech Českého kniežatstva. Stalo sa tak za vlády uhorského kráľa Štefana II. († 1131). Do začiatku 12. storočia tak južnú Moravu nemožno vytrhávať z kontextu pôsobenia spoločnej uhorskej slovančiny. Logicky z toho vyplýva aj potenciálny jazykový dopad na vlastné Čechy.

Nová česká syntéza spoločného slovanského jazyka

Ako sa vlastne stalo, že sa spoločný kultúrny slovanský jazyk začal nazývať českým? O tom, že České kniežatstvo prevzalo množstvo výdobytkov veľkomoravského obdobia, už reč bola. Aj o tom, že k jednému z najdôležitejších patril samotný jazyk elity Veľkej Moravy. Tiež som sa zmienil o konštitučnom období, ktoré začalo po 10. storočí, a na ktorého konci stáli základy budúcich západoslovanských jazykov slovenčiny, češtiny, ale i poľštiny, či jazyka lužických Srbov, o jazykoch ďalších polabských a pobaltských Slovanov vzhľadom na nedostatok písomností v ich vlastnom jazyku ani nehovoriac. Podobne ako v Uhorskom kráľovstve, aj v Českých krajinách je preto potrebné rátať s dichotómiou jazykového vývoja a vzájomným napätím a ovplyvňovaním sa na rôznych úrovniach českého variantu kultúrnej slovančiny a starej češtiny. Riešenie tohto každodenného „sporu" prišlo konečne za vlády českého a nemeckého kráľa a cisára Svätej ríše rímskej Karola IV. († 1378). S Uhorským kráľovstvom spájal tohto panovníka celý rad rodinných, ale i osobných väzieb, datovaných už od čias jeho prítomnosti na vyšehradskej schôdzke uhorského, poľského a českého panovníka v novembri roku 1335. S menom tohto českého panovníka sa tiež spája vedomá iniciatíva v súvislosti s kultivovaním staroslovienskeho (cirkevnoslovanského) jazyka, ale i českého variantu – *lingua slavica* – teda

Monumenta linguae Slovacae.indd 88 28. 1. 2019 10:29:03

jazyka dovtedajšej verejnej komunikácie nielen slovanských elít. Samozrejme s ohľadom na funkčnú stratifikáciu formujúcej sa starej češtiny. Inštitucionálne zázemie pritom našli tieto jazyky jednako v slovanskom benediktínskom kláštore, ktorý Karol založil v Prahe na Emauzoch (1347), ako i v novo fundovanej pražskej univerzite (1348). V nasledujúcom období tak práve v kultúrne rozvinutom pražskom prostredí prišlo k celkom nečakanému stavu ohľadom vývoja jazyka. Vedľa seba a vo vzájomnej tenzii sa totiž používali, cieľavedome pestovali a navzájom ovplyvňovali hneď tri, v každodennej praxi nie vždy zreteľne odlíšené jazyky – stará čeština, kultúrna forma českého variantu *lingua slavica* a trochu viac odťažitá cirkevná slovančina. Ako je známe, konzervatívna a navonok do seba uzavretá staroslovienčina, ktorej funkcia sa čoraz viac viazala len na liturgické účely, navyše naviazaná na pomerne zložité hlaholské písmo, nakoniec ťahala za kratší koniec. Víťazným sa tak stal každodenným potrebám, preto i starej češtine otvorený všeobecný slovanský jazyk (*lingua franca Slavica*). Výsledným efektom tak mohol byť synkretický jazykový efekt, v zásade kvalitatívne nový a veľmi perspektívny jazyk, ktorý bol vďaka svojej praktickosti použiteľný pre potreby slovanských i neslovanských elít ďaleko za hranicami dobového Českého kráľovstva. Dvojnásobne to platilo pre slovensky hovoriace obyvateľstvo Uhorského kráľovstva, ktoré nástup kvalitatívne nového jazykového trendu, alebo úzu datovaného v našich krajinách od čias uhorského kráľa Žigmunda Luxemburského (1387 – 1437), neskoršieho cisára, vzhľadom na predchádzajúcu prax, v podstate nemuselo pocítiť ako niečo nové a cudzie.

Sumárne tak možno povedať, že až v druhej polovici 14. storočia prišlo v Prahe a Českých krajinách k formálnemu odklonu od všeobecného *lingua slavica* k *lingua bohemica*. Postupná kodifikácia novej podoby česko-slovanského jazyka formálne začala prekladmi *Vulgáty* do tohto jazyka už okolo roku 1360. Masívnu recepciu nového variantu tohto, teraz nového, ale v skutočnosti starého jazyka, umožnila najmä kníhtlač (*Pražská biblia, 1488*). Mohutná expanzia *lingua slavico-bohemica* v Uhorskom kráľovstve, naviazaného teraz už na latinskú abecedu a nový zjednodušený pravopis a tlač, má už ale vlastnú logiku i periodizáciu.

Na jej začiatku, ako už bolo naznačené, stálo zriadenie českej kancelárie na dvore uhorského kráľa Žigmunda Luxemburského. Významné posilnenie pozícií tohto jazyka potom možno sledovať v husitských dobách. K ďalšiemu posilneniu jeho pozície prišlo za čias vlády Mateja Korvína († 1490) a jeho následníkov Vladislava II. († 1516) a Ľudovíta II. († 1526) z krvi Jagelovcov, ktorí taktiež disponovali vlastnou českou (slovenskou) kráľovskou kanceláriou. Následne kvalitatívne nové a kvantitatívne bohaté

Monumenta linguae Slovacae.indd 89 28. 1. 2019 10:29:03

obdobie nastúpilo s obdobím reformácie, keď funkciu normalizovaného kultúrneho českého jazyka najmä u slovenských evanjelikov prevzal jazyk *Kralickej biblie*, ktorej jedným z prekladateľov bol aj Slovák Pavel Jesenius.[47] Zdá sa nepochybné, že jazyková otázka sa stala veľmi významnou otázkou konfesionálneho súperenia aj v nasledujúcom období.

Čeština alebo slovenčina?

Medzi protestantmi sa šírila *lingua Bohemica* a upevňovala sa najmä prekladmi *Kralickej Biblie*, a to aj napriek tomu, že historici aj jazykovedci v minulosti interpretovali štúrovskú kodifikáciu ako oslabenie vplyvu češtiny na slovenské jazykové prostredie, historická pravda sa od týchto snáh líši práve ideologizáciou dejín v druhej polovici 20. storočia, vedomým ideologickým potláčaním konfesionálnej problematiky pri interpretácii dejín.

Zdanlivé napätie medzi slovenčinou a češtinou u slovenských evanjelikov totiž spôsobil až výnos z roku 1832 o cielenej maďarizácii slovenského obyvateľstva, a to aj v náboženskej sfére, po nástupe grófa Karola Zaya do funkcie generálneho inšpektora evanjelickej cirkvi. Zay vyhlásil úplné pomaďarčenie slovenských evanjelikov v Uhorsku ich spojením s kalvínmi v únii. Toto rozhodnutie bolo paradoxom nielen zo spoločenského aspektu, ale zvyšovalo napätie z hľadiska základného atribútu reformácie – zrozumiteľnosti kázaného slova v materinskom jazyku. Okrem konfesionálnej sféry – celkom prirodzene – vyšlo mimoriadne intenzívne aj za hranice konfesionálneho prostredia. Ľudovít Štúr v tejto situácii postuloval prototyp jazyka s dominanciou diferenciačných a dištinktívnych znakov s predpokladom, že ide o jeho funkčnú podobu z pohľadu používateľov aj postavenia vo vzťahu k slovanským jazykom, čiže aj k češtine. Štúr však narazil na paradox, ktorým sa stala síce konzervatívna, ale konfesionálne a tradíciou posilnená integračná funkcia biblickej češtiny s opozitnou potrebou identifikovať Slovákov s diferencovanou podobou ich jazyka. Vo vzťahu k češtine v tejto súvislosti napokon nemožno obísť zástoj Jána Kollára a jeho koncepciu ponímania slovanstva, ktorý listom zo 7. januára 1846 obvinil Ľ. Štúra z narušania slovanskej svornosti slovami:

> *„..je li ten nesvorný, kdo třistoletau cestau i dále w pokoji pokračowati chce a radí, čili ten, kdo od té staré cesty i sám odskakuje i jiné k tomu swádí a táhne? Tropíli ten neswornost, kdo pracuje na sjednocení a spoludržení, na lásce, na přátelském spojení a žití; čili ten, kdo pracuje na různění, trhání, rozdrobování, na rozívání nenávisti proti*

[47] Pavol Žigo a Zuzana Hargašová: Reformácia ako vplyv mentálnej a duchovnej zmeny na slovenské jazykové prostredie. In: *Studia Academica Slovaca*, roč. 46, 2017, s. 222 – 251.

Monumenta linguae Slovacae.indd 90 28. 1. 2019 10:29:03

Čechům a jiným bratrům, s nimiž nás swazkem krwe i řeči sám bůh sjednotil?“.[48]

Evanjelický farár J. Kollár, pôsobiaci v Pešti ako kazateľ (neskôr aj na univerzite vo Viedni), upozornil Štúra v čase vznikania nového spisovného jazyka na potenciálny konflikt v otázke liturgického jazyka evanjelikov. Ďalšie časti Kollárových myšlienok v zborníku *Hlasowé* obsahovali množstvo invektív na adresu Ľ. Štúra:

„podle tohoto nowého, neslýchaného ewangelium, běda! Běda Wám samému, pane Štúre! Wy sám ste wětew pod sebau uťal, Wy sám ste hůl nad wlastní hlawau zlámal…“.[49]

Po revolúcii 1848 – 1849 došlo k funkčnému konfliktu ambícií, ktoré Ľ. Štúr deklaroval kodifikáciou slovenčiny a potrebou upraviť niektoré jej prvky pod vplyvom zmenenej spoločenskej situácie a nových nárokov na jazyk. Ich podstata vyplývala z prehodnotenia pôvodných kritérií a čiastočne z nového postavenia Slovákov a Slovanov vo všeobecnosti v monarchii v porevolučných rokoch 1848 – 1849 a v uvedomení si takých znakov jazyka, ktoré by rešpektovali spoločný slovanský základ a jazykovo by v porevolučnej situácii plnili národne integračnú funkciu. Výsledkom týchto snáh sa stalo známe stretnutie predstaviteľov jednotlivých koncepcií spisovnej slovenčiny a konfesií – evanjelikov Ľudovíta Štúra, Jozefa Miloslava Hurbana, Michala Miloslava Hodžu a predstaviteľov katolíckej konfesie Jána Palárika, Andreja Radlinského, Štefana Závodníka a Martina Hattalu 21. októbra 1851. Predmetom ich rokovania bolo hľadanie funkčného prototypu slovenského spisovného jazyka v podobe, ktorá by rešpektovala kultúrne a spoločenské funkcie národného jazyka a bola v porevolučnej situácii integračným činiteľom jeho nositeľov bez ohľadu na konfesiu a stavovskú príslušnosť. Východiskom tohto prototypu sa stala Štúrova podoba slovenčiny s pravopisnými a čiastočne aj systémovými úpravami týkajúcimi sa inventára hlások a gramatických tvarov. Primárnym zámerom Štúrovej jazykovej reformy bola snaha o povýšenie živej, v duchu romantizmu, ale súčasne aj z hľadiska historických, spoločenských a aj národnostných potrieb v Uhorsku, nie vo vonkajších vzťahoch k češtine – funkčne adekvátnej podoby slovenčiny do kodifikovanej roly národného jazyka. Prijatím *Krátkej mluvnice slovenskej* v roku 1852 sa v rozplývajúcej sa predstave o postavení Slovákov a ostatných

[48] Ambruš, Jozef: *Listy Ľudovíta Štúra*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1954, s. 134.

[49] *Hlasowé o potřebě jednoty spisovného jazyka pro Čechy, Morawany a Slowáky* : *Spisů musejních číslo XXII*. Praha : W komissi u Kronbergra i Řiwnáče, 1846, s. 144.

Monumenta linguae Slovacae.indd 91 28. 1. 2019 10:29:03

slovanských národov v mnohonárodnom štáte nenaplnili ani pôvodné Štúrove predstavy o podobe, povahe a funkcii národného jazyka. Pre Ľudovíta Štúra išlo aj napriek jeho vonkajšiemu súhlasu o priveľa zmien do jeho jazykového prototypu z roku 1846. Reformovanou podobou Štúrovho prototypu sa v kodifikovanej slovenčine deklarovalo množstvo integračných prvkov s češtinou, napríklad koncovka druhého pádu jednotného čísla mužských podstatných mien vzoru *hrdina* v podobe *od gazdy,* podoby slovies typu *trem, nesem, berem,* neživotné podstatné mená mužského rodu typu *hrnec, konec, venec.* Tieto integračné tendencie ešte viac zosilneli v dvoch etapách koexistencie slovenčiny a češtiny v spoločnom štáte – v medzivojnovom období a po druhej svetovej vojne (najmä po februári 1948). A v podstate i napriek zákonu o štátnom jazyku 270/1995 (jazykový zákon) trvá praktický dodnes.

Lingua patriae, id est lingua Slavica

Paralelný vývoj k starej češtine však zaznamenáva i stará slovenčina, ktorá v uvedenom období zostala základným komunikačným prostriedkom v žánroch hovorového aj umeleckého štýlu – v oblasti ľudovej slovesnosti. Z hľadiska štýlovej diferenciácie však nedosahovala úroveň kultúrnej češtiny, ktorá mala výrazný vplyv na rozvoj slovenčiny v tom, že stimulovala rozvoj domácich prostriedkov, respektíve obohacovala slovenčinu prvkami, ktoré boli pre ňu prijateľné. Tento pohľad by bol nedostatočný, ak by sa do úvahy nezobral najmä stúpajúci tlak na používanie zrozumiteľného jazyka vo verejnej komunikácii, ktorej latinčina nemohla vyhovovať. Význam kultúrnej češtiny na území slovensky hovoriaceho obyvateľstva umocňovala i skutočnosť, že tu až do založenia Trnavskej jezuitskej univerzity v roku 1635 dlhodobo chýbala vzdelávacia inštitúcia, kde by vzdelanci nadobúdali gramotnosť v domácom jazyku – predspisovnej slovenčine. Najbližším – a túto skutočnosť treba v súvislosti so skúmanou problematikou zdôrazniť – zrozumiteľným, teda funkčným prostriedkom na písomné zaznamenávanie textov rozličných žánrov tak z dlhodobého hľadiska zostávala súdobá kultúrna čeština. Bola jazykom, ktorý bol s vtedajšou slovenčinou v prirodzenom kontakte v materiálnom aj duchovnom prostredí, a to aj, ako už nakoniec bolo povedané, aj pred založením Karlovej univerzity. Práve tu však postupne získavalo gramotnosť veľké množstvo študentov slovenského pôvodu. Vo vzťahu k ich štúdiu nemožno zabudnúť na ich nadväzné pôsobenie v slovenskom jazykovom prostredí, v ktorom čeština nadobúdala bohatú variantnosť, slovakizovala sa a vyznačovala sa nejednotnou podobou. Podoba češtiny sa na území slovensky hovoriaceho obyvateľstva líšila z funkčného aj areálového hľadiska. Zrozumiteľnejšou bola na území západného Slovenska, lebo jazykové kontakty týchto území boli prirodzeným spôsobom pevnejšie od najstarších čias. Presvedčivo – a s uznaním celej

Monumenta linguae Slovacae.indd 92 28. 1. 2019 10:29:03

slovanskej historickej jazykovedy a slavistiky s väzbou argumentačných javov na celý slovanský areál – to opísal vo svojej migračno-integračnej teórii o pôvode slovenčiny niekoľkokrát zmienený Rudolf Krajčovič[50] od integračného obdobia vývinu slovanských jazykov v 8. – 9. storočí a ich konštitutívneho obdobia vývinu v 10. – 11. storočí. V ostatnom slovenskom jazykovom prostredí plnila čeština vo svojom dobovom variante aj ďalšiu – duchovne, kultúrne a spoločensky významnú a konfesionálne integračnú funkciu ako *lingua sacra* evanjelikov, a to až do pomerne nedávneho obdobia.

Trochu iný prístup k slovenskému jazyku postupne prinášajú predstavitelia rekatolizácie. Nezastupiteľnú úlohu na strane rekatolizácie pritom zohrávali aj cirkevné rády. Spomedzi nich najmä jezuiti a františkáni. Prvých spomenutých sa týka aj veľavýznamné svedectvo spišskokapitulských jezuitov z roku 1669, ktoré si tu v preklade Vladimíra Olejníka dovolím odcitovať:

> *„Tento rok sa stretol s mnohými problémami v starostlivosti o duše, a to kvôli tomu, že bolo málo kňazov, ktorí by ovládali reč vlasti a aj tí boli zaneprázdnení rôznymi úradmi. Lebo z tých, ktorí by vedeli po slovensky, sa jeden zdržiaval štyri mesiace u vdovy po najosvietenejšom grófovi Čákim…“*[51]

Pozícia kultúrnej slovenčiny, ako sa spomínaný jazyk v citovanej ukážke v dnešnej slovenskej jazykovede nazýva, je celkom zreteľná. Toto obdobie je však už pomerne dobre spracované v slovenskej historickej jazykovede i historiografii. Navyše na miestnej úrovni v slovensky hovoriacich stoliciach Uhorského kráľovstva prichádzalo aj k miešaniu starších úrovní spoločného uhorského slovanského jazyka, miestnych dialektových foriem starej slovenčiny a kultúrneho jazyka *Kralickej biblie*. Pri odbornom posudzovaní tohto jazyka tak treba mať na pamäti, vzhľadom na absentujúci kodifikačný text kultúrnej slovenčiny v rozmedzí 16. – 18. storočia, že ani dnes nie je vždy jednoduché tento jazyk rozlíšiť od rôznych foriem bežne používanej češtiny v rovnakom čase. To často viedlo a dodnes zvádza k terminologickej nejasnosti (najmä u jazykovo menej podkutých autorov a cudzincov), o aký

---

50 Rudolf Krajčovič: *Slovenčina a slovanské jazyky*. Vol. 1 : *Praslovanská genéza slovenčiny*. Bratislava : SPN, 1974, s. 159 – 167 a Idem: *Vývin slovenského jazyka a dialektológia*. Bratislava : SPN, 1988, s. 15 – 17.

51 Vladimír Olejník (ed. a trans.): Synopsa dejín spišskej rezidencie Spoločnosti Ježišovej od jej príchodu na Spiš. In: Mária Novotná (ed.): *Acta Musaei Scepusiensis*, roč. 7, 2007, s. 51: *„annus hic magnos passus est defectos in Cura animarum ob sacerdotes paucos linguae patriae gnaros, et hos ipsos varijs officijs distentos, nam ex tribus qui slavonicam norant, unus apud ill(ustrissimum) Comitem seniorem viduam de Csak qvatvor mensibus moratus est.“*

Monumenta linguae Slovacae.indd 93 28. 1. 2019 10:29:03

jazyk vlastne v konkrétnom prípade ide. Na početných príkladoch tento jav dobre popísal Ján Doruľa.[52] Inými slovami, termín český jazyk (*lingua Bohemica*) sa veľmi často chápal ako synonymický so všeobecným slovanským a dobovým slovenským jazykom (*lingua Slavica*) a naopak. Otázka striktného rozlišovania týchto jazykov tak ešte nebola na programe dňa.

Touto svojou úvahou chcem povedať jediné. Český jazyk nebol v slovensky hovoriacich častiach Uhorského kráľovstva pociťovaný ako cudzí, ale len ako rozvinutejší variant pôvodného všeobecného, po stáročia používaného slovanského kultúrneho jazyka. Dobový český jazyk bol Slovákmi, ale nielen Slovákmi od 14. storočia užívaný ako nová *lingua franca* (to jest *lingua Slavica*). Bol uznávaný ako komunikatívny prostriedok kráľovstva, a to aj vo verejnej funkcii. Úspech tohto jazyka u Slovákov by však bol nemysliteľný bez toho, keby predchádzajúci jazykový vývoj v Uhorskom kráľovstve nepredznamenal práve takýto smer. V tomto duchu k nemu pôvodne pravdepodobne pristupovali aj doboví vzdelanci v službách katolíckej reformy po Tridentskom koncile (1545 – 1563). Počas vzájomnej rivalizácie s evanjelikmi však čoraz viac uprednostňovali jazyk, ktorý sa od zaužívaného a do určitej miery už skostnateného českého úzu kralickej bibličtiny vzďaľoval smerom k dobovej slovenčine. Výsledkom týchto snáh bol konfesionálne zaťažený jazyk katolíckych Slovákov, ktorého kodifikáciu uskutočnil Anton Bernolák v roku 1787 textom *Dissertatio philologico-critica de literis Slavorum.* Rudolf Krajčovič pri charakteristike tohto prvého spisovného jazyka Slovákov napísal:

> *„Ako celok bernolákovskú kodifikáciu charakterizuje syntéza tradičného a živého predspisovného úzu súdobých slovenských vzdelancov. Okrem toho gramatika a lexika je kodifikovaná delimitáciou prostriedkov uznávaných za spisovné od jazykových prostriedkov ľudových a českých."*[53]

Záver

Súčasná spisovná slovenčina je, zjednodušene povedané, výsledkom štúrovsko-hodžovsko-hattalovského kompromisu s predchádzajúcim jazykovým vývojom u Slovákov. Ako taká je dedičkou starej slovenčiny, spoločnej uhorskej kultúrnej slovančiny a kultúrnej češtiny *Kralickej biblie*. Okrem iného to dosvedčuje skutočnosť, že nie jeden jazykovedec ju i dnes pokladá za *koiné* slovanských jazykov. Bez uvedomenia si načrtnutých historických súvislostí sa však tento fenomén dá len ťažko celkom pochopiť.

---

52 Ján Doruľa: Slovenčina v histórii, živote a slovesnej tvorbe Slovákov. In: Idem: *Slováci medzi starými susedmi* : *Môžu byť aj Slováci starí?* Bratislava : Slavistický ústav Jána Stanislava, 2015, s. 71 – 111 (tu najmä s. 71 – 78).

53 Rudolf Krajčovič a Ján Kačala: *Prehľad dejín spisovnej slovenčiny*. Martin : Matica slovenská, 2011, s. 63.

Monumenta linguae Slovacae.indd 94 28. 1. 2019 10:29:04

Peter Benka

Slovenské prísahy v ranom novoveku

Na prvý pohľad sa texty prísah zhromaždené v tomto zväzku po formálnej aj obsahovej stránke navzájom veľmi podobajú. Napriek svojej zdanlivej uniformite však predstavujú zaujímavý typ prameňa, ktorý odráža dobové nazeranie na spoločnosť ako celok, život jednotlivých komunít v skúmanom regióne a napokon aj na vzťah medzi náboženskou a politickou sférou fungovania spoločenstva. V tejto súvislosti nie nadarmo v jednom zo svojich textov poznamenal taliansky historik Paolo Prodi, zaoberajúci sa problematikou prísahy ako fenoménu vývoja západnej spoločnosti, že budovala mosty z roviny svedomia jednotlivca do sféry politiky a späť.[54] Práve v ranom novoveku, na ktorý sa na príklade dobového Horného Uhorska[55] sústreďuje tento zväzok edície, zaznamenali texty prísah ako nástroj administratívnej centralizácie i konfesionálnej politiky viacero zmien. Ich dôležitosti a zásadnosti pre ďalší vývoj si boli súčasníci náležite vedomí. Cieľom nasledovnej štúdie je poukázať aspoň v skratke na viaceré aspekty tohto vývoja.

Prísaha medzi sakrálnym a profánnym

Prísaha svojím charakterom už od počiatkov stála na pomedzí profánneho a sakrálneho, ak medzi týmito dvomi sférami vôbec možno načrtnúť jasnú deliacu čiaru.[56] Napriek vnútornej rôznorodosti žánru prísah počas jeho vývoja v západnej spoločnosti možno definovať dva základné typy.[57] Jedny sa obsahovo zameriavajú skôr na minulosť a človek, ktorý ich odrieka, sa zvyčajne zaväzuje podať o minulých skutočnostiach verné svedectvo. Do tejto skupiny patria predovšetkým prísahy využívané

54 Paolo Prodi: *Der Eid in der europäischen Verfassungsgeschichte*. München : Stiftung Historisches Kolleg, 1992, s. 23.

55 Pojem „Horné Uhorsko" je používaný v jeho význame z raného novoveku, teda ako (administratívna) oblasť na severovýchode Uhorského kráľovstva, s tradičným centrom v Košiciach. Pozri Ondrej Richard Halaga. *Košická administratívna oblasť za feudalizmu* [rukopis]. Košice, 1958, 159 s.

56 Teoretickým a filozofickým úvahám o dobovom význame prísahy v antickej spoločnosti, predovšetkým na základe literárnych pamiatok, a možným dôsledkom pre dnešné úvahy o téme sa venoval taliansky bádateľ Giorgio Agamben: *The Sacrament of Language* : *An Archaeology of the Oath*. Cambridge : Polity Press, 2011. 128 s.

57 Týmto spôsobom k problematike tradične pristupujú starší bádatelia. Prehľad literatúry ponúka Paolo Prodi: *Das Sakrament der Herrschaft* : *Der politische Eid in der Verfassungsgeschichte des Okzidents*. Berlin : Duncker & Humblot, 1997, *passim*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 95 28. 1. 2019 10:29:04

pri súdnych sporoch.[58] V menšej miere sa jednoduché texty tohto typu nachádzajú v zbierkach tvoriacich pramenný základ pre predložený zväzok. Oveľa väčšiu a rôznorodejšiu skupinu však tvorili prísahy obsahovo orientované na budúcnosť, na to, čo sa ešte len má vykonať. Sem patrí celý súbor formúl používaných pri prijímaní úradných postov jednotlivcami, ktorými sa kandidáti zaväzovali k výkonu svojich funkcií podľa rôzne – široko či úzko – špecifikovaných zásad.

Ako každý spoločenský fenomén, aj prísaha je charakterizovaná značnou rôznorodosťou v závislosti od kontextu. Napriek tomu ale možno identifikovať jej jadro ako kultúrneho fenoménu, ktoré je v západnej spoločnosti prítomné pod akýmikoľvek dobovými spoločenskými nánosmi.[59] Prísaha je v prvom rade kombináciou jazyka a ďalších rituálnych úkonov, ktorou sa má dodať vážnosť a záväznosť hovoreným slovám a potvrdiť ich pravdivosť. Svojím spôsobom ponúka východisko z možnosti lži ľudského jazyka, teda zo situácie, keď vyslovené nekorešponduje s tým, čo jestvuje (alebo má začať jestvovať).[60]

Dôležitým elementom odlišujúcim prísahu od bežnej ľudskej komunikácie bola prítomnosť externého garanta pre vypovedané. V západnej kresťanskej spoločnosti sa touto entitou stal Boh, resp. Svätá Trojica. V závislosti od konfesionálneho pozadia prostredia sa medzi autority záruky pravdivosti a vážnosti prísahy dostávala aj Panna Mária a všetci svätí (v rímskokatolíckom prostredí) alebo sväté Evanjelium a vlastná kresťanská viera prisahajúceho (primárne, aj keď nie výlučne, v protestantskom prostredí).[61] Pochopiteľne, predpokladom závažnosti a záväznosti situácie bolo zdieľanie viery v transcendentálne sily, ktoré boli povolávané za svedkov a garantov. V opačnom prípade by totiž dochádzalo ku krivoprísažníctvu alebo

[58] Žiada sa poznamenať, že formálne sa aj tento typ prísah vzťahuje k budúcnosti. Svedok sa totiž napríklad zaväzuje k pravdivým odpovediam na všetky otázky a k čestnému svedectvu. Ide o konanie, ktoré ešte len má nastať. Napriek tomu má primárnu dôležitosť to, čo sa už odohralo a k čomu sa svedok bude vyjadrovať, prípadne ide o potvrdenie vlastnej neviny či pravdy. Nejde – ako v prípade druhého typu – o aktívne vyrovnávanie sa s novými výzvami podľa vopred stanovených zásad, ale skôr o pokus rekonštruovať to, k čomu už došlo. Minulosti tak v prvom prípade prislúcha dôležitejšie postavenie, zatiaľ čo v druhom sa jej sotva dostáva pozornosti.

[59] Nasledovná definícia sa opiera o analýzu v Paolo Prodi: *Das Sakrament der Herrschaft*, s. 20 – 23; Henri Lévy-Bruhl: Réflexions sur le Serment. In: *Études d'histoire de droit privé offertes à Pierre Petot*. Paris : Librairie générale de droit et de jurisprudence, 1959, s. 385 – 396.

[60] Pre detailnejšiu analýzu tohto problému viď Giorgio Agamben: *The Sacrament of Language*, *passim*.

[61] Dôležitosť tohto aspektu pre konfesionálno-politický vývoj v Uhorsku v 17. a 18. storočí rozoberaná nižšie.

Monumenta linguae Slovacae.indd 96 28. 1. 2019 10:29:04

napokon aj úplnému obsahovému vyprázdneniu prísahy a jej sformalizovaniu a odsunutiu do roviny obyčajného rituálu v negatívnom zmysle slova.[62]

Akt odriekania prísahy bol spojený s ďalšími ritualizovanými úkonmi. Medzi ne patril napríklad fyzický kontakt s predmetmi, ktoré reprezentovali povolávané transcendentálne sily – napríklad relikvie svätcov, texty evanjelií alebo Biblia, prípadne posvätné predmety rôzneho druhu, napríklad kríže.[63] Navyše aj sám prisahajúci počas aktu odriekania mohol pripojiť k slovám niektoré ďalšie gestá. Veľmi častým bývalo (a stále ostáva) zdvihnutie niekoľkých prstov, ktoré sa spomína aj v dobových záznamoch z hornouhorských miest.[64] Špecifický význam býval prisudzovaný miestu, na ktorom dochádzalo k odriekaniu prísahy.[65]

Predpokladalo sa tiež, že k odriekaniu prísahy dôjde v prítomnosti svedkov. Obzvlášť v prípade prijímania úradov novozvolenými kandidátmi v mestskom prostredí v skúmanom období šlo o značne ritualizovanú udalosť, pri ktorej bývali prítomní svedkovia z radov politickej reprezentácie mesta. Tým sa skladanie prísah stávalo nielen záležitosťou jednotlivca, ale aj vecou komunity a jej života.

Pre prípad, že by prisahajúci nedbal na záruky a garancie prísahy, zvykli príslušné formulácie vo väčšej či menšej miere obsahovať sankcie. V niektorých prípadoch šlo o rozsiahle vymenovanie kliatob, ktoré na svoju hlavu povolával takýto narušiteľ posvätného aktu. Ako výpovedný príklad sa ponúka prísaha, ktorú súbor uhorského stredovekého zvykového práva, *Tripartitum* Štefana Verböciho z roku 1517, predpisoval židovským svedkom vypovedajúcim v súdnych prípadoch proti kresťanom. V súboroch prísah zo Sabinova a Košíc sú zaznamenané preklady tejto prísahy do dobovej

---

62 Viaceré rozmery nazerania na rituály v ranom novoveku prináša Edward Muir: *Ritual in Early Modern Europe*. New York : Cambridge University Press, 2005, s. 185 – 198.

63 Príkladom tejto praxe v ranom novoveku je svedectvo o potvrdení spišského prepošta Pavlína v úrade ostrihomským arcibiskupom Mikulášom Oláhom roku 1560, kde sa okrem iného uvádza „*recepto tamen prius a te juramento corporali ad sancta Evangelica Dei tacta manibus tuis*“. Carolus Wagner (ed.): *Analecta Scepusii sacri et profani*. Vol. 1. Viennae : Joan. Thomae Nobil. de Trattnern, 1773, č. 55, s. 381.

64 Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív Prešov (ďalej ŠA PO) – pracovisko Bardejov (ďalej p. BJ), fond Magistrát mesta Bardejov (ďalej MMB) – Knihy, sign. 242 (Kniha občanov, 1597 – 1650), s. 555 – 556: „*Dominus Iudex assurgit praelegendo formulam sibi et reliquis senatoribus, erectus duobus digitis*.“ (záznam z 22. mája 1637).

65 Napríklad v mestskom prostredí v ranom novoveku takým miestom bola radnica, symbol meštianskych politických a súdnych práv. Nie je zanedbateľnou skutočnosťou, že po prelome 17. a 18. storočia, v rámci politiky zvýšenej centrálnej kontroly nad mestskou samosprávou, sa prísahy prinajmenšom najvýznamnejších úradníkov presunuli do rímskokatolíckeho kostola. Pre posúdenie politicko-konfesionálneho významu miesta, kde sa skladali prísahy magistrátu pozri nižšie.

Monumenta linguae Slovacae.indd 97 28. 1. 2019 10:29:04

kultúrnej slovenčiny. Dozvedáme sa tak o celom rade odstrašujúcich starozákonných príkladov, nevynímajúc tvrdé vyhlásenia ako:

> … *„nech zachinem na Dusse, y na Tele, a wsseckich Weczach mogich, aby som ku Abrahamowy se nichda ne dostall“* – ktoré sú uzavreté rezolútnym *„gestly pak tota prisaha moga neny oprawdiwa a sprawedliwa nech me zatraczy Adonay, a wssecka Mocz Božy.“*[66]

V iných boli prípadné hrozby či možné tresty stručnejšie alebo menej konkrétne, prípadne iba naznačené.[67]

S otázkou prísah totiž úzko súviseli kliatby či vôbec magické možnosti prisudzované ľudskej reči ako takej. V premodernej kultúre mali slová nemalý význam.[68] Obzvlášť raný novovek je obdobie, v ktorom v mentalite ľudí zohrávalo prelínanie bežného s nadprirodzeným a magické aspekty veľkú úlohu. S takýmito možnosťami jazyka je úzko prepojená otázka prísah v pozitívnom i negatívnom zmysle slova, v záležitostiach, ktoré máme dnes tendenciu zahrnúť do kategórie „poverčivosť“.[69] Na margo sily pripisovanej slovám vyrieknutým s rôznym úmyslom možno v krátkosti uviesť aspoň dva príklady z textov v tomto zväzku.

Jedným je otázka tabuizovaných slov a slovných spojení, ktorých existencia je síce z antropologického pohľadu univerzálnym fenoménom prítomným naprieč rôznymi kultúrami, v kresťanskej civilizácii však bola zdôraznená druhým prikázaním Desatora a jeho následnou interpretáciou. V priebehu prijímania reformačných myšlienok a následných pokusov o konfesionalizáciu a disciplinizáciu života v jednotlivých hornouhorských mestských komunitách v duchu biblických predobrazov sa tak do popredia dostávala aj otázka nevhodného jazyka. Súčasťou každodennej komunikácie

---

66 Citácie uvedené z košickej *Knihy prísah* z roku 1805, z *Formula Iuramenti Iudæorum adversus X*[ris]*tianos*. MV SR, Archív mesta Košice (ďalej AMK), Liber Juramentum, sign. 2455-IEe-1805. Podobne aj MV SR, ŠA PO – pracovisko Prešov (ďalej p. PO), fond Magistrát mesta Sabinov (ďalej f. MMS), sign. 106 (Formula Iuramenti Iudaici ex Verböczio). Latinská predloha v Stephen Werbőczy: The Customary Law of the Renowned Kingdom of Hungary in Three Parts (1517). Ed. a transl. János M. Bak, Péter Banyó a Marty Rady. In: *The Laws of the Medieval Kingdom of Hungary.* vol. 5. Idyllwild [CA]: Charles Schlacks, Jr., 2005, s. 424 – 425.

67 Vzťahu prisahania a preklínania sa venuje Peter Blickle (ed.): *Der Fluch und der Eid* : *Die metaphysische Begründung gesellschaftlichen Zusammenlebens und politischer Ordnung in der ständischen Gesellschaft*. Berlin : Duncker & Humbolt, 1993, 145 s.

68 Pozri napríklad James Kapaló, Éva Pócs a William Francis Ryan (ed.): *The Power of Words* : *Studies on Charms and Charmings in Europe*. Budapest a New York : CEU Press, 2013, 325 s.

69 Už klasickou sa stala práca na túto tému na príklade Anglicka v ranom novoveku Keith Thomas: *Religion and the Decline of Magic* : *Studies in Popular Beliefs in Sixteenth and Seventeenth Century England*. Oxford : Oxford University Press, 1997, 716 s.

Monumenta linguae Slovacae.indd 98 28. 1. 2019 10:29:04

totiž bývali formulácie, nápadne pripomínajúce zaprisahávanie sa či prosté branie Božieho mena nadarmo. Problém sa však nevnímal len v rovine morálneho či slušného správania, ale pripisovali sa mu aj neblahé duchovné dôsledky. Napomínania proti nevhodným slovným spojeniam sa opakovane objavujú v nariadeniach oboch v Uhorsku dominantne zastúpených protestantských konfesií.[70] Z tejto roviny sa dozor nad jazykom prenášal do neskorších období, kde už nadobúdal v súvislosti s ďalším spoločenským vývojom odlišné kultúrne významy. Podľa košickej *Knihy prísah* z roku 1805 sa richtári poddanských dedín zaväzovali k tomu, že mestským vrchnostiam oznámia nielen tých zo svojej obce, ktorí nechodia do kostola, ale aj tých, ktorí zlorečia.[71]

Druhým príznačným svedectvom o sile pripisovanej slovám sú opakujúce sa formulácie v niektorých z prísah, obzvlášť mestských služobníkov dozerajúcich na poriadok a bezpečnosť v meste. Tam sa objavujú zmienky o potrebnom počínaní si v prípade, že by mesto postihla nejaká pohroma, napríklad požiar. Okrem zvyčajného zdôrazňovania, že konkrétny mestský služobník je za daných okolností povinný uprednostniť kolektívny záujem a bezpečnosť komunity pred svojím osobným, sa v textoch objavuje ďalší zaujímavý a zdanlivo nenápadný aspekt. Pri spomenutí možnej katastrofy sa totiž nezabudne uviesť výzva, aby bolo mesto od čohosi takého Bohom uchránené.[72] Zo súčasného pohľadu ide iba o prejav poverčivosti, s akým sa možno v bežnej komunikácii stretnúť ešte aj dnes. Nemožno však prehliadnuť, že za týmto prejavom stojí nevyslovené presvedčenie o sile slov a ľudského jazyka, s presahom do duchovnej roviny.

Je potrebné uvedomovať si dôležitosť a vážnosť, aká bola pripisovaná v ranom novoveku fenoménu prísah. V tomto svetle sa teda aj spory o konkrétne konfesionálne podmienené formulácie, ktoré sa v 18. storočí dostali do prísah mestských a stoličných úradníkov, stávajú pochopiteľnejšími a lepšie možno oceniť ich závažnosť vo vedomí súčasníkov. S tým

---

70 Graeme Murdock: *The Calvinism on the Frontier, 1600 – 1660* : *International Calvinism and the Reformed Church in Hungary and Transylvania*. Oxford : Clarendon Press, 2000, s. 217 – 220.

71 MV SR – Archív mesta Košice, *Liber Juramentum*, sign. 2455-IEe-1805, s. 198. V texte *Iuramentum Iudicum Pagensium* sa uvádza záväzok: „*Na tich ktere, do Kostola nehodgi, alebo kde ktery hodga, pilni Pozor dam, a gak tichto, tak y tich, ktery zlorecugu, Panu Richtarowy aneb Slawneg Rade Kossickeg oznamim*.“ Samotné slovenské slovo „zlorečiť“ je v tomto zmysle príznačné.

72 Obzvlášť sa takéto formulácie objavujú v súvislosti s ohňom. Napríklad v košickej prísahe bubeníka zapísanej v roku 1805 ten, ktorý ju odriekal, musel povedať: „*Wčas ale nesstesti Ohne, /:od ktereho nas milostiwy Pan Buh zachowati račiš:/ odložice na Stranu wssecek priwatni Chasen mog,…*“ *Tamže*, s. 151.

Monumenta linguae Slovacae.indd 99 28. 1. 2019 10:29:04

súvisia ďalšie zmeny v nazeraní na význam a právnu silu prísah v priebehu raného novoveku.

Prísahy ako nástroj budovania identity a sociálnej disciplinizácie

Počas neskorého stredoveku sa totiž prísahy stali bežne užívanou záležitosťou v spoločenskej praxi, ktorou sa nielen v právnej rovine utvárali a definovali vzťahy medzi partnermi na rôznych úrovniach spoločenskej hierarchie. Často teda nešlo len o záležitosť medzi niekoľkými jednotlivcami, ale aj celé spoločenstvá a komunity (*universitas*) mohli byť formované na základe skladania prísah. Tie boli často po obsahovej stránke redukované na nevyhnutné minimum a v rámci celospoločenských akceptovaných medzí boli ideologicky neutrálnym, hojne využívaným praktickým nástrojom.[73] V obsahovej stránke sa prvé zmeny objavili už v 15. storočí v univerzitnom prostredí, keď sa do prísah začali dostávať aj konkrétnejšie formulácie regulujúce svetonázorové a intelektuálne očakávania kladené na jednotlivcov skladajúcich prísahu. Skutočnosť, že sa nasledujúce storočie v západnej spoločnosti nieslo v znamení cirkevného rozkolu a formovania pevnejšie definovaných konfesionálnych spoločenstiev, znamenala zintezívnenie procesu ideologizácie obsahu prísah. Jednotlivé spoločenstvá a mocenskí hráči ich v plnej miere zužitkovali vo svoj prospech.

Prísahy už neobsahovali len všeobecné dovolávanie sa transcendentálna, ale začali obsahovať konfesionálne špecifické vyjadrenia, ktorých prijatím alebo neprijatím prisahajúci nepriamo vyjadroval ideologické a politické stanovisko. Aj formulácie (alebo ich absencia), v skorších obdobiach pôsobiace relatívne neutrálne, sa v nových podmienkach začali vnímať ako príznakové, a tak sa s nimi začalo aj zaobchádzať. Preto nemožno prehliadnuť úlohy pri upevňovaní a budovaní identity (konfesionálne či ináč definovaného) spoločenstva.[74]

S týmto vývojom úzko súviseli tendencie zo strany formujúceho sa ranonovovekého štátu, ktoré smerovali k premene prísah na nástroj sociálnej disciplinizácie. Významnou zmenou oproti neskorému stredoveku bol fakt, že vo vzťahu k panovníkovi sa prísahy stávali viac-menej jednosmernou záležitosťou – teda poddaní boli povinní skladať rôzne typy prísah voči svetskej moci, opačne to však už neplatilo tak jednoznačne. Pri špecifických príležitostiach (ako napríklad korunováciách) síce panovníci skladali prísahy aj naďalej, tie však nadobúdali väčšmi slávnostný charakter a čoraz častejšie boli ochudobnené o praktický právny aspekt. To sa mohlo stať zdrojom problémových situácií medzi dvorským centrom a príslušníkmi

[73] Paolo Prodi: *Das Sakrament der Herrschaft*, s. 141 – 198 (príznačne nazvaná kapitola „*Die ‚geschworene Gesellschaft` des Spätmittelalters*“).
[74] Paolo Prodi: *Das Sakrament der Herrschaft*, s. 245 – 290.

Monumenta linguae Slovacae.indd 100 28. 1. 2019 10:29:04

politických elít krajiny, ktorí nie vždy zdieľali interpretácie spoločenských a právnych zásad. Proces súvisel najmä s vyššie spomenutou zmenou podstaty prísahy – keďže sa stávala čoraz väčšmi ideologickým a politickým nástrojom, strácala charakter tvorcu právnych záväzkov medzi partnermi, z ktorých ani jeden by nebol vnímaný ako sociálne nadradený druhému do tej miery, aby bolo preňho neprípustné do takéhoto vzťahu vstúpiť.[75]

Pramenné zdroje prísah predspisovného obdobia z Horného Uhorska

Rôznorodé aspekty možno sledovať aj na pramennom materiáli z Horného Uhorska, ktorý poslúžil ako základ pre tento diel edície. V prvom rade ide o knihy prísah zo slobodných kráľovských miest. Najstaršia takáto zbierka pochádza zo začiatku druhej polovice 16. storočia z Levoče, pričom už v nej sa nachádzajú texty zaznamenané v dobovej kultúrnej slovenčine.[76] Približne z tohto obdobia pochádza prvá *Kniha prísah z Košíc* z roku 1578. Tá však obsahuje iba texty v nemčine a maďarčine, teda pre publikáciu v predloženom zväzku nebola primárne zužitkovaná, aj keď ako zdroj pre analýzu môže byť užitočná.[77] Zo 17. storočia sú potom známe opäť *Knihy prísah z Levoče*, obsahujúce texty z dlhšieho časového obdobia, v prípade ktorých nejde iba o jednorazový súpis prísah.[78] Podobne je to aj so *Zbierkou prísah z Bardejova*, ktorá je neskôr vyhotoveným zväzkom relatívne samostatných textov z druhej polovice 17. a z 18. storočia.[79] Z polovice 18. storočia bola predmetom výskumu *Kniha prísažných formúl z Prešova*. Predstavuje pomerne jednoliaty celok spísaný jedným pisárom, do ktorého bolo neskôr doplnených niekoľko ďalších textov podľa aktuálnej potreby.[80]

Zo záveru 18. storočia pochádza *Kniha prísah* a *Formulár z Gelnice*, ktoré sú okrem iného zaujímavé tým, že ide o texty z mesta mimo kategórie slobodných kráľovských miest.[81] Zo začiatku 19. storočia pochádzajú ďalšie tri knihy prísah – *Sabinovská*[82], druhá *Prešovská*[83] a druhá *Košická*.[84] Tieto posledné súbory sú zaujímavé aj napriek tomu, že boli spísané až na úplnom konci skúmaného obdobia. Ide totiž opäť o jednorazovo vyhotovené súpisy

75 *Tamže*, s. 197 – 244.
76 MV SR, ŠA PO – pracovisko Levoča (ďalej p. LE), fond Magistrát mesta Levoča (ďalej f. MML), sign. XXI/86 (Eidbüchlin).
77 MV SR, AMK, sign. 2597-IEe-1578 (Formulae Iuramenti pro Officiar[um] et Regula pro Senator[ibus]).
78 MV SR, ŠA PO – p. LE, f. MML, sign. XXI/86a (Eid Bichle 1552); sign. XXI/87 (Liber Iuramentorum 1672).
79 MV SR, ŠA PO – pracovisko Bardejov (ďalej p. BJ), fond Magistrát mesta Bardejov (ďalej f. MMB) – Knihy, sign. 915 (Formula juramentorum, saec. XVII. – XVIII.).
80 MV SR, ŠA PO –p. PO, fond Magistrát mesta Prešov (ďalej f. MMP), sign. 2376.
81 MV SR, ŠA PO – p. LE, fond Magistrát mesta Gelnica (ďalej f. MMG), sign. 166 (Prothocollum Iuramenta continens ab Anno 1786).
82 MV SR, ŠA PO – p. PO, f. MMS, sign. 106.
83 MV SR, ŠA PO – p. PO, f. MMP, sign. 2377.
84 MV SR, AMK, sign. 2455-IEe-1805.

Monumenta linguae Slovacae.indd 101 28. 1. 2019 10:29:04

formúl na začiatku 19. storočia zjednotené a spísané, avšak v praxi v jednotlivých mestách dlhodobo využívané. Potvrdzuje to napokon aj porovnanie súborov prísah z Prešova (z polovice 18. a zo začiatku 19. storočia), medzi ktorými je viditeľná značná miera kontinuity. Možno teda predpokladať podobnú prax aj v prípade Košíc a Sabinova, čo oprávňuje k zaradeniu týchto prísah spolu s ďalšími textami z raného novoveku.

Okrem toho sa do budúcna ráta s publikáciou ojedinelých prísah, roztrúsených v iných typoch prameňov mestskej, prípadne stoličnej a šľachtickej proveniencie.[85] Pre poznanie dobového intelektuálneho vývoja a zmien vo využívaní prísah sú v tejto štúdii zohľadnené prísahy z cirkevného prostredia, i keď tie tu nie sú publikované vzhľadom na ich zápis iba v latinskom jazyku.

Z uvedeného prehľadu je zjavné, že ťažisko spočíva na textoch z mestského prostredia. Na nich je zároveň najlepšie demonštrovateľný vývoj, akým prešli vzťahy lokálnych a centrálnych držiteľov moci, rozšírené o aspekt konfesionálnej politiky.

Princíp mestskej concordie a prísahy ako konštitutívny prvok mestského spoločenstva

S domácou reflexiou statusu mestskej komunity a jej politických reprezentantov sa po prvýkrát výraznejšie stretávame v 15. storočí. V roku 1405 vznikol dokument, ktorému venovali pozornosť už viacerí bádatelia.[86] Košický mestský pisár Hans Hebenstreyt, neskorší richtár, na základe doposiaľ presne neidentifikovaných predlôh vytvoril prehľad základných zásad správania sa medzi členmi magistrátu. Nejde ani tak o rozpravu na tému ich kompetencií, skôr ide o programový dokument, v ktorom sú charakterizované základné princípy adresované meštianskej komunite a obzvlášť jej politickým reprezentantom. O význame textu svedčí skutočnosť, že okrem Košíc našiel odozvu aj v ďalších mestách regiónu, kde boli neskôr vyhotovované jeho odpisy, okrem iného napríklad v Bardejove, Levoči a Spišských Vlachoch.[87]

---

85 Napríklad kopijnícka prísaha MV SR, ŠA PO – p. LE, fond Spišská stolica, Kongregačný protokol 1587 – 1666, sign. 12, fol. 24. Podobne prísahy poddaných z vidieka, ktoré možno nájsť v urbároch, alebo texty zo spišských miest, ktoré boli v sledovanom období v poľskom zálohu.

86 Drahoslav Magdoško: K pôvodu pravidiel pre košickú mestskú radu z roku 1404. In: Marcela Domenová a Drahoslav Magdoško (ed.): *Poznávanie dejín Slovenska : Pramene, metódy, poznatky*. Prešov a Košice : Universum, 2015, s. 237 – 246; Mária Tischlerová: Stredoveký richtár Hans Hebenstreyt v Košiciach. In: *Historica : Zborník Filozofickej fakulty UK*, roč. 26, 1975, s. 51 – 75. Publikované v Kálmán Demkó (ed.): Kassa város hatósági szabályzata (Articuli communitatis) 1404-ből. In: *Történelmi Tár*, 1886, s. 140 – 150; Sándor Kolosvári a Kelemen Óvári (ed.): *Corpus Statutorum Hungariae Municipalium*, vol. II, pars II : *Statuta et Articuli Municipiorum Hungariae Cis-Tibiscanorum*. Budapestini : Academiae Scientiarum Hungariae, 1890, s. 71 – 87.

87 Drahoslav Magdoško: K pôvodu pravidiel pre košickú mestskú radu z roku 1404, s. 240.

Monumenta linguae Slovacae.indd 102 28. 1. 2019 10:29:04

Spoločným motívom textu je pravidelne sa objavujúci ideál jednoty mešťanov a obzvlášť ich politických reprezentantov, richtára a členov mestskej rady. Predovšetkým poslední menovaní sa majú voči sebe správať vo vzájomnej láske, majú byť ochotní napomínať svojich kolegov i sami napomenutie prijať. Všetko sa má diať vo vedomí zložených prísah, ktoré ich zaväzujú k jednote a práci na spoločnom cieli.[88] Regulujú sa vzťahy v prípade súdnych sporov medzi jednotlivcami v rámci mestských orgánov i v ich vzťahu k širšej komunite mešťanov, pričom sa opätovne zdôrazňuje zdržanlivosť a podriadenosť vyššiemu záujmu komunity, vlastného spasenia i Božej autority.[89] Hospodárske aktivity sú vo všeobecnom zmysle usporiadané tak, aby sa neškodilo mestu ako celku z dôvodu dosiahnutia vlastného prospechu.[90] Všetky tieto pravidlá a úpravy sú popretkávané vyjadreniami o dôležitosti mestskej komunity a biblickými narážkami. Okrem všeobecných zásad sa objavuje aj niekoľko výsostne konkrétnych nariadení. Niektoré boli napríklad vyslovované proti prílišnému holdovaniu alkoholu richtára alebo členov mestskej rady, pretože by tak mohlo dôjsť k vyzradeniu záležitostí, ku ktorým títo ľudia mali prístup.[91]

Zmienky o prísahách sú pre našu ďalšiu analýzu, obzvlášť v neskoršom období, dôležité. Z textu je zjavné, že v druhej polovici 15. storočia boli chápané ešte ako konštitutívny prvok spoločenstva, základ stredovekej meštianskej komunity ako korporatívnej jednotky.[92] Napriek tomu, že prísažné texty z daného obdobia sa väčšinou nezachovali, ak vôbec možno predpokladať, že mali nejakú ustálenú (spísomnenú) podobu, je zjav-

88 MV SR, ŠA PO – p. BJ, f. MMB – Knihy, sign. 1: „*Der Ander Artickel. Der den Richter und Rotman angehörende ist, das der Richter sol sunderlich liben dy selben dy mit ym geschworen haben yn den bünden dy den eyde angehörent seyn vnd eyner des andern bürde der gebrechen und der unwissenheit guttlich mit ym tragen sol yn zw underwisen durch die ere got und durch den zelen selikeit nichts vorsweygen.*“; „*Der dritte Artickel. In solcher moss wir yn entrechtiger brüderlicher libe sollen uns an eyn ander weysen leren und strafen.*“

89 *Tamže*: „*Der XXXII Artickel. Item. keyn Richter noch Rotman wen her gesant wirt von eynes gemeynen nütz wegen, her sol dy selbe zeyt seyne besundern nütz nicht suchen.* (…) *wer das thut derthut wyder got den herrn und wyder seyne gewissn, Und wer sach das es geschech mit wissen ader vorhenckniss der andern, Si teten als ubel ader mer wer der der das gethon hette.*“

90 *Tamže*: „*Der XVIII Artickel. Item weder Richter Rotman noch burger sol nicht hemlich lossen verkofen noch vorsetzen keynerley erb wis sy geuant mügn sein keynem fremling auswendig der Stat* (…) *Wen es brecht grossen schaden eyner gantzen gemeyn.*“

91 *Tamže*: „*Der XXXVII Artickel. Item. Ein ytzlicher vorweser ader vormünder von ander lewt, Es sey Burregrmester ader Richter, der sol eyn Ordenung an Im haben das her nicht in der unbescheydenheit ubrigen trank zu Im nem wen ubriger tranck vortreybt dy vornunft und tembt das gedächtnis also das ofte hemlichkeyt geöffent wirt das do sunst blib vorswigen. Solche person* (…) *von den sol men sich ab zyen dasmen von yn nicgt gros hemlichkeyt handel, wen men ist unsicher von yn.*“

92 Jaroslav Miller: *Uzavřená společnost a její nepřátelé* : *Město středovýchodní Evropy (1500 – 1700).* Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 168 – 171.

Monumenta linguae Slovacae.indd 103 28. 1. 2019 10:29:04

né, že vo vedomí dobových politických aktérov mesta hrali dôležitú úlohu. Svedectvom o tom sú napokon aj sporadické vyjadrenia v mestských dokumentoch a korešpondencii, kde sú spolumešťania označovaní ako „bratia v prísahe“.[93] Ak sa prísahy predsa len v mestských písomnostiach explicitne spomenuli, zväčša sa tak dialo v súvislosti so súdnymi spormi a výkonom spravodlivosti (teda v prvom type jednoduchej klasifikácie z úvodu tejto štúdie).[94]

Komunita mešťanov, mesto ako korporácia, sa mali – aj v duchu kresťanského ideálu o podobe spoločenstva – zjednotiť a nedávať vonkajším činiteľom žiadne príležitosti na narušanie svojho postavenia. V ešte väčšej miere to platilo o členoch mestskej rady, ktorí mali byť nielen jednotní, ale zároveň udržiavať mlčanlivosť a nič, čo sa prerokúvalo v užšom kruhu predstavených mesta a nebolo určené pre širšie publikum, nevyzradiť ďalej.[95] Tento dôraz na mlčanlivosť a zachovávanie tajomstva je v prípade volených mestských predstaviteľov druhým ideálom, ktorý je pomerne často opakovaný.

S priamym vyjadrením týchto princípov v prísahách sa stretávame v mestách Horného Uhorska už po polovici 16. storočia v Levoči a v Košiciach a trend je prítomný až po posledné analyzované texty zo začiatku 19. storočia. V najstaršej *Knihe prísah z Levoče* z roku 1552 sa okrem jednej slovenskej prísahy – určenej pre richtárov poddanských dedín – objavujú aj základné texty pre členov magistrátu v nemčine.[96] Zdôrazňuje sa tu – napríklad v prísahe richtára – prísľub, že nositeľ funkcie bude dbať na záujem

---

93 Napríklad v liste zo 4. augusta 1517, ktorý bol adresovaný Bardejovu, sa richtár a mestská rada Levoče angažuje v prospech svojho spolumešťana, ktorý je označený ako „*unszere*[r] *Eydbruder*.“ MV SR, ŠA PO – p. BJ, f. MMB – Korešpondencia, sign. 4712. Pozri tiež Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltára (ďalej MNL OL), Diplomatikai Fényképgyűjtemény (ďalej DF), 217636. Z 15. storočia sa zachovali ešte tri nemecké prísahy pre richtára, prísažného a notára z prešovského rukopisu *Summa legum Raimundi*. Fyzický exemplár je dnes nezvestný, zachovaná je len fotokópia prostredníctvom MNL OL, DF 282528.

94 Viacero príkladov možno nájsť publikovaných v zbierke mestských nariadení Sándor Kolosvári a Kelemen Óvári (ed.): *Corpus Statutorum Hungariae Municipalium, tom. II, pars II*, s. 30 (Zipser Willkür). Otázka však predstavuje ďalšiu rozsiahlu tému s presahom do právnych dejín, ktorej na tomto mieste nie je možné venovať primeranú pozornosť. Prehľad problematiky vo vzťahu k mestskému prostrediu ponúka Štefánia Mertanová: *Ius tavernicale* : *Štúdie o procese formovania práva tavernických miest v etapách vývoja tavernického súdu v Uhorsku (15. – 17. stor.)*. Bratislava : Veda, 1985, 254 s.

95 MV SR, ŠA PO – p. BJ, f. MMB – Knihy, sign. 1: „*Der VII Artickel*. (…) *Dy hemlichkeit des rotes zuvorsweygen uf leyb und uf zele Insolcheley weyss die hemlichkeit des rotes nymermer ebichlichen auswendig den roth ol offenbaren.*“; „*Der XXIX Artickel. Item dy Rotherrn sollten nicht zugemen sein mit den lewten auswendig des rotes, und nicht bösse beysachen geben den lewtn uf das das nicht entstee eyn nyderung der ere des ambts als men macht vorsmenis der er.*“

96 MV SR, ŠA PO – p. LE, f. MML, sign. XXI/86.

Monumenta linguae Slovacae.indd 104 28. 1. 2019 10:29:04

komunity a obzvlášť pri výkone spravodlivosti nič nezanedbá. Ďalej sa tu objavujú zmienky o zachovávaní tajomstva v záležitostiach, ktoré boli prerokúvané na mestskej rade. A napokon sa zaväzuje k ochrane všetkých starších práv a zvyklostí komunity.[97] V podobnom duchu noví mešťania v prísahe prisľubovali ochranu záujmov mesta, odvracanie akýchkoľvek škôd a informovanie mestských vrchností o čomkoľvek, čo by bolo v neprospech komunity.[98] V *Knihe prísah z Košíc*, datovanej do roku 1578, sa síce nenachádzajú žiadne slovenské texty, napriek tomu predstavuje zaujímavý materiál umožňujúci porovnanie s levočskou zbierkou. Podobne ako na Spiši, aj v Košiciach sa v prísahách objavujú rovnaké princípy o ochrane záujmov, zachovávaní tajomstva a dbaní na záujem komunity.[99] Pri porovnaní s ďalšími, neskoršími textami možno konštatovať, že tieto princípy sú v podstate konštantou mestských prísah až do konca sledovaného obdobia.

Obzvlášť dobre pozorovateľné sú princípy sebaidentifikácie mestskej komunity na príklade prísah (a článkov), ktoré boli predkladané novým uchádzačom pri prijímaní meštianskych práv. Či už išlo o mladších členov domácich rodín alebo prišelcov z iného prostredia, bola táto príležitosť využívaná na prezentáciu zásad komunity v skratke. Naprieč jednotlivými mestskými komunitami regiónu ide opäť o relatívne podobné formulácie, ktoré svojím spôsobom odrážali „politický program" mestskej komunity ako takej a jej zjednodušený spoločensko-politický ideál. Pravidelne v nich vystupuje dôraz na vnútornú jednotu, záväzok dobrého a priateľského spolužitia so spolumešťanmi, predchádzanie kontaktom s cudzincami, ktoré by mohli byť na škodu celku, v niektorých prípadoch explicitný záväzok k ozbrojenej obrane v prípade vojenského ohrozenia, a najmä v 18. storočí

97 *Tamže*, s. 1 – 3 (Des Newen Herren Richters eid): „(…) *vnd gemein getrewer vnd fleissiger vorgeher vnd Richter czw sein Ihre ehr wuerde notturft und gemeinen nucz ieder czeit czubefwerdern czw trachten vnd mit wisszen nymmer versaumen ader liegen czw lassen* (…) *Vnd was mir von der oebrykeitt oder ym Rott befolen oder beschlossen wirth, in der sthill vnd geheim verhalten.* (…) *Des Ratts vnd gemeyner Sthatt loebliche frayheytenn alte gute herkommene gewohnheyten, Statuten, Saczungen, ordnung, friedt, Recht vnd gerechtigkeit* (…) *noch altem loeblichem herkhommen vnd gebrauch czw thun.*"

98 *Tamže*, s. 4 – 5 (Gemeine purgers eidt): „(…) *Ere vnd nuczes fwerdern vnd Schaden warnenvnd wenden nach mey[n]es besten vermuegen. Vnd ob ich irgent sachen erfuere douon dem herren Richter oder dem Ersamen weyszen Ratt oder gemeiner Statt Leutsch vnheil oder schaden entstehen moechte, Solches ihnen noch gestalt der sachen fuerderlich anczupringen.*"

99 MV SR, AMK, sign. 2597-IEe-1578, fol. 2 (Formula Juramenti quod coram Senatu facere tribus erectis digitis, qui Jure Ciuitatis donantur, consueurunt, Germanice); fol. 3 (Juramentum electi Domini Judicis) a ďalšie.

Monumenta linguae Slovacae.indd 105 28. 1. 2019 10:29:04

(azda pod vplyvom predošlých stavovských povstaní) prísľub, že sa mešťan nezapojí do žiadnych sprisahaní proti mestu alebo panovníkovi.[100]

Ranonovoveké mestá (nielen) stredovýchodnej Európy boli príznačne označené za „uzavreté spoločnosti."[101] Výrazný aspekt ich existencie bolo totiž zdôrazňovanie jednoty a zomknutosti komunity mešťanov, i keď zväčša šlo o v praxi ťažko dosiahnuteľný ideál. Napriek tomu vízia mešťanov, zjednotených na obrane svojich práv a s pevným vedomím svojho postavenia, predstavovala silný motivujúci prvok pre politický a hospodársky život mesta, ktorý nadobúdal až podobu istého „republikánskeho ideálu",[102] nachádzajúci svoj výraz aj v textoch prísah.

Od začiatku 17. storočia sa panovnícky dvor začal na základe svojho postavenia ako priamej vrchnosti postupne obracať na slobodné kráľovské mestá so zvýšenými daňovými požiadavkami.[103] Čo sa súčasníkom javilo už od svojich začiatkov ako predzvesť pohromy, predovšetkým v hospodárskej a politickej rovine, je historikmi interpretované skôr ako sprievodný proces, utvárania sa modernej štátnej moci. Stredoeurópska habsburská ríša trpela v priebehu raného novoveku, podobne ako iné európske monarchie,

---

100 Napríklad MV SR, ŠA PO – p. BJ, f. MMB – Knihy, sign. 915, s. 11-12 (Formula Ius Ciuile acceptantium, Slauonice): „(…) *temuto Slobodnemu Kralovszkemu Mestu Bardiowi, zawzdy werni a poszluszni budem, nepratelom Nepratel, Pratelom pak yeich Pratel, budem, w czasz potrebi ze zbrogu mogu, wedle szuszedoch moyich se zawzdy stawim, Slawnemu Magistratowi tehoto Mesta wzdy poszlusni budzem a verni, wedle mogey moznosti Mesto od wseligakey Skodi obhajovat, a zadnima czudzenima ktery Burgerecht ne magu nyjaki handel provadzit ne budem, potaiemne recsi Mescziczke zadnemu ne ohlasim*"; ŠA PO – p. PO, f. MMP, sign. 2375, nepag. (Articuli Super quibus Civitate donandi Iurarenentur), kde je okrem iného: „*Po Pate: že kždanemu Rozbrogu, a roztržitosty, anebo ku Powstany nechce Pryčinu zawdaty, ness gednostagnost, a Pokog, swornost nasledowaty, a chce milowaty, a we wsseckich wecech ku Prawu mestickemu, a sprawedlnosty chce se accomodowaty.*"

101 V danej problematike je významná práca s príznačným názvom Jaroslav Miller: *Uzavřená společnost a její nepřátelé, passim*.

102 V konečnom dôsledku sa aj v samotných prameňoch objavuje formulácia „*Res Publica*", prípadne sa pri krátkodobom eliminovaní niektorých externých mocenských zásahov do politických mechanizmov komunity kladie dôraz na staré práva a obyčaje („*juxta antiquam consuetudinem et libertatem*"). Humanistické vplyvy sú spracované na príklade bardejovského notára a richtára Valentína Ecka v Farkas Gábor Kiss: Humanist Ethics and Urban Patriotism in Upper Hungary in the Early Sixteenth Century (Valentin Eck's De Reipublicae Administratione). In: Balázs Trencsényi a Márton Zászkaliczky (ed.): *Whose Love of Which Country? Composite States, National Histories and Patriotic Discourses in Early Modern East Central Europe*. Leiden : Brill, 2010, s. 131 – 148.

103 István H. Németh: Európska doktrína alebo uhorská špecialita? Zásahy štátu a rekatolizácia miest v Uhorsku v priebehu 17. storočia. In: *Historický časopis*, roč. 57, 2009, č. 4, s. 644. Analýza pracuje s výsledkami výskumu, ktorý bol prezentovaný na vedeckej konferencii „*Pohromy, katastrofy a nešťastia v dejinách našich miest*", 18. – 20. október 2016, a bol odovzdaný do tlače pod názvom Peter Benka: „Nulla calamitas sola": Život bardejovskej mestskej komunity medzi obliehaním, epidémiami a požiarmi v závere 17. storočia.

Monumenta linguae Slovacae.indd 106 28. 1. 2019 10:29:04

občas až chronickým nedostatkom finančných prostriedkov pre potreby rozrastajúcich sa úradníckych a vojenských štruktúr.[104] Situácia v Uhorsku bola špecifická prítomnosťou osmanskej hrozby v centrálnych častiach krajiny. Na jednej strane tak bola potreba financií pre obranu krajiny vyššia, na druhej strane ale vzhľadom na potrebu podpory miestnych politických aktérov nebolo možné voliť razantnejšie postupy pri ich získavaní. Práve vďaka tomu sa cieľavedomejšie vyžadovanie daňových pohľadávok zo strany štátu v porovnaní so západoeurópskymi trendmi o niečo oneskorilo.[105]

Okrem tejto stránky malo však posilňovanie centrálnej moci v ranom novoveku aj iný rozmer, a to konfesionálny. V dôsledku rozpadu inštitucionálnej cirkevnej jednoty v západnom kresťanstve počas reformácie sa jestvujúce mocenské štruktúry museli vyrovnať s novým fenoménom, konfesionálnou heterogenitou obyvateľstva na spravovanom území. Ako riešenie situácie bola zvyčajne zvolená snaha o dosiahnutie uniformity v záležitostiach náboženskej viery, čo sa zriedka zaobišlo bez problémov. Na ríšskych územiach alebo vo viacerých ďalších, predovšetkým severoeurópskych krajinách, sa miestne politické štruktúry pomerne skoro aktívne zapojili do reformovania cirkevných pomerov, vďaka čomu sa mohli vytvoriť relatívne uniformné pomery. Na územiach, kde sa vládnuce kruhy stavali k reformácii rezervovane, no zároveň nedisponovali vo väčšine prípadov prostriedkami na efektívne zabránenie jej šíreniu v spoločnosti, sa vytvorila omnoho zložitejšia situácia.[106]

Obe roviny úsilia vychádzajúceho z viedenského centra, teda v politicko-právnej i konfesionálnej rovine, vyvolali v uhorskej spoločnosti rozsiahlu vlnu odporu doznievajúcu v kuruckom hnutí sedemdesiatych rokov a následnom Tökölihо (Thököly) povstaní. Súčasťou zložitej situácie sa stala aj (napokon víťazná) vojna proti Osmanskej ríši, ktorej výsledkom bolo oslobodenie veľkej časti pôvodného územia Uhorského kráľovstva.

---

104 Paula Sutter Fichtner: *The Habsburg Monarchy, 1490 – 1848*. New York : Palgrave Macmillan, 2003, s. 21.

105 Winfried Schulze: The Emergence and Consolidation of the Tax State, vol. 1: The Sixteenth Century. In: Richard Bonney (ed.): *Economic systems and state finance*. Oxford : Clarendon, 1995, s. 261 – 279.

106 Analýzu situácie umožňujú koncepty konfesionalizácie a sociálnej disciplinizácie, rozvinuté predovšetkým nemeckou historiografiou. Z množstva podnetných prác možno upriamiť pozornosť na texty dvoch najvýznamnejších predstaviteľov prúdu, ktoré sa venujú problematike v ríšskom a európskom kontexte. Heinz Schilling: *Aufbruch und Krise* : *Deutsche Geschichte von 1517 bis 1648*. Berlin : Siedler, 1998, 504 s. Wolfgang Reinhard: *Glaube und Macht. Kirche und Politik im Zeitalter der Konfessionalisierung*. Freiburg im Breisgau : Herder Verlag, 2004, 128 s. Pre región strednej Európy tiež kolektívnu prácu (s príspevkami oboch menovaných) Joachim Bahlcke a Arno Strohmeyer (ed.): *Konfessionalisiserung in Ostmitteleuropa*. Stuttgart : Franz Steiner Verlag, 1999, 440 s.

Monumenta linguae Slovacae.indd 107 28. 1. 2019 10:29:05

Nezvládnutie náročnej situácie vo vzťahu k domácim politickým reprezentantom prinieslo so sebou ďalšiu vlnu ozbrojeného odporu na začiatku 18. storočia v podobe povstania Františka II. Rákociho. Až po jeho vojenskom potlačení a uzavretí mieru sa pomaly podarilo nájsť isté kompromisné riešenie, prijateľné pre zúčastnené strany, čo však, pochopiteľne, neznamená, že všetkým sa v prostredí nového *modu vivendi* kráľovstva dostalo rovnocenného postavenia.[107]

Prísahy ako nástroj disciplinácie

Smerovanie vývoja k centralizácii bolo intenzívne pociťované už od druhej tretiny 17. storočia. Ako príklad možno uviesť situáciu z roku 1637.[108] Po nástupe na uhorský trón vtedy vyslal do hornouhorských slobodných kráľovských miest Ferdinand III. svojich komisárov,[109] ktorí mali zaručiť vernosť a stálosť jeho poddaných. V bardejovskom prípade ide o prvú známu prísahu vyžadovanú zvonku a adresovanú panovníkovi. V kráľovskej argumentácii sa explicitne spomína, že mestá ako osobné vlastníctvo koruny predstavovali zvlášť dôležitý element.[110] Prísahu v nemčine a maďarčine vzali členovia magistrátu na vedomie. Najprv ju, s dvomi zodvihnutými prstami, odriekal richtár, po ňom senátori, tribún ľudu a napokon členovia volenej obce.[111] V tejto situácii je možno priamo na bardejovskom prípade vnímať nárast záujmu centrálnych úradov a panovníka o dianie a politické vystupovanie slobodných kráľovských miest, pričom práve argumentácia založená na právnom postavení miest ako vlastníctva koruny zohrávala nemalú úlohu.

Navyše v polovici 17. storočia začala konfesionálna identita zohrávať zvýšenú dôležitosť.[112] V období zvýšeného ohrozenia zo strany rímskokatolíckeho dvora je na príklade Bardejova možno pozorovať vnútorné

[107] Súhrnný prehľad vývoja v tomto období v slovenskej historiografii najnovšie prináša Peter Kónya: *Pod zástavou kurucov* : *Protihabsburské povstania v Uhorsku v r. 1670 – 1711.* Prešov : Vydavateľstvo PU, 2015, 573 s.

[108] MV SR, ŠA PO – p. BJ, f. MMB – Knihy, sign. 242 (Kniha občanov, 1597 – 1650), s. 555 – 556. Udalosť spomína aj levočský kronikár: Jeromos Bal, Jenő Förstner a Auréll Kauffman (ed.): *Hain Gáspár Lőcsei krónikája*. Lőcse : Reiss Józs. T. Könyvnyomó, 1910 – 1913, s. 194.

[109] Komisármi boli Ladislav Hosútóti (Hoszutóthi), varadínsky biskup, a členovia Komory Alexander Šenej (Senney) a Gašpar Tahy. MV SR, ŠA PO – p. BJ, f. MMB – Knihy, sign. 242, s. 555 – 556.

[110] *Tamže*, s. 555: „*et praesertim Civitatum Liberarum, quae Peculium Regni et Sacrae Coronae essent*."

[111] *Tamže*, s. 556: „*Formula iuramenti praestans Germanico et Hungarico Idiomate praestans* (…) *Dominus Iudex assurgit praelegendo formulam sibi et reliquis senatoribus, erectus duobus digitis*."

[112] Zoltán Csepregi: Ethnische versus konfessionelle Identitätsbildung im Königreich Ungarn von der Reformation bis zum Ende des 18. Jahrhunderts: Überlegungen zur Mehrsprachigkeit, muttersprachlichen Identität und Übersetzungspraxis. In: Márta Fata a Anton Schindling (ed.): *Luther und die Evangelisch-Lutherischen in Ungarn und Siebenbürgen*. Münster : Aschendorff, 2017, s. 397 – 403.

Monumenta linguae Slovacae.indd 108 28. 1. 2019 10:29:05

posilňovanie vlastnej evanjelickej konfesionálnej identity a ešte užšie previazanie s politickou mocou na miestnej úrovni. Súčasťou tohto procesu bolo rozhodnutie mestskej rady začleniť do každoročnej obnovy magistrátu aj nový, religiózny prvok. V roku 1647 bolo totiž stanovené, že predtým než sa pristúpi k samotným voľbám, majú sa všetci členovia odobrať na slávnostnú bohoslužbu do hlavného mestského kostola a zúčastniť sa Večere Pánovej.[113] Až potom sa mali vrátiť na radnicu a pokračovať v politickom procese. Takéto symbolické prepojenie kostola a radnice, dvoch dominánt mestského života, práve v čase, keď sa vynárali reálne hrozby pre ich jednotu, je veľavravné.

Zásadný obrat však prišiel až v sedemdesiatych rokoch 17. storočia, keď došlo pre väčšinu hornouhorských miest k prvej priamej konfrontácii s externými zásahmi. Proces bol súčasťou zásahov do uhorského politického života po odhalení tzv. Vešeléniho (Wesselényi/Wesselini) sprisahania na prelome šesťdesiatych a sedemdesiatych rokov 17. storočia. V priebehu roka 1674 došlo aj k zásahom do zloženia a kompetencií mestských orgánov, ktoré boli doposiaľ nedotknuté. Kým v tradičnom termíne na začiatku roka voľby prebiehali zvyčajným spôsobom, v auguste 1674 boli s vojenskou pomocou zorganizované ďalšie obnovy magistrátu, počas ktorých boli do mestských úradov pretláčaní katolíci.[114] Vzhľadom na to, že počas predošlého poldruha storočia v mestách nejestvovali štruktúry starej cirkvi, išlo zväčša o nových konvertitov alebo prišelcov zvonka mestskej komunity. Takýmto priamym zásahom tak v podstate došlo k aspoň čiastočnej výmene politických elít miest.

V priebehu vyššie spomínaných udalostí koncom 17. storočia tak meštianske republikánske ideály narazili na centralizačné úsilie panovníckeho dvora. Pri výbere mestských funkcionárov sa uplatňoval dohľad zástupcov centrálnych orgánov (v prípade hornouhorských slobodných kráľovských miest komisárov Spišskej komory). Dôraz sa spočiatku kládol predovšetkým na konfesionálnu príslušnosť uchádzačov o zvolenie,

[113] MV SR, ŠA PO – p. BJ, f. MMB – Knihy, sign. 1807 (Účtovná kniha mesta, 1647 – 1678), f. 4.

[114] Archív ECAV BJ, Historia Ecclesiastica, bez sign., Sectio 3, § 31 – 33, s. 16. Na voľbách v Bardejove sa zúčastnil prezident Spišskej komory, gróf Otto Ferdinand Volkra, komorský radca Žigmund Holló a bardejovský tridsiatnik Ján Segedi. Zaujímavá je situácia, ktorá sa pri výmene politického vedenia mesta odohrala v Levoči. Vtedy Žigmund Holló vyžadoval od tamojšiich nemeckých mestských senátorov, aby s ním hovorili po uhorsky (maďarsky), keďže sú v Uhorsku pod vládou uhorského kráľa. Oswald Redlich: *Österreichs Großmamachtbildung in der Zeit Kaiser Leopolds I.* Gotha : Friedrich Andreas Perthes, 1921, s. 280 – 281. Podobne detailný opis udalostí v Levoči *Hain Gáspár Lőcsei krónikája*, s. 419 a nasl.

Monumenta linguae Slovacae.indd 109 28. 1. 2019 10:29:05

postupom času sa k tomu pridalo aj zohľadňovanie profesionálnych charakteristík uchádzačov.[115] Komora tiež vykonávala pravidelný dohľad a revíziu mestských účtov a hospodárenia, právo, ktoré pôvodne patrilo iba komunite mešťanov.[116] Protireformačné snahy možno pozorovať aj v textoch zachovaných prísah z tohto obdobia. Je pre ne príznačné, že obsahujú formulácie, ktoré boli pre protestantských obyvateľov vnútorne religiózne problematickou záležitosťou. Stávali sa tak tiež jedným z nástrojov vylučovania protestantov z politickej správy mesta, čo mohlo mať pre ich politické ambície negatívne následky.[117]

V tomto období možno pozorovať trend posilňujúcich sa centrálnych orgánov, smerujúci k zapojeniu slobodných kráľovských miest – dôsledne chápaných ako vlastníctvo Koruny – do hospodárskeho a byrokratického systému, ktorý mal slúžiť záujmom panovníka. Pochopiteľne, išlo o dlhodobý proces s koreňmi v 16. storočí.[118] V prípade hornouhorských slobodných kráľovských miest sa však zintenzívnil v poslednej tretine 17.

[115] V mestských knihách sa pri informáciách o voľbe nového magistrátu pravidelne objavujú zmienky o prítomnosti komisára Spišskej komory (*Commissarius*), pričom voľba sa odohrávala často pod jeho vedením (*praesidio, sub cujus auspiciis*). Napríklad ŠA PO – p. BJ, f. MMB – Knihy, sign. 60 (Magistrátny protokol, 1699 – 1700), s. 1 – 2 (rok 1699), s. 269 – 270 (rok 1700); Pozri tiež István H. Németh: Venerable Senators or Municipal Bureaucrats? The Beginnings of the Transformation of the Estate of Burghers at the Turn of the Seventeenth and Eighteenth Centuries. In: *The Hungarian Historical Review*, roč. 1, 2012, č. 1 – 2, s. 56 – 57.

[116] István H. Németh: Pre-Modern State Urban Policy at a Turning Point in the Kingdom of Hungary: The Elections to the Town Council. In: Rudolf Schlögl (ed.): *Urban Elections and Decision-Making in Early Modern Europe, 1500 – 1800.* Newcastle upon Tyne : Cambridge Scholars Publishing, 2009, s. 276 – 298; István H. Németh: Unterdrückung oder Reform. Die Rekatholisierung in den ungarischen königlichen Freistädten. In: Václav Ledvinka (ed.): *Město v převratech konfesionalizace v 15. až 18. století*. Praha : Scriptorium, 2014, s. 443 – 448. István H. Németh: Európska doktrína alebo uhorská špecialita?, s. 648 – 650; Anton Špiesz: *Slobodné kráľovské mestá na Slovensku v rokoch 1680 – 1781.* Košice :Východoslovenské vydavateľstvo, 1983, s. 29 – 35.

[117] V roku 1699 bol napríklad v Bardejove po prvýkrát dosiahnutý stav, keď sa v magistráte nenachádzal žiaden evanjelik. Vzhľadom na historický význam a povesť mesta v evanjelickom prostredí nachádzala táto situácia ohlas aj v širšom kontexte. Ioannes Ribini: *Memorabilia Augustanae Confessionis in Regno Hungariae,* vol. 2 : *A Leopoldo M. usque ad Carolum VI.* Possonii : Caroli Gottlob Lippert, 1789, s. 96. Pre konfesionálnu stránku prísah pozri nižšie.

[118] Celý proces mestskej politiky Habsburgovcov na príklade hornouhorských miest v ranom novoveku dôkladne mapuje István H. Németh: *Várospolitika és gazdaságpolitika a 16. – 17. századi Magyarországon*. Budapest : Gondolat, 2004. Vol. 1 – 2. Už za vlády Rudolfa II. na prelome 16. a 17. storočia sa začalo dôsledne dbať na to, že mestá sú „*peculium Coronae oder Camerguet*." Németh cituje aj vyjadrenie Spišskej komory, adresované arcivojvodovi Matejovi. Pozri: *Ibidem*, s. 221 a 227: „*die Stett weren Eur. Mt. Aigenthumb, die khündten, wann es gemaines wesens nott also erfordert, Ires gefallens, wann Sy wollen, ain Tax anschlagen*."

Monumenta linguae Slovacae.indd 110 28. 1. 2019 10:29:05

storočia a po potlačení Rákociho povstania už prebiehal počas celého 18. storočia vo viac-menej rovnakých líniách na celom území krajiny.[119]

Udalosti na prelome 17. a 18. storočia v mestskom prostredí ponúkajú vhodný príklad na poukázanie na meniace sa úlohy prísah v spoločnosti a na ich osciláciu medzi modelom, keď tvoria konštitutívny prvok určitého spoločenstva na jednej strane a disciplinizačným nástrojom na strane druhej. Vyššie bolo spomenutá kráľovská iniciatíva z roku 1637, ktorá si prísahami vernosti snažila zabezpečiť pevnejšie zázemie v kráľovských mestách považovaných za dôležitú oporu Koruny. Počas posledných stavovských povstaní sa obdobný proces, pri ktorom boli prísahy použité ako disciplinizačný nástroj oboma bojujúcimi stranami, opakoval. Demonštrovať to možno opäť na príklade Bardejova. Koncom leta 1682 sa mesto ocitlo v Tököliho tábore, čo znamenalo reštitúciu konfesionálnych aj politických pomerov spred dramatických zmien sedemdesiatych rokov 17. storočia. Hneď na začiatku bolo ale súčasťou procesu odriekanie prísahy vernosti vodcovi povstania.[120] Podobne sa vyžadovanie vernosti a špecifický disciplinizačný aspekt prejavuje v prísahe z konca turbulentného obdobia, a to z decembra roka 1710. Súčasťou kapitulácie mesta, doposiaľ stojaceho na strane Rákociho povstalcov, bolo aj odriekanie prísahy pred cisárskym veliteľom Damianom Hugom von Wirmond (Virmond). Predstavitelia mesta sa v nej zaviazali k okamžitej vernosti voči panovníkovi aj jeho vojenským veliteľom, prítomným v meste.[121]

Mierne odlišným prípadom bola prísaha z kuruckého Sečianskeho snemu z jesene 1705, obsahujúca starší konštitutívny prvok. Jej odriekaním sa totiž ustanovovalo spoločenstvo, stavovská konfederácia, nešlo teda len o disciplinizačný nástroj vrchnosti. Bardejovský richtár predstavil text prísahy, ktorú sám na sneme v mene celého mesta zložil a podpísal. Zhromaždených senátorov, členov volenej obce a všetkých obyvateľov však

---

[119] Anton Špiesz: *Slobodné kráľovské mestá na Slovensku v rokoch 1680 – 1781*, s. 29 – 46. István H. Németh: Pre-Modern State Urban Policy at a Turning Point in the Kingdom of Hungary, s. 276 – 298.

[120] Jej text sa, žiaľ, nepodarilo nájsť. Informácie o udalostiach sa nachádzajú v MV SR, ŠA PO – p. BJ, f. MMB – Knihy, sign. 57, s. 140 (zápis k 24. augustu 1682).

[121] MV SR, ŠA PO – p. BJ, f. MMB – Knihy, sign. 91, s. 204 (nemecká), s. 203 (slovenská): *„ ze ponevács ya proti geho Jasznossty Rimszkeho, Csiszarsskeho a Kralowszkeho Majestatu yak proti meho naturalne naimilostiweho Krale a Pana Pana do Rakoczovszkeg Rebelii a Confæderatii ssem se wpusztil a privolil; Na ten csasz pak* (…) *slubugem a prisaham, ze ya od teyto hodzini yak sto mogemu naimilostiweysemu Panu Panu yeho Jasznosti Csiszarszkeg, Rimszkeg, a Kralovszkeg, zawzdi, a na Kazdi csasz werni, y zwilosenim mogeho ziuota, az do osztatneg kropki Kerui, tak, iako na verneho, a sprawodliweho Podanneho se swecsi, a prinalezy, budem* (…)“.

Monumenta linguae Slovacae.indd 111 28. 1. 2019 10:29:05

informoval, že po vzore iných miest je potrebné, aby prísahu zložil každý. Text v maďarčine bol preložený do nemčiny a slovenčiny a počnúc senátormi a tribúnmi ho odriekali všetci prítomní, vrátane tovarišov.[122] Po skončení povstania došlo k obnoveniu pomerov z konca 17. storočia.

Prísahy ako nástroj protireformácie a centralizácie

Už bola reč o vysielaní komisárov na každoročné obnovy magistrátu, ktorí mali dohliadať a nepriamo vplývať na priebeh a výsledky voľby mestských úradníkov. Zároveň začali každoročne z centra prichádzať inštrukcie o voľbách a do centra boli povinne odosielané dokumenty s informáciami o politickom a hospodárskom riadení mesta, čo tiež predstavovalo najmä spočiatku vážny zásah do meštianskej hrdosti a identity. Udalosť, ktorá bola pôvodne výrazom mestských práv a konala sa na základe vlastných tradícií, sa takýmto „komunikačným prerámcovaním" stávala čoraz viac výrazom panovníkovej vôle.[123]

Zvyčajne býval teda koncom roka mestám doručený list od panovníka sprevádzaný ďalším listom zo Spišskej komory s konkrétnejšími inštrukciami.[124] Panovník mešťanov informoval, že na blížiacu sa obnovu magistrátu bude vyslaný zastupujúci komisár, pričom sa zdôrazňovalo, že rovnako sa postupuje aj v iných záležitostiach týkajúcich sa kráľovských majetkov. Komisár mal voľbám iba predsedať bez toho, aby do nich priamo zasahoval a na záver mal ako zástupca panovníka potvrdiť výsledok. Zdôraznil tiež, že sa očakáva iba voľba rímskych katolíkov, ktorí mali byť zárukou dobrej služby, užitočnosti, spravodlivosti a zachovania kráľovského vlastníctva. Jednotliví kandidáti mali byť navyše osvedčenými v komunite mešťanov.[125]

---

[122] MV SR, ŠA PO – p. BJ, f. MMB – Knihy, sign. 62 (Magistrátny protokol, 1705 – 1708), s. 104 – 105 (zápis k 16. októbru 1705): „*Universitas Civium et Incolarum istius Civitatis mentionatum juramentum deponat. Verso eodem itaque juramento in Germanicum et Schlavonicum idioma exactis, hinc eodem adjurati quoque sunt Primum Senatus publice dein Tribunus Plebis cum Senioribus Selectae Communitatis ac reliquis Mensarum Tribunis: Tandem decuriatim tota universitas Civium & Incolarum, demum Iuvenes Opifices quoque.*" Pozri tiež Vladimír Segeš: Kurucká prísaha v slovenčine z roku 1705. In: *Vojenská história* : *Časopis pre vojenskú históriu, múzejníctvo a archívnictvo*, roč. 8, 2004, č. 4, s. 85 – 87.

[123] Peter Benka: Mestské prísahy v Bardejove v ranom novoveku ako prameň kultúrnych a sociálnych dejín. In: *Historický časopis*, roč. 66, 2018, č. 1, s. 44.

[124] Napríklad v Bardejove ŠA PO – p. BJ, f. MMB – Knihy, sign. 67 (Magistrátny protokol, 1722 – 1724), s. 228 – 230 (mandát Karola VI. zo 16. decembra 1722), s. 230 – 233 (inštrukcie Spišskej komory z 26. decembra 1722). Spočiatku sa dodržiaval miestny zvyk, že voľby sa konali v januári. V druhej polovici 18. storočia už dochádzalo k zmenám aj v tejto otázke, aj keď nie systematicky.

[125] *Ibidem*: „(…) *Comissarius noster ad vos exmittatur* (…) *ad benignam tamen ratificationem nostram vobis solis committendum esse duximus; Serio tamen et firmiter vobis mandantes, ut debitae homagialis obligationis Vestrae memores depositis* (…) *pro emolumento Fidei Romano Catholciae, Servitio item nostro et publico Vestro Comodo, Permansioneque et Conservatione istius Peculii nostri* (…) *vacantias aptis et idoneis Personis supplere, dein Officialium nec non Tutorum et Curatorum Rationes revidere* (…)."

Monumenta linguae Slovacae.indd 112 28. 1. 2019 10:29:05

Tento trend sa postupom času, najmä v priebehu prvej polovice 18. storočia, zintenzívňoval. Na svojom začiatku bol mestskými politickými elitami prijímaný s nevôľou ako nežiadaný externý zásah. Modernou historiografiou je proces interpretovaný v súvislosti s formovaním moderného štátu a jeho nástrojov moci,[126] súčasníci ho však vnímali skôr negatívne. Vo viacerých prípadoch došlo k otvorenému deklarovaniu nespokojnosti a odmietaniu reprezentantov miest podvoliť sa takémuto postupu centrálnych úradov. Príkladom tu môžu byť Košice, kde k sporom ohľadom voľby richtára došlo v roku 1727 a konflikty s Komorou v otázke mestských volieb sa objavovali ešte aj v štyridsiatych a päťdesiatych rokoch 18. storočia.[127]

Mechanizmus voľby magistrátu bol nasledovný. V bardejovskom prípade sa zvyčajne niekedy v priebehu januára zišiel senát aj volená obec na zasadnutí, kde boli predčítané účtovné záznamy z predošlého roka. Cieľom mala byť kontrola hospodárenia mesta. V mestských knihách nachádzame pravidelné zmienky o tom, že účty boli predčítané aj slovenským, prípadne nemeckým jazykom, aby rozoberaným veciam všetci prítomní rozumeli.[128] Už táto revízia sa zvykla konať v prítomnosti volebného komisára. V nasledovný deň podľa zaužívaného zvyku si išlo celé zhromaždenie ráno do farského kostola vypočuť kázeň a omšu, aby bola nasledovná voľba vedená Duchom svätým. Po skončení sa richtár a minuloroční senátori odobrali do svojich domovov, zatiaľ čo tribún ľudu s volenou obcou pokračovali na radnicu. Tam sa v prítomnosti komisára radili o tom, ktorého zo štyroch navrhnutých kandidátov zvolia za nového richtára. Po skončení porady sa za zvuku kostolných zvonov opäť všetci zhromaždili v hlavnom kostole. V posvätnom priestore sa pokračovalo príhovormi, po ktorých nasledovala jednomyseľná voľba richtára. Po úspešnej voľbe nasledovalo *Te Deum laudamus* a omša. Po jej skončení sa nový richtár spolu s tribúnom ľudu a volenou obcou vybrali na radnicu, kde bola dokončená voľba nových senátorov. Tá mohla byť niekedy preložená o deň neskôr. V nasledujúcich dňoch potom novozvolený senát s richtárom vybrali tribúna ľudu a jeho prísediacich a celý proces bol zavŕšený zapísaním členov volenej obce.[129] Okrem prítomnosti kráľovského komisára, teda externého prvku, významnú úlohu zohrá-

[126] István H. Németh: Venerable Senators or Municipal Bureaucrats?, s. 49 – 78.
[127] Anton Špiesz: *Slobodné kráľovské mestá na Slovensku v rokoch 1680 – 1781*, s. 132 – 134.
[128] Napríklad prvé zmienky o takomto postupe v Bardejove sú už zo začiatku 18. storočia. ŠA PO – p. BJ, f. MMB – Knihy, sign. 61 (Magistrátny protokol, 1701 – 1704), s. 285 (zápis k 15. januáru 1703): „*Perlectae sunt tandem Rationes tam Portionales, quam Curiales, Schlavonicorum idiomate seu vernacula lingua interpretatae etiam*."
[129] Celý opis priebehu voľby možno nájsť na začiatku magistrátnych protokolov v každom kalendárnom roku, líšia sa iba v niektorých detailoch, obzvlášť ak sa vyskytli špecifické situácie.

Monumenta linguae Slovacae.indd 113 28. 1. 2019 10:29:05

val aj sakrálny priestor rímskokatolíckeho kostola. V staršom, protestantskom období síce zohrávalo prepojenie kostola a radnice významnú úlohu, samotné voľby sa však konali v „sekulárnych" priestoroch. Po novom richtár skladal prísahu vo farskom kostole, zvyšok magistrátu na radnici, čo bolo tiež zmenou oproti pôvodnej praxi.

Ďalší posun v chápaní politickej samosprávy slobodných kráľovských miest znamenal výnos Uhorskej komory z roku 1755. Možno ho chápať ako zavŕšenie viac než polstoročného vývoja mestskej politiky habsburského dvora.[130] Hneď v jeho prvom bode sa uvádzajú nariadenia dôležité z hľadiska doterajšej analýzy. Obnova magistrátu sa môže konať iba s právoplatným kráľovským mandátom, ktorý má byť po návrate z bohoslužby predčítaný všetkým zhromaždeným. Aby sa zabezpečilo, že mu všetci porozumejú, má byť zároveň preložený z latinčiny do jazykov, ktorými hovoria mešťania, a v prípade potreby sporné body vysvetlené. V nasledujúcich bodoch sa kladie dôraz na vzdelanosť a profesionalitu kandidátov na mestské úrady. Správa o priebehu volieb mala byť spolu s výkazom mestského hospodárenia za predchádzajúci rok odoslaná Komore a Kráľovskej kancelárii. Všetky písomnosti sa pred odoslaním mali predčítať v mestskej rade, aby jej členovia boli s ich obsahom oboznámení.[131]

Na tomto mieste je dôležité poukázať na to, že slobodné kráľovské mestá sa takouto úpravou stali súčasťou centralizovaného systému, ktorý podliehal panovníckemu dvoru a príslušnej komore. Tento posun vzťahov sa napokon odzrkadlil aj v korešpondencii miest. V závere 17. a na začiatku 18. storočia bol pomer latinčiny a nemčiny (jazyk komunikácie s inými mestami) ešte relatívne vyrovnaný, maďarčina (jazyk komunikácie s miestnou šľachtou) už mierne zaostávala. Slovenčina a poľština si v oficiálnej komunikácii udržiavali síce výrazne menšinové, ale stabilné postavenie. V druhej polovici 18. storočia však už situácia vyzerá odlišne. Napríklad v roku 1772 je v latinčine viac než 80 % všetkej korešpondencie, ktorá sa zachovala v bardejovskom mestskom archíve.[132] Veľkú väčšinu z nej tvoria administratívne záležitosti a komunikácia s Kráľovskou kanceláriou, Komorou alebo Miestodržiteľskou radou. Nemčina ustupuje výrazne do úzadia spolu s oficiálnou komunikáciou s inými slobodnými kráľovskými mestami.

[130] Celý text ustanovenia cituje Anton Špiesz: *Slobodné kráľovské mestá na Slovensku v rokoch 1680 – 1781*, s. 38 – 40.

[131] O dôležitosti tohto bodu svedčí aj jeden skorší prípad na bardejovskom mestskom súde. Magistrát vtedy žaloval Michala Kolbuhejera za poušovanie cisárskych aj mestských mandátov. Obžalovaný však „*respondit non intelexisse Mandatum Caesareum, cujus non calet linguam Latinam*." MV SR, ŠA PO – p. BJ, f. MMB – Knihy, sign. 61 (Magistrátny protokol, 1701 – 1704), s. 65 (zápis k 19. aprílu 1701).

[132] MV SR, ŠA PO – p. BJ, f. MMB – Korešpondencia, rok 1772.

Monumenta linguae Slovacae.indd 114 28. 1. 2019 10:29:05

Podobne je to aj s maďarčinou a komunikáciou so šľachtou z okolitého regiónu. Slovenčina sa tiež skôr vyskytuje na miestnej úrovni.

Výrazné svedectvo o jazykovej praxi na lokálnej úrovni v poslednej tretine 18. storočia ponúka vedeckej obci prakticky neznáma gelnická *Kniha korešpondencie* z rokov 1772 – 1785.[133] Nachádzajú sa v nej prepisy listov adresovaných Gelnici od rôznych pisateľov, najčastejšie správcov poddanských dedín, nezriedka z radov miestnej šľachty. Výrazná väčšina komunikácie je vedená v slovenčine (222 jednotiek z celkového počtu 271, teda 82%). Latinčina (44 jednotlivín, 16,2 %) sa vyskytuje ojedinelo v podobnom duchu, najčastejšie ale v prípade kontaktov so Spišskou stolicou. V prípade, že boli mestu doručené inštrucie v konkrétnych záležitostiach, nebývalo zriedkavosťou, že okrem latinského textu boli navyše doplnené aj slovenským prekladom. Nemčina je v korešpondencii zastúpená najredšie (5 jednotiek, 1,8%), pričom ide zväčša o dokumenty centrálnych orgánov z čias vlády Jozefa II., ktoré bývali tiež doplnené slovenskými prekladmi. Z uvedeného príkladu je ale zjavné, že – na rozdiel od kontaktov s centrálnymi úradmi – sa na miestnej úrovni slovenčina stala bežnou záležitosťou.

V spomínanej úprave z roku 1755 sa v piatom bode uvádza, že po svojom zvolení majú richtár spolu s mešťanostom[134] skladať prísahu v rímskokatolíckom farskom kostole, ostatní hodnostári na radnici. Tým sa završuje dlhší proces, počas ktorého dochádzalo k úzkemu prepojeniu rímskokatolíckych konfesionálnych stanovísk a politickej moci. V mestskom prostredí to vlastne znamenalo nahradenie prepojenia miestnych štruktúr na luteranizmus – vyššie bola reč napríklad o tom, že súčasťou obnov magistrátu sa stávali slávnostné bohoslužby a prijímanie Večere Pánovej – ich naviazaním na rímsky katolicizmus. Už bolo naznačené, že v priebehu raného novoveku sa prísahy z pragmatických nástrojov právneho fungovania premodernej spoločnosti postupne dostali do pozície nástrojov na dosahovanie ideologickej uniformity.

Prísahy ako záväzok pravovernosti a nástroj konfesionalizácie

Priekopníkom v tomto smere boli cirkevné inštitúcie. V dôsledku reformačného hnutia došlo k rozpadu vieroučnej aj inštitucionálnej jednoty západného kresťanstva. Univerzalistická latinská cirkev bola nahradená pevnejšie definovanými konfesionálnymi spoločenstvami, ktoré sa na jednej strane potrebovali výraznejšie vymedziť voči svojim konkurentom

[133] MV SR, ŠA PO – p. LE, f. MMG, Protocollum variarum Currentalium.

[134] Mešťanosta alebo konzul bol nový post v mestskej administratíve, do hornouhorských slobodných kráľovských miest zavedený v priebehu dvadsiatych a tridsiatych rokov 18. storočia. V Bardejove sa napríklad spomína po prvýkrát roku 1725, keď ho zastával Ján Berecký (Bereczky). V hierarchii bol hneď za richtárom. MV SR, ŠA PO – p. BJ, f. MMB – Knihy, sign. 68, s. 5 – 6.

Monumenta linguae Slovacae.indd 115 28. 1. 2019 10:29:05

v otázkach vierouky aj náboženskej praxe, na druhej strane zároveň potrebovali definovať jednotnú teologickú líniu vo svojich radoch a vymedziť sa voči prípadným heterogénnym tendenciám vo vlastnej cirkevnej tradícii. V uhorskom prostredí je tento vývoj pozorovateľný tak v rímskokatolíckom, ako aj v protestantskom prostredí.

Pre sformovanie rímskokatolíckej konfesionálnej cirkvi mal zásadný význam Tridentský koncil a jeho rozhodnutia, medzi ktoré patrilo spojenie prísahy vernosti a poslušnosti s vyznaním viery. Tieto inštitúty boli síce známe a v rôznej podobe používané už v stredoveku, k ich jednoznačnému spojeniu s vyznaním viery, neskôr známym ako *Professio fidei Tridentina*, však došlo až z rozhodnutia koncilu. Text vyznania nadobudol definitívnu podobu v roku 1565 (teda už po ukončení koncilu) vydaním buly *Iniunctum nobis* pápeža Pia IV. Už v posledných zasadnutiach koncilu sa však kládol dôraz na prísahy a vyznanie viery, ktoré sa mali vyžadovať od všetkých držiteľov cirkevných úradov, pričom sa obzvlášť uvádzali ľudia činní v školstve.[135] V uhorskej praxi možno dôrazné pridržiavanie sa tridentskej praxe – najmä po obsahovej stránke prísah – doložiť až od začiatku 17. storočia. Rozsiahlejším príkladom procesu je iniciatíva biskupa Františka Forgáča (Forgách), týkajúca sa Nitrianskej kapituly. Roku 1602 ustanovil medzi podmienkami kladenými na kandidátov na kanonikov aj povinnosť verejného odriekania prísahy v tridentskom duchu.[136] Napriek tomu už v skoršom období sa používali prísahy vernosti, ktoré okrem iného zdôrazňovali vernosť rímskym pápežom a rímskokatolíckemu učeniu.[137]

[135] V slovenskej historiografii sa problematike venoval Jaroslav Nemeš: Uhorsko v 16. storočí: Prísahy vernosti a poslušnosti cirkevných osôb. In: *Studia Historica Nitriensia*, roč. 17, 2013, č. 2, s. 64 – 79. *Canones et Decreta Sacrosancti Oecumenici Concilii Tridentini*. Lipsiae : Ex Officina Bernhardi Tauchnitz, 1887, s. 161 – 162 (Sessio XXIV. De Reformtione, Caput XII), s. 188 – 189 (Sessio XXV De Reformatione Caput II).

[136] Jaroslav Nemeš: Uhorsko v 16. storočí: Prísahy vernosti a poslušnosti cirkevných osôb, tu s. 71 – 72. József Vagner: *Adalékok a nyitrai székes-kaptalan történetéhez*. Nyitra : Huszár István könyvnyomdája, 1896, s. 4: „*Novus candidatus admittitur, admisso dantur iuramenta professionis fidei et Canonicatus perlegenda. Interrogatus: velitne luramenta praestare, et Statutis Ecclesiae liuius parere? secus enim nullo modo esset recipiendus. Vbi parero se receperit, primuni emittenda est professio fidei eatliolicae, iuxta tenorera I. Capite ad scriptum* (…)."

[137] Jaroslav Nemeš: Uhorsko v 16. storočí: Prísahy vernosti a poslušnosti cirkevných osôb, s. 68 – 76.

Monumenta linguae Slovacae.indd 116 28. 1. 2019 10:29:05

V istom zmysle obdobný vývoj prebiehal v protestantských konfesiách. Pre hornouhorské slobodné kráľovské mestá mala najzásadnejší význam príslušnosť k lutherskému smeru, definovanému *Augsburským vierovyznaním* a neskôr *Formulou svornosti*. Okrem toho sa ale nadväzovalo na domácu tradíciu reprezentovanú Vierovyznaním Piatich slobodných kráľovských miest (*Confessio Pentapolitana*). Tento text totiž prekonal od svojho vzniku, ktorý bol vyvolaný do istej miery externými činiteľmi a potrebou deklarovať pravovernosť pred kráľovskými komisármi, vývoj smerom nielen k teologicky, ale aj formatívne záväznému dokumentu. Od šesťdesiatych rokov 16. storočia totiž začal plniť – spolu *s Loci communes* a ďalšími teologickými spismi Filipa Melanchthona – funkciu záväzného dokumentu, na ktorý prisahali nositelia duchovných funkcií na území mestského seniorátu.[138] Svedčia o tom zápisnice mestských synod, obsahujúce podpisy a krátke súhlasné vyjadrenia, plniace v podstate úlohu prísahy jednotlivých účastníkov.[139] Najmä v závere 16. storočia počas tzv. kryptokalvinistických sporov plnili *Confessio Pentapolitana* a spisy M. Luthera a F. Melanchthona a ich deklaratívna akceptácia účastníkmi synod významnú úlohu pri vymedzení sa voči teologickým stanoviskám, ktoré sa už vymykali z rámca wittenberskej ortodoxie.[140]

Na začiatku 17. storočia došlo okrem vytvorenia samostatnej evanjelickej cirkevnej organizácie na synodách v Žiline (1610) a Spišskom Podhradí (1614) aj k zásadnému teologickému definovaniu, ktoré sa stalo záväzným pre držiteľov úradov superintendentov do budúcnosti. Okrem

[138] Zoltán Csepregi: Mnohostranná história vzniku a prijatia vyznaní viery. In: Peter Kónya a Zoltán Csepregi (ed.): *Tri lutherské vyznania viery z Uhorska*. Prešov : Vydavateľstvo PU, 2013, s. 30 – 37.

[139] László Stromp (ed.): *Magyar protestáns egyháztörténeti adattár.* Vol. 2. Budapest : A Magyar protestáns irodalmi társaság, 1903, s. 5 – 14 (synody Piatich slobodných kráľovských miest z osemdesiatych a deväťdesiatych rokov 16. storočia). Záväzok prijímali všetci účastníci cirkevných synod, teda aj kazatelia v poddanských dedinách jednotlivých miest. Ako príklad tu možno uviesť jeden zo záznamov z 11. septembra 1588 z Bardejova. Pozri: *ibidem*, s. 7: „*Georgius Gzodor, pastor ovicularum Christi in Sárpatak, Augustanam Confessionem, huic civitatum confessioni conformem approbo, confirmet me Spiritus Sanctus in ea permanere usque ad extremum halitum vitae meae*."

[140] Ján Kvačala: *Dejiny reformácie na Slovensku, 1517 – 1711.* Liptovský Svätý Mikuláš : Tranoscius, 1935, s. 120 – 133. David P. Daniel: The Acceptance of the Formula of Concord in Slovakia. In: *Archiv für Reformationsgeschichte*, roč. 70, 1979, s. 260 – 277.

Monumenta linguae Slovacae.indd 117 28. 1. 2019 10:29:05

záväznosti *Augsburského vierovyznania*[141] bola na Žilinskej synode explicitne formulovaná aj záväznosť *Formuly svornosti*.[142]

Konfesionálny aspekt prísah v sekulárnej sfére alebo prečo prisahať na Pannu Máriu a všetkých svätých?

Konfesionálne podmienený rozmer si však nachádzal pomerne skoro cestu aj do sekulárnej sféry. Prísažné texty od stredoveku tradične obsahovali medzi transcendentálnymi silami povolávanými za svedkov Pannu Máriu a svätých. Je však príznačné, že v známych textoch z Levoče, Košíc a Bardejova[143] zo 16. a 17. storočia sa takéto formulácie nenachádzajú. Naopak, prisahajúci za svedkov povolávajú iba Boha alebo Svätú Trojicu, prípadne sa spomína sväté Evanjelium alebo vlastná kresťanská viera. V tomto prípade nemožno predpokladať, že by šlo iba o zhodu náhod. Ide o pomerne príznakový fenomén poukazujúci na konfesionálnu podmienenosť týchto textov, ktoré slúžili potrebám evanjelickej meštianskej komunity. Je teda prirodzené, že neobsahovali z vieroučného stanoviska pre protestantov neprijateľné formulácie. Dokladajú to dobové svedectvá. Medzi prvými reakciami na šírenie reformačných myšlienok v Uhorsku nájdeme aj nariadenia uhorských snemov z rokov 1523 a 1525, kde sa o „luteránoch“[144]

---

141 Je potrebné podotknúť, že aj v kontexte predošlých kryptokalvinistických sporov, sa dôraz kládol obzvlášť na to, že ide o nezmenenú podobu *Augsburského vyznania* (*Invariata*), ktorá bola predložená Karolovi V. roku 1530, nie o neskoršie úpravy z roku 1540 (*Variata*), ktoré mali za cieľ udržanie cirkevnej jednoty prinajmenšom v reformovanom tábore.

142 Text prísahy je súčasťou kánonov synody, ktoré niekoľkokrát vyšli tlačou a nachádzajú sa v mnohých odpisoch v evanjelických cirkevných archívoch, tu je text citovaný podľa Joannes Szeberinyi (ed.): *Corpus maxime memorabilium Synodorum Evangelicarum Augustanae Confessionis in Hungaria*. Pesthini : Sumtibus Gustavi Heckenast, 1848, s. 21 – 22: „*Ego N. Dominorum Ministrorum in Comitatibus T. et T. degentium Superintendens, juro coram Deo vivo, Patre, Filio et Spirito Sancto, et promitto quod ego in vita mea nullam aliam doctrinam docebo et promovebo, publice vel privatim, praeter eam, quae scriptis prophaeticis et apostolicics continetur, queve in Confessione Augustana Carolo V-to Imperatori, Augustae Vindelicorum, anno MDXXX exhibita, tum in Formula Concordiae comprehensa habetur. Quam Confessionem, ut et Domini Seniores et Domini Ministri , curae meae commissi, profiteantur et doceant, diligenter ac serio invigilabo et curabo.* (…).“ V prípade *Spišskopodhradských kánonov* je v prísahe pre superintendentov zmienka o *Formule svornosti* nahradená formuláciou „*tum in aliis Symbolicis ecclesiarum nostrarum libellis*.“ Pozri: *ibidem*, s. 41.

143 V Levoči tieto rímskokatolícky konfesionálne príznačné výrazy absentujú ešte aj v *Knihe prísah z roku 1675* MV SR, ŠA PO – p. LE, f. MML, sign. XXI/87, s. 17 (Gemainer Bürger Ayd Windisch): „*Ia N. slibugem a prisaham Panu Bohu y geho swatemu Ewangelium*.“ V Bardejove je v tomto duchu nemecká prísaha pre senátorov, o ktorej sa uvádza, že „*antiquitas longa Annorum serie practicata*“, a ktorá obsahuje iba formuláciu „*Ich schwere heütte Gott eynen Eyd* (…)“. MV SR, ŠA PO – p. BJ, f. MMB – Knihy, sign. 915, s. 15.

144 V týchto počiatočných fázach šírenia reformácie je potrebné slovo „luterán“ chápať skôr ako označenie podozrivej skupiny reformačne naladených kazateľov alebo ľudí, ktorí boli v kontakte prinajmenšom s niektorými myšlienkami reformátorov. Takéto označenie nezahŕňalo ucelený komplex konfesionálne vyhranených názorov, ktorý sa v záväznej podobe sformoval iba postupne.

Monumenta linguae Slovacae.indd 118 28. 1. 2019 10:29:05

hovorí ako o nepriateľoch Panny Márie.[145] Podobne domáci reformačne naladení kazatelia túto problematiku pomerne skoro reflektovali,[146] čo možno vidieť aj na príklade „uhorského Luthera", Mateja Dévaia Bíróa,[147] ktorý istý čas pôsobil v Košiciach a Prešove, alebo neskôr v textoch prijímaných na synodách slobodných kráľovských miest.[148]

Viacerí bádatelia už poukázali na dôležitosť druhotných znakov pre formovanie konfesionálnej identity. Na práve uvedenom príklade absencie zmienky o Panne Márii a všetkých svätých v prísažných formulách je tento proces dobre viditeľný. O význame fenoménu pre súčasníkov svedčí napokon aj epizóda z polovice 17. storočia zo Spiša, keď sa novým dedičným županom stal Štefan Čáki (Csáky), príslušník rímskokatolíckej cirkvi. Súčasťou uvedenia do úradu bolo odriekanie prísahy, ku ktorému malo dôjsť v Levoči. Miestni evanjelickí mešťania novému županovi však predložili text, ktorý zodpovedal ich predstavám, a teda neobsahoval formulácie s Pannou Máriou ani svätými. Čáki ako príslušník rímskokatolíckej cirkvi sa však voči takejto podobe prísažnej formuly ohradil a požadoval nápravu. Pokračovať sa mohlo až potom, čo mu bol predložený preňho prijateľný text.[149]

Konfesionalizačný tlak začal od 17. storočia vo výraznejšej miere uplatňovať aj viedenský dvor v procese vyššie načrtnutého centralizačného úsilia, ktoré bolo v ponímaní habsburských panovníkov úzko späté

---

145 Vincze Bunyitay, Rajmund Rapaics a János Karácsonyi (ed.): *Egyháztörténelmi Emlékek a Magyarországi hitújítás korából.* Vol. 1. (ďalej ETE). Budapest : Szent István Társulat, 1906, č. 83, s. 84: „*Omnes Lutheranos, et illorum fautores, ac factioni ipsi adhaerentes, tanquam publicos haereticos, hostesque Sacratissimae Virginis Mariae* (…)".

146 Podobne napríklad v súvislosti s reformačne naladeným kazateľom Christophorom, členom františkánskeho rádu, o ktorom mestská rada v Šoproni v októbri roku 1524 konštatovala okrem iného nasledovné: „*De quarto articulo dixit se audisse et alii, quod nec sancti, nec beata virgo Maria essent adorandi.*" ETE, tom. 1, č. 163, tu s. 161.

147 Dispvtatio de Statv In Qvo Sint Beatorvm Animae Post Hanc uitam, ante ultimi iudicij diem. Item De Praecipvis Articvlis Christianae Doctrinae, Per MATTHIAM DEUAY Hungarum. His addita est Expositio examinis Qvomodo A Fabro In Carcere Sit examinatus. Lucae V. Praeceptor, in uerbo tuo laxabo rhete. [Nürnberg: Petreius 1537]. Pozri aj: Zoltán Csepregi: Die Rezeption der deutschen Reformation in ungarländischen Städten und Herrschaften. In: Ulrich A. Wien a Mihai D. Grigore (ed.): *Exportgut Reformation* : *Ihr Transfer in Kontaktzonen des 16. Jahrhunderts und die Gegenwart evangelischer Kirchen in Europa*. Göttingen : Vandenhoeck und Ruprecht, 2017, tu s. 180 – 186. Pál Ács: A szentek aluvása. Dévai Mátyás és a Patrona Hungariae-eszme protestáns bírálata. In: Idem (ed.): *„Elváltozott idők". Irányváltások a régi magyar irodalomban*. Budapest : Balassi Kiadó, 2006, s. 11 – 34.

148 Smerodajný v prostredí hornouhorských slobodných kráľovských miest je v tomto smere článok *XX. De invocatione sanctorum* z *Confessio Pentapolitana* z roku 1549, ktorý sa nesie v duchu *Augsburského vyznania*. Peter Kónya a Zoltán Csepregi (ed.): *Tri lutherské vyznania viery z Uhorska*. Prešov : Vydavateľstvo PU, 2013, s. 74 – 75.

149 Monika Bizoňová: Rehoľné komunity na Spiši. In: Martin Homza a Stanisław Andrzej Sroka (ed.). *Historia Scepusii*, vol. 2 : *Dejiny Spiša od roku 1526 do roku 1918*. Bratislava : Post Scriptum, 2016, s. 734 – 735.

Monumenta linguae Slovacae.indd 119 28. 1. 2019 10:29:05

s rímskokatolíckou cirkvou.[150] Práve mariánska zbožnosť a úcta k svätým sa zaradili k druhotným znakom slúžiacim na zúženie a pevné stanovenie ideologických stanovísk, ktoré umožňovali spoločenský vzostup a aktívny výkon politických práv. Výrazné pokroky v tomto smere možno sledovať predovšetkým od vlády Ferdinanda III. († 1657). Ten zaviedol povinné skladanie prísahy vernosti Panne Márii pre univerzitných profesorov a členov štátnej rady. Jeho nástupca Leopold I. († 1705) pokračoval v nastúpenom trende.[151] Po turbulentnom vývoji v závere 17. storočia a na začiatku 18. storočia sa v prostredí slobodných kráľovských miest situácia navonok zdanlivo upokojila. Okrem externej kontroly prostredníctvom komisárov Komory či prítomnosti cisárskych vojenských jednotiek (najmä na konci Rákociho povstania) sa však ako užitočný nástroj konsolidácie vnútorných pomerov začali vo väčšej miere v textoch prísah presadzovať pre evanjelikov konfesionálne neprijateľné formulácie.

Po prechodnom období počas stavovských povstaní Imricha Tökölihо v závere 17. storočia a Františka II. Rákociho na začiatku 18. storočia sa trend naplno rozvinul. Otázka prísah, ktoré sa mali skladať aj Panne Márii a všetkým svätým, bola v rôznych súvislostiach rozoberaná na uhorských snemoch v prvej polovici 18. storočia.[152]

Stabilizácia prísažných formúl v 18. storočí

Najzásadnejšie pre ďalšie smerovanie kontroverzie okolo prísah však boli udalosti na prelome dvadsiatych a tridsiatych rokov 18. storočia. Významným bol predovšetkým prešporský snem roku 1729, na ktorom sa

150 V 17. storočí sa mariánsky kult stal dôležitým elementom sebaprezentácie a osobnej zbožnosti habsburských panovníkov. Obzvlášť výrazným príkladom je donedávna prehliadaný Ferdinand III. Anna Coreth: *Pietas Austriaca* : *Österreichische Frömmigkeit in Barock*. Wien : Verlag für Geschichte und Politik, 1982, s. 45 – 72.

151 Robert John Weston Evans: *Vznik habsburské monarchie, 1550 – 1700*. Trans.: Lenka Kolářová. Praha : Argo, 2003, s. 146 a 172. Uvádza, že prísahy štátnych radcov sa za Ferdinanda II. končili formuláciou „*so wahr mir Gott helfe*“, Ferdinand III. doplnil „*und alle lieben heiliegen*“ a Leopold I. „*die gebenedeite mutter gottes Maria und alle liebe heilige*“. Thomas Fellner a Heinrich Kretschmayr: *Die österreichische Zentralverwaltung.* Vol. 1. Wien : Adolf Holzhausen, 1907, s. 65 a nasl.

152 Napríklad roku 1715 bola stanovená prísaha pre strážcu koruny, obsahujúca aj spomínanú formuláciu. *Corpus Iuris Hungarici.* Vol. 2 (ďalej *CIH*) : *Decretum generale inclyti Regni Hungariae*. Budae : Typographiae Reg. Universitatis Hungaricae, 1844, s. 97. Podobne už v roku 1715 zástupcovia evanjelikov na sneme predložili súpis svojich sťažností, medzi ktorými figurovala aj otázka prísah. Pozri: Ústredná knižnica Slovenskej akadémie vied (ďalej ÚK SAV), Historické fondy – Lyceálna knižnica (ďalej HF – LycK), rkp. zv. 409, s. 242 – 244 (Libellus Supplex Evangelicorum in Comitiis Anno 1715. Suae Majestatis exhibita). Na snemoch sa venovala pozornosť aj prísahám v rímskokatolíckej cirkvi – tak napríklad roku 1723 bola schválená *Juramentum Capitularium, et Conventualium Personarum*, pozri *CIH* 2, s. 129 (Articulus 39, Anni 1723).

Monumenta linguae Slovacae.indd 120 28. 1. 2019 10:29:06

o tejto otázke rozsiahlo diskutovalo.[153] V roku 1731 navyše cisár Karol VI., ako uhorský kráľ III. († 1740), vydal takzvané *Resolutio Carolina*, teda dokument regulujúci viaceré otázky existencie protestantských konfesií v Uhorskom kráľovstve. Medzi ne sa dostala tiež otázka prísah, ktorá bola rozhodnutá presne v už skôr nastúpenom trende. Každý kandidát musel pri prijímaní úradu zložiť prísahu aj Panne Márii a všetkým svätým.[154] Výnimka bola poskytnutá iba v prípade prísah svedkov na súdnych sporoch, keďže v tomto prípade by konfesionálna rigoróznosť mohla viesť k narušeniu výkonu spravodlivosti a činnosti súdov v krajine.[155]

Tieto celokrajinské rozhodnutia našli svoju odozvu v textoch prísah publikovaných v tomto zväzku. Vo všetkých formuláciách z 18. storočia – s výnimkou Gelnice v jeho závere – sa nachádzajú rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zaujímavé sú príklady z Levoče a Bardejova, kde možno situáciu porovnať s textami zo staršieho obdobia bez uvedenia takýchto formulácií.[156]

Napriek tomu, že tento rozmer sa z dnešného pohľadu javí ako relatívne nenápadný, pre súčasníkov mal zásadný význam. Ako už bolo spomenuté, prísahy predstavovali mosty z roviny svedomia do sféry politiky. Nikto z aktérov dobového politického života nechcel zaťažiť svoje osobné svedomie a náboženské presvedčenie pristupovaním na kompromisy. O význame otázky svedčí napokon aj skutočnosť, že sa problém pravidelne objavuje na prominentnom mieste v sťažnostiach, ktoré evanjelickí vyslanci

[153] Priebeh diskusií o otázke prísah na sneme v roku 1729 mapuje: Ioannes Ribini: *Memorabilia Augustanae Confessionis in Regno Hungariae* 2, s. 205 – 238. Podobne aj rukopisné správy v zbierkach ÚK SAV, HF – LycK, rkp. zv. 409, s. 589 – 656 (Diarium Diaetae 29. júla – 21. novembra 1729).

[154] Ioannes Ribini: *Memorabilia Augustanae Confessionis in Regno Hungariae* 2, s. 249 – 253. V Deviatom bode sa okrem iného uvádza: „*In materia demum iuramenti, a profitentibus Augustanam vel Helveticam Confessionem, deinceps in praefato Hungariae Regno desumendi, clementer decerni, ut iudices, aliique officia tenentes, prouti et advocati, interea, et donec aliud statuaetur, iurent ad Formulam Decretalem, expressis verbis Deiparae Virginis ac sanctorum.*“

[155] *Ibidem*: „*a testibus autem desumatur iuramentum in forma vulgari, ne cursus iurdicus, tam ciuilis quam criminalis, remoram patiatur.*“

[156] Pozri vyššie, pozn. 143.

Monumenta linguae Slovacae.indd 121 28. 1. 2019 10:29:06

alebo delegácie predkladali Karolovi VI. a neskôr Márii Terézii († 1780).[157] Zároveň téma našla odozvu v dobovej polemickej literatúre, kde sa tak z evanjelického,[158] ako aj z katolíckeho[159] prostredia zachovalo viacero textov, v ktorých sa autori usilovali poukázať na opodstatnenosť vlastného stanoviska a podvrátiť tvrdenia protistrany.

Praktické dôsledky nariadenia týkajúceho sa textov prísah sa v jednotlivých mestách líšili. Kým niekde sa preukázali spolu s ďalšími nástrojmi politickej kontroly ako relatívne efektívny nástroj vylúčenia evanjelikov z politického života jednotlivých komunít, na inom mieste ich dôsledné uplatnenie narážalo na limity. Príkladom prvého procesu môže byť Bardejov, v ktorom sa od roku 1699 (s výnimkou posledného Rákociho povstania) v orgánoch mestskej samosprávy do konca 18. storočia už nenachádzali žiadni protestanti.[160] Naopak v Kežmarku sa ešte v druhej polovici 18. storočia stretávame s konfliktnou situáciou, keď boli do magistrátu zvolení aj evanjelici.[161]

Dôslednosť pri uplatňovaní nariadenia zároveň do značnej miery závisela aj od postoja jednotlivých činiteľov v dobovej mocenskej hierarchii, počnúc panovníckym dvorom a predstaviteľmi mestských orgánov

---

157 Odpisy týchto textov možno nájsť v ÚK SAV, HF – LycK, rkp. zv. 409, s. 271 – 278 (Libellus supplex, quo imprimis petitur, ne Sua Majestat Articulum in negotio Iuramenti Evangelicis praeiudiciosum cordi permittat, 1715), s. 529 – 530 (Libellus supplex communi nomine Carolo III. [VI.] Regi exhibitus in Comitiis, quo euangelici securitatis religionis Suae diplomaticae prospici, gravaminaque sua complanari petunt. Anno 1723. exhibitus), s. 733 – 734 (Libellus Supplex Posoniensium Euangelicorum petentium ne Sua Maiestas se ad Decretale Iuramentum stringi permittat Anno 1732. exhibitum); rkp. zv. 410, s. 16 – 24 (Libellus Supplex Suae Majestati exhibitus, 1741), s. 101 – 103 (Libellus Supplex Posoniensium Evangelicorum, in negotio Iuramenti Decretalis Suae Majestati exhibitus. Anno 1743), s. 243 – 245 (Alter Libellus Supplex, non tamen communi, sed tantummodo priuato Deputatorum nomine Sacratissimae Majestati exhibitus, Resolutionem benignam respectu prioris Libelli Supplicis expetens, 1749), a ďalšie.

158 Evangélikus Országos Levéltár Budapest (ďalej EOL), Mixta Memorabilia, tom. 19, sign. V.50, s. 372 – 379 (Modestum examen scripti de cultu Reginae Hungariae Virginis Deiparae in ordine ad exclusionem eiusdem Virginis Decretalis Juramenti Formula); Miscellanea, sign. IV.e.4, fol. 28 – 31 (Apologeticum Responsum ad certum scriptum pro manutentione Juramenti praetense Decretalis sub Anonymo divulgatum); Acta religionaria saeculi XVIII., sign. V.139, s. 191 – 200 (Controversia inter Catholicum et Lutheranum de Iuramento).

159 ÚK SAV, HF – LycK, rkp. zv. 595, s. 407 – 411 (Anonymi Cuiusdam Pontificii de Cultu Reginae Hungariae Virginis Deiparae in Ordine ad exclusionem eiusdem Virginis a Decretalis Iuramenti Formula). Tieto texty budú ešte predmetom samostatnej štúdie.

160 Ioannes Ribini: *Memorabilia Augustanae Confessionis in Regno Hungariae* 2, s. 96.

161 ÚK SAV, HF – LycK, rkp. zv. 410, s. 493 – 494 (Copia Instantiae Sacratissimae Caesareo-Regia Majestati Die 3-tia Februarii Anno 1755. praesentatae, qua Kesmarkienses Evangelici petunt, ut numerus Euangelicus quinarius in Senatu retineatur).Pre prípad z roku 1717 pozri tiež Anton Spiesz: *Slobodné kráľovské mestá na Slovensku v rokoch 1680 – 1781*, s. 133.

Monumenta linguae Slovacae.indd 122 28. 1. 2019 10:29:06

končiac. Najmä za vlády Karola VI. je možné pozorovať síce nie častú, ale predsa len istú flexibilitu, najmä v otázke poskytovania *ad hoc* udeľovaných výnimiek pre významnejších jednotlivcov z mestskej komunity.[162] Tento prístup sa však postupom času, najmä po nástupe Márie Terézie, skončil.[163] Spory okolo evanjelických mešťanov zvolených do magistrátu sa tak objavovali ešte aj za jej vlády.[164] Rozhodujúci bol zároveň postoj miestnych držiteľov politickej moci. V krajinskom meradle sa ako obzvlášť prísny orgán proti protestantom oboch konfesií profilovala Kráľovská miestodržiteľská rada.[165] Ako bude ešte spomenuté, udalosti na prelome 17. a 18. storočia nemali dosah iba na teoreticko-právnu rovinu, ale aj na personálne obsadenie mestských orgánov.

V prvej fáze procesu, v závere 17. storočia, došlo ku konverzii časti mešťanov a zároveň k príchodu nových osôb spoza rámca komunity. V nasledovnom období mala teda práve táto nová skupina ľudí eminentný záujem na dôslednom dodržiavaní politických nariadení, keďže od toho závisela ich novo posilnená pozícia v politickom živote mestskej komunity. Vďaka týmto nariadeniam boli totiž z politického života eliminovaní príslušníci predošlých mestských elít. Tento fenomén je obzvlášť zjavný napríklad v Bardejove, kde sa nový katolícky magistrát v spolupráci so stoličnou správou v prvej polovici 18. storočia prikláňal zvyčajne k prísnejšiemu výkladu nariadení panovníka.[166]

Okrem prísah pri uvádzaní do úradov bola komplikovanou aj otázka prijímania meštianskeho práva. Nebolo totiž možné členov tradičných elít a príslušníkov rodín, ktoré v prostredí miest žili celé generácie, vylúčiť z právoplatného členstva v komunite. V tomto smere teda dochádzalo

---

162 Eva Kowalská: *Evanjelické a. v. spoločenstvo v 18. storočí*. Bratislava : Veda, 2001, s. 14 – 15 a 33 (pozn. 4).

163 Príznačný je prípad v Bratislave roku 1742, keď Kráľovská miestodržiteľská rada odmietla potvrdiť zvolenie evanjelika Jozefa Klobušického do magistrátu. *Ibidem*, s. 19. Porovnaj tiež už spomenutú žiadosť bratislavských mešťanov v ÚK SAV, HF – LycK, rkp. zv. 410, s. 101 – 103 (Libellus Supplex Posoniensium Evangelicorum, in negotio Iuramenti Decretalis Suae Majestati exhibitus. Anno 1743).

164 Napríklad komplikovaný vývoj v Banskej Bystrici stručne podáva Anton Špiesz: *Slobodné kráľovské mestá na Slovensku v rokoch 1680 – 1781*, s. 117 – 118. Už v roku 1733 sa tu objavili problémy pri voľbe evanjelického richtára, ktorý odmietol zložiť prísahu v predpísanej podobe. ÚK SAV, HF – LycK, rkp. zv. 409, s. 737 – 738 (Libellus supplex in negotio iuramenti decretalis. Anno 1733. die 1. Ianuarij, Nouisolii, tempore Restaurationis Magistratualis persona Euangelica in Iudicem electa est).

165 Eva Kowalská: *Evanjelické a. v. spoločenstvo v 18. storočí*, s. 55 – 56.

166 Príznačná je v tomto smere situácia v Bardejove, ktorá je analyzovaná v pripravovanom texte: Peter Benka: Vzťahy mesta Bardejov a evanjelického cirkevného zboru v 18. storočí (1711 – 1781). In: *Tu stojím, inak nemôžem…* : Reformácia od počiatkov do súčasnosti. Ed.: Markéta Doleťalová a Lenka Pavlíková a kol. Bratislava : Štátny archív v Bratislave; Praha : Ústav pro studium totalitních režimů, 2017, s. 174-187.

Monumenta linguae Slovacae.indd 123 28. 1. 2019 10:29:06

k výnimkám, čo je zjavné napríklad v súpisoch nových mešťanov, pravidelne zasielaných Komore. Obzvlášť v prípade Levoče, Kežmarku alebo Prešova sa v prípade domácich luteránskych mešťanov objavujú jasné zmienky, že prísahu zložili bez vyslovenia kontroverznej formulácie obsahujúcej Pannu Máriu a svätých.[167] Problém sa však ukázal v otázke, či možno takúto flexibilitu preukázať aj novopríchodzím protestantom, ktorí neboli v predošlých generáciách s konkrétnym mestom zviazaní, ale prejavili záujem o nadobudnutie meštianskych práv. V tejto záležitosti boli panovnícky dvor a centrálne orgány najmä za panovania Márie Terézie neoblomné a odmietali pripustiť takúto otvorenosť. Požiadavka sa teda opäť pravidelne objavovala v sťažnostiach protestantov predkladaných na viedenskom dvore.[168]

Sekularizácia prísah za Jozefa II. († 1790) a Leopolda II. († 1792)

K zmenám v otázke prísah došlo až v závere 18. storočia v súvislosti so zavádzaním nábožensky tolerantnejšej politiky voči nekatolíkom. Okrem všeobecne známeho *Tolerančného ediktu* Jozefa II. z roku 1781 majú zásadný význam rozhodnutia uhorského snemu za Leopolda II. z rokov 1790/1791.[169] Odraz týchto procesov možno opäť nájsť v publikovaných textoch predkladaného zväzku. V *Knihe prísah z Gelnice* z osemdesiatych rokov 18. storočia už nachádzame iba skrátený zápis úvodných a záverečných formúl. V *Knihe prísah zo Sabinova* z roku 1805 sú konfesionálne špecifické formulácie uvedené v zátvorkách už od začiatku ich zapisovateľom, čo naznačuje, že sa predpokladalo, že medzi držiteľmi úradov budú rímski katolíci a tiež evanjelici. V súvislosti s Košicami a Prešovom sa v niektorých prípadoch stretávame s neskorším doplnením zátvoriek.

O jazyku prísah

Napokon, veľmi významným aspektom a ústrednou líniou celej tejto edície je jazyková stránka. Práve na prísahách je veľmi dobre pozorovateľný jej vývoj v mestskom prostredí v ranom novoveku. V najstarších súboroch prísah je takmer výlučne prítomná nemčina. Ak sa slovenčina ojedinelo objavuje, deje sa tak zvyčajne v kontexte kontaktov s vidieckym prostredím. Ako príklad môže poslúžiť najstaršia takáto prísaha v slovenčine z Levoče z polovice 16. storočia, určená pre richtárov poddanských dedín.[170]

---

[167] MNL OL, f. Helytartótanácsi levéltár – sectio C24, *Acta Neo-Civium*, lad. A, fasc. 1, č. 3, s. 13-15, 75: „*sine pronuntiatione verborum per B. V. M. et OO. S.S.*“

[168] Pozri vyššie, pozn. 157.

[169] *CIH* 2, s. 207 (Decretum Anni 1790/91, Articulus 26 De Negotio Religionis): „*8. Quoad Officia publica tam majora, quam minora statuitur, ut illa Patriae filiis de Republica Hungarica bene meritis, ac requisitas per Legem qualitates habentibus, nullo interposito Religionis discrimine conferantur. 9. Evangelici etiam a Depositione Juramenti Decretalis, quóad Clausulam (Beatam Virginem Mariam, Sanctos, et Electos Dei) immunes declarantur.*“

[170] MV SR, ŠA PO – p. LE, f. MML, sign. XXI/86 (Eid büchlin), s. 15 – 16 (Ein windischer Aid der Dorffrichter). Pozri tiež Jozef Štolc a Pavol Horváth: Levočské prísažné formuly zo XVI. – XIX. storočia. In: *Jazykovedný sborník Slovenskej akadémie vied a umení*. Ed.: Štefan Peciar. Bratislava : Nakladateľstvo SAVU, 1951, s. 190 – 196.

Monumenta linguae Slovacae.indd 124 28. 1. 2019 10:29:06

Podobný trend je pozorovateľný neskôr, teda slovenčina sa objavuje v prípade vzťahov s vidieckym zázemím alebo pri mestských zamestnancoch, u ktorých sa predpokladala príslušnosť kandidátov k nižším sociálnym vrstvám. Tento fenomén však nie je závislý iba od demografického vývoja jednotlivých komunít, ale súvisel aj s ich politickým vývojom a s ním súvisiacou sociolingvistickou situáciou.

Mestské komunity sa vo svojom privilegovanom právnom postavení totiž odvolávali na komunity (zväčša nemeckých) hostí z 13. a 14. storočia. V súčinnosti istej demografickej kontinuity, ako aj pretrvávajúcich kontaktov s oblasťami s kompaktnejším nemeckým osídlením (ako napríklad Sliezskom) je možné vysvetliť skutočnosť, že v meštianskych komunitách si nemčina udržiavala postavenie spoločenskej prestíže. Od 15. storočia sa v čoraz väčšej miere používa v písomnostiach mestských orgánov a takmer výlučne v komunikácii medzi hornouhorskými slobodnými kráľovskými mestami navzájom. Bola zároveň bežným komunikačným prostriedkom medzi mešťanmi, čo možno odvodzovať od miestnej topografie či priezvisk (zaznamenávaných v nemeckej podobe) založených na profesii ich nositeľa.[171]

Každé mesto v neskorom stredoveku a ranom novoveku však bolo odkázané na imigráciu ľudí z blízkeho aj vzdialeného okolia, aby sa dosiahol demograficky udržateľný vývoj.[172] Obzvlášť kultúrne nemecké komunity Horného Uhorska sa však časom čoraz viac dostávali do pozície nemeckých lingvistických ostrovov v slovenskom mori. Ako napokon svedčia aj označenia nových mešťanov z daňových súpisov, od neskorého stredoveku sa v radoch mešťanov objavovali ľudia, ktorí boli už svojimi „priezviskami" charakterizovaní ako obyvatelia odlišného etnického pôvodu – relatívne často nachádzame označenia ako *Slavus*, *Polonus*, *Ruthenus*, *Valachus* a *Hungarus* a rôzne ich variácie.[173] Objavujú sa prípadne aj prezývky založené na mieste pôvodu – často tak odkazujúce k okolitým dedinám. Z toho teda vyplýva, že mestská komunita sa pravidelne rozrastala o ľudí s iným materinským jazykom než nemeckým.

Aby si nemčina teda udržala svoje postavenie, o ktorom svedčí napokon aj podoba mestských písomností, bolo potrebné vynaložiť isté úsilie.

---

171 Problematikou sociálnych a kultúrnych rol jazyka sa na príklade mesta Bardejov zaoberá Peter Benka: *Vernakulárne jazyky v ranonovovekom meste* : *Príklad slovenčiny v Bardejove* : *Dizertačná práca*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2018, *passim*.

172 Jaroslav Miller: *Uzavřená společnost a její nepřátelé*, s. 72 – 75.

173 Možno to demonštrovať na príklade Bardejova a tamojších daňových súpisov z druhej polovice 15. storočia. Napríklad: MV SR, ŠA PO – p. BJ, f. MMB – Knihy, sign. D 12 13 (rok 1460), sign. 1598 (rok 1465), sign. 2441 29 (rok 1485). Pozri tiež Stanisław Andrzej Sroka: Registre prijatí do meštianskeho stavu v Bardejove z rokov 1432 – 1450 a 1462 – 1488. In: *Studia Historica Tyrnaviensia*, roč. 9 – 10, 2010, s. 349 – 381.

Monumenta linguae Slovacae.indd 125 28. 1. 2019 10:29:06

To sa dialo či už v podvedomej, implicitnej rovine alebo v rovine vedomých rozhodnutí a úsilia, ktoré možno považovať za náznaky jazykovej politiky.[174] V prvom prípade ide o pozíciu prestíže. Nemčina bola totiž jazykom starších obchodníckych elít v mestskom prostredí. Od každého, kto sa vyšvihol do ich radov, sa bez ohľadu na jeho pôvod implicitne očakávalo prispôsobenie sa a osvojenie si novej kultúrnej identity. Obzvlášť v prípade absencie závažnejších hospodárskych, politických a demografických otrasov sa táto situácia udržiavala relatívne plynule. Celé obdobie raného novoveku je takto sprevádzané prejavmi multilingualizmu nezanedbateľného množstva vplyvných mešťanov.[175]

Zaujímavými sú ale príklady patriace do druhej zmienenej kategórie a reprezentujúce explicitné formulácie prijímaných procesov. Takou je napríklad situácia z dvadsiatych rokov 16. storočia v Bardejove, keď sa dvaja mešťania – Šimon Hankovský a Lukáš Kyschin (Parvus) – sťažovali až u kráľa Ľudovíta II. Jagelovského († 1526), že im ich spolumešťania v Bardejove pre neznalosť nemčiny upierajú právo variť pivo – zjavne jeden zo symbolov meštianskej rovnosti.[176] V kontexte vyššie spomenutého je iste zaujímavé podotknúť, že obaja sťažovatelia sa v predošlom období hospodársky vyšvihli, ale zjavne sa im nedarilo zapadať kultúrne.[177] Iba o niekoľko rokov, už v novom politicko-náboženskom kontexte zápasu Ferdinanda I. Habsburského († 1564) a Jána Zápoľského († 1540), a šíriacej sa reformácie, si bardejovskí mešťania od Ferdinanda I. vymohli udelenie zákazu usádzať sa v meste pre Slovákov a Poliakov, keďže rozdielnosť jazyka a zvykov

[174] O možnostiach prepojenia politiky a konkrétneho vernakulárneho jazyka pozri Thomas Nicklas a Matthias Schnettger (ed.): *Politik und Sprache im frühneuzeitlichen Europa*. Göttingen : Vandenhoeck c Ruprecht, 2007. 184 s. Významná je tiež už klasická práca Peter Burke: *Jazyky a společenství v raně novověké Evropě*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2011. 248 s.

[175] Jeden príklad za všetky – bardejovský mešťan Valentín Hankovský, ktorý bol v druhej polovici 16. storočia politicky pomerne činným členom mestskej komunity (v rokoch 1552 – 1554, 1559, 1563 – 1564 a 1571 – 1572 zastával post richtára a okrem toho bol dlhoročným senátorom). V mestskom archíve je zachovaná jeho korešpondencia, adresovaná jemu ako reprezentantovi mesta aj ako súkromnej osobe, pričom je vedená v latinskom, nemeckom, maďarskom i slovenskom jazyku.

[176] MV SR, ŠA PO – p. BJ, f. MMB, sign. 5385 (mandát Ľudovíta II. zo 16. marca 1525): „(…) *fidelium nostrorum circumspectorum Simonis Hankowsky et Luce Kyschyn inhabitatorum dicte ciuitatis* (…) *quod essent ignorantes lingue Alemane a Braxatione et educillacione ceruisie prohubuissetis*."

[177] K hospodárskemu úspechu viacerých nových mešťanov na začiatku 16. storočia pozri Alžbeta Gácsová: *Spoločenská štruktúra Bardejova v 15. storočí a v prvej polovici 16. storočia*. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1972, s. 172 – 174.

Monumenta linguae Slovacae.indd 126 28. 1. 2019 10:29:06

viedla k nepokojom a nejednotnosti v komunite mešťanov.[178] Zo Spišskej Soboty sme zase informovaní, že každý prijatý do meštianskeho stavu sa musel preukázať znalosťou nemčiny, a to na takej úrovni, aby sa mohol sám brániť na súde.[179] V cechových štatútoch z rôznych miest sa opätovne objavuje dôraz, ktorý sa kladie nielen na znalosť nemčiny, ale aj na nemecký pôvod.[180] Zástupcovia Pentapolitany sa na svojom zasadnutí v roku 1571 zároveň v jednom z bodov zaviazali k vedomej podpore používania nemčiny vo svojich radoch.[181]

Túto situáciu ale možno do istej miery zrelativizovať pohľadom do náboženskej oblasti. V týchto mestách je už v predreformačnom období doložená prítomnosť kazateľov v rôznych jazykoch podľa potreby veriacich, najmä slovenských.[182] Trend sa iba posilnil v priebehu reformácie s jej ideálom sprístupnenia obsahov viery, *Biblie* a liturgie ľudu v jeho vlastnej

178 MV SR, ŠA PO – p. BJ, f. MMB – Korešpondencia, rok 1530, sign. 6416: „*Quemadmodum inter eos iam sepius ob diuersitatem linguarum et nacionum graues fuissent orte dissensiones, fierent eciam modo ex quibus non solum damna sed eciam pericula aliqua communitati euenire tinuerent*. (…) *predictas duas naciones polonos scilicet et Sclavos ab ingressu morandi et habitandi vt prefertur causa civitatem durante nostro beneplacito: prohibendi habeant potestatem*." Záležitosti už bola venovaná pozornosť v slovenskej historiografii Jozef Vlachovič: Národnostné boje v mestách na Slovensku v 16. a 17. storočí. In: Július Mésároš (ed.): *Slováci a ich národný vývin*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1969, tu s.77 – 78.

179 MV SR, ŠA PO – p. Poprad, f. Magistrát mesta Spišská Sobota, sign. Markbuch oder primär Register 1579 – 1930, šk. 1, fol. 225: „*Anno 1520 ist beschlossen worden keinen wündischen in diese gemeine vor einen Bürger auff, und anzunehmen, der sich vor gericht nicht selbsten vereden kann*." Pozri: Božena Malovcová: Vznik a charakter najstaršej zachovanej spišskosobotskej mestskej knihy z rokov 1579 – 1930. In: František Žifčák (ed.): *Z minulosti Spiša* : *Ročenka Spišského dejepisného spolku v Levoči*. Levoča : Spišský dejepisný spolok, roč. 9 – 10, 2001/2002, s. 119 – 129. V tomto kontexte sa prešovský magistrát javí byť o niečo flexibilnejším, keďže vo svojom nariadení z roku 1557 uvádzal, že žalobca má používať taký jazyk, aby mu obžalovaný rozumel a mohol sa teda obhajovať. Blanka Szeghyová: *Súdnictvo a súdna prax v mestách Pentapolitany v 16. storočí*. Bratislava : VEDA, 2016, s. 73.

180 Napríklad cechové štatúty levočských krajčírov (1570), povrazníkov (1579), súkenníkov (1590), remenárov (1606), ševcov a tkáčov (1643) a mäsiarov (1660). Michal Suchý: *Dejiny Levoče.* Vol. 1. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1974, s. 286 – 287.

181 Rozhodnutie zo zasadnutia miest z marca 1571 uvádza Ondrej Richard Halaga: Pentapolis – ostslowakische Städtegemeinschaft und ihre Handwerkerbünde. In: *Městské právo v 16. – 18. století v Evropě.* Ed.: Karel Malý. Praha : Univerzita Karlova, 1982, s. 41 – 52.

182 Vladimír Rábik: Národnostní kňazi (kazatelia) v živote stredovekých miest na Slovensku. In: *Studia Historica Tyrnaviensia*, roč. 6, 2006, s. 136 – 147.

Monumenta linguae Slovacae.indd 127 28. 1. 2019 10:29:06

reči.[183] Vo všetkých mestách možno nájsť okrem hlavného mestského farára aj jeho pomocníkov (kazateľov) rozlíšených podľa jazykového kľúča.[184] Okrem tejto praktickej potreby a flexibilného reagovania na situáciu v meste je potrebné zdôrazniť aj politický rozmer jazykovej praxe. Napríklad v Košiciach sa v prvej polovici 17. storočia, teda v čase, keď prechodne podliehali sedmohradským vojvodom, do popredia dostala dočasne maďarčina ako jazyk mestskej administrácie.[185]

Slovenčina v kontexte protireformácie a centralizácie

Dôsledky politického vývoja pre jazykovú prax napokon možno pozorovať aj v prípade používania slovenčiny v oficiálnej sfére v podobe prísah od konca 17. storočia. Už boli spomenuté politické a konfesionálne dôsledky vývoja po odhalení Vešeléniho sprisahania. Tým, že došlo k narušeniu dovtedajšieho relatívne stabilného komplexu politicko-hospodárskych mestských elít došlo aj k oslabeniu prestížnosti nemeckej kultúrnej identity. Pri diskusii o jazykovej praxi je dôležité vyvarovať sa absolútnych tvrdení. Aj tu načrtnutý opis situácie sa sústreďuje na zdôraznenie trendov v mestskom prostredí. Tak ako v staršom období prestížnejšie postavenie nemeckého jazyka neznamenalo absenciu používania (aj v písanej podobe) miestnych variantov kultúrnej slovenčiny, tak ani tento nový vývoj neznamenal vytlačenie nemčiny. Tá si najmä v konzervatívnejšom prostredí Bardejova alebo Levoče naďalej zachovávala dominantné postavenie. Dôležitá je ale zmena dôrazu, totiž meštiansky ideál a práva neboli už tak úzko previazané s nemeckou kultúrnou identitou. V novšom období tiež súhrou viacerých faktorov došlo k posilneniu postavenia slovenského jazyka oproti minulosti.[186]

Pozorovať to možno napokon najmä na textoch z Bardejova a Prešova, kde sa postupne objavujú slovenské texty prísah nielen pre posty

[183] Výraz nachádza tento princíp aj v tzv. *Šarišských článkoch*, dokumente z polovice 16. storočia (datovanie je problematické, hoci sa tradične ich vznik kládol do roku 1540), ktorým sa mal upravovať cirkevný život v slobodných kráľovských mestách, kde sa v Druhom článku uvádza nasledovné: „*Verbum Dei doceatur pure, Sacramenta administrentur juxta Christi institutione*[m], *omnia fiant in timore Dei honeste decenter et ordine. Ceremoniae peragantur sermone quem omnes intelligunt, ut omnia cedant ad aedificationem*." Archív ECAV BJ, Prothocollum Ecclesiae Bartphensis 1539 – 1670, bez sign., s. 14.

[184] Po prijatí reformácie sa takéto rozdelenie stalo pravidlom. Vo všetkých mestách boli prítomní nemeckí a slovenskí kazatelia, v Košiciach a Prešove k tomu navyše pristupovali aj maďarskí.

[185] Okrem porovnania jazykov, v ktorých boli vedené mestské knihy, v prospech takéhoto pozorovania hovorí aj prehľad jazykov použitých na spísanie mestských štatútov. Pozri: Sándor Kolosvári a Kelemen Óvári (ed.): *Corpus Statutorum Hungariae Municipalium* 2/II, *passim*.

[186] K vývoju používania slovenčiny v mestách v ranom novoveku pozri napríklad: Ján Doruľa: Používanie slovenského jazyka v mestách v 15. – 18. storočí. In: *Národnostný vývoj miest na Slovensku do roku 1918*. Ed.: Richard Marsina. Bratislava : Osveta, 1984, s. 163 – 174.

Monumenta linguae Slovacae.indd 128 28. 1. 2019 10:29:06

dozorcov nad mestskými lesmi, poľami, mlynmi a ďalšími sférami hospodárskeho života, v ktorej sa prirodzene angažovali vo väčšej miere ľudia z vidieckeho zázemia. V 18. storočí sa vo väčšej miere stretávame už aj so slovenskými prísahami pre novoprijatých mešťanov, členov volenej obce a senátorov, čo svedčí o zvyšujúcej sa kultúrnej a spoločenskej akceptácii kultúrnej slovenčiny v meštianskom prostredí.[187] Nemčina, samozrejme, nebola úplne nahradená slovenčinou v žiadnom z hornouhorských kráľovských miest. Jej dominantné postavenie bolo ale oslabené v dôsledku výmeny časti príslušníkov mestských elít, ktoré neraz pochádzali z cudzieho prostredia a teda neboli viazané predošlými miestnymi štandardmi. Zvýšená imigrácia z bližšieho vidieckeho okolia do miest – aj v dôsledku značného poklesu ich obyvateľstva na prelome 17. a 18. storočia – viedla zároveň k demografickým zmenám, ktoré sa napokon odrazili v jazykovej praxi.

Svoju úlohu najmä v prípade hornouhorských miest zohrala v jazykovej oblasti aj konfesionálna stránka. Sama skutočnosť, že v bližšom okolí miest nebolo k dispozícii kompaktnejšie nemecké osídlenie, koré by slúžilo ako prirodzený populačný rezervoár pre mestá, prispela k tomu, že vo väčšine z nich nedošlo – na rozdiel od častí západného Uhorska – k vzniku životaschopnej katolíckej kultúry v nemeckom jazyku.[188] Prienik katolicizmu bol tak v mestách Horného Uhorska oveľa výraznejšie spätý s posilňovaním pozícií slovenského obyvateľstva. Istým svedectvom o procese je napokon aj prípad Bardejova, kde si mestská rada v marci 1711 žiadala pre miestnych katolíkov kňaza s aspoň minimálnou znalosťou slovenského jazyka, keď takmer všetci katolíci medzi mešťanmi sú Slováci.[189] Problém je na tomto mieste možné iba načrtnúť, keďže si vyžaduje ďalší rozsiahly výskum. Dôležité však bude pri skúmaní tejto tézy postupne zohľadniť úlohu

[187] O kultúrnej akceptácii slovenčiny v oficiálnej sfére svedčia napríklad aj diskusie o personálnom obsadení centrálnych úradov v sedemdesiatych rokoch 17. storočia vo Viedni v duchu, „*dass ein solcher Registrator Lateinisch, Hungarisch, Slowakisch und Teütsch, wie auch sein Adjunctus, ebenfalls der Exauditor mit Adjuncto ebendiese Sprachen alle, reden und schreiben können müsste*." Österreichisches Staatsarchiv, Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Länderabteilungen, f. Ungarische Akten, Allgemeine Akten, Fasc. 179, Konv. Ampringen, fol. 26.

[188] Béla von Pukánszky: *Geschichte des deutschen Schrifttums in Ungarn*, vol. 1 : *Von der ältesten Zeit bis um die Mitte des 18. Jahrhunderts*. Münster : Aschendorff, 1931, s. 223-226.

[189] MV SR, ŠA PO – p. BJ, f. MMB – Knihy, sign. 63 (Magistrátny protokol, 1709 – 1712), s. 258 (zápis k 17. marcu 1711): „*Siquidem* (…) *eundem Sacerdotem minime claere linguam Schlavonicam: Fidelesque Christiani Romano Catholici hic constituti, fere omnes Schlavi essent, longaque Annorum serie, usque in presens, Conciones, Baptismata, Confessiones, ac aliqua spiritualia, Idiomate Schlavonico peragerentur*."

Monumenta linguae Slovacae.indd 129 28. 1. 2019 10:29:06

jednotlivých rehoľných rádov v tomto procese.[190] Nie menej zaujímavé potom môže byť získané informácie porovať s inými podobnými územiami v rámci habsburskej monarchie, napríklad s priebehom protireformácie v Sliezsku (do polovice 18. storočia). Aj tam boli totiž mestské elity naviazané na protestantizmus a nemeckú kultúru.

Veľavravné je porovnanie pomerného zastúpenia jednotlivých jazykov v súbore prísah. Do istej miery ho ale relativizuje skutočnosť, že zo žiadneho z miest nie sú zachované knihy prísah kontinuálne z celého obdobia. Získané údaje tak možno používať len ilustračne, nie ako smerodajné. Napriek tomu – majúc na pamäti rozdiely medzi jednotlivými mestskými komunitami – môže byť aj porovnanie naprieč obdobiami a mestami výpovedné. Kým ešte v sedemdesiatych rokoch 17. storočia v Levoči dominovala nemčina a v 16. storočí sa v *Košickej knihe prísah* slovenčina neobjavuje vôbec, po polovici 18. storočia a na začiatku 19. storočia je v Prešove aj Košiciach už zastúpená v hojnej miere, aj v prípade spomenutých postov s vyšším spoločenským statusom ako senátor.

V *Bardejovskej knihe prísah* dokoncia tvoria samostatne stojace slovenské texty druhú najpočetnejšiu skupinu (15 z celkového počtu 63, čo je 23,8%) po latinčine (22 z celkového počtu 63, teda 34,9%), pričom je potrebné mať na zreteli, že slovenčina sa pri prísahách vyskytovala ešte aj v kombinácii s ďalšími jazykmi.[191]

Podobný trend sa už stal predmetom výskumu v prípade Prešova, odkiaľ sa zachovalo viacero kníh prísah z 18. a z prvej polovice 19. storočia. V *Knihe prísah* z roku 1759 je zachovaných 53 textov prísah, z toho 37 slovenských (len v slovenčine – nie v kombinácii s iným jazykom – 33, teda 62,2%), 20 latinských (mimo kombinácií s inými jazykmi 14, teda 26,4%), maďarské tri a nemecká jedna (oba jazyky sa vyskytujú iba v kombinácii s inými, nie samostatne). Nápadne nízky počet prísah v nemčine je však spôsobený tým, že na piatich miestach sa predpokladalo aj dopísanie nemeckého textu prísahy (k slovenskému a/alebo latinskému), napokon tam však ostalo prázdne miesto. Všetky sa vyskytujú v spojení s iným jazykom – dve v štvorjazyčnej kombinácii (senátor a člen volenej obce), jedna v spojení s latinčinou (konzulov pomocník) a dve spolu so slovenským textom (kamenár a pôrodná babica).

---

[190] V rámci edície *Monumenta Linguae Slovacae* sú v ďalšom slede napríklad plánované zväzky, ktoré sa budú sústreďovať na činnosť a kazateľstvo františkánov v slovenskom jazyku.

[191] Peter Benka: „Slawnemu Magistratowi tohto mesta wssdy werni budzem" : Mestské prísahy v Bardejove koncom 17. a v 18. storočí. In: *Kvalita života v minulosti našich miest*. Ed.: Viliam Čičaj a Michal Bada. Bratislava : Igor Iliť – RádioPrint, 2016, s. 101 – 114.

Monumenta linguae Slovacae.indd 130 28. 1. 2019 10:29:06

V *Knihe prísah* z roku 1804 sa nachádza 46 prísah. Medzi nimi je slovenských 28 (z toho mimo kombinácií s inými jazykmi 16, teda 34,7%), latinských 25 (z toho mimo kombinácie 11, teda 23,9%), nemeckých 14 (samostatne jedna, židovská) a maďarské štyri. Trojjazyčných kombinácií (latinské, nemecké a slovenské) je osem (teda 17,4%).[192] V *Knihe prísah* zo Sabinova[193] z roku 1805 je 38 textov prísah (vrátane niekoľkých ďalších doplnených zo začiatku storočia). Z nich je slovenských 22 (z toho mimo kombinácie s iným jazykom 16, teda 42,1%), latinských 12 (mimo kombinácií 10, teda 26,3%) a nemecké štyri (z toho iba jedna – pre chirurga – samostatne). Predbežne sa teda aj na príklade prísah ukazuje postupný nárast početnosti slovenského obyvateľstva, a to aj v mocenských pozíciách, čo – v kontexte už povedného – prispievalo k oslabeniu previazania nemeckej kultúry a prestížneho sociálneho postavenia v komunite. V jednotlivých mestách tento proces prebiehal rôznou rýchlosťou – v menšom Sabinove intenzívnejšie než v relatívne konzervatívnom a uzavretom Bardejove, zatiaľ čo napríklad Prešov predstavuje prípad uprostred.

Zaujímavé je profesné, respektíve obsahové hľadisko naprieč rôznymi mestskými komunitami. Z prísah v slovenskom jazyku sa najčastejšie objavujú, ktoré sú určené pre úradníkov a zamestnancov mesta, ktorých práca bola spojená s lesmi. Pre radových lesníkov sa zachovalo deväť textov slovenských prísah, pre lesných dozorcov sú nateraz k dispozícii tri slovenské prísahy (dve z Prešova, 1759 a 1809, a zo Sabinova). Na druhom mieste, z hľadiska početnosti, sú prísahy mestských mlynárov a ich spolupracovníkov. Dohromady ide o deväť textov mlynárskych prísah z regiónu a dve prísahy pre tovarišov (obe z Prešova). V Prešove sú súčasťou zbierky aj špeciálne články charakterizujúce povinnosti mlynára. Ich predčítanie bolo zjavne spojené s odriekaním prísahy. Tretiu najpočetnejšiu skupinu tvoria prísahy používané pri prijímaní meštianskych práv, ktoré sú zastúpené dvanástimi príkladmi – z každého mesta minimálne jedna, počet navyšuje najmä bardejovská zbierka, kde je v 18. storočí zachovaných viacero prepisov takejto prísahy. Z Prešova a Levoče sú zachované po dva varianty textu vzhľadom na to, že z oboch miest máme k dispozícii aj viacero kníh s prísažnými formulami. Početné sú aj prísahy pre hajdúchov, ktorých je zachovaných sedem. Z takéhoto rozloženia možno vyvodiť niekoľko záverov. Z hospodárskeho hľadiska je zjavné, že mlyny a lesné hospodárstvo patrili medzi najvýznamnejšie mestské majetky – nepoukazuje na to len

[192] Z kvantitatívneho hľadiska sa problematike venovala Olga Wiedermannová: K národnostnému vývoju Prešova v 18. a v prvej polovici 19. storočia. In: *Historia Carpatica* : *Zborník Východoslovenského múzea v Košiciach*, 1984, roč. 15, s. 151 – 158.

[193] MV SR, ŠA PO – p. PO, f. MMS, sign. 106.

Monumenta linguae Slovacae.indd 131 28. 1. 2019 10:29:07

kvantitatívne zastúpenie prísah pre pracovníkov v týchto oblastiach, ale často aj ich rozsah a pomerne detailné spísanie ich povinností. Pri oboch profesiách takmer úplne prevažuje slovenčina, čo napokon nie je prekvapujúce, keďže súčasťou pracovnej náplne boli intenzívne kontakty s vidieckym prostredím. Dôležitým poznatkom je aj častý výskyt prísah pre nových mešťanov v slovenčine, a to aj zo skoršieho obdobia. To ukazuje, že mestá boli otvorené príchodu nových členov do komunít aj zo svojho slovenského zázemia a prinajmenšom pri prijímaní meštianskych práv sa postupovalo flexibilne a v praxi sa nie vždy kládli prekážky prišelcom.

Práve v kontexte vyššie opísaného demografického a politického vývoja sa tak slovenský jazyk postupne čoraz viac etabloval v písomnej komunikácii v oficiálnej sfére a získaval vyšší sociálny status v mestskej komunite. Aj vzhľadom na vidiecke zázemie všetkých hornouhorských miest bola navyše jeho znalosť celkom praktickou záležitosťou. O sociálnej a kultúrnej podmienenosti svedčí napokon aj citát Ferenca Kazinczyho, reformátora maďarského jazyka, ktorý pri spomienke na svoje študentské roky v Prešove v druhej polovici 18. storočia uvádza, že právnici, duchovenstvo a študenti hovorili latinsky, šľachtici maďarsky, mešťania nemecky a všetci po slovensky.[194]

Niektoré možné závery

Z doterajšej analýzy prísah ako špecifického typu prameňa teda vyplýva ich nezanedbateľná úloha v spoločnosti raného novoveku. Pôvodne v mestskom prostredí slúžili na zdôrazňovanie zásad mestského spolužitia a stručné formovanie akéhosi spoločensko-politického programu pre prijímateľov meštianskeho práva. Neskôr boli využívané rôznymi politickými i konfesionálnymi aktérmi, zvyčajne s cieľom pomocou nich budovať istú formu disciplíny či povedomia v jednotlivcoch odriekajúcich prísahy.

Pri kandidátoch na posty v magistráte k tomu pristupovalo sprostredkovanie vedomia o zodpovednosti za svoje konanie voči panovníkovi i komunite mešťanov. Pri celej škále rôznych zamestnancov magistrátu prísahy navyše prinášajú zaujímavé svedectvo o náplni práce na jednotlivých postoch. Vždy znovu sa objavujúcim motívom je dôraz na rozlišovanie osobného záujmu jednotlivca a tak povediac verejného záujmu, ktorý vyplýval z podstaty vykonávaného úradu. V prípade ich konfliktu prísahy vždy zdôrazňovali potrebu uprednostniť záujem verejný, čím prispievali k formovaniu povedomia spoločenskej príslušnosti v danej komunite a verejnom priestore.

194 *„Eperjest nevezetessé teszi az is, hogy itt négy nyelv van divatban. Az igazság emberei és a papság s a tanítók és tanúlók mindig deákul beszélnek, az uraságok magyarúl is, a polgárság németűl, és tótúl minden.“* Ferenc Kazinczy: *Pályám emlékezete*. Első könyv, Első szak, 20 (rok 1781). [dostupné online] http://mek.oszk.hu/07000/07016/html/84 (posledný prístup 30.10.2018).

Monumenta linguae Slovacae.indd 132 28. 1. 2019 10:29:07

Okrem toho zároveň slúžili ako nástroj na dosahovanie svetonázorovej unifromity, čo najmä v období konfesionálneho rozdelenia malo nemalý význam. Špecifickými formuláciami sa mohli stať nástrojom, pomocou ktorého boli príslušníci jedného spoločenstva eliminovaní z aktívnej účasti na politickom živote, zatiaľ čo iným sa otvárali nové možnosti.

Ako také sú prísahy rečovými aktami, a teda nezanedbateľnou je aj ich jazyková stránka. Zaujímavým sa tak stáva sledovanie vývoja jazykovej, národnej a do istej miery aj konfesionálnej situácie v mestských komunitách, ktorých obyvateľstvo sa vyznačovalo jazykovou rôznorodosťou. Prísahy boli svedectvom o zmenách v sociálnych a kultúrnych rolách, ktoré v danom prostredí jednotlivým jazykom prislúchali. Najmä v priebehu 18. storočia na nich možno pozorovať vzrastajúci význam slovenského jazyka i v prostredí doposiaľ lingvisticky konzervatívne nemeckých hornouhorských slobodných kráľovských miest. Tento vývoj opodstatňuje publikáciu prísah ako prvého kroku v edícii zameranej na jazykové pamiatky predspisovných kultúrnych variet slovenského jazyka.

Monumenta linguae Slovacae.indd 133 28. 1. 2019 10:29:07

Pavol Žigo

Jazyková charakteristika slovenských prísah z novoveku

Hodnota rukopisných prísah východoslovenskej proveniencie zo 16. – 18. storočia spočíva okrem ich faktografickej a historiografickej povahy aj v množstve jazykovo relevantných prvkov, ktoré sú svedectvom rozvoja, ale najmä fungovania jazyka v spoločensky, administratívne, vzdelanostne, konfesionálne aj jazykovo nerovnorodom prostredí. Archívne pramene, ktoré našou edíciou sprístupňujeme, sú z jazykovedného hľadiska obrazom mnohotvárneho diskurzu, v ktorom sa v domácom jazyku formovali dobové žánre. V tomto prostredí sa zvyšovali aj nároky na jazyk, ktorý v tom čase ešte nebol jednotný, kodifikovaný a z hľadiska spoločenských a komunikačných potrieb sa vyznačoval aj snahou o zrozumiteľnosť, stabilizáciu normy a funkčnosť jej prvkov. Napriek tejto snahe sa však jazyk pamiatok, v akom sa nám zachovali v písomnej podobe, ešte vyznačoval vysokou mierou variantnosti. Vyplývala z dobovej snahy splniť kritériá žánrov a všetkých predpokladaných jazykových funkcií, najmä však z administratívno-právneho, ale aj z etického a morálneho aspektu. Jazyková interpretácia pamiatok z predspisovného obdobia slovenčiny je podmienená množstvom vonkajších aj vnútorných vplyvov, odrážajúcich kontakty jazyka a jeho používateľov so svojím najbližším ale aj vzdialenejším okolím. Spoločným znakom písomných prameňov, ktoré sa zachovali ako administratívno-právne dokumenty svetského aj duchovného charakteru, je ich dokumentačná funkcia s adekvátnou právnou funkciou. Okrem svojej faktografickej povahy sú tieto dokumenty vzácnym zdrojom poznávania spoločnosti nielen z hľadiska dobovej správy a povinností súvisiacich s ňou, z aspektu vlastníckych vzťahov, rozsahu majetkov, ich spravovania, hospodárenia na nich, obrany a ochrany či množstva ďalších činností, ale aj z hľadiska jazykovej identifikácie obyvateľstva. Jeho spoločenské rozvrstvenie si s ohľadom na zabezpečenie vtedajšej verejnej správy vyžadovalo zrozumiteľnosť administratívno-právnych textov najširšiemu obyvateľstvu. V takomto spoločenskom, hospodárskom, ekonomickom aj právnom prostredí domáci jazyk – v našom prípade slovenčina – začal postupne nadobúdať verejnú funkciu. Na rozdiel od základnej komunikatívnej funkcie sa oblasť verejnej komunikácie vyznačovala množstvom nových prvkov, ktoré ovplyvnili celkom prirodzený a spontánny vývin slovenčiny. Zo všeobecného hľadiska ide o také prvky, ktoré pri každodennom živote rurálneho charakteru nebolo potrebné poznať a používať ich, pretože nesúviseli so základným dorozumievacím

Monumenta linguae Slovacae.indd 134 28. 1. 2019 10:29:07

procesom v rámci poľnohospodárskych či elementárnych remeselných prác. K odlišnej jazykovo-komunikačnej situácii dochádzalo vtedy, ak bolo treba zrozumiteľným spôsobom vyjadriť a v administratívnej podobe, písomne, zdokumentovať pracovné povinnosti, odovzdávanie dávok, rozsah úľav, prechod majetku predajom alebo dedením v množstve ďalších svetských a neskôr aj duchovných žánrov ako nositeľov typických znakov, štýlovo primerane diferencujúcimi útvarmi. Z hľadiska dejín jazyka tak dochádzalo k postupnej dobovej stratifikácii slovenčiny, ktorá sa od prelomu 15. a 16. storočia začala vyznačovať výraznou polarizáciou súkromnej a verejnej komunikačnej sféry vidieckeho charakteru s typickou slovnou zásobou domáceho, t. j. slovanského pôvodu. Do nej postupne prenikali pod vplyvom remeselníckej a pastierskej vrstvy obyvateľstva slová cudzieho pôvodu. Popri tomto procese v mestskom a vzdelaneckom prostredí dochádzalo vo vzdelaneckom, najmä mestskom prostredí, k rozvoju žánrov administratívneho a právnického štýlu, zvyšovala sa potreba jeho zrozumiteľnosti rozširovaním o nové prvky domáceho aj nedomáceho pôvodu a domáci jazyk začal nadobúdať verejnú funkciu. Na jeho postupný rozvoj vplývalo množstvo vonkajších aj vnútorných činiteľov tým, že plnili stimulačnú funkciu viacerými spôsobmi, najmä však prienikom a adaptáciou slov nedomáceho pôvodu do vznikajúcich a rozvíjajúcich sa žánrov v slovenskom jazykovom prostredí a súčasne aj podnecovaním používateľov slovenčiny, aby na domácom jazykovom základe využitím slovotvorných prostriedkov vytvárali zrozumiteľné a funkčné výrazy domáceho pôvodu a nimi rozvíjali a kultivovali svoj materinský jazyk. Interakciou týchto zložitých vývinových procesov slovenčina postupne začala napĺňať spoločenskú funkciu jazyka verejnej komunikácie s adekvátnym rozvojom štýlov a žánrov.

V rámci tohto zložitého procesu, s ohľadom na mieru vonkajších vplyvov a postupný proces formovania sa predspisovných útvarov, sa v dejinách spisovného slovenského jazyka rozlišujú dve základné obdobia: 1. staršie predspisovné obdobie, prekrývajúce sa približne so staršou etapu uhorského feudalizmu (11. – 15. stor.) a charakteristické bolo preň postupné kultivovanie slovenčiny v ústnej podobe popri paralelnom používaní latinčiny vo vyšších štýloch a postupné prenikanie češtiny na Slovensko; 2. mladšie predspisovné obdobie, zhodujúce sa s obdobím začiatkov rozpadávania sa uhorského feudalizmu, doznievania humanizmu a nastupujúcou renesanciou a barokom. V mladšom predspisovnom období sa postupne utvárala a rozvíjala písaná podoba slovenčiny a neskôr sa celkom prirodzene objavujú aj po slovensky tlačené, najmä písané texty.

Monumenta linguae Slovacae.indd 135 28. 1. 2019 10:29:07

Slovenčina ako dorozumievací prostriedok nositeľov tohto jazyka sa v predspisovnom období rozvíjala splývaním viacerých vývinových línií s hlavnými znakmi nadväznosti na svoj genetický základ plniaci bežnú komunikatívnu funkciu nižších spoločenských vrstiev s postupným kultivovaním sa prostriedkov, nadobúdajúcich širšiu spoločenskú platnosť a záväznosť vo verejnej komunikácii limitovanú špecifikáciou významov a perspektívou k adekvátnej štýlovej a žánrovej diferenciácii jazyka, ktorý v adekvátnej miere rešpektuje funkčné prostriedky domáceho aj nedomáceho pôvodu v liturgických žánroch, v oblasti cirkevnej aj štátnej správy, diplomacie, dobovej vedy, náučnej aj umeleckej spisby[195]. Z odborného hľadiska sa tento proces vníma ako formovanie sa kultúrnych predspisovných útvarov, ktoré nadobúdali nadnárečovú povahu, t. j. presahovali pôvodné nárečové hranice základných dorozumievacích útvarov, nárečí. Nadnárečová povaha žánrov, ich verejný charakter a štýlová diferenciácia sa mohli rozvíjať len v prostredí, ktoré sa vyznačovalo primeraným stupňom vzdelanosti, ovládania nielen latinčiny ako oficiálneho jazyka, ale najmä poznania domácej kultúry, administratívy, hospodárstva a viery. Funkčne tieto spoločenské a hospodárske posty zaujímali stredné a nižšie vrstvy honorácie či gramotného obyvateľstva slovenského pôvodu, nižšie duchovenstvo, notári, pisári, učitelia[196]. Vidiecke, rurálne prostredie sa stalo východiskom kultivovania slovenčiny na základe starších tradícií ľudovej slovesnej tvorby, v mestskom, feudálnom dvorskom a vzdelaneckom prostredí sa kultivovali a rozvíjali najmä pastoračné a administratívno-právne žánre verejného styku. Pretože vo vtedajšom Uhorsku nebol dostatok hospodárskych, vzdelaneckých a kultúrnych centier, v ktorých by sa posilňovala jednotná jazyková norma, žánre kultúrnej slovenčiny 15. – 18. storočia sa vyvíjali vo väčších nadnárečových celkoch, napriek tomu sa vyznačovali veľkou variantnosťou, odrážajúcou znaky základných slovenských jazykových makroareálov – stredoslovenského, východoslovenského aj západoslovenského.

Kultúrna východoslovenčina

Významným znakom verejnej komunikácie v jej staršom aj mladšom období bola skutočnosť, že jednotlivé žánre nadnárečovej povahy, napriek tomu, že si zachovávali typickú východoslovenskú hláskoslovnú aj tvaroslovnú identitu, nevznikali „zhora“, t. j. inštitucionalizovanou,

[195] Izidor Kotulič: O formovaní kultúrneho jazyka slovenskej národnosti. In: *Jazykovedný časopis*, roč. 19, 1968, s. 139.

[196] Z chronologického hľadiska možno predpokladať, že najstaršie žánre verejnej komunikácie sa v slovenskom jazykovom prostredí začali formovať najprv v ústnej podobe v ľudovom prostredí možno už od 11. storočia, resp. z hľadiska polarizácie vidieckej a mestskej orientácia obyvateľstva od 12. storočia aj v prostredí mestských vzdelancov.

Monumenta linguae Slovacae.indd 136 28. 1. 2019 10:29:07

preskripčo-prototypovou formou, ale sa formovali v aktívnom rečovom procese, rozširujúcom domáci, základný komunikačný – nárečový základ o výrazy nadnárečovej povahy a povyšujúce jazyk do živej verejnej funkcie. Podoby jednotlivých žánrov – ako sa zachovali v archívnych prameňoch – neboli ešte jednotné, preto ich jazyk v staršom aj mladšom predspisovnom období kvalifikujeme ako nenormalizovanú kultúrnu východoslovenčinu. S ohľadom na dejiny vedy sa nadnárečové prvky v textoch tejto povahy identifikovali ako znaky literárneho jazyka[197]. Pojem *literárny* však bol v tomto kontexte veľmi všeobecný a významovo akoby sa obmedzoval len na žánre umeleckého štýlu, menej vystihoval podstatu vecných – administratívno-právnych žánrov. Výstižnejším a dodnes používaným pojmom na tento typ zápisov je ich pomenovanie spojením *kultúrna slovenčina* s areálovými prívlastkami kultúrna stredoslovenčina, kultúrna východoslovenčina, kultúrna západoslovenčina, ktoré do terminológie ako prvý zaviedol a funkčne charakterizoval I. Kotulič[198].

Jazyková charakteristika prísah

Texty, ktoré obsahuje tento zväzok edície, sú žánrovo vymedzené. Ide o prísahy, ktorých obsah sa zachoval v písanej podobe a zahrnuje jazykový základ zemplínskych a abovských nárečí. Ich prirodzená komunikačná funkcia však nemohla vyhovovať všetkým nárokom na verejnú komunikáciu a nespĺňala jej žánrové kritériá, preto sa toto jazykové východisko kultivovalo prvkami administratívno-právnej povahy, presahujúcimi nielen východoslovenský jazykový areál, ale aj množstvom prvkov z iných jazykov. Išlo najmä o slovnú zásobu, ktorá bola z významového hľadiska známa v úradných jazykoch – latinčine, nemčine, čiastočne aj češtine a poľštine – a nemala v domácom jazyku funkčne adekvátne synonymá, t. j. slovenské, resp. slovanské významové pendanty. Podrobnejšia analýza prísažných formúl z hľadiska ich súčasnej interpretácie potvrdzuje dve základné vývinové dimenzie – diferenciačnú a integračnú. Diferenciačná – s ohľadom na ostatné slovenské jazykové územie – sa typickými prvkami z oblasti hláskoslovia, tvaroslovia a slovnej zásoby oproti integračnej tendencii, ktorej podstatou bolo prenikanie nadnárečových prvkov do jazykových prejavov. V zápisoch, ktoré v rámci našej interpretácie identifikujeme ako kultúrne predspisovné útvary, sa vyskytuje množstvo prvkov typických, resp. vnútorne integrujúcich celý východoslovenský areál. Z jazykovedného

[197] Jozef Štolc: Jazyk levočských slovenských prísah zo 16. – 19. storočia. In: *Jazykovedný sborník Slovenskej akadémie vied a umení.* Bratislava, Nakladateľstvo SAVU 1951, s. 206.

[198] Izidor Kotulič: K pojmu „kultúrna slovenčina". Príspevok k metodologickej problematike výskumu písomne nedoloženej kultúrnej slovesnosti. In: *Philologica*, roč. 23 – 24, 1971 – 1972, s. 293 – 305.

Monumenta linguae Slovacae.indd 137 28. 1. 2019 10:29:07

hľadiska ich možno podľa povahy zoskupiť do oblasti hláskoslovia, tvaroslovia a slovnej zásoby.

Hláskoslovie

V súvislosti so žánrami, ku ktorým patria aj prísažné formuly, treba zdôrazniť, že naše interpretácie sa opierajú o písané texty, na základe ktorých možno len predpokladať, resp. rekonštruovať podobu jazyka verejnej komunikácie, resp. žánrov právnického štýlu. Tieto charakteristické črty historických prameňov treba mať na zreteli preto, že ide o jazyk písomného styku. Napriek tomu, že ide o úradnú, verejnú povahu zápisov, ich formálna stránka bola ovplyvnená tým, že v čase ich vzniku jazyk nebol kodifikovaný a veľký vplyv mala na formu zápisov aj vzdelanostná úroveň ich autorov. Časti prísah, ktoré v tomto zväzku uverejňujeme, spracovali na dobovo adekvátnej úrovni, t. j. v súlade s metodológiou jazykovej interpretácie historických zápisov, viacerí slovenskí jazykovedci. K formálne a obsahovo vyčerpávajúcej charakteristike časti našej problematiky – jazykovej stavbe levočských prísažných formúl zo 16. – 19. storočia – patria štúdie J. Štolca a P. Horvátha *Levočské slovenské prísažné formuly zo 16. – 19. storočia* a *Jazyk levočských slovenských prísah zo 16. – 19. storočia*[199]. Návratmi k pôvodným opisom pamiatok, časti ich prepisu, interpretácii a obrazovým ilustráciám boli najmä príspevky J. Skladanej[200] a J. Doruľu[201]. Štolcova charakteristika levočských prísažných formúl bola zameraná najmä na ich formálnu stránku, hláskoslovnú a tvaroslovnú charakteristiku a na oblasť slovnej zásoby. K tomuto opisu levočských formúl sa ambicióznym názvom svojho príspevku vrátila J. Skladaná konštatovaním, že nie je jej zámerom „*…opakovať celú analýzu najmä prvých troch oblastí, teda pravopisu, hláskoslovia a morfológie…*“, ale že chce spomenúť „*…iba niektoré javy typické pre skúmanú pamiatku*“ s ťažiskom na lexiku a pokúsi sa „*…zhodnotiť pamiatku všeobecnejšie z hľadiska celkového vývinu slovenského jazyka…*“[202]. V časovom odstupe viac ako štyroch desaťročí od Štolcovho a Horváthovho opisu autorkina snaha „*o analýzu levočských prísah zo širšieho aspektu a o ich zaradenie do toho radu slovenských jazykových pamiatok…*“[203] ostala na mŕtvom bode – pri všeobecnom konštatovaní o „*výraznom vplyve češtiny, ktorá od 15. storočia prevzala v písomnom*

[199] Jozef Štolc: Jazyk levočských slovenských prísah zo 16. – 19. storočia, s. 197 – 247.
[200] Jana Skladaná: Jazyk levočských prísažných formúl zo 16. – 19. storočia. – In: *Kniha '97 – '98*. Ed. Miroslava Domová. Martin : Matica slovenská, 2000, s. 225 – 228.
[201] Ján Doruľa: O jazyku starších slovenských písomností zo Stropkova. In: *Stropkov. Monografia mesta*. Ed. Ján Beňko a kol. Martin : Gradus, 1994, s. 279 – 287; Ján Doruľa: O jazyku slovenskej feudálnej národnosti v 15. – 18. storočí. In: *Jazykovedný časopis*, roč. 28, 1977, s. 46 – 52.
[202] Jana Skladaná: Jazyk levočských prísažných formúl zo 16. – 19. storočia, s. 225.
[203] *Tamže*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 138 28. 1. 2019 10:29:07

styku úlohu latinčiny". Žiaľ, napísať viac, ako o vzťahu českých a slovenských lexikálnych prvkov uviedol J. Štolc[204], sa autorke nepodarilo.

Naša interpretácia jazyka prísah východoslovenskej proveniencie si nekladie za cieľ vymenúvať formálne znaky, t. j. grafickú podobu zápisov, resp. opis jednotlivých javov. Tieto zásady sú s ohľadom na predspisovné obdobie slovenčiny spracované vo viacerých príručkách[205]. Našou snahou je charakteristika mentálneho prostredia, v ktorom zachované texty vznikali, resp. v ktorom bol ich obsah funkčný nielen z hľadiska pomeru medzi klasicky ponímanou češtinou a slovenčinou, ale najmä s ohľadom na sociálny aspekt heterogénneho jazykového prostredia vtedajšieho Spiša a Abova, výrazne ovplyvneného nemeckou baníckou tradíciou, poľským hospodárskym a vo veľkej miere aj konfesionálnym prostredím, ktoré formovalo vývin domácej správny a modifikovalo jej jazykové prostriedky, reagujúce na meniace sa a v konkrétnom čase dominujúce spoločenské faktory. Treba si uvedomiť, že množstvo typických znakov, zachovaných v prísažných formulách, súvisí s konfesionálnou príslušnosťou obyvateľstva a odráža zmeny, posuny, resp. znaky, ktoré z ideologických dôvodov a možno ani z hľadiska vtedajšieho hlbšieho vedeckého poznávania nebolo možné v polovici päťdesiatych rokov minulého storočia, keď J. Štolc svoje štúdie písal, publikovať. Vyčerpávajúcim spôsobom však autor rozsiahlej štúdie charakterizoval grafickú stánku pamiatky, variantnosť zapisovania jednotlivých hlások rozličnými pisármi.[206]

Z oblasti hláskoslovia je typickým integračným prvkom východoslovenskej jazykovej oblasti neprítomnosť slabičných spoluhlások *l, r,* t. j. sprievodných samohlások pri týchto konsonantoch. Z množstva relatívne pravidelne sa vyskytujúcich záznamov uvádzame niekoľko príkladov typu *kers, zkerz, zkerze, skerz, skerze, kerwy, kerčmara, po kerčmach hodic, zaderžim, (magu) deržit, (budem) deržit, štwertu/ štwartu, ku swatemu kerstu, werchnosti / werchnosty, miloserdňe, opaterni, ku opaternosti, (duchodek) tarhowniczky, wtarhowy (czas), (duchodek) zarno, karmnikoch, na čas karmene a pogene byli, krew, slunka,* resp. *hliboko, hlipssy.* Prienikom vonkajších hláskoslovných javov do textov sú príklady z iného jazykového prostredia, napr. *smrt, krčmach, twrdu,*

---

[204] Jozef Štolc: Jazyk levočských slovenských prísah zo 16. – 19. storočia, s. 218 – 221.

[205] Rudolf Krajčovič: *Textová príručka k dejinám slovenského jazyka*. Bratislava : SPN, 1979, s. 100 – 124. J. Jozef Novák a kol.: *Paleografická čítanka*. Martin : Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť, 2001, s. 6 – 13. Rudolf Krajčovič a Pavol Žigo: *Príručka k dejinám spisovnej slovenčiny*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2015, s. 77 – 85.

[206] Jozef Štolc: Jazyk levočských slovenských prísah zo 16. – 19. storočia, s. 197 – 198.

Monumenta linguae Slovacae.indd 139 28. 1. 2019 10:29:07

vyplniti, zkrz, bez utršku, Krstianska/ Krstanska[207] popri *Kresztyanszka*, ktorými možno ilustrovať práve nadnárečovú povahu textov. Prenikanie týchto nadnárečových prvkov môže byť aj dôsledkom pisárskeho vplyvu (v niektorých prípadoch nemožno eliminovať ani poľský vplyv: *pelne, zupelna, vypelnim*). Výrazným integračným znakom východoslovenského jazykového územia je aj pravidelná hláskoslovná zmena *ď* > *dz*, *ť* > *c* (asibilácia), ktorá sa vnímala ako prirodzená súčasť jazyka a v takejto podobe sa vyskytuje aj v sledovaných textoch: *wysluhowac, byc, oznamic, warovac, celatko, (dachy) meczene, čelac, pracelstwo, nepracelstwo, pečecu, czeleczynu, mlaczyt, kadze, uctic, obracim, ku hacy, scahnute, ludzom, posščipac, scesce, česc, sprawedliwosci, radze, ku sskodze, ňeroscelnej, czeczy*[208] s alternatívnym vonkajším vplyvom na východoslovenský jazykový základ a zriedkavým výskytom neasibilovaných tvarov (*werchnosty, byt, na warte, dedina, na dedine, deti*) ako znakov vonkajšieho vplyvu, resp. pisárovej proveniencie.

V oblasti tvaroslovia je s ohľadom na výsledky hláskoslovného vývinu – zánik kvantity – typickým prvkom tvarov podstatných mien stredného rodu krátka koncovka v nominatíve singuláru: *porozumeňe, zbože, kureňe…* Osobitným javom, ktorý by sa z dnešného pohľadu dal identifikovať ako špecifický sociolingvistický prvok, je *zmena ch* > *h*, typická práve pre spišskú oblasť. Pôvod tejto zmeny identifikoval v opisoch levočských prísah už J. Štolc[209] ako jav s koreňmi v typickom heterogénnom mestskom prostredí spomenutého areálu, v ktorom žilo obyvateľstvo nemeckého a maďarského pôvodu. Najmä Maďari vyslovovali v slovenských slovách namiesto hlásky *ch* hlásku *h*[210] . Tento jav sa v menšej miere paralelne vyskytuje aj v niektorých slovách stredoslovenského aj západoslovenského nárečového areálu (*paholok, nahať* pôvodne *nechať;* slovo *hoci,* pôvodne rozkazovací spôsob od slovesa *chcieť* = *choci*)[211]. Uvedená zmena je v analyzovaných prísahách zaznamenaná dôsledne, takže sa vnímala ako prirodzený jazykový prvok: *hotár, horosty, hitro, hižki, z hudobnim, hudobnemu, nezohabim, verhnosti, duhotkoch, ňeh, na roľah, Duhu svatem*. So zmenou *ch* > *h* súvisí aj opačný jav – nahrádzanie hlásky *h* hláskou *ch*: *(zkerze) Bocha žiwecho, Ducha Swatecho, ludske pochlidany, zachinem, k/osochu* a pod. Tento jav však už má opačný pô-

[207] Dodnes používaná podoba *kresťanský* sa napriek neprítomnosti slabičných hlások *r, l* vo východoslovenskom jazykovom areáli vnímala ako poslovenčená podoba českého výrazu *křesťanský* a za nadnárečovú formu slovenskej proveniencie sa považovala podoba *krsťanský* (analogický derivát od slova *krst*), ktorá sa šírila aj zásluhou tlačeného vydania Ostrihomského rituálu z r. 1625.

[208] = „dzeci", t. j. *deti.*

[209] Jozef Štolc: Jazyk levočských slovenských prísah zo 16. – 19. storočia, s. 209.

[210] Eugen Pauliny: *Dejiny spisovnej slovenčiny*. Bratislava : SPN, 1983, s. 294.

[211] *Tamže*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 140 28. 1. 2019 10:29:07

vod, je výsledkom snahy zachovať pôvodný stav aj na miestach, kde hláska *h* nebola výsledkom vývinu pôvodnej archifonémy[212]. Takáto tendencia v jazyku nie je ojedinelá a na ilustráciu možno uviesť paralelný vývin inej hlásky pod vplyvom nemecky hovoriaceho obyvateľstva – sekundárne mäkčenie v stredoslovenských banských lokalitách okolia Banskej Bystrice, kde pod vplyvom hovorenej reči domáceho obyvateľstva banícke obyvateľstvo nemeckého pôvodu prijímalo mäkké konsonanty vo väčšom rozsahu, ako bol ich pôvod. Tieto formy potom prenikli aj do domáceho jazyka, spôsobili vznik „mäkkého nárečia" a dodnes sa zachovali v podobách typu *žeňi, ťie, pekňí, ťeras*[213]. Vplyv nemčiny sa v niektorých detailoch premietol aj do formálnej stránky spišských prísah – do zapisovania hlásky *c* písmenom *z*: *umensovaz, poslusnosz, vigeviz*…

Tvaroslovie

Samostatnou kapitolou jazykovej charakteristiky predspisovných prísah spišského a abovského jazykového areálu sú ich tvaroslovné znaky. Nimi možno identifikovať aj charakterizovať proces formovania sa kultúrnych predspisovných útvarov na rozsiahlejšom území v tom, že sú nositeľmi abstraktného myslenia svojich používateľov a zo všeobecnojazykovedného hľadiska sa často označujú za komunikačnú dominantu. Tento ich prívlastok vychádza z toho, že gramatickou koncovkou konkrétny tvar nadobúda funkciu vetného člena a označuje vykonávateľa deja, jeho trpiteľa, prostriedku na vykonanie deja, je adresátom, identifikátorom dejových okolností. Rozsiahlu problematiku gramatickej stavby kultúrnych predspisovných útvarov východoslovenskej proveniencie preto touto našou charakteristikou – s ohľadom na celkový zámer projektu – považujeme za začiatok nazerania na zložitý proces stabilizácie jazyka verejných žánrov v konkrétnom areáli v priebehu dvoch-troch storočí pred kodifikáciou slovenského jazyka. Poznatky, ku ktorým nás privedú analýzy a interpretácie pramenného materiálu, bude potrebné integrovať s doterajšími vedomosťami o jazykovej povahe príbuzných aj odlišných žánrov rovnakého areálu, ale aj jeho okolia. Preto znaky, ktoré sa zachovali v prísahách spišského a abovského areálu, bude potrebné identifikovať, porovnať a syntetizovať v kontexte doterajších poznatkov o vývine a stabilizácii kultúrnych predspisovných útvarov východoslovenského jazykového územia.

V analyzovaných prísahách sa vyskytujú typické východoslovenské gramatické koncovky nominatívu plurálu substantív *Panowe Arendatorowe, uczňowe* súčasne s tvarmi českej proveniencie *lide*, resp. aj stredoslovenského pôvodu formy *ludia, uczňia*. V textoch sa vyskytujú nadnárečové

[212] Prirodzenej zmeny g > h.
[213] Podrobnejšie pozri Eugen Pauliny: *Dejiny spisovnej slovenčiny*, s. 290.

Monumenta linguae Slovacae.indd 141 28. 1. 2019 10:29:07

podoby datívu singuláru *ku protiwenstwi, požiawani, mleti,* zachovali sa prirodzené východoslovenské tvary lokálu singuláru typu *na polu, pri mestu, vofpokoju, v mojim mlyne, v tymto* popri nadnárečových podobách *Po klepani, w powolani,* v ženskom rode slova *kúpeľ*: *po każdeg Kupely.* Typickým východoslovenským tvaroslovným javom je unifikácia gramatických koncoviek v jednotlivých pádoch a rodoch podstatných mien v množnom čísle. Tento prirodzený znak východoslovenského jazykového základu sa veľmi dôsledne a intenzívne odrazil vo všetkých analyzovaných prísahách. Z množstva písomných pamiatok uvádzame príklady spontánnych foriem podľa jednotlivých pádov:

genitív plurálu: (*od*) *dežmaroch, Wyno zdriždoch nezberem, zokrussynoch, Karczmoch, od Mesarczoch, napraweny Czestoch, z Wozach, gich Mylosty Lesnich Panoch, skerze Mestyckich Lesnykoch, Bez dozwoleny predrečenich Panoch, do Rukoch mogich, ze skterich ale Deskoch, Počet Robotnikoch, pri obrabgani Winicoch, od Panoch Inspectoroch, do Rachunkoch, z nedostatku Materialnich Wecach, u Panoch Inspectoroch, na stranu tutegssich Panoch kupcoch, skerze Karčmaroch, zkerz Knotoch, od Šmecoch, z ruk Panoch Inspectoroch.* Popri týchto vysoko frekventovaných tvaroch východoslovenskej proveniencie sa v záznamoch vyskytli aj nadnárečové gramatické tvary genitívu plurálu mužských podstatných mien s koncovkou *-ov*: *dla darow, 26 kablow*[214], *panow,* resp. *-uv*: *artikuluw, weznuw, daruw,* ktoré možno kvalifikovať aj ako hybridné tvary so stopami českej pisárskej tradície;

datív plurálu, ktorý sa v unifikovanej východoslovenskej podobe vyskytuje zriedkavejšie, častejšie sú regulárne nadnárečové tvary (*ku gegich Rachunkoch* popri *Drabantum poslussny budem*);

akuzatív plurálu: *cizich žebrakoch poznawal, cizich Žebrakoch… …y Cziganoch nedopustim, nagatich Furmanoch prisilim, ginich Dobrodincoch prisilim, Na Robotnikoch, Rubačoch pozor dam, Gestly by sem ale Mlackoch zpozorowal, skerz Towarissoch, aneb Učnoch, Towarissoch tehda lem gedine Mladencoch a ženatich we Mline nikda terpic a Učnoch od dwoch wic trimat ne budem, Robotnikoch ku winicom potrebnich,* v slovách nedomáceho pôvodu prevažuje snaha o adekvátnu nadnárečovú koncovku: *skerze Aresstantuw*;

lokál plurálu: *w Branoch, na Bečkoch (w Piwnicy), po šmecoch, w Karčmoch złożene budu, nawseckich Weczoch.* V ojedinelých prípadoch sa slová latinského pôvodu – pravdepodobne pod vplyvom pisára – zachovali v textoch ako nesklonné (*podle Inventarium, s Diarium Pana Kuratora*).

[214] *kabel* = gbel, kubulus; dutá miera na sypaniny objemu 159 litrov, resp. plošná miera, na ktorú sa tento objem zaseje; *Historický slovník slovenského jazyka* (ďalej *HSSJ*). Ed. Milan Majtán. Bratislava : Veda 1991 – 2008, 7 zv., tu zv. 2, s. 8.

Monumenta linguae Slovacae.indd 142 28. 1. 2019 10:29:07

Formálnou aj štruktúrnou variantnosťou sa vyznačujú tvary infinitívu, kde sa popri domácich asibilovaných tvaroch *wysluhowac, byc, oznamic, warovac* vyskytujú aj nadnárečové neasibilované podoby *Chranyt, Warowat, trimat, mlaczyt,* resp. pravdepodobne pod vplyvom češtiny často použité tvary *hledaty, Pomahaty, zabraty, Prigity, Wibiraty, Klasty, oddality, usilowaty, opatrowaty, chranity, branity, maty, sprawowaty.*

Typickými areálovými znakmi analyzovaných prísah je výskyt reduplikovaných predložiek *ze S konopach (zarno), ze skonopach, ze s prachom,* zámenné tvary typu *tehoto, nikemu, wssitkeho, mem* aj s prvkami protetického *j* – pravdepodobne pod vplyvom vonkajšej – českej tradície: *gistem, jako, gich* (*Milosti*), *gakssto, gine, ginich, ginsse…* a unifikácia koncoviek v pluráli zámen: *hodini mogo* (*statečne wypolnim*).

Lexika

Samostatný tematický okruh prísah tvorí ich slovná zásoba. Množstvo výrazov, ktoré sa v zápisoch zachovali, dokazuje mieru kultivovania vtedajšieho jazyka, jeho žánrovú diferenciáciu, významovú špecifickosť a funkčnosť jednotlivých pojmov. Lexika analyzovaných zápisov odráža mnoho areálových, spoločenských a vnútrojazykových vrstiev a medzijazykových vzťahov, ktoré sú svedectvom zložitých vývinových procesov s množstvom špecifických znakov. Výraznú skupinu tvoria výrazy domáceho pôvodu, v ktorých sa zachováva ich typická hláskoslovná podoba, význam slovného základu a špecifické slovotvorné postupy. Táto vrstva slovnej zásoby plnila základnú komunikatívnu funkciu administratívnoprávnych žánrov smerom k nižším spoločenským vrstvám aj k domácemu vzdelaneckému prostrediu. Napriek zrozumiteľnosti nadobúdala v konkrétnych žánroch svoj špecifický význam, ktorý sa často dá identifikovať len z kontextu. Preto sme pri identifikácii konkrétnych významov menej známych výrazov využili sedemzväzkový *Historický slovník slovenského jazyka* ako významné lexikografické dielo slovenskej historickej jazykovedy. Typickými prvkami sú v analyzovaných prísahách výrazy *Mestyczkeho*[215], *Traktowane*[216], *na Radnem dome*[217], *radneg*[218], *Hwozde*[219], *bes wssitkeho Oklamstwy, trimaty, nedoslobodym, zmerkugem*[220], *Srotar*[221], *Srotaty, od Srotany, Duchodek*[222],

[215] mestského.
[216] častovené, *HSSJ*, zv. 6, s. 78.
[217] radnici.
[218] radšej.
[219] klince.
[220] dám pozor.
[221] skladač sudov do pivnice.
[222] príjem, úžitok, *HSSJ*, zv. 1, s. 305.

Monumenta linguae Slovacae.indd 143 28. 1. 2019 10:29:07

Dochodek od pallirowana[223], *Wymlat*[224], *Hanysek*[225], *Skurwaczkyma Weczmy se bawily, runtowany*[226], *Tresbliwy / trisby*[227] *(żiwot prowazagicy), Drobisk*[228] *(żadni trimat nebudem), Ożralstwo, weksse, dostatečne witučely*[229], *Trud*[230], *do zamknuteg Buksi*[231], *Winclera*[232], *Tambora*[233], *ze Spirkem*[234], *Lampy, nezohabim*[235], *(na stranu) tutegssich Panoch, klatky*[236] (*a zamky*), *Zloczega, Wihwarky*. K tejto skupine výrazov možno pričleniť slová a tvary, ktoré presahujú hranice spišského či abovského nárečového areálu: *Budinku*[237], *Budynkoch, mestický, polnický, tutegssich, Prepatrym*[238], *zotrimam, zotrimac, zotrimowaty, nezotrymam, nagbaržeg, Sklepowe*[239], *Tunsse*[240] *Wyno, tunsse (zdrachssym Predawat), bacznost*[241], *Bačznost, zbacim, dissdge, ponagperw, missacz, od ludz, ludzom, žeme, wyslebodim / nedoslobodym, šmecoch, čiridy*. Kontakt s poľštinou dokazuje viacero príkladom hláskoslovnej povahy (výskyt hlásky *g: Bug, pomagaj,* pozri aj ďalšie príklady), hláskoslovné podoby slovies *bronic, dialac,* substantíva *miasta,* tvary adjektív a zámen *tegoto, ubogemu, bogatemu, tego, jego,* preložka *vedlug* a pod.

Slovenské kultúrne, hospodárske a duchovné prostredie sa od najstarších čias vyznačovalo intenzívnymi kontaktmi s češtinou a jej vplyvom na žánre verejného styku. Túto rozsiahlu problematiku možno s ohľadom na náš archívny materiál charakterizovať výraznou snahou o slovakizovanie češtiny, ktoré sa vo východoslovenskom kultúrnom prostredí prejavilo už na sklonku 15. storočia výskytom veľkého počtu slovakizmov v známom pastoračnom spise *Spišská kázeň*. Príčinou ústupu českých prvkov už od 15. storočia nebolo len nedostatočné praktické ovládanie vtedajšej češtiny na slovenskom jazykovom území, ale najmä silný vplyv formujúcich sa kultúrnych predspisovných útvarov a domáce jazykové prostredie. Po 15. stor. išlo aj o výrazné formovanie sa národného vedomia a s ním súvisiace snahy

[223] leštiť, čistiť, brúsiť, *HSSJ*, zv. 3, s. 455.
[224] množstvo získané vymlátením
[225] aníz, *Pimpinella anisum*
[226] spustošený, zničený
[227] trasľavý, rušný, *HSSJ*, zv. 6, s. 86.
[228] hydina
[229] dostatočne vykŕmený
[230] námaha, úsilie, *HSSJ*, zv. 6, s. 110.
[231] schránka na cenné predmety, pokladnica, *HSSJ*, zv. 1, s. 164.
[232] vinohradník, pestovateľ viniča, *HSSJ*, zv. 6, s. 377.
[233] tambora = brnkací hudobný nástroj, *HSSJ*, zv. 6, s. 20.
[234] s pierkom
[235] nezanechám, neopustím, *HSSJ*, zv. 7, s. 360.
[236] visacia zámka, *HSSJ*, zv. 2, s. 46.
[237] stavba, stavanie
[238] patriť = prezrieť, prehliadať, skúmať, *HSSJ*, zv. 3, s. 485.
[239] vzťahujúce sa na podzemné skladisko
[240] lacné, *HSSJ*, zv. 6, s. 122.
[241] ohľad, *HSSJ*, zv. 1, s. 105.

Monumenta linguae Slovacae.indd 144 28. 1. 2019 10:29:08

domácej honorácie uplatňovať domáci jazyk aj v písanej podobe. Napriek výraznej slovakizačnej tendencii sa aj v textoch 17. a 18. storočia, resp. až do praktického používania kodifikovanej podoby jazyka v 19. storočí, v písaných aj tlačených textoch vyskytovali české jazykové prvky, najmä gramatické slová, ako znak kultúrnej podoby jazyka. Túto tendenciu potvrdzujú aj spišské a abovské prísahy, v ktorých sa vyskytuje veľké množstvo spomenutých neplnovýznamových a gramatických prostriedkov českej proveniencie: predložka *krome,* príslovky *všudy, obzwlasstne, hnedky,* ale aj plnovýznamové slová *prelkne, prelknula, melčženliwy, vymluwa,* podoby zámen *kteryssto, takowy, nektery, neco,* resp. v českej hláskoslovnej podobe zapísané podoby *slib, lidem, cizimu,* české gramatické koncovky *krali, otci, s pilnosti* (= inštrumentál singuláru), ale najmä prechodníky a príčastia, ktoré sa v domácich hovorových prejavoch nepoužívali: *warujicze, nehledice, nepatrice, nepozorugicze.*

S ohľadom na funkčnosť jazyka, žánrovú príslušnosť prísah, významnú prítomnosť vplyvného obyvateľstva nemeckého pôvodu na Spiši sa domáci jazykový základ rozširoval o vrstvu slov, odrážajúcu správu miest a ich hospodársky život. Tieto slová nedomáceho pôvodu sa postupne stávali súčasťou administratívno-právnych žánrov, adaptovali sa nielen z významového hľadiska, ale aj slovotvorne, tvaroslovne a čiastočne aj významovo. Takúto skupinu tvoria také slová nemeckého pôvodu, ktoré neboli späté len so spišskou, abovskou či šarišskou oblasťou, ale aj s oblasťou stredoslovenských banských miest, resp. aj so západoslovenskou, resp. vo všeobecnosti s takým mestským prostredím, ktoré ovplyvnila prítomnosť nemeckého jazyka. V analyzovaných textoch sú typickými výrazmi tohto charakteru tvary *Gminu*[242], *na Rothawzy*[243], *Husstak*[244], *Husstaczku Gmynu, Rachunkow*[245], *Rahunkoch, konnotowaty*[246], *gak Wssaffarny*[247], *tak Wkunsste*[248], *Fluder*[249], *okolo Fludroch a Rinstokoch*[250], *na čistotu garkuw Šancownich*[251], *gwalt*[252], *Single*[253], *Richtara, Turnossom*[254] *(za každu hodinu znak na spatek nawratim).* Okrem týchto slov nemeckého pôvodu sa administratívno-právne

[242] urbánna administratívna jednotka, mesto alebo dedina
[243] radnica
[244] predmestie, *HSSJ*, zv. 1, s. 437.
[245] vyúčtovanie, účet, spočítanie, *HSSJ*, zv. 5, s. 15.
[246] zaznačiť, zaznamenať, *HSSJ*, zv. 2, s. 91.
[247] trestanie, karhanie
[248] zručnosť, majstrovstvo, *HSSJ*, zv. 2, s. 161.
[249] fludra = drevený žľab, *HSSJ*, zv. 1, s. 361.
[250] odkvap
[251] násyp, val, zákop, *HSSJ*, zv. 5, s. 617.
[252] násilie, *HSSJ*, zv. 1, s. 387.
[253] šindeľ
[254] turňoš = strážca na veži, *HSSJ*, zv. 6, s. 126.

Monumenta linguae Slovacae.indd 145 28. 1. 2019 10:29:08

žánre vyznačovali množstvom výrazov, ktorých pôvod siaha do čias klasickej uhorskej kancelárie a v písomnej aj ústnej podobe plnili v minulosti z hľadiska zrozumiteľnosti a jednoznačnosti funkciu termínov. Typickými a frekventovanými výrazmi tohto typu sú v analyzovaných prísahách latinizmy *Assignatia*[255], *Oekonomusowy*[256], *Materialia*[257], *Rewizyy*[258], *Consula*[259] *a Kapitana, okrome obiczegneho Censussa*[260], *Diskretiu*[261], *(ktomu postawenich Panoch) Subalternusoch*[262], *Incassator*[263], *quaterki*[264]. Svedectvom heterogénneho jazykového prostredia v rozličných komunikačných sférach, ale najmä ako dôsledok uhorskej kancelárie aj starších severo-južných obchodných kontaktov[265] východoslovenskej oblasti s maďarsky hovoriacim obyvateľstvom je množstvo hungarizmov, resp. slov s pôvodom v maďarčine, ktoré sa postupne v rozličnej miere adaptovali do východoslovenského komunikačného prostredia. Takúto vrstvu slovnej zásoby východoslovenských prísah predstavujú výrazy *Berecin*[266], *do Berecinca nepripustim, Čiriz*[267], *na znak Larmy*[268], *Zgalczamy*[269], *okolo Yalczowky, Waroske*[270], *Waroskeho, Walalsku*[271], *Walalskim, Keltowaty*[272], *skeltowalo, Hasen*[273] / *chasen, ze Sersamem*[274].

Okrem viacerých vrstiev slovnej zásoby z hľadiska jej pôvodu sa vo východoslovenských textoch odráža aj náboženské prostredie a jeho tradície. Dôkazom sú klasické ustálené podoby *Panencze Mary, Bohu Otcy*/Oczi, *Bohu Sinu, Bohu Duchu Swatemu,* ktoré sa však v stabilnom konfesionálnom prostredí v detailoch adaptovali a nadobúdali buď čiastočne slovakizovanú podobu *Wssechmohucimu* (bez pôvodnej českej dvojhlásky *ou,* t. j. *Všemohoucího*), alebo sa používali v hybridných – slovakizovaných podobách

255 poukážka
256 úradník na panstve, mestský úradník, *HSSJ*, zv. 1, s. 339.
257 surovina alebo látka určená na ďalšie spracovanie, *HSSJ*, zv. 2, s. 269.
258 kontrola, obhliadka, *HSSJ*, zv. 5, s. 57.
259 člen mestskej alebo obecnej rady, *HSSJ*, zv. 2, s. 96.
260 censuss = dávka, úrok, renta
261 odmenu
262 podriadený
263 pokladník
264 obločné tabule
265 Oblasť soľnej či jantárovej cesty, podrobnejšie pozri Rudolf Krajčovič: Veľkomoravská soľná cesta. In: *Acta Onomastica*, roč. 47, 2006, č. 1, s. 320 – 326.
266 šarhovňa, väzenie, *HSSJ*, zv. 1, s. 123.
267 obuvnícky lep z múky, *HSSJ*, zv. 1, s. 217.
268 poplachu
269 jalč, jalčí = tesár, *HSSJ*, zv. 1, s. 512.
270 mestské, *HSSJ*, zv. 6, s. 304.
271 valal = dedina, obec,
272 troviť, utrácať, míňať, *HSSJ*, zv. 2, s. 43.
273 osoh, úžitok, *HSSJ*, zv. 1, s. 474.
274 náradie

Monumenta linguae Slovacae.indd 146 28. 1. 2019 10:29:08

s domácimi gramatickými koncovkami: *Nerozdilnu Trogicu, Nerozdilneg Trogiczy Swateg.* Okrem typických českých prvkov, ktoré sa do textov dostali pod vplyvom tradície (*gežely, gsem, pomaheg*), plnili viaceré tvary aj funkciu štýlovej diferenciácie. Týkalo sa to najmä tvarov príčastí, ktoré sa v základných komunikačných žánroch, t. j. hovorových útvaroch, nepoužívali (*dotikagiczych, prowazagicy, patrawsse, prichodicu*). Okrem nich sa súčasťou administratívno-právnych žánrov stávali hybridné tvary s hláskoslovnými aj gramatickými prvkami maďarskej, najmä českej proveniencie, ktoré však boli domácemu vzdelaneckému prostrediu zrozumiteľné a administratívno-právne žánre sa práve nimi štýlovo líšili od základných komunikačných prejavov: *Strazamesstrowy* / *duchotky, Uraduw, obklicilo, nierozdilneg, Slibugem, Blahoslowenu, mescanstwy, pomaheg…*

Štruktúru a obsah analyzovaných prísah, ktoré vznikali vo východoslovenskom jazykovom areáli s prevahou rímsko-katolíckeho konfesionálneho prostredia treba vnímať s vedomím, že ide o písané texty. Z funkčného hľadiska je v nich množstvo znakov, ktoré dokazujú paralelný rozvoj domácich jazykových prostriedkov aj prienik a adaptáciu slov cudzieho pôvodu do jazyka verejnej komunikácie. Prvky, ktorými možno uvedené tendencie ilustrovať, treba vnímať ako čiastkové poznatky o podobe kultúrnych predspisovných útvarov, o jazyku verejného styku, najmä preto, že ich bude treba doplniť postupným spracúvaním, interpretáciou a syntetizovaním ostatných žánrov svetskej aj duchovnej proveniencie. Takýto cieľ sa sleduje aj prvou etapou tohto projektu, ktorým má byť nadväznosť na doterajšie poznatky o formovaní sa kultúrnej východoslovenčiny a o jazyku prísah. O potrebe porovnať jazyk prísah s jazykom ostatných žánrov verejného styku, najmä v náboženskej oblasti, svedčia práce z dejín spisovnej slovenčiny. V nich sa v súvislosti s kultúrnymi predspisovnými útvarmi a snahami o relatívne jednotnú podobu slovenčiny na viacerých miestach konštatovalo, že najmä v 17. a 18. storočí – v súvislosti s rekatolizačnými snahami – sa na území dnešného západného Slovenska prejavoval celkom prirodzená stúpajúca tendencia v používaní kultúrnej západnej slovenčiny, ktorej znaky sa prejavili v známej knihe *Cantus Catholici* a *Prawa Katolicka ručny Knižka*[275]. Na druhej strane sa v katolíckom prostredí v prvej polovici 17. storočia prejavovalo jednak snaha úsilie uplatniť slovenčinu v niektorých základných cirkevných obradoch (pri krste, sobáši a pod.), napr. vydaním *Ostrihomského rituálu* v kultúrnej strednej slovenčine[276]. V súvislosti so západoslovenským jazykovým územím spomíname tieto tendencie preto,

[275] Eugen Pauliny: *Dejiny spisovnej slovenčiny*, s. 140.
[276] Rudolf Krajčovič a Pavol Žigo: *Príručka k dejinám spisovnej slovenčiny*, s. 69.

Monumenta linguae Slovacae.indd 147 28. 1. 2019 10:29:08

lebo okrem kultúrnej západoslovenčiny s rekatolizačným úsilím súvisela aj tendencia zaviesť dobovú kultivovanú češtinu v českobratskom pravopise na Slovensku aj v prostredí katolíckych vzdelancov a, kňazov. K. Krajčovič[277] uvádza, že:

> *„…v druhej polovici 17. storočia sa takto v súdobej češtine vydávali náboženské knihy pre potreby slovenských katolíkov a v 18. storočí sa zostavovali a vydávali aj normatívne príručky novozavedenej češtiny. Napríklad náboženská kniha Hora Zlatta Seraffínska, ktorá v prvom vydaní vyšla v Prahe roku 1636, v druhom vydaní vyšla už na Slovensku v Trnave roku 1696 z pravopisného i jazykového hľadiska v nezmenenej podobe".*

Príčiny návratu češtiny v slovenskom náboženskom prostredí argumentoval R. Krajčovič[278] citátom z úvodu príručky *Přívod ku dobropísebnosti slowenského písma* (1780):

> *„Ačkoli mnozý dobrau o tom známost magj, že v nassi wlasti slowenského gazyka temeř w každé stolicy, ano w každém městě a mjstě giný a giný mlauwenj spůsob se nachází a tak gednému každému zadosti učiniti žádný dostatečný nenj, wssak nicméně o knižečky této rozličně sauditi a gj pro tupiti budau. Mezytým takowj wěděti magj, že u nás a před u nebýwá wymlauweno, než stogj gen ku prodlaužení samoznegjcý, ř pak zní gak r, w giných ale wěcech kolyk bylo možné, knihy české nasledovati se líbilo…"*

Tieto jazykové znaky západoslovenského katolíckeho prostredia uvádzame z hľadiska perspektívy, t. j. potreby analyzovať a interpretovať náboženské žánre východoslovenskej proveniencie a porovnať ich nielen so západoslovenským, resp. stredoslovenským areálom, ale práve interpretovať ich jazyk v širšom východoslovenskom kontexte. Aj preto, že texty východoslovenskej proveniencie obsahovali veľké množstvo nadnárečových prvkov:

> *„…ga ponegprw gegich Milosti Panu Richtarowy, Consulowy, Kapitanowy a wsseckemu Slawnemu Magistratowy Kossickemu, take y Panu Strazamesstrowy we wsseckych Wecach a w Službach, ktere mne poručene, a na mne spusstene budu, gak w Meste, tak take y wenku, a kde kolwek poslani budu, werny a sprawedliwi budem, dam take y nato pilni pozor, že by se skrz mogu Leniwost, a nedbanliswost Sla-*

[277] *Tamže*, s. 82.
[278] Ako v predchádzajúcej poznámke.

Monumenta linguae Slovacae.indd 148 28. 1. 2019 10:29:08

wnemu Mestu, a Gich Milostgam Panom, gakssto moge Werchnosti Potupa aneb wolagaka w nagmenssim Skoda ne stanula…,“

respektíve:

„Na Kočissoch, aneb Furmanoch, aby wsse cele Šáhy každemu odwezly, any na Škodu kupugicemu ne zochabgowaly, podle možnosti meg prisilowat powinnen budem. Slowem Wssecke me dotičene Powinnosti dostatečne wikonam, any nikda nezamesskam. Tak my Pan Buch pomaheg, Blahoslawena Panna Maria, y wssecky Swati a Wiwoleni Božy.

Predbežné poznatky z oblasti svetských žánrov, ku ktorým patria prísahy sprístupnené v tomto zväzku edície sú svedectvom prirodzenej podoby jazyka s typickými prvkami východoslovenskej proveniencie:

„Ga NN. Prisaham skerze Boha živeho, Swatu a Nerozdilnu Trogicu, Blahoslawenu Pannu Mariu, wssecky Swate a Wiwolene Božy, Ža Ga z Lásky Slawneho Magistratu za Mestickeho Tambora postaweni suce Bogazliwost Bozku wssady a w každy čas pred Očima magice, wssecky wisse Rozkazy, skerz Slawni Magistrat a Predstawenich mogich, gakožto gich Milost Panoch Richtara, Consula a Kapitana pri publicatii anebože na znamost uwozeni mne dotikagicich powinnostach, tak gak my poručene budu pilne a werne zachowam.“

Množstvo slov nedomáceho pôvodu je dôkazom dávnych jazykových kontaktov autochtónneho východoslovenského etnika so severným – poľským a južným – maďarským územím, ako aj s obyvateľstvom nemeckého pôvodu, potomkami známej banskej kolonizácie. Množstvo prvkov administratívneho a právneho charakteru, výrazov latinského pôvodu, preniklo do prísah z prirodzenej funkčnej potreby ako tradičné prvky latinskej, resp. stredovekej uhorskej kancelárie. Množstvo týchto prvkov sa opakovalo, pretože boli záväznými žánrovými a právnymi formulami a v rozličnej dobe a na rozličnom území mali približne rovnakú štruktúru.

Namiesto rozsiahleho záveru možno o jazyku východoslovenských prísah súhrnne konštatovať, že je svojou štruktúrou, verejnou funkciou, právnym aj administratívnym poslaním dôkazom štýlovej diferenciácie predspisovných foriem jazyka, vyznačuje sa relatívne stabilnou dobovou úrovňou administratívneho štýlu so snahou byť zrozumiteľným čo najširším vrstvám používateľov. Napriek tomu sa analyzované zápisy celkom prirodzene vyznačujú aj vysokou mierou odlišnosti od pamiatok stredoslovenskej a západoslovenskej proveniencie. Aj keď prelom osemnásteho a devätnásteho storočia bol aj na východoslovenskom jazykovom

Monumenta linguae Slovacae.indd 149 28. 1. 2019 10:29:08

území – najmä v katolíckej konfesionálnej sfére – ovplyvnený vedomím o prvej kodifikácii spisovnej slovenčiny A. Bernolákom, bola oblasť dnešného východného Slovenska jazykovo diferencovaná. Táto diferencovanosť vyplývala aj z príslušnosti k rozličným konfesiám, pretože okrem katolíckeho prostredia sa kultúrne predspisovné útvary používali a rozvíjali aj v protestantskom – evanjelickom prostredí s inklináciou k tradičnej biblickej češtine, a v kalvínskom prostredí, v ktorom sa používali bohoslužobné texty kultúrnej východoslovenčiny zemplínskeho typu, ale aj v prostredí grécko-katolíckej aj pravoslávnej konfesie, kde v liturgickej sfére dominovala východoslovenská edícia cirkevnej slovančiny. Zložitý jazykový obraz dnešného východoslovenského areálu vznikal v takýchto mnohotvárnych podmienkach. Prísahy východoslovenskej proveniencie, ktoré na úvod pramennej edície publikujeme, sú hodnotným prvkom spoznávania zložitého konštitutívneho procesu, smerujúcemu k unifikovanej podobe národného jazyka a stávajú sa svedectvom adekvátnej žánrovej hierarchie a fungovania domáceho jazyka vo verejnej komunikácii.

Monumenta linguae Slovacae.indd 150 28. 1. 2019 10:29:08

Pavol Žigo

Zásady prepisovania a čítania slovenských archívnych prameňov v rámci projektu *Monumenta Linguae Slovacae*

Čítanie textov z predspisovného i spisovného obdobia je organickou súčasťou interpretácie ich jazyka. Vyžaduje si určitú prípravu a predpokladá znalosť staršej i mladšej grafickej, pravopisnej i ortoepickej normy, ale aj jednotlivých etáp v kodifikácii spisovnej slovenčiny.

Všetky texty v rámci *Monumenta Linguae Slovacae* budeme prepisovať v paleografickom prepise, t. j. presne podľa originálu: každú grafému – písmeno – zaznamenávame verne, to jest aj s chybami pisára. Pisárske chyby – vynechané prímená v jednoznačných tvaroch – budeme rekonštruovať pomocou zátvorky, napríklad *se*(s)*tru*. Podobne prostredníctvom okrúhlych zátvoriek () budeme zaznamenávať editorský vstup, interpretáciu textu, alebo jeho doplnenie. Do hranatých zátvoriek [ ] rozpisujeme skratky použité v prameni. Grafickým znakom hviezdičky * označujeme nečitateľné miesto.

Ako príklad uvádzame levočskú prísažnú formulu z r. 1552:

> *Ja N. pryseham panw Bohw ie ieho szwetemw szlowu Sze chzem weren a poschluschen bytz Panw Richtarowy ie Radze tegoto myesta a ich tschescz ie poszytek schukac ie dzelac ie schkody ich warowathz a chzem kaschdemw prawa dopomocz wbogemw iako ie bogatemw czudzemu iako ie domaschnemw a nechze*(m) *tego ochabycz dla pryiasny abo dla nepryiasni abo dla darow, ale kaschdemw zprawedliwosczi dopomocz presz omyeskanya a wdowy ie Syrothi bornyc wedlug moye naywysche moczy a szadne retzy nye satayтz czo bi byla kw poschitkw abo schkodze tego tho myesta. Alye panw Richtarowy ide Radze to oznamycz. Tak my bug pomagay ie iego swete slowa. A M E N*

Samostatný okruh problémov tvorí čítanie textov z predspisovného obdobia. Ako je všeobecne známe, grafémy čítame podľa funkcie, ktorú plnia v texte z hľadiska zvukového systému jazyka, a to bez ohľadu na ich prípadný nepravidelný výskyt alebo aj pisárske omyly.

Grafému *g* sa tradične označovala hláska *j,* ale spojenie písmen *cz* mohlo označovať *c, č, dz* i *dž*. V normalizovaných textoch sú funkcie grafém jednoznačnejšie. V českobratskej tradícii spojenie grafém *ss* označovalo hlásku *š*, graféma *j* označovala aj hlásku *í*, pred *ě* sa hlásky *d, t, n* mäkčili. V kalvínskych tlačiach z polovice 18. storočia sa zložkami *dy, ty, ny, ly* podľa maďarskej grafickej tradície označovali hlásky *ď, ť, ň, ľ*, graféma

Monumenta linguae Slovacae.indd 151 28. 1. 2019 10:29:08

é označovala hlásku *í*, znakom *sz* sa označovala hláska *s*, ale *s* mohlo vyjadrovať aj hlásky *š* i *ž* (*ž* sa označuje aj znakom *s* s bodkou).

Mäkké spoluhlásky *ď, ť, ň, ľ* čítame mäkko vždy, keď ich mäkkosť je graficky označená. Ak sa mäkkosť spoluhlásky v texte graficky neoznačuje, prípadne sa označuje nepravidelne či ojedinele, mäkko ich čítame podľa toho, ktorý typ kultúrnej slovenčiny (kultúrnu západoslovenčinu, kultúrnu stredoslovenčinu, kultúrnu východoslovenčinu), prípadne nárečový areál reprezentujú. V bohemizmoch mäkké spoluhlásky čítame v tých pozíciách, v ktorých sa nachádzajú v češtine.

Znelostnú asimiláciu pri čítaní domácich textov uplatňujeme v plnom rozsahu. Predpony *z-*, *s-* pred *m, n, l, v, r, j* čítame ako *z-* bez ohľadu, či je graficky vyznačené. V českých textoch a textoch zo záhorskej oblasti len vtedy, keď je graficky vyznačené (*zgedname*). Týka sa to aj predložiek *z, s* (*z/Martinem*). Grafému *w* alebo *v* v neutralizačnej pozícii čítame ako *f* tiež len vtedy, keď je výslovnosť *f* graficky vyznačená bez ohľadu na to, aký variant kultúrnej slovenčiny alebo nárečový areál text reprezentuje. Netýka sa to českých textov.

Nárečové prvky v textoch z predspisovného obdobia čítame so všetkými osobitosťami, pravda, ak sú nejako graficky vyznačené, to jest premietame záznam do zvukovej nárečovej podoby (*bytz* čítame *bic, kyedye* čítame *käďe*, *chodye* čítame *chodä* s dlhým *ä* a pod.).

Gramatické tvary pri čítaní nerekonštruujeme. Napríklad záznam *weczom* čítame *vecom*, nie *vecám* ani *veciam*, zápis inštrumentálu singuláru *siluow* čítame *siluou* nie *silou* atď.

České prvky v domácich textoch čítame tak, ako sú zapísané s príslušnou zvukovou rekonštrukciou, a to aj vtedy, keď ide o ojedinelý výskyt slova alebo tvaru. Napríklad záznam *przibitek* čítame *příbitek*, záznam *lidy* čítame *liďí* a pod.

Iné slovanské prvky v domácich textoch tiež dôsledne rešpektujeme (poľ. *bronitz* čítame *broňic* atď), podobne čítame aj latinské, nemecké a maďarské slová.

Pri čítaní textov v súčasnom jazyku je vhodné postupovať podľa týchto zásad:

Grafémy čítame v náležitom znení v súlade s dobovou kodifikáciou ich funkcie (grafému *g* čítame v bernolákovskom období ako *j*, *g* s mäkčeňom ako *g*, *w* ako *v* atď. V štúrovčine dvojhlásky zapísané *je, ja* ako *ie, ia.*

Mäkké spoluhlásky *ď, ť, ň, ľ* v čítame vždy mäkko, keď je ich mäkkosť graficky označená. Nárečové prvky v starších spisovných textoch

Monumenta linguae Slovacae.indd 152 28. 1. 2019 10:29:08

čítame v tej podobe, ako sú zaznamenané: *knäz* čítame *knäz*, *staväť* čítame *staväť*, *hlädať* čítame *hlädať*, *popoľ* ako *popoľ* atď., grafickú zložku *ea* treba čítať ako *ä* bez ohľadu na pozíciu (*peata, read, sea* čítame *päta, räd, sä*).

Gramatické tvary nerekonštruujeme, pravda, ak nejde o zreteľnú tlačovú chybu (*lyceov* čítame *liceou*), týka sa to aj derivačných modelov slov (*čítač*, *predsedňík* a i.).

Inojazyčné prvky (české, nemecké, latinské a iné) sa v textoch čítajú v takej podobe, v akej sú zapísané. Napríklad *dúvera* čítame *dúvera*, *robilas* čítame *robilas* (nie *robila si*); týka sa to aj bohemizmov typu *svoboda, lhať, vedeť*, a pod.

Čiastkové problémy okrem spomenutých zásad sa budú riešiť priebežne v rámci interpretácie konkrétneho archívneho prameňa so zachovaním všetkých základných pravidiel.

Monumenta linguae Slovacae.indd 153 28. 1. 2019 10:29:08

Monumenta linguae Slovacae.indd 154 28. 1. 2019 10:29:08

Kniha prísah mesta Bardejov zo 17. a 18. storočia (*Formulae juramentorum diversorum XVII. – XVIII. saeculi*)

Umiestnenie: Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív v Prešove – pracovisko Bardejov, fond Magistrát mesta Bardejov – Knihy, sign. 915, pagin.

Literatúra: Benka Peter: Mestské prísahy v Bardejove v ranom novoveku ako prameň kultúrnych a sociálnych dejín. In: *Historický časopis*, roč. 66, 2018, č. 1, s. 27 – 54; Idem: „Slawnemu Magistratowi tohto mesta wssdy werni budzem" Mestské prísahy v Bardejove koncom 17. a v 18. storočí. In: *Kvalita života v minulosti našich miest*. Ed.: Viliam Čičaj a Michal Bada. Bratislava : Igor Iliť – RádioPrint, 2016, s. 101 – 114.

1.1 Prísaha hospodárskeho správcu (provízora)

Prísahou sa hospodársky správca (provízor) zaväzuje k dôslednému a nestrannému dohľadu nad mestskými poľami a majermi a k ich ochrane od akejkoľvek prípadnej škody. Zároveň bude vykonávať dozor nad poddanými pracujúcimi na mestských poľnostiach. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum pro Spano

Ja N. N. prisacham B. Otzu B. Sinu y B. duchu S. Swatey a nerozdilnej Trogici Boskey preblahoslawenej P. Marii y wsetzkim Bozim Swatim, ge ga gaksto Dworsky Panstwa Sl. Mesta Bardiowskecho Slusbu mnye zwerenu wzdy werne, sprawodliwe, nyepatrawsy na Swogerstwo, Pratelstwo, a ginj Ohled Ludzky wikonawatz budem[a], predstavenim Panom mogim wsetzku pozlustnost preukazem, a Role Polye,[b] od wsetzkey Skody podle Moznosty a Sumenye[c] mogecho zawarugem, Podanstwo Mestičke ku powinostoch[d] wsdy dopatrowatz a ku roboty Panskey silne nahanatz budem tag my Boze dopomahay ku memu Dusnemu Spaseny

[a] Tou istou rukou nad text nadpísané *Slaw. Magistratu, a*, dodatočne preškrtnuté. V dolnej časti strany nahradené slovami *Slawnemu Magistratu gaksto Panstwu a wsetzkim*. [b] Nad riadkom nadpísané *Majere Stodoly*. [c] Slovo *Sumenye* jemne podčiarknuté ceruzkou. [d] Slovné spojenie *ku powinostoch* preškrtnuté.

Monumenta linguae Slovacae.indd 155 28. 1. 2019 10:29:08

1.2 Prísaha vernosti panovníkovi

Bardejovskí mešťania, ktorí sa zapojili do povstania Františka II. Rákociho, vyjadrujú svoju ľútosť a sľubujú trvalú a úplnú vernosť rímskonemeckému cisárovi a uhorskému kráľovi Karolovi VI. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne prízнačné formulácie. Zachovala sa v dvoch jazykových verziách – nemeckej a slovenskej.

1.2.1 Nemecká

Formula Iuramenti Germanice super homagio Suæ [Maiesta]ttis Sacrimæ per Ciues præstito Domino D[omi]no Carolo VI. D[omi]n[o] n[ost]ro naturaliter Clement[issimo]

Ich schwehre der hochgelobthen heiligen dreyfaltigkeit. Gott Vatter Sohn undt heiligen Geist, der heiligen Jungfrauen Marien, und allen heiligen einen reinen undt Cörperlichen eydt, daß nach dem ich gegen Ihro Röm[ische] Kayl. und Königl. May[estä]t, meinen allergnädigsten und Nathürlich[en] herrn Herr[n], mich in die Rakoczische revolute und Confæderation eingelaßen und gewilliget, anjetzo aber vermittelst höchst gedachter Röm[ischer] Kay[serlicher], und König[licher] May[estä]t glorwürdige waffen von diesen allen loß gemachet, und befreüet worden, alß gelobe und schwehre hiermit, daß ich von dieser stunde an meinen allergnädigsten und natürlichen herrn herr[n], alß Ihro Röm[ische] Kay[serliche] und König[liche] May[estä]t ieder Zeith treü, und gehorsamb, auch mit daransetzung, meines Leibes, und Lebens, gutt und bluts seye, und alß einen treuen Unterthan zustehet ewig verbleiben werde, auch dero freünden freüdt[a], und dero feinden feindt seie, und so ich daß geringste wißen oder erfahren solte, so wieder Ihro Röm[ische], Kay[serliche], und König[liche] May[estä]t were, will ich solches unverßieglich der alhier befindtlichen hohen Officiren oder Commendanten treülichst entdecken, und offenbahren, auch mich hinführo in keine verdächtige händl, und *Conspiration* einlaßen, oder bewilligen. So wahr mir Gott, die heilige Mutter Gottes, und alle heiligen zu meiner Seeligkeit helffen sollen.

1.2.2 Slovenská

Slauonice

Ja N. prissaham Panu Bohu Wsechmouczimu, Oczu, Sinu, y Duchu Swatemu, nerozdzelneg Swateg Troiczy, Blahoslaweneg Panne Marii, y wseczkim Bozim Swatim; ze ponevács ya proti geho Jasznossty Rimszkeho,

---

[a] Správne *freündt*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 156 28. 1. 2019 10:29:09

Csiszarsskeho a Kralowszkeho Majestatu yak proti meho naturalne naimilostiweho Krale a Pana Pana do Rakoczovszkeg Rebelii a Confæderatii ssem se wpusztil a privolil; Na ten csasz pak preß welmi wiszocze menovaneg yeho Jasznosti Csiszarszkeg, a Kralovszkeg ne zwitezdelnu zbrogu ze teho wolni ucsinen bivsi slubugem a prisaham, ze ya od teyto hodzini yak sto mogemu naimilostiweysemu Panu Panu yeho Jasznosti Csiszarszkeg, Rimszkeg, a Kralovszkeg, zawzdi, a na Kazdi csasz werni, y zwilosenim mogeho ziuota, az do osztatneg kropki Kerui, tak, iako na verneho, a sprawodliweho Podanneho se swecsi, a prinalezy, budem: Take nepratelom nepratel, a Pratelom Pratel zustavat budem. A jessli by czo neimensiho slissel, co bi proty geho Jasznosti Csiszarszkey a Kralovszkeg bilo, zarass a besz wseczkeho odkladania Geho Jasznossty nai blissimu Wogenemu Generalowi, Commendantowi, aneb Officirowi werne oznamim. I napotim do zadneg takty a Rebelii se newpusztim a nepriwolim, Tak mi nech Pan Bouch wsechmouczi a wseczky Boži Svati k mogei Dussy zbavenia pomahay.

1.3 Prísaha pri rozhodovaní o vlastníctve dobytka

Prísahou majiteľ dobytka v prípade sporu vyhlasuje, že predmetný statok je skutočne jeho poctivo nadobudnutým vlastníctvom a nikoho iného. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum adhiberi solitum in Agnitione pecorum.

Ja prissaham dnes, Panu Bohu, Otczu, Synu, y duchu Swatemu, ze ya tento Statok za mogu wlaszny, a Pocztywe nadobiti uznawam, anyi pod zadnym Falsom, a fortelom ksebe pritachnuty nechczem, gestly by, ze bych to miszel ucsinyti, aby mne Pan Buoch na mogom Statku, a na mogim ymani pokartal. Tak si mi pomahay Szwata Troicza na tomto swecže, pri mogom zdrawy, a pri smerczy, na moge Dusne zbawenie. Amen.

1.4 Prísaha pri prijatí do meštianskeho stavu

Prísahou sa mešťan zaväzuje k vernosti a poslušnosti panovníkovi, ako aj mestskej vrchnosti. Bude všemožne hájiť záujmy mesta – neobchodovať s cudzincami, nezasväcovať nikoho do tajných záležitostí mesta a brániť jeho záujmy, v prípade potreby aj so zbraňou v ruke. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v troch jazykových verziách – nemeckej, latinskej a slovenskej.

Monumenta linguae Slovacae.indd 157 28. 1. 2019 10:29:09

1.4.1 Nemecká

Formula Ius Ciuile acceptantium
Germanice

Ich N. Schwehre bey[a] Gott Vatter, Sohn, undt heiligen Geist, der hochgelobten[b] dreyfaltigkeith, der heiligen Jungfrauen Maria, und allen Gottes heiligen, daß ich heiute[c] diesen meinen von Einen Edlfesten Magistrat gegebenen[d] burgerecht eingenommen[e] zu dienen mich nicht entschließen werde[f] Ihro Röm[ische], Kayser[liche], und König[liche] Majestät Carolo den VI.[g] unsern gnädigsten herrn herrn,[h] wie auch dieser Königlichen freyen Stadt Bartfeldt, altzeith gehorsamb, und treu, dero feinden feindt und freünden freündt sein und verbleiben will, auch wo es die noth erfordern solte nebst meinen ober, und unter Nachbahrn mit meinen ober, und unter gewehr mich altzeith dienstfertig erfinden werde. In gleichen auch dieser gemeinen König[lichen] freyen Stadt Bartfeldt bestelten ehrsammen[i] Magistrat allen gebührenden respect, Liebe, und gehorsam erweisen werde, auch alles waß der Stadt bestes betreffen möge, beferdern,[j] daß üble und wiederwärtige, so der Stadt zu schaden oder nachtheil gereiuhen solte[k] offenbahren, und[l] verhütten, auch keines weges, mit frembden[m] in keine handlung /: auff waß weiss selbe sein möchte:/ mich nicht einzulaßen gelobe. So wahr mir Gott helff zu meiner seelen seeligkeit.

1.4.2 Latinská

Formula Ius Ciuile acceptantium
Latine

Ego N. Iuro per Sacro Sanctam, Indiuiduamque Trinitatem, Deum Patrem, Filium, et Spiritum Sanctum, Gloriosam DEI Genitricem, Beatissima[m] Virginem Mariam, ac omnes Sanctos, et Electos DEI, me juxta modernam acceptationem Iuris municipalis, tam in Fidelitate Suæ Ma[ies]t[a]tis Sacratissimæ Cæsareæ, et Regiæ Caroli VI Domini

[a] Preškrtnuté. [b] Nad riadkom druhou rukou nadpísané *heiligen*. [c] Druhou rukou pred *heiute* dopísané *von*, nad riadkom *an bey*. [d] Preškrtnuté a druhou rukou nadpísané *ertheilten*. [e] Zle čitateľné. [f] Úsek textu *zu dienen mich nicht entschließen werde* preškrtnutý. [g] Meno panovníka Karola VI. neskôr preškrtnuté a na ľavom okraji strany dopísané meno aktuálnej panovníčky *Mariæ Theresiæ*. [h] V súvislosti s aktualizáciou slová *herrn herrn* preškrtnuté a nadpísané slová *Fraunn Fraunn*. [i] Preškrtnuté a druhou rukou nadpísané *Löblichen*. [j] Druhou rukou doplnené na *befördern*. [k] Druhou rukou nadpísané *nicht*, neskôr preškrtnuté. [l] Slovné spojenie *offenbahren, und* preškrtnuté. [m] Druhou rukou na ľavom okraji strany doplnené *zu schaden,* [u]*ndt nachtheil,* [so]*wohl Ihro* [K]*ayserliche*[n] [un]*dt Konig*[lichen] [M]*ajestät, als* [a]*uch dieser * Stadt*. Začiatky niektorých slov sú pre poškodenie listu nečitateľné.

Monumenta linguae Slovacae.indd 158 28. 1. 2019 10:29:09

Domini nostri Clementissimi, qva[m] etiam, Regiæ, et Liberæ Ciuitatis hujus permansur[um], eorundem Inimicor[um] Inimicum, Amicor[um] Amicu[m] futurum, exposcenteq[ue] necessitate Armis qvoq[ue], una Cum Conciuibus et Vicinis meis accursurum, p[ræ]libatæq[ue] Ciuitatis hujus Inclyto Magistratui Semper obedientem ac obsequiosum futurum, omnem eidem exhibendo respectum, ac honorem, Commune Ciuitatis hujus bonum promoturum, nec Commercium aliqvod Cum peregrinis[a] /: qvoq[ue] q[u]andem modo :/ habiturum. Ita me Sacro Sancta Trinitas adjuuet, et Vita æterna beat.

1.4.3 Slovenská

Formula Ius Ciuile acceptantium
Slauonice

Ja[b] prisaham Panu Bohu Wsechmouczimu, Otczu, Sinu, y Duchu Swatemu, Swatey Troiczy nyerozdzelney, Blahoslaweney Panne Marii. y wseczkim Bozim Swatim: Ze ia wedle dneszneyseho dne prigateho Burgerechtu yeho Jasznoszty Cziszarszkey, a Kralowszkey Panu[c] Panu[d] Caroloui 6temu,[e] a temuto Slobodnemu Kralovszkemu Mestu Bardiowi, zawzdy werni a poszluszni budem, nepratelom Nepratel, Pratelom pak yeich Pratel, budem, w czasz potrebi ze zbrogu mogu, wedle szuszedoch moyich se zawzdy stawim, Slawnemu Magistratowi tehoto Mesta wzdy poszlusni budzem a verni, wedle mogey moznosti Mesto od wseligakey Skodi obhajovat, a zadnima czudzenima ktery Burgerecht ne magu[f] nyjaki handel provadzit ne budem, potaiemne recsi Meszciczke zadnemu ne ohlasim, a yezeli by neczo proti Jeho Jasznoszty Csiszarszkey, a Kralowszkey naseho Milostiweho Pana, takze, naproti Mesta Bardiowa rečszi mohli biti, oznamim, a ohlassim. Tak mi Pan Bouch nech Pomaha Kumemu dusse spaszeni.

1.5 Prísaha svedka

Prísahou sa svedok zaväzuje bez ohľadu na akékoľvek zavádzajúce okolnosti konať a vypovedať spravodlivo a pravdivo. Názov sa nezachoval, no mohlo by ísť o prísahu svedkov vypovedajúcich pri súdnych sporoch. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Na tomto mieste sa zachovala v slovenskej jazykovej verzii.

[a] Na ľavom okraji strany doplnené druhou rukou *in dispendiu*[m] *ac damnum Ciuitatis*. [b] Druhou rukou nad riadkom dopísané *N.*. [c] Pôvodné *Panu* prepísané na *Paney*, dodatočne opäť nadpísaná prípona *-u*. [d] Pôvodné *Panu*, neskôr prepísané na *Pany*, dodatočne opäť nadpísaná prípona *-u*. [e] Druhou rukou nad riadkom doplnené *Mariæ Theresiæ*, *Iosephovi Druhemu*. [f] Druhou rukou na ľavom okraji strany dopísané *Ze skodu, tak geho Jasznosty Cziszarszkeg a Kralovszkeg* [g]*ako i tehoto mesta.*

Monumenta linguae Slovacae.indd 159 28. 1. 2019 10:29:09

Schlavonicum

Ja N. prisaham Panu Bohu wsechmohucimu, Otczu, Sinu, a duchu Swatemu, Swatej Troici ne rozdelney, Blahoslawenei Panne Marii, a wseckim Božim Swatim: Že ya wseligaku Bogazliwost, nenawist, prigemnost, Milost, a Dari, na stranu odložiwsi, a ne patriwsi, y zanics ważiwsi, Sprawedliwost ne zataim, nesprawodliwost pak ne osprawodliwim, a prawdu za Fales ne powim, ale gak tota sama wec, o chtorey budem opitani, a mne wedoma yest, Sprawedliwe wigawim a wipowim. Tak mi Pan Buoch etc.

1.6 Prísaha limitátorov

Prísahou sa limitátor zaväzuje k spravodlivému a nestrannému výkonu svojej funkcie, pričom bude zachovávať náležitú nestrannosť, aby sa žiadnemu z nich nestala škoda. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v troch jazykových verziách – nemeckej, latinskej a slovenskej.

1.6.1 Latinská

Iuramentum D[omi]norum Limitatorum
Latine

Ego N. N. Iuro hodie Deo Patri, Filio, et Spiritui Sancti, Sacro Sanctæ, et indiuiduæ Trinitati, Beatissimæ, et Immaculatæ Virgini Mariæ, et omnibus Sanctis, et Electis DEi, me Conscientiam meam fore Consideraturum, ac hanc modernam Limitationem ita accomodaturum, ne quis ex amore, honore, favore, odio, amicitia, vicinitate, vel alys[a] quibuscunq[ue] excogitandis occasionibus, quibuscunq[ue] tandem fuerit, taxetur, atq[ue] limitetur, sed in qvantam facultates cujusuis permiterint, meaq[ue] Conscientia dictauerit.[b] Sic me DEus adjuuet, æternamq[ue] tribuat Salutem.

1.6.2 Nemecká

Iuramentum D[omi]norum Limitatorum
Germanice

Ich N. N. Schwehre heütt Gott Vater, Sohn, und Heiligen Geist der Hochgelobten Heiligen Dreyfaltigkeit, der Heiligen und unbefleckten Jungfrauen Maria, und allen Heiligen und außerwelten Gottes, ein eydt, daß

[a] V zmysle *aliis*. [b] Pod textom tou istou rukou doplnené *Ad hæc nulla Secreta, de quibus in Limitatione p*[ræ]*senti tractaret*[ur] *me fore rei elaturum.* V nemeckej i slovenskej jazykovej verzii je táto formulácia už súčasťou textu.

Monumenta linguae Slovacae.indd 160 28. 1. 2019 10:29:09

ich mein gewissen in betrachtung nehmendt bey dieser jetzigen Limitation niemandten aus Haß, neydt, freündtschaft, Liebe, Nachbahrschaft, oder anderer außdenkenden gelegenheit, Er möge seyn, wie er wolle, schätzen, und Limitiren werde, sondern wie es Gott gefällig sein, seine qvalitäten zu lassen, und mein gewissen dictiren wird. Auch keine heimligkeiten, so bey dieser Limitation wirdt gehandelt, und geredet werden, niemandten außsagen, und offenbahren werde. So wahr mir Gott Helffe zu meiner Seelen Seeligkeit.

1.6.3 Slovenská

Iuramentum D[omi]norum Limitatorum
Slavonice

Ja N. N. prisaham dnessneho dne Bohu Oczu, Synu, y duchu Swatemu, Swateg, a nye rozdzelneg Trogiczy, Preblahoslaweneg Panni Marii, a wseczkim Swatim, ze ga wedle Sumeny mogeho tuto dnessneho dne predsebe wzatu Limitatiu, tak budu ridit a wneg pokracsowat, abi zadnemu, budto zlaszky, znenawisti, potcziwosti, pratelstwy, szuszedstwy, anebo z gakim kolwek wimiszlenim spuszobem Mestyanowi kriwda ne bola, ale wedle gedneho kazdeho dobra, y mogeho Sumenya, aby se sprawedliwe Limitatia stala, ano czokolwek w pokracsanyi w predmenowaney Limitaty[a] mluweno bude. Zadnemu nye wiyawim. Tak mi Boze pomahag do wecsneho spassenya.

1.7 Prísaha lesníkov

Prísahou sa lesníci kolektívne zaväzujú, že budú obozretne strážiť mestské lesy, aby zabránili krádežiam a ničeniu. Nebudú svojvoľne rozdávať žiadne drevo, iba ak na príkaz a so súhlasom mestskej vrchnosti. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum pro Custodibus Sylvarum Civitatis

My N.N.[b] prisachame Bochu Otcy, Bochu Synu, Bochu Duchu Swatemu, Swateg a nerozdilneg Trogicy, blachoslaweneg Panny Marigy, y wsseckym Bozym Swatym. Že my prigawssy Službu Lessniczku, Lesy Mesticzke pilne opatrowat budeme gak wedne tak y wnocy wedle możnosty nasseg. Slawneg Wrchnosty a predloženym Panum poslussny budeme. Potom pak odložiwssy Pratelstwo, Sswagerstwo, Kmoterstwo žadnemu darmo drewa nedame, tym meneg prodame pod utratu Služby nasseg,

[a] V zmysle *Limitatii*. [b] Druhou rukou nadpísané *N. N.*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 161 28. 1. 2019 10:29:09

a trestany ginecho Slawneg Wrchnosty. Kolkokoliw pak Slawna Wrchnost drewa, a gake gednemu neb druchemu za Penize, neb darmo poručy widat, takowe bez wssečkeg discrety[a] aneb mzdy[b] widame, a nic nezatagime. Pritom Kohokolwek wlesach Mesticzkych na Kradeży zastaneme takowich w Osobe, a gecho statkem zaženeme, a znimy žadne porozumeny mit nebudeme. Tak nam Bože pomahag.

1.8 Prísaha úradníkov z volenej obce

Prísahou sa úradník zaväzuje k vernej a spravodlivej službe mestu, aby mu priniesol čo najviac osohu a ochránili ho od každej prípadnej škody. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v troch jazykových verziách – latinskej, nemeckej a slovenskej.

1.8.1 Latinská

Iuramentum Officialium ex Communitate
Latine

Ego N. Iuro hodie DEo Patri, Filio, et Spiritui Sancto, Sacro Sanctæ et indiuiduæ Trinitati, Beatæ Virgini Mariæ, et omnibus Sanctis, me in mihi concredito officio, debitam fidelitatem præstiturum, et in[c] omnibus Commune Civitatis hujus Bonum promoturum juxta dictamen Conscientiæ, omneq[ue] meum posse. Instructionemq[ue] mihi dandam, Sic me Deus, Sacro Sancta Trinitas, Beatissimaq[ue] Virgo Maria adjuvent, et Vita æterna beent.

1.8.2 Nemecká

Germanice

Ich N. Schwehre heüte, Gott Vatter, Sohn,[d] heiligen Geist, der hochgelobten, heiligen dreyfaltigkeit, der heiligen Jungfrauen Maria, und allen heiligen, einen eydt, meiner einheimischen Obrigkeit, dieser König[lichen] freyen Stadt Bartfeldt, in den mir anvertrauten ambte, und beruff getreu zusein, auch Gemeiner Stadt bestes zu suchen, und schaden zu verhütten, nach allen meinen Vermögen, so wahr mir Gott helffe, die heilige dreyfaltigkeit und laß[e] mich der ewigen seeligkeit theilhafftig werden.

---

[a] V zmysle *discretii*. [b] Nadpísané *zaplatenie*. [c] Pôvodný text zle čitateľný, prepísaný na *in*. [d] Nadpísané *u*[nd]. [e] Druhou rukou svetlejším atramentom nadpísané *Amen*. Podčiarknuté rovnakým atramentom.

Monumenta linguae Slovacae.indd 162 28. 1. 2019 10:29:09

1.8.3 Slovenská

Slauonice

Ja[a] Prisaham Bohu Oczu, Sinu y Duchu swatemu, swateg Troiczy, Blahoslaweneg Panne Mariæ, a wseczkim Swatim, ze wtim to mogim uradze, sprawodliwe sluzicz, slawne Mesto od skody wedla Sumenya mojeho a moznosty, we wseczkych weczach zawarowacz budem, tak mi Pann Bouch, Sweta Troycza, Blahoslawena Panna Maria, wseczke Swaty[b] mogeg[c] Dussy sbawenyu nech pomahag[d].

1.9 Prísaha jednotlivca v spore, ktorou sa zrieka volov, koní a iného statku

Prísahou sa prisahajúci odrieka vlastníctva volov, ktoré boli odcudzené v texte menovanému Petrovi Prakovi. Ide o použitie prísahy v konkrétnom (nedatovanom) prípade krádeže a opätovného navrátenia statku jeho právoplatnému majiteľovi, názov prísahy naznačuje širšie možnosti jej uplatnenia v analogických prípadoch. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Boues, Eqvos et alia Pecora abjurantium

Ja N. N. Prisaham Panu Bohu, Oczu, Synu, y Duchu swatemu, Swatey Troiczi, blahoslawenei Panne Marii, y wseczkim bozim Swatim, že tote woli ktere su pred oczima mogima, a gich se dotikam, su wlaszne Pietra Praka z wisnei Biali, od nieho ukradnene, y iezli bi nie tak bolo niech mnie Pan Bouch na tele y na mogim ubostwe Pokare, y nicseho se mi nech ne da dorobit, ale wseczko niescescze nech zamnu, predemnu, y primnie zustawa. Tak mi Boze Pomahai, y wseczke Swati.

1.10 Prísaha limitátorov

Prísahou sa limitátor zaväzuje k spravodlivému a nestrannému výkonu svojej funkcie, pričom bude zachovávať náležitú nestrannosť tak, aby sa žiadnemu z mešťanov nestala škoda. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

---

[a] Druhou rukou svetlejším atramentom nadpísané *N.*. [b] Druhou rukou svetlejším atramentom nadpísané *k*. [c] Druhou rukou prípona prepísaná na *–mu*. Preškrtnutá spolu s celým slovom. Napokon prepísané na *me-* s príponou *-mu* doplnenou pod slovom, v zmysle *memu*. [d] Druhou rukou svetlejším atramentom dopísaná prípona *-u*, v zmysle *pomahagu*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 163 28. 1. 2019 10:29:09

Iuramentum Limitantium

Ja N. N. prisaham dnessniho dne Bohu Otczu, Sinu, y duchu Swatemu, Swateg a nerozdilneg Trogiczi Preblahoszlaweneg Panne Marii y wsseczkim Swatim, ze ga wedle sumeni mogeho, tuto dnessnyho dne pred sebe wzatu Limitatiu tak budu ridit a wneg pokračowat, abi zadnemu, budto, zlaski, zpocztiwosti, Pratelstwi, Susedstwi[a] anebo ziakim kolwek wimislenim spusobem Messtyanowi Kriwdi nik nebola[b], ale wedle gedneho kazdeho dobra y mogeho Sumenya abi se sprawedliwe limitatia stala[c], tak mne Boze dopomahay do wečneho spasenya.

1.11 Prísaha dlžníka

Prísahou sa dlžník zaväzuje, že čestne prizná všetko svoje imanie, či už peniaze, drahé kovy alebo iné cenné veci, kdekoľvek by tieto boli uložené, aby z priznaného majetku mohol vyplatiť svoje dlhy. Prísaha obsahuje konfesionálne neutrálne formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iur[amentum] *[d]

Ga N. N. prisaham Bohu Otci Sinu y Duchu Swatemu, Swateg a nerozdilneg Trogjci, že ponewadž ga pre wiplacena mogich Dlužnikoch wssecku mogu Substantiu oddac chcem, ga wssecku mogu Substantiu, gakekolwek gmeno moze mac bud ta w Stribre w Zlate w Penezoch w[e] a w gakichkolwek wecoch pozustawac bude, čili te w dome gsu aneb u druheho zlozene skrite, aneb zastawene, w bez[f] sprawedliwe wigewim nic nezatagim. Tak mi Boze dopomahey ku mogemu wečnemu Spasenu.

1.12 Prísaha (svedka)

Prísahou sa svedok zaväzuje, že bez ohľadu na akékoľvek okolnosti bude vypovedať spravodlivo a pravdivo. Text je bez bližšieho označenia. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Ja N N. prischaham Bohu Ocu, Sinu a Duchu Svatemu, Swatej a ne rosdzilnej Trojici, pre Blahoslavenej Panne Marii a Wseckim Bosim Swatim, ze ja ne patravssi na nepryatelstwo, Milost alyebo Dari, na co pitana budem

---

[a] Tou istou rukou na ľavý okraj strany dopísané *znenawisti:*. [b] Pôvodný text s *nik* preškrtnutý, ťažko čitateľný. Druhé slovo prepísané na *nebola*. [c] Druhou rukou na spodnom okraji strany dopísané *ano czo kolwek wpokračowanyi wp*[r]*edmenowaney Limitacey mluweno bude, zadnemu nye wygawym*. [d] Zle čitateľné. [e] Preškrtnuté. [f] Obe predložky preškrtnuté.

Monumenta linguae Slovacae.indd 164 28. 1. 2019 10:29:09

wssecko spravedlive wijawim a nic nezatajm Tak mi Pann Buch pomahaj, y moja vira Krestianska.

1.13 Prísaha úradníkov, ktorí sa podieľajú na výbere deviatku

Prísahou sa mestský úradník zaväzuje k vernosti a poslušnosti vrchnosti. Ohlási všetky osoby, ktoré by výber deviatku akýmkoľvek spôsobom marili. Prísaha obsahuje konfesionálne neutrálne formulácie, resp. ich skrátenú podobu. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Formula Iuramenti per Iudicem Pagensem, Juratos, ac alios, qui ad Nonam Frugium desumendam influunt, deponendi:

Ga N. prisaham Panu Bochu Wssemohucimu &cæt. &cæt. že ga bez wssecek Čass tohoto Roku zbiraňa zess Polja wsseho Zarna, wssecku Wernost Slawnemu Panstwu, a Panom Džesmarom Poslusnost, w Čass Dzesmenja preukažem, gegich Prikazi dokonale zahowawat, a čobi ze Skodu Panstwa sa winaslo, sprawodliwe wigewim, a nič nezatagim, Wsseckich ale Skriwodliwich Prestupnikoch Prikazoch takowich oznamim. Tak nech mi Pan Buch dopomaha. Amen.

1.14 Prísaha poľného dozorcu (inšpektora)

Prísahou sa poľný dozorca zaväzuje svedomito dohliadať na všetky polia, lúky a záhrady, tak mestské, ako aj tie v súkromnom vlastníctve. Bezodkladne a pravdivo ohlási každú škodu, ktorú by zistil. Zároveň prisľubuje vernosť a oddanosť richtárovi a členom magistrátu. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramenti Formula pro Campi Inspectore

Ja N. N. prisaham Bohu trojedinemu, Bohu Otcu, Sinu y Duchu Swatemu, blahoslaweneg Pánj Marii, a wsseckim Swatim Božjm, že ga wedlye mne udyeleneg Služby Inspectora Polneho, wssecke tak Mesticke, gak Mestanske, a gjnich tutegsich Obiwateloch Rolye, Luki a Zahrady dopatrac, a zawarowac, bu[a] každu skodu ktera by se skrz koho kolwek stala, werne a sumenite, nepatrawssi na Pratelstwo, Hnew a gjne Ohledy Lidske, wigewim, a nezatagjm, kdyžby alye skrz nedopaternosti mogeg se negake Skoda stala, kteru by sem wigewit nemohel, takowuto skodu wedlye sacunku y wlasstneg mojej studoby winahradim, wsdyzky alye na Polnikoch mogjch[b] pozorowat, a gegjch Itrase zaopatrowat, poslednye alye tak Slawnemu

[a] Preškrtnuté, pravdepodobne pisárska chyba. [b] Preškrtnuté.

Monumenta linguae Slovacae.indd 165 28. 1. 2019 10:29:09

Magistratu, gak y predstanowenemu Polnemu Richtarowy wssecku Poslužnost, a Wernost preukazowat budem. – Tak my Pan Buch dopomahaj ku mojemu dussnemu Spassenyu.

1.15 Prísaha nových mešťanov pri prijatí do mestského práva

Prísahou sa noví mešťania zaväzujú k vernosti a poslušnosti panovníkovi, ako aj mestskej vrchnosti. Budú čo najlepšie hájiť záujmy mesta – okrem iného nebudú obchodovať s cudzincami a nikoho nebudú zasväcovať do tajných mestských záležitostí. Mestský záujem budú chrániť aj v prípade ozbrojeného konfliktu. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Prizaha pre Mladich Mestsanoch.

Ga prisaham Panu Bohu Wsechmoucsimu, Otcsu, Sinu, y Duchu Swatemu, Swateg Troicsy nyerozdzelney. Ze ga wedle dneszneyseho Dne, prigateho Burgerechtu[a] geho Jasznoszty Cziszarszkey, a Kralowszkey Panu Panu Leopoldowy[b] Druhemu, a temuto Slobodnemu Kralovszkemu Mestu Bardiowi, zawzdy werny, a poszluszni budem, Nepratelom Nepratel, Pratelom pak geich Pratel, budem, w Csasz Potreby ze Zbrogu mogu, wedle Szuszedoch mogich se zawzdy stawim, Slawnemu Magistratowy tohoto Mesta wzdy poszlusni budem[c] a werni, wedle mogeg Moznosti Mesto od wseligakeg Skodi obhajovat, a[d] zadnima Czudzenima,[e] ktery Burgerrecht ne magu,[f] ze[g] Skodu tak Geho Gasznosty Cziszarszkeg, a Krolovszkeg, gako y tehoto Mesta, nyigaki Handel provadzit[h] ne budem, Potaiemned Reczi Mestitske,[i] zadnemu ne ohlasim,[j] a gezeli by neczo proti Geho Gasznovszty Cziszarszkeg, a Krolovszkeg nasseho Milostiweho Pana, takze na proti Mesta[k] Bardiowa Reczi mochli biti,[l] oznamim, a ohlasim. Tak my Pan Buch nech pomaha ku memu Dusse Spaseni.

1.16 Prísaha stavebného majstra/dozorcu nad stavebnými prácami

Prísahou sa stavebný majster zaväzuje, že bude svedomito plniť svoje povinnosti – dozor nad stavbou mestských budov, zodpovedné spravovanie stavebného materiálu, ako i čestné a spravodlivé zaobchádzanie so stavebnými robotníkmi. Pri

[a] Druhou rukou nadpísané *udeleneho Mestanszkeho Prawa.* [b] Druhou rukou nadpísané *Franciscowi.* [c] Druhou rukou nadpísané *wssecku Reverentiu preukazowat.* [d] Druhou rukou nadpísané *zes.* [e] Preškrtnuté *-en-*, výsledná podoba *Czudzima.* [f] Celý úsek *ktery Burgerrecht ne magu* preškrtnutý. [g] Preškrtnuté, nadpísané *na.* [h] Nadpísané *a žadne porozumene mac nebudem.* [i] Preškrtnuté, nadpísané *tohoto Mesta.* [j] Preškrtnuté, nadpísané *wigewim.* [k] Nadpísané *tohoto.* [l] Celý úsek *Bardiowa Reczi mochli biti,* preškrtnutý. Nadpísané *nečo škodliweho gsem zwedel toto hnedki werňe.*

Monumenta linguae Slovacae.indd 166 28. 1. 2019 10:29:09

svojej práci bude dbať na záujmy mesta. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v troch jazykových verziách – slovenskej, nemeckej i maďarskej.

1.16.1 Slovenská

Ja N.N. prisaham Bochu trojedinemu Preblahoslaweneg Panj Marii a wseckim Swatjm Božjm ze ga wedle mne udzeleneg Služby Budowneho, wseckim mne naloženim Powinostom wzdy nadost čjnit, [na Mesticke Budinky pilne pozorowat][a] Materialy mne ku Budowanyu widate werne a sumenite manipulowat, De*[b] Robotnikoch bez wsseckeho Klamu[c] w Mestickeg Robote postanowene bez wseckeho Klamu a *[d] pridatku naležite zapitowat, a wseckich mojich Skutkoch pred[e] Hasen a Dobre tohoto Mesta zpatrowat budem. Tak mi Pan Buch dopomachag, ku mojemu dussnemu Spassenyu. Amen.

1.16.2 Nemecká

Ich N. N. schwöre bey dem dreiei[ni]gen Gott, der geb*[f] Ju[ng]fr[au] M[aria] u[nd] allen heil[igen] Gottes daß ich in der Eigenschaft eines Baumeisters allen u[nd] jeglichen Pflichten u[nd] Obliegencheiten, welche dieses Amt mir auferlegt genug zu thun, für die Schaltung der städtische[n] Gebäut Sorge tragen, mit ihm Baumaterialien treu und gewissenhaft verwahrenn, endlich die Arbeit Lohnarbeiter[g] den taglohn der Arbeiter ohne Zusatz und Vervortheilung verzeichnen, auch in allen meinen Unternehmungen stets das Wohl und Beste dieser Stadt vor Augen haben werden. So wahr mir Gott helfe.

1.16.3 Maďarská

En N.N. esküszömaz elö Istenre , boldog Asszony hüsz Máriára, és minden Isten Szenteire: hogy valamint ezen Sz. Kir. Városnál lévö épitnóki hivatattal megdiszesittetem, ezentúl minden K[h] hivatatbeli közelességemtek eleget tenni, az anyagi szerehet , mellyek[i] mik néhen kiadattni fognak, hivés lelkiismeretesen kezetni , a' napi munkása[j] a városi épületekne szorgalmatossan ügyelni[k] vigyázni és ügyelni, a' munkásokat hiven feljegyezni , szóval minden cselekedetteim áttal a' város javás elömozditani törekszen és igyekezni fogom.

Az úr Isten engem ugy segellyen.

---

[a] Doplnené prostredníctvom poznámky pod textom. [b] Slovo viackrát preškrtnuté, nečitateľné. [c] Slovné spojenie *bez wsseckeho Klamu* preškrtnuté. [d] Na tomto mieste je diera. Pôvodne pravdepodobne zapísaná predložka *Do*. [e] Slovo preškrtnuté. [f] Nečitateľné. [g] Slovné spojenie *die Arbeit Lohnarbeiter* neskôr preškrtnuté. [h] Preškrtnuté. [i] Preškrtnuté. [j] Preškrtnuté. [k] Preškrtnuté.

Monumenta linguae Slovacae.indd 167 28. 1. 2019 10:29:09

1.17 Prísaha pri priznaní/súpise majetku

Prísahou sa žid Jozef na žiadosť svojich veriteľov zaväzuje priznať a pravdivo bez akéhokoľvek zatajovania spísať celý svoj hnuteľný i nehnuteľný majetok, a to vrátane vecí, ktoré by boli v tom čase skryté, zastavené alebo odpredané iným osobám. Prísaha obsahuje formulácie príznačné pre židovské prostredie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Ja zid Josef prisaham Bohu Žiwemu, Bohu Swatemu, Bohu Wssehmohucimu, kteri stworil Nebo, Zem, Moro, a wssecko čo wnih ge; že ga wssecek Nadobitek, to gest celu substanciu mogu tak Pohnutedelnu, gako y niepohnutedelnu, gaksto Domi, Rolje, Luki, Zahradi, Kapussnice, a stamadzi pohazagicu Urodzay, totisto wssecko gednim Slowem Zarno Mlacene, a nje mlacene, Slamu, Seno, Otawu, Banduri, Hrah, Fizoli, Ožimne Sace, Palenku wssecku, Sliwowicu, Vino, Statek gaksto Woli, Konje, Krawi, Jaluvki, Celjata, Owce, Drobisk, wssecko Zlato a Striblo tak wpenjezoh, gako y wrobenih wecah pozustawagice, Perscenje, Perli, Drahe Kamenje, hamatki, Hodinki, wssecke Mobilia, Schati, Cinu, Mecy, Mosac, Železiwo, Kocse, Wozi, Brani, Pluhi, Kuhinske Grati, Platno, Serwiti, Obrusi, Pernati, Obraži, Džweredla, Knisski, wssecke Instrumenta do Palenčarka potrebne, tak tess y hotowe Penyize, Obligacie Activne, aneb Dlustwa ke mnje Ludze powine su, pred Slawnu Deputaciu na Zadost Creditoroh mogih skerže Slawni Magistrat tutejssi tuto wislanu, wernje a sprawedliwe wigewim, ukažem,[a] zapisac dam, a nic niezatagim; Tak tess podlje tejto Prisahi mogej wigewim y te weci,[b] ano y Cenu gegih, ktere budto skerže mnje, budto zenu mogu, budto Dzeci moge, budto Žecoh, Sluhoh, Sluzebnice, Praceloh mogih, aneb skerže cudzih na to pitanih, ci tu w Bardiowe, či indzej, teras, aneb pred oznamenu mnie Cuidu zastawene, skrite, odpredane, a odprowadžene boli; [c] A kedbi sem nie sprawedliwe wigewil, a niektere weci podlje tejto Prisahi, na Skodu a Utratu Creditoroh mogih samohcac zatagil, a napisac niedal, wten krat nieh mnje Zem znissči, ktera Dathan a Abyeon zožrala, zla Moc nieh mnje wihici, a nieh poraženi budzem, ktera na Prosbu Hælizeusa, Naamara Syrnu odslebodzila, a a Jezæa Sina Hælizei wihitila, a ked niesprawedliwe wigewim, zla horost nieh mnje pohici, nahle nieh mnje porazi, a nahla Smert nyeh mnje shladzi, wcelje a wdussi nieh zniwečeni budem, ano y we wecah mogih, a Gasnosc Abrahama nieh nigda niewidzim, anyi donej nieh nigda nie pridzem; a ked nečo žatagim, Prikas Moyzissow na Hore Sinaj widani nieh mnje zmaže, a wssecko Pismo ktere wpet Knihah

---

[a] Slovo *zasi* preškrtnuté. Pravdepodobne pisárska chyba, hneď opravená pomocou *zapisac*. [b] Preškrtnuté *kt*. [c] Do textu dopísané na ľavom okraji strany *tak tess y wssecke Quietatiæ ktere od Creditoroh mogih straniwa wiplacenyi Dlustwoh mam, ano y Computi wssecke, ktere sem SCreditorami a Karcsmarami mogima mal.*

Monumenta linguae Slovacae.indd 168 28. 1. 2019 10:29:10

Moyzissowih napisane gest, nieh mnje zahambi; a ked tato Prisaha sprawedliwa nie ge, nieh mnje Adonaj skazi, a geho Boska moc. Amen.

1.18 Prísaha pri prijatí mestského práva

Prísahou sa noví mešťania zaväzujú k vernosti a poslušnosti panovníkovi Františkovi I., ako aj mestskej vrchnosti. Prisahajú, že budú robiť všetko pre dobro mesta a všemožne hájiť jeho záujmy, v prípade potreby aj so zbraňou v ruke. Prísaha doplnená notárskym poučením pre nových mešťanov. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Formula Iuramenti Civilis

Ja Franciscus,[a] prisacham Bochu Wsemohucimu, Bohu Otsi, Sinu, y Duchu Swatemu, nejswetejsej, a Nerozdilnej Trojici Boztwy, preblahoslawenej Pany Marii, y wseckim Bozim Swatim, ze Ja od dnesniho Dne, moci mne skerze Slawni Magistrat udeleneho Prawa Mestenstwy, Jeho Ciszarszko Kralowszkej, Apostolszkej Jasnosty, Francisskowy prwnemu, nassemu Nejmilostiwejssimu Panu, a Krali, tes take Slobodnemu, a Kralyowszkemu tomuto Mestu Bardejowu, wzdicky Werni, a poslussni budem, Nepritelom pak jejich Nepritel, a Pritelom Pritel budem, wčas Potrebi ze s Zbroju spolu smojimi Susedmy ohotne se postawim, Slawnemu Magistratu tohoto Mesta wzdy poslussny, a Werny zustanem, pritim podlye mojej Mosnosty; toto Mesto od wselijakej Skody obhajowat, Obecne Dobre tohoto Mesta napomahat, a zes zadnima Cizima do handlu takoweho, kteri by aneb Geho Jasnosti Ciszarszko Kralyowszkej, aneb Mestu tomuto skodliwy bity mohel zadnim Spusobem se nedopustiti slibugem: Tajnosti Mesta tohoto nikemu newijewim, a kdiby proti Jeho Jasnosti Ciszarszko Kralyowszkej nassemu Nejmilostiwejssimu Panu, a Krali, aneb na proti Mestu tomuto nejakowe nesluszne, a nebezpečne Reczy som pocul, take sprawedliwe oznamim, a ohlasim. Tak my Pan Buch dopomahej ku memu Dussnemu Spaseny.

Exhortatio Notarialis ad Neo-Cives ante Iuramenti depositionem

Slawnj Magistrat gich wedle dawneho Obicagu tohoto Mesta stej Priciny pred Ohled swuj zhromasdit umenyil, aby ten Character Mescanszky, ktery gednemu kazdemu udelenj gest, skerz zwicajnu Prisachu tuto pred Slawnim Magistratem potwrdzenj bul. Dokut ale Prisacha tato zlozena bude, ga menem Slawnecho Magistratu, gich wsetzkich wezpolek straniwa Powinoscach Mescanskich napominac; a gegich Waznost predkladatz mussim, a sice preto, aby geden kazdy Trimanye swogo, ku obecnemu Dobremu

[a] Preškrtnuté.

Monumenta linguae Slovacae.indd 169 28. 1. 2019 10:29:10

a Pocliwoscy Mescanstwa sporadat mochel: Ponajprw Wernost a Stalost ku Naj-gasnejsemu Kralu a Monarchu nassemu Milostiwemu, ta gest prwsa a ossobliwa Powinost gednecho kazdeho Mescana, kteru kazdy gaksto werny Podany, nye lem w dobrich, ale ossobliwe wzlich Pripadnostach Skutkem preukazati powinen gest. Ponewac, gdiz Geho Jasznost nass Milostiwy Kral, wedle Ocowszkey swogej Starozliwosty nasz wsetzkich pod mocnu Ohranu swogu ztrimuge, sluzne tis od naz gaksto swogich Podanich zada, aby my skerz horliwu Wernost a Stalost, Najwissu geho Laszku a Nahilnost zazluzily, a co kolwek wedle Obecnej Potreby od nas Menem Kralowskim pozadano bude, bez najmensey Odpornosty, hoc y z Umensenyim Hudoby nassey wdecne daly.

Ponewac ale Slawnj Magistrat stey Pricinj ulozenj a poztanowenj gest, aby Poradek dobry, a gine wsetzke, ku stesliwosty Mesta a gegich Obiwateloch prizluhagice Wecy, wedle Najwisich Rozkazoch a Prawa Kraginskecho sporadane bily, tegda druha Powinost Mescanska gest tota, aby geden kazdy pozadanu Pozlustnost ku Slawnemu Magistratu a Rozkazoch Slawnej Militii Nationalnej, wzdy pred Ocmy mal, wsecku Uctiwost Udom Slawneho Magistratu preukazal, a skerz poradny Ziwot a statecne Trimanye Hodnost Characteru Mescanskecho wzdy ztrimowal, a Mesticke Prowenty nyinyakim spusobem nyeuskodowal. Ginac gako kolwek nyektery Mescanstwo obsachnul, tak tis wedle Najwisich Rozkazoch pre nyegake zle Skutky, Characteru takoweho zbawenj bit moze. Slawnj tegda Magistrat w Ufnosty gich dobreho Sprawowanya nazledugicu Prissachu od nyich zada asice Ja N. N. etc. etc.

1.19 Prísaha svedka

Prísahou sa účastníčka súdneho sporu zaväzuje, že pravdivo a čestne pred súdom uvedie všetky potrebné náležitosti. Osobitne pritom oboznámi súd so stavom financií zomrelého manžela, vrátane všetkých príjmov a výdavkov. Prísaha obsahuje konfesionálne motivované formulácie, skrátené znenie však neumožňuje ich bližšie určenie. Zachovala sa v dvoch jazykových verziách – latinskej a slovenskej.

1.19.1 Latinská

Formula Iur[amen]ti Revelatorii

Ego T. T. juro per Deum vivum etc, quod in p[ræ]senti Caussa, candide & sincere, non tantum omnia & singula Litteralia Instrumenta præ manibus meis, vel cum scitu meo, per me, vel Maritum meum ad manus alienas deventa, data, ac existentia, verum etiam argentum, aurum,

Monumenta linguae Slovacae.indd 170 28. 1. 2019 10:29:10

argenteas vel aureas res, pecunias item paratas, debita activa vel passiva, ellaboratas vel non ellaboratas Cutes & Coria, Vestes, & Vestimenta, Telæ Petias crudæ vel albæ, aut fila pro talismodi Tela deservientia, & singulam aliam supellectilem domesticam, sub qualemcunq[ue] nomenclaturam venientem, et ex ligno, stanno, vel ferro, vel cupro, aut aliis materialibus constantem: Seminaturam porro authumnalem vel vernalem, exindeq[ue] procreatum cujuscunq[ue] Sortis granum in sua qualitate & qvottalit[a]te, Apum alvearia plena & vacua, Pecora item cornuta & alia, omnia deniq[ue] hæc præmissa & singula, tam occasione statim initicum demortuo Marito meo Matrimonii inventa & occupata, quam & durante Matrimonio ex occupatis per me rebus mobilibus & im[m]obilibus, & in specie pecunia parata, comparata vel distracta, revelabo, & nihil quidqvam subticebo, sed conscientiose detegendo, consignabo & consignari faciam, prout in rei verit[a]te se res haberet, & æternam consequi cupio ac volo salutem. Sic me Deus etc.

1.19.2 Slovenská

Formula Iur[amen]ti Revelatorii; Versio

Ja T. T. prisaham Bohu Žiwemu etc. Že wtegto Causæ aneb Prawe, sčire a zretedelne, nelen wssečke Psanyi a neb Listi; kerekolwek by pod Rukmy a Moczj mau byli, aneb z Wedomostu a Znamostu mogu, skrze mne samu, a neb Manžela meho do czjcich Ruk odesdane bolj, ale tess y sribro, zlato, sriberne neb zlate Wecy aneb Rečy, tehda pak y hotowe Peniže, dlustwa gak takowe co by druzj na nas, aneb my na druzimi hledat mužeme a mohlj, surowe a neb wirobene Skury a Kuže, Ssaty byle a Rucha, Platna Kruhj ssareho a tess wibileneho, aneb na takowe to Platno potrebnu Predzu, gak tess gjnsse wsseligake Domowstwy a tess Domske Načjnka, gak kolwek by gmenowane, a z drwa, Cinny, Medzy, Zeleza, aneb druheg ač kolwek gakeg Materii zrobene mohli byt; Prjtem tess ssate aneb Zbožj gak osimne tak Jarne, a stakoweho to wimlatene a dwichnute wsseligake Zrnko, gak wgegj Dobrote, tak tess w gegj Mnohosty; Pnaky Wčel obsaczene a prazne, Statky rohate a ginsse; Wssecko pak tohoto predmegnowaneho, co gsem hned wtento Čas gako sem za meho Nebosščika Manžela gissla, a tess za ten Čas co sme spolu žjli, prigala, tehda gakoss to ztakowjch prigjtjch Wecach aneb Reč ležiczich a Russagjcich, neg prw a nag wgach pak zhotowjch nassljch a prigmanich Muskich Peniž se ssaffowalo aneb skeltowalo, wiznam a wipowjm a negmensse ne zatagjm, ale pod Swedomym mogjm, a gak spasena byt werjm a žadam, wipowjm a spjsat dam, gak se Wec Wgegj Prawde nachaczj. Tak my etc.

Monumenta linguae Slovacae.indd 171 28. 1. 2019 10:29:10

1.20 Prísaha úradníkov z volenej obce

Prísahou mestskí úradníci sľubujú, že budú verne a spravodlivo slúžiť mestu tak, aby mu priniesli čo najviac osohu a ochránili ho od prípadnej škody. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v troch jazykových verziách – nemeckej, latinskej a slovenskej.

1.20.1 Nemecká

Iuramentum Officialium ex Communitate

Ich N. schvere heüte Gott Vater, Sohn Hey[ligen] Geist, der hochgelobten Heylige[n] Dreyfaltigkeit, der Hey[ligen] Jungf[rauen] Maria, undt allen Heylige[n] einen aydt, meiner[a] einheimische[n] Obrigkeit dieser König[lichen] frey[en] Stadt Bartfeldt, in dem[b] mir anbesehlene[n][c] Ampte undt berwf[f] getreẅ zu seyn, auch Gemeiner Stadt besteß zu suche[n], undt schade[n] zu verhütte[n], nach alle[n] meine[n] Vermöge[n], so wahr mir Gott helffe, die Hey[lige] dreyfaltigkeit, undt laß mich der Ewige[n] Seeligkeit theilhafftig werde[n]. Ame[n].

1.20.2 Latinská

Ego N. Iuro hodie DEo Patri, Filio, Spiritui Sancto, Sacro-Sanctæ et Individuæ Trinitati, Beatæ Virgini Mariæ, et omnibus Sanctis, me, in mihi oblato[d] officio debita[m] fidelitatem præstituru[m], et in omnibus commune Civitatis hujus bonum promoturum juxta dictamen conscientiæ, omneq[ue] meum posse: [,][e] Sic me DEus, Sacro-Sancta Trinitas, Beatissimaq[ue] Virgo Maria adjuve[n]t, et vita æterna bee[n]t.

1.20.3 Slovenská

Ya N. Prisaham Bohu Oczu, Szinu, Duchu Swatemu, Swatey Trogiczi, Blahoslaweneg Panne Marii, a wsečkym Swatym, že wtim to mogim Powolanyem[f] sprawedliwe služic,[g] Slawne Mesto od skody zawarowac, a[h] wedla Sumenyenya mogeho a mossnoscy we wsseckich weczach poslussni chtem byty.[i] Tak mi Pan Buoch, Sweta Trogicza, blahoslawena Panna Maria[j] k mogej Dussy sbawenyu[k] Pomahag.[l]

---

[a] PrešKrtnuté, zle čitateľné. [b] Nad riadok dopísané *dem*. [c] Slovné spojenie *mir anbesehlene*[n] prešKrtnuté, nahradené svetlejším atramentom nadpísaným a podčiarnutým *anvertrauten*. [d] Nadpísané a podčiarknuté *concredito*. [e] Druhou rukou na ľavom okraji strany dopísané *Instructionemq*[ue] *mihi danda*[m]. [f] PrešKrtnuté a nadpísané *urade*. [g] Nadpísané slovo, prešKrtnuté a zle čitateľné, pravdepodobne *budzu*. [h] Pasáž *zawarowac, a* prešKrtnutá. [i] Slovné spojenie *poslussni chtem byty* prešKrtnuté, nadpísané *zawarovat budem*. [j] Nad riadok nadpísané *a wssecszke Swaty*. [k] Dopísané *nyech*. [l] Slovo *Pohamahag* prepísané na *Pomahag*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 172 28. 1. 2019 10:29:10

1.21 *Prísaha člena mestskej rady*

Prísahou člen mestskej rady sľubuje vernosť panovníkovi i mestskej vrchnosti a zároveň prisahá, že zachová v tajnosti všetky dôverné informácie o mestských záležitostiach a pri svojej práci bude hájiť prospech mesta. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v troch jazykových verziách – nemeckej, latinskej a slovenskej.

1.21.1 *Nemecká*

Ich N. schwere der hochgelobte[n] hey[ligen] dreyfaltigkeit, Gott Vater, Sohn undt Hey[ligem] Geist, der Hey[ligen] Jungf[rauen] Marie[n] undt alle[n] Heylige[n] eine[n] aydt, daß Ich in diesen anjetzo Mir anvertraut[en] beruff undt[a] bey dieser König[lichen] fr[eyen] Stadt Bartfeldt, Ihro Kays[erlichen] May[estät], alß meine[m] allergnädigste[n] Kayser Leopoldo dem Erste[n], wie auch *[b] allergnädigste[n] König Josepho de[m] Erste[n],[c] trew verbleib[en], höchst bemeldte[n] Kays[erlichen] Mayestet[en] trewe dienste beförder[n], deroselbe[n] feinde[n] feindt, & freunde[n] freundt verbleib[en], Reiche[n] undt arme[n] die wahre gerechtigkeit ertheile[n], undt auff alle weise Gemeiner Stadt Nutze[n] in alle[n] Sach[en] suche[n] undt beförder[n], auch in alle[n] Verschweige[n] sein undt bleib[en] will, So wahr Mir Gott, die Hey[lige] Mutter Gottes, alle Heylig[en], undt daß heylige Evangelium zu meiner Seele Seeligkeit helffe[n] solle.

1.21.2 *Latinská*

Ego N. N. juro per Sacro-S[anctam] ac individuam Trinitatem, Deum Patrem, Filium, et Spiritum S[anctum] Beatiss[im]am Virginem Mariam & omnes Sanctos, me juxta modernam hancce vocationem divinam, tam in fidelitate Sac[ratissi]mæ Cæsareæ Regiæq[ue] Ma[ies]t[a]tis, Domini Diu[ini] nostri Clementissimi, Leopoldi primi, ut ea noviter electæ Regiæ Ma[ies]t[a]tis Josephi I.[d] qvam etiam Civitatis hujus Regiæ Liberæq[ue] permansurum, eorundem Inimicor[um] Inimicum, Amicor[um] Amicum futurum,[e] opulentis qvam Pauperibus decentem Iustitiam administraturum, in omnibus commodum Civitatis hujus qvæsiturum vt promoturum, nullaq[ue] Secreta, & *[f], sive de quibus in Sessionib[us] qvibuscunq[ue] tractaretur,[g] fore revelaturum. Ita me Sacro S[ancta] Trinitas, DEus Pater, Filius, et Sp[i]r[it]

---

[a] Druhou rukou na ľavom okraji strany dopísané *Rathsstelle*. [b] Preškrtnuté, zle čitateľné. [c] Preškrtnuté *Leopoldo dem Erste*[n], *wie auch * allergnädigste*[n] *König Josepho de*[m] *Erste*[n], nadpísané *Carolo de*[m] *Sexte*[n]. [d] Preškrtnuté *Leopoldi primi, ut ea noviter electæ Regiæ Ma[ies]t[a]tis Josephi I.*, nadpísané *Caroli VI.* [e] Nadpísané *tam*, tou istou rukou a tým istým atramentom. [f] Preškrtnuté, na okraji strany dopísané *Ci*[vi] *t*[a]*tis*. [g] Nadpísané *me*, tou istou rukou a tým istým atramentom.

Monumenta linguae Slovacae.indd 173 28. 1. 2019 10:29:10

us S.[anctus] Beatiss[im]a Virgo Maria, omnes Sancti, Evangelium Sanctum adjuvent, æternamq[ue] tribuant salutem.

1.21.3 Slovenská

Ja N. N. prisaham Bohu Oczu, Szinu, Duchu Szvatemu, Szvatej Trojiczy, Blahoszlavenej Pannej Marii, y vseczkym Szvatim, že ja vedla teraznyejsim mogim povolanyim Boszkim, jak vedla Vernoszczy jeho Jasznoczy Cziszarszkej Pana, Pana nasseho najmilejseho Leopolda pervseho, Najjasznejseho Krala Nasseho Josepha pervseho,[a] takse y tehoto Mesta Kralovszkeho y Szlebodneho verni, Priatelom Priatelem, Nje Priatelom Nye Priatelem, we vseczkjch veczach jak Bohatim, tak že j Vbohim szpravedlive szudzicz, budem[b] a ve vseczkim teho Mesta dobre chledacz, a nikomu[c] we vselijakich Sessiach co kolvek se mluvicz bude, revelovacz a osnamicz nye budem, tak mi Szvata Trogicza, Buoch Otzecz, Szin, y Duch Szvatj, blahoszlavena Panna Maria, Szvate Evangelium a vseczke Szvaty, k dusy zbavenyej nyech Pomahaji.

1.22 Prísaha člena mestskej rady

Prísahou člen mestskej rady sľubuje vernosť mestskej vrchnosti a panovníkovi a zároveň prisahá, že zachová v tajnosti všetky mestské tajomstvá, bude vždy prihliadať na prospech mesta Bardejov a konať tak, aby sa vyhol spôsobeniu akejkoľvek škody. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v dvoch jazykových verziách – nemeckej a slovenskej.

1.22.1 Nemecká

Ich N. schwere der Hochgelobten Hey[ligen] Dreyfaltigkeit, Gott Vatter, Sohn undt Hey[ligem] Geist[d] eine[n] Aydt daß Ich in diesen Mir anjetzo vertrauten Beruff undt Rathsstelle bey dieser König[lichen] fr[eyen] Stadt Bartfeldt[e] getrew verbleibe[n], ohne ansehen der Persohne[n], Reich[en] undt Arme[n], mit hintenansetzung einiger bitte, gabe, gunst, liebe, furcht, Haß, undt[f] Neydt undt freundtschafft, die gebührende undt wahre gerechtigkeit ertheilen, gemeiner Stadt Nutzen beförder[n], nach mögligkeit allen schade[n] verhütte[n], vndt keine heimligkeit deß Raths offenbahre[n],

---

[a] Preškrtnuté *Leopolda pervseho, Najjasznejseho Krala Nasseho Josepha pervseho,* nadpísané *Karola Sesteho.* [b] Preškrtnuté. [c] Nad riadkom nadpísané *Secreta Mesticke.* [d] Na ľavom okraji strany dopísané *der Heiligen Jungfrauen Marien undt allen Heiligen.* [e] Na ľavom okraji dokumentu dopísaná pasáž, preškrtnutá, čo znemožňuje čitateľnosť. Pravdepodobne šlo o vyjadrenie vernosti Františkovi Rákocimu. Neskôr nahradené pasážou o vernosti a lojalite cisárovi Karolovi VI.: *neu auch Ihro Kay*[serlichen] *undt König*[lichen] *Ma*[je]*stet unsere*[m] *allergnadigste*[n] *Hern Carolo dem Sexte*[n] [f] Preškrtnuté.

Monumenta linguae Slovacae.indd 174 28. 1. 2019 10:29:10

sonder[n] in allem verschwiege[n] sein undt bleibe[n] will. So wahr Mir Gott durch sein heyliges Ewangelium zu meiner Seelen Seeligkeit helffe[n] wolle.

1.22.2 Slovenská

Ja N. prisaham Blahoslaweneg Swateg Trogiczy, Bohu Oczu, Sinu, y Duchu Svatemu, Swateg a Csisteg Pane Marii, Mattky Bozy, y wsseckim Swatim, že ga wtim to mogim Powolanyem a Urede temu Slawnemu Kralovszkemu Mestu Bardigowu[a] werni zostavat, Bohatim a Ubohim, nye patriwssy na Osoby, Prozbi, darunki, lasku, lubost, Strach, hnyew, a Priatelstwo, sprawedliwi Sud ucsinyim, Slawnemu Mestu osoch chledac, Škodu oddalic, a nyegake Secreta Slawneg Werchnosti wigavic budem: Tak mi Blahoslawena Swata Trogicza, Swata Panna Maria, a wssecke Swati k Dussi mogeg spasengu Pomahagi.

1.23 Prísaha pri prijatí mestského práva

Prísahou noví mešťania sľubujú vernosť a poslušnosť cisárovi Leopoldovi, uhorskému kráľovi Jozefovi a magistrátu Bardejova. Zriekajú sa uzatvárania obchodov s osobami, ktoré nepatria k meštianskemu stavu. Zároveň sa zaväzujú pracovať v prospech mesta, ochraňovať ho od škody a ohlásiť každého, kto by podnecoval alebo konal proti mestským záujmom či záujmom panovníka. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Ja N. Prisaham, Bohu, Otczu, Bohu Sinu, Bohu Duchu swetemu, zupolnej swetej Trojiczy, Blahoslawenej Panni Marie, Matcze Bozej.

1. Ze ja kujeho Jasnosci Cisarowi nassemu Leopoldovi Jehojasnosci Kralyowi Uherskemu nassemu Josefofi, takzei Pocztiwemu tomuto nassemu Mestu Bardiowowi, Wrchnosti jakosto slawnemu Magistratowi do mojej zupolnej smerti, ostatnej mojej hodzine werni a poslussni budzem, dobre ochranowacz a skodi mescicke odwraczicz[b] wedluch mojej moznosci usilowacz se budzem.

2. Podruhe Anyi stutecsnima, anyi scudzima,[c] kteri Burgerecht tu pri slawnem Mesce nyemaju, nyijake Handlowanjie, kupecztwo nyebudzem poch*[d]

---

[a] Na ľavom okraji dokumentu dopísaná pasáž, preškrtnutá, čo znemožňuje čitateľnosť. Pravdepodobne šlo o vyjadrenie vernosti Františkovi Rákocimu. Neskôr nahradené pasážou o vernosti a lojalite cisárovi Karolovi VI.: *tak tess Jeho Jasnosty Cisarskey, a Kralovszkey nassemu Milostivemu Panu Carolowi Sestemu*. [b] Prípona *-icz* preškrtnutá, dopísané *-ovacz* v zmysle *odwraczovacz*. [c] Koniec slova prepísaný, zle čitateľný. [d] Záver slova prepísaný, pôvodný tvar nečitateľný.

Monumenta linguae Slovacae.indd 175 28. 1. 2019 10:29:10

3. Brez wedoma a chiru Jehomilosci Pána Richtára potajemne zchaczki, conventicula nyebudzem csinyicz,[a] kterebi proczi Jehojasnosci Czisara a Králya nasseho, pocztiweho Magistratu a Werchnosci, takze y slobody mescicke,[b] a y jezzelibich me stzkich recsach nassli y dostali[c] [d] take reczi slislil, chodz[e] od koho, ffssiczko Priaczelstwo, jakekolvekbi bilo na stranu odloziwsdi, Panu Richtarowi Jehomilosci[f] oznamim.[g]

4. A Jesselibi ja zhnyewu, abo zezahrosci,[h] [i] na zloscz Pocztiwemu Magistratowi jakosto Wrchnosci mojej Burgeret chczel zanyechacz, tedi ffsiczko Ubostwo moje budze zatraczene, amoju osobu, do wezena oddacz,[j] Takmi etc:

1.24 Prísaha úradníkov z volenej obce

Prísahou mestskí úradníci sľubujú, že budú verne a spravodlivo slúžiť mestu tak, aby mu priniesli čo najviac osohu a ochránili ho od akejkoľvek škody. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v troch jazykových verziách – nemeckej, latinskej a slovenskej.

1.24.1 Nemecká

Ich N. schvere heute Gott Vatter, Gott Sohn Gott Hey[ligen] Geist, der Hochge[lobten] Hey[ligen] dreyfaltigkeit, der Hey[ligen] Jungf[rauen] Maria, [undt alle[n] heylig[en]][k] eine[n] Aydt, daß[l] meiner so wohl hohe[n], alß[m] einheimisch[en] Obrigkeit dieser König[lichen] fr[eyen] Stadt Bartfeldt, eine[n][n] in meine[m] anbesehlene[n] Ampte undt berwff getrew zu sein, auch[o] Gemeiner Stadt bestes[s] zu such[en], und[p] schade[n] zu verhütte[n], [undt keine heimligkeit[en] offenbare[n] werde][r] nach alle[n] meine[n] Vermöge[n], [s] so wahr mir Gott helffe,[t] [u] die Hey[lige] dreyfaltigkeit,[v] undt laß mich in der Ewig[en] Seeligkeit theilhafttig werde[n]. Ame[n].[y]

---

[a] Pasáž *zchaczki, conventicula nyebudzem csinyicz* preškrtnutá, nad riadkom dopísané *recsi nye roschlassim, powstawanye*. [b] Dopísané nad riadkom *bili ne uctiwim*. [c] Pasáž *me stzkich recsach nassli y dostali* preškrtnutá. [d] Nad riadkom doplnené *ja*. [e] Preškrtnuté. [f] Preškrtnuté. [g] Pôvodný tvar slovesa *oznamim* rozšírený do podoby *oznamics sem powinen*. [h] Slovo *zezahrosci* prepísané na *zezazrosci*, nakoniec celé slovné spojenie *abo zezazrosci* preškrtnuté. [i] Nad riadkom dopísané *a*, neskôr preškrtnuté. [j] Predpona *od-* preškrtnutá, slovo zjednodušené na *dacz*. [k] Na ľavom okraji strany dopísané *undt alle*[n] *heylig*[en]. [l] Preškrtnuté. [m] Slovné spojenie *so wohl hohe*[n], *alß* preškrtnuté. [n] Preškrtnuté. [o] Nad riadkom dopísané *bey gutte*[n] *auffsehe*[n]. [p] Preškrtnuté. [r] Nad riadkom dopísané *undt keine heimligkeit*[en] *offenbare*[n] *werde*, neskôr preškrtnuté. [s] Na ľavom okraji strany dopísané *v*[ndt] *keine heimligkeite*[n] *offenbare*[n] *werde*. [t] Preškrtnuté. [u] Nad riadkom dopísané *vndt*. [v] Nad riadkom dopísané *helffen wolle* za preškrtnuté *helffe*. [y] Celá pasáž *undt laß mich in der Ewig*[en] *Seeligkeit theilhafttig werde*[n]. *Ame*[n] preškrtnutá.

Monumenta linguae Slovacae.indd 176 28. 1. 2019 10:29:10

1.24.2 Latinská

Ego N. Iuro hodie Deo Patri, Filio, Sp[i]ritui Sancto, Sacro Sanctæ et Individuæ Trinitati, Beatæ Virgini Mariæ et omnib[us] Sanctis, me in mihi oblato officio debita[m] fidelitate[m] p[ræ]stituturu[m], et in o[mn]ib[us] Commune bonu[m][a] Ci[vi]t[a]tis hujus bonu[m] promoturu[m] juxta dictamen conscientiæ, omneq[ue] meu[m] posse: Sic me DEus, Sacro Sancta Trinitas, Beatissimaq[ue] Virgo Maria adjuvet, et vita æterna beet.

1.24.3 Slovenská

Ja N. prisaham Bohu Oczu,[b] Synu, Bohu[c] Duchu Swatemu, Swateg Trogiczi blahoslaweneg Paňe Marii, *[d] wsečkym Swatym,[e] že wtym to mogim powolanyem sprawedliwe služic, budu,[f] Mesto[g] od skody sawarowač, a wedla Sumenyem mogim[h] w wsseckich weczach[i] spr[j] poslussni budu.[k] [l] Tak mi Pan Buch, Sweta Trogicza, blahoslawena Pana Maria k mogem Dussym sbawenyu nyech[m] pomahay.

1.25 Prísaha pri prijatí mestského práva

Prísahou noví mešťania sľubujú vernosť a poslušnosť panovníkovi, ako aj mestskej vrchnosti a magistrátu. Zaväzujú sa, že budú dbať o dobro mesta, chrániť ho aj so zbraňou v ruke a že oznámia akýkoľvek úmysel či konanie proti záujmom mesta, o ktorom by sa dozvedeli. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa slovenská verzia.

Iuramentum Ius Civile acceptantiu[m]

Ja N. Prisaham Bohu Oczu, Szinu y Duchu Svatemu blahoslavene Panne Marie y wsecskim Svatim, že ja pri tim mne dnessejseho Dnja davanim Burgerrechtom Jeho Jasznoczti Cziszarszkej,[n] jak mogemu Milemu Panu: y Kralovi, tak že y[o] Naijasnyesemu Kralovi Josephovi Prvsemu,[p]

---

[a] Preškrtnuté. Zrejme chyba pisára. [b] Nad riadok nadpísané *Bohu,* neskôr preškrtnuté. [c] Preškrtnuté. [d] Zrejme chyba pisára. Pri odpisovaní prísahy sa pomýlil, chybu preškrtol a pokračoval ďalej. [e] Na spodnom okraji listu dopísané *na mogu Krestyanszku Viru*. [f] Preškrtnuté. [g] Nad riadkom dopsíané *Slawne.* [h] Nad riadkom dopísané *a mossnoczty.* [i] Druhá polovica slova preškrtnutá a slovo dopísané v podobe *weczach*. [j] Zrejme chyba pisára. Pri písaní začal písať *sprawedliwi*, ale začiatok už napísaného slova preškrtol a zmenil na *poslussni.* [k] Slovo *budu* neskôr prepísané na *chtem bytty.* [l] Na dolnom okraji strany dopísané *Ze my na rozkaz Pana Berzeviczeho * Becsky Piwa slossyly, a zanyich žadne penyessy nye odebraly, povedavssy, gdo penyezy odbere, y on odpowedzel, moga to recz.* [m] Slovo *nyech* pri neskorších úpravách textu prečiarknuté, v dôsledku čoho bolo nasledujúce sloveso pozmenené z tvaru *pomaha* na tvar *pomahay.* [n] Nadpísané iné slovo, neskôr preškrtnuté, pravdepodobne *Fejedelemskej.* [o] Slová *tak že y* preškrtnuté. [p] Slovné spojenie *Kralovi Josephovi Prvsemu* neskôr preškrtnuté a nahradené na okraji dopísaným *Carolowi.*

Monumenta linguae Slovacae.indd 177 28. 1. 2019 10:29:10

tak že y Slavnemu Mestu Bardiovszkemu Magistratovi[ab] verni, budem[c] nye Priaczelom Nye Priaczel, Priaczelom Priaczel budem, a po czass Potrebi vetla mogih Susedah z Broju mogu vszdj hotov budem[d]: Slavni Magistrat utzics y vselajaki respect gemu tavacz, budem, a čokolvek preczivno od insich uslissim, osnamim,[e] a z nikim Tzudzem handel swoj Prowadicz nye budem: Tak mi Pomahaj k mogej Dussy Zbavenye Slavnia Trogicza.

1.26 Prísaha minciara/zmenárnika

Prísahou zmenárnik Augustín dosvedčuje, že nevie nič o falošných peniazoch, nemal s nimi nič dočinenia ani ich žiadnym spôsobom neuvádzal do obehu. Prísaha neobsahuje žiadne konfesionálne príznačné formulácie, v texte sú nahradené len skratkou. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum purgasetir de ignoran[tia] falsæ monetæ

Prisaham etc. etc. že ja žadnu wedomosti nemam o ffalssowaney Mince, any mogim wedomostim žadnu zlu mincu bud w Tolaroch neb yinich menssjch Penez nezmienal, any za zle a ffalečne Penize smjm wedomjm nic nekupowal ani žadneho neklamal Tak

Conjurator[um]

Prysaham etc. etc. že sprawedlywe Augustyn prisahal any žadnu wedomost nemal o sffalssowaney Mincy.

1.27 Prísaha pri prijatí do mestského práva

Prísahou sa noví mešťania zaväzujú k vernosti a poslušnosti panovníkovi, ako aj mestskej vrchnosti. Zároveň prisahajú, že budú robiť všetko pre dobro mesta, hájiť jeho záujmy a ochraňovať ho od akejkoľvek škody, v prípade potreby aj so zbraňou v ruke. Slovenský text prísahy obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Latinský text v pôvodnej verzii obsahoval neutrálne formulácie. Prísaha sa zachovala v dvoch jazykových verziách – slovenskej a latinskej.

---

[a] Nad riadkom opísané *Magistratovi*, tou istou pisárskou rukou a atramentom preškrtnuté. [b] Na ľavom okraji strany dopísané *do zupólneg meg smerty.* [c] Preškrtnuté. [d] Preškrtnuté. [e] Pasáž *a čokolvek preczivno od insich uslissim, osnamim* preškrtnutá.

Monumenta linguae Slovacae.indd 178 28. 1. 2019 10:29:11

1.27.1 Slovenská

Iuramentum Ius Civile acceptantium

Ja N. Prisaham Panu Bohu Wssehmohucimu, Otczu, Sinu, y Duchu Swatemu, Swatey Troici nerozdelney Blahoslaweney Panne Marii, y wsseckim Božim Swatim: Ze ya wedle dneseyssiho dne prigateho Burgerechtu jeho Jasnosti Czisarskey a Kralowskey Panu, Panu Carlowi VI. a temuto Slobodnemu Kralowskemu Mestu Bardiowi zawždy werni a Poslussni budem, nepratelom nepratel, Pratelom pak geich Pratel budem, wcssas potrebi ze zbroyu moju wedle suseduow moich se zawždy stawim, Slawnemu Magistratowi tehoto Mesta wždi Posslussni budem a werni, wedle moyei Možnosti Mesto od wseligakey Skodi obhajowat, a zadnima czuzenima kteri Burgerecht ne mayu nigaki handel Prowadit ne budem, Potayemne rečzi mesticke žadnemu ne ohlasim, a yesli bi neco Proti Jeho Jasnosti Czisarskey a Kralowskey naseho Milostiweho Pana, takže naproti Mestu Bardiowa rečzi mohli biti oznamim a ohlasim. Tak mi Pan Buoch etc.

Descript.

1.27.2 Latinská

Iuramentum Ius Civile acceptantium

Ego N. juro per Sacro S[anctam] Individuamq[ue] Trinitatem, Deu[m] Patrem, Filiu[m] & Spiritu[m] Sanctu[m],[a] me juxta moderna[m] accepta[ti]onem Iuris Municipalis, tam in Fidelitate Suæ Serenitatis Principalis ac Ducalis, D[omi]ni Mei clementissimi[b] qvam etia[m] Civitatis huj[us] Regiæ Liberæq[ue] permansuru[m],[c] eorundem Inimicor[um] Inimicu[m], Amicoru[m] Amicu[m] futuru[m], exposcenteq[ue] Necessitate armis qvoq[ue] meis,[d] Succ* non intermitta[m]. Præterea me abligo[e] Prælibatæq[ue] Civitatis huj[us] Inclyto Magistratui semper obedientem ac obseqviosu[m] futur[um] omnem eidem[f] honorem, Civitatisq[ue] pr[g] Com[m]une Civitatis

---

[a] Na ľavom okraji listu dopísané *Gloriosa*[m] *DEi Genitricem B*[eatissimam] *V*[irginem] *Maria*[m], *ac per omnes S*[an]*ctos et Electos DEi*. [b] Pasáž *Serenitatis Principalis ac Ducalis, D*[omi]*ni Mei clementissimi* preškrtnutá a medzi riadkami dopísané *Ma*[ies] *t*[a]*tis Sac*[ratissi]*mæ Cæsareæ et Regiæ Caroli VI. D*[omi]*ni Diu*[ini] *n*[ost]*ri Clementissimi*. [c] Prípona preškrtnutá a nadpísané písmená *ere* v zmysle *permanere*, neskôr preškrtnuté a prepísané späť na *permansurum*. [d] Pasáž *una cu*[m] *concivib*[us] *& Vicinis meis accursur*[um] dopísaná medzi riadky. Posledné slovo *accursur*[um] napísané tmavším atramentom odlišnou pisárskou rukou. [e] Pasáž *meis Succ* non intermitta[m]. Præterea me abligo* dodatočne preškrtnutá. [f] Nad riadkom dopísané *respectu[m] ac*, tou istou pisárskou rukou. [g] Preškrtnuté.

Monumenta linguae Slovacae.indd 179 28. 1. 2019 10:29:11

huj[us] bonu[m] p[ro]moturu[m], nec commerciu[m] aliqvod cu[m] peregrinis habitur[um]: Ita me S[acro] S[ancta] Trinitas adjuvet & vita æterna beet.

1.28 Prísaha pri rozhodovaní o vlastníctve

Prísahou majiteľ ťažného statku či inej veci prísažne prehlasuje, že uvedený statok je skutočne jeho vlastným a že vo veci jeho vlastníctva neklame. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum adhiberi solitum[a] in agnitione pecorum iumentor[um] aliarumq[ue] rerum

Ya N N prysaham dnes Panu Bohu, Otcu, Synu, y duchu Swatemu, že ya tento Statok, za muog wlastny a poctywe nadobiti uznawam, any pod žiadnim ffalssom a ffortielom ksebe prytahnuty nechcem, gestly že bich to mislel učinyty, aby mne Pan Buoch na mogom Statku a na mogom ymani pokartal, Tak sy my pomahay Swata Trogyca na tomto Swete, pry mogom Zdrawy, a po Smrcy, na moge dussnie Zbawenie Amen

1.29 Prísaha vo veci stratenej kravy

Prísahou Rusíni z Marošovej prísažne prehlasujú, že nájdená krava je totožná s tou, ktorú pred rokom stratili a že je ich vlastným majetkom. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

A[nn]o 1640, 11 Februarii

Formula Iuramenti Ruthenis ex Marossowa Vaccam ante Annum amissam in Ptochodochio invenientibus, et super illa erectis ad Astra duobus digitis, met septimo jurantibus.

Ja N. prysaham a pobožym dnies na mogu duschu Panu Bohu, y geho Synu mylemu y duchu Swatemu, Swateg nerozdilneg Trogicy, že tato korowa, na ktireg Ruku nassu trymame, kotora pred Rokom gest ztracena, wlasna nassa krowa gest: a gestly falessne prysaham, aby mene Pan Bug pokartal na dussy, na tiele, na moyem Zdorowy, na moyem Ymanj y na wssetkem co mam. Tak my Pan Bug pomaha na tomto y na druhem Swete y na moge dussnie zbauenie Amen.

Singuli adjurantes deponunt d[enarios] 40

---

[a] Nad prvým riadkom dopísané *exhibendo.*

Monumenta linguae Slovacae.indd 180 28. 1. 2019 10:29:11

1.30 Prísaha úradníkov z volenej obce

Prísahou úradníci sľubujú vernosť Leopoldovi I., ako aj vrchnosti mesta. Zároveň sa zaväzujú, že budú svedomito plniť svoje povinnosti, pracovať v prospech mesta a ochraňovať ho od akejkoľvek škody. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

A[nn]o 1681.

N. Prysaham Bohu v Trogycsy gedynemu, Panne Marigy y wssytkym Bozym Swatym, Naymilostiwegssymu Panu, Panu Leopoldovy Pervssymu Cysary Rymskemu a Kraly Uherskemu y Cseskemu, takže visocse Urozeneg werchnosty Slebodneho Kralowskeho Mesta Bardiowa, wsobe zwerenich uredach wernym y pylnim bit, tagemstwa yak wiszssy tak nizssy werchnosty nykomu nezgewit, pokudkoly zyw budem Obecneho Mesta pozytek wihledawat a sskodu wsselygakym sposobem odhaniat wedle mogy możnosty, tak mne Pan Buch Pomahag Panna Marya y wssessty Bozy Swaty.

1.31 Prísaha v záležitosti hanobenia/rúhania

Prísahou sa Mikuláš Privigyei zaväzuje, že v prípade rúhania sa Blahoslavenej Panne Márii a jej hanobenia bude odpovedať pravdivo a čestne na všetky otázky, ktoré mu budú položené. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Formula Iuramenti in Negotio Blasphemiæ B[eatæ] V[irginis] Mar[iæ] contra D[ominum] Nicolau[m] Privigyei. Die 28. Augusti 1709.

Ja N. Prisaham Pohu Oczu Szinu Duchu Swatemu pre[bla]hoszlawenei[a] Troiczi Swatei, Blahoszlawenei Pane Marii, wseckim Swatim ze ja na co kolwek budem wtim to Swatim Mescu wipitowanei tak sprawodliwe wsitko czo kolwek em szlisel, wernje, a sprawodliwe,[b] ze[c] sadneho affectu, zadney prijaznosci lubosci abo hngewu, gak bi bred Twaru Bosku wipowgem, a gesli bim nie zprawodliwe ale falecsne pro[d] vipowedzel Tedi[e] njach me Bo[f] milostivi Panbug anyi wtim to swecze anyi na druhim do zwogei laski niegdi nie prime a Tak mi Pan Buh pomahag y Swata Preblahozlawena Trogicza Pana[g] blahozlawena Pana Maria y Wsitke Sweti na konjczu Sziwota meho.

[a] Nad riadkom dopísané *bla* v priestore, pravdepodobne tou istou rukou. [b] Preškrtnuté. [c] Medzi riadkami dopísané *ze*. [d] Zrejme chyba pisára. [e] Preškrtnuté. [f] Preškrtnuté, zrejme chyba pisára. [g] Preškrtnuté, zrejme chyba pisára.

Monumenta linguae Slovacae.indd 181 28. 1. 2019 10:29:11

1.32 Prísaha vernosti panovníkovi

Prísahou bardejovskí mešťania, ktorí sa zúčastnili povstania Františka II. Rákociho, vyjadrujú svoju ľútosť a sľubujú trvalú a úplnú vernosť rímskonemeckému cisárovi a uhorskému kráľovi Karolovi VI. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v dvoch jazykových verziách – nemeckej a slovenskej.

1.32.1 Nemecká

Formula Iuramenti Iuxta qvam Cives Bartphenses Homagiu[m] p[ræ] stitere[nt] die 11. Decembris, A[nn]o 1710

Ich N. schwere der hochgelobten H[eiligen] dreyfaltigkeit, Gott Vater, Sohn undt Heilig[en] Geist, der heilig[en] Jungfrauen Marien, undt allen Heiligen einen reinen undt Cörperlichen Eydt, daß nachdem ich gegen Ihro Röm[ische] Keyß[erliche] u[nd] König[liche] May[estä]t, meinen allergnädigsten und natürlichen herren herre[n], mich in die Rakoczische revulte [u[nd] confoederation][a] eingelassen und gewilliget, anjetzo aber vermittelst höchst gedachter Röm[ischen] Kayß[erlichen] u[nd] König[lichen] May[estät] glorwürdige waffen von diesen allen loß gemachet und befreüet worden; alß gelobe u[nd] schwere hiermit, daß ich von dieser stunde an meinen allergnädigsten undt natürlichen herren, herrn, alß Ihro Röm[ische] Kayß[erliche] und König[liche] Mayestät,[b] jeder Zeit treü, heldt[c] u[nd] gehorsamb, auch mit daransetzung meines Leibes u[nd] Lebens, Gutt und bluts seyn, und[d] ewig verbleiben werde, auch[e] dero Freünden Freündt, und der Feinden Feindt sein[f]. Undt soich das geringste[g] erfahren solte, so wieder Ihro Röm[ische] Kayß[erliche] u[nd] König[liche] May[estät] wäre, will ich solches unverzieglich dero allhier befindlichen hohen Officirern oder Commendanten treülichst entdeken undt offenbahren, auch mich hinführo in keine verdächtige händel, und Conspiration einlaßen oder bewilligen werde.[h] Sowahr mir Gott, die Heilige Mutter Gottes u[nd] alle heiligen zu meiner Seeligkeit helffen sollen.

---

[a] Nad riadkom dopísané *u*[nd] *confoederation*. [b] Preškrtnutá pasáž. [c] Preškrtnuté, zle čitateľné. [d] Na ľavom okraji strany dopísané *alß einen treüen Unterthan zustehet*. [e] Nad riadkom dopísné *auch*. [f] Preškrtnuté, nečitateľné. [g] Nad riadkom dopísané *wissen od*[er]. [h] Preškrtnuté.

Monumenta linguae Slovacae.indd 182 28. 1. 2019 10:29:11

1.32.2 *Slovenská*

Formula Iuramenti Iuxta qvam Cives Bartphenses Homagiu[m] p[ræ] stitere[nt] die 11. Decembris, A[nn]o 1710

Ja N. Prisaham Panu Bohu Wsechmohucimu, Otcu, Sinu, y Duchu swatemu, Nerozdelney Swatey Troici, Blahoslaweney Panne Marii, y Wsseckim Božim Swatim; že ponewačs ya proti yeho Jasnosti[a] Cisarskeho, a Kralowskeho,[b] yak proti meho Naturalne najmilostiwseho Krale a Pana Pana do Rakocowskej Rebellii a Confæderatii[c] wpustiel, a gei priwolil, na ten czas pak prez welmi wisoce menowaney yeho Jasnosti Cisarskei a Kralowskey nezviczežitedlnu[d] zbroju z teho wolni učzinen biwsi: Tak tedi[e] slubugem a prisaham, ze ya od teyto hodini, yak ssto mogemu Najmilostiwejsimu Panu Panu yeho Yasnosti Cisarskey Rimskey, a Kralowskey, zawždi a na każdi czas werni, y z wiloženim mojeho života, az do ostatney kropki kervi, tak yako na werneho a Sprawedliweho Poddaneho se swecži, a prinaleži, budem: Owsem[f] nepratelom nepratel, a pratelom pratel zustavat budem. A yesli bich co neymensiho slisel, co bi proti yeho Yasnosti Cisarskey a Kralowskey bilo, zaras, a bes wseckeho odkladania yeho Jasnosti najblissimu Wogennemu Generalowi, Commendantowi, aneb officirowi werne oznamim; I napotim do žadney Taktii a Rebellii se newpustim, a nepriwolim. Tak mi nech Pan Buoch Wsechmohuci, a Wsecki Boži Swati k moyei Dusi Zbawenia[g] Pomahay.

1.33 *Prísaha mlynára*

Prísahou sa mlynár zaväzuje, že bude verne slúžiť mestskej vrchnosti, že bude odoberať len spravodlivé mierky a obilie i múku sypať tam, kde patrí. Zároveň sľubuje, že bude dozerať na služobníctvo a robotníkov pracujúcich v mlyne. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Ja N. N. Prysaham[h] Bohu Otczy, Bohu Synu, Bohu Duchu Svatemu wtrogiczy[i] gedinemu Nagswategššy Panne Marii y wššetkym Božym Swatim že ga[j] chcem[k] sprawedliwe sluzit y wernim a powolnim werchnosty

[a] Nad riadkom dopísané *Rimskeho*. [b] Nad riadkom dopísané *Majestatu*. [c] Nad riadkom dopísané *sem se*. [d] Viackrát prepisované, ťažko čitateľné. [e] Slovné spojenie *Tak tedi* preškrtnuté. [f] Preškrtnuté, nadpísané *Take*. [g] Prípona prepísaná do podoby *Zbaweniu*. [h] Prípona pôvodne iná, neskôr prepísaná na *-m* v zmysle *prysaham*. Pôvodná prípona nečitateľná. [i] Pisárska chyba. [j] Pôvodné slovo prepísané, nečitateľné. [k] Pôvodná prípona nečitateľná, prepísaná na *-m*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 183 28. 1. 2019 10:29:11

bit, y sprawedliwe merky odbirat a kde prisluššy sipat, ktomu wšseligakym spusobem oto se starat aby pozitek byl Slebodnemu Czysarskemu, a neskoda, pozor take mit na Czeladku aby yony sprawedliwe sluzyly, a nikomu žadnu šškodu neczynyli tak mne Buch dopomahay Nagswetššy Matka Bozy y wššiczkny Swety Božy.

1.34 Prísaha vojaka

Prísahou vojak sľubuje vernosť a oddanosť krajine, mestu i vrchnosti, ktorá ho najala a zaväzuje sa, že bude až do potenciálnej smrti plniť rozkazy svojich veliteľov. Prvé známe použitie sa viaže k roku 1639. Text obsahuje skrátené konfesionálne neutrálne formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Ya N. prysaham Panu Bohu,[a] že ya chcem wtomto Powolany wogenskem[b] werny[c] a pilni bicz, podla rozkazu a nagmu poctiweho Mesta,[d] nje uczekacz, ale staly bicž a zustacz až do koncza co mi rozkazano budie od mogich Starschich,[e] tak mi Panie Bože pomahay y Swata Trogica na temto swecžie y po smercži na moge dussne zbawenie Amen. Hoc juramentu[m] præstitu[rum] est p[er] Satrapas a Civitate conscriptoz, tempore particularis Expeditionis contra Turca[s] die 5. Novemb[ris] A[nn]o 1639.

Ya N. prysaham Panu[f] kterú secundo post 5 Trin[itatis] A[nn]o 1640.

… Tertio gvoq[ue] post 12 Trin[itatis] A[nn]o 1640 p[er] Satrapas N[umer]o 10

---

[a] Nad prvým riadkom dopísané *Otczu, Synu y duchu Sw*[atemu].
[b] Nadpísané inou rukou *kostelne*[m]. [c] Medzi riadkami dopísané *tomuto Orsagu chczem y mogeg werchnoscyj,* slovo *chczem* preškrtnuté. [d] Na ľavom okraji strany dopísané *sprawedliwe a wernie.* [e] Medzi riadkami dopísané *y zbroju ked sa nawraczim oddacž mogeg werchnošci.* [f] Začiatočné slová novej prísahy *Ya N. prysaham Panu* napísané inou pisárskou rukou, situované medzi riadkami.

Monumenta linguae Slovacae.indd 184 28. 1. 2019 10:29:11

Gelnica

A. Kniha prísah mesta Gelnica z roku 1786
(Prothocollum Iuramenta continens ab Anno 1786)

Umiestnenie: Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív Prešov – pracovisko Levoča, fond Magistrát mesta Gelnica – Kniha prísah, sign. 166

2.1 Prísaha pivovarníka

Prísahou sa sládok zaväzuje mestu a svojmu majstrovi k vernej a poctivej službe bez prijímania darov. Mestský majetok bude udržiavať v dobrom stave a všetky príjmy čestne odovzdá mestským úradníkom. Prísaha obsahuje evanjelické konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v dvoch jazykových verziách – nemeckej a slovenskej.

2.1.1 Nemecká

Bräuers Eyd.

Ich N. N. schwöre einen theuern Eyd etc.: dass ich[a] dem Gemeinen Stadt Bräu-Hauß richtig und getreu handeln, die Stadt Sachen fleißig zu dathe halten, den Nutzen hießiger Stadts nach Möglichkeit suchen und befördern, den Zuwachß, an Gerst, und Maltz getreu ansagen auch mich an jenem, was mir eigentlich zustehet, begnügen lassen werde. So wahr mir Gott helfe, und mein Christlicher Glauben!

2.1.2 Slovenská

Bräuers. Gesellen Eyd

Ga N: N: prisaham twrdu Prysahu, Bohu Ocu, Bohu Synu, Bohu Duchu Swatemu, Negswategsseg y nerozdilneg Trogjcy, že ga w mogeg Služby tak Slawnemu Mestu, tak tež y Majstrowy mogemu, werne a opaterne, služit budem, Mesticke Wecy w dobrjm, a opaternim Poradku, tak tež užitnim Spusobem wedle wsseckeg mogeg Možnosty za opatrit, a za Mláto, y Težbir, Penjeze, Piwnim Panom odezdat chcem, a žadne Darunky od nekeho brat nebudem. Tak my Pan Buh dopomaha, a moga Krstianska Wjra.

[a] Nad riadkom dopísané *in*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 185 28. 1. 2019 10:29:11

2.2 Prísaha mlynára

Prísahou sa mlynár zaväzuje k vernej a opatrnej službe ľuďom bez ohľadu na ich finančné zabezpečenie. Bude poctivo mlieť, aby práca jeho zákazníkov nevyšla nazmar, a každému oddá rovnako, koľko od neho prijal. Prísaha obsahuje evanjelické konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v dvoch jazykových verziách – nemeckej a slovenskej.

2.2.1 Nemecká

Müllers Eyd

Ich N.N. schwöre &c: daß ich in der mir anvertrauten Stadt Mühl, richtig und treulich handln eines jeden sauren Schweiß mit Frieden laßen auch nicht zugeben will, daß durch mein Weib, Kinder, oder Gesinde, einiger Schaden jemanden zugefüget werde; sondern mich mit dem was mir rechtmäßig zugebühret begnügen, den Armen so wie den Reichen, gehörig mahlen, und davon nichts entwenden, auch allen Schaden bey der Mühl und dem Weere, nach Möglichkeit zu verhuthen brachten werde, und wolle.

2.2.2 Slovenská

Müller Gesellen Eyd

Ga N: N: že ga w mogeg Služby tak chudobnému, gak y Bohatému, werne a opaterne služit budem, a Lydem, gich trwačnu zasluženu Zbože[a] ne skazit, ale dobre zemlety chcem, a prytim any od zarne*[b] aneb[c] Muky, anny od Odtruby nic zatrimat nechcem, ale každemu swoge wlasne werne oddat budem. & Mirky na to Mesto, kde od Slawneho Mesta mne poručeno gest, sprawedliwe zesipat chcem a budem. Tak my Pan Buch dopomahag a moga Krstianska Wyra.

2.3 Prísaha mestského hajdúcha

Prísahou sa hajdúch zaväzuje poslušne a verne konať svoju službu a spravodlivo strážiť vymedzené územie. Celý chotár bude chrániť pred cudzími a nebude prijímať žiadne úplatky. Prísaha obsahuje konfesionálne neutrálne formulácie. Zachovala sa v dvoch jazykových verziách – nemeckej a slovenskej.

---

[a] Preškrtnuté a nadpísané *prazu*. [b] Pre zničený okraj zle čitateľný koniec. [c] Nadpísané *bileg.*

Monumenta linguae Slovacae.indd 186 28. 1. 2019 10:29:11

2.3.1 Nemecká

Wald Hayducken Eyd

Ich N.N. schwöre &c. daß ich in meinem dienst treu, fleißig, und aufrichtig mich verhalten, hiesiger Stadts verbothene Waldung jeder Zeit hütten, einem jeden, den ich darin Holtz, hacken[a], bekommen, es sege Armer, oder Reicher, ohne Ansehn der Persohn, und Geschencke zu nehmen, dem Herrn Richter, und dem hinzu Verordneten Wald *Inspectorn*, anzeigen will, und werde. So wahr mir Gott helfe, und mein Xstlicher Glaube.

2.3.2 Slovenská

Stadt hayduchen Eyd

Ga N: N:[b] ze ga w mogeg postanoweneg Služby Panu Richtarowy, a celemu Prawu, werne a poslužne sluzit chcem, a žadne potagemne Wecy ktere uslissim wygewit nebudem, Pole Gollnicke, anebo cely tento hotar[c] werne a sprawodliwe warowat, Skodu činjciho, když dostanem, a zastichnem, budto na Pole, aneb w hagnjm Lese[d] wssetky werne a sprawodliwe Panu Richtarowy, a celemu Prawu oznamit budem, Cuzich ssanowat, any žadne Dary od takowjch Skodu činicich, na hotaru, y w hainicy, brat ne budem. Tak my Pan etc.

2.4 Prísaha šenkárovho pomocníka

Prísahou sa šenkárov pomocník zaväzuje k výčapu neznehodnoteného mestského alkoholu a k poslušnosti svojmu nadriadenému šenkárovi. Prísaha obsahuje iba skratku naznačujúcu zvyčajné úvodné a záverečné konfesionálne formulácie. Zachovala sa v dvoch jazykových verziách – nemeckej a slovenskej.

2.4.1 Nemecká

Schenker-Gesinde Eid

Ich N. schwöre etc., daß ich den Gemein Tranck, unverfälscht ausgeben, meinen herrn getreulich dienen, das geld für den Tranck richtig ihm abgeben, und den Gemein-Tranck niemanden verschencken wolle und werde. So wahr etc..

---

[a] Na okraji strany dopísané *oder mit den Vieh in Kohlungen weiden.* [b] Pod textom dopísané *pre blahoschlaveney Pane Marii Matky Bosschy.* [c] Na okraji textu dopísané *tag y Lessy a Uchliszka.* [d] Na okraji textu dopísané *tag y Wow Uchlis*[zkach] – pre poškodenie okraja strany nečitateľný koniec.

Monumenta linguae Slovacae.indd 187 28. 1. 2019 10:29:11

2.4.2 *Slovenská*

Ja N. prisaham ee, že ga Gminsky Trunek werne wydat, a nye pokazit, pritom mogemu Panu werne služit, a Penezy za Napoy gemu werne oddat budem, a Gminszky Napoy žadnemu darowat ne budem any ne chcem.

2.5 *Prísaha mlynára*

Prísahou sa mlynár zaväzuje, že on, jeho deti i služobníci budú svoju službu vykonávať verne a opatrne a v snahe nepoškodiť svojich zákazníkov. Bude udržiavať majetky pri mlyne, napríklad budovy, v dobrom stave. Prísaha obsahuje konfesionálne neutrálne formulácie, resp. ich náznaky. Zachovala sa v dvoch jazykových verziách – v nemeckej pre mlynárovu ženu a v slovenskej pre mlynára.

2.5.1 *Nemecká*

Müller-Weiber Eid

Ich N. shwöre etc., dass ich in der Stadt Mühln aufrichtig und getreu handeln, den reichen so wie den armen ohne ansehen der mehr*[a] zahlung ihre frucht gehörig mahlen, und dawon nichts entwenden, auch anbey auf mein Gesinde acht haben werde, dass es von der Frucht nichts veruntreun, auch die Mauten in das gehörige Orth schütten wolle und wende. So wahr etc..

2.5.2 *Slovenská*

Müllers Eid

Ga N. N. prysaham etc., že ga w mogeg Sluszby werne a opaterne služit, každeho z Bože[b] zawarowat, tak též opaternost *[c] budem, že moge czeczy y služobniczy ni gako Skodu učina; zbože[d] chudobnemu tak, gak bohatemu, dobre smlety, a ne skazit *[e] pritom budinky pry Mline y pry haczy w opaternosty trimat budem, gak též za Mlece weceg, gak od Slawneho Magistratu mne predloženo gest, brat ne budem. tak mne Pan Boch etc.

[a] Preškrtnutý koniec slova, nečitateľný. [b] Preškrtnuté a nadpísané *prazu*. [c] Nadpísané *mati*. [d] Preškrtnuté a nadpísané *sarno*. [e] Nadpísané *a wssetko do kazti szipat budem*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 188 28. 1. 2019 10:29:11

2.6 Prísaha šenkára

Prísahou sa šenkár zaväzuje, že bude poctivo vydávať pivo i pálenku podľa stanovených mier mesta a len ten trúnok, ktorý dostal od pánov inšpektorov a nie iný. Bude čestne vyplácať peniaze pánom inšpektorom za nimi vydaný alkohol. Prísaha obsahuje konfesionálne neutrálne formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Schencker Eyd

Ga N. prisaham twrdu Prisahu, Bohu Oczu, Bohu Sinu, Bohu Duchu Swatemu, negswategsseg y nerosdilneg Trogiczy[a] ze ga Gminsky Trunek gakosto Pivo y Palenku wedla Miry od Slawneho Mesta my Widaneg chzem vidavat y, a gakosto my dano bude od Panoch Inspectoroch Trunek, bez Faleschnosti chzem vidavat a ni Palenku od schadneho len od Panoch Inspectoroch chzem prigat, penize od Trunku wdiszszky kedi kolwek panowe Inspectorowe pozadat budu, bez wssetkeho Meszkana oddawat chzem y budem, tak mne Pan Buch dopomahag a moga Kresztyanszka Wira.

2.7 Prísaha lesného strážnika

Prísahou sa lesný strážnik zaväzuje k vernej a pracovitej službe v mestských lesoch. Bude ostražitý na každého človeka, ktorý sa v lese bude pohybovať bez ohľadu na jeho postavenie či výšku majetku. Prísaha neobsahuje žiadne konfesionálne formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Waldhayducken Eyd

Ia N. prisaham twrdu prisahu zche ga moye Zlusby werne pilne se budem spravovat na Meszticzke Hainiczke Leszi[b] wsdiczky pilnu opaternost budem mat gedneho každeho kterich takich Lesach dostanem budisch to Chudobny nebosto Bohaty oznamit chzem y budem y zadne Darunki prigacz nechzem

2.8 Prísaha svedka

Prísahou sa svedok zaväzuje, že bude odpovedať pravdivo, nič nezatají a čokoľvek videl alebo sám urobil, spravodlivo prizná a rozpovie. Prísaha obsahuje konfesionálne neutrálne formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

---

[a] Na okraji strany dopísané +*Preblahoslaveneg Panej Marii ai vsetkim Svatim.*

[b] Nadpísané *i Uhliska.*

Monumenta linguae Slovacae.indd 189 28. 1. 2019 10:29:12

Revelationis Iuramentum

Ia N. N. Prisaham tvardu prisahu Bochu Oczi, Bochu Sinu, Bochu Duchu Svatemu, tak i neg Swetegseg, i nierozdilneg Trojiczi, vsetkim Bozim Svatim, ze ga wernie a spravedlive, pres vsetkeg zatagemnosti, gak kolvek se stalo, a gak som videl, i sam urobil, vernie a spravedlive priznacz a vigevicz chzem. tak mi Buch pomahag a moga Krestianska vira.

2.9 Prísaha členov volenej rady

Prísahou sa člen volenej rady zaväzuje k usilovnosti v prospech obce a službe podľa svojho svedomia pre všeobecný osoh. Bude udržiavať v obci jednotu a ľudí, ktorí by sa ju snažili narušiť, oznámi magistrátu. Prísaha obsahuje konfesionálne neutrálne formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iurament pre Wiwolenich Wnitrneg Obcy clankach aneb 20 Starssich

Ga N. N. Prisaham Bohu Otcu etc. ze ga Dobre a Prospech Gminsky podle wsseg Možnosty sweg rožmnozit, anebo Krožmnozeny mogu Usilownost preukazat tak tehda ay swogo Stimi, pri gakich kolwek Pripadnostach a restauracigach ne podle Pratelstwa, aneb Nepratelstwa, ale podle dobreho swedomy ne k Wuly, aneb zhnewu na proti wolakemu, ale gedine Kosochu, a Prospechu Obecnemu. Slibugem gednotu a Lasku w gmine drzat, a buriteloch aneb gakich kolwek Protiwnikoch k gminu nasseho, aneb ay naproty nasseho naglaskawegsseho Krale, a Wlasty Kragini nasseg, hnedky Slaw. Magist: oznamity a tak sprawedliwu Poslussnost gak Slaw. Magist. tak Panom Vormundt: Slubugem tak mi Boch a ma Krstanska Wira &c.

2.10 Prísaha pre nových mešťanov

Prísahou sa nový mešťan zaväzuje k poslušnosti mestu a pokojnému spolunažívaniu s ostatnými mešťanmi. Bude mať na zreteli dobro mesta a jeho úžitok. V prípade, že sa dozvie o ľuďoch, ktorí by mestu chceli akýmkoľvek spôsobom poškodiť, je povinný to mestu oznámiť. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Prisaha pro novich Mescsanoch

Ia prisaham Bohu ozu, Bohu Sinu, i Bohu Duchu Svatemu, tag i svateg a neroscelneg Trojizi, kers Blahoslawenu panenku Mariu Matku Bosu, i kers sizkich a vivolenich Svatich Bosi, se ja præobezne Dobre zaleho

Monumenta linguae Slovacae.indd 190 28. 1. 2019 10:29:12

Mesta vedle Mojej Mozi ku dosti Ucsinenu sa usilovaz, tag i Slawnemu Magistratu povinovatu poslusnostz preukasaz scem, a tag meszizke Dohotki na sadni spusob umensovatz ne scem, a ties slubujem vospokoju a vdobrej Laski ne lem smojima praestavenima ale i smojima spolu Mescsanami siz, a vsizkich podvoditeloch a podbuditeloch procivko Mesta a neb Iedinkich, Slawnemu Magistratu osnamitz a vigevitz. Tag mi Boh pomahaj a moja kreszianska vira.

2.11 Prísaha zástupcu volenej obce

Prísahou sa zástupca volenej obce zaväzuje k vernosti kráľovi a k svedomitej službe pre všeobecné blaho a nie pre vlastný prospech. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v dvoch jazykových verziách – slovenskej a nemeckej.

2.11.1 Nemecká

Iurament für die Gemeinde-Vetreter

Ich N: N: schwöre zu Gott den Allmächtigen Treue dem constitutionellen Könige von Ungarn der ungarischen Konstitution und der Amthstellung, wozu ich durch das ullgameine Vertrauen meiner Mlitbürger im gesetzlichen Wahlwege beruffen wonden bin. Ich schwöre diejenigen Pflichten, die mir meine Amtsstellung als Vertreter dieser Göllnitzen Gemeinde auferlegt, fern von allen Eigennutz nur zur ausschliessßlichen Wohln der Stadt und zur Erweiterung dieses Wohles im[m]er und bei jeder Gelegenheit nach meinen besten Willen getreulich zu erfüllen. So wahr mir Gott Helfe!

2.11.2 Slovenská

Ia N. N. prišaham ku Panu Bohu vschmohucemu, Preblahoslavenej Pannenskej Marii všeckim Boži Svatim, Vernost konstitutionelnemu uherskemu Kralovi uherskej Konstitutii, a tej službi ku kterej skrze všeobecnu duvernost mojich spolumeščanoch na pravej ceste volbi sem povolani. Ia prišaham, že tote povinosti, ktere mňe moj staw, jako udovi vivolenej Gölniczkej obci, naloži, bez ohledu na svoj vlasni osoch, lem ku všeobecnemu Dobremu tutejšeho Mesta, vždicki a pri každej Priležitosti, podle mojej najlepšej Woli a Sili svedomite a verne viplniť hcem a budem. Tak mne Bože pomahaj! Preblahoslavena Pannenka Maria! všecci Boži Svati!

Monumenta linguae Slovacae.indd 191 28. 1. 2019 10:29:12

2.12 Prísaha (mestského služobníka)[a]

Uvedená prísaha obsahuje záväzok, že všetko, čo bude prisahajúcemu od mesta rozkázané a povedané, nikomu neprezradí a službu verne vykoná. Obsahuje konfesionálne neutrálne formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii. Text bol spísaný na samostatnom kuse papiera, ktorý bol vložený do knihy prísah.

Ga N. N. prysaham Bohu Otcu Bohu Synu, y Bohu Duchu Swatemu, ze ga wssecko to, což mne od Slawneho Magistratu, teraž rozkazano a wygeweno budze, ne len w cichosty zotrimat, ale tež nasledowat, a ku učinku prynest chcem a budem. Tak etc.

2.13 Prísaha nekonkretizovaná

Prisahajúci sa v piatich bodoch zaväzuje k poslušnosti a vernosti pri uskutočňovaní kráľovských a stoličných príkazov. Bude pracovať hlavne pre úžitok mesta, obozretne sledovať príjmy a výdavky mesta, súdiť nestranne a všetky svoje povinnosti dokončí. Prísaha neobsahuje žiadne konfesionálne formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii. Text bol spísaný na samostatnom kuse papiera, ktorý bol vložený do knihy prísah.

Ga N. N prysaham etc. že Neg gasnegssi*[b] Czyszar a kralu[c] wy werny a sprawedliwy podany buc[d] chcem byt, totiž mne zwereny Gmini, w podanstwy zotrimat ch[c]em, totiz geho Cysar a kralowske Rožkazy, čily by zkrz Slawnu Stolicu, čily[e] aneb skrz gegich officiruw, aneb gakim kolwek Spusobem mne[f] by mne predložene byly, ne gen ga takowich zachowawat, ale tež na zachowawany skrz Gmin pilny Pozor daty budzem. nie meney

2. Stolicnjm Rozkazum se zcelka podaty a gegich effect ku Učinku pogwest usilowaty sa chcem, tak podobne po

3. na Wssecke duchotky[g] wtegto Dokonalosty, ne gen[h] zotrimat, ale tež na wssecke Duchotky, a Wychotky pylne pozorowat, ale tež[i] chcem, obzwlasste, že[j] aby prez Pryčiny[k] nedostatečnjch, žadne Wydawky se nestaly, any z Portionlnjch Penežoch nic se ne skriwodliwo se neskeltowalo.

4. Gestly že by Geho Iasznost Čyszarska, Rekrutow žadala, ga takowych[l], ze wsseckim Opatrowanjm, w Cychosty, a wedle teg mne wydaneg

---

[a] Nasledujúce tri prísahy boli do knihy prísah vložené na samostatnom hárku papiera, nemožno ich presne datovať. Zároveň táto prísaha nie je nijako bližšie špecifikovaná. [b] Prepisovaním sťažené čítanie, v pôvodnom texte pravdepodobne prípona *–ho*, prepísané na príponu *–mu*. [c] Preškrtnuté *a kralu*. [d] Neskôr preškrtnuté slovo *buc*. Zdá sa, že šlo o začiatok *budzem*. [e] Preškrtnuté a nadpísané *aneb*. [f] Preškrtnuté. [g] Slovné spojenie *na Wssecke duchotky* preškrtnuté, nadpísané *teyto Gmini*. [h] Neskôr prepísané na *len*. [i] Slovné spojenie *ale tež* preškrtnuté. [j] Nadpísané *že*. [k] Koniec slova *pogčin* pre preškrtnutie nečitateľný. [l] Pôvodné *takowych* preškrtnuté a prepísané na *takowe*. Nadpísané *Uridzeny*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 192 28. 1. 2019 10:29:12

Instructii a Poučovany, w patrawsse, na žadnu Interessentiu, nasledowat budzem.

5. Pry Rozsudzeny, prawu[a] každemu gednak, gak chudobnemu tak bohatemu, gak Prytelowy tak Neprytelowy, gak tutegssymu, tak cudzemu, ne patriwsse na Pratelstwo, aneb Nepratelstwo, na hnew, aneb Interessentiu wedle sameg Sprawedliwosti boskeg a, Kraineskeg, prawo sudit chcem a budzem, slowem wssecko to, což Urad mog[b] wedle Uradu mogeho powinowaty[c] dokončiť powinnowaty gsem, take ku concy prywgest chcem a budzem.

2.14 Prísaha úradníka

Prísahou sa úradník zaväzuje k vernému a spravodlivému výkonu svojho postu. Bude pracovať na úlohách, ktoré mu v úrade prislúchajú, a dokončí ich, ako mu povinnosť káže. Prísaha obsahuje konfesionálne neutrálne formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii. Text bol spísaný na samostatnom kuse papiera, ktorý bol vložený do knihy prísah.

Beamter Eyd

Ga prisaham Bohu Otcu Bohu Synu, y Bohu Duchu Swatemu, že ga, [wtim][d] mne od Slaw[neho] Magistratu, oddaneg[e] Uradze, werne a sprawodliwe, obcowac, chcem wedle wsseckeg mogeg Možnosti, Dobre teho Gminu hlidat, Slowem wssecko to což wedle Uradu mogeho dokoncit poniwaty gsem, take[f] werne a sprawedliwe dokoncit chcem, a budzem. tak my buh spomaha a moga krstianska Wjra.

[a] Nadpísané *nie meneg.* [b] Slovné spojenie *Urad mog* preškrtnué. [c] Preškrtnuté. [d] Pôvodne *wtim*, prepísané na *wteg* a následne tou istou rukou nadpísané opäť *wtim.* [e] Pôvodné *oddaneg* neskôr opravené na *oddanim.* [f] Koniec slova dodatočne prepisovaný, pôvodne pravdepodobne prípona *–e.*

Monumenta linguae Slovacae.indd 193 28. 1. 2019 10:29:12

Umiestnenie: Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív Prešov – pracovisko Levoča, fond Magistrát mesta Gelnica – Formulár a právna kniha mesta Gelnica 1665 – 1756.

2.15 Prísaha ovčiara

Prísahou sa ovčiar zaväzuje k pravdivej výpovedi vo veci úhynu oviec a prisahá, že ich zahynutie nezavinil on a nevie ani o inej príčine. Vyhlasuje, že žiaden syr od menovaného stáda, ktorý by mu neprináležal, nejedol. V prípade nepravdivej výpovede na seba privoláva chorobu, nešťastie a večné zatratenie. Prísaha obsahuje konfesionálne neutrálne formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Prjsaha pre Owčaruw

Ia N. N. přjsaham skrze Boha žjweho, a skrze Trogjcu S. Boha Otce, Boha Syna, a Boha Ducha Swateho, že ya v tych owcach, ktere znaszoho koszare skapaly, newjm, a njznam yakowymby spusobem skapaly, ktomu take přjsaham, že sem ya ztych owec, budtože su barany, dogkj, czapj, kozlowe, garkj, strižkj, y gahniata, aniby Syra odnich žadnoho, kteryžby mne neprjsluchal, nikda negedol. Gestližoby som gjnače mluwil a faloszne přjsahal, nech nikda zdrawj, anj sstesti žadneho, na tomto Swetě nemam, ale nech nahle skapu, a Boskeg twařj nech nikdy newjdjm, nech y wzatracenj wečne zdjably se dostanu, gestliže otom neczym wjm. Ktomu symj dopomaha Swata Trogjce, Buch Otec, Buh Syn, y Buh Duch S. Amen.

2.16 Prísaha poddaného

Prísahou sa poddaný s celou svojou rodinou zaväzuje k vernosti a poslušnosti voči vrchnosti a v prípade porušenia tejto prísahy na seba privoláva chorobu, nešťastie a večné zatratenie. Prísaha obsahuje konfesionálne neutrálne formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Přjsaha na Poddaneho.

Ya N.N. přjsaham dnes před tymjto (slawnymi a stateczňymi Pany) a ljdmj, Bohu Otcy, Bohu Synu, y Bohu Duchu S., Bohu wtřech osobach gednomu; že chcy, a slibugj pod geho Weljkomožnostiu Panom Groffom N.N. y pod geho slawnu familigu zustawat, geho wernym, stalym, a poslusznym poddanem byt, zmogu ženu y zdjtkamj, až do nasseg Smrtj. Gestljžeby sem gjnače učynil, než yak tuto před tymi (wzacneny a slawny) pany) a ljdmj,

Monumenta linguae Slovacae.indd 194 28. 1. 2019 10:29:12

předne Panu Bohu, potom Geho Weljkomožnostj přjsaham, a mogu tuto přjsahu zlamal, meho pana milostiweho zdradil, a z podneho y zgeho gruntu utěkol, tehda žadam od mileho Pana Boha na sebe klatwu, a zlorečenstvj wečne, žeby mne predne Pan Buh nikda na tymto Swetě nepožehnal, y zdrawj mj dobreho nikda nedal, žeby som y ztezku a straszliwu Smrtiu ztoho Swěta zkapal, a njkda Bozskeho milosrdenstwj, a twařj geho Swateg neuwidel, Swatych Angeluw společnostj a Slawy kralowstwj Nebeskeho zbawen byl; Na protj tomu wpekle zdjably na wěčzne wěkj se mučyl a trapil. Ktomu sy mj dopomaha předustogna Swata Trogjce, Buh Otec, Buh Syn, y Buh Duch Swaty, Amen.

2.17 Prísažná formula

Všeobecná prísaha, ktorou sa prisahajúci zaväzuje k podaniu pravdivých informácií a v prípade nepravdivej výpovede privoláva na seba chorobu, nešťastie, odsúdenie k Božej nemilosti a večné zatratenie. Prísaha obsahuje konfesionálne neutrálne formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Formula Iurandi

Ya N. (přjsaham před Panom Bohom Stwořjtelem y Wykupitelem mogjm, před Swatymj Angelmj, a před tymto poctiwym prawem a Služobnjkj Slowa geho Swateho;)[a] Skrze Trogjcu Swatu, Boha Otce, B. S., B.S. S^{o}. (skrze Swetlo y Trun Nebesky, skrze zakon Božj, skrze Ewangeliu[m] Swate, skrze Krest Swaty, přj kterym sem přjgaty na milost Božsku, že chcem na tieto wecy odemne žadane, prawu a wernu prawdu powedet a wyznat. A gestljžebych prawdu nepowedel a newyznal, klagem sam sebe, aby mj milostiwy[b] Pan B. nebyl mjlostiwy, twařj Božeg abych njkdy newjdel, Swet tento aby mne zaposmech mel, do tydne (do gedneho dne) abych nedožyl, ab psotne a marne wykapal, Telo moge aby zem nepřjgala a duszyčka moga aby nikda Slawy Božskeg newjdela. Tak sy mj dopomaha B. O. etc.

2.18 Prísaha zlodeja

Prísahou sa zlodej zaväzuje, že nič neukradol ani nikoho kradnúť nevidel a o odcudzených veciach nič nevie. V prípade nepravdivej výpovede na seba privoláva chorobu, nešťastie a večné zatratenie pre svoje telo i dušu. Prísaha obsahuje konfesionálne neutrálne formulácie. Zachovala sa v dvoch jazykových verziách – nemeckej a slovenskej.

[a] Text podčiarknutý v prameni. [b] Pôvodné *milostiwy* prepísané na *milj.*

Monumenta linguae Slovacae.indd 195 28. 1. 2019 10:29:12

Iuramentum simplex pro Furibus

Ich N. schwere heut ein Thewern Eydt Gott dem Vater, Sohn v. heiligen Geist, vnd sage öffentlich bey meinen gutten gewissen, v. Seelen Seeligkeit, daß ich (d[as] vndt d[as]) nicht gestolen, auch nicht stellen gesehen hab, weiß auch nicht darvon. So ich falsch schwere, so soll ich einig[a] versandpt[b] d[as] Lieb v. Seel. einig verdampt werden, (sollen[c] mich auch diese stundt der Sathan hinweg führen. Darzu soll mir verhelffen die hochgelobte heilige Dreyfalttigkeit, Gott Vater, Sohn, vndt heiligen Geist, Amen.

Iuramentum Sclavicum

Ya N. přjsaham dnes Panu Bohu W. w trogjcy gedynemu, Bohu Otcy, B. Synu, y B. Duchu Sv, že sem (ty a ty wecy) neukradol, anj sem ukrast newidel, anj onich newjm. Gestljžeby sem falessne přisahal, aby sem anj zdrawj, anj žadneho sstestj na tomto Sweti nemel, Ano co wjac gest, žeby sem z Telem y zdussj wečne zatracen byl. (nadto nadewssecko, žeby mne djabel z Telem y zdussj, wtuto hodjnku do pekla wzal). Ktomu sy mj dopomaha Buh Otec, Buh Syn, y Buh Duch S. (geden Pan Buh na wekj požehnany,) Amen.

[a] Preškrtnuté. [b] Predpona *ver-* preškrtnutá. [c] Prípona *-en* preškrtnutá.

Monumenta linguae Slovacae.indd 196 28. 1. 2019 10:29:12

Košice

Umiestnenie: Ministerstvo vnútra ST – Archív Mesta Košice, Liber Juramentum, sign. 2455-IEe-1805.

3.1 Prísaha hajdúcha

Prísahou sa hajdúch zaväzuje k vernosti a poslušnosti voči svojim nadriadeným z magistrátu. Bude plniť všetky zverené úlohy, zachovávať mestské tajomstvá a dozerať na podozrivé osoby, ktoré prídu do mesta, aby ich v prípade potreby nahlásil vrchnosti. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii, v dvoch podobách – stručnej a detailnej.

3.1.1 Prísaha hajdúcha jednoduchá

I[u]r[a]m[en]tum Hajdonis Inspectoralis, & Drabantium

Ga N.N. Prisaham zkerze Boha živeho, Otca, Syna y Ducha Swateho, Swatu a Nerozdilnu Trogicu, Preblahoslawenu Pannu Mariu, wsseckich Swatich, a Wiwolenich Božy; že ga w Službe hagduckeg postaweni, gich Milosti[a] Panom Inspectorom[b], y na ten čas postawenich Panom Subalternusom we[c] wsseckich wecach mne poručenich, a rozkazanich werni a poslussni wždicky budem. Tak my Pan Buh pomaheg, Blahoslawena Pan[n]a Maria, wssecke Swate a wywolene Božy.

3.1.2 Prísaha hajdúcha detailná

Iuramentum Hajdonum Civitatis in concreto

Ga N.N. Prisaham Bohu Otcy, Bohu Sinu, Bohu Duchu Swatemu, Preblahoslaweneg Panni Mariy, wssem Swatim, a wiwolenim Božy; že ga ponegprw gegich Milosti Panu Richtarowy, Consulowy, Kapitanowy a wsseckemu Slawnemu Magistratowy Kossickemu, take y Panu Strazamesstrowy[d] we wsseckych Wecach a w Službach, ktere mne poručene, a na mne spusstene budu, gak w Meste, tak take y wenku, a kde kolwek poslani budu, werny a sprawedliwi budem, dam take[e] y nato pilni pozor, že by se skrz mogu Leniwost, a nedbanliwost Slawnemu Mestu, a Gich Milostgam Panom, gaksto moge Werchnosti Potupa aneb wolagaka w nagmenssim Skoda ne stanula; Reči a gine[f] Wecy ktere se stanu, a ktere tagemne magu bit, žadnemu

[a] Druhou rukou nadpísané *panu Consulowi*. [b] Prepísaný koniec slova na *Inspectori*. [c] Celý úsek od *na ten čas* preškrtnutý a druhou rukou nadpísané *czaleg Slawneg Rady*. [d] Preškrtnuté, druhou rukou ceruzou nadpísané *hadnagyovi*. [e] reškrtnuté. [f] Koniec slova prepísaný ceruzou na *ginse*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 197 28. 1. 2019 10:29:12

any Slowem, any znagmenssim znamenim ne wigawim. Rozkaz Slawneg Werchnosti mogeg sprawedliwe a bez pochibi wikončim, Osoby podezrene, kurwy, a ginich[a] zle robicich znagice, a neb wzlich[b] skutkach gegich nagduce, za žadnu Diskretiu aneb Darunek z Ruk mich[c] newipustim, ale zaras Panu Kapitanowi[d] oznamim, aneb kedby sem cizich[e] žebrakoch, lebo y od ginad[f] prisslich, to gest zbehlich[g] poznawal neomilne priwedem y sprawedliwu Relatiu o wsseckych[h] Wecach co se stanu dam, a dopowem, Slowem we wsseckych Wecach werni a sprawedliwi budem. Tak my Pan Buh pomaheg, Preblahoslawena Panna Maria, wssecky Swati, a Wiwoleni Božy.

3.2 Prísaha pomocníkov dozorcu nad trhami a vyberačov poplatkov

Prísahou sa pomocníci trhových úradníkov zaväzujú k poslušnosti svojim bezprostredným nadriadeným. Všetky vybraté poplatky im odovzdajú, dozrú na príjmy mesta, z ktorých neodcudzia nič vo vlastný prospech, ani nedovolia tak konať inému. Zvlášť budú venovať pozornosť ženám pohybujúcim sa po meste a priekupníkom, aby nedochádzalo k manipulácii s cenami v neprospech mesta. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

DD. Incassatorum, et Fori Iudicum Sevitorum (s. 80-81)

Ga NN. Prisaham, skrze Boha živeho, Otce, Sina, y Ducha swateho, Swatu a nerozdilnu Trogicu, Blahoslawenu Pannu Mariu y wsseckych Božich Swatich, že ga Panu Richtarowy, Panu Consulowy, Panu Kapitanowy, a caleg slawneg Rade y na ten čas postawenim Panom Tarhownikom werny a poslussni budem.

Dochodek ze Splacu Slawnemu Mestu prinaležici, gak w pritomnosti Panuw Incassatoroch, aneb Tarhownikoch, tak y w nepritomnosti werne a sprawedliwe do Ruky gegich odewzdam, podle mogeg možnosti.

Na Contrabandy a na ginsse takowe Dochotky Slawneho Mesta dobri, a pilni pozor dam.

Zničeho co mne neprinaležy pre sebe ne skrigem, ne wezmem, any druhim skric ne dam, tak take: Žadneg cuzeg Žene na turaky palenku w Meste prodawati ne dopustim, wssak nic meneg.

---

[a] Nadpísané *ich*. [b] Preškrtnuté a ceruzou nadpísané *zlich*. [c] Preškrtnuté a ceruzou nadpísané *mogich*. [d] Ceruzou nadpísané a vložené príslušným znakom *take hadnagyowi*. [e] Začiatok slova ceruzou prepísaný na *czuczich*. [f] Preškrtnuté a ceruzou nadpísané *inady*. [g] Preškrtnuté *to gest zbehlich*. [h] Ceruzou nadpísané *mne zwerenich*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 198 28. 1. 2019 10:29:12

Ženy na Placu se hledagice od Dworoch, Drobizku, Wagcach, Maslo, aneb Wariwneho prekupeni, aby skerz takowe Drahota se ne činela, wssecku Možnostu mu a pozornost pod obeg Strani predawagicich, tak gakssto y Prekupnicach Confiscatiu oddalim. Tak my Pán Búh pomáheg, Blahoslawena Panna Maria wssecky Swaty a wiwolene Božy.

3.3 Prísaha drábov a pomocníkov pisára pri mestskej bráne

Prísahou sa pomocníci dozorcu nad mestskou bránou zaväzujú k poslušnosti svojmu bezprostrednému nadriadenému. Ďalej budú čestne vyberať poplatky a všetky príjmy odovzdajú príslušným mestským úradníkom, dohliadnu na prevoz vína, vývoz smetí a s tým súvisiacu plynulú premávku v bráne. Okrem jarmokov do mesta nevpustia žobrákov ani Rómov, aby mešťanom nepôsobili pohoršenie. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v dvoch jazykových verziách – latinskej a slovenskej.

3.3.1 Latinská

Servitorum, seu Hajdonum Dominorum Portæ Scribarum

Ego NN. Iuro per Deum vivum, Sanctam, et individuam Trinitatem, Beatissimam Virginem Mariam, omnes Sanctos et Electos Dei, quod ego Perillustri Domino Iudici, Consuli, et Amplissimo Magistratui, nec non ejusdem temporis Domino Portæ Scribæ, debitam semper fidelitatem, et obidientiam exhibendo Proventus Portæ Civitati huic obevenientes, non solum in præsentia Domini Portæ Scribæ, sed et absente eodem, semper fideliter et sedule, juxta dandam mihi Instructionem incassabo, et quid quid incassaturus sum Dominis Portæ Scribis, ac per hos Dominis Fori et Portarum Incassatoribus administrabo, nihilque pro parte mea retinebo, nec per alium retineri faciam.

Vina vasatim ad Civitatem hanc inferna prout et ex hac evehenda, per debitam vigilantiam meam, industrose inferibi curabo.

Mendicos extraneos, sine passualibus divagantes, exceptis annualibus nundinis, ita etiam Zingaros semi nudos pro Scandalo aliorum Civitatem subingrendi non admittam. Aurigas, aloque vectores; ut ex Civitate evehi solitæ fæces, et Ruderum acervi /: Schuff :/ ad Tabulis signata Loca ex Curribus eorundem dejiceantur adigam. Conabor præterea omnes in Portis Curruum evenibiles convulsiones, et collisiones pro posse virium mearum, instituendo per me bono ordine, antevertere; verbo ad omnes Civitatis Proventus et Beneficia Portæ, ne in iisdem Culpa aut negligentia mea Civitas damnum patiatur, indefessum adhibebo Conatum Sobriam in super

Monumenta linguae Slovacae.indd 199 28. 1. 2019 10:29:12

et pacatam ducturus sum vitam. Sic me Deus adjuvet, Beatissima Virgo Maria, omnes Sancti et Electi Dei.

3.3.2 Slovenská

Eorundem Slavonicum

Ga NN. Prisaham skerze Boha Žiweho, Otce, Sina y Ducha Swateho, Blahoslawenu Pannu Mariu, y Wsseckych Swatich, a Wiwolenich Božy, že ga gich Milost Panom Richtarowy, Consulowy, a Slawneg Rade, y na ten čas postawenemu Kapudiakowi werni a poslussny budem.

Dochodek z Brany Slawnemu Mestu prinaležicy, gak w pritomnosti Pana Kapudiaka, tak take y wgeho Nepritomnosti werne a sprawedliwe do Ruk Panom Kapudiakom, a skerz nich Panom Incassatorom[a] odewzdam, a nic pre sebe nezatrimam.

Na Wina ktere lebo do Mesta priwezene, aneb y z Mesta by wywezene bily, pilni pozor magice, wssecko dostatečne zapisat dam.

Okrem welkych Garmarkuw, bez Pasusse cizich Žebrakoch, wssak nic meneg y Cziganoch na pohorsseni druhim Ludom pol holich do Mesta wegst nedopustim.

Na Schuff aneb Smece z Mesta wiweženy aby tam, kde znak ge wiloženi z Wozach zrucane bily, Kočissoch, aneb nagatich Furmanoch prisilim : Slowem

Podle mogeg Možnosti na wssecky w Branoch potrebni dobri Poradek, aby se Wozy wgedno ne zchazely, pilne pozorowac ne zamesskam. Tak my Pán Boh pomaheg, Blahoslawena Panna Maria, wssecky Swati a Wywoleni Božy.

3.4 Prísaha pomocníka dozorcov nad stavbami

Prísahou sa pomocník dozorcov nad stavbami zaväzuje k poslušnosti svojim nadriadeným a k svedomitému plneniu každej zverenej úlohy. Dozrie na zverených robotníkov, šafárom nebude odporovať a vo všeobecnosti sa bude vystríhať konania, ktoré by mestu spôsobilo škodu alebo dalo dôvod nadriadeným na šťažnosti. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v dvoch jazykových verziách – maďarskej a slovenskej.

[a] Prešk rtnuté od *Panom Kapudiakom, a skerz* a atramentom nadpísané *arendatorom.*

Monumenta linguae Slovacae.indd 200 28. 1. 2019 10:29:12

3.4.1 Maďarská

Paripassi, seu Hajdonis Dominorum Ædilium

Én eskűszőm az élő Istenre, Bóldogságos Szűz Máriara, és Istennek minden Szenkire, hogy én Paripassi[a] Szolgálatban helyheztetvén Épitő Tiszt Uraimnéknak, mint fellyebb Valóimnak[b], mindenekben engedelmes lészek azon kivűl-is, akár melly s' akár minémű dolog reám bizattatik, azt igazán, hiven, s' Lelki Isméretem szerint el-vegzem.

Munkássokra, a hova kűldendő lészek, jó gondot viselni fogom.[c]

Sáffarnak semmiben ellent nem allok egyszóval,[d] mindeütt mindenekben úgy viselni fogom magamat, hogy miattam Nemes Városnak semmi Kára ne tőrténven, és az Urak elől járó Uraimék ellenem semmiféle panaszt ne tehessenek. Isten engem úgy segéllyen, Bóldogságos Szűz Mária, és Istennek minden Szentei.

3.4.2 Slovenská

Ejusdem in Slavonicum Idioma transpositum

Ga NN. Prisaham skerze Boha živeho Blahoslawenu Pannu Mariu, y wsseckich Božich Swatich, že ga do Služby Paripaskeg prigati suce mne predloženim Panom Budownim, a okrem teho gakakolwek Wec na mne spusstena bude, takowu werne, a podle dobriho Sumeňa wikončim.

Na Robotnikoch ku kterim wislani budem dobri pozor dam.

Šafárowy wničem se nepostawim na odpor, Slowem wsadci we wsseckim tak se sprawowat budem, aby skerze mne Slawnemu Mestu žadna Škoda ne stanula, wssak nic meneg žeby prociwa mne predrečene Panowe moge, žadnu Skarhu zložit pričinu nemaly. Tak my Pan Buh pomahag, Blahoslawena Panna Maria, y wssecky Swati, a Wiwoleny Božy.

3.5 Prísaha lesných strážnikov

Prísahou sa lesný strážnik zaväzuje k poslušnosti mestským vrchnostiam, vedeniu triezveho života a svedomitému dohľadu nad mestskými lesmi tak, aby v nich nedochádzalo k neoprávnenému výrubu dreva. Každého vinníka, bez ohľadu na osobné vzťahy a záujmy, nahlási vrchnosti. Všetky príjmy odovzdá povereným

---

[a] Prešktnuté a atramentom nadpísané zle čitateľný text. [b] Prešktnuté od *Épitő Tiszt*, atramentom nadpísané *felyebb valóimnak*. [c] Celý odstavec prešktnutý. [d] Prešktnuté.

Monumenta linguae Slovacae.indd 201 28. 1. 2019 10:29:13

úradníkom a dohliadne na robotníkov, a furmanov v lese, aby si svoju prácu konali svedomite. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Circulatorum Sylvanalium

Ga NN. Prisaham zkerze Boha Žiweho, Otce, Syna, y Swateho Ducha, Swatu, a Nerozdilnu Trogicu, Blahoslawenu Pannu Mariu, y wsseckych Swatich a wywolenych Boży, Že ga[a] gich Milost Panom Richtarowy[b], Consulowy, Slawneg Rade[c], tak tess Panu[d] Inspectorowy nassemu[e] we wsseckych Wecach mne poručenich, a rozkazanich, werni, a poslussni wždicky budem.

Strizliwy Žiwot westi budem, po kerčmach hodic ne budem[f].

Na Lesy pak zahagene dobri a pilni pozor dám, že by newirubowali[g], a když[h]

a když[i] Wolakeho Škodu w zahagenich Lesoch činiczeho popadnem, ne hledice [j]na ničeho Dobrotu Darunek a respect[k], lebo zaženem[l] ze Statkem do Mesta ku Panu Inspectorowy[m], aneb zaloh wezmem.

Zálohy pak ktere wezmem, a dostanem, wssecke Panu Inspectorowy[n] werne, a sprawedliwe odewzdam, a nigaky Zaloch sebe ne zatrimam, any w krčme ne prepigem[o].

Na Šáhowini Rubačoch[p], aby pollssahowe dluhe Drewa rubaly[r], gakssto y, aby žadne Klati, ktere se possčipac možu[s], oklamliwe, lem pre posporeni Roboty sweg, ne missaty, ale dostatečne Šahy ukladaly, pilni pozor dam: Wssak nicmeneg[t]

Na[u] Kočissoch, aneb[v] Furmanoch, aby wsse cele Šáhy každemu odwezly[y], any na Škodu kupugicemu ne zochabgowaly, podle možnosti meg prisilowat powinnen budem[z]. Slowem Wssecke me dotičene Powinnosti dostatečne wikonam, any nikda nezamesskam. Tak my Pan Buch pomaheg, Blahoslawena Panna Maria, y wssecky Swati a Wiwoleni Boży.

---

[a] Nadpísané atramentom *Slawneg Rade*. [b] Preškrtnuté. [c] Preškrtnuté. [d] Koniec slova prepísaný na *Panom*. [e] Obe slová preškrtnuté a nadpísané *Waldmistorwi ai Forstnerowy*. [f] Preškrtnuté od *po kerčmach*. [g] Preškrtnuté *že by newirubowali*. [h] Posunuté do nového odstavca príslušnou značkou. [i] Dopísané na začiatok odstavca. [j] Preškrtnuté *ne hledice*. [k] Preškrtnuté. [l] Nadpísané *Statek*. [m] Preškrtnuté a atramentom nadpísané *Valdmestrowi*. [n] Preškrtnuté a atramentom nadpísané *Forschtnerovi*. [o] Preškrtnuté od *any*. [p] Preškrtnuté a nadpísané *fuhrmanoh*. [r] Preškrtnuté a nadpísané *vosili*. [s] Preškrtnuté *possčipac možu* a nadpísané *nye sohabim*. [t] Preškrtnutý vyznačený koniec odstavca, počnúc od *lem po*. Priečnymi čiarami preškrtnutý aj celý odstavec. [u] Dopísané na začiatok riadka. [v] Preškrtnuté a nadpísané *aj*. [y] Preškrtnuté *každemu odwezly* a nadpísané kladli *pozor dam*. [z] Potiaľto celý odstavec orámovaný iným atramentom.

Monumenta linguae Slovacae.indd 202 28. 1. 2019 10:29:13

3.6 Prísaha strážnikov mestských pozemkov

Prísahou sa strážnici mestských pozemkov zaväzujú k poslušnosti vrchnostiam, k vedeniu triezveho života a svedomitému dohľadu nad mestskými poliami, lúkami, sadmi a vinicami. V prípade odhalenia škôd a vinníkov, nehľadiac na osobné záujmy, každého ihneď nahlásia vrchnosti. Všetky príjmy odovzdajú povereným úradníkom. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Circulatorum Territorialium

Ga NN. Prisaham zkrze Boha žiweho, Otce, Syna, y Swateho Ducha, Swatu a nerozdilnu Trogicu, Blahoslawenu Pannu Mariu, y wsseckich Swatich Božy; že ga Geho Milosti Panu Consulowy[a], a celeg Slawneg Chotarneg Deputatii, we wsseckich Wecach mne poručenich, a rozkazanich werni a poslussny wždicky budem.

Strizliwy[b] Žiwot wedice po krčmach hodic ne budem[c]. Ale na Hotár, na Luky na Role, na Sady, na Winice, dokud Pastire [d]ne windu, pilni pozor dam, aby skerze Statek, aneb nedobre Ludi, se nikemu Škoda nestala. Když ale Wolakeho Škodu w predrečenich činiciho popadne, ne hledice na nikeho Dobrotu, Darunek a Respect, lebo zaženem do Mestickeho Magera ze Statkem, aneb Zaloh wezmem Zalohy pak ktere wezmem, a dostanem, wssecke Panom Chotarnim Commissarom werne a sprawedliwe odewzdam, a nigaky Zaloh sebe nezatrimam, any w krčme ne prepigem[e], slowem

Wssecke gedneho bistreho Kerula prinaležite powinnosti dostatečne wikonat powinnen budem. Tak my Pan Buh pomaheg. Blahoslawena Panna Maria, wssecki Swati, a Wiwoleny Božy.

3.7 Prísaha mestského kočiša

Prísahou sa mestský kočiš zaväzuje k poslušnosti vrchnostiam a k starostlivosti o jemu zverené náradie a priestory. Koňom bude dávať dobré krmivo, z ktorého nič nepredá v záujme vlastného zisku ani nevyužije na vlastnú potrebu. Kone nebude bez predošlého povolenia vrchnosti využívať na svoje súkromné účely. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

[a] Nadpísané panu *Kap** (nečitateľné). [b] Nadpísané *poradni*. [c] Preškrtnuté *krčmach hodic ne budem*. [d] Preškrtnuté *dokud Pastire*. Nadpísané *Mosti, Drahi, Jarki*. [e] Preškrtnuté od *any*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 203 28. 1. 2019 10:29:13

Iuramentum Aurigarum Civitatis in concreto

Ga NN. Prisaham zkerze Boha žiweho, Otce, Syna, y Swateho Ducha, Swatu a Nerozdilnu Trogicu, Blahoslawenu Pannu Mariu, y wssech Swatich Božy.

Že ga gich Milost Panom Richtarowy, Consulowy, Formindrowy, y na ten čas predloženim Panom Inspectorom, Budownim, Čistoti Inspectorowy, ay nad Drahamy Kuratorowy, wsse werni, a poslussni budem gegich Rozkazy každy čas wipelnim.

Koňe, Štwrty, a gine mne zwerene Wecy dobrim Poradku, Masstalne ale y s Koňamy w gedno čisto wsse trimat budem.

Stare Potkowy, železiwo, neb y sersamy Panu Šafarowy do Ruk statečne oddam.

Koňom običegnu Strawu, a obzwlasstne Obrok swogim časem dostatečne widam, nic zneho ne predam pretu pričinu, any Drobisk žadni trimat nebudem, ale any Ženy mogeg ne dozwolim.

Bez dozwoleny predrečenich Panoch žadnemu ze swogeg hlawy ne zaprahnem, tim meneg pre wlastni mog hasen, a Dar, aby se Slawneho Mesta Robota negak zamesskala ze zwozenim Cizim se služit neopowažim. Slowem

Tresbliwy Žiwot prowazagic, tak gak se sweči na gednoho statečneho Kočissa, ktery od Panstwa sweho dostatečnu Placu, a Wižiwnost magicy wssecku Škodu oddalit itak powinnen gest, po krestansky se sprawowat budem, any nezamesskam.

Tak my Pan Buh pomahag, Blahoslawena Panna Maria, a wssecky Swaty.

3.8 Prísaha správcu mestského humna

Prísahou sa správca mestského humna zaväzuje k poslušnosti vrchnosti a svedomitému výkonu svojich povinností. Zvláštnu pozornosť venuje starostlivosti o zrno a jeho uskladneniu. V čase mlátenia dohliadne na robotníkov, aby nedbalosťou pri práci nespôsobili mestu škodu. Vyvaruje sa fajčenia tabaku, obzvlášť v stodole. Pri osievaní mestských polí bude prítomný osobne. Dozrie aj na dobrý priebeh kosby lúk, sušenia a zvážania sena, a správne zaobchádzanie so statkom. Dá pozor na zverené stavby a služobníctvo. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v dvoch jazykových verziách – latinskej a slovenskej.

Monumenta linguae Slovacae.indd 204 28. 1. 2019 10:29:13

3.8.1 Latinská

Iuramentum Hospitis Horrei Civitatis

Ego NN. Iuro per Deum vivum, sanctam et individuam Trinitatem, Beatissimam Virginem Mariam, omnes Sanctos et Electos Dei: quod ego ex gratia Amplissimi Magistratus pro Hospite Horrei constitutus, obligationibus, quem admodum singillative infraspecificatum objectum deposcet, pro possibilitate virium mearum satisfacere adnitar, et quidem

1mo Quandoquidem principalis curæ mihi incumberet horreo, pro frugum conservatione destinatio invigilare, dabo proinde omnem operam ut fruges bene fiscatæ convehantur, harumque hortes, in specie autem Decimales, ab Allodialibus separatim asservando, occasione frugum pro Triturationе extradationis seorsivas Dicas Controlleriæ cum Domino Frumentario necessariæ gratia servare obligabor, diligenter item Trituratoribus in eo invigilabo, ut fruges exacte excussæ nullas prorsus in Stramine integras Spicas remanentes in se contineant, excussas itaque in consequenti eventillari curabo ita, ne grana in paleis studiose relinquantur; si quospiam autem malitiose prævaricari advertero, illico Perillustri Domino Consuli Tales detegam.

2do Stramen in sicco Loco, ne coruptioni obnoxietur asservabo, in horreo autem, aut circa illud prout nec solus fumigabo, ita nec alios fumigare permittam.

3tio Agrorum inseminationem non aliis concredam, verum Eidem solus personaliter semper interero, nec absimiliter.

4o Fænilegii tempore, tam penes Convectionem ad Allodium, quam et[a] acervos compositionem, ut res sine damno superari valeat omnem industriam adhibebo.

Cum Foeno vero et Cordo curæ meæ concredendo ita dispensabo, ut nonnisi in pabulum Civitatis istius Equorum, et Taurorum convertatur, si quid autem ultra talium necessitatem mihi erogandum veniret, citra annutum Perillustrium Dominorum Iudicis, aut Consulis, adeoque obtentam superinde a Dominis præpositis Bonorum Inspectoribus assignationem quidpiam extradare præsummam, istius modique assignationes, semper cum fine anni, ut ex eisdem quidnam ultra necessitatem Civitatis erogatum habeatur dare dignosci valeat, mox fatis Dominis Inspectoribus pro fulcimento Rationum suarum servituras restituere tenebor.

---

[a] Tou istou rukou nadpísané *ad*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 205 28. 1. 2019 10:29:13

5. Neque Pecudes, eo minus, quam s. v. unam vaccam in Civitatis Cordo et stramine intertenebo, Vitulum autem illico post sui ablactationem, vel vendere, vel vero atiorsum pro educatione dare obligatus ero.

6. Tauris, quibus alioquin pabulum solus suppeditare teneor, natura sua ferocibus, ne semet adinvicem interimant, vigilem oculum adhibebo. Denique

7º Aedificii, ut in mundite, bonoque ordine asservetur, prout et famulitii, ut in mutua harmonia convivant curam habebo verbo bonum, et in omnibus fidelem ubivis et omni tempore, servum memet exhibendo. Sic me Deus adjuvet, Beatissima Virgo Maria, omnes Sancti, et Electi Dei.

3.8.2 Slovenská

Ejusdem Slavonicum

Ga NN. Prisaham skerze Boha žiweho, a Nerozdilnu Swatu Trogicu, Blahoslawenu Pannu Mariu, wssecky Swati a Wiwolene Božy; Že ga zlasky Slawneho Magistratu za gazdu humna Mestickeho prigati suce, wsseckym Powinnostam mogim, ktore niže poznamenane stoga, wedle možnosti mogeg na dost učiniti se usilowat budem, A sice

Ponewač obzwlasstna Powinnost moga ta gest, aby sem na Mesticke humno, do ktereho se zarno oklada, pilni pozor dawal, tehda usilowat se budem natim, aby wssecko Mesticke zarno dobre suche se do Stodoly zwožowalo, a takowim spusobem zložene bylo, aby Dežmowo od Magerskeho se odelilo; wčas ale Mlacena ku widany zarna potrebne Rowasse s Panem Frumentarom trimat powinowati budem, na Mlackoch pilni pozor dam, aby zarno dobre wimlacily, a žadne cele Klasky w Slame nezohabowali, wimlacene pak hned wiwigat dam tak aby we wplewach cele zerna zohabene nebilo. Gestly by sem ale Mlackoch w negakym Falssowanim zpozorowal, takoweho zaras Panu Consulowy oznamim.

Slamu aby se nekažela, na suchim Meste trimat budem w humne, aneb y nedaleko neho, any sam Dohan kurit nebudem, any druhemu nedozwolim.

Pri Šacu Mestickych Rolach, sam wsse pritomni budem, any se na žadneho cizeho wteg wecy nespustim.

Wčas kozby, a hrabani Sena, na to pilni pozor dam, aby pri zwaženy do humne, tak take do Stohech kladani žadna Škoda se nestala. ze Senom pak, a Otawu do Rukoch mogich zwerenich, tak budem gazdowat, že nic wice ne widam len to, co ku wižiwnosti Mestickich Koňoch, a Bugakuw

Monumenta linguae Slovacae.indd 206 28. 1. 2019 10:29:13

potrebno bude. Co ale wysse toho malo by se strowit, to prez chiru, a Rozkazu Pana Richtara aneb Pana Consula nasledugicim Spusobem bez Assignatii Panoch Inspectoroch newidam, takowe pak assignatii wždycky ku koncy Roku, aby se z nich poznati mohlo, co se wisse domassneg potreby strowilo Panom Inspectorom ku gegich Rachunkoch odewzdam.

Any Drobisk, any žaden ginssi Statek krom gedneg krawy na Mestickeg Otawy chowat my slobodno ne bude. Celatko ale, gak nahle se odlučy abo predat aneb ginssimu na wihowane dati powinowati budem.

Na Bugakoch, kterim okrem toho sam Potrawu dawat powinowati sem, aby geden druheho ne prebil, aneb nezabil, pilni pozor dam.

Na Budinky, aby wčistote a dobrim Poradku za deržowane bily, gakssto y na Čeled, aby w Pokogu žily pozorowat budem. Slowem wždicky a we wsseckich Wecach werni Sluha biti žadam, a wssecku Škodu oddalit powinnen sem, ay se zawazugem. Tak my Pan Buh pomahag, Blahoslawena Panna Maria, wssecky Swaty a wiwolene Božy.

3.9 Prísaha správcu špitálu a jeho manželky

Prísahou sa správca špitálu zaväzuje k poslušnosti mestským vrchnostiam a svedomitému splneniu každého nariadenia. Obzvlášť bude venovať pozornosť udržiavaniu čistoty a poriadku, pobožného správania sa u zaopatrovaných a čestnému zaobchádzaniu s pre nich určenými potravinami. V prípade úmrtia niektorého z chovancov si z jeho pozostalosti nič neprisvojí. Nedopustí opilectvo a zvady. Všetky almužny svedomito rozdelí medzi chovancov. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v troch jazykových verziách – latinskej, maďarskej a slovenskej.

3.9.1 Latinská

Iuramentum Hospitis Xenodochii, et Consortis

Ego NN. Iuro per DEUM vivum Sanctam et Individuam Trinitatem, Beatissimam Virginem Mariam, omnes Sanctos, et Electos Dei; quod ego Cultum Timoremque Dei semper pneme ferendo, subordinationis item erga præpositum mihi Inspectorem memor, ejusdem Jussis in omnibus punctualiter pariturus, nihil prorsus, absque scitu ipsius facere velim.

1º Munditiem item, et bonum ordinem inter Xenodochialistas servabo, hosque ad consuetas Orationes pro perenni Amplissimi Magistratus, et Electæ Communitatis incolumitate, nec non cæteris Benefactoribus ad Deum Bonorum Remuneratorem fundendas, statis suis horis compellam, utve devote, et sobrie peragantur invigilabo.

Monumenta linguae Slovacae.indd 207 28. 1. 2019 10:29:13

2do Eisdem e Pane et Cibis bene prout decet, conditis nihil subtraham, sed unicunque, quod competit accurate extradabo, Infirmisque prompta servitia præstabo, ac per alios etiam valentiores, eos tamen sirmiores præstari faciam.

3o Si quos autem emori, postque fata talium, pecuniolam, reculas, ac vesticulas nonnullas manere contingeret, has nec surripiam neque ex eisdem quidpiam in usus meos convertam, sed sua in integritate usque celeriorem Domini Inspectoris advocationem conservabo eo ex capite, ut de eisdem Dispositiones faciat, cumprimis vero albas Vesticulas inter alios, his destitutos distribueandas procurabo.

4o Compotationes, ac exinde promanare solitas contentiones, nec non Iras diuturniores, inter tales foveri solitas, pro possibilitate virium mearum non admittam, Dissidorumq[ue] frequentiorum authores, pro provenda celerius medela, præposito Domino Inspectori e vestigio detegam.

5o Quodsi vero Xenodochio e primogenitis pecoribus, aut pecudibus, vel vero Altilibus quidpiam osseri contigerit repetito Domino Inspectori de casu in casum insinuabo, neque unquam subticebo, in parata vero penitus nihil pro me dam retenturus justa proportione distribuam. Demum.

6to Cum Victualibus fidei meæ concreditis ita, prout commissum fuerit æconomisabo, fidelemque semper me eidem Xenodochio velut pro pauperibus destinato æonomum exhibebo, nihilque extraneis cum detrimento illius dispensabo, concomitanter omne damnum antevertere studebo, eroque obligatus. Sic me Deus adjuvet, Beatissima Virgo Maria, omnes Sancti, et Electi Dei.

3.9.2 Mad'arská

Eorundem Hungaricum

Én N.N. eskűszőm ez Élő Istenre, Boldogságos Szűz Mariara, és Istennek minden Szenteire, hogy én az Isteni tiszteletet, és félelmet, Szemeim előt hordozván, emlékezvén egyszermint arrúl, hogy Előljáró Ispitálybéli Inspector Uramnak mindennémű engedelmességgel tartozván eő kigyelmének mindenűt s' mindenben szósogadója lészek, s' hire nélkűl leg kissebbe is tselekedni nem akarok. Nevezetesen pedig:

Először Az Ispitálybéli Személyek kőzőtt az kivánt tisztasságot és jo rendet mindenkor megtartom, azokat a' Tekintetes Nemes Tanátsnak. Nemes Kozségnek, nem kűlőmben egyébb jó-Fevőknek aállandó s' hoszas meg tartásokért a szokasban lévő Imádságok el végezéssére minden nap

Monumenta linguae Slovacae.indd 208 28. 1. 2019 10:29:13

reá huzom, és hogy az Imadságot ahitatossan, és jozanon elvégezzék, illendőképen felvigyázok.

Másodszor. Azon Ispitálybéli Szegények kenyér portiojokból, és illendőképen meg készitett ételekből semmit sem húzok-el, hanem mindeniknek az ki adatott rendelés szerint, maga részit a Kenyérben úgy, mint az Étkekben-is minden fogyatkozás nélkűl ki adván, a Betegeknek nem tsak magam hir szolgálatskat, hanem egyébb eránt-is azonlészekk, hogy az egésségessebb szegények a nyavallyássoknak kész szolgalatokra légyenek.

Harmadszor. Hogyha pediglen találkozna, hogy valami meg halálozott Ispitylbéli Szegény után, penz, fejér a' vagy egyébb ruha avagy agyhoz tartozando készűlet meg maradna, azokat se elnem titkolom, hanem azon esetre, adván az iránt egyszeriben Inspector Úrnak hirt a véget, hogy addig méglen eő kigyelme azokban rendelest tészben, az ki titt Iószágocskának valami ne tőrténnyen, főképen pedig, hogy az meg hagyatando fejér ruha a többi, melly abban sogytkozast szenyved, szegénységnek jusson illendőképen fel vigyázni kőtelességemnek tartami fogom.

Negyedszer. Az mértéktetlen Ivást avagy Korhelységeket, és abbúl származandó Czivakodásokat az Ispitálytúl al háritani tehetségen szerint igyekezem, az Indulatossokat adandókat, jo rendszabás véget Inspector Úrnak bé jelenteni el nem mutatom.

Őtődször. Hogy ha az Ispitályban akár mitsoda fiatal elsó szűlemenyű, avagy egyébb goró marhát, és akarni néven nevezendőkonyhabeli etelemre való eszkőzőket, és alamifna képen bé hoznak, azoknúl időrűl időre Inspector Úrnak jelentést tenni nem tsak elnem mulatom, hanem azokból leg kisebb-is elnem titkolván magam részire, valamint azokból, úgy az pénzbéli alamisnabúl magamnak meg nem tartók, hanem ami a pénzt illeti, azt a Szegények kőszt egyaránt fel osztom.

Hatodszor s' végtere Az Ispitály Javaival tehetségem szerint jól gaudálkodván, az Ispitálynak, és Szegénységnek hűséges és igaz Gazdája lészék, minden meg eshető kárát el távózni, és javát eló mozditani erőm tehetsége szerint fő kőtelességemnek tartom Isten Engem úgy segéllyen, Boldogságos Szűz Mária, és Istennek minden Szentei.

3.9.3 Slovenská

Eorundem Slavonicum

Ga NN. Prisaham skerze Boha žiweho, Blahoslawenu Pannu Mariu, wssecky Swaty a Wywolene Boży: że ga Cnost, Chwalu a Bogazliwost Bosku

Monumenta linguae Slovacae.indd 209 28. 1. 2019 10:29:13

pred očy me magicy, gakssto y na poslussnu Powinnost ku Panu memu na ten čas predloženemu Inspectorowy pametagicy, geho Rozkazy upelne wikonam, any naymensse bez geho wedomosti ne učinim. A obzwlasstne

1ras Čistotu a dobri Poradek mezy Špitalskima trimat budem, gich na običene Modlitby za Slawneho Magistrata ay Kissig wsse pewnu Stalost, wssak nicmeneg y ginich Dobrodincoch, aby Boha wssemohuceho orodowaly na to uriczenich hodinach prisilim, gakssto y aby takowe strizliwe a pobožne wikonane byly pozor dam.

2ras Gim ze Chleba, a Gedlach, gak se sweči dobre prihottowenich nic ne obcahnem, ale gednomu každemu co se prislucha dostatečne widam. Nemocnim potom ne lem sam chitro wislužim, ale aby skrze druhich mocnegssich wislužene bilo usilowat se budem.

3ras Kdyžby ale nektere umrely, a po gegich Smrti, negake Penize, Šmati, aneb gine Wecy zustali, takowe any neukradnem, any na moge potreby neobracim, ale wcalkom tak gak zustaly obtrimam dotel, dokud Pan Inspector ne winde skerz ktereho obzwlasstne, aby Šmati mezy takowima ktere nemagu, rozdelene bily geho upitam.

4ras Ožralstwo, aneb y stadal lechko pochazegice zwady, gakssto y dluho mezy nich terwagice hnewy podle možnosti meg oddalim, tich ale, ktery Rozteržitostoscam Puwod gest, aneb častegssi na takowe pričini dawagu, aby Prostredek učineni bil, Panu Inspectorowy wsse wigawim.

5ras Kedby ale Špitalowy ze Prwnorodnich Dobitkach, aneb wolagaky Drobisk donesli čestokrat rečenemu Panu Inspectorowy wsse oznamim, a nic nagmensse nezatagim. Z Almužny ale penežneg, potagemne pre sebe nic ne zaderžim, ale mezy Chudobu gednak podle sprawedliwosti rozdelim.

6ras Zezwariwnim mne zwerenim tak gak my rozkazano bude, gazdowat budem, slowem, Špitalowy pre Chudobu ustawenu wsse wernim gazdom se preukažem, na žadne geho Strace nezatagim, ale wssecku Škodu odwracim, gakssto y podle Spaseny Dussi meg powinnen budem. Tak my Pan Buh pomahag, Blahoslawena Panna Maria, wssecky Swati, a Wiwolene Bož.

3.10 Prísaha strážnika veže

Prísahou sa strážnik vo veži zaväzuje k vernosti mestským vrchnostiam a svedomitému výkonu svojej služby. Počas nej ostane triezvy a pilne dozrie na to, aby nedošlo k žiadnym škodám, obzvlášť, aby nikto neodlupoval medené strechy. Do veže nevpustí žiadne ženy ani nikoho z vojenského stavu. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Monumenta linguae Slovacae.indd 210 28. 1. 2019 10:29:13

Iuramentum Vigilum in Turri

Ga NN. Prisaham Bohu Otcy, Bohu Sinu, Bohu Duchu Swatemu, Swateg a Nerozdilneg Trogicy, Blahoslaweneg Panny Mariy, y wsseckym Božim Swatim, že ga gich Milost Panom Richtarowy, Capitanowy tak též y Slawneg Rade, a celemu Mestu Kossickemu, wždycky y w každeg Potrebe sprawedliwy, werni, a poslussni budem.

Mogu Službu, kteru sem na sebe wzal, tak gak Pan Boh prikazuge wikonam, a nagwice na Ohen pilni pozor dam, a zato tresby život westi budem.

Mog čas Wartowany nezamesskam, any sa wten čas, když wartowac budem se neopigem, a na znak pissčalky skerze Pana Kapitana dany, gak nahle dočugem hned odpowem:

Na Turne Kostelne, y na samu Turnu, aby se žadna Škoda nestala bistri Pozor dam, a nagwiceg Dachy Meczene odlupowac nedozwolim, any sam ne oblupim, a gestliže wolagaku Škodu wistrežem, hned Panu Kapitanowy oznamim.

Do Turny žadneho takeho, ktery ne tam sucy a nagwiceg ze Pohlawy ženskeg a Zwoganskeho stawu nepripustim, Slowem z celeg Sily meg tak sa sprawowat powinen sem gak Kostol a Slawne Mesto žada. Tak my Pan Buch pomaheg, Blahoslawena Panna Maria, wssecky Swati, a wiwolene Božy.

3.11 Prísaha nočného strážnika

Prísahou sa nočný strážnik zaväzuje k poslušnosti mestskej vrchnosti a svedomitému výkonu povinností, obzvlášť k vedeniu triezveho života a dohľadu nad poriadkom v meste. Každého páchateľa priestupku s nestrannosťou oznámi vrchnosti. Počas služby nebude sedieť, ale ustavične obchádzať ulice, píšťalkou si každú novú hodinu dávať znamenie so strážnikmi vo vežiach a dozerať na nočné lampy. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Vigilum Nocturnorum

Ga NN. Prisaham zkerze Boha živeho, Swatu a Nerozdilnu Trogicu, Blahoslawenu Panni Mariu wssecky Swati a Wiwolene Božy, že ga gich Milost Panom Richtarowy a Kapitanowy we wsseckich Wecach, ktere na mne čas Služby meg poručene budu wsse poslussni budem. Rozkazy tehda Slawneg Werchnosti mogeg sprawedliwe a bez Pochibi wsse wikonam.

Wnocy čas na mne priduceg Warty wsse trisby Život prowazagicy, ked Osoby podezrene gakssto kurwy, a ginich zle robicich, aneb

Monumenta linguae Slovacae.indd 211 28. 1. 2019 10:29:13

Wolagakich zlich Skutkach wi strežem, za žaden Dar, aneb Discretiu z Ruk mich newipustim, ale zaras na Waroske odwedem, a tak Rano Panu Kapitanowy, tak gak se Wec stanula zretedlne wigawim, any nic nezatagim.

Wčas Warti po Kerčmach sedit ne budem, ale wsse, ne patricy ay na britssu Chwilu, po Ulicach okolo wsse chodit, a Spissčalku Turnossom za každu hodinu znak na spatek nawratim, wssak nic meneg či Nočne Lampi dobre aneb podle služely, Panu zasek Kapitanowy oznamit nezamesskam, slowem tak gak Slawneho Mesta nočna Pewnost požada se sprawowat budem, ay powinen sem. Tak my Pan Boh pomaheg, Blahoslawena Panna Maria, a wssecky Swati Božy.

3.12 Nová mlynárska prísaha

Prísahou sa mlynár zaväzuje k poslušnosti mestským vrchnostiam a svedomitému výkonu svojho povolania. Prísaha spomína celú škálu úloh, okrem iného poriadne mletie, čestné zaobchádzanie s mestskými príjmami a dohľad nad svojimi pomocníkmi. Zvlášť sa zaväzuje, že on aj služobníctvo sa vyvarujú fajčenia. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Novum Iuramentum Molitorum

Ga NN. Prisaham zkerze Boha živeho, Swatu a nerozdilnu Trogicu, Blahoslawenu Pannu Mariu, wssecky Swaty, a Wiwolene Božy: že ga z Lasky Slawneho Magistratu, a Kissiga za Mlinara wiwoleny suce, gich Milost Panu Consulowy gakžto y na ten čas postawenemu Panu Admodiatorowy, co Službu gegich dotiče wsse werne poslussny budem.

Bez pritomnosti Pana Mlinskeho žadnu nikda Merku any sam neodberem, any skerz Čelac mogu odbirat nedam; gakssto y na žadneho Pitaňe, tim meneg za dar Cizim s kterima mezitim statečne obchazat powinnen sem, skoreg gak tutečnim zemlet dozwolim.

Muku gak se prislucha dobre zemletu gednemu každemu ne lem widam, ale ked by skerz Čelac mogu zahubena, aneb y meneg, gak se prislucha widana byla, ga takowu Škodu sam nahradim.

Za Mlece, aneb y Pitlowky weksse, gak skerz Slawneho Magistrata widane su Takssi nikda wibirat nedam, gakssto y Švičky za to zarno, ktere se wedne zmele, od Ludz žadnim spusobem žadat nebudem, any skerz Towarissoch, aneb Učnoch mogich ne pozwolim.

Towarissoch tehda lem gedine Mladencoch a ženatich we Mline nikda terpic a Učnoch od dwoch wic trimat ne budem.

Monumenta linguae Slovacae.indd 212 28. 1. 2019 10:29:13

Ze Sprachom Mlinskim, to gest Štochmal menowanim tak gazdowat budem, aby se lem Panske oprebačenim w Karmnikoch magice Świne skerz Učnoch dostatečne witučely, za peneży tehda nic ne prodam, any sam na swogu Potrebu ne obracim, Na Čiriz ale, kedby Remeselnikom z dozwolenim Pana Mlinskeho, wisse Mestickeg Potrebi neco prodat mohlo, takowy Dochodek, aby do Extractu tak, gako ze Skonopach Mitne se w nessuge zapisat dam.

Okrem gedneg Swini bez celi Rok na Omastu za Trud okolo Panskich magicy weceg karmit, wssak nic meneg takowy Dobitek, gakssto do Škody hitro iducy pri Mline prichowawat se neopowažim.

Na Ohen a Dohan kureni, aby Čelac moga druhim zly priklad ne dawala, okolo potim Mlina, a obzwlasstne ku hacy nagbaržeg wtedy, ked se Sreň mocne spusscuge, aby pre Leniwost mogu nekde se ne stawil, a tak Mlin preto se stawic mussely, pilni pozor dam, slowem tak gednoho tresbliweho Mlinara, na hasen Pansky usilugiciho se sweči, podle wssecku Možnostu mu se sprawowat powinnen sem. Tak my Pan Buch pomaheg, Blahoslawena Panna Maria, wssecky Swati, a Wiwolene Božy.

3.13 Nová prísaha pre piliarov v poddanských dedinách mesta

Prísahou sa piliar zaväzuje k poslušnosti mestským vrchnostiam a k svedomitému rezaniu dreva a dosiek podľa obdržaných nariadení. Nič neodcudzí ani vo svoj prospech, ani v prospech niekoho iného. Zaužívanú každoročnú odmenu si nevezme svojvoľne, ale vypýta. Materiál iným služobníkom mesta bude poskytovať iba v súlade s nariadeniami. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Novum

Pro Assericidis Csermelyiensi, Alsó-Tőkéssiensi, Belensi Ó Ruzsinensi ac Nagy Ladnensi deserviens

Ga NN. Prisaham zkerze Boha živeho Swatu a nerozdilnu Trogicu, Blahoslawenu Pannu Mariu, wssecky Swati a Wiwoleni Božy, že ga gich Milosti Panom Richtarowy, Consulowy y wten čas postawenim Panom na Magetnost Mesticku Inspectorom wsse poslussni budem, pretu tehda pričinu: Panske klati scahnute nadewssecko perwniras dostatečne podle widaniho Rozkazu porežem a Desky gak nahle porezane budu, hned predrečenim Panom Inspectorom na wedomost dam, aby co skoreg do Kossara Mestickeho priwezene, aneb na hornacze spusstene bili, ze skterich ale Deskoch.

Ne lem pre sebe žadnu ne wezmem, tim meneg negaku predam, Walalskim potom Mlinarom, na gegich prosbu, aneb y za Dar nic newidam,

Monumenta linguae Slovacae.indd 213 28. 1. 2019 10:29:13

len na ten Spusob, ked na Mlinsku potrebu od Panoch Inspectoroch Assignatiu, kteru konec Roka gakssto do Rachunkoch potrebnu, kde se, a na gaku Wec potrebowaly, Panom Budownim oddac powinen sem pisanu preukažu.

Klat geden, ktery Pilarom, na wlastnu Potrebu, pre polepsseni živobiti se dawa z Roka na Rok sebe wsse wipitam; any ze swogeg hlawy aneb mocy ze žadnu wihwarku se ne opowažim.

Klaty Panom, bez Resolutii Slawne Dispositii, y to lem pri Pana Lesneho Inspectora Assignatii, a na porezane, skerz Panoch Inspectoroch podpisaneg, y to ne skoreg, ale lem wtedi, kedy Mesticke uš su dokončene rezat budem, Klaty takowe spanskima nikda ne prečeram, ale stich gistich, ktere sebe sami stahnut daly Desky porezane widam. Takowim tehda Spusobem Desky widagice.

Wssecke Assignatie, aby snima zle to gest druhiras neužiwali, wssecke Panom Inspectorom zase naspad nawratim.

Kedby ale cuzim a cuzich Lesoch priwežene Klaty porezat sem dozwolene dostal, gake kolwek budu, Strednu Desku na Pansku rowno Stranu, od každeho Klata zaderžim, a do Rachunkoch ze znamostu Panoch Inspectoroch zapisat dam Panom Budownim. Slowem we wsseckich Wecach podle Možnosti meg wsse a každim časem gedneho werneho, a sprawedliweho Pilara temuto Slawnemu Mestu se preukažem gakssto y powinnen budem. Tak my Pan Buh pomaheg, Blahoslawena Panna Maria wssecky Swati a Wiwolene Božy.

3.14 Prísaha mýtnika a krčmára

Prísahou sa mýtnik a zároveň krčmár zaväzuje k poslušnosti svetským vrchnostiam, vedeniu triezveho života a pohostinnosti k návštevníkom. Nebude falšovať nápoje, miery ani ceny. Svedomito bude vyberať mýto a viesť o tom písomné záznamy, pričom príjmy pravidelne každý mesiac odovzdá mestským vrchnostiam. Zachovávať bude mestskú inštrukciu vydanú s pečaťou roku 1805. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v troch jazykových verziách – latinskej, nemeckej a slovenskej.

3.14.1 Latinská

Iuramentum Latinum
Teloniatoris, simul e Cauponis

Ego N.N. Iuro per Deum vivum, Sanctam et Individuam Trinitatem, Beatissimam Virginem Mariam, omnes Sanctos, et Electos Dei, quod ego ex Gratia Amplissimi Magistratus et Electæ Communitatis pro Educillatore

Monumenta linguae Slovacae.indd 214 28. 1. 2019 10:29:14

simul ac Teloniatore assumptus, penes sobriam ducendam vitam intervenientes condecenter excipiam, Liquores Civitatis non adullterabo, neque per mihi Subordinatos adulterari curabo, aut permittam, nec quod minoris pretii est, majori distraham, justaque mensura utar, diligenter ultra hæc Telonii incassationi summe intentus ero. Diarium, cui exigendum Telonium dietim rite inducam servabo, et Proventum ejusdem singulis mensibus inomisse suaque in integritate ad Cassam Libere Regiæque Civitatis hujus fideliter administrabo. Mandatis Perillustrium Dominorum Iudicis, Consulis, ac Bonorum Inspectorum semper obsequar, proinde partes boni, fidelis justique Educillatoris, prout et Teloniatoris adimplebo, omneque damnum Civitatis antevertere studebo, verbo Instructionem Anno 1805to præcise pro Teloniatore elaboratam, ac mihi sub authentico extradandam, punctualiter et ad amussim exequar. Sic me Deus adjuvet Beatissima Virgo Maria, omnes Sancti, et Electi DEI.

3.14.2 Nemecká

Ejusdem Germanicum

Ich NN. schwöre, dem lebendigen Gott, Vater, Sohn, und heiligen Geist, der Seeligen Jungfrau Maria, allen Heiligen, und Erwählten Gottes, daß ich vom Löbl. Magistrat und der erwählten Gemeinde zum Schenck und Mauthner aufgenommen, einen nüchternen Lebens Wandel führen, und die Ankommenden gehöriger maßen bedienen werde, daß die Löbl. Stadt zu gehörige Getränke werde ich nicht verfälschen, und auch durch meine Untergebene nicht verfälschen lassen, ich werde auch das, was von geringere Preis ist, nicht um höheres Geld verkauffen, und stets ein gerechte Maaß gebrauchen, so werde ich auch auf die fleißige Einkassirung der Mauth beständig höchts wachsam, und besorget sein, ein *Diarium*, wo das eingebrachte Mauthgeld täglich, richtig eingetragen wird, halten, und die Mautheinkünfte jedes Monath unausbleibich, und ohne mindesten Abgang in die Kassa dieser Königl. freyen Stadt Kaschau getreulich abliefern, Denen Verordnungen, und Befehlen des Löbl. Stadt-Magistrats wie auch das He. Stadtrichters, Bürgermesiters, und Gütter *Inspectors* werde ich inderzeit gehorchen, und die Pflichten eines guten, getreuen, und gerechten Schenkers, wie auch Mauthners erfüllen, auch allen Schaden dieser Königl. freyen Stadt zu verhütten beflissen seyn, mit einem Wort die im Jahre 1805te blos für dem hiesigen Mauthner verfertigten, und mir unter Städtischen Petschafft heruasgebene *Instruction* werde ich schuldig sein pünctlich zu erfüllen. So wahr mir Gotte helfe, unsere liebe Frau Maria, und alle Heiligen.

Monumenta linguae Slovacae.indd 215 28. 1. 2019 10:29:14

3.14.3 Slovenská

Ejusdem Slavonicum

Ga NN. Prisaham skerze Boha žiweho, Swatu a Nerozdilnu Trogicu, Blahoslawenu Pannu Mariu, wssecke Swate, a Wiwolene Božy; že ga z Lasky Slawneho Magistratu ay Kissiga, za Karčmara a spolu Mitnika postaweni trezbi žiwot westi a prichazegicim ke mne hostcam statečne wyslu-howac budem.

Napog skerz Slawneho Mesta mne na predag widany, any sam falssowat nebudem, any Ludzom inim falssowat nigakim spusobem nedopustim. Wecy gake kolwek, ktere totižto zkerz mne na prodag wiložene budu w dostatečneg Ceny, any ne weksseg gak Običag gest prodawat, tak take y wždicky sprawedliwe halwy aneb Mery potrebowat budem; podobnim Spusobem

Tež Mito dostatečne a sprawedliwe odberem, Diarium tež do ktereho každodenne Mitne penize wpisane bit magu deržit a Dochotky každy Mesic Mitne bez wsseckiho Messkani do Kasi Mestickeg sprawedliwe odewzdam.

Rozkazom Slawneho Magistrata; tak take Pana Richtara, Consula, aneb Panoch Inspectoroch wždicky poslussni, gakssto y powinosti gedneho werneho sprawedliweho krčmara a Mitnika wikonam, ay wssecku Škodu tehoto Slawneho Mesta oddalim, Slowem

Instructiu, to gest Winauku Roku 1805^{ho} pre Mitnika učinenu, a mne pod pečecu Mesticku widanu, tak gak každy Punct požada wssecky Silu a Moc mu dostatečne wipelnit powinnen budem. Tak my Pan Buh pomahag Blahoslawena Panna Maria, wssecky Swate a Wywolene božy.

3.15 Prísaha kúpeľníka

Prísahou sa kúpeľník zaväzuje k poslušnosti mestským vrchnostiam, svedomitému výberu poplatkov a starostlivosti o kúpele, k čomu patrí aj umývanie a vetranie kúpeľných priestorov. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Balneatorum, eorumque Uxorum

Ga N.N. Prisaham skerze Boha žiweho, Swatu a Nerozdilnu Trogicu, Blahoslawenu Pannu Mariu, wssecki Swati a wiwolene Božy, že ga gich Milost Panom Richtarowy, Consulowy, y Slawneg Rade werny a poslussni budem.

Dochodek mne poručeneho Kupele, čily wedne, aneb w Nocy Lude se kupati budu, wssek na Rowaš pre tu gednu Pričinu, aby takowy ked do

Monumenta linguae Slovacae.indd 216 28. 1. 2019 10:29:14

Kassy Mestickeg odnessem ze z Penezmy se zgednal werne a sprawedliwe ne rezem, ay na rezat dam, a do zamknuteg Buksi ktomu ustanoweneg prichodicu 6., aneb 9. gragcarowu Taxu hned dnu neomilne wložim, a nic pre sebe ne skrigem, ne wezmem, any z druhim skriti ne dam.

Kadze wsse po každeg Kupely wimit dam, Okna ktemu, aneb quaterki we w hižach gestli kupany prestane, aby se hižki kupelne dobre wiwetreli odewrene zanecham, gakssto y Rury, skerze ktere Wlchkost z Wody tepleg wichaza, wždicky odewrene deržit budem, ktemu aby ozbrogene blisko Budinku, aneb ze sameho Budinku ne strilali napomnem Slowem

Wssady na potrebnu Čistotu pilne pozorugice, wssecek a cely Budinek odewsseho Nesstesti Nečistoti, a Skazy tak zachranim, abich wždy za te mne podle Inventarium oddane Wecy odpowet a Počet dati mohel. Tak my Pan Buh pomahag, BlahoslawenaPanna Maria, wssecki Swate a wywolene Božy.

3.16 Prísaha krčmára

Prísahou sa krčmár zaväzuje k poslušnosti mestským vrchnostiam, svedomitej starostlivosti o zverené predmety aj nápoje, ktoré bude vydávať neznehodnotené. Bude dbať na poriadok a na to, aby nedošlo k žiadnym škodám pre mesto. Z vlastnej vôle nebude ovárať zapečatené sudy. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v troch jazykových verziách – latinskej, nemeckej a slovenskej.

3.16.1 Latinská

Iuramentum Cauponum Latinum

Ego NN. Iuro per Deum vivum, Sanctam et Individuam Trinitatem, Beatissimam Virginem Mariam, omnes Sanctos et Electos Dei: quod ego ex gratia Inclyti Publici pro Educillatore assumptus, penes sobriam decendam vitam Intervenientes condecenter excipiam, Liquores Civitatis non adulterabo, neque per mihi Subordinatos adulterari permittam, sed nec quod minoris pretii est, majori distraham, justaque semper mensum utar.

Concrediti mihi ædificii totius, prouti et in particulari Commoditatum omnium, quo in debito, eoque mundo semper statu conserventur sedulam curam habebo, idque eo magis, ut suo tempore cum cunctis suis accessoriis, mensis quippe Sellis ac Scamnis /: usu tamen attritis exceptis :/ sua in integritate, præsertim autem ad casum mutationis meæ juxta Inventarium Dominis Ædilibus resignare valeam.

Monumenta linguae Slovacae.indd 217 28. 1. 2019 10:29:14

Cunctos pro Liquoribus per me alioquin epocillatis provenientes Proventus singula per Dominos Bonorum Inspectores indicenda incassatione, omni absque excusatione inomisse inferam.

Sigilla Vini Vasorum in Cellario curæ meæ concreditorum nunquam attingam, si autem exposcente necessitate per Vietorem peremptorie propter sui circulationem violanda venirent illico Dominos Subalternos pro eorum obsignatione advocabo, verbo in contrarium me onus responsionis maneat omne damnum antevertere tenebor. Sic me Deus adjuvet, Beatissima Virgo Maria, omnes Sancti, et Electi Dei.

3.16.2 Nemecká

Eorundem Germanicum

Ich NN. schwöre dem lebendigen Gott, Vater, Sohn, und Heiligen Geist, der Seeligsten Jungfrau Maria, allen Heiligen, und Erwählten Gottes, daß ich vom Löblichen Magistrat, und der erwählten Gemeinde zum Wirth aufgenommen, einen nüchternen Lebens Wandel führen, und die Ankommenden gehöriger maßen bedienen werde, daß die Löbl. Stadt zu gehörige Getränke werde ich nicht verfälschen, und auch durch meine Untergebene nicht verfälschen laßen; ich werde auch das, was von geringere Preis ist, nicht um höheres Geld verkauffen, und stetts eingerechthes Maaß gebrauchen.

Auf die mir anfertraute Gebeüde und übrige Gelegenheiten, daß sie bestendig in guter Ordnung, und Stand gehalten werden, werde ich fleissige Sorge tragen, um desto mehr, damit ich selbe mit der zeit samt dene zugehörigen *Requisiten*, nämlich Tischen, Sesseln, und Bänken /: mit außnahm aber jenen welche durch Gebrauch abgenutzt werden :/ auf den Fall meiner Verenderung laut *Inventarium* denen Hern Bau Beamten übergeben könne.

Alle für die außgeschenckten Getränken einkommende Gelder bey jeder durch denen H. *Inspectoren* beystimten *Incassation* werde ich ohne aller Entschuldigung in die Städtische *Cassa* abliefern.

Die Verpetschirte Fässer werde ich nie angreiffen, wann aber etwan die Noth erfordert daß solche gebunden werden müßten, werde ich also gleich zur Verpetschirung die H. Subalternen beruffen; mit einem Wort durch meine fleißige, und getreue Aufmercksamkeit allen Schaden dieser Königl. freyen Stadt zu verhütten verbunden sein werde. So wahr mich Gott helfe, aller heiligste Dreyfaltigkeit, Seeligste Jungfrau Maria, und alle Gottes Heilige.

Monumenta linguae Slovacae.indd 218 28. 1. 2019 10:29:14

3.16.3 Slovenská

Eorundem Slavonicum

Ga NN. Prisaham zkerze Boha Žiweho, Blahoslawenu Pannu Mariu wssecky Swate a Wiwolene Božy, Že ga z Lasky Slawneho Magistrata za kerčmara postaweni suce, trezbi žiwot westi a prichazagicim ke mne hostam statečne wysluhowat budem.

Napog skerz Slawne Mesto mne na predag widani ani sam falssowac ne budem, any Ludzom mogim falssowac nigakim Spusobem nedopustim. Wecy gake kolwek, ktere totižto zkerz mne na predag wiložene budu wdostatečneg Ceny, a ne weksseg gak običag gest predawat, tak take y wždicky sprawedliwe halwy, aneb Meri potrebowat budem.

Wssadi na potrebnu čistotu pilne pozorugice wssecek a cely mne zwereni Budinek, odewsseho Nesstesti Nečistoti a Zkazy, tu rozumice Stoly, Lawky, a Stolky tak zachranim, aby sem wždy za te, mne podle Inventarium oddane Wecy odpowed a Počet dati mohel.

Wssecky za Napog skerz mne itak wipredani prichodici Duchodek gednu každu skerz Panoch Inspectoroch na pred oznamenu Incassatiu bez wsseckeho Messkani, aneb Wihwarky do Kase Mestickeg odnessem.

Pečeci na Bečkoch w Piwnicy mne zwereneg nikda nedotičem, kedby ale wčas Potrebe skerz Bednara pre gegich pobigane dotičene bic mussely, hned Panoch Subalternusoch na takowe zapečetowani bez messkani zawolam; Slowem pilnu a wernu dopaternost, aby ginač mne odpowed ne zustala wssecku Škodu oddalit powinen budem. Tak my Pan Boh pomahag, Swata a Nerozdilna Trogica, Blahoslawena Panna Maria, wssecky Swate a Wiwolene Božy.

3.17 Prísaha mestského vinohradníka v Tokajskej oblasti

Prísahou sa mestský vinohradník zaväzuje k poslušnosti mestskej vrchnosti a obzvlášť svojim nadriadeným dozorcom nad vinohradmi. Bude plniť udelené príkazy, slušne upozorní na možné vylepšenia a dozrie na to, aby si najatí robotníci poriadne plnili svoje pracovné povinnosti, pričom o všetkom bude udržiavať evidenciu. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v troch jazykových verziách – latinskej, maďarskej a slovenskej.

Monumenta linguae Slovacae.indd 219 28. 1. 2019 10:29:14

3.17.1 Latinská

Iuramentum
Vinicolarum Szantoviensis, Tokaiensis, Forroviensis item, et Garadnensis

Ego N.N. Iuro per Deum vivum, Patrem Filium, et Spiritum Sanctum Sanctam, et Individuam Trinitatem, Beatissimam Virginem Mariam, omnes Sanctos et Electos Dei, quod ego ex gratia Amplissimi Magistratus pro Vinearum N.N. ad Liberam isthanc et Regiam Civitatem Cassoviensem pertinentium Conventionato Vinicola absumptus existens, primo et ante omnia erga præpositum mihi directe Dominum earundem Vinearum Curatorem vel Provisorem subordinationem agnoscent, ejus Jussis in Officiosis prompte parere velim, et si quid Idem ad ulteriorem Culturæ Meliorationem, quæ principaliter in faventis oportuni temporis observatione plurimum consistit ex fragilitate haud adverteret, eidem condecenter in memoriam revocabo: De Hominibus porro

Ad rem aptis tempestive prospiciendis sollicitus ero, quos vero tædiosos, aut ineptos comperero, tales e labore illico amandabo, præterea, ut hi ab ortu statim Solis compareant, et neque cibius, quam cum ejusdem occasu abscedere ausint, sedule invigilare obligabor, si autem pluviose Circumstantiæ Laboris continuationem impedirent, spes nihilominus serenandæ tempestatis assulgeret, justam imputationem faciam, quorum ex incidenti:

Controlorisantes statim inde ab apertum Vinearum, juxta Fossurarum solutionis in loco vigentis mercedem Dicas eo fine, ut cum Domini ad Vindemiam exmissi Deputati advenerint, terminata Vindemia Diairum Domini Vinearum Curatoris cum talibus tam quoad Numerum Laboratorum, quam et diurnæ solutionis in dicis prænotandæ mercedem combinare valeant, seorsiuas, nullasque prorsus sub quocunque demum prætextu in Eisdem Mutationes facturus servabo, verbo

Omne damnum cum manipulatione isthac connexum constanti invigilatione mea antevertere, meque præmissis consor mando exactum, Civitati huic utilem ac fidelem Vinicolam omni tempore remonstrare, sobriamque adhæc etiam Vitam præsertim durante Labore studebo. Sic me Deus adjuvet, Beatissima Virgo Maria, omnes Sancti, ac Electi Dei.

3.17.2 Maďarská

Eorundem Hungaricum

Én N.N. eskűszőm az Élő Istenre, Tellyes Szent Haromságra, Bóldogságos Szűz Mariara, és Istennek minden Szenteire, hogy én Tekintetes

Monumenta linguae Slovacae.indd 220 28. 1. 2019 10:29:14

Nemes Magistratusnak kűlőnős kegyességibűl Nemes Királyi Kassa Várossa NN. Szőlőinek Vinczlérjévé tételődven mindenek felett fellyebb-valómhoz tudnia illik Szőlő Curator, avagy Tisztartó Uramtúl való fügéssemet esmérvén őkigyelme hivtalbeli dolgaiban, nékem adandó parantsolattyainak gyorsan engedelmeskedni akarok, és ha a Szőlő Munkának hasznosabb mivelését, melly főképen tsak az kivanatos Szép jó időnek eszre való vevésben hellyheztettve lenni esmértetik, emberi gyarlóságbúl észre nem venne, az ollyaténť ő kigyelmének illendő módon elő hozom. Továbbá

Tsupantsak allkalmatoos Szőlő miveltetéshez magokat jol értő, s' idejen korán Szereztetendő Munkásokrúl mindenkor Szorgalmatas lészek, kiket pedig tunyáknak, avagy-is tudattanoknak talalnék az ollyakat a munkabúl azonnal el igazton annal felette, hogy illyetén kapások nap keletkor mingyárt a Szőlőkbe meg jelenvén, elébb nem, hanem tsak napszálatkor az Munkábúl ki lépni mérészellyenek szorgalmatosan fel vigyázok, ha pediglen essős kőrnyűl állasok a Munkát hátráltattnának, valami mindazon által ki derűtendő az az szebb időhez, reménység táplálna, akkoron az időbéli Munkának félben való szakitását méttó számban veszem. Mellyre való nezve:

Mindgyárt az első Szőlő nyitásnak kezdetétől fogva minden kapállasnak hellyben bé vett szokás szerint nap Szám Bérnek jegyzéssére szűkséges ravasokat tartani fogok, e véget, hogy Szűretre ki kűldendő Deputatus Urak Szűretésnek végzéssével Curator, avagy Tisztartó Úrnak Diariumját nevezetesen munkások számárúl nem kűlőmben mint az általa fizetett Bér irant meg egyezik-é, mint an[n]yi Szőlő munkákrúl Szőllo Rovássaimmal, kikben az alatt semminémü szin alatt semmi változast sem teéndek szamot vethessenek; Egy Szóval

Minden Szőlő Munkát kővetkezhető kárt szűntelen való szemes fel vigyázasommal el távoztatni, magamat az fellyebb fel jegyzet kőtelességekhez alkalmaztatni, alkalmatos, hasznos és hiv vintzlérnek meg mutatni, de végtére józan életet is főképen tartando munka kőzben visetni igyekezem. Isten engem úgy segéllyen. Tellyes egy Szent Háromság, Boldogságos Szűz Maria, és Istennek minden Szentei.

3.17.3 Slovenská

Eorundem Slavonicum

Ga NN. Prisaham skerze Boha Žiweho, Otce, Syna, y Ducha Swateho, Swatu a Nerozdilnu Trogicu, Preblahoslawenu Pannu Mariu, wssecky Swate, a Wiwolene Boży: Že ga z Lasky Slawneho Magistratu za Winclera nad Winicamy NN. ku Slobodnemu a Kralowskemu Mestu Kossickemu

Monumenta linguae Slovacae.indd 221 28. 1. 2019 10:29:14

prisluchagicima postaweni suce, nadewssecko, mne predstawenemu Panu nad Winicami Kuratorowi, aneb Panu Urednikowy poslussni a podanni budem, mne skerze neho z powinnosti widane Rozkazy bez messkani werne a sprawedliwe wikonam. A gestlibi netco ku užitečnegssimu Obrabgani, aneb napraweni Winic, ktere okrem toho obzwlasste na wipatreni peknich a ktomu užitečnich Časoch negwice zaleži z krechkosti sporadac zamesskal, to gemu peknim a poradnim Spusobem napomnem, dale

Robotnikoch ku winicom potrebnich a pridalich za wčasu zaopatrit, se usilowat budem, kterich by sem ale aneb za leniwich, aneb do Roboti nesucich prewiczel, a skusil, takowich doras z Roboti odžennem, dale aby Robotnici we Winicach z Wichodem Slunka gednak Robotu swogu začinali, a pred Zapadem Slunečnim z Roboti swogeg newichazowaly pilni pozor dam. Gestliby ale pre dissčowne časi Robota na Winicoch se stawit musela, Ufnost ale by wtim, že se okratky čas zase Nebo wigasnege by pozustala, takowu pretarhnutu Robotu do Rahunkoch postawim. A pre tu Pričinu hnedky pri začatku odkriwani Winicoch Rowasse na každu Kopačku potrebne /:deržati:/ trimat budem, a na ne, gak Dni, tak take y Placu Robotnikoch wteg Okolicy w užitku magicu pilne na režem, a to sice preto, aby od Slawneho Mesta na Winobraňe wislane Panowe Deputatne, po dokončeni Winobraňu Rowasse mogo s Diarium Pana Kuratora, aneb Urednika, gak skerze Počet Robotnikoch, tak take y winaložene na nich denne Placi zrownawat, a spolu zrachowat mohly. Na Rowassoch pak mogich mezitim pod žadnim Spusobem Premenku nigaku nezrobim, gednim Slowem:

Wssecku Škodu, ktera byse pri obrabgani Winicoch stati mohla, skerz mogo ustawične dopatrowani oddalit, wedle wisse poznamenanich powinnostach se sprawowat, a wssecko to, co lem na gedneho opaterneho, werneho, a Mestu tomuto užitečneho Winclera prinaleží wykonawat, nade wssecko ale trizby žiwot, obzwlasste wčas Roboti wždy westi usilowat se budem. Tak my Pan Buh pomahag, Swata a Nerozdilna Trogica, Blahoslawena Panna Maria, wssecky swate a wywolene Božy.

3.18 Prísaha hlásnik

Prísahou sa hlásnik zaväzuje k poslušnosti mestským vrchnostiam, pričom obzvlášť v čase nešťastí, ako napríklad pri požiari, zanechá starostlivosť o svoje osobné záležitoti a bude sa usilovať o záujem a bezpečnosť celej komunity. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v troch jazykových verziách – latinskej, slovenskej a nemeckej.

Monumenta linguae Slovacae.indd 222 28. 1. 2019 10:29:14

3.18.1 Latinská

Iuramentum Tympanotribæ

Ego N.N. Iuro per Deum Vivum Sanctam et Individuam Trinitatem, Beatissimam Virginem Mariam, omnes Sanctos et Electos Dei, quod ego ex speciali Amplissimi Magistratus gratia, in Tympanotribam Civitatis hujus assumptus Cultum Timoremque Dei, ubique, et omni tempore præmeferens Altioribus Amplissimi Magistratus, prouti et præpositæ mihi Superioritatis Perillustrium quippe Dominorum Ordinarii Iudicis, Consulis ac Capitanei cunctas quemadmodum mihi impositum fuerit publicationis Obligationes punctualiter et ad amussim exequar, occasione autem evenibilium, a quibus Nos Clementissimus Deus avertere dignetur Incendiorum temporibus, sepositis privatis com[m]odis, et emolumentis, sine mora illico primus, ut ad suprimendum Incolæ provocentur, tam in, quam et extra Civitatem Suburbiis videlicet ejus Tympano signa dabo, verbo me obedientem, accuratum, fidelem et sobrium exhibebo. Sic me Deus adjuvet, Beatissima Virgo Maria, omnes Sancti et Electi Dei.

3.18.2 Slovenská

Ejusdem Slavonicum

Ga NN. Prisaham skerze Boha žiweho, Swatu a Nerozdilnu Trogicu, Blahoslawenu Pannu Mariu, wssecky Swate a Wiwolene Božy, Ža Ga z Lásky Slawneho Magistratu za Mestickeho Tambora postaweni suce Bogazliwost Bozku wssady a w każdy čas pred Očima magice, wssecky wisse Rozkazy, skerz Slawni Magistrat a Predstawenich mogich, gakožto gich Milost Panoch Richtara, Consula a Kapitana pri publicatii anebože na znamost uwozeni mne dotikagicich powinnostach, tak gak my poručene budu pilne a werne zachowam. Wčas ale nesstesti Ohne, /:od ktereho nas milostiwy Pan Buh zachowati račiš:/ odložice na Stranu wssecek priwatni Chasen mog, pres wsseckeho Messkaňi, aby se ku Ratowani takoweho nesstesti w nahlosti potrebni Lud shromaždyl, gak tu po Meste, tak take y wen z Mesta totižto Po Husstakoch na znak Larmy bubnowac budem. gednim slowem, wssecky Powinnosti gedneho pilneho poslussneho werneho a trisbeho Tambora wykonam. Tak my Pan Boh pomahag, Swata a Nerozdilna Trogica Blahoslawena Panna Maria, wssecky Swate, a Wiwolene Božy.

Monumenta linguae Slovacae.indd 223 28. 1. 2019 10:29:14

3.18.3 Nemecká

Ejusdem Germanicum

Ich NN. schwöre durch den lebendigen Gott, die Heilige unzertheilbahre Dreyfaltigkeit, Seeliger Jungfrau Maria, und Heiligen Gottes, daß ich aus besonderer Gnade, des Löblichen Magistrats zum Stadt *Tambour* aufgenommen, immer die Verehrung, und Forcht Gottes vor Augen halten, die Höchere Verordnungen des Löblichen Magistrats, so wie auf die Befehle meiner Vorgesetzten, als des Herren Stadt Richters Bürgermeisters, und Stadt Hauptmans, so wie sie mir gegeben werden in rücksicht der öffentlichen Kundmachungen pünctlich und volkommen erfüllen werde, auch bey Gelegenheit eines auskommenden Feuers /:von welchen uns der Allgütigste Gott bewahre :/ mit zurücksetzung jeder *Privat* Bequemlichkeit, oder Nutzens, ohne alle Verzug allso gleich der erste, so wohl in, als auch ausser der Stadt dem Allarm schlagen, mit einem Wort mich gehorsam, treu, und nüchtern aufführen werde. So mir Gott helfe, die allerheiligste Jungfrau Maria, und alle Gottes Heiligen.

3.19 Prísaha väzenského strážnika

Prísahou sa väzenský strážnik zaväzuje k poslušnosti mestským vrchnostiam, usilovnému dozoru nad jemu zverenými väzňami tak, aby si svedomito plnili svoje tresty, obzvlášť sa spomínajú pôsty. Nedopustí rozmach opilstva. Prípadné milodary v ich prospech rozdelí rovným dielom. Dozrie na bezpečnosť, aby nikto z väznených neušiel. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v dvoch jazykových verziách – latinskej a slovenskej.

3.19.1 Latinská

Iuramentim Præconis seu Carcerum Custodis

Ego N.N. Iuro per Deum vivum Sanctam et Individuam Trinitatem, Beatissimam Virginem Mariam, omnes Sanctos et Electos Dei, quod Ego ex speciali Amplissimi Magistratus Gratia in Præconem seu Custodem Carcerum Civitatis hujus assumptus, Cultum Timoremque Dei omni tempore præmeferens altioriobus circa concredendos Curæ meæ Captivos ita prout mihi per Superioritatem injungetur, tam Captivos in secura custodia, quam et dictata eisdem præsertim in Jujuniis per eos stricte observandis poena Jussa accurante exequar. Neminem citra prævium a Domino Capitaneo obtinendum Indultum Consultationum gratia imittam, eominus compotationes indulgebo Cibos et panem ipsis emensum prouti et Elemosynas,

Monumenta linguae Slovacae.indd 224 28. 1. 2019 10:29:14

ac Fercula, per Inhabitatores gremiales submittenda æqua ratione subdividam, proinde neque pro me reservabo, sed neque per uxorem quibuscunque sub titulis eosdem talibus privari permittam: ad præcavenda autem e Carceribus profugia, singulis matutinis, præsertim vero vespertinis horis, num secure præclusi habeantur, diligenter inspiciam, utve his omnibus punctualiter et ad amussim satis fiat, me fidelem ac curatum, et quod maximum est sobrium exhibere satagam, eroque obligatus. Sic me Deus adjuvet, Beatissima Virgo Maria, omnes Sancti et Electi Dei.

3.19.2 Slovenská

Ejusdem Slavonicum

Ga NN. Prisaham skerze Boha žiweho Swatu a nerozdilnu Trogicu, Blahoslawenu Pannu Mariu wssecky Swate a Wywolene Božy, že ga z Lasky Slawneho Magistratu za Berecina, anebože Stražca Cemnici Mesta tohto postaweni suce, Bogazliwost a Služby Bozske, wždycky pred Očima magice, wssecky wisse Rozkazy, ktere mne skerze Aresstantuw pod opatrowani mogo zwerenich poručene, tak gak my od Slawne Werchnosti widate budu, gak wtim, aby wždicky wbespečne Stražnosti pozustawaly, tak take, aby Pokuti gim naložene, obzwlasste w Posteni se dostatečne wypolnili, pilne a werne zachowam, žadneho pres Rozkazu a dowoleni geho Milosti Pana Mestickeho Kapitana pre Rozmluwani do Berecinca nepripustim, any žadne Ožralstwo prowodit nedam, Gedla[a] a Chleb gim prisluchagici, tak take y to, co zlasky tutečnich Obiwatelu z gedloch Chleba, aneb gine Almužni oferowane bude mezy nich gednak rozdelim, a znich any pre sebe nic nezatrimam, any skerze Ženu mogu pod žadnim Spusobem zatrimat nedam; gednak take aby Aresstanti z Cemnici nepoutekaly, w každich Ranegssich obzwlasste pak wečernegssich hodinach, zdaližby pewne zamknute bily pilne poopatram, a aby sem wssem Powinnostam mogim wždicky na dost učiniti mohl nic nezamesskam co kolwek na gednoho werneho, opaterneho, obzwlasste pak strizliweho Služebnika prinaleži. Tak my Pán Buh pomaheg, Swata, a Nerozdilna Trogica, Preblahoslawena Panna Maria, wssecky Swate a Wiwolene Božy.

3.20 Prísaha mestského debnára

Prísahou sa debnár zaväzuje k poslušnosti mestskej vrchnosti a svedomitému plneniu svojich povinností tak, aby pre jeho lenivosť alebo uprednostňovanie práce pre vlastný zisk nevznikla mestu žiadna škoda. Obzvlášť v prípade náhleho

[a] Nadpísané *penezi*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 225 28. 1. 2019 10:29:14

ohrozenia mestského záujmu nebude dbať na osobné veci, ale vynasnaží sa okamžite sa postarať o mestské záležitosti. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne prízнačné formulácie. Zachovala sa v dvoch jazykových verziách – latinskej a slovenskej.

3.20.1 Latinská

Iuramentum Vietoris

Ego N.N. Iuro per Deum Vivum, Patre scilicet, Filium et Spiritum Sanctum, Sanctam et Individuam Trinitatem, Beatissimam Virginem Mariam, quod ego ex gratia Amplissimi Magistratus in Conventionatum Civitatis istius Vietorem assumptus, Cultum Timoremque Dei semper et ubique præmeferam, requisitos item eosque bene moratos sodales servaturus, Vini Vasis tam in Curiali Domo, quam et in Educillis Civitatis depositis, ne per incuriam, aut potius negligentiam, seu ex defectu Materialium seu ex indebita invigilantia, aut nefors privata Commodi alibi potius merendi Studio mihi quaqua demum ratione imputabilem præsertim autem dum Caupones instans quodpiam periculum insinuaverint, illico ad medendum sepositis quibusvis privatis commodis vel solus accurram, vel vero medio Sodalium mederi procurrabo, Vasa obsigillata /: non nisis casu periculi moram haud patientis excepto :/ citra præpositorum Dominorum Bonorum Inspectorum, aut ad id authorisatorum Dominorum Subalternorum gratificationis gratia, prout nec solus apeniam, ita nec per subordinatos meos sodales aperi permittam, si quod autem damnum, icuniæ negligentiæ meæ imputabile eveniret, ipsemet compensabo, Cellarium tam Domus Curialis ideo præcise ne per mucedinem Vina corrumpi oporteat in statu semper munde conservabo, quam et per Caupones munde conservari procurabo; verbo me omni tempore vigilem, promptum fidelem ac utilem Civitatis Servum contestabor Jussis accurate pariturus obedientem semper exhibere tenebor, eroque obligatus. Sic me Deus adjuvet, Beatissima Virgo Maria, omnes Sancti et Electi Dei.

3.20.2 Slovenská

Ejusdem Slavonicum

Ga NN. Prisaham skerze Boha Žiweho, Otce Syna y Ducha Swateho, Swatu a Nerozdilnu Trogicu, Preblahoslawenu Mariu, wssecky Swate, a Wiwolene Boży; że ga z Lasky Slawneho Magistratu za Mestickeho Bednara prigati gsuce, Bogazliwost Bozsku wždicky a wssadi pred očima mogima magice, Towarissoch, ktere my potrebne budu, wsse statečnich a Bohabognich trimac budem. Na Wina ktere s Bečkamy na Mestickim Dome, anebo

Monumenta linguae Slovacae.indd 226 28. 1. 2019 10:29:14

w Mestickich Karčmoch zložene budu, aby pre mogu Nedbanliwost, aneb račeg Leniwost, a to sice anebo z nedostatku Materialnich Wecach, aneb z nedostatečne Dopaternosti, kdy by sem pre mog wlastni Chosen priwatnich Ludi Robotu, Mesticke predložil, žadna Škoda, ktera by se mne na gaki kolwek Spusob pripisat mohla, se nestala, pilni pozor dam; obzwlasste pak kdiby my Karčmare negake nahle Nesstesti oznamili, ku odwraceni takoweho, odložice na stranu wssecek priwatni Chasen mog anebo sam tam pribehnem, anebo skerze Towarissoch mogich potrebni prostredek urobim. Bečky zapečetowane /:winimagice čas welike potrebi, pres Chiru Panoch Inspectoroch, anebo skerze nich ktomu postawenich Panoch Subalternusoch nekomu ku zawdečeni kwoli, any sam neotworim, any skerze Towarissoch mogich otworit nedam.

Gestli by se ale anebo pre mog nepozor, aneb pre mogu Leniwost Škoda negakowa stala, takowu sam winahradim. Piwnice pak gak na Mestickym Dome, tak take y po Kerčmach, aby pre plesen, aneb ginu Nečistotu Wina se nezahubili, wždicky čistotne deržat budem, ay skerze Karčmaroch čisto zatrimowac dam, Slowem wssecki powinosti gednoho pozorliweho, pilneho, werneho, a Mestu tomuto užitečneho Služebnika werne zachowam, a Rozkazy mne skerze Panoch Inspectoroch widane a poručene sprawedliwe wikončim. Tak my Pan Buh pomahag, Preblahoslawena Panna Maria, wssecky Swate, a Wiwolene Bože.

3.21 Prísaha kuričky

Prísahou sa kurička zaväzuje, že v chladnejších ročných obdobiach včas zabezpečí vykurovacie drevo a následne bude svedomito vykurovať zverené priestory, pričom dohliadne na bezpečnosť pri zaobchádzaní s ohňom. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Calefatricis

Ga NN. Prisaham skerze Boha živeho, Otca, Syna, y Ducha Swateho, Swatu a nerozdilnu Trogicu, Preblahoslawenu Pannu Mariu, wssecky Swate a wywole Bože že ga ze zlasky Slawneho Magistrata, za Waroskeho Domu Pecuszku prigata suce Bogazliwost Bozsku wzdicky a wssady pred očyma mogima magice wčas Gesseni, když ras zimne časy prichazagu takowe ze Spirkem robigice we hižach tessko obstawac možu, aby wčas Drewo na opal zaopatreno bylo u Panoch Inspectoroch wiprawowat silne budem, wssak nicmeneg budem y wčas do dna rano Pecy, aby Panowe do dobre teplich hižoch prissly gedno za druhim zatopgowac, na ohen potim pilni,

Monumenta linguae Slovacae.indd 227 28. 1. 2019 10:29:14

že by se negake, od kteriho nas Buh wssemohucy nech laskawe zawarowat račy, dobri pozor dam, pretu tehda pričinu na Sussene Drewo ne skoreg, ale lem wtedy, ked guss plamen a horit prestane, do pecoch položim, hiži mne zwerene swogim časem, a obzwlasstne hižu Slawneho Magistratu y z gangem wgedno wždy pred Sessiami dostatečne wimecem, slowem čisto zaderžam, w hižoch ne lem nagmensse ne wezmem ale y wssecku Škodu, podle možnosti moge oddalit powinna budem. Tak my Pan Buh pomaheg, Blahoslawena Panna Maria, wssecky Swate a Wywolene Božy.

3.22 Prísaha mestského lampára

Prísahou sa mestský lampáar zaväzuje k starostlivosti o večerné zapaľovanie lámp a k dohľadu nad nimi. Ráno všetky kahance a podobné predmety pozbiera a zhromaždí zvyšný olej. Mestské lampy bude udržiavať čisté a chrániť od každej škody. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Accensorum Lampadum

Ga NN. Prisaham Bohu Otcy, Bohu Synu, Bohu Duchu swatemu, Swateg a nerozdilneg Trogicy, Blahoslaweneg Panni Mariy, y wsseckym Božim Swatim, že ga z Lasky Slawneho Magistrata, na Lampy Mesticke pre swetleni tehoto Mesta ustanowene wiwoleni suce, Lampi takowe, gak ge zkerz Werchnost na Leto a zimu urideno negen zapalowat budem, ale y o gednu hodinu zasek, či wssadie dostatečne hora poopatrim, kedby ale, gak se swečy ne horeli tehda poprawit powinnen sem. Rano zasek gak Switne, Pohare, aneb Kahance wssecke pozbiram, Oleg wnich zustany ne pre sebe do Domu gakožto zkecz Knotoch nebelo zakazeni, ale pri Pritomnosti Pana Straža=Messtroweg do osobneho Načinka pozliwam, gak se ale ras ustogi, aneb y wicisscim zasek tak zhromždeni na Mesticku potrebu obracim; Lampy tehda aby lepssu Swetlost dawali, wsse čisto zaderžowat, a ponewač takowe Slawneho Mesta welo kosstugu, gegich od wsseg Škody zawarowat. Na konec Slawne Werchnosti mogeg, wždy poslussni biwsse, powinnen budem zgednim slowem z celeg Sily meg tak se wslužby mogeg sprawowat, gak na gedneho werneho w času Služby trezbeho, ay statečneho Služebnika swečy. Tak my Pan Buh pomahag, Blahoslawena Panna Maria, wssecky Swate a wiwolene Božy.

Monumenta linguae Slovacae.indd 228 28. 1. 2019 10:29:14

3.23 Prísaha dozorcu nad priekopami

Prísahou sa dozorca nad priekopami zaväzuje k udržiavaniu čistoty priekop, aby najmä v čase intenzívnych dažďov mohla voda nerušene odtekať a nebola hatená smetím. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Alveos Mæniales Gurgantis

Ga N.N. Prisaham Bohu Otcy, Bohu Synu, Bohu Duchu swatemu, Swateg a Nerozdilneg Trogicy Blahoslaweneg Panni Mariy, y wsseckim Božim swatim, že ga z Lasky Slawneho Magistratu na čistotu garkuw Šancownich w čistote obderzitela wywoleni suce, ne lem takowe čistic, ale y w niterni Čermelysky, a obzwlasstne ked welke Dissdge spadnu, okolo Fludroch a Rinstokoch welko uličnich ze Sersamem Mestickim, na to sucich od Pana Šafara wypitanim, od Šmecoch aby woda swog Dochod obsahla, wždy a chitro wyslebodim, ze Sersamoch dostatečni odpowet dam, Slawne Werchnosti Rozkaży z odloženim stranu swog potagemni Chasen upelne wikonat powinnen budem. Tak my Pan Buh pomaheg, Blahoslawena Panna Maria, wssecky Swate a wywolene Božy.

3.24 Prísaha leštiča a brusiča

Prísahou sa brusič zaväzuje k svedomitému výkonu svojho povolania a čestnému zaobchádzaniu s peniazmi, ktoré zaň v prospech mesta utrži. Všetky príjmy odovzdá príslušným úradníkom. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v dvoch jazykových verziách – slovenskej a nemeckej.

3.24.1 Slovenská

Iuramentum Politoris Molæ Acuatoria

Ga N.N. Prisaham skerze Boha živeho, Swatu a Nerozdilnu Trogicu, Blahoslawenu Pannu Mariu wssecky Swate, a Wywolene Božy, že ga gich Milost Panu Consulowy, y Panom Inspectorom wsse poslussni budem.

Dochodek od pallirowana aneb wsseligakim zeleznim Wecam Brussena, tag gak mne pod Pečeti Mestickeg Taxa widana gest prichazegicy, do zamknuteg Buksy ktomu ustanoweneg w calkom wložim, any nag menssi grajczar pre sebe ne obtrimam, wssecke tehda Peneži tak gak od gedneho každeho sem prigal, do Mestickeg kasy w Bukse odnesem, aby sem zasluženu Štwertu častku rowno z ruk Panoch Inspectoroch obsahnut mohel.

Monumenta linguae Slovacae.indd 229 28. 1. 2019 10:29:15

Wčas Ladowany, ane prichazeni wekssim a sskodliwim Wodam Šlagfernu mne zwerenu od Škody podle možnosti mogeg zawarugem, slowem gak na gedneho werneho pozorowneho a trizbeho Šlagfera se sweči se deržet powinnen budem. Tak my Pan Buh pomaheg, Blahoslawena Panna Maria, wssecky Swate a Wywolene Boży.

3.24.2 Nemecká

Ejusdem Germanicum

Ich N.N. schwöre durch dem lebendigen Gott, die freulige und hochgelobte Dreyfaltigkeit, Seelige Jungfrau Maria, und alle Heilige und Erwählte Gottes: daß ich gegen den Wohl Edlen Herren Bürger Meister, und auch gegen denen Herren Stadt Käiner Inspectores alle Zeit gehorsam leisten werde.

Die Einkünfte, wälche ich upallieren, oder aber von verschiedene Eisen Werck Schleifenn nach der mir von der Löblichen Stadt unter Siegel herausgegebenen Tax Ordnung einkassieren werde, in einer zugesperten Bücksen, welche mir zu diesen Zweck heraus gegeben wird richtig ohne einen Kreutzer zu befallen. Alle Gelder aber, so wie ich von einen jeden eingenommen habe, in die Städtische Kämerer Kassa, und zwar mit der geschloßenen Bücksen derowegen, daß ich mein davon gebührenden Viertel Theil, gleich aus der Hand des Herren Inspector erhalten könne.

In der Zeit, wo das Eiß gebrochen wird, oder aber die größeren, und schädlichere Wässer eintreffen, in so viel, als meine Kräfte zu lassen, mich bestreben werde, allen Schaden von dem mir anvertrauten Scheifhaus abzuwenden, mit einen Wort, alle Pflichten, die einen treuen, vorsichtigen, und nüchtern Schleifer zugehören außzu üben schuldig bin. So wahr mit Gott helfe, die aller reinigste Jungfrau Maria, alle heuligen und Erwählten Gottes.

3.25 Prísaha papiernika

Prísahou sa papiernik zaväzuje k poslušnosti mestským vrchnostiam, svedomitému spravovaniu zverenej papierne a poriadnej výrobe papiera. Nič z udelených prostriedkov nezadrží pre osobnú spotrebu, ale bude chrániť mestské záujmy. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Pro Molæ Chartiacea Papyropæga Slavonicum

Ga N.N. Prisaham skerze Bocha žiweho, Otca, Syna, y Ducha Swateho, Nerozdilnu Swatu Trogicu, Blahoslawenu Pannu Mariu, y Wsseckich

Monumenta linguae Slovacae.indd 230 28. 1. 2019 10:29:15

Božich Swatich, že ga geho Milosty Panu Consulowy, a mne Predloženim Budownim Werny, a wsse poslussny budem, mogeg Opaternosty porucenu Papirnu werne, a sprawedliwe za opatrim y ze z Materialuw ku prihistany Papyru potrebnich, taki take ze shotowicho Papiru, ktere wssecke Weczy Slawnecho tehoto Mesta uložene su, pro sebe nist ne skrigem, na Stranu ne odložim, any ne wežnem, any z druchimi, aneb z mogima Lidmy skrity ne dam, ale gedine z Platu od Slawneho Mesta mne prislubenu Contentny budem a Krem takoweg wic ne požadam, any Sebe gakim kolwek Spusobem wiceg ne prisporim. Tak my Pan Buch pomahag, Blahoslawena Panna Maria, Wssecy Swaty, ay Wiwoleny Božy.

3.26 Prísaha richtára predmestia

Prísahou sa richtár predmestia zaväzuje k vernosti uhorskému kráľovi Františkovi a mestským vrchnostiam. Pri prisluhovaní spravodlivosti a svojich ostatných povinnostiach sa bude chovať nestranne. Obzvlášť sa spomína jeho zodpovednosť za zabezpečovanie poriadku, výber strážnikov a pokút, a svedomité narábanie s prostriedkami nadobudnutými v prospech mesta. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Iudicum Suburbanorum

Ga N. N. Prisaham Panu Bochu Wsehmocimu, Bochu Otcy, Sinu, y Duchu Swatemu, Swateg a Nerozdilneg Trogicy, Blahoslaweneg Panny Mary, Wssecim Swatim, a Wiwolenim Božim, že ga Neggasnegssemu Kralowy Nassemu Francisskowy[a], Panu Richtarowy[b], a Panu Mestickemu Kapitanowy[c] rownim spusobem celemu Mestu Kossickemu wzdicky, a na každem Miste, wkaždeg na mne poruceneg Wecy sprawedliwy budem, wmogim Richtarskim Powolany wseckeho wibirany, a rozdilu werny a sprawedliwy gak z bohatim, tak take y z hudobnim pokracowat biwse Sprawedliwost wislužim, co kolwek widim[d], slisim proty tehoto Slawnecho Kossickeho Mesta gich milost Panu Richtarowy[e] zaras oznamim, any žadneho Rozbroge, aneb zwady priciny nedam, ale raceg podla Možnosty meg takowu oddalim, Wnočnim ale Časom Wartu, krom tich, ktere wimenugu[f] zkaždeho Domu hustackecho podle Poradku, gaksto y podle obicegu potrebnich hlopoch wzdy[g] wistawim, a kedby sa ohen na hustaku[h] strhnul (od ktereho nech nas Pan Boch chrany) takowy cas budto wodne, a neb

[a] Preškrtnuté a nadpísané *V^mu Ferdinandowi*, čo je tiež preškrtnuté a nadpísané *Ferencz Jozefowi*. [b] Preškrtnuté a nadpísané *Konzulowi*. [c] Doplnené *gaksto y Panom Comissarom*. [d] Zarámované. [e] Preškrtnuté a nadpísané *Consulowy*. [f] Úsek od *krom tich* vložený dodatočne do zátvorky. [g] Úsek od *gaksto* vložený dodatočne do zátvorky. [h] Doplnené *toho mesta*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 231 28. 1. 2019 10:29:15

wnocy, hnedky z hlopamy mne zwereneho hustaku obiwateloch wistawim a gak nag lepseg možem, znima obranim, a co z pokutach, wimeneny Wartoch[a] a neb z Pochreboch, gakim kolwek Spusobem, na obecny hustaczky hasen, a potrebu w penezoch do Ruk mich primem, to Wssecko do Lady na to ustanoweneg werne, a sprawedliwe odlozim, any sam pre sebe nic ne zaderžim, czizich, ked by na biwane tuto prisly, zaras Panom Com[m] issarom, podezrene ale Osoby tuto rozumugice zle ženske, gak nahle zobačim, neomilne Panu Mestickemu Kapitanowy oznamim[bc]|, ku posledu swogim Časem na Kominy bistru Opaternost, slowem na publicnu Becpecnost, a odrazeny Wsseckeho Nestesty podle možnosty meg pilny pozor dat powinny budem. Tak mi Pan Buch pomahag, Blahoslawena Panna Maria, Wsecy Swaty, ay Wiwoleny Božy

3.27 Prísaha úradníka povereného súpisom meštianskeho majetku

Prísahou sa úradník zaväzuje k svedomitému a nestrannému výkonu svojich povinností a dôkladnému súpisu majetku mešťanov pre potreby kontribúcií. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Pro Tempore Conscriptionis Quanti Contrib. Eorundem Subur. Iudicum,
nec non Pastorum
Gregis vaccaru, & s.v. Setigerorum

Ga N. N. Prisaham zkerze Bocha Ziweho, Otca, Syna, y Ducha Swateho, Blahoslawenu Panu Mariu, y wsseckich Bozich Swatich, že ga Wsseckich, gak Mestickich, tak take hustackich, budto Panskich, a neb ubohich Obiwateloch wseliaky Dobitek, a Statky gakosto: Woly, Konge, Krawy galowe, take dogne, Bicsky, a Čelicsky, Owce, Kozy, Wepre, a Swine stare, a mlade, gedneho každeho hledane, a želaroch pred Panamy na zapis Porty tohoto Roku wislanich, odlozice wssecku bogazliwost, Pracelstwo, a nepracelstwo, hnew, a Lazku, swu Wlasznu Skodu, a neb hasznu, Darunky, a Pitane tak, gak mi znamo gest, wedle mogeg Možnosty wipowim a sprawedliwe wigawim, any nagmensse ne zatagim, ano co by mne teraz na Misel ne prislo, toto take gak skoro my na Misel pridze, pozatim rownim Spusobem Wigawim. Tak my Pan Buch pomahag, Blahoslawena Panna Maria, Wssecy Swate, ay Wiwolene Božy.

---

[a] Preškrtnuté. [b] Celý úsek od *a co z pokutach* dodatočne vložený do zátvorky. [c] Celý úsek označený | | preškrtnutý ceruzou a nadpísané: *takowi cas zos mne zwereneho hustaku obiwatelom jak najlepsie mozem, branit budzem.*

Monumenta linguae Slovacae.indd 232 28. 1. 2019 10:29:15

3.28 Prísaha mlatca

Prísahou sa mlatec zaväzuje k svedomitému napĺňaniu svojich povinností tak, aby okrem iného vo vymlátenej slame neostávali žiadne plné klasy, aby bola slama odkladaná na suché miesto, aby nedošlo k pomiešaniu pliev so zrnom a vôbec, aby mesto neutrpelo žiadnu škodu. V stodole a jej blízkosti nebude fajčiť tabak. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Trituratorum

Ga N.N. Prisaham zkerze Bocha žiwecho, Otca, Sina, y Ducha Swateho, Swatu a Nerozdilnu Trogicu, Preblahoslowenu Pannu Mariu a Wseckich Božich Swatich, že ga biwsse za Mlaczka powstaweny, mogeg Mlaczkowskeg powinosty podle možnosty meg dostatecne zadost ucinim, totisto zerno ze Slamy tak ussilowne wibigat, a witresowat budem, že by žadne pelne Klaszky w Slame sa ne nachazaly, Slamu tes na suche Mesto odkladat budem, a gak w Slame, tak we Wihrabkach w Plewach, a neb we wimlaczenim, Cistim a neb w Snopoch geste zůstawagicim zerne žadnu Sskodu ne ucinim, any zkerz druheho žadnim Spusobem ucinit ne dopustim, wcas wichrabowany, a wegany zarna tak opaterny budem, aby any mezy Plewmy dobre, a ciste zarno dobrowolne sem ne zamissal, kdis pak zerno bez wsseg Sskody wy wegem, a ociscim, merany geho Panom Inspectorom a neb Fructo, Kterich na swogo Misto postawia oznamim, a z kerz nich co Buch Wsechmohucy požechna, sprawedliwe na Rowas narezat dam, Slowem Werneho, a sprawedliwecho Mlaczka Powinost naležite wikoncim, any Dohan okolo Stodoly, a w Stodole kurit ne budem, tak my Pan Buch pomahag, Blahoslawena Panna Maria, wssecke Swate, ay Wiwoleny Bozy.

3.29 Prísaha hrobára

Prísahou sa hrobár zaväzuje k svedomitému plneniu svojich povinností, predovšetkým, že bude hroby vykopávať do potrebnej hĺbky, prípadne aj viac než káže zvyk, aby nedošlo k žiadnemu nešťastiu. Akékoľvek predmety z predošlých hrobov, ktoré by pri svojej práci našiel, si nenechá pre seba, ale odovzdá príslušným mestským vrchnostiam. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Vespilonum

Ga N.N. prisaham zkerze Bocha žiwecho, Otca, Sina, y Ducha Swatecho, Swatu a Nerozdilnu Trogicu, Preblahoslowenu Pannu Mariu a Wseckich Božich Swatich, že ga hroby tak hliboko wibirac budem, gak se prislucha, ano raceg hlipssy gak obicag, žeby zkerz takuto mogu pilnu Pracu

Monumenta linguae Slovacae.indd 233 28. 1. 2019 10:29:15

wsecko Nesteste odwracene bilo, pri wibrany hrobuw, a otwirany Kriptach kdis dagake Striblo, zlato, Perly, Kamene drahe, a Perstene, a neb ginsse podobne Wecy nagdem, toto hnedky Panu Kostelnemu Inspectorowy oznamim, a nagmensse bez gegich Chiru pre seba ne zotrimam, ay mogemu Towarissowy bez oznameny Pana Inspectora zotrimac nedopustim, Każdemu tak hudobnemu, gak y bohatemu rownim spusobem pilne, a wedle mne uloženeg Placzy nežadagice wiwissene služit budem. Tak my Pan Buch pomahag, Blahoslowena Panna Maria, Wsecy Swaty, ay wiwoleny Bozy.

3.30 Prísaha richtárov poddanských dedín

Prísahou sa vidiecky richtár zaväzuje k vernosti uhorskému kráľovi Františkovi I. a mestským vrchnostiam. Všetky svoje povinnosti bude plniť s náležitou nestrannosťou, od ktorej ho neodvedú žiadne osobné alebo materiálne prísľuby. Dohliadne na poriadok a každého jeho narušiteľa – či už takého, ktorý sa vyhýba návšteve kostola alebo nadáva – oznámi mestskej rade. Podobne naloží aj s poškodzovateľmi mestských polí, lesov a lúk. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Iudicum Pagensium

Ga N.N. Prisaham Panu Bochu Wssechmohucimu, Bochu Otczy, Sinu, Duchu swatemu, Swateg, a Nerozdilneg Trogicy, Blahoslaweneg Panny Marii, y wseckim Swatim Božim, že ga Naggassnegsemu Uherskemu Kralowy I[u] FRANCISKOWY[a] werny budem, tak tess Panu Richtarowy[b] Slawneg Rade, a celemu Mestu Kossickemu w Kaszdeg namne poruceneg Weczy werny, a sprawedliwy budem, mogemu prisaznickemu Richtarskemu Powolany podle mogeg Možnosty dosty urobity sa ussilowat ne zameskam, wsak nic meneg tak Bohatemu, gako y Hudobnemu ne pochladagice na žadne Pratelstwo, Nepratelstwo, na Darunky, alebo gake kolwek ludske Prohlidany Sprawedliwost urobim | Na tich ktere, do Kostola nehodgi, alebo kde ktery hodga, pilni Pozor dam, a gak tichto, tak y tich, ktery zlorecugu, Panu Richtarowy[c] aneb Slawneg Rade Kossickeg oznamim Na Role, a Pole, Luky, a Leszy pilni pozor dam, tich wsseckich, ktere Leszy podpalugu, wirubugi, a Stromy obkleszugu Panu Richtarowy[d] a Slawneg Rade oznamim | gednim Slowem we wsseckich na mne porucenich Weczoch werne, a sprawedliwe pokracugem, any žadneg zwady a neb Rozbrogy pricinu ne dam, Na posledy *[e], a neb Drabantum wtich Weczach, ktere

[a] Preškrtnuté a nadpísané *Ferdinandowy.* [b] Preškrtnuté a nadpísané *Consulovi.* [c] Preškrtnuté a nadpísané *Consulovi.* [d] Preškrtnuté a nadpísané *Consulovi.* [e] Preškrtnuté a nečitateľné. Nadpísané *Ispánovi.*

Monumenta linguae Slovacae.indd 234 28. 1. 2019 10:29:15

sa panszkeg Slusbe rozkazowat budu ne lem poslussny budem, aley na wikonceny Pomost powinnen sem. Tak my Pan Buch pomahag, Blahoslawena Panna Maria, Wssecy Swaty, ay Wiwoleny Božy.

3.31 Prísaha členov volenej obce

Prísahou sa člen volenej obce zaväzuje k vernosti uhorskému kráľovi Františkovi I. a mestským vrchnostiam a k zachovávaniu starých práv a zvyklostí mesta. Bude sa vystríhať akéhokoľvek konania, ktoré by bolo na škodu mestskej komunity, bude zachovávať mestské tajomstvá a nezapojí sa do sprisahaneckého konania proti mestskej jednote. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v štyroch jazykových verziách – latinskej, maďarskej, nemeckej a slovenskej.

3.31.1 Latinská

Iuramentum Neo-assumprotum ad Electam Communitatem

Ego N.N. Iuro per DEUM Vivum, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum, Sanctam, & Individuam Trinitatem, Beatissimam Virginem Mariam, omnes Sanctos, & Electos DEI, quod ego Sacratissimo moderno Hungarorum Regi FRANCISCO[a] Domino Domino Nostro Naturaliter Clementissimo homagialem fidelitatem semper, & obedientiam exhibebo, D[omi]no Perill[ustr]i Iudici, & Amplissimo quoque Magistratui obtemperabo, L[ibe]ræ Re[gi]æque Ci[vi]t[a]tis hujus Cassoviensis Privilegia, Iura, vetustas Libertates, uti & ab antiquo receptas consuetudines inviolate observabo, neque eisdem, veluti & et Mag[istra]tus, ac E[lect]æ Communitatis Determinationibus, Statutisque vel in minimo contravenire volo, imo siquid in damnum, vel præjudicium Ci[vi]t[a]tis, Ptivilegiorumque ejus per aliquem Moliri advertero, illico Domino Iudici, vel Ampl. Mag[istra]tui revelabo, Secreta vero, & Determinationes, Propositiones que cum A[mplissim]o Mag[istra]tu, vel sine eo factas coram aliis Extraneis celabo, & non manifestabo, Demum omnia Negotio mihi per D. Iudicem, aut A. Mag[istra]tum commissa Dem Iustamque ejus, ac Com[m]odum Ci[vi]t[a]tis respuciendo fideliter, & quam diligentissime exequar, neque ullius Dissensionis causa, vel origo Iram, sed in omnibus me pacificum, & fidelem Ci[vi]t[a]ti demonstrare audebo. Sic me DEUS adjuvet, OO. SS. & Electi DEI.

[a] Preškrtnuté a nadpísané *Ferdinando V.*

Monumenta linguae Slovacae.indd 235 28. 1. 2019 10:29:15

3.31.2 Maďarská

Eorundem Hungaricum

En NN. esküszöm az Élő Istenre, Boldogságos Szűz Mariara, és Istennek minden Szenteire, hogy én Eő-Felségének, mostan Uralkodó I. Ferentz[a] Magyar Országi Királyunknak[b] tartozó jobbágyi *[c] nem kűlőmben ezen Szabad Királyi Kassa-Várossa N[em]zetes[d] Fő-Birajának, és a Nemes Tanátsnak Minden[e] Engedelmességemet[f] meg mutatom[g] , áz[h] Városnak mindennémű Privilegiumot[i] őssi[j] Szabadságait, és régtűl fogva bé-vett Szokáss[k]ait sértettsenül meg-tartom, és sem azoknak, sem pedig a Nemes[l] [m]Tanáts, avagy Nemes Közlég által hozatandó hatarozásoknak, és rendeléss[n]eknek leg kissebbenis soha ellent nem állok, sőtt inkabb, ha valamit ezen N. Városnak Karárá, vagy az[o] Privilegiummak, Szabadsaginak Sérelmére lehetős[p] akár bol, és akár mi módon észre veszek, azt azonnal N[em] zetes[r] Biró-Úrnak, vagy a Nemes[s] Tanátsnak bé jelenteni el nem mutatom, a Titkokas, és a Nemes[t] Tanátsnak Kőzséggel együtt, vagy a nélkül teendő végzésse*[u] senkinek semmi némü szin alatt ki nem jelentem, a Nemzetes[v] Biró Úrtú[y]l, vagy a Nemes[z]Tanátstúl nekem meg hagy *andó[aa], s-reám bizatandó[bb] Dolgokat, valamint az Igazság, és a Városnak Előmetele s-Java meg kivány[cc]a, serényem, végbe-vé[dd]szem, és semmi féle Hasonlás *kna-k[ee] Inditoja, avagy elő *zditója[ff]nem lészek derea[gg] okot sem adom[hh] hanem mindenekben, és mindenekhez magamo[ii]t illendően, békességessen, és hiven uselni, s-alkalmaztattni elnem mutatom. Isten engem ugy segéllyen, Boldogs. Szűz Maria, és Istennek minden Szentei.

---

[a] Preškrtnuté a nadpísané *V. Ferdinánd*. [b] Dopísaná prípona *–hoz*, prešktnutá a opäť nadpísané *–nak*. [c] Slovo preškrtnuté a nadpísané, tiež preškrtnuté. Obe zle čitateľné. [d] Preškrtnuté. [e] Doplnená prípona *–ekben*. [f] Preškrtnuté *–gemet*, nadpísané *lészek*. [g] Preškrtnuté. [h] Preškrtnuté *–z*. [i] Prepísané *–ot* na *–ait*. [j] Preškrtnuté jedno *s*. [k] Preškrtnuté jedno *s*. [l] Preškrtnuté. [m] Dopísané *Fő-*. [n] Preškrtnuté jedno *s*. [o] Preškrtnuté *–z*. [p] Preškrtnuté. [r] Preškrtnuté, k začiatku nasledujúceho slova dopísané *Fő-*. [s] Preškrtnuté, nadpísané *Fő*. [t] Preškrtnuté, nadpísané *Fő*. [u] Prípona vyškrtnutá, nečitateľná, prepísaná na *–il*. [v] Preškrtnuté a nadpísané *F.*. [y] Prepísané na *–ó-*. [z] Preškrtnuté, nadpísané *F.*. [aa] Začiatok slova preškrtnutý, nečitateľný. [bb] Preškrtnuté *–za-*, *-tandó*, prepísané na *–zandó*. [cc] Dopísané *–j-*. [dd] Prepísané na *i*. [ee] Začiatok slova preškrtnuý a nečitateľný. Nadpísané *s' nepujhasatlánságnak*. [ff] Začiatok slova prepísaný na *moz-*. [gg] Preškrtnuté a nadpísané *és erré*. [hh] Prípona *–m* prepísaná na *–k*. [ii] Prepísané na *a*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 236 28. 1. 2019 10:29:15

3.31.3 Nemecká

Eorundem Germanicum

Ich N.N. schwöre Gott dem Almächtigen, Vatter, Sohn, und Heiligen Geist, der Allerheiligsten Jungfrau Maria, und Allen Gottes Heiligen, daß ich Ihro Kaysl. und Königl. Majästat Franz dem Iten[a] useren Allergnädigsten Herren meine Treue, und Unterthänigkeit allezeit erweßen werde, auch[b] dem Wohl-Edlen[c] H. Stadt-Richter und Löbl. Rath Gehorsamb[d] sein will, nicht minder Allhiesiger[e] Königl. Freyen Stadt Kaschau Privilegien, Rechten, Freyheiten, und von alten Zeiten angenohmenen löbliche[f] Gebrauch[g] beobachten, und halten werde demselben, wie auch in gleichen dem von[h] Löbl. Rath, und ihr Löbl. Gemeind gemachte Verordnungen, und Gesätzen nicht in mindersten mich wiedersetzen will, ja wann ich etwas, so der Löbl. Stadt, und Ihren Privilegien zum einen[i] Schaden, oder Nachtheil geschiehte bemerckken sollte, will ich solches also bald dem Wohl-Edlen[j] H. Stadt-Richter, oder dem Löbl. Magistrat andutzen, und offenbahren, die Geheimn*[k] von[l] Löbl. Magistrats, mit oder ohne Löbl. Gemeinde geschlossen[m] Sachen, und Verordnungen, vor allen Fremden, und Haußgenossenen verschweigen, und Niemande er sey wer er will, zu verstehen geben, alles was mir durch dem Wohl-Edlen[n] H. Stadt-Richter. und Löbl. Magistrat anbeschlossen wird, in Betrachtung Gottes, und seiner Gerechtigkeit, nicht weniger der Stadt ihres Nutzens, gelobe treulich, und fleißig vollzuziehen, will, durch keiner Uneinigkeit anfangen, oder Ursach sein, sondern in allen, mich friedsam, und getreu erzeigen. So wahr mir Gott helfe, Allerseeligste Jungfrau Maria, und alle Gottes Heilige.

3.31.4 Slovenská

Eorundem Slavonicum

Ga N.N. Prisaham zkerze Bocha ziweho, Otca, Sina, y Ducha Swateho, Swatu, a Nerozdilnu Trogicu, Blahoslowenu Pannu Mariu, a Wsseckich Swatich Bozich, že ga Naggassnesemu Uherskemu Kralowy I[mu] FRANCISKOWY[o] pritem tess y tomuto Slawnnemu Mestu Kralowskemu, a slobodnemu Kossickemu sprawedliwe werny budem, Slawneho Mesta

[a] Preškrtnuté a prepísané na *Ferdinand V[tem.]*. [b] Preškrtnuté. [c] Preškrtnuté. [d] Preškrtnuté *–b.* [e] Preškrtnuté a nadpísané *dieser.* [f] Preškrtnuté. [g] Dopísané *–e.* [h] Preškrtnuté a nadpísané *durch dem.* [i] Preškrtnuté. [j] Preškrtnuté. [k] Pôvodný text nečitateľný, prepísaný na *–ißе.* [l] Preškrtnuté a nadpísané *der.* [m] Nadpísané a preškrtnuté slovo, nečitateľné. [n] Preškrtnuté. [o] Preškrtnuté a nadpísané *Ferdinandovi*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 237 28. 1. 2019 10:29:15

Obicegne, a obeczne Prawa, a Slobodnosty starodawne podla mogeg Možnosty wsade a nawseckich Weczoch zachowam, any proty take rowne gako y proty Slawneg Rady zkonceny, a Prawa, y w Nagmensim protiwny ne budem, ano gestly czo, na Sskodu, a neb Naskazu Mesta, a gecho Priulegium z kerz dakecho cinity zbacim, toto hned Panu Richtarowy a neb Slawneg Rade oznamim, Tagnosty pak skonceny, a urodzeny, zkerz Slawnu Radu gedine, a neb ze Slawnim Kissigem magice, pred ginssima, a cuzimy skriwaty budem, a ne zgewim, každe Praczy, ktere mne zkerz Pana Richtara, aneb Slawnu Radu porucene, aneb rozkazane[a] budu, wedle Prikazu Bosskecho a gecho Sprawedliwosty werne, a nagpilnegssy wikonam, any žadneg Neswarnosty Počatek, a Pricina budem, ale we wseckim pokogny, a werny se preukazaty ussilowat budem. Tak my Pan Buch pomahag, Blahoslowena Panna Maria, Wssecy Swaty, ay Wiwoleny Božy.

3.32 Prísaha nového mešťana

Prísahou sa nový mešťan zaväzuje k vernosti mestským vrchnostiam a komunite a k ochrane záujmov mesta a jeho starých zvyklostí a privilégií. V prípade potreby bude mesto brániť aj so zbraňou v ruke. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v troch jazykových verziách – maďarskej, nemeckej a slovenskej.

3.32.1 Maďarská

Io Hungaricum

En N.N. eskűszőm[b] az Elő Istenre, Tellyes, s-orők Szent Háromságra, Boldogságos Szűz Szent[c] Mariára, és Istennek minden Szenteire, hogy én Ő Felseghének Mostan ditsosségessen Uralkodó Első Ferencz magyar Országi Királyunknak nékünk Kegyelmes Urunknak[d], és ezen Nemes Szabad Királyi Kassa Várossának, igaz hive lészek, ezen Nemes Városnak[e] Közönséges Torvenyeit[f], és Régi Szabadságait[g] a mennyire tősen ki telhetik, mindenkor, s-mindenben meg és feltartoni, és védelmezni[h] fogom N[em] zetes Biró[i] – Polgár Mester Ural*[j]néknak, és az[k] Némes Tanátsnak[l] illendő

[a] Preškrtnuté. [b] Prípona *–m* prepísaná na *–k*. [c] Preškrtnuté. [d] Od *Első* celý úsek preškrtnutý. Jednou rukou nadpísané *5[ik] Ferdinand* a preškrtnuté. Ďalšou rukou na okraji dopísané *I. Fer. Jos. Austriai Császar és Király.* [e] Preškrtnuté *–nek*. [f] Preškrtnuté a nadpísané *Szabalyait*. [g] Preškrtnuté a nadpísané *régi szabadalmait*. [h] Celý úsek od *és* preškrtnutý. [i] Preškrtnuté a nadpísané *Féttek*. [j] Časť slova preškrtnutá, pôvodný text nečitateľný, prepísaný na *–kk*. [k] Preškrtnuté –z. Nadpísané *Fő-*. [l] Nad riadkom dopísané *az*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 238 28. 1. 2019 10:29:15

bekutetés[a] meg adom és[b] hivatallyban[c] Szó fogadom[d] s engedelmese[e] lészek s[f] hire nélkűl ázg Polgárság*[h] nem mondok Háborúnak idején pedig já*[i] Isten távosztasson töllünk :/ ha a szükség úgy hozná magával Fegyverrelis a[j] Váross minden Veszedel*[k]ben meg segéte*[l] oltálmazni, fogom egyébb aránts[m] minden tartozó huségemes[n] Uralkodó Felséges Királyunkhoz, sezen Nemes Kassa Várossához igaz Szívvel, Lélekkel meg tartom. Isten engem úgy segéllyen, Boldogságos Szűz Mária, és Istennek minden Szentei.

3.32.2 Nemecká

Eorundem Germanicum

Ich N.N. schwöre durch[o] den lebendigen Gott, Vatter, Sohn, und Heiligen Geist die Allerseeligste Jungfrau Maria, und[p] Heiligen Gottes, daß ich Seiner Kaysl. und[r] Königl.[s] Majestät Francz dem Ersten[t] unsern Allergnädigsten Herren, wie auch dieser Königl. Freyen Stadt Kaschau allezeit getreu, und gehorsam sein will[u] diesen Löblichen[v] Stadt allgemeinen, und gebräuchlichen Rechten[y], nicht minder alte[z] Freyheiten nach meiner[aa] Möglichkeit überall, und in allen Sachen halten[bb], bewahren, und beschützen werde, den H. Stadt Richter[cc], und Löbl. Magistrat werde ich[dd] gebührlicher[ee]-Weiß ehren, und *respect*iren[ff], nicht minder in allen meinen Beruff gehorsam sein, ohne wissen derenselben meinen bürgerliche Pflicht nicht ablegen in Kriegszeiten aber, und Belagerungs-Gefahr /: welches Übel Gott gnädigst abwenden wolle :/ wann es die Noth erfordere die Stadt auch mit den Gewehr in jeder Gefahr schützen und selber helffen[gg] will[hh] und sonsten meinen schuldigen, und Aufrichtige Treue zu dem Regirenden

---

[a] Preškrtnuté a nadpísané *biszseletes*. [b] Preškrtnuté a nadpísané *és*. [c] Preškrtnuté *–lyaban* a nadpísané *–osságában*. [d] Úsek od *Szó* preškrtnutý. [e] Preškrtnuté koncové *–e*. [f] Nadpísané *úgy szinte*. [g] Preškrtnuté *–z*. [h] Koniec slova prepísaný na *–rát*, pôvodný text nečitateľný. Nasledujúce slovo tiež preškrtnuté a nečitateľné. [i] Pôvodný text nečitateľný, koniec slova prepísaná na *–kit*. [j] Preškrtnuté. [k] Pôvodný text nečitateľný, prepísaný na *–em-*. [l] Pôvodný text nečitateľný, prepísaný nna *–ni*. [m] Preškrtnuté *–s*. [n] Celý úsek od *s hire* preškrtnutý. [o] Preškrtnuté a nadpísané *bey*. [p] Nadpísané *allen*. [r] Od *Kaysl*. preškrtnuté. Nadpísané *Apost. Majestät* a tiež preškrtnuté. [s] Nadpísané *Apostolischen*. [t] Meno panovníka preškrtnuté a nadpísané *Ferdinand dem V.* [u] Prepísané na *wolle*. [v] Preškrtnuté. [y] Preškrtnuté koncové *–n*. [z] Celý úsek od *nicht* preškrtnutý. Nadpísané *und*. [aa] Preškrtnuté. [bb] Preškrtnuté. [cc] Nadpísané *Bürgermeister*. [dd] Nadpísané *die*. [ee] Prípona preškrtnutá a dopísaná *–ende*. [ff] Celý úsek od *Weiß* preškrtnutý. Nadpísané *Ehren und Achtung erweisen*. [gg] Úsek od *und* preškrtnutý. [hh] Prepísané na *wolle*. Zároveň sa tu končí úsek, začínajúci od *in Kriegszeiten*, ktorý je priamo označený v texte a pravdepodobne vyčlenený ako nepotrebný.

Monumenta linguae Slovacae.indd 239 28. 1. 2019 10:29:15

Allergnädigsten Monarch durch Folgsam, zu dieser Königl. Freyen Stadt Kaschau mit aufrichtigen Hertzen[a] bezeigen werde. So wahr mir Gott helffe, die Allerseeligste Jungfrau Maria, alle Heilige[b] und Auserwählten Gottes.

3.32.3 Slovenská

Eorundem Slavonicum

Ga N.N. Prisaham zkerze Bocha Žiweho[c], Otca, Sina, y Ducha Swateho, Swatu a Nerozdilnu Trogicu, Blahoslowenu Pannu Mariu, Wsseckich Swatich, a Wiwolenich Bože, že ga Naggasnegssemu Uhorskemu[d] Kralowy I[mu] Franciskowy[e], Panu Nassemu naglaskawnegssemu[f], pritem tess y tomuto Slawnemu Mestu Kralowskemu, a Slobodnemu Kossickemu sprawedliwe werny budem, Slawneho Mesta obicegne, a obeczne Prawa, a Slobodnosty starodawne[g], podle[h] mogeg Možnosty, wsade, a we wsseckich weczach zachowam, a branit budem gecho Milosty Panu Richtarowy[i], a Slawneg Rade[j] prinaležitu hodnost, a Poctiwost dam, a we wsseckim mogim powdany poslussny budem, any bez hiru Pana Richtara[k], a Slawneho Magistratu moge Meszcanstwo dolu nezložim, a potom wcas Wogny, aneb obleženy tohoto Mesta Kossiczkecho /: ktery nech Pan Buch od nas zohby[l]:/ kedby Potreba nato prinesla, y ze Zbrogem toto Slawne Mesto Kossiczke w každim Nebespecenstwim branit powinnen sem[m], a ginac tež[n] mogu powinnu Wernost Kralowskeg[o] Gasnosty Kralowskeg, a kutemuto Mestu Kossicskemu zceleg[p] Dussy, a Srdczy meho zachowam. Tak my Pan Buch pomahag, Blahoslawena Panna Maria, wsseczy Swaty, ay Wiwelene Božy.

3.33 Prísaha predstavených cechov

Prísahou sa cechmajster zaväzuje k vernosti uhorskému kráľovi Františkovi I. a mestským vrchnostiam a k svedomitému výkonu svojho povolania s náležitou nestrannosťou. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v troch jazykových verziách – maďarskej, nemeckej a slovenskej.

---

[a] Nadpísané *mich*. [b] Dopísané *–n*. [c] Preškrtnuté. [d] Preškrtnuté a nadpísané *Csiszar*. [e] Preškrtnuté a prepísané na V[mu] Ferdinandovi, ešte nadpísané Francisci Josef (…). [f] Preškrtnuté. [g] Preškrtnuté *Slobodnosty starodawne*. [h] Preškrtnuté a nadpísané *wedla*. [i] Preškrtnuté od *a branit budem* a nadpísané *Consulowi*. [j] Vložené *Werhnovsty*. [k] Preškrtnuté a nadpísané *Werhnost*. [l] Preškrtnuté a nadpísané *zahrani*. [m] Celá podčiarknutá sekcia vyškrtnutá. [n] Koniec slova prepísaný na *tes*. [o] Preškrtnuté. [p] Prepísané na *vceleg*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 240 28. 1. 2019 10:29:16

3.33.1 Maďarská

Iuramentum Archi-Magistrorum

En N.N. Eskűszőm az Elő Istenre, Ki Atyta, Fiú, és Szent Lélek, Boldogságos Szüz Mariara, és Istennek minden Szenteire, hogy Én az Fölséges Magyar Ország Kirallyának I^{ső} Ferentznek Kegyelmes Urunknak, és az Nemes Tanátsnak[a] ugy az egész Nemes Kassa Várossának mindenút, mindenkor, és mindenben hiv, és engedelmes lészeki, Mesterségemben elő adandó Betseknek, ezy szoval mindenféle alkalmatóssagokban valamit magam senkinek karará, hanem hasznára inkabb lészek, ugy alattam valoimmalis azt meg tselekedett[e]m kivánom, és minden igas[b]sággal az Betsűletes Czéhnek Igazságat, és jó régi Szokássat mindenben, és mindenkor meg tartván ezen Nemes Város hasznát, és Javát Keresni igyekezem, Ő Felségétül kegyessen kiadatott Jelæat minden Czikelyében meg tartom, és azoknak semmiben ellent nem álok. Isten engem ugy segéllyen, Boldogságos Szűz Maria, és Istennek minden Szentei.

3.33.2 Nemecká

Eorundem Germanicum

Ich N.N. schwöre durch den Lebendigen Gott, Vatter, Sohn, und Heiligen Geist, die Allerseeligste Jungfrau Maria, alle Heiligen, und Erwählten Gottes, daß ich Kaysl. Königl. und Apostolischen Majästat Francz den I^{ten} unsern allergnädigsten Herrn wie auch dem H. Stadt-Richter, und Löbl. Magistrat dieser Königl. Freuen Stadt Kaschau, allezeit getreu, und gehorsam sein werde, wie auch die Anordnungen des H. Stadt-Richters, und Löbl. Magistrats[c] vermög meiner Schuldigkeit fleißigst beobachten, und verwahren, nicht minder in meinen Hand*[d] verschiedene Schätzungs Fällen so wohl gegen Armen, als Reichen, Fremden, oder Allhiesigen, mit einem Wort allen, und jeden ohne Außnahm gleichförmig, und wie solches die Gerechtigkeit erfordernt, handlen, auch verschaffen werde das nehmlich durch alle mir gehandlet werde, folglich allezeit trachten, daß der Löbl. Stadt Nutzen, und Wohlstand vermehret werde, die von Seiner Kaysl. und Königl. Majästat allergnädigst ertheilte Ideen werde ich in allen

[a] Pod textom doplnené *N*[em]*zetos Czéhbéli Commissarius Uráknak*.
[b] Prepísané –*s*– na –*z*–. [c] Pod textom doplnené *wie auch derenbetreffenden Zenuntzs Komissärs*. [d] Pôvodný text prepísaný a nečitateľný. Dopísané –*wercken und*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 241 28. 1. 2019 10:29:16

Punckten, und Clausulen fleißig beobachten, und halten, wie auch nicht zulassen, daß durch wem Anheren, wiedersolche in mindesten gehandlet werde. So wahr mir Gott helffe, die Allerseligste Jungfrau Maria, Alle Heilige und Aus-Erwählten Gottes.

3.33.3 Slovenská

Eorundem Slavonicum

Ga NN. Prisaham zkerze Bocha Žiwecho, Otca, Sina, y Ducha Swatecho, Swatu, a Nerozdilnu Trogicu, Blahoslowenu Pannu Mariu, Wsseczich Swatich, a Wiwolenich Božy, že ga Naggasnegssemu Uherskemu Kralowy I^mu^ Franciscussowy, tak tess y Panu Richtarowy, Slawneg Rade[a], a Czelemu Mestu Kossickemu we wsseckim poslussny, a werny budem, Pana Richtara Dokonceny podle mogeg Powinosty pilne zahowam, wmogem Remesle we wsseligakich Sihazowanoch, gaksto y wkazdeg Weczy gak hudobnemu, take y Bohatemu sprawedliwe pokracowat budem, Czehowske Sprawedliwosty, a dobre starodawne Obicage bez uqvileny Kralowskeg Idey Wkaždeg Weczy a Wzdicky zachowat powinnen sem. Tak my Pan Buch pomahag, Blahoslawena Panna Maria, Wsecy Swaty, a Wiwoleny Božy.

3.34 Prísaha regrúta

Prísahou sa regrút zaväzuje k vernosti uhorskému kráľovi, krajine a jej zákonom. Všetky rozkazy a nariadenia poslušne vyplní, vojenský stav za žiadnych okolností svojvoľne neopustí a záujmy kráľa a práva krajiny bude brániť až do poslednej kvapky svojej krvi. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v dvoch jazykových verziách – nemeckej a slovenskej.

3.34.1 Nemecká

Iuramentum Insurrectionalium Pyrobolariorum

Ich N.N. schwöre durch den lebendigen Gott, daß, nachdem ich mich zur Glückseligkeit dieses Vaterlandes dem Militär-Stande gewiedmet habe, vor meinen Allergnädigsten Monarchen, dießes Vatterland diessen rechsame Gesetze aufrichtig dienen, und mich aufzuopfern bereit seyn, meinen Monarchen ewig Treu verbleiben, meinen Vorgesetzten gebühren, ehren, und

[a] Vložené *panom czehowskim Commissarom.*

Monumenta linguae Slovacae.indd 242 28. 1. 2019 10:29:16

*respect*iren, Ihre Befehle nach Möglichkeit durchführen, meinen aufhaftende Pflicht immer erfühlen, durch dem Militär Stand in keiner Gefahr nicht verlaßen werde, vor die Erhaltung meines Monarchen dießes Vatterlandes, und dessen Gesetzen bis zum lezten Bluts-Tropfen getreu, und aufrichtig bringen werde. Also mir Gott helffe, unsere liebe Frau, und alle Heilige.

3.34.2 Slovenská

Pro Iisdem Slavonicum

Ga N. N. Prisaham zkerze Boha živeho, Blahoslowenu Pannu Mariu, y Wsseckich Swatich, a Wiwolenich Božy, že ponewac ga sebe Staw Wogenszky wiwolil za Scesce wcilegssiho Neggasnegsiho Krala tegto Uherskeg Kraginy a gegy Ustanowene Prawa wzdicky werne služit, a swog život obetowat hotowy sem, Neggasnegssimu Kralowy na weky werny, a sprawedliwy budem, mogu Wrchnost uctic, a respectirowat chcem, gegich Rozkazy, a Poradky wedle Možnosty wikonam, any Staw Wogensky w gakim kolwek Nestestu nezohabim, a pre stesliwe zatrimany Neggasnegssiho Krala tegto Kraginy, a obecnich Prawoch až do ostatneg Kapky Kerwy werne, a sprawedliwe bogowat budem. Tak my Pan Buch dopomahag, Blahoslowena Panna Maria, wssecky Swate, ay Wiwolene Božy.

3.35 Prísaha svedka

Prísahou sa svedok zaväzuje k nestrannému odpovedaniu na všetky otázky a k poskytnutiu čestného a pravdivého svedectva. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v štyroch jazykových verziách – latinskej, maďarskej, nemeckej a slovenskej.

3.35.1 Latinská

Iuramentum Testium

Ego N.N. Iuro per DEUM vivum, Sanctam, & Individuam Trinitatem, Beatissimam Virginem Mariam, omnes Sanctos, & Electos DEI, quod ego seposito omni personarum respectu, amore, & odio, utilitate item, & damno proprio ea omni super quibus interrogabor, in quantum scio vidi, aut audiri, sincere, & fideliter fatebor, & revelabo, nec quidquam de iis sibticebo. Sic me DEUS adjuvet, Beatissima Virgo Maria, omnes Sancti, & Electi DEI.

Monumenta linguae Slovacae.indd 243 28. 1. 2019 10:29:16

3.35.2 Maďarská

Eorundem Hungaricum

Én N.N. eszkűszőm az Élő Istenre, Tellyes Szent-Háromságra, Boldogságos Szűz Szent Mariara, és Itennek minden Szenteire, hogy én félre tévén minden tekéntetet, haragot, szeretetet azokra, a mellyekre kérdendő lészek, valamint tudom, láttam, avagy hallottam, igazán felelek, meg vallom, s-belűle semmit elnem tagadok[a]. Isten engem ugy segéllyen, Boldogságos Szűz Maria, és Istennek minden Szentei.

3.35.3 Nemecká

Detto Germanicum

Ich N.N. schwöre den lebendigen[b] Gott[c], der Allerseligste Jungfrau Maria, und allen Gottes Heiligen, daß ich ohne Ansuchung jedes *[d] Zorns, und Haßes oder Liebe, auch die vorlegende Frage, als[e] wie ich es weiß gesehen, oder gehöret habe, aufrichtig antworten, und aussagen werde. So wahr mir Gott helffe, Seeligste Jungfrau Maria, alle Heiligen, und Aus-Erwählten Gottes.

3.35.4 Slovenská

Eorundem Slavonicum

Ga N.N. prisaham zkerze Bocha Žiweho, Otca, Sina, y Ducha Swatecho, Swatu a Nerozdilnu Trogicu, Blahoslowenu Pannu Mariu, y Wsseckich Swatych Božy, že ga odložice wssecke ludske Pochlidany, Nenawist, Užitek, aneb Wlastnu Sskodu, na wssecko to, o cim spitawan budem, sprawedliwe odpowim, any nagmensse ne zatagim. Tak my Pan Buch Pomahag, Blahoslawena Panna Maria, Wssecy Swaty, ay Wiwolene Božy.

3.36 Židovská prísaha

Prísahou sa židovský svedok zaväzuje k vydaniu pravdivého svedectva, pričom v prípade klamstva na seba privoláva viacero starozákonných kliatob. Prísaha obsahuje židovsky príznačné formulácie. Zachovala sa v troch jazykových verziách – maďarskej, nemeckej a slovenskej.

---

[a] Pôvodne bol na tomto mieste pravdepodobne iný text, bol však dôkladne vymazaný a nahradený. [b] Preškrtnuté a nadpísané *zu*. [c] Nadpísané *dem hochmächtigen*. [d] Preškrtnuté a nečitateľné. Nadpísané *der Personnen, eines*. [e] Preškrtnuté a nadpísané *es*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 244 28. 1. 2019 10:29:16

3.36.1 Maďarská

Formula Iuramenti
Iudæorum adversus Xtianos e Titz Partis 3ª Ius Tripar[titum] transumpta

En NN. Zsido eskűszőm az Elő Istenre, a Mindenható Istenre, aki az Eget Földet, Tengert, s- mindent, amik ezekben vannak, teremtette, hogy én amit tudok, hallottam, lattam, avagy tapasztaltam azon dologban, a mellyben kérdendő lészek, mindenéket ki vallom, semmit el nem fagadom, és ha valamit hamissan szólnek, avagy el titkolnam, a Föld engem nyellyen el, a melly Dáthant, és Abyront el nyelte, a nehéz nyavallya, és Bél Poklosság reám jőjön, a melly Elikusnak Imadsagára a Syrus Naamant el hagyta, és a Jezi Eliseus szolgájat el fogta, nehéz nyavallya, vér-folyas, és a Gutta ütés réam szállyon, és Szürnyő halált hallyak, veszek el testemben, lelkemben, és minden Jószágomban, az Abrahám kebelébe soha se jussak, és a Moyses Törvénye, melly néki a Sioni hegyén adatott, és minden Irás rontson el, a melly a Moyses ött Könyvében irva vagyoni, rontson el engemet Adonay, és az Istennek hatalma.

3.36.2 Nemecká

Eorundem Germanicum

Ich N.N. Jud schwöre bey lebendigen heiligen, und allweißenden Gott, welcher den Himmel, die Erde, das Meer, und alles, was in denen sich befindet, geschaffen hat, daß ich alles, was mir bewußt ist, gehöret, oder gesehen habe in der Sache, in welcher ich befraget werde, alles aufrichtig gestehen, und nichts verleugnen werde, und wann ich Unwahrheit sprachen, oder etwas verleugnen[a] wie sie Datan, und Abyron verschlungen hat, die fallende Furcht, und böße Außßsatz soll mich befallen, welche auch Eliza gebet den Nahmen von Syrus verlaßen hat, und auf das Elisæus Knecht Jessi gekommen ist, die hinfallende Kranckheit, Blutfluß, und der Schlag soll mich treffen, und ich sterbe eines gäehen Jochs,[b] ich soll an Leib, und Seele verlohren sein, und alle meinen Güther, und nie soll[c] in Abraham Schoß kom[m]en, die Gesätze Moyses, welche auf dem Berg Sinay gegeben wurden, und ville Schrift, welche Moyses in seinen fünf Büchern gegeben hat, verderben mich, es verr[d]nichten mich Adonay, und die Macht Gottes.

---

[a] Dopísané na okraji *soll die Erde* * (nečitateľné) *sch** (nečitateľné). [b] Úsek od *welche auf* vyznačený v texte. [c] Nadpísané *ich*. [d] Jedno *-r-* preškrtnuté.

Monumenta linguae Slovacae.indd 245 28. 1. 2019 10:29:16

3.36.3 Slovenská

Eorundem Slavonicum

Ga NN. Žid prisaham Bochu Žiwemu, Bochu Swatemu, Bochu Wssechmohucimu, ktery stworil Nebe, Žeme, More, a wssecko co se wnich nachazy, že ga co znam, pocul sem, widel, a neb skussek wteg Weczy, na ktere spitawan budem, wssecko sprawedliwe wipowem, nic ne zatagim, a kedby som neco fallecne powedel, a neb y zatagel, nech me žem prelkne, ktera Dathana a Abyroma prelknula, a nech me lamany Udow, a Malomocenstwy obklicy, ktere na Modlitbu Elizea, Naamana Sirskecho opuscelo, a Jezia Sluhu Elizeowa obklicilo, Nech me Cesska Nemocz wibiczy, Krew zalege, a nahle poraží, a Smrt nachla nech me zahlazy, a nech zachinem na Dusse, y na Tele, a wsseckich Weczach mogich, aby som ku Abrahamowy se nichda ne dostall, Zakon Mojzisse na hore Sinay widdany z hlady a wssecke Piszma, ktera w pet Knihach Moysissowich na psane stoga nech me zahanbiga, gestly pak tota prisaha moga neny oprawdiwa a sprawedliwa nech me zatraczy Adonay, a wssecka Mocz Božy.

Et hac Omnia ad majorem DEI Gloriam, B. V. Mariæ, & OO. Sanctorum Honorem.

3.37 Prísaha nočného strážnika kupcov

Prísahou sa nočný strážnik zaväzuje k vernému výkonu svojich povinností. Počas určených hodín bude dozerať na bezpečnosť kupeckých stánkov a lampy, nepôjde do krčmy, ale ostane triezvy. Každého podozrivého zadrží a odovzdá vrchnosti. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Vigilum Nocturnorum, a parte Contubernii gremialium Mercatorum assumptorum

Ga NN. Prisaham skerze Boha živeho, Otca, Syna y Ducha swateho, Swatu, a nerozdilnu Trogicu, Blahoslawenu Pannu Mariu, wsseckich Swatich a Wywolenich Božy, že ga na stranu tutegssich Panoch kupcoch za nočniho Wartassa, aneb Policiassa postaweni biwsse zwerenu na mne Službu, a Powinost mogu, werne a sprawedliwe wykonawat budem, hodini mogo, a sice w zimussni Čas, od 7. hodini wečrsse do 6. hodiny ranegsse statečne wypolnim, 12 kupecke lampi na čas zapalowat a nane dobri pozor dam, ba ano y klatky a zamky Sklepowe, kde Wrata otworene budu zwonka a znuka, kde ale zawrete Wrata nagdem len zwonka poopatram, a wiznačene Stacie mogo pred wipolneni hodinach mogich na žaden Spusob

Monumenta linguae Slovacae.indd 246 28. 1. 2019 10:29:16

nezohabim, any do karčmi pit nepogdem, ale wslužbe moge wždicky pri dobrim a trizbim rozumu budem. Zloczega pak, a podezreneho Čsloweka, ktereho by sem na zlim Skutku popadnul, y hnedky sam ulapim, aneb ulapit dam, a takoweho nehledice na geho osobu a Darunky Werchnosti moge odewzdam. Tak my Pan Boh pomahag, Preblahoslawena Panna Maria, wssecky Swate a Wywolene Boży.

Monumenta linguae Slovacae.indd 247 28. 1. 2019 10:29:16

Levoča

A. Kniha prísah mesta Levoča z roku 1552

Umiestnenie: Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív Prešov – pracovisko Levoča, fond Magistrát mesta Levoča, sign. XXI/86.

Literatúra: Štolc Jozef: Jazyk levočských slovenských prísah zo XVI. – XIX. storočia. In: *Jazykovedný sborník Slovenskej akadémie vied a umení*. Vol. 5. Ed.: Štefan Peciar. Bratislava : Slovenská akadémia vied a umení, 1951, s. 197 – 247.

4.1 Prísaha dedinského richtára

Prísahou sa dedinský richtár zaväzuje k vernosti a poslušnosti richtárovi mesta Levoča a členom mestskej rady, ďalej k ochrane cti, práva a spravodlivosti obyvateľstva bez ohľadu na výšku ich majetku alebo sociálne postavenie. Prísaha obsahuje evanjelické konfesionálne príznačné formulácie. Zachovali sa dve jazykové verzie – nemecká a slovenská. V prípade druhej verzie ide o jediného pôvodného zástupcu slovenského jazyka v knihe prísah zo 16. storočia.

4.1.1 Nemecká

Deutsch. Der Dorffrichter Eidt.

Ich N. Richter, thue heut Gott ein eide, fw^{e}r Reich vn[nd] arm, vor witwen vnd weyszen vor frembde vnd einwoner, vnd yederm, ein rechtes recht zw thuen, die ware vnd lauttere gerechtigkeit noch Gott, vnd noch erkentnus meines gewissens, szo war als mir meyner Selen seligkeit lip ist, mit zw thailen, an ansehung aller perschonen, geschenck, vnd gaben aus erkanter warhait, der vngerechtigkeit widerczwstrebe[n], vnnd niemandte, weder gunst, wed[er] lieb, weder freuntschafft, wed[er] veindtschafft, weder geschenck oder gaben oder sonst einicherley vrsache[n]t halbe[n] das recht zw bu[e]ge, vnd iemandte vnrecht thwn, alszo helff mier Gott, vnd sein heiliges wortt.

4.1.2 Slovenská

Ein windischer aid der Dorffrichter

Ja N. pryseham Panw Bohw ie ieho szwetemw szlowu Sze chzem weren a poschluschen bytz Panw Richtarowy ie Radze tegoto myesta a ich tschescz ie poszytek schukatz ie dzelacz ie schkody ich warowathz a chzem kaschdemw prawa dopomocz, wbogemw iako ie bogathemw, tzudzemw iako ie domaschnemw, a nechze[m] tego ochabycz dla pryiasny abo dla

Monumenta linguae Slovacae.indd 248 28. 1. 2019 10:29:16

nepryiaszny, abo dla darow, ale kaschdemw zprawedliwostzi dopomocz presz omyeskanya, a wdowy ie Syrothi bronycz, wedlug moye nay wysche moczy a szadne retzy nyesataytz, czo bi byla kw poszitkw abo schkodze tego tho myesta Allye panw Richtarowy ie Radze to oznamycz. Tak my bug pomagay y iego swete slowa A M E N.

4.2 Prísaha strážnika (drába)

Prísahou sa strážnik zaväzuje k poslušnosti a vernosti richtárovi mesta Levoča a mestskej rade pri výkone svojej služby. Prísaha obsahuje evanjelické konfesionálne príznačné formulácie. Zachovali sa dve jazykové verzie – nemecká a slovenská. Texty sa nachádzajú v Knihe prísah z roku 1552, ale oba sú mladšieho datovania.

4.2.1 Slovenská

Drabanten windischer Eid.

Ja N. szlibuiem y prisaham Panu Bohu y ieho szwetemu szlowu : Sze chtem weren a poszlussen biť Panu Richtarowy y radze toho to mieszta, werňe a szprawedliwe na wartie, na brane na mure szlusziti, a gdze kolik me poszlati budu werno wtimto choditi. Tak sze mi pan buoh pomahay y geho szwete szlowo. A M E N.

4.2.2 Nemecká

Drabanten deutscher Eid.

Ich N. gelobe vnd schwere Gott vnd dem heiligen Euangelio, das ich will pflichtigen vnd gehorsam[m]en dem herren Richter vnd Ratt dieser stat Leutscha, trewlich vnd fleissig sein auff der Wach an dem Thor und auff der Mawer, vnd da ich von ihnen verschiket die sach zum fueglichsten-auffs chest vnd vngefehrlich auszrichten. So war helff mihr Gott und sein heliges Euangelium. A M E N

4.3 Prísaha väzenského strážnika

Prísahou sa väzenský strážnik zaväzuje richtárovi a mestskej rade vykonávať svoj úrad poctivo a verne, a k jemu zvereným väzňom pristupovať podľa obdržaných príkazov. Zároveň bude zachovávať nestrannosť pri výkone spravodlivosti. Prísaha obsahuje evanjelické konfesionálne príznačné formulácie. Zachovali sa dve jazykové verzie – nemecká a slovenská. Nemecký text patrí v Knihe prísah medzi pôvodné zo 16. storočia, slovenský pochádza z mladšieho obdobia.

Monumenta linguae Slovacae.indd 249 28. 1. 2019 10:29:16

4.3.1 Nemecká

Des Buettels Eidt.

Ich N. Schwere Got vnnd dem heiligen Euangelio. Das ich dem Ersamen Namhafftigen Weiszen herren Richter, vnnd dem ganczen Radt, gehorszam, getrew, vorschwigen vnd vnderton wiell sein. Ir ehr vnd nuczes noch meinem ampt vertei dingen, vnd alles was dor wieder wer auffs trewlichst vnnd ehest anzeigenn, fur meine herrenn czw iederzeit mitt rechter vnd grundtlicher warheit thwmen, niemandt mitt vnrecht oder vnwarheit, aus hasz, neydt vnd gramschafft eingeben noch verclagen Die gefangenen meyner hwt beuochen trewlich verwaren, auch gebw[e]rlich[a] noch der HERREN befelch haldten, vnd in allen sachenn trewlich vnnd offlichtig handeln, nicht angeseen gunst, Gaben, Geschenck mein eigen mutwillen oder einige vrsachen dergleichen. Szo wor mir Gott helff. A M E N.

4.3.2 Slovenská

Des Büttells Eidt Windisch.

Ja N. přisaham Panu Bohu y geho Swatemu Slowu, že chcem weřny, poslussny, melčliwy, a poddany byti, panu Richtarowy, y Raddě tohoto Mesta, gich poctiwost a užitek podle meho vradu obraniti, a wsseczko czo by bylo, proti mestu, zneywernosti hnedky oznamiti pred mogimi pany, a wzdycky zgruntowneg, prawdy priti a na žadne[h]o z neprawdy a nebo znenawisti v panow obžalowati. Wěznuw kteri su do meho wezeni dani, werňe zawarowati, agich tak opatřiti, yako mi od inych panu gest prikazano, a chcem se wewsseckych wecech, werňe sprawowati, a žadnych daruw ne požadati, takže mi panbuch pomaheg, y geho Swate Slowa.

4.4 Prísaha mešťana

Prísahou sa mešťan zaväzuje k vernosti a poslušnosti richtárovi a mestskej rade, uhorskému kráľovi Matejovi II. a neskôr Ferdinandovi II., ktorí sú explicitne v texte označení. Prísaha obsahuje evanjelické konfesionálne príznačné formulácie. Zachovali sa dve jazykové verzie – nemecká a slovenská. Nemecká predloha je pôvodná zo 16. storočia, predpísaná za vlády uhorského kráľa Ferdinanda I. a kontinuálne používaná aj za vlády Mateja II. Slovenská verzia pochádza z čias vlády Mateja II., používaná aj neskôr, za vlády Ferdinanda II.

[a] Nadpísan*ée*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 250 28. 1. 2019 10:29:16

4.4.1 Nemecká

Gemeine[r] purgers eidt.

Ich N. Gelob vnnd schwere Gott vnd dem heiligen Ewangelio. Das ich dem dwrchleuchtigsten herren[ab] khw[e]nig ferdinando Ro[mano] hung[aria]e behemischenn ac khw[e]nig, als dem Rechten erb herren[c] auch dem Ersamen Namhafftigen weyszen herren Richter, vnd dem Ersza[me]n A. W. Rat dieser khu[e]nigliche[n] [d]Statt Lewtch will getrew, gewertig, vnd gehorsam seyn ire gesecz, beuelch, gepott, verbot vnd ordnungen haldte[n]n iren fromen Ere vnd nuczes fw[e]rdern, vnd[e] Schaden warnen vnd wenden nach mey[n]ez beste[n]n vermu[e]gen, vnd ob ich irgent sache[n]n erfu[e]re Douon[f] dem herren Richter oder dem Ersame[n]n weysze[n]n Ratt, oder gemeiner Statt Leutsch, vnheil oder schaden entstehe[n]n mo[e]chte, Solches ine[n]n[g] noch[h] gestalt dersache[n]n fu[e]rderlich anczupringe[n]n, vnd will sonst alles halden, thuen, vn[n]d lassen was ein getrewer Burger gege[n]n seyner o[e]berkheit vonn gewonheit vn[n]d rechts wegen schwldig ist, getrewlich vnd vngeuerlich. Also helff myr Gott, vn[n]d seyn heyliges wort. A M E N.

4.4.2 Slovenská

Gemeiner Pürger eidt Windisch

Ja N. slybugem a prisaham panu Bohu y Swatemu Ewangelium, sze Nayyasneyssymu krali Matthiassowi[i] nassemu naylaskawegssimu panu, yakssto prawemv dedičznemv panv, tež mudremv a Opatrnemv panu Richtarowi a poctiwey Raddy teho to kralowskeho Mesta Lewočszi, werni a poslussni byti a chcem gegich prawa, rozkazi, zapowedy, a poradne postaweni trimati, gegich dobre čzest a vžitek fedrowati a od sskodi warowati[j] a ge odwratiti podle naylepssey možnosti mogeg † A[k] kdybych se najakich večy doweďel odkudby panv Richtarowy, anebo poctiweg Raddi, aneb[o] obecnemu Mestv Lewočzy nesstesti aneb sskoda nastati mohla gim wedle należitosti oznamiti † a chcem wssecko naplniti, cziniti a zanechati co wernemv Messtianinowi proti werchnosti swogey zobyczegv a zprawa dlužen gest werne a bezfalsse tak mi Buch pomahag y geho Swate Slowo. Amen

---

[a] Prešskrtnuté, nadpísané *konig* [b] Na okraji strany doplnené *Matthia, unser*[en] *aller gnnädigsten Kaiser und König heren.* [c] Text podčiarknutý v prísahe. [d] Na okraji strany pred *Statt* doplnené *frei.* [e] Nadpísané *den.* [f] Na okraji strany doplnené *aus welches.* [g] Prepísané na ***Ih****nen.* [h] Prepísané na *n**a**ch.* [i] V texte podčiarknuté *Matthiassowi* a na okraji dopísané *Ferdinandowi.* [j] Pod textom doplnené *a powynnosti.* [k] Do textu neskôr doplnená graféma *i.*

Monumenta linguae Slovacae.indd 251 28. 1. 2019 10:29:17

Umiestnenie: Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív Prešov – pracovisko Levoča, fond Magistrát mesta Levoča, sign. XXI/86a

Literatúra: Štolc Jozef: Jazyk levočských slovenských prísah zo XVI. – XIX. storočia. In: *Jazykovedný sborník Slovenskej akadémie vied a umení.* Vol. 5. Ed.: Štefan Peciar. Bratislava : Slovenská akadémia vied a umení, 1951, s. 197 – 247.

4.5 Prísaha dedinského richtára

Prísahou sa dedinský richtár zaväzuje k vernosti a poslušnosti mestu Levoča a členom mestskej rady, k nestrannosti pri ochrane obyvateľstva bez zreteľa na ich finančný a sociálny status.. Prísaha obsahuje evanjelické konfesionálne príznačné formulácie. Zachovali sa dve jazykové verzie – nemecká a slovenská. Oba texty sú (takmer doslovným) odpisom starších verzií prísah zo 16. storočia. Kniha má na obale vročenie 1552, ale tieto odpisy pochádzajú z mladšieho obdobia.

4.5.1 Nemecká

Der Dorffrichter eid Deutsch.

Ich. N. Richter, thue heut Got ein eide, fwr Reich vnd arm, vor wittwen vnd waisze[n], vor frembde vnd eynwoner, vnd yderm eyn rechtes recht zu thuen, die ware vnd lauttere gerechticheit, noch got vnnd noch erkentnus meines gewissens, so war als mir meyner selen seligkheit lip ist, mit zu thailen, an ansehung aller perschonen, geschenck, vnd gaben, aus erkhanter warheit der vngerechticheit wid[er]zw strebe[n], vnd niemandte, wed[er] gunst, wed[er] lip, weder freuntschafft, wed[er] veindschafft, wed[er] gesche[n]ck od[er] gaben od[er] sonst einicherley vrsachent halben das recht zu buege, vnd iemandte vnrechte thuen also hilff mier got, vnd sein heiliges wort.

got bestettig Euch
mein lieb[er] her
Richter
das
ir *

4.5.2 Slovenská

Ein windischer aid der Dorffrichter

Ja N. pryseham panw Bohw ie ieho szwetemu szlowu, sze chzem weren a poschluschen bytz Panu Richtarowy ie Radze tego to myesta a ich

Monumenta linguae Slovacae.indd 252 28. 1. 2019 10:29:17

tschestz ie poszytek schukatz ie dzelacz ie schkody ich warowathz, a chzem kaschdemu prawa dopomotz Vbogemu iako ie Bogathemu tzudzemu iako ie domaschnemu a nechz*[a]ä tego ochabycz dla pryiasny abo dla nepryiaszny, abo dla darow, ale kaschdemu zprawedliwostzi dopomotz press omyeskanya a wdowy ie syrothi bronytz wedlug moye nay wysche moczy a szadne retzy nye sataytz czo bi byla ku poschitku[b] abo schkodze tego to myesta. Alye panw Richtarowy ie Radze to oznamytz. Tak my Bug pomagay ie[c] iego swete slowo. Amen.

[a] Koncovka nečitateľná, prepísaná na *–ä*. [b] Pôvodná graféma *ch* v slove *poschitku* prepísaná na *z* – *poszitku*. [c] Pôvodné *ie* prepísané na *y*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 253 28. 1. 2019 10:29:17

C. Kniha prísah z roku 1675

Umiestnenie: Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív Prešov – pracovisko Levoča, fond Magistrát mesta Levoča, sign. XXI/87

Literatúra: Štolc Jozef: Jazyk levočských slovenských prísah zo XVI. – XIX. storočia. In: *Jazykovedný sborník Slovenskej akadémie vied a umení.* Vol. 5. Ed.: Štefan Peciar. Bratislava : Slovenská akadémia vied a umení, 1951, s. 197 – 247.

4.6 Prísaha skladača sudov (šrotára)

Prísahou sa skladač sudov zaväzuje k spravodlivému výkonu svojej služby, obzvlášť sa zdôrazňuje, že nedopustí, aby sa stala nejaká škoda nielen jeho pánovi, ale tiež zákazníkovi, a to bez ohľadu na jeho pôvod. Prísaha obsahuje evanjelické konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii. Text bol spísaný na samostatnom hárku papiera, ktorý bol vložený do knihy prísah.

Prisaha pro Ssrotaruw

Ja N. N. prisaham Panu Bohu Wssemohaučemu, že wtomto mne poručenem Ssrotarstwj a Waženj sprawiedliwe a werně pokračowati budem, gednemu každemu, co kolwek do Wahy prigde, sprawedliwe odwažjm, žadneho klamstwa a fortele nedopustim, gmenowite Važnemu Panu, we wsseckych rozkazanych wecech, werně chcy folgowat, y geho Milosti, wssecko co kolwek do Wahy prigde oznamit, a mimo wedomosti Važneho Pana, žadny z Wahy dochodek newezmem : každy den na Ustanowené Mjsto Rano y Wečer, z mogimi Towarissmj se ustawjm, pilny pozor na to dam, žeby se gak domacjmu Messtanowy, tak y Cyzymu odemne aneb od mogjch Towarissuw, we waženj, žadna sskoda nestala. Pakliby sem ga aneb Towarissj mogj, wniakowem Klamstwj a fortielu dostiženj byli, teda twrdemu trestanj, ginssjm na priklad, se poddawam. Co se Ssrotarstwj dotjče, wtom tej Slawneg Rady Ustanowenj, dosti chcy včinit. Tak my Pan Buh dopomaheg niny y w hodinu Smrti mogeg.

4.7 Prísaha mešťana

Prísahou sa mešťan zaväzuje k poslušnosti a vernosti uhorskému kráľovi Leopoldovi I., richtárovi a rade mesta Levoča. Bude hájiť ich práva a zachovávať rozkazy, zároveň informovať mesto o všetkom, čo by mu mohlo spôsobiť akúkoľvek škodu. Prísaha obsahuje evanjelické konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii. Prísaha patrí medzi pôvodné texty v Knihe prísah z roku 1675.

Monumenta linguae Slovacae.indd 254 28. 1. 2019 10:29:17

Gemainer Bürger Ayd Windisch

Ia N. slibugem a prisaham Panu Bohu y geho swatemu Ewangelium, že chcem Negyasnegssimu krali[a] a neglaskawegssimu nassemu Panu, gakžto oprawdiwe ďedičznemu Panu, tež Mudremu, Slowutnemu a opatrnemu Panu Richtarowy, y pocztiweg Radďe tohoto slobodneho a kralowského Mesta Lewocže werny a poslussny biti, gegich Práwa, Rozkazy, Zapowedi, a poradne Zrjzeni a ustanoweni zachowawati, obeczne Dobre, Čest a Užitek, od Sskody gich warugjce a wistrihagjce, podle neywetsseg meg možnosti ffedrowati, a napomahati. A kdybich o negakoweg wecy zweďel, kteraby aneb Panu Richtarowy, aneb pocztiweg Radďe aneb take Obecnemu Mestu Lewocžy, nesstestj a sskody spusobiti mohla, teda powinnen buďem gich Mylostia[m] Panu Richtarowy y wssem Radnym Panom o teg sameg oznamiti, a to wssecko, czo na werneho Mesťanina wedle Zwiklostj a sprawy od Wrchnosti daneg, prinaležy, chcem, poslussňe, werňe, a bez wsselikeho ffalsse plnitj, činiti, a konati. Tak mi dopomahag Buh y geho Slowo Swate.

4.8 Prísaha dedinského richtára

Prísahou sa dedinský richtár zaväzuje k poslušnosti a vernosti richtárovi mesta Levoča a členom mestskej rady, k hájeniu záujmov a úžitku mesta, a k nestrannému výkonu spravodlivosti. Prísaha obsahuje evanjelické konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii. Prísaha patrí medzi pôvodné texty v Knihe prísah z roku 1675.

Der Dorff Richter Windischer Ayd

Ga N. prisaham Panu Bohu y geho Swatemu Slowu, že chcem werny a poslussny byti geho Mylosti Panu Richtarowy, y pocztiweg Radďe tohoto Mesta gakžto *cznym[b] Panom nassim, a gich Užitek hledati, y od wsselikeg Sskody gich warowati. K tomu chcem gednemukaždemu, yak ubohemu tak y Bohatemu, cyzimu y domacymu, Priteli y Nepriteli, nicz nehledice na Podarunky, Sprawedliwost ochotne a naležite učiniti, Wdowy a Syrotky wedle meg nagwetsseg možnosti braniti, žadnu wecz, kterabi aneb kpožitku, aneb ku sskode tohoto Mesta služila, nechcem zatagiti, ale bez Messkanj Panu Richtarowy y wssem Panum Radnym chcem o takoweg wecy oznamiti. Tak my Pan Buh pomaheg y geho Slowo Swate.

[a] Na okraji strany dopísané *Leopoldo.* [b] Pôvodný text nečitateľný, prepísaný na ***Uro****cznym*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 255 28. 1. 2019 10:29:17

4.9 Prísaha mlynára

Prísahou sa mlynár zaväzuje k poslušnému a spravodlivému vykonávaniu svojej služby, pričom opisuje povinnosti spojené s výkonom povolania – spôsob čistenia mlyna, čo sa v mlyne zväčša mlelo a k akým negatívnym situáciám by mohlo dôjsť, ktoré by poškodili mlynára alebo zákazníka. Prísaha obsahuje evanjelické konfesionálne príznačné formulácie. Zachovali sa dve jazykové verzie – nemecká a slovenská. Prísaha patrí medzi pôvodné texty v Knihe prísah z roku 1675.

4.9.1 Slovenská

Mlinarska Prisaha

Ya N. prisaham ku Panu Bohu že w mogei tegto službe a mlinarskem Uraďe, ku kteremu od Wrchnosti mey, a Mesta tohoto sem prigati, a zrizeni werňe a pilňe pokračowati, wssuďi a wždicki w Powolaňi mem sprawedliwe, a poslussňe se zachowawati: Mlin spilnosti, akaždeho času yak se swetssi zaopatriti, w celosti zachowawati, od sskody braniťi: Rameňe wčas potrebni dostatečňe klepati, a potom po klepaňi otrubi, aneb co insse na to suce, podle običege, ku wičisťeňi kameňe nasipati a dokuď se to ňe staňe, žadne, a ňičige obili na sskodu lide ňe mleti, ale oto se starati, abi gednemu každemu člowеku, kteriżtobi do Mlina buďto Pekar, neb inssi pospoliti člowek, bohati, neb chudobni, mleťi prinesel, geho zboži budto Pssenica, Žito, Garecz, Slad, pekňe zemleno bilo, tak žebise žadnemu ňic ňestratilo ňepremeňilo, ňeodsipalo, neb ňezanedbalo aňi skrze mňe, aňi skrze mey čeleďi, ani insseho kohokolwek. Mechi ani ze zbožim, ani prazne ňepremieňiťi, aňi insse žadne falessnosti nečiňiti, aňi to činiťi ňedopusťiťi; Ale sprawedliwe wewsselikich mňe zwerenich, a oddanich wecech tak obchazeti abi lidem gegich wlastne zboži bez chibi, bez falssu, bez oklamaňi spradliwe[a] gednemu každemu bilo oddane, y do domu odeslane : ridi[b] do mlina nosicich slussnim poratkem ku mleti pripussteti žadneho druhemu ani podle wule, ani prainosti, ne predtahnuťi krome tak gestlibi se to stalo zwule a dopussteni czloweka toho, na kterembi poradek bil mleťi: Tak tež wen wiwezeni Slad, nepozorugice žadnei osobi buďtobibila w Raďe, w Uraďe anb[c] w inssem wgakem kolwek Stawe, sprawedliwe odmerati a cobi wisse 26. kablow se nalezlo techdi ten a takowi Slad podle ustanowenich *Articuluw* na stranu Mesta tohoto *confiscowaťi*: Dobri pozor daťi, abi se mito sprawedliwe, cele, ňeomilňe bez utrssku, zaras pri pritomnosti toho kteremu se ma mleti aneb odeslanei čeleďi wzalo a do suseka neb ktomu zrizenci kasti wsipalo, a zato giste, i gine mieri žaden plat, žadne penize, žadne dari,

[a] Správne *sprawedliwe*. [b] Správne ***li**di*. [c] Správne *aneb*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 256 28. 1. 2019 10:29:17

ani wziti aňi žadaťi, ani z toho komukolwek co darowati ale nato wssecko sprawedliwe ku osohu, a požiwani Mesta tohto, a budowaňi mlina i wnem suceho, a potrebneho gakehokolwek riadu mlinarskeho Ia, moga Žena, ďeti, čeleď, pacholci, i Towarissi, neb učnia mame starost, a dobri pozor daťi: Druheho mlinare liďi[o] neodwazeti, aňi žadnim spusobem neodmluwati, tim meňei wodu druhemu Mlinarowi ku protiwenstwi, ne ksskoďe zadržawati, aňi newiražeťi, kdi pak powoďen se staňe, aneb priwal spadne, jarki, a prikopi naležiťe čzisťiťi, pretrsski zaprawowati: Naposledi teg Dobroti Poratku a Platu, kteri sem od mei Wrchnosťi prigal wssudi a wždicki za času službi mei mirňe se pridržeti, wisse a mimotoho nesahati, ale na mňe ustanowenem Platu *Conventii* a zboži prestawati: Podle možnosti Mlin, i knemu naležite weci, a riadi od sskodi braňiťi, a chraňiťi: kžadnim neslussnim wecem, ani skrze dari aňi Priteli kwuli, aňi nepriteli, aňi skrze žadnu pričinu a wimluwu nepristupowaťi, aňi nepriwoliťi, ale podle Prisahi tegto, werňe, a sprawedliwe chcem, a slibugem se sprawowati. Tak si mi wtem Pan Buch pomahai, i geho swate *Evangelium*.

4.9.2 Nemecká

Müller Eyd in deutscher Sprache[p]

Ich N.N, schwore zu den lebendigen und wahren Gott, der Allerheiligsten hochgelobten dreyfaltigkeit Gott Vatter, Gott Sohn, Gotte dem Heiligen Geist, der Allerseeligsten Jungfrau Maria Mutter Gottes alln lieben und außerwehlten Heiligen Gottes einen wahren Börgerlichen Eyd, daß ich mich in der Vorderist von der Löbl. Stadt anjetzo aber von denen Herren Arrendatoribus mir anvertraute Nühle jederzeit getreu, gefolglich, ehrlich, und auffrichtig verhalten und auffuhren werde, keinem Schaden weder durch mich noch meine Hausgenossene weder mein jetziges noch zukunftiges Gesinde auf keinerley Weise wissentlich geshcehen lassen, die zukommenden mauthen von allerley Getrayde dem alten Brauch, und jetzt geschehenen Magistratualischen Einrichtung nach treulich abnehmen und also gleich in den ordentlichen Mauthkasten schütten, keine eintzige entweder verhölen oder verlohren gehen, vielweniger die geschärften Steine Befehl damit abmahlen lassen, sondern den Allergnädigsten Kaysl. Königl. Befehl nach mit denen Kleyen oder sogenandten Stein Mehl solches vorrichten werde. Nichtweniger die Mühle und es dazu benötigte Wasser freilich abwarthen, und allen solchen bey der Mühl sich ereigneten Mängeln welche in Vörderung des

[o] Nadpísaná graféma *l*. [p] Dopísaná neskôr druhou rukou.

Monumenta linguae Slovacae.indd 257 28. 1. 2019 10:29:17

Mahlens stets hinderlich und den Mühl Einkünfthen schädlich sen möchte auf es auferste und möglichste abzuhelffen, und ohnverzuglich in gutten Stand zusehen trachten, auch absonderlich darauff mercken, und acht haben, wann es Maltz oder auch ander Getrayd in der Mühl nicht richtig angesaget werden möchte, daraus denen Herren *Arendatoribus* ein mercklicher Schaden, und abbruch geschehen dörffte, werde solches auf keine weise mahlen, verschweigen oder verhölen, sondern Herrn *Arendatoribus* also gleich damit die es selbsten ansehen oder ubermessen ohne verzug kund und wissend machem mit einem Wort mich demassen verhalten, wie es einen wahren Christen und Ehrliebenden ung Gottsfürchtigen Menschen gebühret, und zustehet in allen meinen Mühl geschäften gewissenhafft handeln dammit ich vor Gott und der Ehrbahren Weldt bestehen konte. So war mir Gott helffe und sein Heiliges Wort jetzt und in meinem Todes Nöthen.

4.10 Prísaha lesníka

Prísahou sa lesník zaväzuje k svedomitému a poslušnému výkonu svojich povinností. Bude svedomito strážiť lesy pred tými, ktorí ich chcú poškodzovať, a nebude brať drevo pre vlastné potreby bez vedomia svojho pána. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Sylvanorum

Ia N. N. Prisaham Bohu Otcy Wssechmochucimu, Bochu Sinu, Bochu Duchu Swatemu, Blachoslaweneg Pany Marii y wssem Bozim Swatim, že ga leszy tohoto Slawneho Mesta kralowskeho werne podle Powinosti, a Moznosti mogeg Pilnowacz budem Strani gich z nikim zadnu nespravedliwu Sprawu anebo negake tagemne neslebodne znajomstwi a Porozumene trimati, alle tich ktere neslebodne Lesy a drewa bez dopusteny hubit budu wedle moznosty zaberem, ale y tich ktere bi se nedali zabira(t)[a] Ich Milosti Panu Richtarowi[b] oznamim a bez Wedomosty aneb dopusteni Pana Richtara[c] anebo leszneho Pana nykomu zadne drewa nedam, nepredam, aneb darugem, a pre moge wlaszne Gazdowstwo bez Doszwoleny Leszneho Pana doma nezústanem, gednim Slowem Mesticzke leszy wedle Možnosti mogeg, ktera mne Prislucha zawarugem, a Prikaz, aneb Nauczeny od Slawneho Magistratu aneb[d] Pana Richtara[e] zachowawat budem, a wiplnim, tak mi Pan Buch Pomachay y Blahoslawena Panna Maria, a wsetke Swaty.

[a] Okraj strany je poškodený, avšak pravdepodobne ide o infinitívny sufix *-t* ako v prípade slovesa *hubit* o riadok vyššie. [b] Preškrtnuté *Panu Richtarowi* a nadpísané *Slawneho Magistratu*. [c] Preškrtnuté *Pana Richtara* a nadpísané *Slawneho Magistratu*. [d] Preškrtnuté. [e] Na okraji textu inou rukou dopísané *aneb lesnich panoch*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 258 28. 1. 2019 10:29:17

4.11 Prísaha hajdúcha

Prísahou sa hajdúch zaväzuje k poslušnosti mestskej vrchnosti, cnosti, usilovnosti a spravodlivosti vo vykonávaní svojej služby, k ochrane mesta pred akýmkoľvek nebezpečenstvom, obzvlášť pred ohňom.. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Juramentum Hajdonum Civitatis hoc An[n]o erector[um]

Ja NN. priszaham Panu Bohu Večnemu, Blahoszlaweneg Panni Marii a wsetkim Szwatim, že wjeito mogej Hajduckey Slusbe, na leszi, pola, žbože, zachradi Luki, Prilohi, Kapusnice, a gdekolvek potrebno, až bi sze Skoda nje sztala, wernu možnu pilnost mad budjem, tutecsney Szlavney Werhnoszti povinowatu poslusznost a czti vždi preukažem, besz pričini ani Meszticke anyi Djedinszke Oszobi turbovat, abo gich Sztatki jeszlibi Wsodje nyeboli, zaimat nge budyem, njeszlebodne Discreti[a] wihledavat a odbirat nje budem, tak i kriwdu njikomu nje urobim, njeszlebodne, porozumeni znikim trimat njehce[m] čo temuto Kralowszkemu Mesztu aneb obiwatelom Skodliwe uznam, wedle možnoszti a powinoszti mogej odwratgim aneb Werhnoszti oznamim, szlowem čokolvek ku mogej Slusbe a opaternosti priszluži, a mne wedle dobreho a Szprawedliweho Poradku rozkazano budje, wernje a szlusnje wipolnim a geszli bi /: čo ngek Pan Boch Miloszerdnje odwratit racsi, ohen powsztal, bez wseczkeho meskanyi sza na Meszto take sztawim a mosnu Pomoc a Powinoszt urobim tak tes Wsztodolah, medzi Sztodolami, a takih mesztah aneb budinkah, gdje Dohan Kurenje sztrasliwe uznam, Kurenye nje dopustim a oznamim, tak mnje Pan Boh pomahaj a Jeho Szwate Szlowo.

4.12 Prísaha svedka

Svedok prisahá, že bude odpovedať pravdivo a nič nezatají z toho, čo mu jeznáme. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Ia N. N. prisaham Bohu Wsemohucimu – Bohu Otcu, Bohu Sinu, Bohu Duchu swatemu – Blahoslaweneg Panni Marii sseckim Swatim a Wiwolenim Božim – že ga na szetke Otaski, ktere mi predložene budu, Čistu Prawdu werne wipowgem. Nist, ani z Pritelstwa, ani z Nepritelstwa ne prilozim, ani nezatagim – ale szetko tak, gako mi w Swedomim mogim znamo gest, sprawedliwe wigewim – Nech mi ta[b] Boch pomaha, a geho swate Slowo.

[a] Chýba koniec slova pre prelepenie okraja strany, pravdepodobne *–e*.
[b] Z dôvodu poškodenia okraja strany chýba koniec slova, pravdepodobne *-k*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 259 28. 1. 2019 10:29:17

4.13 Prísaha hajdúcha

Prísahou sa hajdúch zaväzuje k vernosti a statočnosti vo vykonávaní rozkazov pri svojej službe, ktoré mu môže udeliť richtár mesta, mestská rada a jeho kapitán. Zároveň prisahá, že tajné informácie nevyzradí a svoju stráž počas služby neopustí, ostane v triezvom stave a bude sa chrániť spánku. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Corporalium et Hajdo[num][a]

Ia N. N. prisaham Bohu wsemohuci(mu)[b] Bohu Otci, Bohu Sinu, Bohu Duchuswate(mu)[c] Blahoslaweneg Panni Marii, wsseckim Sw(a)tim[d] a Wiwolenim Bozim. Ze ja v tegto mogeg Sluzbe, kteru sem pri tomto Slawnim a Kralowskim Mestu Lewoci gak …[e] prigal. werne, pilne, a statecne sluzit chcem. Rozkazi gegich Milosti Pana Richtara[f] a Slawneho Magistratu[g] werne wiplnim[h]. Gestlimi nečo roskazane bude, čo druhi Lide wedet ne magu, takowi Roskaz nikemu ne z gewim – Predlozenmi Mogim Panu[i] Wachmeistrovi a Kapralovi w Sluzbe Panskeg[j] poslusni budem a Uctiwost dam –[k] Obzlasstne ale ked na Warte budem, bez wisseho Roskazu a dowoleni, steho Mesta, kde postaweni budem, nikdi a ze zadneg pricini sa ne oddalim, trezliwi zostat od Snu sa zadrzat a ssecko, co werna a pecliwa Warta zachowawat, a wikonat powina gest zachowawati a wikonawati se usilowat budem, podle Swedomi meho, a Moznosti Mogeg – tak mi Boze pomahag.

ale podle Mostnosty mogeg wikonac.

4.14 Prísaha nočného strážnika

Prísahou sa nočný strážnik zaväzuje každú hodinu obísť vyznačenú trasu a strážiť mesto pred ohňom a pred inými nebezpečenstvami a zároveň prisľubuje, že počas služby svoje stanovisko neopustí, ostane triezvy a bude bdieť. Prísaha neobsahuje žiadne konfesionálne formulácie na začiatku ani na konci textu. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Ja prisaham ze ja jaksto Nočtni Wachtar, mne Wisznacene *[l] w noci kaszdu hodinu obejcem a kaszdu hodinu[m] skutecne wiwolam, na setko a le

---

[a] Okraj strany poškodený, koniec slova zle čitateľný. [b] Okraj strany poškodený, koniec slova zle čitateľný. [c] Okraj strany poškodený, koniec slova zle čitateľný. [d] Slovo *swatim* je na konci riadku rozdelené a graféma *a* je zle viditeľná [e] Vybodkovaný priestor priamo v texte. [f] Preškrtnuté, nadpísané*Burgermeistra*. [g] Na okraji dopísané *Pana Kapitana* * (zvyšok nečitateľný pre poškodený okraj strany). [h] Pod textom vložené *ale podle Mostnosty mogeg wikonac*. [i] Preškrtnuté a nadpísané *Kapitana*. [j] Slovné spojenie *v Sluzbe Panskeg* preškrtnuté. [k] Pôvodne vodorovná čiara. Neskôr na ňu inou rukou dopísané *tak*. [l] Pôvodné slovo preškrtnuté, nečitateľné.Inou rukou nadpísané *Ulice*. [m] Na okraji dopísané *na tem meste gak rozkaz mam*. Posledné slovo preškrtnuté a dopísané *budem mac*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 260 28. 1. 2019 10:29:17

naj barsej na ohen, pilni pozor dam jak skoro nesceszce pomerkugem, sa ras larmu sprawim, inač čo nyebeszbecneho uwidim, saras osnamim, oblaszne ale ked na warte budem nikdj[a], a se szadnej pricinj v mogeg statii ne odalim, treszliwy Zostac, a od snu se zatrimat budem. Slowem w tento mogeg Slusbj, Werne, pilne, (state)cne[b] pokracowac (budem)[c].

4.15 Prísaha mlynára

Prísahou sa mlynár zaväzuje, že bude svoju službu poslušne vykonávať podľa nariadenia magistrátu a pána Arendátora verne a nebude poškodzovať ani svojho pána, ani svojich zákazníkov. Text obsahuje podrobný popis povinností mlynára. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Formula Iuramenti Molitorum

Prisaham Bohu Wssemohucimu, Otcu, Sinu a Duchu swatemu, Blahoslaweneg P. Marii, wsseckim Swatim a Wiwolenim Božim že w mogim Mline podle Uridzeni Slawneho Magistratu a P. Arendatora Powinosti moge Mlinarske podle Možnosti mogeg pilne a werne wiplniti chcem. Budinki ku Mlinu prinaležice nezanedbam ani kaziti nebudem, ale od Skodi chraniti, a w dobrem Stawe držati budem.

Panu Arendatorowi Poslussnost a Uctiwost slibugem, obzlaštne ale gemu prinaležice Mito, od gedneho každeho odbirati budem, nikemu ne odpustim a od nikeho wiceg gak prinaleži ne weznem – odnate Mito hnedki do kasti ku teg potrebe pritomneg wsipem, nisšt neodlozim, a pre sebe ne zadrzim.

Bez Cedulki P. Arendatora zadne Zrno do Mlina ne weznem, a gestlibi nekdo priwezol a lebo prinesol, pokud mi Cedulku aneb dowoleni P. Arendatora ne preukaže, na Mleni nasipat nedopustim.

Gestlibi sem zbadal že nekdo znamenite wiceg zrna do Mlina dawa, gako na Cedulki wiložene gest, alebo ustne oznamuge, techdi takowu wec P. Arendatorowi oznamim, a pokud on nedowoli Zrno takowe nasipat a zemlet nedam. Kdibi se mezi P. Aredatorom a nektermi Ginmi straniwa Mieri aneb Mita Rozržitost stala, w takeg prihode ten podle Uridzeni P. Arendarora, tak dluho pokračuwat budem, pokud Slawni Magistrat inač ne uridi.

---

[a] Prepísané, pôvodná graféma nečitateľná, nahradená *d*. [b] Začiatok slova chýba pre poškodenie strany, pravdepodobne *state-*. [c] Koniec textu chýba pre poškodenie strany, v rámci kontextu pravdepodobne *budem*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 261 28. 1. 2019 10:29:17

Pri Mleni taki poradek, zachowawat budem, abi Chudobni tak gako Možni Zrno swe zemlet mohel, gako ga sam pri Mleni nikeho neukriwdim, tak Abi [pri Mleni Nikdo][a] aneb zkrz Mogu Čeladsku anebo zkrz ginich Nikdo Ukriwdeni nebol a do Skodi ne prissel gak Wedne tak Wnoci Starost mati budem, Gednim Slowem powinosti moge Mlinarske tak zachowawat a wiplniti se usilowat chcem a budem, gako ge dobri Krestian a statečni Mlinarsku Magster a Messtan. Podle Swedomi plniti powinen gest. Nechmi tak Boh pomaha, a geho Swate Slowo.

4.16 Prísaha svedka

Prísahou sa svedok zaväzuje odpovedať na všetky predložené otázky tak, ako mu káže svedomie – pravdivo a bez zatajenia informácií. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii. Ide o odpis staršej slovenskej prísahy určenej svedkovi.

Ja N. N. prisaham Bohu Wssemohucimu – Bohu Otcu, Bohu Sinu, Bohu Duchu swatemu – Blahoslaweneg Panni Marii, sseckim Swatim a Wiwolenim Božim – že ga na ssetke Otaski, ktere mi predložene budu, čistu Prawdu wernie wipowgem – Nisst, ani z Pritelstwa, ani z Nepritelstwa ne priložim, ani nezatagim – ale ssetko tak, gako mi w Swedomim mogem znamo gest, sprawedliwe wigewim – Nech mi tak Boch pomaha, a geho swate Slowo.

[a] Slovné spojenie *pri Mleni Nikdo* preškrtnuté a nahradené *zkrz mogich domacich Nikdo*

Monumenta linguae Slovacae.indd 262 28. 1. 2019 10:29:17

Prešov

Kniha prísah mesta Prešov z roku 1759 (1740)

Umiestnenie: Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív Prešov – pracovisko Prešov, fond Magistrát mesta Prešov, sign. 2375, nepag.

Literatúra: Wiedermannová Olga: K národnostnému vývoju Prešova v 18. a v prvej polovici 19. storočia. In: *Historia Carpatica* : *Zborník Východoslovenského múzea v Košiciach*, roč. 15, 1984, s. 151 – 158.

5.1 Prísaha senátora

Prísahou sa senátor zaväzuje k vernosti panovníčke Márii Terézii a jej riadne zvoleným nástupcom, k nestrannej ochrane záujmov slobodného kráľovského mesta Prešov a k dodržiavaniu zákonov vlasti a zvyklostí mesta. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Predpísané boli štyri jazykové verzie (latinská, maďarská, nemecká, slovenská), z ktorých sa zachovali tri texty.

5.1.1 Latinská

Iuramentum Senatorum Latinum

Ego N. Iuro per DEUM vivum Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum, Sanctissimam, et Individuam Trinitatem, Beatam, et Gloriosam Virginem MARIAM, Omnes Sanctos, & Electos DEI.[a] Quod cum Electa Communitas ~~†~~in præsentia N. pro hoc actu Renovationis Magistratus, virtute benigni Suæ Majestatis Sacratissimæ Mandati, per Inclytam Cameram Ejusdem Scpeusiensem Deputati Commissary, me in Senatorem hujus Regiæ, Liberæq[ue] Civitatis Eperiessiensis elegisset, a modo imposterum Suæ Sacratissimæ Cæsareæ Regiæq[ue] Apostolicæ Majestati MARIÆ THERESIÆ, ac Successoribus Ejus, Legitimis videlicet[b] Hungariæ Regibus, in omnibus fidelis, et obediens ero, Civitatis hujus Bonum, honorem, & Commodum promovebo, in omnibus causis, et Judiciis Consilium in omni negotio, absq[ue] cujusvis Personæ, Divitis scilicet, et Pauperis acceptione, prece, præmio, favore, timore, odio, amore, et complacentia[m] remotis, et postpositis, prout secundum DEUM, et Ejus Iustitiam cognovero, juxta Leges Patrias, et hujus Civitatis Constitutiones suggeram, et dabo. Præterea Consilia, et Secreta Senatus hujus Civitatis in Domo Curiali, sive alibi pertractari solita, nemini pandam

[a] Podčiarknutia tu i ďalej v texte priamo v prameni. [b] Nadpísané *qua*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 263 28. 1. 2019 10:29:17

revelabo[a]; Porro Domino Iudici debitam reverentiam præstabo, et Viduas, ac Orphanos pro posse meo protegam, et adjuvabo. Sic me DEUS adjuvet, Beata Virgo MARIA, et Omnes Sancti, & Electi DEI.

5.1.2 Mad'arská

Iuramentum Senatorum Hungaricum

Én N: Eskőszem az élő Istennek, ki Attya, Fiu, és Szent Lélek Ur Isten, Boldogságos Szűz MARIANAK, és Istennek minden Szenteinek. Mivel hogy Nemes Kősségh által Méltóságos N. Ur ezen Magistratus Renovatiojára Kegyelmes Urunk és Felsége Kegyes Prancsolattva szerint Tekintetes Nemes Sepessy Camaraja által vendeltettet Comissariussa jelen létében ezen Nemes Szabad és Kirallyi Eperiess Várossa Tanács belinek választattam; Ezentűl Eő Felségének MARIA THERESIA ezen Magyar Ország Tőrvénye szerint választatott, és Koronásztatott Királyné Aszonyunknak, ugy Successorinak, tudni illik Tőrvény szerint választattot Magyar Ország Királlyokke mindennékben hiv, és engedelmes lészek, annak utána ezen Városnak javát, tészteséget és hasznát elő mozditani égyekezem, minden dologban, és Tőrvényekben minden személly, tudni illik, Gázdág, és Szegény válogatas nélkűl reménkedést, adományt, Kedvezést,[b] gyűlőlséget szerettetet, félre tévén, a mint Isten tudnom adgya, Magyar Országh Tőrvénye, és ennek a Városnak bé vőtt szokassa szerint, igaz Tanacsot, és Voxot adok, Titkos dolgait Nemes Tanácsnak melyek ream bizatattnak senkinek Ki nem jelentem Biró Uramat illendő Képpen tisztellyem, Árvakat, és Előzvegyeket tehességem szerint segitem, és oltálmazom. Isten engem úgy Segéllyen, Boldoghságos Szűz MARIA, és Isten minden Szentej.

5.1.3 Nemecká

Iuramentum Senatorum Ger[c]anicum[d]

5.1.4 Slovenská

Iuramentum Senatorum Sclavonicum

Ga N. Prisaham Panu Bohu Wssechmohuczimu, Nerozdilneg Trogiczy Swateg, Blahoslaweneg Panencze Marii, y Wssem Swatim a wiwolenim

[a] Pred slovo dopísané *Nea*. [b] Nadpísané *élelmést*. [c] Nadpísané *–m-*. [d] Chýba text prísahy.

Monumenta linguae Slovacae.indd 264 28. 1. 2019 10:29:18

Božym. Ze ponewačs skerze Pocztiwu Gminu Wpritomnosty yeho Welkosty Pana N. od Slawneg Komory Spyskeg Deputowaneho Commissara do Slawneg Rady Wiwoleny gsem steg Pričžiny, Ponagperw Geho Yasnosty Czisarskeg, a Kralowskeg Milostiweg Paneg Paneg Mariæ Theresiæ tehoto Kralowstwy Uherskeho poradnim spusobem Wiwoleneg, A Korunowaneg Kralowneg, tak take tehoto Mesta Panu Richtarowy y Pocztyweg Gmyne, Werny A Poslussny budem, Slawneho Mesta chasen, a Pocztywost branity, a napredek Prynesty, ano tess we wsseczkych weczech Prawotnych gak Bohatemu, tak chudobnemu bes Wsseczkeho Wibirany Osob, ne Patrycze na Prosbu dary, Uprymnost, Nenawist, Ano tess y Mylost, gak mne Pan Buch znaty dal, Wedle Prawa Uherskeho, a Poradneho Obyčsege Mestyczkeho sprawedlywe služity budem, a sprawedlywu Radu, a Wotum dam; Tagne Weczy, ktere na mne Poručzene, aneb budto na Rothawza, budto V Pana Rychtara Traktowane budu, Žadnemu nezgewim, Pana Rychtara obyčzegne vctim, Syroty a Wdowy wedle možnosty meg Ochranowaty budem. Tak my Pan Buch Pomahag, Blahoslawena Panna MARIA, y Wssetky Božy Swaty.

5.2 Prísaha tribúna ľudu a volenej obce

Prísahou sa tribún ľudu a členovia zaväzujú k vernosti panovníkovi, mestu, jeho predstaviteľom a zvyklostiam, ako aj ideálu jednoty mestskej komunity. Pochádza z obdobia vlády Márie Terézia, ktorá bola používaná aj za jej nástupcu Jozefa II. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Predpísané boli štyri jazykové verzie (latinská, maďarská, nemecká, slovenská), z ktorých sa zachovali tri texty.

5.2.1 Latinská

Iuramentum Primarii Tribuni Plebis et Electæ Communitatis Latinum

Ego N. Iuro per DEUM Vivum, Patrem, Filium & Spiritum Sanctum, Sacro-Sanctam, et Individuam Trinitatem, Beaatissimam Virginem DEI Genitricem MARIAM, Omnes Sanctos, et Electos DEI. Quod cum[a] Electa Communitas, in Præsentia N. pro hoc Anniversario Restaurationis Magistratualis Actu, virtute Benigni Suæ Majestatis Sacratissimæ Mandati, per Inclytam Cameram Ejusdem Scepusiensem Deputati Commissary[b], me in Primarium hujus Regiæ et Liberæ Civitatis Eperjessiensis Tribunum elegisset, Quod cum[c] Amplissim*[d] Magistratu[e] in numerum[f] Electæ, Regiæ et Liberæ

[a] Na okraji doplnené *Subtracta solis Com*[m]*unitatensibus deferiunt*. [b] Text medzi *in Præsentia* a *Commissary* označený na začiatku a konci zvislými čiarami.. [c] Nadpísané *me*. [d] Pôvodná prípona vymazaná a prepísaná na *–o*, tvoriac *Amplissimo*. [e] Prípona vymazaná, nadpísané *candidatu*[m]. [f] Nadpísané *suu*[m].

Monumenta linguae Slovacae.indd 265 28. 1. 2019 10:29:18

Civitatis Eperjessiensis Communita*[a] accepisset[b], a modo imposterum Sacratissimæ Cæsareo-Regiæ Apostolicæ Majestati MARIÆ[c] THERESIÆ, ac Successoribus Ejus Legitimis videlicet Hungariæ Regibus, atque etiam Civitatis hujus Domino Iudici, & Amplissimo Magistratui fidelis, et obediens ero; Civitatis hujus Bonum, honorem, et commodum promovebo, et omni tempore exquiram: Prætera Senatus Civitatis hujus Secreta, et ea omnia, quæ in Domo Curiali pertractari solent, nemini pandam, neque revelabo, tumultantium Consilia omni conatu subterfugiam, atque privata Conventicula omnimode evitabo; Porro Electo Domino Iudici, ita et Amplissimo Magistratui ne in minimo refractabor, sed neque contraibo, verum potius debite illos ipsos honorabo, reverentiam condecenter præstabo, & omni tempore secundum Iura Civitatis hujus me servabo, et rite in omnibus accomodabo. Sic me DEUS adjuvet, Beatissima Virgo MARIA, Omnes Sancti, & Electi DEI.

5.2.2 Mad'arská

Iuramentum Primarii Tribuni Plebis, & Electæ Communitatis Hungaricum

Én N. Eskőszem azelő Istennek, Ki Attya, Fiu, és Szent Lélek, Tellyes Szent Haromságh, egy bizony Őrők Isten, Boldoghsághos Szeplőtelen Szűz MARIANAK, és Isten minden szenteinek. Mivel hogy Tekintetes N. Tanács Által Méltosághos N. ezen Magistratus Renovatiójára Kegyelmes Urunk eő Felsége Kegyes Parancsolattya Szerint, Tekintetes Nemes Szepessy Kamaraja által rendeltettet Commissariussa jelen létében, ezen szabad, és királlyi Eperies Várossa Kőssséghbéli Személlynek valasztattam. Annak okaért legh elsöbenis az Feleségés MARIA THERESIA Magyar Országh Tőrvénye szerint választatott, és Koronásztatott, Királyné Aszszonyunknak, ugy successorinak is, tudni illik Tőrvény szerint választattot Magyar Ország kirallyoknak, mindenneknek Hiv, és engedelmes lészek, ezen Városnak jávat, tészteségét, és hasznát Keresni, és elő mozditani minden űdőben igyekezem, és azon feelt titkos Tanácsot, és valami az Tánacs házon végeztettik senkinek ki nem jelentem. Pártos Tánacsot minden tehetcségemmel el tavasztattom. Valasztatott N. Tánacs ellen támadni, és az ellen tusakodni nem akarom, sőtt inkab illendő képpen bőcsőlni, tisztelni, és minden űdőben Város Törvénye Szernie élni és ahoz magamat alkalmaztatni akarom, ezen Város Birajának, s N. Tanácsnak hiv, és engedelmes leszek. Isten engem ugye Segéllyen Bóldogságos Szűz MARIA, és Istennek minden Szentej.

---

[a] Prípona prepísaná na *Communitat**i**s*. [b] Začiatok slova duhou rukou prepísaný na *re-*, tvoriac *recepisset*. [c] Nadpísané *Iosepho 2do.*

Monumenta linguae Slovacae.indd 266 28. 1. 2019 10:29:18

5.2.3 *Nemecká*

Iuramentum Communitatis Germanicum cum Domino Primario Tribuno Plebis[a]

5.2.4 *Slovenská*

Iuramentum PriMarii Tribuni Plebis, et Electæ Communitatis Slavonicum

Ga N. Prisaham Panu Bohu Wssechmohuczymu, Nerozdilneg Trogiczy Swateg, Blahoslaweneg Panencze MARII, y Wssetkym Swatim, a Wiwolenim Božim. Že Ponewacž skerze Poctywu[b] Radu, Wprytomnosty Wisoce Urozeneho Pana Pana N.[c] zrozkazu laskaweho geg Yasnosty Kralowskeg Aposstolskeg, skerze Slawnu geg Komoru Spisku ku Obnoweny Uraduw Mesta tohto sporadaneho Pana Comissara, meczy Poctywu[d] Gmynu tohto Slobodneho a Kralowskeho Mesta sem wiwoleny; Steg Pričziny ponagperw Yeg Yasnosty Kralowskeg Marii Theresie, tohoto Kralowstwy Uherskeho, Poradnim spusobem Wywoleneg a Korunowaneg Kralowneg[e] y Potomkom yeg[f] na Kralowstwy Uherske Wiwolenym, tak take tohoto Mesta Panu Richtarowy, Pocztiweg Rade Werny, a Poslussny budem. Mesta tehoto chasen, Poctywost a zbudowany hledaty, a Pomahaty Wkaždem cžase usilowaty se budem; A mimo toho tagemnu Radu, a cžokolwek zde na Radnem dome se koncžy, zadnemu newigewym. Rozbrogne Rady, a schaczky wsseliku silu se wistrihaty budem; Proty wiwolenemu Panu Richtarowy, tak take Radnym Panom Powstawaty, a tim samym Protiwity se nechcem, ale radneg hodnim Spusobem tych samych cztyty, a Powažowaty, a wkaždem cšase, Wedle Prawa tohoto Mesta Sprawowaty, a ridity se chcem. Tak my Bože pomahag, Blahoslawena Panna MARIA, y Wssetky Swaty, A Wywoleny Božy.

5.3 *Prísaha Išpána*

Prísahou sa mestský išpán zaväzuje k poslušnosti mestskému hospodárovi a k dôkladnému plneniu svojich povinností, medzi ktoré patrili napríklad dozor nad mestskými poľaami a lúkami, s nimi spojenými prácami aj s na ne najatými robotníkmi. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v dvoch jazykových verziách – latinskej a slovenskej.

---

[a] Chýba text prísahy. [b] Nadpísané *Slawnu*. [c] Preškrtnutý celý úsek *Wprytomnosty Wisoce Urozeneho Pana Pana N.*, nadpísané *a wiwolenu gminu*. [d] Preškrtnuté, nadpísané *Wivolenu*. [e] Na okraji dopísané *Ze ga do počtu Wiwoleneg Gmini biwse prigaty ponegperw Geho Gasnosty Cziszarszkeg Uherszkeg Krainy Kralovi Josephowy druhemu*. [f] Prepísané na *yeho*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 267 28. 1. 2019 10:29:18

5.3.1 Latinská

Iuramentum Ispani Latinum

Ego N. Iuro per DEUM Vivum, Patrem, Filium, et Spiritum Sanctum, Sacro-Sanctam, et Individuam Trinitatem, Beatissimam DEI Genitricem, Virginem MARIAM, Omnes Sanctos, et Electos DEI. Quod cum ego per Amplissimum Magistratum, & Electam Communitatem hac Magistratuali Restauratione in Regiæ hujus, ac Liberæ Civitatis Eperjessiensis Ispanum electus essem; a modo imposterum Civitati huic vere et fideliter serviam, Domino Oeconomo in omnibus obediam, et sine scitu illius nihil faciam, circa Agros, Prata, Seminaturam, & Fænum sedulam curam habebo, Trituratoribus item in extriturando Frumento, nec non Operarys Civitatensibus laborem perficientibus serio invigilabo, et eorundem promeritam Mercedem, aut vero in alias Civitatis necessitates per me errogatas Pecunias genuine Rationibus inseram, circa Instrumenta et Iuga Civitatis pariter sedule invigilabo, uno verbo omnia officium meum tangentia diligenter curabo. Sic me DEUS adjuvet, Beatissima Virgo MARIA, Omnes Sancti, et Electi DEI.

5.3.2 Slovenská

Iuramentum Ispani Slavonicum

Ga N. Prisaham Panu Bohu Wssechmohuczymu, Blahoslaweneg Panencze Marii, y Wssetkym Swatym, a Wiwolenym Božym. Že ga Wpowolanym mem Ispanskem Slawnemu mestu Werne, a sprawedliwe služity budem, Panowy Oekonomusowy we wssem poslussny budem, a bes geho Wedomy nyc czinity nebudem, na Role, Luky, Satye, Seno, Wymlatne Zbože wsseligake, a na Slamu, tak tess na Robotnykoch Mesticzkych a Robotu gegich werne pilnowaty budem, gegich denny Placzu, aneb na czo se skerze mne negake Mestyczke Penyze Wydagu, sprawedlywe do Rachunkow Položim, na Načzine Mestyczke, a Statek rownym spusobem werne Pilnowaty budem, gednym Slowem czo Kmemu Uradu Prinależy pilne, a werne dokonczym. Tak my Pan Buch Pomahag, Blahoslawena Panna MARIA, Y Wssetky Swaty, a Wiwoleny Božy.

5.4 Prísaha dozorcu nad stavebnými prácami

Prísahou sa dozorca mestských stavieb zaväzuje k poslušnosti voči mestskému hospodárovi (Æconomus), dozoru nad stavebnými prácami, materiálom a robotníkmi, pričom bude dbať v prvom rade na záujmy mesta. Prísaha obsahuje

Monumenta linguae Slovacae.indd 268 28. 1. 2019 10:29:18

rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v dvoch jazykových verziách – latinskej a slovenskej.

5.4.1 Latinská

Iuramentum Ædilis Latinum

Ego N. Iuro per DEUM Vivum, Patrem, Filium, et Spiritum Sanctum, Sacro-Sanctam, et Individuam Trinitatem, Beatissimam DEI Genitricem Virginem MARIAM, Omnes Sanctos, et Electos DEI. Quod cum ego per Amplissimum Magistratum, et Electam Communitatem Regiæ hujus, ac Liberæ Civitatis Eperjessiensis in Officium Ædilatus electus essem, in hoc officio vere, et fideliter, veluti verum, ac fidelem officialem decet, progrediar, labores circa Ædificia Civitatis exactos diligenter investigabo, Mercenarys invigilabo, et eosdem fideliter et vere connotabo, ac formatos eatenus[a] extractus Domino Æconomo resignabo; porro Civitatis Instrumenta in Conservatorio, et Aquæ ductu habita, aut vero in quibuscunque tandem Locis asservari solita, diligenter connotabo, ac pro ulterioribus Civitatis hujus necessitatibus conservabo; Materialia, puta:[b] Ligna, Scandulas, Asseres, Clavos, Calcem, Picem, et alia, quocunque tandem nomine vocitata pro me non accipiam, neque alys scitu absque Domini Æconomi extradabo, neque extradari procurabo, sed neque vendam, aut vendi permittam; Cum Fabris Lignariis, aut vero cum qualicunque tandem Mercenario pro damno Civitatis fraudem non exercebo. Sic me DEUS adjuvet, Beatissima Virgo MARIA, Omnes Sancti, & Electi DEI.

5.4.2 Slovenská

Iuramentum Ædilis Slavonicum

Ga N. Prysaham Panu Bohu Wssechmohuczymu, Otczy, Synu, y Duchu Swatemu, Nerozdilneg Trogiczy Swateg, Blahoslaweneg Panencze MARYY, Wssetkym Swatym, a Wiwolenym Božym. Že ponewacž skerze Slawnu Radu, a Wiwolenu Gmynu tohoto Slobodneho, a Kralowskeho Mesta, na Urad Budowny Wiwoleny sem, wtom gistym Urade Werne, a sprawedlywe, gako totysto na Werneho a sprawedlyweho Officyanta zaležy, Pokračžowaty budem, Roboty Mesticzke ku Wykonany suce, gakekolwek pylne opatrowat, na Robotnykow należytu Starost maty, a takowich werne, a sprawedlywe konnotowaty, Extracty, Panowy Ækonomusowy

[a] Nadpísané *genuine*. [b] Preškrtnuté a nadpísané *videlicet*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 269 28. 1. 2019 10:29:18

odewzdawaty, Mestyczke Načžyne gak Wssaffarny, tak Wkunsste, aneb kde kolwek pylne naznačowaty, a na dalssy Mestyczku Potrebu zotrimowaty chcem, a usilowaty se budem; Materialia, budto: Drewa, Single, Desky, Hwozde, Wapno, Smolu, a gine gakymkolwek menem menowane, pre sebe newezmem, any ginym bez Wedomosty Pana Oekonomusa newydam, any widaty ne dozwolym, any ne Predam; Zgalčžamy, aneb ginymi Robotnikamy ku sskode Mesticzkeg Praktykowat nechcem. Tak my Pan Buch Pomahag, Blahoslawena Panna MARIA, y Wssetky Swaty, a Wywoleny Božy.

5.5 Prísaha dozorcu nad mäsom

Prísahou sa dozorca nad mäsom zaväzuje k dohľadu nad kvalitou spracovávaného mäsa a nad dodržiavaním čestných praktík pri jeho predaji. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Carnium Inspectorum

Ga N. Prysaham Panu Bohu Wssechmohuczymu, Otczy, Synu Y duchu Swatemu, Prewelebneg Trogiczy Swateg, Blahoslaweneg Panny MARYY, Y Wssetkym Swatym, a wiwolenym Božym, Že ga wurade mogim od Poctyweg Slawneg Rady, a Wywoleneg Gminy na mne zwerenym, totisto: Winsspektorstwy mogim na mesa gakeho kolwek Wlawkoch Mesarskich, a v Hentessow Wirubowany a Slanyn Predawany, Werne, a sprawedlywe Wedle Prisahy mogeg[a] se Sprawowat, a Meso Howecze wedle geho[b] Czeny a hodnosty bes Wsselykeho Resspektu Lymitowat budem, chude speknym myssat, aneb tunsse zdrachssym predawat žadnemu Nedopustym. Tak my Pan Buch Pomahag, Blahoslawena Panna MARIYA, Wssetky Swaty A Wywoleny Božy.

5.6 Prísaha dozorcu nad sýpkami

Prísahou sa dozorca nad sýpkami zaväzuje k dohľadu nad zhromaždeným obilím, jeho mlatbou a ďalšími prácami súvisiacimi s jeho spracovaním a uskladnením, pričom zaväzné budú preňho inštrukcie mestského hospodára. Z mestského obilia si nič neprivlastní pre vlastnú potrebu ani nevydá prípadným iným záujemcom. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

---

[a] Druhou rukou na okraji strany dopísané *a Instructii mne widaneg.*

[b] Druhou rukou nadpísané *urideneg.*

Monumenta linguae Slovacae.indd 270 28. 1. 2019 10:29:18

Iuramentum Horrei Præfectorum

Ga N. Prysaham Panu Bohu Wssechmohuczymu, Otczy, Synu, y duchu Swatemu, Nierozdilneg Trogicy Swateg, Blahoslaweneg Panny MARIYY, Wssetkym Swatym, a wiwolenym Božym. Že ga wurade mogim na mne skerz Slawnu Radu, a wywolenu Gmynu zwerenym werne, a sprawedliwe bes wssitkeho Oklamstwy sprawowaty sebudem, zbože gak gedno, tak druhe bes Skody Mestyczkeg, tak take y Okrussiny dobre, a gak należy dam Wymlatit, Zwymlatneho Zbožy pre mogu potrebu nysst newezmem, any druhemu wzaty nedam; bez Pritomnosty Pana Oekonomusa žadneho zbožy wimerany neučžinym, Podle a ledačžo, anebo wmaliczkych Snopach na Dežmu Prywezene obyle zadneho, budto Radneho Pana, anebo ginych Messtanoch, a obywateloch, bes Wedomosty a Rewizyy Panow dežmaroch ne prymem, Penatibum od gedneho kazdeho Messtana, a Obywatela, trebasby na Pssenyczu, anebo na gine obyly dwa, Try, anebo Stiry Cedule od Panow dežmaroch widane bily, nyc wyczeg, len skazdeho obily geden Snop wezmem; Slamu Mestyczku zgakeho kolwek obyly bes Roskazu Pana Oekonomusa nikemu newydam, any sam pre mog, anebo czudzy Statek newezmem, Snopy Wczas Dežmy ktere se rozwažu, znowu roskažem zwazat, a do Stodoly na Mestyczku stranu odložit, zokrussynoch bes Pridzeny Slawneho Magistratu nisst newezmem, any druhemu Wzaty nedam, gednym Slowem chasen Mesticzky Wyhledawat, a Wssetke Skody odwratyt usilowat sa budem. Takmy etc.

5.7 Prísaha dozorcu nad mlynmi

Prísahou sa dozorca nad mlynmi zaväzuje k starostlivému dohľadu nad mestskými príjmami plynúcimi z mlyna, odrieka sa akéhokoľvek spolčovania sa s tovarišmi alebo inými osobami, ktoré by poškodzovali hospodársky záujem mesta. Bezprostredne nadriadenou inštanciou v magistráte je mu mestský hospodár. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Inspectoris Molarum

Ga N. Prysaham Panu Bohu Wssechmohucymu, Otczy, Synu, y Duchu Swatemu, Nerozdylneg Trogicy Swateg, Blahoslaweneg Panny MARYY, wssetkym Swatym, a Wiwolenym Božym. Že ponewačz skerze Poctywu Radu, a Wywolenu Gmynu tohoto Slobodneho, a Kralowskeho Mesta za ko-adjutora do Mlyna, aneb Inspektora ustanoweny sem, Wtom gistem Powolany mem werne, a sprawedlywe se sprawowat chcem, Mestyczke duchotky pilnowaty, takowe Panu Oekonomusowy werne oddawaty budem.

Monumenta linguae Slovacae.indd 271 28. 1. 2019 10:29:18

Praktyku negaku gak zmlynaramy, tak Towarissamy, ano y zginssimy, znamenyte ktery zarno, aneb Slad kupowat budu, ku Sskod Mestyczkeg trimaty Nechcem, ness takowe Neporadnosty od sebe oddalugice, gako na Werneho, a sprawedlyweho služebnyka zależy se zachowawat budem; Extrakty, aneb konsignacie zarna wipredaneho werne, a sprawedlywe oddawaty, Prowenty a duchotky Mestyczke ze Mlyna Pylne Wybyraty, a Panu Oekonomusowy odewzdawaty chcem, a Vsilowaty se budem. Tak my Pan Buch Pomahag, Blahoslawena Panna MARYA, Wssetke Swaty, a Wiwoleny Božy.

5.8 Prísaha árendátora trhu

Prísahou sa árendátor trhu zaväzuje dodržiavať podmienky, na ktorých sa pri udelení árendy dohodol s magistrátom, predovšetkým nevyberať vyššie poplatky počas trhov. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Arendatorum Fori

Ga N. Prisaham Panu Bohu Wssechmohuczymu, Prewelebneg Trogiczy Swateg, Blahoslaweneg Panny MARYY, Wssetkym Božym Swatym, a Wiwolenym Božym. Že Ponewacž Slawna Rada, a Wywolena Gmyna mne Vrad, aneb duchodek Tarhowniczky na Arendu daty račžila, nicz wyczeg any WPenezoch, any Winssych Wgarmačžny, A Wtarhowy čžas, aneb Kterykolwek den sem do Mesta, aneb na Husstak Prynesenich a Prywezenich Wecy, okrome običžegneho Cesussa, Podle Instrutcigy mne widaneg, gaky Predtym bolo, wyceg Wibiraty nebudem, ano y skerze Hajduka Tarhowniczkeho, anebo gyneho Pomocznyka wibiraty nedoslobodym. Tak my Pan Buch Pomahag, Blahoslawena Panna MARYA, Wssetky Swaty, a Wiwoleny Božy.

5.9 Prísaha strážnika trhu

Prísahou sa strážnik trhu zaväzuje k spravodlivému výberu trhových poplatkov podľa vopred dohodnutých podmienok a následnému odovzdaniu príjmov v plnej výške árendátorom. Zvlášť bude dbať na to, aby sa na trh nedostal cudzí alkohol alebo mäso z vidieka. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Satrapæ Forensis

Ga N. Prysaham Panu Bohu Wssechmohuczymu, Nerozdilneg Trogiczy Swateg, Blahoslaweneg Panny Marii, Wssetkym Swatym, a Wiwolenym Božym. Že ga Werne a sprawedlywe od Wssetkych Tarhowe duchotky bes žadneho, Kterychkolwek Osob Resspektu, podle Vstanoweny Slawneho

Monumenta linguae Slovacae.indd 272 28. 1. 2019 10:29:18

Magistratu, a Specificatie Panu Tarhownykowy wydaneg, a ne wyczeg wibyrat budem, a ten samy duchodek WPenezoch, aneb ginich Weczach Panom Arendatorom werne, zupelna, a sprawedlywe oddawat budem; Ktomu y nato podle mogeg možnosty pilny Pozor mity budem, aby Palenka, Wyno sczuzich Karczmoch a Walaloch, Meso od Walalskych Mesarczoch do Mesta ne wprowadily, a geželibich neczo takoweho zmerkowal, czo by ku Skode Slawnemu Mestu bylo, yeho Milosty Panu Richtarowy, aneb Slawnemu Magistratowy oznamym. Tak my Pan Buch Pomahag, Blahoslawena Panna MARIYA, Wssetky Swaty, a Wiwoleny Božy.

5.10 Prísaha richtára predmestia

Prísahou sa richtár predmestia zaväzuje k poslušnosti kráľovnej Márii Terézii, richtárovi a mestskej rade. Bude dbať na ochranu záujmov a potrieb mesta a pri výkone povinností zachovávať náležitú nestrannosť. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Iudicis Suburbani

Ga N. Prysaham Panu Bohu Wssechmohuczymu, Blahoslaweneg Panny MARYY, Wssetkym Swatym, A Wywolenym Božym. Že Ponewačz skerze Pocztywu Husstaczku Gmynu tohoto slobodneho, a Kralowskeho Mesta na Rychtarsky Vrad Husstaka wyssneho wiwoleny a skerze Slawnu Radu Potwerzeny sem; Steg Pricziny Ponagperw geg Yasnosty Kralowskeg MARYæ ThERESIYæ, y take Kralowstwy Vherskeho Poradnym spusobem Wywoleneg, a Korunowaneg Kralowneg we Wssetkych Weczech, tak take tohoto Mesta Panu Richtarowy, y Pocztyweg Rady Werny, a Poslussny budem, Mesta tohoto Chasen, Pocztywost, a zbudowany hledaty, a Napomahaty Wkazdem czase Vsilowaty se budem. Prawo sprawedlywe wkazdeg weczy na mne prynaležegiczeg gednemu kazdemu gak Bohatemu, tak y Chudobnemu, Prosby, darunky, hnew, Lubost odpowerhnucze, a oddalycze widawaty, a Wdowy y Siroty wkaždeg Rečzy obranowaty budem. Tak my Pan Buch Pomahag, Blahoslawena Panna MARYA, Wssetky Swaty, a Wiwoleny Božy.

5.11 Prísaha strážnikov námestia

Prísahou sa strážnik námestia zaväzuje k poslušnosti voči mestskej vrchnosti a k ochrane mestských záujmov. Obzvlášť bude dbať na to, aby sa do mesta nedostával alkohol z vidieka, a na zachovávanie mestských tajomstiev. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Monumenta linguae Slovacae.indd 273 28. 1. 2019 10:29:18

Iuramentum Circulary Satraparum item ad Latus G. D. Iudicis, et. D. Æconomi habitorum

Ga N. Prysaham Panu Bohu Wssechmohuczymu, Nerozdilneg Swateg Trogiczy, Blahoslaweneg Panny MARYY, Wssetkym Swatym, a Wiwolenym Božym. Že We Wčzulagssem mem Powolany, aneb Službe Mestyczkeg, na kteru wiwoleny sem, Slawnemu Mestu a Werchnosty Mestyczkeg werny, a sprawedliwy chczem bity, weczy mne Poručžene, werne, a sprawedlywe wykonawaty, Skodu Mestyczku nakelo mne Prysluchat bude, chczem oddalowat, a duchotky rosmnožowat, nato tess starost myty, aby Palenka, anebo Wyno Potagemne z Walala dnu do Mesta Prynesene nebylo, a gesliby neczo takoweho zmerkowal, geho Milosty Panu Richtarowy, anebo Panu Oeconomusowy oznamym, tagemne Rečzy gak Na Rothawzy, tak y V Pana Richtara, tak tess V. Pana Oekonomusa ktere by sem slyssel, ginemu neoznamym. gednym Spusobem gak na werneho, Poslussneho, a Sprawedlyweho Služebnyka zaležy se sprawowat Chczem. Takmy Pan Buch Pomahag, Blahoslawena Panna MARYA, Wssetky Swaty, a Wiwoleny Božy.

5.12 Prísaha debnára

Prísahou sa mestský debnár zaväzuje k poslušnosti a poctivému dozoru nad sudmi s vínom a iným alkoholom tak, aby mesto neutrpelo žiadnu škodu. Sudy bude udržiavať zabezpečené s tým, že otvárať ich bude iba v prítomnosti povereného mestského úradníka. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Vietoris

Ga N. Prysaham Panu Bohu Wssechmohuczymu, Nerozdilneg Trogiczy Swateg, Blahoslaweneg Panny MARYY, Wssetkym Swatym, a Wiwolenym Božym. Že ga Wtymto mogim Bednarstwy, na ktere sem skerze Slawnu Radu wywolen, Slawnemu Mestu werne, a sprawedlywe služyt na Wyna, Palenku, Medowku, drožde, ktere na mne spustene budu, Pylnowat budem. Bečzky wynne žadnym ffortylom, wne Prytomnosty Pana Oekonomusa, aneb gineho nato sporadaneho Namesnyka, aneb Wynnich Panow, otwyrat anebo Prewerowat, a snych brat Wyno nebudem, ness radneg Podle Powinnosty mogeg, gežely negakowu Sskodu We Winnich Ssenkoch, aneb okolo Wyna Wyrozumym, a zmerkugem, tu samu Winnym Panom, Panu Oekonomusowy, ano y sam odwratity Vsilowaty se budem. Tak my Pan Buch Pomahag, Blahoslawena Panna MARYA, Wssetky Swaty, a Wiwoleny Božy.

Monumenta linguae Slovacae.indd 274 28. 1. 2019 10:29:18

5.13 *Prísaha skladača sudov (šrotára)*

Prísahou sa skladač sudov (šrotár) zaväzuje k poslušnosti mestskej vrchnosti a k usilovnému plneniu svojich povinností, predovšetkým k dohľadu na to, aby sa mestské víno neoprávnene nevyvážalo alebo neodczudzilo. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Garratorum

Ga N. Prysaham Panu Bohu Wssechmohuczymu, Nerozdylneg Trogiczy Swateg, Blahoslaweneg Panny MARYY, Wssetkym Swatym, a Wiwolenym Božym. Že ga WPowolany mogem Srotarskem, od geho Milosty Pana Rychtara, y take Pocztyweg[a] Rady tohoto Slobodneho, a Kralowskeho Mesta Pressowskeho na mne spusstenem a zwerenem Werny, Pilny, a každy Czas Poslussny budem, žadne Wyno, ktere by se Wen z Mesta Wiwesty melo, any Tutečznemu, any czuzemu obiwately bes Pana Arendatora czeduly, anebo dosloboczeny Srotaty, a na Wozy, aneb na Sanye Nakladaty, Beczky Wynne Prewerowat, aneb gakym kolwek ffortylom snych Wyno brat nebudem. Duchodek od Srotany bude, Werne, a bes Wsselygakeho fsal, sie oddawat[b] gednym Slowem, na Wssetke Weczy, ktere na Vrad[c] mogu Prysluchagu, Pylnu, a bedlywu Starost znassaty, a Sskodu Wsselyku odwratity Vsylowaty se budem. Tak my Pan Buch pomahag, Blahoslawena Panna MARYA, Wssetky Swaty, a Wywoleny Božy.

5.14 *Prísaha správcu vodovodov*

Prísahou sa správca vodovodov zaväzuje k poslušnosti mestskej vrchnosti a k dozeraniu nad vodovodmi, aby bol do mesta v každom ročnom období zabezpečený prísun vody. Zároveň sa zaväzuje, že v prípade akýchkoľvek prác bude osobne prítomný, aby mohol dohliadať na robotníkov. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Aquæ-Ductus Magistri

Ga N. Prysaham Panu Bohu Wssechmohuczymu, Nerozdylneg Trogiczy Swateg, Blahoslaweneg Panny MARYY, Wssetkym Swatym, a Wiwolenym Božym. Že ga Wpowolany mogim KunstMaisterskem, skerze Pocztywu[d] Radu na mne zwerenem, We Wssetkych Weczach Powolany

---

[a] Prešk rtnuté a nadpísané *slawneg*. [b] Pri *žadne Wyno* (aj podčiarknuté) je zvislou čiarou naznačený začiatok úseku, ktorý sa podobnou zvislou čiarou a podčiarknutím na tomto mieste končí. Bližšie poznámky k dôvodu nie sú v texte uvedené. [c] Prešk rtnuté a nadpísané *sluzbu*. [d] Prešk rtnuté a nadpísané *Slawnu*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 275 28. 1. 2019 10:29:18

moge KunsstMaisterske dotikagiczych, y take Pocztywemu[a] Mestu Werny, Poslussny a Sprawedliwy Služebnyk budem. Na Kunsst Wodny, že by Woda do Mesta yssla, gak Nocznego, tak denneho čzasu, a to gak Wlete, tak y Wzyme Pilnowaty budem; Na Mrežu take železnu, skteru se oblak nad žlaby Wodnimy, do Kunsstu služyczim zamyka, aby odtud Mestu negaka Skoda se nestanula, werne pozorowaty, a ta sama aby zamknuta bola pilnowaty budem; Pry Robotnykoch Mesticzkych gak okolo Kunsstu, tak okolo Yalczowky, Mostoch, Budynkoch, napraweny Czestoch, nakelo len može bit, zawsse Wmogeg Osobe Pritomny budem, natakowychto Robotnykoch Mestu tomuto robiczych, žadneho naskerze Wycze neprydam, Nepryložim, Any Panu Oekonomusowy neoznamym, len tolyko sprawedlywe, kolko gich czely den Mestu robyt bude. Tak my Pan Buch Pomahag, Blahoslawena Panna MARYA, Wssetky Swaty, a Wiwoleny Božy.

5.15 Prísaha mäsiara

Prísahou sa mäsiar zaväzuje k dodržiavaniu poriadku príslušného cechu, pričom bude obzvlášť dbať na rozlišovanie kvalitného a horšieho mäsa a jeho primerané využitie, s dôrazom na to, aby sa nič nepremárnilo alebo neodcudzilo. Pri vyrubovaní mäsa bude vždy prítomný osobne. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Lanionum

Ga N. Prysaham Panu Bohu Wssechmohuczymu, Nerozdilneg Trogiczy Swateg, Blahoslaweneg Panny MARYY, Wssetkim Swatim, a Wiwolenym Bozym. Že ga Wurade mogim od Pocztyweg Czechy na mne zwerenym sprawedlywe bes Wsselykeho respektu strany Wirubowany Mesa gakeho kolwek, a Slanyn, Poradek WPocztyweg Czechy Vstanoweny trymat budem, sam takowy Poradek neprestupim, any ginim Pokračžowat na Protywa Poradku Czechowskeho nedozwolym. Aby Podle Meso tym skoreg sa skeltowalo, Pekne Meso nezabranym, ale dozwolym wyrubowat; Chude speknym missacz, aneb Tunsse zdrachssym Predawat žadnemu nedopustym, meneg sam, anebo skerze Služebnyka meho Včzinym. Pry Wirubowany Mesa Wždiczky Wedle Powinnosty Pritomny budem, Krasne Kruchy na stranu odložit nedam, any sam, any skerze Služebnyka meho neurobym; Ktery Majster Pry Wirubowany Mesa Pritomny nebude, Panowy Inspectorowy oznamym, Statek nezdrawy žadnemu zabyt nedam, any sam ne Včzinim; Czeleczynu Wdome Predawat nedopustym, any sam Predawat

[a] Prešktnuté a nadpísané *Slawnemu*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 276 28. 1. 2019 10:29:18

nedam, y nebudem, Ktery by Majster Wdome Czeleczynu Predawal, takoweho Panu Inspectorowy Wigawim. Takmy Pan Buch Pomahag, Blahoslawena Panna MARYA, Wssetky Swaty, A Wiwoleny Boży.

5.16 Prísaha strážnika brány a pisára

Prísahou sa strážnik brány a pisár zaväzuje k poslušnosti mestskej vrchnosti, konanie v prospech mesta a jeho záujmov a poriadnemu zaobchádzaniu s mestskými príjmami. Zároveň bude dávať pozor na prichádzajúce vozy, aby sa v nich nedostalo do mesta nič, čo by mohlo poškodiť jeho hospodárske záujmy. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Hospitis Portæ, & Scribæ

Ga N. Prysaham Panu Bohu Wssechmohuczymu, Nerozdilneg Trogiczy Swateg, Blahoslaweneg Panny MARYY, Wssetkym Swatym, a Wiwolenym Božym. Že ga Wtomto[a] na mne zwerenem Vrade, aneb službe werne, a sprawedlywe se sprawowaty budem, Panu Richtarowy, y take Czeleg Pocztyweg[b] Rade We Wssetkych Weczach poslussny budem, a geželibych neczo Mestu Skodlyweho Porozumel, to same Panu Richtarowy, y take Pocztyweg[c] Rade oznamym, duchodek Mesticzky mne zwereny, sprawedlywe wibirat, a do Buxy nato sporadaneg Klasty budem, gednym Slowem we Wssetkych Weczach, na Vrad[d] mog[e] Prinaležegiczych werne, sprawedlywe se sprawowaty budem; Palenku, Meso, dohan, Wyno, aneb gine Weczy, ktere by ku Skode Mestyczkeg boly, any za Penezy, any darmo, aneb zda gakeho Respektu, bes Chyru Pana Richtara, a Slawneg Rady neprepustim, Wozy Pilne opatrowat budem, aby wnych neczo takoweho dnu do Mesta Wprowaczene nebylo. Tak my Pan Buch Pomahag, Blahoslawena Panna MARYA, Wssetky Swaty, a Wiwoleny Boży.

5.17 Prísaha mýtnika

Prísahou sa mýtnik zaväzuje k poslušnosti mestskej vrchnosti a k poctivému a dôkladnému výberu mýta od každého, pričom zo získaných príjmov nič neodcudzí ani si neprivlastní, ale všetko odovzdá na príslušnom mieste, árendátorovi trhu alebo ním povereným osobám. Bude dbať aj na to, aby sa do mesta nedostala pálenka alebo mäso z vidieka, čo by mohlo byť na hospodársku ujmu mesta. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

---

[a] Nadpísané *wtegto*. [b] Prešktnuté a nadpísané *slawneg*. [c] Prešktnuté a nadpísané *slawneg*. [d] Nadpísané *službu*. [e] Dopísaná prípona *–u*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 277 28. 1. 2019 10:29:19

Iuramentum[a] Teloniatoris

Ga N. Prysaham Panu Bohu Wssechmohuczymu, Nerozdilneg Trogiczy Swateg, Blahoslaweneg Panny MARYY, Wssetkym Swatym, a Wiwolenym Božym. Že ga Wpowolany, a Vrade mogim Mitnyczkem od Pocztyweg Czeleg Rady na mne spusstenem, každy czas Werny a Poslussny budem. Myto od gedneho každeho Pessssyho, Konyka, tak take y Furmanow, od Wozuw, Statku, Wsseligakych Weczy sprawedlywe Wibiraty budem, Wibrawssy od Penasska do Penasska do Buxy Klasty budem, žadne dochotky sebe nepripissem, aneb na Trunek, neb gaku kolwek mogu Potrebu neobratym, ale Wssetko kazdy Den Tarhowemu Panu Arendatorowy do Buxy sprawodlywe oddat, Tarhowe tess od Wozow, a ginych weczy, ktere skerze Pana Arendatora, aneb draba Tarhownyczkeho zapisane nebudu, należyte Tarhowo wyberem, a Panu Arendatorowy odewzdam A aby Palenka gburska, Meso zwalalskeg Karčzmy do Mesta Wprowazene nebolo, Wedne, Wnocy Pylnowat, gednym Slowem Wssetko, čzo by Mestu ku Skode bolo, oddalyt a Panu Rychtarowy, aneb Slawneg Rade oznamyt chczem. Tak my Pan Buch Pomahag, Blahoslawena Panna MARYA, Wssetky Swaty, A Wiwoleny Božy.

5.18 Prísaha lesníkov

Prísahou sa lesník zaväzuje k usilovnému dohľadu nad mestskými lesmi, obzvlášť aby sa v nich neoprávnene neťažilo a nevyvážalo drevo. Za týmto účelom bude dávať pozor na každého podozrivého človeka alebo voz, ktorý by do lesa vstúpil. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Custodum Sylvarum

Ga N. Prysaham Panu Bohu Wssechmohuczymu, Nerozdilneg Trogiczy Swateg, Blahoslaweneg Panny MARYY, Wssetkym Swatym, a Wiwolenym Božym. Že ga Wtegto meg Lesnyczkeg Službe budem Slawnemu Mestu Werne, a sprawedlywe služyt, Lesy Mestyczke gak odczuzych, tak od Mestyczkych Lidy Pylne Chranyt, a Warowat, žadnemu za gake kolwek slybowane, aneb mne dawane dary, drewo zlesow Mesticzkych brat nedoslobodym, ness tolyko Podle Roskazu Slawneho Magistratu, a mogich[b] Panow Lesnych[c], Prytegto meg Lesnyczkeg Službe chczem, y take budem Pokraczowat, a služyt, gednym Slowem žadnemu, gak Bohatemu, tak Chudobnemu, bes Wssetkeho Prepatrenyy, bazny, znamosty, Pratelstwa drewo

[a] Nadpísané *Satrapæ*. [b] Prešk rtnuté. [c] Prípony prepísané na *Pan**a** Lesny**eho***.

Monumenta linguae Slovacae.indd 278 28. 1. 2019 10:29:19

braty bes Panow Lesnych roskazu, a znaku neprepustym, tak tess kteryby do zakazaneho Lesa pres Wedomosty Panow Lesnych[a] Pryssel, to werne Panom mogim oznamym; Ktomu tess gesly nekterych do Lesa se wibiraty vwidym, natakowych Pylne merkowat budem, gwalt gežely[b] dachto WLese učžinyl, ktereho zabraty nezdolym, zaras Lesnym Panom[c] oznamym. Pritym tess, kedy gake kolwek Wozy do Lesa Pogdu, abych te same newydel, aneb onych neslyssel, na stranu do Lesa nepogdem, ness na Wssetke strany Werne Pozorowaty budem. Tak my Pan Buch Pomahag, Blahoslawena Panna MARIIA, Wssetky Swaty, a Wiwoleny Božy.

5.19 Prísaha strážnikov polí

Prísahou sa strážnik polí zaväzuje k pilnému dohľadu nad mestskými poľami, lúkami a záhradami, obzvlášť, aby neboli poškodené pasúcim sa dobytkom, domácimi zvieratami alebo ľuďmi. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Campi Custodum

Ga N. Prysaham Panu Bohu Wssechmohuczymu, Nerozdilneg Trogiczy Swateg, Blahoslaweneg Panny MARYY, Wssetkym Swatym, a Wiwolenym Božym. Že Ponewačz Slawna Rada tohoto Slobodneho, a Kralowskeho Mesta na Polne drabstwy mne Postawity raczyla, Wtem gistem Powolany mem werne, a sprawedlywe, gako na werneho, a sprawedlyweho služebnyka zaleží, se sprawowaty, Skodu, Wpolnich Urodach, Rolach, Lukach, a Zahradach oddality, wedne, y wnoczy Pylnost maty chczem, Statek gaky kolwek sam zlostywe, a neporadne do Ssacza, aneb Luk nahanaty nebudem, čzym Wyczeg, kde možne bude, do Skody yty nedopustym statek gaki kolwek, Statek nymo Skody zahanaty nebudem, Ktery Pak statek Wsatiu nagdem, ten zaženucze, bes opowedy Slawneg Werchnosty, a Gazdy, kteremu se Skoda uczinyla neprepustym, mezi Satym gak ozimnym, tak yarnim, ano y Wlukych starost, a Pylnost maty budem, aby skerze Služebnycze, aneb gine Osoby Skoda se neczinyla, Drahy a Pesse drassky aby bes Satye, a Obily prawene neboly Pylnowane, a to zabranowat budem, Husy, Kury, a ucztywe mluwycz Swinye, aneby Krawy a Telata, aby Wobily Skodu neczinily starost, a bacznost mity budem. Tak my Pan Buch Pomahag, Blahoslawena Panna MARYA, Wssetky Swaty, a Wiwoleny Božy.

---

[a] Prešk rtnuté *Panow Lesnych*, nadpísané *Lesniho pana*. [b] Nadpísané *by*.
[c] Prepísané prípony na *Lesn**emu** Pan**u***.

Monumenta linguae Slovacae.indd 279 28. 1. 2019 10:29:19

5.20 Prísaha kamenára

Prísahou sa kamenár zaväzuje k spolupráci s lesníkmi pri určovaní lokalít na lámanie kameňa a k zachovávaniu inštrukcií mestských nadriadených. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Uvedené sú dve jazykové verzie, slovenská a nemecká, zachoval sa však iba text slovenskej. K prísahe sú priložené kamenárske inštrukcie, ktoré špecifikujú povinnosti kamenára.

5.20.1 Inštrukcie

Instructia aneb Naučzeny Kamenyka

Yak se magu Slawneho Mesta Pressowa Kameneg Banji Kameniczy sprawowat, a Kamenje Wsahoch, a Wkruchach predawat.

Ponagperweg: Žadne Kamenye nykomu nepredagu dosawat, dokud Pany Lesny Sahy, Kameny do Mura, aneb na Slupy sucze nespyssu, a zapis Panu Oekonomusowy nedagu.

Podruhe: Každu Sahu Kamenyi Murowe, gak Mesčzanom, tak y ginym po Nemeczkym Zlatym se gim dawa mocz, podle Starodawneho Običžegu, predawat, a Kruhy na Sahu dluhy, na Dwere, aneb Oblaky sucze, po Sestdesaty Try Penyze, od Sahy Pak powinny budu Slawnemu Mestu dat d. 30 od Krucha pak sahoweho Penyze Try.

Po Trety: Kedy Slawne Mesto na Mestyczku Potrebu, potrebowat bude do Mura sucze, aneb na Slupy Wsahach Kameneg gednu Každu Sahu Ssestmy Penezy, aneb dwoma Turaky tunsse, a lacznegsse Predagu; A to takowym spusobem, aby žadnemu na pred bes peneży žadne Kamenye newidaly, nebo gežely že nekomu Predagu, a Penyze za kamenye dostaty mocz nebudu, takowu Czenu Kamenyi swyma Penyzmy Mestu zaplatyt powinowaty budu, bes Wssytkeho Prepatreny, ktere Penyze od Wssitkeho Kamenyi Lamaneho, a Predaneho Panu Oekonomusowy do Rudk oddawat a ssaffomat budu.

Po Sstwerte; a Naposledy. Kamenye aby tam nelamaly, kde se gim pačzyt bude, ness kde gim Panowe Lesny wykažu.

Načžo Vminily sme gim tuto nassu Instructiu, aneb naučzeny, gak sem agu Wlamany, a Wpredawany Kameny sprawowat, a rychtowat pod Vžiwagiczy Slawneho Mesta Pečžetu wydat, gako y Wydaly sme. W Pressowe etc.

Monumenta linguae Slovacae.indd 280 28. 1. 2019 10:29:19

5.20.2 Slovenská

Iuramentum Lapicidæ Slavonicum

Ga N. Prysaham Panu Bohu Wssechmohuczymu, Nerozdylneg Trogiczy Swateg, Blahoslaweneg Panny MARYY, Wssetkym Swatym, a Wywolenym Božym. Že ga Wpowolany mogem Kamenyczkem ne inde, ness tam, kde my Panowe Lesny Ukažu, Kameny lamat budem, Penezy na Kameny bes Chyru, a dowoleny Pana Oekonomusa, aneb schyrem gich Mylosty Lesnich Panoch na pred Wibyrat nebudem, a Kameny Potagemne nykomu bes Chiru Gazdy meho newydam, ale Wssetko Wzapise Oznamym, a Wedle Instructy a Naučzeny Wydaneg sprawowaty, a zachowawaty se budem. Tak my Pan Buch Pomahag, Blahoslawena Panna MARYA, wssetky Swaty, a Wiwoleny Božy.

5.20.3 Nemecká

Iuramentum Lapicidæ Germanicum[a]

5.21 Prísaha výčapníka

Prísahou sa výčapník zaväzuje k poctivému výčapu vína, rozdeľovaniu kvalitnejšieho a horšieho, dodržiavajúc poctivú mieru. Víno nebude miešať, falšovať ani odoberať pre vlastnú spotrebu. Víno nebude predávať na dlh. Všetok zisk odovzdá árendátorovi. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Ænopolarum Slavonicum

Ga N. Prysaham Panu Bohu Wssechmohuczymu, Prewelebneg Trogiczy Swateg, Blahoslaweneg Panny MARYY, Wssetkym Swatym, a Wiwolenym Božym. Že wtym mym, na mne zwerenem Senkarstwy pylne, werne, Sprawedlywe, a poslussne se zachowawaty budem, Wyno Čziste, gake mne do Ruk dano bude, bes Wsselykeho ffalssowany, neb missany zwodu Každemu Senkowaty budem, Tunsse zdrachssym gestly len Pana Arendatora roskaz nebude, sam od sebe, a zmeg Wuly any sam, any sama, aneb skerze Čzeladku zmyssane predawat, Wyna tess zdrossdamy dolywat nebudem; Sprawedlywu Myru, ne sffalssenu meraty, a naliwaty budem, bes Pana Arendatora Wedomosty žadne Bečzky neotewrem, a z Wyna odbiraty, tak

[a] Chýba text.

Monumenta linguae Slovacae.indd 281 28. 1. 2019 10:29:19

take spenezmy za Wyno Wyssenkowane handlowaty, ano na žaden Užytek mog bes Miry Keltowaty nebudem, a gesli by nečzo na Potrebu mogu sem Obratyl, to same doložycze werne, a Sprawedlywe do Lady, anebo Cassy zbiraty, a každy Tiden penyze do Ruk Pana Arendatora odewzdaty se zawazugem bes Wssetkeho ffortyla, Palenku tess ne Czuzenu aneb Walalsku, ale Pana Arendatora ssenkowaty budem Powinowaty; A Kteremu kolwek[a] na Kredit Wyno nedam, any sam, any sama, any skerze Čzeled mogu Wiczeg nepripissem, načžo pylnowat, a zdrozdy Wyno Cziste dobre stočžyt usilowaty se budem. Tak my Pan Buch Pomahag, Blahoslawena Panna MARYA, Wssetky Swaty, a Wiwoleny Božy.

5.22 Prísaha výčapníkovej slúžky

Prísahou sa výčapníkova slúžka zaväzuje k poslušnosti svojmu pánovi a odrieka sa akéhokoľvek znehodnocovania vína vodou alebo jeho miešania. Utŕžený zisk poctivo odovzdá. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum pro Ancillis eorundem Ænopolorum

Ga N. Prysaham Panu Bohu Wssechmohuczymu, Nerozdylneg Trogiczy Swateg, Blahoslaweneg Panny MARYY, Wssetkym Swatym, a Wiwolenym Božym. Že Pry Senkarstwy Wyna, mogemu Panu, od Slawneg Werchnosty zwerenem, sprawodlywe se zachowawaty budem, Wyno Czyste bes Wssytkeho Ffalssowany, aneb Missany z Wodu, gednemu Kazdemu meraty budem, any Tunsse Wyno zdrachssym missaty nebudem, Za Wyno Panu, aneb Paneg Penezy, ktere ne Wpritomnsoty gegich tarhugem, sprawedlywe oddam. Tak my Pan Buch Pomahag, Blahoslawena Panna MARYA, Wssytke Swaty, a Wiwoleni Božy.

5.23 Prísaha výbercu dane (akcízu)

Prísahou sa výberca dane zaväzuje k poctivému výberu dane (akcízu) v primeranej výške od každého tovaru, ktorý bude do mesta dovezený. Všetok príjem bude odkladať do na to určenej škatule a z nej v plnej výške odovzdá mestskému hospodárovi. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

[a] Nadpísané *zadnemu*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 282 28. 1. 2019 10:29:19

Iuramentum Accisatorum

Ga N. Prysaham Panu Bohu Wssechmohuczymu, Nerozdilneg Trogiczy Swateg, Blahoslaweneg Panny MARYY, Wssetkym Swatym, a Wiwolenym Božym. Že ga Wpowolany A Vrade mogim Accisarskem, od Pocztyweg Rady, y take Czeleg Pocztyweg Gminy na mne spusstenem, Kazdy Czas Werny, a Pilny budem. Accyzu od gedneho kazdeho ze Wssetkych recžy, ktere na Predany do Mesta Prynesene, anebo Prywezene budu, wedle Limytacij strany tych samych Recžy Vcžyneneg, a mne WPysme Wydaneg, Na Meste sporadanem, a to any Wiczeg, any meneg wibiraty, a Penyze ne do žebeka, anebo Mysska meho na mu Potrebu, ness hnedky do Buxy nato sporadaneg sklatku zamknuteg klasty a sipaty budem, steg Buxy zezbirany Prowent Panu Oekonomusowy, anebo ginemu od Pocztyweg Rady na to sporadanemu oddawat werne a sprawedlywe budem. Tak my Pan Buch Pomahag, Blahoslawena Panna MARYA, Wssetky Swaty, a Wiwoleny Božy.

5.24 Prísaha mestského mlatca obilia

Prísahou sa mestský mlatec obilia zaväzuje k poslušnému výkonu svojho povolania, poriadnemu mláteniu obilia a k svedomitému zaobchádzaniu s vymláteným obilím aj slamou, pričom nič neodcudzí ani vo svoj prospech, ani v prospech kohokoľvek iného, aby nepoškodil mestské záujmy. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Trituratorum Civitatis

Ga N. Prysaham Panu Bohu Wssechmohuczymu, Nerozdilneg Trogiczy Swateg, Blahoslaweneg Panny MARYY, Wssetkym Swatym, a Wiwolenym Božym. Že ga Wpowolany mogem Mlaczkowskem | od Slawneg Rady mne zwerenem, werne, a sprawedlywe bes Wsseczkeho ffalssu sprawowat se budem, Zbože gak gedno, tak druhe dobre, a bes Skody Mestyczkeg, tak take y Otrussiny mlatity budem, a stym krem teho cžo mne Wymlat Prynde, na skerze nisst newezmem, druhemu nedam, any nepredam, a kedy by sem se doznal, žeby znas nektery okrom swogeho Wymlatu znegakeho Zboža wzal, druhemu dal, anebo Predal, takoweho sprawedlywe Panu Ispanowy wigewim, a nezatagim Slamu tess na Potrebu Mestyczku skladat, a zhromaždowat budem, a steg sameg, nycz na Potrebu mogu, anebo Statku mogeho, aneb Czuzeho ne wezmem, meneg druhemu Predam, ano žadnim spusobem bes Roskazu Pana Rychtara, Slawneg Rady, a Oekonomusa, aneb Pana Ispana žadnemu newydam. Wihrabky zgedneho každeho zboży Wydam Werne, nepredam, any Pre sebe nezatrymam, ness Wssetke takowe Wihrabky pre

Monumenta linguae Slovacae.indd 283 28. 1. 2019 10:29:19

Mestyczky Statek sprawedlywe odewzdam. [a]| Snopy Wčzas Dežmy ktere se rozważu, znowu zważem, a hore do Stodoly Wyložym; Falessne take a zoklamanym čzitaty nebudem, gak Wčzas Prigimany Dežmy do Stodoly, tak take Když se na humno ku wimlaczeny ruczaty bude, ale Werne, a sprawedlywe Počžytam; Zarno když se zwege, Predne zežadnym wgedno pomyssugice sprawedlywe, a bes wssytkeho Oklamany meraty budem, a Poradek do hromady ne znyssam, gednym Slowem Chasen Mesticzky Wyhledawat, a Wssetke Skody odwratyt usilowwaty sa budem. Tak my Pan Buch Pomahag, Blahoslawena Panna MARYA, Wssytke Swaty, a Wiwoleny Božy.

5.25 Prísaha cudzieho mlatca obilia

Prísahou sa mlatec obilia v súkromnej službe zaväzuje poslušnosťou voči svojmu pánovi a k poriadnemu výkonu svojej práce, aby jeho prenajímateľom nevznikla žiadna škoda. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Trituratorum Extraneorum.

Ga N. Prysaham Panu Bohu Wssechmohuczymu, Nerozdylneg Trogiczy Swateg, Blahoslaweneg Panny MARYY, Wssetkym Swatym, a Wiwolenym Božym. Že ga Wpowolany mogem Mlaczkowskym | od Pana meho, aneb Paneg meg na mne zwerenym, Werne, a sprawedlywe, bes Wssytkeho ffalssu sprawowat se budem, Obily gak gedno tak druhe bes Skody Pana, a Paneg mogeg, tak take y Okrussiny Mlaczyt budem; Slamu sprawedlywe skladat, a shromazdowat budem, a steg sameg neczo na Potrebu mogu, a mogich brat, predawat, aneb gakym kolwek spusobem bes Roskazu Pana, aneb Paneg mogeg, Wydawat nebudem, zarno pak když se zwege, Predne[b] | ze zadnym ne Pomyssam, to same bes wssetkeho Oklamany Wymeram, a Wssetku Skodu odwratyt Vsilowaty se budem. Tak my Pan Buch Pomahag, Blahoslawena Panna MARYA, Wssetky Swaty, a Wiwoleny Božy.

5.26 Prísaha sluhov dozorcov nad pálenkou

Prísahou sa sluhovia dozorcov nad pálenkou zaväzujú k dohľadu nad tým, aby sa do mesta nedostala žiadna nelegálna pálenka, aby tak árendátorom v meste nevznikala žiadna škoda. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

---

[a] Koniec vyznačeného úseku v texte. [b] Na okraji strany doplnené *s pozadnim*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 284 28. 1. 2019 10:29:19

Iuramentum Servitorum Dominorum Inspectorum Cremati

Ga N. Prysaham Panu Bohu Wssechmohuczymu, Nerozdylneg Trogiczy Swateg, Blahoslaweneg Panny MARYY, Wssetkim Swatym, a Wiwolenym Božym. Že Ponewačz skerze Panow Arendatorow, gakossto tohoto Slobodneho, a Kralowskeho Mesta Pressowskeho Služebnyka sem Wiwoleny, steg Pričziny, aby Panowe Arendatorowe, skerze Potagemne, a skryte Palenky do tohoto Mesta Priwozeny a take Prynasseny negakowu Skodu nemaly, natakowych Potagemne Palenku Prywoziczych, a Prinassagiczych Pylne, a bedlywe každym čzase Pylnowat budem, a geželibych takowych dostal, tim samym takowu Palenku zatrymowat, hamowat, a Contrabandowat budem, a to same bes messkany, a Wsselygakeho Zatageny Panom Arendatorom Palenky oznamowaty, a na wedomost dawaty budem; gednym Slowem Wsselyku Sskodu, kteraby Panom Arendatorom nasledowaty mohla skerze moge Pylne Pozorowany a Pilnowany odwratity vsilowaty se budem. Tak my Pan Buch Pomahag, Blahoslawena Panna MARYA, Wssetky Swaty, a Wiwoleny Božy.

5.27 Prísaha páleníka

Prísahou sa páleník zaväzuje k tomu, že všetky suroviny, ktoré mu budú od mesta dodané, poctivo použije na výrobu pálenky bez toho, aby ju akýmkoľvek spôsobom znehodnotil alebo niečo využil vo svoj vlastný prospech. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Exustoris Cremati

Ga N. Prysaham Panu Bohu Wssechmohuczymu, Negswategsseg, a Nerozdilneg Trogiczy Swateg, Blahoslaweneg Panny MARYY, Wssetkym Swatym, a Wiwolenym Božym. Že ga to Wssetko zarno, Hanysek, a drožde, ktere se mne oddagu na Palenku Wipaleny, stoho na mogu Potrebu nyčz neobratym, okolo Palenya dobru, a dostatčznu starost, aby se žadna Sskoda nestala, ness Prynaležitedelne Wipalylo, znassat budem, Palenku ze zarna, a zwynnych drozdoch any Pre Wlasnu, aneb Čželady[a] mogeg Potrebu, any Czuzym, kterym kolwek brat, a dawat nebudem, ale Wssetko čžo, a gake se bes Wody myssana Wipaly, Sprawedlywe, a Podsumenym Panu Oekonomusowy oddawat budem, a pritym čžo kolwek Slawnemu Mestu na Chasen budem wedet, to Wssetko chczem otworyt, a oznamyt, ano y ze Zarna, ktere

[a] Prepísaná prípona *Čželad**k**y*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 285 28. 1. 2019 10:29:19

se my na Wirobeny Sladuw da, dobre Slady Sprawowat budem, a nycz snych ne vmenssym, any drewo na ginssu Potrebu neobratym. Tak my Pan Buch Pomahag, Blahoslawena Panna MARYA, Wssetky Swaty, a Wiwoleny Boży.

5.28 Prísaha výrobcu pálenky z vínnych usadenín

Prísahou sa páleník zaväzuje k tomu, že všetko čo vypáli, odovzdá mestskému hospodárovi a nič nevyužije pre vlastný prospech. Ak by si aj sám pri pálení mierne odpil, nikomu inému pálenku už neponúkne. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum pro Exustore Cremati ex Fæcibus Vini

Ga N. Prysaham Panu Bohu Wssechmohuczymu, Negswetegsseg, a Nerozdilneg Trogiczy, Blahoslaweneg Panny MARYY, Wssetkym Swatym, a Wiwolenym Bożym. Że ga W Palenym z Winnych drozdy Palenky chczem se sprawedlywe, a werne sprawowat, czo kolwek wedle dobreg mogeg Pilnosty, spredmenowanych Winnych drozdy wipaly se Palenka, Wssetku Panu Oekonomusowy oddam, a na Penezy nycz sneg ne obratym, any W Palencze nezotrymam, okrom Pod Czasem Paleny czo by sem se sam myrne, a ne zbytecżne napyl, a żadnemu ynssemu nedam, y drewo ku Wipaleny droždy mne dane, na mogu Potrebu neobratym, y Wyno zdrożdoch nezberem, ness Wgedno Zdroždamy Wipalym. Tak my Pan Buch Pomahag, Blahoslawena Panna MARYA, Wssetky Swaty, a Wiwoleny Boży.

5.29 Prísaha výčapníka pálenky

Prísahou sa výčapník pálenky zaväzuje k poslušnému výdaju pálenky árendátora, ktorú nebude miešať so žiadnou cudzou pálenkou ani vodou. V prípade, že by odhalil iných nelegálnych predajcov, ihneď to oznámi árendátorovi. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Educillatoris Cremati

Ga N. Prysaham na Boha Żyweho, Otcze, Syna, y ducha Swateho, Swatu a Nerozdilnu Trogiczu, Blahoslawenu Pannu MARYU, Matku Bożu, y Wssech Swatych, a Wiwolenych Božych. Że Ponewačz Pry Slawnem Meste Kssenkowany Palenky mne skerze Pana Arendatora zwerene gest, Pry Slawnem Meste Werne a sprawedlywe se sprawowat budem, wyno Palenky Pana Arendatora czezeneg, budto Gburskeg, budto gineg Wydawat, a stym Praktykowat nebudem, any Czeledy meg to učzinyt nedopustym any Od

Monumenta linguae Slovacae.indd 286 28. 1. 2019 10:29:19

Messtanow takowu Palenku brat, a Wydawat nebudem, Palenku czystu ne zwodu myssanu, podle Mertucha mne Wydaneho sprawedlywe Predawat budem, A gesly bych gineho zmerkowal, že by giny nekdo zgewnu aneb potagemne Palenku Czuzu, aneb Walalsku Predawal, to bes messkany Panu Arendatorowy Wigewim. Tak my Pan Buch Pomahag, Blahoslawena Panna MARYA, Wssetky Swaty, a Wiwoleny Božy.

5.30 Prísaha pôrodnej babice

Prísahou sa pôrodná babica zaväzuje k svedomitému výkonu svojho povolania, pričom nebude brať ohľad na sociálne postavenie ženy, ku ktorej bola privolaná. V prípade počestných žien bude dobre zaobchádzať s dieťaťom tak, aby sa mohlo dostať ku krstu. Nepočestné ženy, bez ohľadu na osobný postoj, nahlási vrchnosti. Tiež sa zaväzuje, že nebude umelo vyvolávať pôrod. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Jestvovali dve jazykové verzie, slovenská a nemecká. Text nemeckej sa nezachoval.

5.30.1 Slovenská

Iuramentum Obstetricum Slavonicum

Ga N. Prysaham Panu Bohu Wssechmohuczymu, Nerozdylneg Trogiczy Swateg, Blahoslaweneg Panny MARYY, Wssetkym Swatym, a Wiwolenym Božym. Že ga Wmogym Powolanym Babskem Werne, Pobožne, bedlywe, Tryzliwe, a Pylne budem se zachowawaty, do Žen Wogatnych gak Bohatych, tak Ubohych Bačznost Pylnu znassat, a Z MATKu, y z dytetem rozumne zachaczaty budem, Rozumne Panye, a Ženy dobreg Nauky Prytrymowaty budem, a Pylnowaty nezanecham, že by Ku Swatemu Kerstu dyte Prigity mohlo. A pritym Nepocztywe Ženy y dywky, Ktere Skurwaczkyma Weczmy se bawily, Wigawity nezanedbam, ale Pocztyweg Werchnosty mogeg Wczas Oznamym, Nepatrycze Osobu žadnu, Lasku, anebo y Bazen, Pritelstwy, Nenawyst, darunky, tess y ginsse takowe Weczy, na Mečzasne Poroczeny žadnu Osobu Žensku sility nebudem, anebo Lekarstwy dawaty, žeby Plot dogity mohol. Tak my Pan Buch Pomahag, Blahoslawena Panna MARYA, Wssetky Swaty, a Wiwoleny Božy.

5.30.2 Nemecká

Iuramentum Obstetricum Germanicum[a]

[a] Nie je zapísaný text.

Monumenta linguae Slovacae.indd 287 28. 1. 2019 10:29:19

5.31 Prísaha mlynára

Prísahou sa mlynár zaväzuje k svedomitému narábaniu s privezeným obilím, výberu poplatkov a ich odovzdaniu príslušným mestským úradníkom a dozoru nad svojimi pomocníkmi, aby nedošlo k odcudzeniu ani znehodnoteniu obilia. Mlieť obilie bude každému, domácim aj cudzím, bez toho, aby si pýtal poplatky navyše. Zároveň sa bude starať o údržbu mlyna a všetkých svojich pracovných nástrojov. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Molitorum

Ga N. Prysaham Panu Bohu Wssechmohuczymu, Nerozdilneg Trogiczy Swateg, Blahoslaweneg Panny MARYY, Wssetkym Swatym, a Wiwolenym Božym. Že ga Wpowolany mogem Mlynarskem skerze Pocztywu Radu na mne Spusstenem a zwerenem We Wssetkych Weczech Powolany moge Mlynarske dotykagiczych, y take Pocztywemu Mestu Werny, Poslussny, a Sprawedliwy budem Služebnyk, a Mlynar; Myto od gedneho Každeho gak zdegssyho, tak y Czuzeneho skaždeho Zarna, ktere ku mleny, aneb Krup gakych kolwek delany do Mlyna Prynesene, aneb Prywezene bude, tak tess y Kassy sprawedlywe Myto, aneb Myrku nato sporadanu sam, a ne skerze Towaryssa mogeho wibiraty, a do Kasty neb Lady nato spraweneg Zupelna sipaty budem, ano y Na Čželadku mogu, aby Wnepritomnosty mogeg sprawedlywe Wibyrala, a do tegže Lady, a ne nastranu sipala, Pylne, a bedlywe pozorowat budem, tak take žadnemu Myto od Žadneho Zarna ne Prepatrym y neopustim, any sam bes Prytomnosty, aneb Wedomosty Pana Arendatora žadne Wymerne pre sebe newezmem, Skodu žadnemu any sam neuczinym, any skerze mogu Čželadku vrobity nedopustym. Zarno gakekolwek, od ktereho Kolwek zdegssyho, aneb Czuzeneho, any y Sproffantu donesene, aneb Prywezene bude, sprawedlywe zapyssem, a Panu Arendatorowy každy den oznamym, anebo WPysme dam, stoho pak gednemu Každemu, ktery na pred do Mlyna zloży, zemlet dam, a to Ponagperw Mestyczkym, pak taky y Czuzenym. Dyskrecyu pak, any ga sam, any skerz Towaryssoch mogych žadnu od nykeho Pytat nebudem, any take Pretakowe Diskrecye žadnemu skoreg Mlety nebudem. Rownym spusobem Slad bes Znaku mlet nebudem, any Towaryssom mogim Mlet Nekažem, a te same Znaky Každy Mesyc do Kassy Pana Arendatora sprawedlywe odewzdam, a žaden Nezatagim. Muku Krasnu, a gako Prinależy zgedneho Každeho dobreho Zarna sprawowaty usylowat se budem.[a] Na Fluder, a Mlynske Garky, že by odtud Pocztywemu Mestu Skoda nenasledowala, každy Čzas gak

[a] Na okraji strany dopísané *a Otruby wged* (prešKrtnuté) *na rasz zmuku sprawodliwe oddam.*

Monumenta linguae Slovacae.indd 288 28. 1. 2019 10:29:19

Letny, tak y Zimussny, Nocžny, y Denny, y Namlyn, Pylu y Stupy Pylnowaty budem. Železo, desky y drewo ku Mlynskemu Budynku Prywezene, na žadnu mogu, a gineho Potrebu neobratym. gednym Slowem Wssetku Skodu ga sam, tak tess skerze Čeladku mogu, ze Wssetku Sylu odwratity usylowat se budem. Tak my Bože Pomahag, Blahoslawena Panna MARYA, y Wssytke Swaty, a Wiwoleny Božy.

5.32 Prísaha staršieho mlynárskeho tovariša

Prísahou sa starší mlynársky tovariš zaväzuje k tomu, že za každé zomleté obilie bude svedomito vyberať potrebné poplatky a plniť mlynárske povinnosti tak, aby mestu nevznikla žiadna škoda. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Seniorum Molitorum Sociorum

Ga N. Prysaham Panu Bohu Wssechmohuczymu, Nerozdylneg Trogiczy Swateg, Blahoslaweneg Panny MARYY, Wssetkym Swatym, a Wiwolenym Božym. Že ga Wmogeg Mlynarskeg Powinosty, za Towaryssa dokud We Mlyne budem, Pilny, Werny, Poslussny, a sprawedliwy budem. Myto odgedneho každeho gak Tutečzneho, tak y Czuzeneho skaždeho Zarna, ktere ku Mleny, aneb Krup gakychkolwek spraweny do Mlyna Prynesene, aneb Prywezene bude, tak tess y Dokassy sprawedlywe Myto, aneb Merku Wezmem, a to same do Tegže Lady, ktera nato sprawena gest, a ne Nastranu sipaty budem, a sprawedlywe Myto, aneb Merku nykemu že žadneho Zarna neopustym, neprepatrym, any nezapredam; gednym Slowem Skodu neurobym, any skerze gineho vrobity Nedopustym. Rownym Spusobem žaden Slad bes znaku mlet nebudem, a te same Znaky každy Mesycz do Kasy Arendatoroweg sprawedlywe odewzdam, a žaden nezatagim. Na Mlyn, a Mlynske Načžyne, aby žadna Skoda Mestu se nerobyla, Pozor dam. Zarno Kedy kolwek, gake Kolwek do Mlyna Prynesene, aneb Prywezene bude, to same bes Wedomosty meho Magstra žadnemu nezmelem. Muku dobru sprawowat a sprawedlywe oddawat budem. Prednyu Muku gak zmelem, Čžarnu zo Trubamy, aby se mlela, nadaleg neodložym, a čžo kolwek se bes den zmele, mogemu Magstrowy sprawedlywe oznamym. Otruby tess pre sebe, any druheho, ze Skodu toho, kteremu Prynaleža, nezatrymam. Towaryssa kedy kolwek, a ktereho kolwek chocz Starsseho, aneb Mladsseho ze Mlyna odstranym, aneb sam odegde, a na mysto teho druheho Wezmem, to Wždiczky Slawneg Radye oznamym, a takoweho Nowotneho Towaryssa, tunak Pred Slawny Magistrat, aby Obyčžegnu Prysahu zložyl, bes

Monumenta linguae Slovacae.indd 289 28. 1. 2019 10:29:19

Wssytkeho odkladany Postawym. Tak my Bože Pomahag, Blahoslawena Panna MARYA, Wssetky Swaty, a Wiwoleny Božy.

5.33 Prísaha mladšieho mlynárskeho tovariša

Prísahou sa mladší mlynársky tovariš zaväzuje k tomu, že od každého zomletého obilia vyberie potrebné poplatky a nespôsobí nikomu hospodársku škodu. Zároveň sa bude riadiť pokynmi mlynára alebo staršieho tovariša. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Iuniorum Sociorum Molitorum

Ga N. Prysaham, Panu Bohu Wssechmohuczymu, Nerozdilneg Trogiczy Swateg, Blahoslaweneg Panny MARYY, y Wssetkym Swatym, a Wiwolenym Božym. Že ga Wmogeg Mlynarskeg Powinosty, za Towarys-sa dokud Wemlyne budem Pilny, Werny, Poslussny, a sprawedlywy budem, Myto od gedneho Kazdeho, gak Tutečžnyho, tak y Czuzeneho skaždeho Zarna, ktere Kumleny, aneb Krup gakowych kolwek spraweny do Mlyna Prynesene, aneb Prywezene budu, tak tess y od Kassy sprawedlywe Myto, aneb Merku Wezmem, a Starssemu Towarissowy oznamym, a to same Myto do tegže Lady, ktera nato sprawena gest, a ne stranu sprawedlywe, a zupelne sipaty budem, ano takowe Myto, aneb Merku ze žadneho zarna nykemu neopustym, ne Prepatrym, any nezapredam, gednym Slowem žadnemu, gak Tutečžnymu, tak y Czuzenemu žadnu Skodu neurobym, any skerze gineho vrobity nedopustym. Rownym Spusobem žaden Slad bes Znaku, a Wedomosty Magstra meho, aneb Towaryssa Starsseho Mlet nebudem, a te same Znaky Každy Mesycz do Kasy Mestyczkeg sprawedlywe odewzdam, a žaden Nezatagim. Na Mlyn, a Mlynske Načžyne aby žadna Skoda Mestu se Nerobyla, Pozor dam. Pytluwsku sprawedlywe Wibyrat budem, a steg sameg, kteru Wyberem mogemu Magstrowy, aneb Starssemu Towarissowy sprawedliwy Rachunek oddam. Muku dobru sprawowat, a sprawedlywe oddawat budem, Prednu Muku gak zmelem, Čžernu Zo Trubamy nadaleg nedoložim, aby se mlela, Zarno kedy kolwek, gake kolwek Prynesene, aneb Prywezene bude do Mlyna, to same bes Wedomosty mogeho Magstra, aneb Starsseho Towaryssa ne zmelem, a čžo Kolwek se bes den Zmele, Starssemu do Ruk oddam. Otruby tess Pre sebe, aneb gineho, ze Skodu teho, kteremu Prynaleža, nezatrimam. Tak my Pan Buch Pomahag, Blahoslawena Panna MARYA, Wssetky Swaty, a Wiwoleny Bozy.

Monumenta linguae Slovacae.indd 290 28. 1. 2019 10:29:19

5.34 Prísaha lesného dozorcu[a]

Prísahou sa lesný dozorca zaväzuje k ochrane mestských lesov a dohľadu najmä nad tým, aby sa odtiaľ nelegálne neodvážalo drevo. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Formula Iuramenti Sylvarum Præfecti

Ga N.N. Prysaham Panu Bohu Wssemohucimu, Otcy, Sinu, y Duchu Swatemu, Negswetegsseg, a Nerozdilneg Trogicy Boskeg, Blahoslaweneg Panny Marigi, y wssem Swatim, a Wywolenim Bozim, ze ga na Urad Lesneho Panstwa wiwoleny gsuce ze wssecku mocu, a Usilowanim mim, na tom chem biti, ze bich Uradu tomuto dokonale zadosti ucinil, Lesy totisto pod Ochranu mu odewzdane od Skazi, zpustosseny, a wsselykeg Skody branil, a chranil, a preto zadnemu konecne bez wedomosty Pana Richtara, a Slawneho Magistrata, any pre pratelstwy gakeho kolwek, aneb gine Respekty, any darmo, any zadarunky zhajneho Lesa drewo wiwazat, aneb wynassat nedowolim, any sam wywassat, neb winassat nebudem. Okrem *[b] od priwatnih pozustalich mne zlasky S^ho^ Magistrata, a wiwoleneg Gminy Milostiwe rezolwowaneh[c] a gednim Slowem ku obhagowany pred gmenowanich Lessuw wedle celeg Moznosty meg se usilowaty a ge pilne opatrowaty, chranity, a branity budem. Tak my Pan Buch pomahag, Blachoslawena Panna Mariga, wssecky Swaty, a wiwoleny Bozi.

5.35 Prísaha lesného strážnika

Prísahou sa lesný strážnik zaväzuje k ochrane mestských lesov a dohľadu nad tým, aby sa do lesa nikto neoprávnený nedostal, obzvlášť z dôvodu, aby nedochádzalo k nelegálnej ťažbe a vývozu dreva. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Obequitatoris Sylvarum

Ga N. N. Prysaham Panu Bohu Wssemohucymu, Otcy, Sinu, y Duchu Swatemu, Negswetegsseg a Nerozdylneg Trogicy Boskeg, Blahoslaweneg Panny Marigi, wsseckym Swatym a wywolenym Bozim, ze ga na sluzbu waldberajera Kralowskeho, a Slawneho tohoto Mesta Pressowskeho skerze Slawny Magistrat a wywolenu Obcu prygaty biwsse wtegto mogeg Sluzbe Slawneg Werchnosty Mestyckeg we wsseckych wecach werny,

[a] Počnúc touto prísahou sú texty v knihe prísah zapísané druhou rukou.
[b] Prešikrtnuté, zle čitateľné. [c] Celý úsek od *okrem* * prešikrtnutý. Na konci nadpísané *budu* a prešikrtnuté.

Monumenta linguae Slovacae.indd 291 28. 1. 2019 10:29:20

a poslussny budem. Lesy mne ku straze, a Opatrowany oddane, gak skerze sameho sebe, tak y skerze Mestyckich Lesnykoch pilne, a werne, gak od chotara, tak na kazdym Miste warowat, a strazit, a opatrowat budem. Zadneho budto Mestyckeho, neb Cuzeho do Lesa bez dowoleny, a cedulky Werchnosty mogeg nedopustym,[a] sam pre sebe nic wiceg newezmem, any potrebowat nebudem, any Lesnykom braty nedopustym, len tolko, kolyko mne pre domasnu mogu potrebu[b] bude, a Lesnyom zlasky S. Magistratu dowoleno bude, tim meneg drewo aneb[c] za penize, any za darunky, any zadnym spusobem nepredam, any Lesnykom predawaty nedopustym, nez wssecko do Sachoh, neb na zwassky zlozene pilne zapisem, Slowem wssecke Mesticke Lesy ne len od wsselikeg Skody, runtowany, a skazi chranit, a branit, ale do Lepsseho stanu skerze cysteny, zadeny, a sity prynesty usilowat se budem, any nic skodliweho wlesach S. Mesta neucynim, any skerze Lesnykoch ucinity nedam; gesliby ale neco takoweho, čo by ku skody S. Mesta wlesach se wodilo, gsem zmerkowal, to giste S. Magistratowy a PP. Inspectorom hnedky oznamim, a we wsseckich wecach podle projectu S. Magistrata, a mne wydaneg Instructii pokracowat budem. Tak my Pan Buch pomahag, Pana Maria a Wssecky Swaty, y Wiwolene Bozi.

5.36 Prísaha a články pre mestského mlynára a jeho tovarišov

V článkoch pre mlynára sú vymenované jeho hlavné povinnosti a zásady svedomitého výkonu povolania, obzvlášť narábania s finančnými prostriedkami. V nasledujúcej prísahe sa mlynár zaväzuje k ich plneniu. Súčasťou súboru sú aj obdobné pravidlá pre mlynárových učňov. Text prísahy obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Všetky texty sa zachovali v slovenskej jazykovej verzii.

5.36.1 Inštrukcie a prísaha pre mlynára

Gako sa Maister Mlinar pry Slawnim tomto Meste Presowe wedle powolany sweho Mlinarskeho zachowawaty powinen ge, nasleduge gaksto.

1mo Ze gak dlucho zwuly Slawneho Magistrata a Pana Arendatora w slusbe sweg zustawati bude sprawedliwy, pilny, poslusny, a werny chce biti.

2do Ze sprawedliwe Mito, aneb Mirku znadobu na to sporadanu zkasdeho zarna ku spraweny Muky, aneb krup od koho kolwek, gak Tutečniho, tak Cudzeniho do Mlina prineseneho, aneb dowezeneho, a to sice kdis Doma bude ne skers Towarissoh, aneb Učnoh, ale sam wzdicky odbere. Odebranu wcale, a zupelna do Lady na to spusobeneg wisipe tak ze any nagmenssu

---

[a] Na okraji strany doplnené *tim meneg drewo zdrawe, čerstwe rubat, neb zdirat dozwolim.* [b] Nadpísané *potrebne.* [c] Prepísaná prípona na *an**y***.

Monumenta linguae Slovacae.indd 292 28. 1. 2019 10:29:20

častku na stranu ne odlozy. Na to tess obzlasny pozor da, aby kdis wnepritomnosty geho /: len toliko zdostatečneg pričiny dozvoleneg :/ skers Čelatku swu Mirka sa odbira, wtom zadne Oklamstwy, a fales sa ne nahadzala.

3tio Ze bez pritomnosty, aneb wedomosty Pana Arendatora zadne wimerne sobe ne wezme. Zarno wsetko do Mlina prinesene, aneb dowchene pilne zapisse, a to Panu Arendatorowy sprawedliwe oznami. Nato steho Mlina zlozeny, na kolko sa učinit muze, sa mlelo, a to sice ponegperw Mestickim obiwatelom, potom cudzenim. Za cso zadnu Diskrecigu any on sam sobe wiprawowat ne chce, any skers Čeladku swu wiprawowaty ne dowoly.

4to Ze zaden Slad bez Znaku any on sam Ze Mlina ne wida, any zkers Čelatku widat ne dopusty, wsetke ale znaky swim Časem Panu Arendatorowy zprawedliwe odda.

5to Ze Muku Peknu a dobru y sam sprawowat bude, y aby zkersz Čelatku swu takowa sa wudicky sprawowala pilnowat powinen bude. Muku gdiss sa zmele oddawaice, y otrubi take ten isty Čas odda a znih nich ku dalssemu mleni na stranu ne odlozy.

6to Ze na mlin, a Mlinszke načine, Fluder take Hacz, a Mlinszke garky opaterni bude, takáby sa zadna skoda pre nedbanliwost geho ne stala pilne pozorowat bude. Zelezo, Desky, a Drewo na Mlinsky budinek dowedene, any na swogu, any na gineho potrebu pre gaky kolvek respect neobrati.

Iuramentum

Ga N.N. Prissaham Panu Bohu Wsechmohucimu Otci, Sinu, y Duchu Swatemu, nerozdilneg Trogici swateg, Blahoslaweneg Panni Marii y wsetkim Swatim, a wiwolenim Bozim. Ze ga wpowolanim mogim Mlinarszkim postaweni wsetke te powinosty, ktere gsu mne wcsul precitane werne, a wazitedelne chcem zahowawaty, a zadnu znih nechcem prestupiti. Tak mi Pan Buch pomahag Blahoslawena Pana Maria y wsetke swati, a wiwolene Bozi.

5.36.2 Inštrukcie pre mlynárových tovarišov

Gako sa gedenkazdy pry Slawnim Meste Presovskim Mlinarszky Towariss aneb Ucsen zachowawaty ma, nasleduge gaksto ponegperw

Ze cely csas Towaristwy sweho, pilny, werny, poslusny, sprawedliwy, pokogny, a strisliwy bud.

Podruhe Ze kdis wnepritomnoscy Magstra Merku odebrat potrebno bude, Merku takowu od gedneho kasdeho, gak tutecneho, tak Dzudzeneho, a sice Zkazdeho Zarna do Mlina prineseneho, aneb dowedeneho

Monumenta linguae Slovacae.indd 293 28. 1. 2019 10:29:20

sprawedliwe odbere, odebranu wczale, a zupelna do Lady na to spusobeneg wisipe, tak ze any nagmensu csastku na stranu neodlozy. A to sice Magstrowy swemu kazdeho csasu gak nagskoreg oznamiti povinen bude.

Po trete ze csokolwek se od gedneho do druheho dna zemele to Magstrowy swemu Kasdeho Csasu sprawedliwe oznamy, nikemu skodu ne uroby, a gestly by zmerkowal žeby aneb Magster, aneb ztowarisoh neb Ucsnoh nektery, abo kdo kolwek skodu urobil, aneb urobit by hcel. to ne zamelcsy, ale Panu Arendatorowy wedle sweg prisahy bez wsetkeho strahu oznamy.

Po stwerte ze zaden slad bez znaku, a wedomosty Magstra wenka ne wida, a znaky nato ustawene Magstrowy swemu tak odda, ze any geden znih zgakegkolwek priciny ne zatagi.

Po pate Ze na Mlin a Mlinszke nacsine pilni pozor da, tak, aby sa tam znedbanliwosty geho zadna skoda nestala. Pitluwky take sprawedliwe wibirat a odneg magstrowy dostatecsne rahunek oddat powiny bude.

Po seste Ze Muku dostatecsnu a dobru sprawowat bude, a gak sa zmele zprawedliwe kemu prinalezy odda, wten Csas ale, gdis muku oddawat bude, z otruby wcale odda, a nic nastranu ku dalsemu mleni neodlozy.

Posledy. Za kdis do slusby inde prinagmeneg za pol Roka wneg zustane, gesly ze by ale potom odneg odstupit chczel pred petnacz dny pred tim sa oznamit u Magstra sweho powinen bude, a zadneho od sluzby odhwarat nebude.

5.37 Články a prísaha pre prijatie meštianskeho práva

V predložených článkoch a následnej prísahe sa kandidát na zisk meštianskych práv zaväzuje k poslušnosti a vernosti panovníkovi a mestskej vrchnosti. Bude hájiť hospodárske aj politické záujmy mesta. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v troch jazykových verziách – latinskej, nemeckej a slovenskej.

5.37.1 Latinské

Articuli Super quibus Civitate donandi Iurarenentur

Primo Ius civitatis hujus impetraturus Sacrati Cæsaræ, et Regio-Apostolicæ Majestati Domino Suo Clementissimi, fidem, et fidelitatem perpetuam Iuret.

Secundo Ordinario Electo Iudici, et Senatui hujus Civitatis obedientiam præstet.

Monumenta linguae Slovacae.indd 294 28. 1. 2019 10:29:20

Tertio. Ut idem Civis recens Iuret civitatis honorem, & utilitatem se quæsiturum, omnia arcana celaturum, Damna Civitate in inenta Iudici, et Senatui revelaturum, et pro viribus suis averturum.

Quarto Nullam Negotiationem cum Extraneis e Civitate non donatis habiturum.

Quinto: Movende Seditionis, aut factionis alicujus occasiones et Consilia vitaturum, Concordiæ Servandæ Operam daturum, seque ad Statuta, et Iura Civitatis per omnia accommodaturum.

Formula Iuramenti

Ego N. Iuro per Deum vivum, Patrem, Filium, et Spiritum Sanctum, Sacro-Sanctam, et Individuam Trinitatem, Gloriosam Virginem Mariam, & omnes Sanctos, et electos Dei, quod præsentes mihi prælectos Articulos in omnibus eorundem punctis, et Clausulis Sancte, et inviolabiliter pro posse, et toto Conatu meo Observabo, nec in minima parte contra eosdem, aut unum, atque alterum eorundem quidpiam attentabo. Ita me Deus adjuvet in Extremo Iudicii Die, & omnes Sancti.

5.37.2 Slovenské

Artikuli na ktere gedenkaždy, kteri Mesticku Sprawedliwost, anebo Mestianstwy chce dostaty, musy prisahaty Totissto:

Ponayprwe Musy Prysahnuty, že geho Jasnosty Nassemu Milostywemu Panu Uherskemu Kralowy, a wsem geho Potomkom wernost chce zachowawaty.

Po druhe: Že Panu Richtarowy Slawneho tohoto Mesta, y wseckeg slawneg Rady Wrny[a], a Poslussny chce bity.

Po Trety že Mesticku Poctiwost, a Užitek chce branity, a za wsse kdobremu Prospechu, a zbudowany se usilowaty; gestližeby čo takoweho slissel, čo by ku ubliženy, anebo ku sskode Mesta bylo, to same nechce zamlčety, ale Panu Richtarowy, a slawneg Radde zgewity.

Po sstwrte: ze žadnym czuzym, ktery nema sprawedliwost mesticku, anebo[b] Mescanstwy, nechce[c] kupectwy, anebo handlowany wikonawaty

Po Pate: že kžadnemu Rozbrogu, a roztržitosty, anebo ku Powstany nechce Pryčinu zawdaty, ness gednostagnost, a Pokog, swornost nasledowaty, a chce milowaty, a we wsseckich wecech ku Prawu mestickemu, a sprawedlnosty chce se accomodowaty.

---

[a] Nadpísané *e*. [b] Prešktrnuté *sprawedliwost Mesticku, anebo*. [c] Nadpísané *ku skode mesta*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 295 28. 1. 2019 10:29:20

Iuramentum

Ga N. Prysaham Panu Bohu Wssechmohucimu, otcy, Synu, y Duchu swatemu, swateg a prewelebneg Trogicy, Blahoslaweneg Panny Marii, y wsseckim swatym, a wiwolenim Boży: Že ga tito prečitane Artikuli we wsseckich gegich Punktach, a strankach chcem werne, a wyžitedlne zachowawaty, anič proty nih nechcem shressity, tak my Pan Buh pomahag.

5.37.3 Nemecké

Artikel auf welche Jedweder, welcher die bürgerliche Gerechtigkeit, oder das bürgerrecht erhalten will schweren muß, welche da volgen als.

zum Ersten: Muß er schweren, daß er Ihro Königlichen Mayestet in Ungarn als unsern allergnädigsten König, und treu, wie auch dero rechtmässigen Erben getreu seyn wolle.

zum 2ten Einen ordentlich erwählten Heren Richter, und Rath dieser Stadt, allen Gebührlichen Gehorsam, und Unterthänigkeit erweisen.

zum 3ten dieser Stadt Ehr, und Nutz suchen, und alle heimligkeiten der Stadt verschweigen, darzu was zum Schaden, oder nachtheil, der Stadt gereichen möge, dem H. Stadt-Richter, und Rath zeitlich offenbahren, und dasselbign wenden halten.

zum 4ten da er keinen Handel[a] mit fremden Leiten, die nicht daß burgerrecht haben, treibe.

zum 5ten daß er zur aufruhr, oder Ergerung nicht rath, noch ursach gebe, sondern allzeit zur Einigkeit sich halte, und mit der Stadt recht, und gewohnheit sich vergleiche.

Volget darauf das Iurament

Ich N. schwöre Gott dem allmächtigen, Vatter, Sohn, und heiligen Geist, der Ungetheilten Hoch-heiligsten Dreyfaltigkeit, der heiligen hochgelobten Jungrfauen, und Mutter Gottes Maria, und allen heiligen, und außerwählten Gottes, daß ich diese mir vorgelesene Artikel, in allen dero Punckten, und Clausulen, daß ist alles diesjenige waß mir vorgelesen worden, fest, steiff, und unverbrichlich will halten, sofil mir imer möglich sein wirdt, auch darwinder in geringsten wissentlich, oder vorsetzlicher Weise handlen mich nicht unterstehen werde. So wahr mir Gott helfe; am Jüngsten Gericht, und alle liebe heilige, und außerwählte Gottes. Amen.

---

[a] Nadpísané *zu schaden der Stadt.*

Monumenta linguae Slovacae.indd 296 28. 1. 2019 10:29:20

5.38 Prísaha pastiera

Prísahou sa pastier zaväzuje k svedomitému dozoru nad mestskými stádami býkov, dobytka a prasiat, a že bude dohliadať na to, aby v priebehu roka boli na paši primeranej ročnému obdobiu. Dozrie aj na svojich pomocníkov, aby si svoje povinnosti plnili dobre, dobytok nebili a nevodili na zle pastviská, aby tak škodu neutrpelo ani mesto, ani jednotliví mešťania. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Formula Iuramenti pro Pastore Gregis

Ga NN. prysaham Bohu Otcy, Bohu Synu, Bohu Duchu Swatemu, Blahoslaweneg, a nerozdilneg Trogicy Swateg, Blahoslaweneg Panni Marii, a wsseckym božim Swatym: že za Čas Pastirstwa mogeho gak na Bugakoch Mestickych, aby pod Miru, a na Čas karmene, a pogene byli, tak y na celu Čiridu, gak rohatu, tak sswinsku Starost myti budem, aby do Horosty a Sskody neupadla, preto dopatrim, aby Čelad potrebnu, a dobru sem trimal, ktera do napagany Statek by honila, tak tež aby Statek nebila, aby Statek skrz Bitku nepometal. Pre mogu Leniwost aneb wlastni Hasen neučinim, abych aneb na Gar neskoro wihnal, aneb na Jesen wčas Statek do Masstalny sa zawrel wčas letussny Statek mug wlastny od Čiridy wilučowat, any osobne past nedam, a gestly by sem widel, a merkowal, aby skrz nekoho Passa sa umenssowala, to Wrchnosty hnedky ohlassym pre učineny Poradku. Tak též, když o Upadku Statku w Susedstwy by gsem počul, hned ohlassim, a Statek wssečkym možnim Spusobem warowat budem, wčas ale gakegkolwek horosty okolo Statku dostatečne wislužym gednemu každemu Čridu ustawične na Pássy gak neglepsseg zotrimowat budem, a za žadne Darunky zlepsseg Pássy na Podlegssu, aby se role wihnogeli, hnat nebudem. Slowem Wrchnosty mogeg, a celemu Messtyanstwu werny, sprawedliwy, poslussny a poniženy budem, gim žadne grobianstwy neučinim, ale gak sa na sprawedliweho Služebnika Mestickeho prisluha, sprawowat se budem, any pre swug wlastny hasen, a zisk nič na Sskodu Čiridi Messtyanskeg neučinim, any skrz druheho učinit nedopusstim. Naposledy když sa nekdy prida, žeby Slawne Mesto Statek na žir honiti uminilo, ne wic, než len Toliko, kelo Skrz Pana Camerariussa Kusy Statku zapisane budu, prigmem, a na takowy žir odehnat, a tam od wsseho zleho, a Sskody, gak Statek, tak ay Les hranit, a branit powinen budem. Tak mi Bože dopomachag, a wssecky Swate Božy.

5.39 Prísaha väzenského strážnika

Prísahou sa väzenský strážnik zaväzuje k tomu, že bude udržiavať väzenie čisté, väzňov dostatočne strážiť a bez predošlého povolenia im nedá žiaden

Monumenta linguae Slovacae.indd 297 28. 1. 2019 10:29:20

alkohol. Zároveň sa bude starať o všetko zariadenie väzenia, ktoré mu bude dané do užívania. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Præconis

Ga NN. &: ze ga wtegto mogeg Sluzbe we wssetkich Okolitsnostyach werni a poslussny chcem bit, Arest cisto drzat, na Arestantoch pilne pozoruwat, a gak wedne, tak wnoczy pilnuwat budem. W *[a]ynom mne pod ochranu oddanim zadnu Kriwdu ne učinim, Vino, Palenku, Pivo, a giny Napog okrem Wody do Arestu zadnemu bez Dowoleny Wrchnosty nedopustim, na Zeleza a gine Nacziny na mne zwerene pilny pozor dam, a Slowem we wsecžkich Okolicznostyach, sprawedliwe, a werne pokraczuwat budem. Tak my P. Buch pomohag &:

[a] Zle čitateľné.

Monumenta linguae Slovacae.indd 298 28. 1. 2019 10:29:20

IURAMENTA DD. MAG[IST]RALIUM ET OFFICIALIUM
NEC NON SERVITORUM R. AC. L. CIV. EPERIES ANNO 1804

Umiestnenie: Štátny archív Prešov – pracovisko Prešov – Nižná Šebastová, fond Magistrát mesta Prešov, sign. 2377

Literatúra: Wiedermannová Olga: K národnostnému vývoju Prešova v 18. a v prvej polovici 19. storočia. In: *Historia Carpatica* : *Zborník Východoslovenského múzea v Košiciach*, roč. 15, 1984, s. 151 – 158.

5.40 Články, na ktoré prisahali novoprijatí mešťania, spolu s textom ich prísahy

Články pre prijímateľov meštianskeho práva zahŕňajú aj prísahu vernosti panovníkovi a mestskej vrchnosti. Obsahujú záväzok zachovávať a brániť záujmy mesta v politickej a hospodárskej rovine. Dôraz sa kladie na ideály vzájomnej súdržnosti a meštianskej jednoty. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Text článkov a prísahy sa zachoval v troch jazykových verziách – latinskej, nemeckej a slovenskej.

5.40.1 Latinské

ARTICULI

Super quibus Iure Civitatis donandi jurare tenentur.

I. Jus Civitatis hujus sibi conferri petens, et obtenturus Sacratissimæ Cæsareo-Regiæ et Apostolicæ Majestati, Domino suo clementissimo fidem, et fidelitatem perpetuam juret.

II. Primario Civitatis hujus Iudici, et Senatui debitam obedientiam præstet.

III. Juret, et jurando promittat semet Civitatis hujus honorem, et utilitatem quæsiturum, Damna Civitati imminentia pro viribus suis aversurum, et quæ occursura sibi innotuerint, Iudici[a], et Senatui revelaturum.

IV. In præjudicium et detrimentum Civitatis vergentem negotiationem cum extraneis nullam habiturum.

V. Movendae seditionis, aut cujuscunque factionis tam Consilia, quam occasiones se vitaturum, potius servandæ concordiæ operam daturum, seque Juribus, et Statutis Civitatis hujus per omnia, et in omnibus accomodaturum.

[a] Preškrtnuté a nadpísané *Consule*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 299 28. 1. 2019 10:29:20

Formula Iuramenti

Ego NN. juro per Deum vivum, Patrem, Filium, et Spiritum Sanctum, sacrosanctam, et individuam Trinitaatem, gloriosam Dei Genitricem Virginem Mariam, omnesque Sanctos, et Electos Dei: quod præsentes hos mihi perlectos, et intellectos Articulos in omnibus eorundem punctis sancte, et inviolabiliter omni pro posse, et conatu meo observaturus, nec iisdem in minima parte contraventurus sim. Sic me Deus adjuvet, et omnes Sancti.

5.40.2 Slovenské

Artikule

Na ktere gedenkaždy, ktery mestickau Sprawedlnost, aneb Messtiánstwy chce dostaty, musy prisaháty, totissto:

Poneyprw: Musy prisahnuty, že Geho Gasnosty nassemu milostiwemu Panu Uherskemu Królowy, a wssem geho Potomkom wernost chce zachowáwaty.

Po druhe: že Panu Richtarowy Slawneho tohoto Mesta, y wsseckeg slawneg Rady werny, a poslussny chce byti.

Po treťe: že mesticku Poctiwost, a Užitek chce branity, a zawsse kdobremu Prospechu, a zbudowánj se usilowati; gestlyžebi čotakoweho slissel, čoby ku ubližénj, anebo ku sskode Mesta bylo, to same nechce zamlčeti, ale Panu Richtarowy,[a] a slawneg Rady zgewjti.

Po sstwrte: ze žadnym cyzim, ktery nema Messtiánstwy, nechce ku sskode Mesta kupectwy, aneb handlowanj wykonawati.

Po páte: že k žádnemu Rozbrogu, a Roztržitostj, anebo ku powstánj nechce prjčinu zadati, než Gednostagnost, a pokog, Swornost nasledowati, a chce mylowati, a we wsseckych wecách ku prawu mestickemu, a Sprawedlnosty chce se accommodováti.

Spůsob Prjsahy

Ga NN. prjsaham Panu Bohu wssechmohucimu, Otcy, Synu, y Duchu swatemu, swateg, a prewelebneg Trogici, blahoslaweneg Panni Marji, y wsseckym Swatym, a Wywolenym božjm: Že ga tito prečitane Artikule we wsseckych gegich Punktach, a stránkách chcem werne, a važitedlne zahowaváti, a nič proti nich nechcem zhressiti. Tak my Pan Buch pomahag, y wssecy božj Swaty.

---

[a] Prešk rtnuté a nadpísané *konsulowi.*

Monumenta linguae Slovacae.indd 300 28. 1. 2019 10:29:20

5.40.3 Nemecké

Artikel,

Auf welche einjeder, welcher die bügerliche (sic!) Gerechtigkeit, oder das Bürger-Recht erhalten will, schwören muss, und zwar:

I. Wer das Recht dieser Stadt sich zu ertheilen bittet, und solches erlangen wird, muß er schwören Ihro Durchläuchtigsten k. k. Apostolischen Majestät, als seinen allergnädigsten Herrn, und Dero rechtmässigen Erben, eine immerwährende Treue.

II. Er muß dem ordentlich erwählten Herrn Richter, und Rath dieser Stadt einen gebührlichen Gehorsam erweisen.

III. Er schwöre, und durch den Eyd verspreche, daß er die Ehre und Nutzen dieser Stadt suchen, allen Schaden, welcher dieser Stadt vorhanden seyn möchte, nach seinen Kräften abwenden, und was ihm zum Schaden, oder Nachtheil dieser Stadt sich ereignend bekannt seyn wird, solches dem Herrn Richter[a] und Rath entdecken wolle.

IV. Daß er zum Vorurtheil, und Verlust dieser Stadt keinen Handel mit Fremden und Ausländern treiben wolle.

V. Daß er sowohl allen Rath, als auch alle Gelegenheit zum bewegenden Aufruhr, oder welcher immer Anrichtung meiden, lieber zur Haltung der Einigkeit sich alle Mühe geben, und sich nach Rechten, Gesetzen, und Ordnungen dieser Stadt durch alles, und in allen richten, und bequemen wolle.

Eyd

Ich NN. schwöre Gott dem lebendigen, Vater, Sohn, und heiligen Geist, der allerheiligsten, und unzertheilthen Dreyfaltigkeit, der glorreichen Mutter Gottes Jungfrau Maria, allen Heiligen, und Auserwählten Gottes, daß ich diese gegenwärtige mir vorgelesene, und verstandene Artikel, in allen derselben Punkten heilig und unverletzlich, nach aller meine Möglichkeit, und Fleisse beobachten, auch denselbeln nicht im niedesten Theile entgegen *[b] oder auch widersetzen werde, Also helfe mir Gott, und alle Heilige. Amen.

5.41 Prísaha senátora

Prísahou sa senátor zaväzuje k poslušnosti a vernosti panovníkovi a k hájeniu záujmov meštianskej komunity. V súdnych záležitostiach bude zachovávať

[a] Prešktnuté a nadpísané *Bürgermeister.* [b] Prepísané, nečitateľné.

Monumenta linguae Slovacae.indd 301 28. 1. 2019 10:29:20

nestrannosť a pridŕžať sa krajinských zákonov a mestských zvyklostí. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v štyroch jazykových verziách – latinskej, nemeckej, slovenskej a maďarskej.

5.41.1 Latinská

Iuramentum Senatorum latinum

Ego N.N. juro per Deum vivum, Patrem, Filium, et Spiritum sanctum, sacrosanctam, et individuam Trinitatem, beatissimam Dei Genitricem Virginem Mariam, omnesque Sanctos, et Electos Dei: Quod per Electam juratam Communitatem, in Senatorem Regiæ hujus et Liberæ Civitatis electus, Sacratissimæ Cæsareo-Regiæ, et Apostolicæ Majestati N.N. et Ejusdem legitimis Successoribus, Hungariæ Regibus, in omnibus fidelis, et obediens ero; Civitatis hujus honorem, Bonum, et Commodum promovebo; in omnibus Causis, et Judiciis Consilium in omni negotio, absque cujusvis personæ divitis scilicet, et pauperis acceptione, prece, præmio, favore, timore, odio, amore, et complacentia remotis, et postpositis, prout fecundum Deum, et Ejus Iustitiam cognovero, juxta Leges Patrias, et hujus Civitatis Constitutiones sugeram, et dabo,[a] Consilia, et Secreta Senatus hujus Civitatis in Domo Curiali, seu alibi pertractari solita nemini pandam, nec revelabo; Domino Iudici primario debitam reverentiam præstabo[b]. Sic me Deus adjuvet, beatissima Virgo Maria, omnesque Sancti, et Electi Dei. Amen.

5.41.2 Nemecká

Iuramentum
Senatorum germanicum

Ich N.N. schwöre Gott dem lebendigen, Vater, Sohn, und heiligen Geist, der allerheiligsten, und unzertheilten Dreyfaltigkeit, der seeligsten Mutter Gottes Jungfrau Maria, allen Heiligen und Ausserwählten Gottes: daß ich durch die erwählte geschworne Gemeinde zum Rathsherrn dieser königlichen Freystadt erwählt Seiner kaiserlichen königlichen Apostolischen MAjestät N.N. und Dero rechtmässigen Erben, Königen in Hungarn, in allen getreu, und gehorsam seyn; dieser Stadt Ehre, Gut, und Nutzen erweitern, und befördern, in allen Rechtshändeln, und Urtheilen, in allen Geschäften den Rath, ohne aller Ausnahme der Personen, nämlich reichen, und armen, mit Entfernung, und Hinlegung[c] aller Bitte, Gabe, Gunst,

[a] Na okraj strany dopísané *atq*[ue] *Iustum verum Iudicis ac Iustitia atq*[ue] *Exequtionem in omnibus rebus* * (zle čitateľné) *atq*[ue] *. [b] Preškrtnuté. [c] Do stredu slova vložené *Hin**weg**legung.*

Monumenta linguae Slovacae.indd 302 28. 1. 2019 10:29:20

Furcht, Hasses, Liebe, und Wohlgefallens, wie ich es nach Gott, und seiner Gerechtigkeit erkennen werde, den Vaterlands Gesetzen, und den Anordnungen dieser Stadt gemäß darreichen, und geben; die Berathschlagungen, und Heimlichkeiten des Rathes dieser Stadt, welche in dem Rathhause, oder anderstwo pflegen abgehandelt zu werden, niemanden offenbaren, und entdecken, dem Herrn Stadtrichter die gebührliche Ehrerbietung erweisen werde. Also helfe mir Gott, die senligste Jungfrau Maria, alle Heilign, und Auserwählte Gottes. Amen.

5.41.3 Slovenská

Iuramentum
Senatorum slavicum

Ga NN. prissaham Panu Bohu žiwemu, Otcy, Synu, y Duchu swatemu, prewelebneg, a nerozdilneg Trogicy swateg, preblahoslaweneg Matky božy, Panny Marii, wsseckym Swatym, a Wywolenim božym: Že ga skrz Wiwolenu Gminu za Radneho Pana Kralowskeho a slobodneho Mesta tohoto wywoleny, Geho Gasnosty Cysarskeg, a Kralowskeg Panu Milostiwemu N. N. a prawym Potomkom Geho Kralom Uherskym sprawedliwy, a poslussny chcem bjty, Mesta tohoto počtiwost, Hasen, a Užitek branity, a nadobjwaty budem, we wsseckych Wecach prawotnych gak bohatemu, tak chudobnemu bez wsseckeho wygimanj Osob, nepatrawssy na Prozbu, Dary, lasku, nenawist, hnew, a pratelstwy, gak mne Pan Buch znaty dal, wedle Prawa uherskeho, a poradneho Običege mestickeho, sprawedliwe služity budem, a sprawedliwu Radu dam, tagne Wecy budto na Ratussu, aneb kdekolwek gindeg traktowane budau, žadnemu newigewim, Panu Richtarowy prjnaležitu Uctiwost a Poctiwost preukažem. Tak my Pan Buch pomahag, a wssecky Bože Swaty. Amen.

5.41.4 Mad'arská

Iuramentum
Senatorum hungaricum

Én N.N. esküszöm az élő Istennek, Atya, Fiu, és Szent Léleknek, a meg-oszolhatatlan Szent Háromságnak, Bóldogságos Szűz Máriának, és az Isten minden Szenteinek: hogy a Nemes Kőzség által ezen Szabad, és Királyi Eperjes Várossa Tanátsbélinek választatott, a Tsászár, és Királyi Ő Felségének N.N. ugy Következóknek, tudni illik: Törvény szerént való választatott Magyar Ország Királyoknak, mindenekben hiv, és engedelmes lészek.

Monumenta linguae Slovacae.indd 303 28. 1. 2019 10:29:20

Ezen Városnak javát, tiszteségét, és hasznát elómozditani igyekezni fogok, minden dologban, és Törvéneykeben, minden Személy[a] tidnu illik: gázdag, és szegény válógatás nélkül, kérést, adományt, kedvezést, félelmet, gyűlőlséget, szeretetet félre tévén, a mint az Isten tudnom adja, a Magyar Ország Törvénye, és ennek a Városnak bé=vett Szokása szerént, igaz Tanátsot, és Vótot adok, titkos dolgait a Városi Tanátsnak, mellyek a Tanátsházon, vagy más hellyen végzeni foszokták, senkinek ki=nem terjesztem, és ki=nem jelentem. A Biró Urnak illendó Betsületet megmutatom. Isten engemet ugy segéllyen, Bóldogságos Szűz Mária, és az Istennek minden Szentei. Amen.

5.42 Prísaha Tribúna ľudu

Prísahou sa tribún ľudu zaväzuje k poslušnosti právoplatne zvolenému uhorskému panovníkovi, ako aj voči mestskej vrchnosti. Bude chrániť záujmy mesta a nezapojí sa do žiadnych politických spolkov, ktoré by boli namierené proti politickému systému komunity. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v štyroch jazykových verziách – latinskej, nemeckej, maďarskej a slovenskej.

5.42.1 Latinská

Iuramentum
Tribuniplebis latinum

Ego NN. juro per Deum vivum, Patrem, Filium, et Spiritum Sanctum, Sacro=sanctam, et individuam Trinitatem, beatissimam Dei Genitricem Virginem Mariam, omnes Sanctos, et Electos Dei: Quod per Electam Communitatem in primarium Liberæ hujus, Regiæque Civitatis Tribunum electus Sacratissimæ Cæsareo=Regiæ, et Apsotolicæ Majestati NN. et legitimis Successoribus Ejus Hungariæ Regibus, nec non Civitatis hujus Domino Iudici, et Magistratui fidelis, et obediens ero: Civitatis hujus Honorem, Bonum, et Commodum omni pro posse promovebo, omnique tempore exquiram: Senatus Civitatis hujus Secreta, eaque omnia, quæ in Domo Prætorea pertractari solent, nemini pandam, neque revelabo: Tumultuantium Consilia omni Conatu subterfugiam, atque privata Conventicula tam ipse evitabo, quam per alios evitari contendam: verbo: iis, quæ ad Officium meum spectant, seposito omni partium respectu, amore, timore, odio, et complacentia, penes Magistratui debitam reverentiam prompte satisfaciam. Sic me DEUS adjuvet, Beatissima Virgo Maria, omnesque Sancti, et Electi DEI. Amen.

---

[a] Nadpísaná prípona *-nek*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 304 28. 1. 2019 10:29:20

5.42.2 Nemecká

Iuramentum
Tribuniplebis germanicum

Ich NN schwöre Gott, dem lebendigen, Vater, Sohn, und heiligen Geisten, der allerheiligsten, und unzertrennten Dreyeinigkeit, der seiligsten Gottes Gebährerinn Jungfrau Maria, allen heiligen, und Auserwählten Gottes: daß ich durch die erwählte Gemeinde zum Ober-Vormund dieser königlichen Freystadt auswerählt, Seiner k. k. apostolischen Majestät N.N. und Dero rechtmässigen Erben, Königen in Hungarn, wie auch dem Herrn Richter, und Rath dieser Stadt getreu, und gehorsam seyn, dieser Stadt Ehre Gut, und Nutzen nach aller Möglichkeit erweitern, und befördern, auchhindernis zuwegebringn, dass Stadt-Raths Geheimnisse, und alles desjenigen was in dem Rath-Hause pfleget abgehandelt zu werden , niemanden offenbahren, und entdecken; der Aufrührerischen Räthen, und Berathschlagungen mit allen Fleisse entfliehen, auch die geheimen Versammlungen sowohl ich selbst meiden, als auch bemühen damit solche durch andere vermeiden werden: kurz: allen, was zu meinem Amte gehöret, mit hin[a]legung alles Partheyen=Ausehnes, Liebe, Furchth, Hasses, und Wohlgefallens, bei der dem Magistrate schuldigen Ehr-Erweisung genugthuen werde. Also helfe mir Gott, die seeligste Jungfrau Maria, alle Heilige, und Auseeählte Gottes. Amen

5.42.3 Maďarská

Iuramentum
Tribuniplebis hungaricum

Én N.N. eskűszőm az élö Istennek, Atya, Fiu, es Szent Léleknek, a meg-oszolhatatlan Szent Háromságnak, bóldogságos Szüz Máriának, és az Isten minden Szenteinek: hogy a Nemes Kőzség által, ezen Szabad, és Királyi Eperjes Várossa, a Nép elöl-Járójának választott, a Tsászár, es Királyi Ő Felségének N.N. ugy Következöknek tudni illik Tőrvény Szerént-való elválasztott Magyar Ország Királyoknak, azutánn ezen Várossa Biró Urának, és Tanátsának hiv, és engedelmes lészek, ezen Városnak Javát, Tiszteséget, és hasznát, a mint lehetséges lészen, elömozditani, és minden idöben keresni igyekezni fogok, a Városi Tanátsnak titkos dolgait, és a mi a Tanátsházon végzeni szokott, senkinek ki nem terjesztem, és ki nem jelentem. Pártos Tanátsót minden tehetségemmel el-távasztatom. Titkos Gyűléseket nem tsak

[a] Vložené nadpísaním *Hin**weg**legung*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 305 28. 1. 2019 10:29:21

én magam el-kerűlem, hanem a mások által-is el-kerültetni igyekezni fogok; röviden: minden személynek valógatás nélkül, szeretetet félelmét, ggűlőlségét, és tetzéset félre tévén, a Tanátsnak illendö Tisztelete mellet, Készn eleget meg-teszem. Isten engemel ugy segéllyen, bóldogságos Szűz Mária, és az Istennek minden Szentei. Amen.

5.42.4 Slovenská

Iuramentum
Tribuniplebis slavonicum

Ga NN. prisáham Panu Bohu wssechmohucimu, Otcy, Synu, y Duchu swatemu, Prewelebneg, a nerozdilneg Trogicy swateg, preblahoslaweneg Matky boży Panny Marij, wsseckym Swatym, a Wywolenym božjm: Že ga za Formindra Mesta tohoto slobodneho, a kralowskeho skrz wywolenu Obcy wywoleny Geho Gasnosty Cysarskeg, a Kralowskeg Panu milostiwemu NN. a wssem prawym Potomkom Geho Kralom Uherskym, tak tež Mesta tohoto Panu Richtarowi, a Slawneg Rade werny, a poslussny budem, Mesta tohoto Poctiwost, Dobre, Hasen, a Užitek wedle wsseg Možnosti meg hledat, a rozmnožowat budem. Slawneg Mesta tohoto Rady weci tagemne, a wssecko to, čo wdome radnim pertractowano bude, žadnemu neoznamim, a newigewim; Rozbroge, Rady a Schacky ze wssecku Silu se wystrihaty, a wsseckych osobnych, a privatnich Schyckach ga sam se warowati, tak aby skrz ginych spusobene nebily, dobry pozor dati budem. Slowem: wsseckemu tomu, čo wedle Uradu mogeho mne wykonat prinaleži, bez wsseckeho lidskeho prohlidanj, a nepatriwssy na lasku, hnew, bázen, a zalibenj, pri Slawneg Rady prislussneg Uctiwosty na dost učinim. Tak mi Pan Buch pomahag, a wssecy boży Swaty. Amen.

5.43 Prísaha člena volenej rady

Prísahou sa člen volenej rady zaväzuje k vernosti panovníkovi a predstaviteľom mestských orgánov. Bude chrániť mestské záujmy a vyhýbať sa tajným spolkom. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Text článkov a prísahy sa zachoval v štyroch jazykových verziách – latinskej, nemeckej, maďarskej a slovenskej.

Monumenta linguae Slovacae.indd 306 28. 1. 2019 10:29:21

5.43.1 Latinská

Iuramentum
Ad Electam Communitatem suscepti Individui
Latinum

Ego N. N. juro per Deum vivum, Patrem, Filium, et Spiritum sanctum, sacrosanctam, et individuam Trinitatem, gloriosissimam Dei Genitricem Virginem Mariam, omnes Sanctos, et Electos Dei: Quod in gremium Electæ Communitatis susceptus Sacratissimæ Cæsareo-Regiæ, et Apostolicæ Majestati N.N. et legitimis successoribus Ejus Hungariæ Regibus, nec non Civitatis hujus Domino Iudici, et Magistratui fidelis, et obediens ero: Civitatis hujus Honorem, Bonum, et Commodum omno pro posse promovebo, et omni tempore exquiram: Senatus Civitatis hujus Secreta, eaque omnia, quæ in Domo Prætorea pertractari solent, nemini revelabo: Tumultuantium Consilia omni conatu subterfugiam, atque privata Conventicula tam ipse evitabo, quam per alios evitari contendam: porro electo Domino Judici, et Magistratui debitam reverentiam condecenter præstabo, omnique tempore Iuribus, et Statutis Civitatis hujus me rite accommodabo. Sic me Deus adjuvet, beatissima Virgo Maria, omnesque Sancti, et Electi Dei. Amen.

5.43.2 Nemecká

Iuramentum

Ad Electam Communitatem suscepti Individui, germanicum.

Ich NN schwöre Gott dem lebendigen, Vater, Sohn, und heiligem Geiste, der allerheiligsten, und unzertrennten Dreyeinigkeit, der glorreichesten Gottes Gebäherin Jungfrau Maria, allen Heiligen, und Auserwählten Gottes: Daß ich in die erwhlte Gemeinde uufgenommen Seine Kaiserlichen, Königlichen apostolischen Majestät N. N. und Dero rechtmässigen Erben, Königen in Hungarn, wie auch dem Herrn Richter, und Rath dieser Stadt getreu, und gehorsam seyn, dieser Stadt Ehre, Gut, und Nutzen nach aller Möglichkeit erweitern, und befördern, auch jede zeit zuwegebringen, das Stadt-Rathes Geheimnisse, und alles dasjenigen, was in dem Rathhause pfleget abgehandelt zu werden, niemanden offenbahren, und entdecken, der Aufrührerischen Rath, und Berathschlagungen, mit allen Fleisse nutzlichen, entfliehen, auch die geheimen Versammlungen sowohl ich selbst vermeiden werden, dann dem erwählten Herrn Richter,und Rath die schuldigen Ehrerbintung erweisen, und zu aller Zeit nach den Rechten, und Anordnungen dieser Stadt auch gebührlich schicken werde, Also helfe mir Gott, die heiligste Jungfrau Maria, alle Heilige, und Auserwählte Gottes. Amen.

Monumenta linguae Slovacae.indd 307 28. 1. 2019 10:29:21

5.43.3 Maďarská

Iuramentum

Ad Electam Communitatem suscepti Individui, hungaricum

Én NN. eskűszőm az élö Istennek, Atya, Fiu, és Szent Léleknek, a meg-oszolhatatlan Szent Háromságanak, bóldogságos Szűz Máriának, és az Isten minden Szenteinek: hogy ezen Szabad, és Királyi Eperies Várossa K˝zségbéli Személyének választatott, a Tsászár, és Királyi Ő Felségének NN. ugy Kővetkezönek, tudni illik, Tőrvény szerént való el-választott Magyar Ország Királyoknak, azután ezen Várossa Bíró Urának, és Tanátsának hiv, és engedelmes lészek; ezen Városnak Javát, tiszteségét, és hasznát, a mint lehetséges lészen, elö-mozditani, és minden idöben keresni igyekezni fogok, a Városi Tanátsnak titkos dĺgait, és a mi a Taanátsházon végzeni szókott, senkinek ki nem terjesztem, és ki nem jelentem. Pártos Tanátsot minden tehetségemmel al-távasztatom. Titkos Gyűléseket nem tsak én magam el-kerülem, hanem a mások által-is el-kerültetni igyekezni fogok. Ezenkivül el-választott Biró Urnak és Tanátsnak tartozandó betsületét illendöképen meg-mutatom, minden idöben ezen Város T¨rvénye, és Rendei szerént élni, és azokhoz magamat alkalmaztatni akarom. Isten éngemet ugy segéllyen, bóldogságos Szűz Mária, és az Istennek minden Szentei. Amen.

5.43.4 Slovenská

Iuramentum

Ad Electam Communitatem suscepti Individui Slavonicum

Ga NN. prisaham Panu Bohu wssechmohucymu, Otcy, Synu, y Duchu swatemu, prewelebneg, a nerozdilneg Trogicy swateg, preblahoslaweneg Matky boży Panni Marij, wsseckym Swatym, a Wywolenym bożym: Že ga do Wywoleneg Gminy prigaty, Geho Gasnosty Cisarsko-Kralowskeg NN. a wssym prawnym Potomkom Geho, Kralom Uherskym, taktež Mesta tohoto Panu Richtarowy, a Slawneg Rade sprawedliwy, a poslussny budem: Mesta tohoto Poctiwost, Hasen, a Užitek wedle možnosty meg wždicky wyhledawat, a sylne rozmnožowat budem: Mesta tohoto Slawneg Rady Secreta, aneb tegene wecy, a wssecko to, čo w Dome radnym se wykonawat bude, žadnemu newigewim. Nepokognych Rady ze wsseckym usilowanjm mogim sa wystriham, a osobitnich nepokognych Schackach gak sam se warowati budem, tak aby skrz ginych spusobene nebyli, dobry pozor dam, a každy čas wedle prawa, a urizenj Mesta tohoto sprawowati se budem. Tak my Pan Buh pomahag, a wssecy boży Swaty. Amen.

Monumenta linguae Slovacae.indd 308 28. 1. 2019 10:29:21

5.44 Prísaha stavebného dozorcu

Prísahou sa stavebný dozorca zaväzuje k poslušnosti mestským vrchnostiam a zachovávaniu záujmov mesta, rozumnému hospodáreniu so zverenými prostriedkami, materiálom a pracovným náčiním, a k dohľadu nad pracovnými silami. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v troch jazykových verziách – latinskej, nemeckej a slovenskej.

5.44.1 Latinská

Iuramentum Aedilis latinum

Ego NN. juro per Deum vivum, Patrem, Filium, et Spiritum sanctum, sacrosanctam, et individuam Trinitatem, beatissimam Dei Genitricem Virginem Mariam, omnesque Sanctos, et Electos Dei: Quod in Civitate hujus Ædilem electus, concreditum mihi Officium hoc fideliter geram, at quidquid mihi per Dominum Civitati Iudicem,[a] ac Magistratum commissum fuerit, penes debitam paritionem effectum reddam, labores circa ædificia Civitatis, et quosvis alios ad inspectionem, et curam meam sprctantes diligenter inspiciam, dirigam, tam mercenarios rite connotabo, quam et consuetos operarum, et mercenariorum Extractus fideliter conficiam; Agriculturæ, et rei oeconomicæ æque fideliter semper et domi, et foris invigilabo, Naturalia, prout et Instrumenta Civitatis oeconomica ubicunque asservari solita, diligenter curabo, et asservabo; Materialia quocunque nomine vocitanda mihi non appropriabo, nulli absque scittu Domini Iudicis[b] extradabo, neque vendam, sed in congruos usus convertam; cum Opificibus, et Mercenariis Civitatis in damnum Civitatis non colludam; verbo: omnibus ad oeconomicum hoc Officium spectantibus Obligationibus prompte, et fideliter satisfaciam. Sic me Deus adjuvet, beatissima Virgo Maria, omnesque Sancti, et Electi Dei. Amen.

5.44.2 Nemecká

Iuramentum Aedilis germanicum

Ich NN schwöre Gott dem lebendigen, Vater, Sohn, und heiligem Geiste, der allerheiligsten, und unzertrennten Dreyeinigkeit, der glorreichesten Gottes Gebährerrinn Jungfrau Maria, allen Heiligen, und Auserwählten Gottes: Daß ich zum Baumeister dieser Stadt erwählt dieser mir anvertraute Amt getreu verhalten, und was immer mir durch Hern Stadt-Richter, und Magistrat wird aufgetragen werden, beim gebührenden Gehorsam die

[a] Preškrtnuté a nadpísané *Consulem*. [b] Preškrtnuté a nadpísané *Consulis*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 309 28. 1. 2019 10:29:21

Ausfuhrung wiedergaben, die Arbeiten bei Stadt-Gebäuden, und andern alle, welche zu meiner Aufsehung, und orge gehören, fleißig beschauen, richten, sowohl die Taglöhner auf gegehörige Art aufmerken, als auch die gewöhnlichen Arbeits- und Taglöhner = Extractui treulich ausfolgen, bei dem Ackerbaue, und Wirtschafts-Sachen ebenfalls allzeit betreu auch zu Hause, auch draussen wachtsam seyn, die Naturalien, wie auch die oeconomischen Instrumenten, oder Geräthschaften woimmer an sie pflegt aufbewahren, fleißig besorgen, und erhalten, Materialien, unter welchen meiner Namen wie nicht zueigene, keinen ohne Wissen des Herrn Stadtrichters herausgeben, auch nicht verkauffen, zum schicklichen Gebrauch anwenden, mit Handwerkern, und Stadt.Täglöhnern zum Schaden der Stadt kein geheimes Verständniß haben, kurz: allen zu diesem oeconomischen Amte gehörigen Schuldigkeiten behund, und getreu genugthuen werde. Also helfe mir Gott, die heiligste Jungfrau Maria, alle Heiligen, und Auserwählte Gottes. Amen.

5.44.3 Slovenská

Iuramentum Aedilis Slavonicum

Ga NN. prisaham Panu Bohu wssechmohucimu, Otcj, Synu, y Duchu swatemu, prewelebneg, a nerozdilneg Trogici swateg, preblahoslaweneg Matky božy Panny Marij, wsseckym Swatym, a Wywolenym božym: Že ga Služby teg mne zwereneg powinnosti sprawedliwe wyplnim, čokolwek skrz Pana Richtara, a Slawnu Radu mne poručeno, a rozkazano bude, wssecko pri prisluhagicym poslussenstwy richle sporadam, a dokonam. Robotnikoch, tak tež roboty wssecke mesticke do Inspectii, a zaopatrenj mogeho prisluhagice pilne dopatrim, gak Robotnikoch wsseckych sprawedliwe zapissem, tak običegne Extracti werne učinim: Na Gazdowstwy gak domassne, tak polne dobry pozor dam; Načinne mesticke, kdekolwek se nahazagu, dopatrowaty, a na dalssu mesticku potrebu zatrimowati budem; Materialia gak drewene, tak železne, a gine gakimkolwek Gmenem gmenowane pre sebe newežmem, anj ginym bez wedomosty Pana Richtara žadnim spusobem nedam, anj wydati nedozwolim; z Remesselnikami, a ginymi Robotnikami ku sskode mestickeg žadne porozumenj mity nebudem; slowem: w Službe teg mogeg gazdowskeg pilne, werne, a sprawedliwe pokračowati budem. Tak mi Pan Buh pomahaj, preblahoslawena Panna Maria, wssecke Swaty, a Wywoleny božy. Amen.

Monumenta linguae Slovacae.indd 310 28. 1. 2019 10:29:21

5.45 Prísaha dozorcu polí, ciest a mostov

Prísahou sa dozorca nad poľami, cestami a mostami zaväzuje k vernosti mestskej vrchnosti, k dohľadu nad mestskými poľami a lúkami, ich ochrane pred prípadnou škodou, pričom pri jej náprave bude nestranný. Okrem toho bude dbať na dobrý stav mestských ciest a mostov. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v troch jazykových verziách – latinskej, nemeckej a slovenskej.

5.45.1 Latinská

Ego NN. juro per Deum vivum, Patrem, Filium, et Spiritum sanctum, sacrosanctam, et individuam Trinitatem, beatissimam Dei Genitricem Virginem Mariam, omnesque Sanctos, et Electos Dei: Quod ego collati mihi Officii hujus Partes rite expleturus sim, specialiter vero contendam, una cum assignatis mihi Campi Custodibus, ne damna ina gris, pralis, et segetibus seu per gremiales, seu extraneos per meam, et meorum incuriam inferantur, illata vero ut proprietariis compensentur; quem in finem singulam damnificationem, aut si contigerit, pecorum, vel pecudum ex damnis invagiationem, absque ullo partiali respectu, amore, timore, odio, et proprio commodo sepositis, Domino Civitatis Iudici[a], et damnificatis Proprietariis mox detegam; Viarum, et Pontium conservandorum diligentem perinde Curam habebo, ac tam hic, quam et subinde vices Ædilis in oeconomica Inspectione suppleturus, ibi occurrentes cunctas operas, operarios, et necessarios eatenus Extractus absque augmento, vel diminutione, absque item proprio meo quocunque commodo, fideliter connotabo, conficiam, et præsentabo[b]. Sic me Deus adjuvet, beatissima Virgo Maria, omnesque Sancti, et Electi Dei. Amen.

5.45.2 Nemecká

Iuramentum
Campi, Viarum, et Pontium Inspectoris, germanicum

Ich NN schwöre Gott dem lebendigen, Vater, Sohn, und heiligem Geiste, der allerheiligsten, und unzertrennten Dreyeinigkeit, der glorreichesten Gottes Gebährerrinn Jungfrau Maria, allen Heiligen, und Auserwählten Gottes: Daß ich dieses mir angetragenen Amtes Obliegenheiten genau erfüllen, ins besondern aber zusammen mit den mir assignirten Feld-Hüttern trachten werde, damit kein Schaden auf den Anckern, Wiesen, und Saatfeldern sowohl durch hiesige, als fremde, der gemachte aber Schaden den Eigenth¨mmern soll ersehnt werden, zu welchem Erde eine

[a] Prepísané na *Consuli*. [b] Pod textom doplnené *verbo elaboratæ recentissime Instructioni me conformabo*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 311 28. 1. 2019 10:29:21

jede eschädigung, oder wenn es sich ereignen wird, das Viehes von dem Schaden Einsperrung, ohne allen theilnehmenden Respect, mit Hinlegung der Liebe, des Hasses, und eigenen Nutzens, dem Herrn Stadt-Richter, und beschädigten Eigenthümmern alsbald entdecken, auch eine flissige Sorge tragen werde, damit die Wege, und Bücken in guten Stande sollen aufbehalten werden, und sowohl hier, als auch, wenn ich etwa die Stalle des Baumeisters vertretten möchte in der oeconomischen Inspection, alle dort vorkommende Arbeiten, Arbeiter, und in dieser Falle nöthige Auszüge, oder Extracten, ohne Vermehr- oder Verminderung, dem ohne allen meinem eigenen was für immer Nutzen getreu aufmerken, machen, und darstellen werde. Also helfe mir Gott, die heiligste Jungfrau Maria, alle heilige und Auserwählte Gottes. Amen.

5.45.3 Slovenská

Iuramentum
Campi, Viarum, et Pontium Inspectoris, slavonicum

Ga NN. prisáham Panu Bohu žiwemu, Otcy, Synu, y Duchu swatemu, prewelebneg, a nerozdilneg Trogicy swateg, preblahoslaweneg Matky boży Panny Marij, wsseckym Swatym, a Wywolenym božym: Že ga powinnosty mogeg, ktera se mne w Službe teg dotiče, wkaždych Okoličnostach sprawedliwe dosti učinim, a negwic usilwoati se budem wespolek y z Rolnykamij, aby žadne Sskodi na Rolach, Lukach, a zassatich zemech, budto skrz zdegssych, a neb cizych Lidy se nečinili, ked ale sskoda negaka se učini, aneb Statek ze Sskody zagaty bude, takowu sskodu, aneb Statkuw Zagátj Panu Mesta tohoto Richtarowy, a sskodu terpicym hnedky, nepatriwsse na Lasku, Hniew, Pritelstwy, a wlastny hasen, oznamim: na Cesty, a Mosty, aby wdobrym stawe zadržane bily, pilne pozor dam; kdyz pak nekedy na Misto Pana budowneho pri gazdowstwy Inspectiu miti budem, gak robotu, tak robotnikoch pilne dopatrim, tak tež prysluhagice wssecke Extracti sprawedliwe, a werne učinim, a podam. Tak mi Pan Buh pomahag, preblahoslawena Panna Maria, wssecke Swaty, a Wiwoleny božy. Amen.

5.46 Prísaha lesného dozorcu

Prísahou sa lesný dozorca zaväzuje k vernosti a poslušnosti mestskej vrchnosti pri vykonávaní svojich povinností, pričom sa obzvlášť zdôrazňuje ochrana pred neoprávneným výrubom dreva a dohľad nad lesníkmi. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v troch jazykových verziách – latinskej, nemeckej a slovenskej.

Monumenta linguae Slovacae.indd 312 28. 1. 2019 10:29:21

5.46.1 Latinská

Iuramentum
Sylvarum Inspectoris, latinum

Ego NN. juro per Deum vivum, Patrem, Filium, et Spiritum sanctum, sacrosanctam, et individuam Trinitatem, beatissimam Dei Genitricem Virginem Mariam, omnesque Sanctos, et Electos Dei: Quod ego in Sylvarum Inspectorem electus, omnem diligentiam, et vires in eo locaturus sim ut partes hujus Officii rite, et fideliter expleam, Sylvas videlicet Civitatis hujus ab omni damno, et desolatione conservabo, in illis absque præscitu, et Commissione Superioritatis meæ ligna secare, abvehere, nulli seu gratis, seu pro pecunia, seu ex amicitia, seu quibuscunque privatis ex respectibus permittam, si quæ autem in Sylvis iisdem contingerent damnificationes, et Excessus, si item alique fierent, seu pecorum invagiationes, seu rerum in pignus ademptiones, talia Domino Civitatis Iudici statim delegam; constitutis Sylvanis diligenter invigilabo, eosque ad debite conservandas Sylvas manducam, et pro modulo regulabo, si quos autem excessivos, interessatos, et damnosos observavero, perinde Domino Iudici deferam. Sic me Deus adjuvet, beatissima Virgo Maria, omnesque Sancti, et Electi Dei. Amen.

5.46.2 Nemecká

Iuramentum
Sylvarum Inspectoris, germanicum

Ich NN schwöre Gott dem lebendigen, Vater, Sohn, und heiligem Geiste, der allerheiligsten, und unzertrennten Dreyeinigkeit, der glorreichesten Gottes Gebährerrinn Jungfrau Maria, allen Heiligen, und Auserwählten Gottes: Daß ich zum Wald-Inspector erwählt, allen Fleiß, und Kräfte dahin anwenden werde, damit ich die Obligenheiten dieses Amtes genau, und treu erfüllen, nämlich die Wälder dieser Stadt vom allen Schaden, und Verwüstung bewahren, in denselben ohne Vorwissen und Commission meiner Obrigkeit keinen entweder umsonst, oder fürs Geld, oder aus Freundschafth, oder aus was für immer einem privat respect das Holz hauen, und wegzuführen zulassen, wenn aber in dieser Wäldern einige Beschädigungen, und Excessen geschehen möchten auch wann sich entweder das Viehes Einsperrung, oder der Sachen in Pfand Benehmung ereignen möchte, solches alsbald dem Herrn Stadtrichter entdecken, über die dieselben Waldhüter sorgfältig Achtung geben, und dieselben zur genauen Beibehaltung der Wälder leiten, und nach meiner Möglichkeit reguliren, wenn

Monumenta linguae Slovacae.indd 313 28. 1. 2019 10:29:21

ich aber etliche excessio, interesant oder schädlich bemerken werde, solche gleichermassen dem Herrn Richter entdecken werde. Also helfe mir Gott, die seeligste Jungfrau Maria, alle Heilige, und Auserwählte Gottes. Amen.

5.46.3 Slovenská

Iuramentum
Sylvarum Inspectoris, slavonicum

Ga NN prisaham Panu Bohu žiwemu, Otcy, Synu, y Duchu swatemu, prewelebneg, a nerozdilneg Trogic swateg, preblahoslaweneg Rodičky božeg Pannj Marij, wsseckym Swatym, a Wywolenjm božym: Že ga za lesneho Inspectora wywoleny, ze wssecku pilnostu, a wladu Služby tegto dosti učinit usilowat se budem, Lesy totissto mesticke, aby od wsseckeg sskody zetrimane bily, pilne dopatrowat budem; wtichto bez dowolenj Wrchnosty mogeg, a Commissii, drewo rubati, a wywesti žadnemu, budto darmo, aneb za penize, aneb z Pritelstwy, aneb zgakehokolwek lidskeho Prohlidanj nedowolim, anj nedopusstim: když ale wLesach tich se učina negake sskody, Statkuw ze Sskodi zagimanj, aneb Wecach do zalohu wzánj, takowe Pana Richtarowi hned bez lidskeho ohledu ohlassim: Na ustanowenych Lessnikoch, aby též Powinosti sweg sprawedliwe dosti učinili, pilne pozor dam, nesprawedliwych ale, interessantnych, a sskodliwych Panu Richtarowy oznamim. Tak mi Pan Buch pomahag, preblahoslawena Panna Maria, wssecky Swaty, a Wywoleny božy. Amen.

5.47 Prísaha dozorcu nad trhmi a mäsiarmi

Prísahou sa dozorca nad trhmi a mäsiarmi zaväzuje k vernosti mestskej vrchnosti pri výkone svojho úradu. Obzvlášť sa zdôrazňuje dozor nad poriadkom na námestí počas trhov a dohľad nad mäsiarmi, aby zachovávali nariadenia mestskej rady. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v troch jazykových verziách – latinskej, nemeckej a slovenskej.

5.47.1 Latinská

Ego NN. juro per Deum vivum, Patrem, Filium, et Spiritum sanctum, sacrosanctam, et individuam Trinitatem, beatissimam Dei Genitricem Virginem Mariam, omnesque Sanctos, et Electos Dei: Quod hujus mihi collati Officii partes, et Obligationes pro posse, et conatu meo expleturus sim, notanter: tam Macella Civitatis singulo die accessurus diligenter curabo, ut Laniones Magistratualibus in merito emacillationis carnium factis, et in futurum faciendis Ordinibus semet rite accommodent, quam et

Monumenta linguae Slovacae.indd 314 28. 1. 2019 10:29:21

Forum Civitatis hujus quovis tempore inspecturus omnem dabo operam, ut necessaria Regulatio, ac circa pondera mensuras, tum præcavendas præempriones, aliosque Excessus constituti Ordines debite observentur; cunctos vero, qui in Macellis, et foro Civitatis evenerint excessus, si ipse ego seposita omni partialitate et proprio commodo, mederi non potuero, Domino Civitatis Iudici[a] mox detegam. sic me Deus adjuvet, beatissima Virgo Maria, omnesque Sancti, et Electi Dei. Amen.

5.47.2 Nemecká

Iuramentum
Fori, et Macellorum Inspectoris germanicum

Ich NN. schwöre Gott dem lebendigen, Vater, Sohn, und heiligem Geiste, der allerheiligsten, und unzertrennten Dreyeinigkeit, der glorreichesten Gottes Gebährerrinn Jungfrau Maria, allen Heiligen, und Auserwählten Gottes: Daß ich die Obliegenheiten, und Pflichten dieses mir ertheilten Amtes nach meiner Möglichkeit, und Fleisse erfüllen werde, vornämlich aber sowohl in die Fleischbäcke täglich heieingehend fleißig trachten, damit die Fleischhacker nachdem, in Betref des Fleisch-Verkauffes gemachten, und welche noch gemacht werden, Verordnungen richten, als auch, da ich den Markt dieser Stadt jederzeit besehen werde, allen Fleiß anwenden, damit die nothwendige Regulation, und wegen der Gewichten, wegen der Maaß, dann um Vorbeugung des Verkauffens, und anderer Ecxessen gemachte Ordnungen genau beobachet werde, alle aber, welche in die Fleischbänken, und auf dem Stadt-Markte Excessen sich ereignen möchten, wenn ich selbst dieselben mit Hinsetzung aller Partialität, und eigenen Nutzens werde nicht verbessern können, dem Herrn Stadt-Richter gleich entdecke werde. Also helfe mir Gott, die seeligste Jungfrau Maria, alle Heilige, und Auserwählte Gottes. Amen.

5.47.3 Slovenská

Iuramentum
Fori, et Macellorum Inspectoris, slavonicum

Ga NN. prisáham Bohu žiwemu, Otcy, Synu , y Duchu swatemu, prewelebneg, a nerozdilneg Trogicy swateg, preblahosláweneg Rodičky božeg Panni Marij, wsseckym Swatym, a Wiwolenym božym: Že ga w Službe

[a] Pod textom doplnené *& Ci*[vi]*t*[a]*tis Capitaneo.*

Monumenta linguae Slovacae.indd 315 28. 1. 2019 10:29:21

teg Powinnosti mogeg pilne dosti učinim, a wyplnim, a sice mezj ginyma, na Mesaroch každy den pozorowat budem, aby oni Rozkazom, a Poradkom Slawneg Rady Naležite dosti učinili, gich zahowawáli; tak tež silne se usilowati budem, aby wčas terchu, ano y ginych časuw wždicky na Placi mestickym straniwa wsseligakych Wecy prodawanj urizeny Poradek, a Rozkaz se wyplnil, a wssecke neporadky skrz ussilowanj take moge, a častegsse dopatrowanj oddalene bily; ktere když sa nahazat budu Neporadky, když ga poprawit sam nebudem mocti, Panu Richtarowy bez wsseckeho prohlidanj oznamim. Tak mi Pan Buch pomahag, preblahoslawena Panna Maria, wssecky Swaty, a Wywoleny božy. Amen.

5.48 Prísaha strážnikov

Prísahou sa strážnik zaväzuje k poslušnosti mestskej vrchnosti, pričom sa zvlášť zdôrazňuje, že sa nenechá ovplyvniť žiadnymi osobnými pohnútkami pri výkone povinností, z ktorých sú spomenuté dozor nad verejným poriadkom alebo rozhodovanie o ubytovaní vojenských posádok. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v troch jazykových verziách – latinskej, nemeckej a slovenskej.

5.48.1 Latinská

Iuramentum Vigiliarum Magistrorum, latinum

Ego NN. juro per Deum vivum, Patrem, Filium, et Spiritum sanctum, sacrosanctam, et individuam Trinitatem, beatissimam Dei Genitricem Virginem Mariam, omnesque Sanctos, et Electos Dei: Quod huic Vigiliarum Magistri Officio admotus, omnes Officium hoc concomitantes Obligationes omni cum industria expleturus sim: quidquid per Dominum Civitatis Iudicem, aut Amplissimum Magistratum mihi officiose commissum fuerit, secrete, absque ullo pertium respectu exequar; quemcunque in delicto, aut quapiam male versatione deprehensum, seposito amore, timore, odio, aut quocunque respectu, Domino Iudici mox deferam, nec donis, aut quaqua ratione me corrumpi sinam; Inquilinos, et quorum eatenus erit obligatio, ad vigilias Civitatis justa, et æqua ratione ordinabo: in Conscriptione, et assignatione quarteriorum militarium unum magis præ alio quacunque ex interessentia non gravabo; verbo: quidquid ad Officium hoc spectat, aut mihi commissim fuerit, prompte, et fideliter exequar. Sic me Deus adjuvet, beatissima Virgo Maria, omnesque Sancti, et Electi Dei. Amen.

Monumenta linguae Slovacae.indd 316 28. 1. 2019 10:29:21

5.48.2 Nemecká

Iuramentum
Vigiliarum Magistrorum, germanicum

Ich NN schwöre Gott dem lebendigen, Vater, Sohn, und heiligem Geiste, der allerheiligsten, und unzertrennten Dreyeinigkeit, der glorreichesten Gottes Gebährerrinn Jungfrau Maria, allen Heiligen, und Auserwählten Gottes: Daß ich zum Wacht-Meister erwählt, alle dieses Amt begleitende Pflichten mit allen Fleisse erfüllen, was immer mir durch Herrn Stadt-Richter, oder Löblichen Magistrat pflichtmässig wird aufgetragen werden, heimlich ohne allen Partheyen-Respect erfüllen welchen[a] immer bey[b] einem Verbrechen oder Maleversaten[c] ertazten mit Beiseitslegung, der Liebe, Furcht, des Hasses, und eines jeden Respectes dem Herrn Richter alsbald entdecken, auch nicht mit Gaben, oder irgend auf eine andere Art mich verderben[d] lassen, die Innwohner *[e] zum Nychtwachen zur Sicherheit der Stadt gerecht- und billigerweisen anordnen, in der Conscription, und Anweisung der Militaer-Quartiren einen vor dem andern Aus welcher immer Interessenz nicht beschworen; kurz: was zu diesem Amte gehöret, oder mir wird auferleget werden, behend, und treulich erfüllen werden. Also helfe mir Gott, die seeligste Jungfrau Maria, alle Heilige, und Auserwählte Gottes. Amen.

5.48.3 Slovenská

Iuramentum
Vigiliarum Magistrorum, slavonicum

Ga NN. prisaham Bohu žiwemu, Otcy, Synu, y Duchu swatemu, prewelebneg, a nerozdilneg Trogicy swateg, preblahoslaweneg Rodičky božeg Panni Marij, wsseckym Swatym, a Wiwolenym božym: Že ga wssecke Službu tuto se dotikagice Powinnosty ze wsseckym usilowánjm wyplnim, a čokolwek skrz Pana Richtara Mesta tohto, anebo Slawnu Radu mne poručeno bude, tagne bez wsseckeho Strankach respectu wykonam; whrichu, aneb wgakimkolwek nedobrem činenjm kehokolwek zastanem, nepatriwssy na Lasku, hnew, bázen, aneb gakykolwek respect Panu Richtarwoy oznamim, a anj skrz darunky, aneb gakymkolwek ginym spusobem se prehwariti nedam; Želaroch, a kterych powinnost w Meste tymto gest, na Wartu Mesticku gyti sprawedliwe riditi budem; w Conscriptii, a wrozdelenj

[a] Prešk rtnuté. [b] Prepisované, zle čitateľné. [c] Prešk rtnuté, zle čiateťné. [d] Prešk rtnuté a nadpísané, zle čitateľné. [e] Dlhší úsek pôvodného textu prešk rtnutý, zle čitateľný.

Monumenta linguae Slovacae.indd 317 28. 1. 2019 10:29:21

Wogenskych Quartiruw gedneho wic od druheho neobtižim; slowem: wssecko to, čo ku Službe mogeg prinaležy, aneb čo mne poručeno bude, richle, a sprawedliwe wyplnim. Tak mi Pan Buh pomahag, preblahoslawena Panna Maria, wssecky Swaty a Wywoleny božy. Amen.

5.49 Prísaha predstaveného kostola

Prísahou sa predstavený kostola zaväzuje k poriadnemu a čestnému vedeniu finančného hospodárenia farského kostola v meste a k dohľadu nad jeho materiálnym vybavením. V prípade výnimočných príjmov bude informovať aj mestskú radu, nielen miestneho farára. Každoročne bude predkladať účty na schválenie Miestodržiteľskej rade. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v troch jazykových verziách – latinskej, nemeckej a slovenskej.

5.49.1 Latinská

Iuramentum
Ecclesiæ Præfecti, latinum

Ego NN. juro per Deum vivum, Patrem, Filium, et Spiritum sanctum, sacrosanctam, et individuam Trinitatem, beatissimam Dei Genitricem Virginem Mariam, omnesque Sanctos, et Electos Dei: Quod ego omnes Parochialis Ecclesiæ hujus curæ meæ concreditos Proventus tam stabiles, quam accidentales diligenter, et fideliter exigam, percipiam, et connotabo, ordinarias Erogationes cum cointelligentia Domini Parochi localis, extraordinarias autem nonnisi cum scitu, ammutu, et commissione Amplissimi Magistratus faciam; Ædituis, ut curæ suæ commissos Proventus rite administrent, pro omni posse meo invigilabo. Sacram Supellectilem in Inventario mihi consignato specifice descriptam ita curabo, ut seu facto meo, seu Æduorum, ad meam Notitiam nihil ex ea quaqua ratione pereat, nihil absque scitu Amplissimi Magistratus, et Localis Parochi abalienetur; Rationes vero de perceptis, et erogatis juxta formam per Excelsum Consilium Regium Locumtenentiale Hungaricum præscriptam conficiendas eidem Magistratui cum effluxu singuli Anni rite præstabo. Sic me Deus adjuvet, beatissima Virgo Maria, omnesque sancti, et Electi Dei. Amen.

Monumenta linguae Slovacae.indd 318 28. 1. 2019 10:29:21

5.49.2 Nemecká

Iuramentum
Ecclesiæ Præfecti, germanicum

Ich NN schwöre Gott dem lebendigen, Vater, Sohn, und heiligem Geiste, der allerheiligsten, und unzertrennten Dreyeinigkeit, der glorreichesten Gottes Gebährerrin[n] Jungfrau Maria, allen Heiligen, und Auserwählten Gottes: Daß ich alle dieser Pfarr-Kirche mir nvertraute sowohl feste, oder dauerhafte, als auch zukommende Einkünfte fleißig, und getreu fordern, empfangen, und einschreiben, die gewöhnlichen Ausgaben mit Cointelligenz des Herrn Local-Pfarrers, die ungewöhnlichen aber nur mit Wissen, Bewilligung, und Commission des Löblichen Magistrates machen, auf die Kirchner, oder Kirchen-diener, damit sie die ihrer Sorge überlassene Proventum genau administriren,nach aller einem Möglichkeit Achtung geben; die geweiste Kirchen.Geräthschaft, welche in dem mir übergegebenem Inventario insbesondern ist zusammengeschrieben worden, so besorgen, damit von derselben nichts entweder durch mich, oder durch die Kirchendiener zu meinem Bewustsen auf welche immer Art verloren gehe, und nichts ohne Bewustseyn des Löblichen Magistrates, und ddes Herrn Local-Pfarrers soll entfremdet werden; die Rechnungen aber über die Ein- und Ausgaben, welche nach der durch die Hochlöbliche Königliche Staathaltung vorgeschriebene Formul sollen gemacht werden, demselben Magistrate mit Ende eines jeden Jahres genau darstellen werde. Also helfe mir Gott, die seeligste Jungfrau Maria, alle Heilige, und Auserwählte Gottes. Amen.

5.49.3 Slovenská

Iuramentum
Ecclesiæ Præfecti, slavonicum

Ga NN. prisáham Bohu žiwemu, Otcy, Synu, y Duchu swatemu, prewelebneg, a nerozdilneg Trogicy swateg, preblahoslaweneg Matky božeg Panni Marij, wsseckym Swatym, a Wywolenym božym: Že ga wssecke zdegssjho Kostela Farskeho mne zwerene Dohodky, gak stale, tak pripadle pilne, a werne wybirat, prigimat, a zapisowat budem; wyhodky te, ktere običegne gsau, zwedomostu Pana Plebana, gine ale, ktere krem običegnich potrebne budu, z Wedomostu, take Slawneg Rady Mestickeg potwrdenjm, a pri običegneg Commissii činiti budem; na Kostelnikoch, aby ony sebe zwerene dohodky sprawedliwe oddawaly, pilny Pozor dam; na wssecke kostelne wecy, a nadoby wedle učineneho, a mne oddaneho Inventarium kostelneho

Monumenta linguae Slovacae.indd 319 28. 1. 2019 10:29:22

tak pozorowat, a teto dopatrowat budem, aby gak skrz Nedopatrnost mogu, tak skrz Kostelnikoch nič neodesslo, nezahinulo, anj bez wedomosti Slawneg Rady, a Pana Plebana nic odmarneno nebylo; Rahunky pak običegne wedle prepisaneho skrz Slawnu Radu Kralowsku Spusobu Slawneg Mesta tohoto Rady každy Rok odewzdam. Tak mi Pan Buh pomahag, preblahoslawena Panna Maria, wssecky Swaty, a Wywoleny božy. Amen.

5.50 Prísaha kostolníka

Prísahou sa kostolník zaväzuje k poslušnosti voči mestskej svetskej (richtár a magistrát) a cirkevnej (farár) vrchnosti. Medzi spomenuté povinnosti patrí čestné zaobchádzanie s príjmami kostola, ako aj dohľad nad jeho materiálnym vybavením. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v dvoch jazykových verziách – latinskej a slovenskej.

5.50.1 Latinská

Iuramentum Aedituis latinum

Ego NN. juro per Deum vivum, Patrem, Filium, et Spiritum sanctum, sacrosanctam, et individuam Trinitatem, beatissimam Dei Genitricem Virginem Mariam, omnesque Sanctos, et Electos Dei: Quod in Æditum hujalis Parochialis Ecclesiæ constitutus in Servilio hoc fidelis ero: Domino Civitatis Iudici, Magistratui, et Domino Parocho debitum honorem, et obedientiam præstabo: proventus Ecclesiæ hujus eandem concernentes, curæ meæ commissos fideliter colligam, et cujus interierit, absque ulla diminutione constignabo: tam Ecclesiam, quam cunctam Supellectilem sacram diligenter curabo, munde conservabo, ex illa nutu meo proprio, absque scitu Domini Parochi, aut Domini Præfecti Ecclesiæ nihil abalienabo, nihil distraham, nihil aliorsum commodabo, minus mihi appropriabo: cum scitu autem commodata quantocujus repetam et referam: generaliter: omnia ea, quæ mihi per Dominum Parochum, et Dominum Ecclesiæ Præfectum commissa fuerint, prompte, et fideliter exequar. Sic me Deus adjuvet, beatissima Virgo Maria, omnes Sancti, et Electi Dei. Amen.

5.50.2 Slovenská

Iuramentum Aedituorum, slavonicum

Ga NN prisáham Bohu žiwemu, Otcy, Synu, y Duhu swatemu, prewelebneg, a nerozdilneg Trogicy swateg, preblahoslaweneg Rodičky božy Panni Marii, wsseckym Swatym, a Wiwolenym božym: Že ga za Kostelnika

Monumenta linguae Slovacae.indd 320 28. 1. 2019 10:29:22

zdegssiho Kostela farskeho postaweny w Službe teg werny, a sprawedliwy, Panu Richtarowy, Slawneg Rady, a Panu Richtarowy[a] poslussny chcem bity; Prowenti Kostela tocho, nakolko mne zwerene budu, sprawedliwe inkasowat budem, a kemu prislussno bude, werne oddam: gak na Kostel, tak na wssecke kostelne wecy, a Nadoby pilne pozorowat, a wssecko čisto trimat budem, nič neoddalim, neodmarnim, sebe nepriwlastnim, anj bez wedomosti Pana Plebana, a Kostelnicho Inspectora nikde nič nepožičim, požičane pak richle naspat donessem; slowem: wssecko to, čo se službu mogu dotiče, aneb rozkazano bude, pilne, a sprawedliwe wiplnim, Tak mi Pan Buh pomahag, preblahoslawena Panna Maria, wssecky Swaty, a Wiwoleny božy. Amen.

5.51 Prísaha dozorcu nad špitálom

Prísahou sa dozorca nad špitálom zaväzuje k starostlivosti o chudobných ľudí, ktorí sa ocitli v mestskom špitáli, pričom bude dbať na zachovávanie pokojného a priateľského spolunažívania medzi nimi. Bude čestný pri správe financií, či už stálych príjmov špitálu alebo prerozdeľovaní milodarov. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v troch jazykových verziách – latinskej, nemeckej a slovenskej.

5.51.1 Latinská

Iuramentum
Xenodochii Inspectoris, latinum

Ego NN. juro per Deum vivum, Patrem, Filium, et Spiritum sanctum, sacrosanctam, et individuam Trinitatem, beatissimam Dei Genitricem Virginem Mariam, omnesque Sanctos, et Electos Dei: Quod ego pauperum Xenodochialistarum mihi commissorum diligentem in eo etiam, ut semet mutua pace, concordia, charitate, et timore Dei foveant, curam habebo, omnes Xenodochii Proventus rite incassabo, eosque tam stabiles, quam ex collecta stipe promanantes, inter eosdem pauperes æqua sorte dividam, nihilque præterea erogabo, nisi quod in Magistratuali fundetur Commissione. Sic me Deus adjuvet, beatissima Virgo Maria, omnesque Sancti, et Electi Dei. Amen.

[a] PrešKrtnuté a nadpísané *Plebanowi*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 321 28. 1. 2019 10:29:22

5.51.2 Nemecká

Iuamentum
Xenodochii Inspectoris, germanicum

Ich NN schwöre Gott dem lebendigen, Vater, Sohn, und heiligem Geiste, der allerheiligsten, und unzertrennten Dreyeinigkeit, der glorreichesten Gottes Gebährerrinn Jungfrau Maria, allen Heiligen, und Auserwählten Gottes: Daß ich der mir überlassene Spital-Armen auch in diesem Falle Sorge haben werde, damit sie immer in gemeinschaftlichem Frieden, Eintracht, Liebe, und Furcht Gottes verbleiben, alle Spital-Einkünfte genau eincassiren, und diese sowohl feste, als auch von gesammelter Almosen herkommende zwischen die Armen gleichermassen theilen, ausser dem nichts ausgeben werde, als was nur in der Magistratual-Commission wird gegründer werden. Also helfe mir Gott, die seeligste Jungfrau Maria, alle Heilige, und Auserwählte Gottes. Amen.

5.51.3 Slovenská

Iuramentum Xenodochii Inspectoris, slavoncicum

Ga NN prisáham Bohu žiwemu, Otcy, Synu, y Duchu swatemu, prewelebneg, a nerozdilneg Trogicy swateg, preblahoslaweneg Rodičky boży Panni Marij, wsseckym Swatym, a Wywolenym božym: Že ga na sspitalskych ubohych Ljdi pilny y wtom take Pozor a starost mity budem, aby w Špitaly zustawagice w obecnym Pokogi, w pritelskeg milosti, a bazni boskeg zetrwawáli; wssecke Špitalu Prowenti pilne incassowat budem, a te wssecke mezy nima sprawedliwe rozdelim, a nič ginač newidam bez slawneg Rady Commissii. Tak mi Pan Buh pomahag, preblahoslawena Pana Maria, wssecky Swaty, a Wywoleny bože. Amen.

5.52 Prísaha dozorcu nad morušovníkmi

Prísahou sa dozorca nad morušovníkmi zaväzuje k usilovnej práci, aby sa čo najviac podarilo rozmnožiť mladé morušovníky, ktoré však následne nevydá nikomu bez predošlého povolenia mestských vrchností. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v troch jazykových verziách – latinskej, nemeckej a slovenskej.

Monumenta linguae Slovacae.indd 322 28. 1. 2019 10:29:22

5.52.1 Latinská

Iuramentum
Mororum Inspectoris, latinum

Ego NN. juro per Deum vivum, Patrem, Filium, et Spiritum sanctum, sacrosanctam, et individuam Trinitatem, beatissimam Dei Genitricem Virginem Mariam, omnesque Sanctos, et Electos Dei: Quod huic mihi collato Officio pro omni posse, et conatu meo satisfacturus sim; specialiter autem contendam, ut propagatio Mororum mihi commissa diligenti industria mea quo meliorem referat successum, aptas autem ad transplantandum Moros nutu proprio, absque præscitu, et commissione Domini Iudicis, aut Magistratus nulli privato, ex respectu, et commodo extradabo. Sic me Deus adjuvet, beatissima Virgo Maria, omnesque Sancti, et Electi Dei.

5.52.2 Nemecká

Iuramentum
Mororum Inspectoris, germanicum

Ich NN schwöre Gott dem lebendigen, Vater, Sohn, und heiligem Geiste, der allerheiligsten, und unzertrennten Dreyeinigkeit, der glorreichesten Gottes Gebährerrinn Jungfrau Maria, allen Heiligen, und Auserwählten Gottes: Daß ich diesem mir ertheilten Amte nach aller meinen Möglichkeit, und Fleisse genugthuen, insbesondere aber trachten werde, damit die mir überlassene Verehrung der Maulbnerbäumen durch einem fleissige Bemühung den besten Fortgang hervorbringe, die aber zum Verpflanzen, und Wibersetzen tauglichen Maulberbäume mit eigenem Willen, ohne Vorwissen, und Commission des Herrn Stadtrichters, oder Magistrates keinem Fremden, aus Respect, und Nutzen herausgeben werde. Also helfe mir Gott, die seeligste Jungfrau Maria, alle Heilige, und Auserwählte Gottes. Amen.

5.52.3 Slovenská

Iuramentum
Mororum Inspectoris, slavonicum

Ga NN. prisáham Bohu žiwemu, Otcy, Synu, y Duchu swatemu, prewelebneg, a nerozdilneg Trogicy swateg, preblahoslaweneg Rodičky boży Panni Marij, wsseckym Swatym, a Wywolenym bożym: Że ga do Služby teg mne zwereneg wedle możnosti a ussilowanj mogeho dosti učinim, a to neybaržeg pilnowati budem, aby rozmnożenj mladeho drewa

Monumenta linguae Slovacae.indd 323 28. 1. 2019 10:29:22

Gahodoweho skrz usilownu pracu mogu gak neybaržeg w užitku bylo, suce pak stromy ti gahodne na wisazowanj, zmogeg wlastneg wuly bez wedomosty, a rozkazu Pana Richtara,[a] Slawneg Rady[b] žadnemu priwatnemu newidam. Tak mi Pan Buh pomahag, preblahoslawena Panna Maria, wssecky Swaty a Wywoleny božy. Amen.

5.53 Prísaha dozorcov a strážnikov

Prísahou da dozorcovia a strážnici zaväzujú k poslušnosti a vernosti mestským vrchnostiam a ich nariadeniam, ktoré budú vykonávať nestranne a bez ohľadu na svoje osobné kontakty. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Circularii, et Satraparum

Ga NN. prisáham Bohu žiwemu, Otcy, Synu, Duchu swatemu, prewelebneg, a nerozdilneg Trogicy swateg, preblahoslaweneg Rodičky božy Panni Marii, wsseckym Swatym, a Wywolenym božym: Že wtegto meg Službe Panu Richtarowy[c], Slawneg Wrchnosty,[d] a Panom mne predloženym Officirom[e] dostatečne poslussenstwy, a wernost, Panom pak Messtjanom postiwost chtem dati: čokolwek mne wedle powolánj meho rozkazano, a poručeno bude, richle, werne, a sprawedliwe wyplnim, a to sice nebudem patrit na Pratelstwy, Lasku, milost, dari, a gakekolwek lidske prohlidánj; okrem toho, čokolwek takoweho by sem zmerkowal, čoby ku sskode Slawnemu Mestu bylo, Panu Richtarowi[f] hned oznamim; tagemnosti mne neb zwerene, aneb uslissene, žadnemu kteremu wedeti neprisluha, newygewim; slowem: w službe teg mogeg werne, sprawedliwe, a poctiwe sa sprawowati budem. Tak mi Pan Buh pomahag, preblahoslawena Panna Maria, wssecky Swaty, a Wywoleny božy. Amen.

5.54 Prísaha lesníkov

Prísahou sa lesník zaväzuje k pozornému dohľadu nad mestskými lesmi tak, aby v nich dobytok ani ľudia nespôsobili žiadne škody. Dôraz sa kladie na predchádzanie nelegálnemu výrubu a vývozu dreva. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

---

[a] Preškrtnuté. [b] Preškrtnuté a prepísané na *Werchnosty*. [c] Preškrtnuté. Pod textom doplnené *P. Kapitanowy*. Tiež preškrtnuté, spolu s ďalším nečitateľným textom.
[d] Pod textom doplnené *a sice Panom Richtarowy, Kapitanowi, a w Službe wsseckim predloženim Panum*. [e] Preškrtnuté. [f] Pod textom doplnené *a p. Kapitanowy*. Preškrtnuté.

Monumenta linguae Slovacae.indd 324 28. 1. 2019 10:29:22

Iuramentum Sylvanorum

Ga NN prisáham Bohu žiwemu, Otcy,Synu, y Duchu swatemu, prewelebneg, a nerozdilneg Trogicy swateg, preblahosláweneg Rodičky božeg Panni Marij, wsseckych Swatym, a Wywolenym božym: Že wtegto lesnickeg Službi werny, a sprawedliwy chcem biti; pod opaternost mogu zwerene Lesy mesticke pilne wždy dopatrowat budem, aby skrz ustawičnu pritomnost mogu wssecka sskoda gak skrz Lidi, tak tez statek odwratena, a nedopustena bila: žadnemu Pratelstwy, Znamosty, aneb bázni, žadne drewo bez Assignatii, a Znaku lesneho Pana rubati, brati, a wywesti nedam: Prestupnikoch Panu *[a] hnedky ohlassim, kdyby sa pridalo statek budto tutegssy, aneb cizych lidy ze sskody, co powinnost moga bude, zagati, takowe bez wsseckeho lidskeho prohlidany werne do Mesta priženem, a hned Panom mogim na wedomost dam; slowem: pilne, a sprawedliwe wždy na to pozorowat budem, aby w lesach mestickych žadna gak skrz lidi, tak skrz statek sskoda sa nestala. Tak mi Pan Buh pomahag, preblahoslawena Panna Maria, wssecky Swaty, a Wiwoleny božy. Amen.

5.55 Prísaha strážnikov poľa

Prísahou sa strážnik poľa zaväzuje k pozornému dohľadu nad mestskými poľami a lúkami, aby nedošlo k škodám na úrode. Podobne bude dbať aj na to, aby sa z lesa nelegálne nevyvážalo drevo. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Campi Custodum

Ga NN. prisáham Bohu žiwemu, Otcy, Synu, y Duchu swatemu, prewelebneg, a nerozdilneg Trogicy swateg, preblahoslaweneg Rodičky božy Panni Marij, wsseckym Swatym, a Wywolenym božym: Že ga w Službe tegto mogeg werny, a sprawedliwy chcem bity, a negwic na tom skrz mogu na poly ustawičnu pritomnost sa usilowat budem, aby žadna na Lukach, Rolyach, a polnych Urodach sskoda učinena nebyla; odkud čokolwek Pan Richtar[b] a polny Pan mne rozkaže, wssecko to richle, a sprawedliwe wyplnym; polo od wsseckeg sskodi braniti budem; te, ktere sskodu učina, budto tutegsse, aneb cuze, hnedky ohlassim; a to sice nebudem patritna pratelstwy, lasku, hnew, bazen, darunky, a žadne lidske prohlidanj; w zime pak, když do lesach potrebowany budem, Lesy mesticke sprawedliwe dopatrim;

[a] Pôvodný text preškrtnutý a nečitateľný. Prepísaný na *Konsulowi*. Pod textom doplnené *a Inspectorowy Lessoch*. [b] Na marginálii vložené *pan Consul*. Druhou rukou k tomu doplnené *a Polny Inspector*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 325 28. 1. 2019 10:29:22

žadnemu, anj za penize, anj za darmo, anj zgakehokolwek ohledu, žadne drewo bez Assignacii, a wisseho dowolenj nedam. Tak mi Pan Buh pomahag, preblahoslawena Panna Maria, wssecky Swaty, a Wywoleny božy. Amen.

5.56 Prísaha strážnika veže

Prísahou sa strážnik veže zaväzuje k dôslednému dozoru nad bezpečnosťou v meste, vo dne aj v noci, aby sa tak predišlo akýmkoľvek nešťastiam, predovšetkým požiarom. Starať sa bude aj o zvony a hodiny. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Vigilum in Turri

Ga NN. prisáham Bohu žiwemu, Otcy, Synu, y Duchu swatemu, prewelebneg, a nerozdilneg Trogicy swateg, preblahoslawenegRodičky božy, Panni Marij, wsseckym Swatym, a Wywolenym božym: Že ga w službe teg poslussny, a werny chtem bity, powinnosti moge tak pilne wyplnim, aby skrz potrebnu mogu na Turni mestickeg pritomnost, a ustawičnu opaternost gak wedne, tak wnocy žadana w Meste bezpečnost panowala, a Nesstesty ohne odalene bylo; dzwony take, a hodinu wedle običagu, nakolko mne sa prinaleží, pilnowat budem; slowem: wssecku powinnost mogu, a čo z ohledu dalsseg powinnosti mogeg skrz Pana Richtara[a] mne poručeno, a rozkazano bude, sprawedliwe wyplnim.Tak mi Pan Buh pomahag, preblahoslawena Panna Maria, wssecky Swaty, a Wywoleny božy. Amen.

5.57 Prísaha nočných strážnikov

Prísahou sa nočný strážnik zaväzuje k pozornosti počas výkonu svojej služby počas celej noci tak, aby sa predišlo predovšetkým ohňu a zlému konaniu ľudí. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Vigilum nocturnorum

Ga NN prisáham Bohu žiwemu, Otcy, Synu, y Duchu swatemu, prewelebneg, a nerozdilneg Trogicy swateg, preblahoslaweneg Rodičky božy, Panni Marij, wsseckym Swatym, a Wywolenym božym: Že ga Služby tegto Powinnost, ktera wtom zaleží, abych cele nocy po Meste hodice opatrne na ochen, zle wecy, a lidske rozpustilosty pozorowal, pilne, werne, a sprawdliwe wyplnim: na wssecke takowe Okoličnosti dobry pozor dam,

[a] Prepísané na *Kapitana*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 326 28. 1. 2019 10:29:22

aby gak od ohne, tak zlych, a rozpustlych lydi Mesto to, a Obywatele bezpečne bily, čokolwek ale zleho sa pritrafy, bezwsseckeho lidskeho prohlidanj Panu Richtarowi[a] oznamim. Tak mi Pan Buh pomahag, preblahoslawena Panna Maria, wssecky Swaty, a Wywoleny boży. Amen.

5.58 Prísaha strážnikov mestských brán

Prísahou sa strážnik mestských brán zaväzuje k poslušnosti mestskej vrchnosti a jej nariadeniam. Bude dbať na to, aby pri bráne nedošlo k žiadnym roztržkám a aby nedošlo k ničomu mestu škodlivému. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum
Custodum Portarum Civitatis

Ga NN prisáham Bohu žiwemu, Otcy, Synu, y Duchu swatemu, prewelebneg, a nerozdilneg Trogicy swateg, preblahoslaweneg Rodičky boży, Panni Marij, wsseckym Swatym, a Wywolenym bożym: Že ga wtegto mne zwereneg Službe Slawnemu Mestu werny, a sprawedliwy chcem bity; Panu Richtarowy, a Slawnemu Magistratu we wsseckych wecach poslussny budem, čokolwek od Pana Richtara zohledu Powinnostach mogich, a obecneho dobreho wyplnenj mne rozkazano bude, richle, a werne wyplnim; čo Mestu sskodliweho zmerkugem, to Panu Richtarowi oznamim, pilne pozorowat budem, aby na brane mestickeg zburliwost žadneho času se nestala, Prestupnikoch pak Panu Richtaorwi ohlassim. Tak mi Pan Buh pomahag, preblahsolawena Panna Maria, wssecky Swaty, a Wiwoleny boży. Amen.

5.59 Prísaha správcu vodovodu

Prísahou sa správca vodovodu zaväzuje k dohľadu nad vodovodmi, aby sa do mesta vždy dostávala voda, podľa potreby v ktorúkoľvek dennú hodinu. Osobne dozrie na mestských robotníkov pri prácach na budovách, cestách alebo mostoch. Starať sa bude aj o zverené nástroje. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Aquæductus Magistri

Ga NN prisáham Bohu žiwemu, Otcy, Synu, y Duchu swatemu, prewelebneg, a nerozdilneg Trogicy swateg, preblahoslaweneg Rodičky boży, Panni Marij, wsseckym Swatym, a Wywolenym bożym: Že ga w powolánj

[a] Vložené pod textom *a p. Kapitanowy.*

Monumenta linguae Slovacae.indd 327 28. 1. 2019 10:29:22

mogym Kunstmajsterskym Slawnemu Mestu tomuto werny, poslussny, a sprawedliwy chcem bity, a neywic wtom se ussilowáti, aby Woda do Mesta wždicky issla, odkud Kunsst wodny gak wedne, tak w nocy wedle potrebi pilnowati budem, tuto prinaležice načinne gak železne, tak drewene, pod ohranu mogu poručene w Stalosty zahowam, a žadnym spusobem neodmarnim: pri Robotnikoch mestickych gak kolo Kunsstu, tak Galčowstwy, Mostoch, budinkoch, naprawénj cestach, nakolko možno mi bude, wmogeg Osobe pritomny budem, na nich, a roboty gegich pozor dam; ktomu Panu Richtarowy[a], a Budownemu poslussny budem, gegich rozkaz wkaždey Okoličnosty wedle možnosty mogeg wyplnym. Tak mi Pan Buch pomahag, preblahoslawena Panna Maria, wssecky Swaty, a Wiwoleny božy. Amen.

5.60 Prísaha mlatca

Prísahou sa mlatec zaväzuje k svedomitému výkonu pracovných povinností, dôslednému mláteniu obilia, jeho rozlišovaniu podľa kvality a riadnemu zaobchádzaniu so zrnom aj slamou. Nič si neprisvojí pre osobnú potrebu ani pre iných záujemcov. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Trituratorum[b]

Ga NN prisáham Bohu žiwemu, Otcy, Synu, y Duchu swatemu, prewelebneg, a nerozdilneg Trogicy swateg, preblahoslaweneg Panni Marii, Matky božeg, wsseckym Swatym, a Wywolenym božym: Že ga w Službe teg mlackowskeg mne zwereneg werne, a sprawedliwe bez wsseckeg falessnosty[c] sprawowati se budem; zarno gakekolwek, a gine Obily[d] bez sskody mlacit budem[e]; když se zwege, predne od pozadneho dostatečne oddelim, slamu[f] sprawedliwe zložim; zarno bez wsseckeho oklamanj wymeram, a gak[g] zteho[h] takže slamy nič anj pre mogu potrebu[i] žadnemu[j] budto za penezy, aneb darmo bez wedomosti panskeg nedam.[k] Tak mi Pan Buh pomahag, preblahoslawena Panna Maria, wssecky Swaty, a Wiwoleny božy. Amen.

---

[a] Prešktnuté a nadpísané *Consulowy.* [b] Celá prísaha aj s doplnkami pod textom je prešktnutá. [c] Pod textom doplnené *bey cely Mlacenj mogeho čas.* [d] Pod textom doplnené *tak tess Jarecs, Lenču, Proso, Tatarku, a y insse gake kolwek Strawne.* [e] Pod textom doplnené *dobre a naležite wibigem, aby zarno wslame nezostalo.* [f] Pod textom dopísané *gak zupu, tak ginu wedle mogeg Powinosti.* [g] Pod textom doplnené *ze zarna, a Strawneho.* [h] Prešktnuté. [i] Pod textom doplnené *aneb ga sam, aneb skerz mogu ženu, aneb Dety, aneb gine gakekolwek Lidj.* [j] Prešktnuté. [k] Pod textom doplnené *do Domu nepossem, any žadnemu dokutkolwek y po mlacbe w Panskim Mlyne pozustanem.*

Monumenta linguae Slovacae.indd 328 28. 1. 2019 10:29:22

5.61 Prísaha väzenského strážnika

Prísahou sa väzenský strážnik zaväzuje k poslušnosti, starostlivosti o väzenie a dohľadu nad väzňami, ktorým nebude škodiť ani im nepodá alkohol. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Præconis

Ga NN prisáham Bohu žiwemu, Otcy, Synu, y Duchu swatemu, prewelebneg, a nerozdilneg Trogicy swateg, preblahoslaweneg Panni Marij, Matky boży, wsseckym Swatym, a Wiwolenym bożym: Že ga w Službe tegto mne zwereneg werny, a poslussny chcem bity, aresst čisto držet, na Aresstantoch pilne pozorowat budem, gim žadnu kriwdu neucinim; giny okrem wody napog bez wedomosti Pana Richtara žadnemu any sam neprinessem, anj prinest nedopusstim; na zeleza, a gine načinne, ktere se w Aresstu nachazagu, pilny pozor dam. Tak my Pan Buh pomahag, preblahoslawena Panna Maria, wssecky Swaty, a Wiwoleny boży. Amen.

5.62 Prísaha richtára predmestia

Prísahou sa richtár predmestia zaväzuje k poslušnosti a vernosti panovníkovi aj mestskej vrchnosti, hájeniu záujmov mesta a nestrannosti pri výkone povolania. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentu Iudicis suburbani

Ga NN prisáham Bohu žiwemu, Otcy, Synu, y Duchu swatemu, prewelebneg, a nerozdilneg Trogicy swateg, preblahoslaweneg Rodičky boży Panni Marii, wsseckym Swatym, a Wiwolenym bożym: Že ga za Richtara Husstackeho wiwoleny, ponegprw Geho Gasnosty Kralowskeg NN. a buducym uherskym Kralom, pak Panu Richtarowi mestickemu, a[a] Slawnemu Magistratu[b] poslussny, a werny budem: Mesta toho Poctiwost, a hasen hledati, a wkaždym čase napomachati usilowat sa budem: Prawo, a Sprawedliwost wkaždeg wecy na mne prinaležiceg gak bohatemu, tak hudobnemu gednako, nepatriwssy na Pratelstwy, Lasku, hnew, prosby, darunky, bez wsseckeho lidskeho prohlidánj, učinim, čokolwek od Pana Richtara mestickeho, a Slawneho Magistratu mne poručeno bude, richle, a sprawedliwe wyplnim. Tak mi Pan Buh pomahag, preblahoslawena Panna Maria, wssecky Swaty, a Wiwoleny boży. Amen.

[a] Prešk rtnuté. [b] Pod textom doplnené *obzlastnyi alye PP. Richtarowi* *(prešk rtnuté, nečitateľné).

Monumenta linguae Slovacae.indd 329 28. 1. 2019 10:29:22

5.63 Prísaha pastiera

Prísahou sa pastier zaväzuje k dohľadu nad mestským dobytkom, býkmi aj prasatami, aby ani mesto, ani jednotliví mešťania neutrpeli žiadne škody. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Pastoris gregis

Ga NN prisáham Bohu žiwemu, Otcy, Synu, y Duchu swatemu, prewelebneg, a nerozdilneg Trogicy swateg, preblahoslaweneg Rodičky božy Panni Marij, wsseckym Swatym, a Wiwolenym božym: Že ga za čas Pastirstwy mogeho gak na Bugakoch Mestickych, aby gak se sweči, karmene bily, tak y na ginu Čiridu gak rohatu, tak swinsku pilnu starost miti budem, aby od wsseg horosti, a upadku oddalena bila, proto Čelad take mogu potrebnu dopatrim, a skrz pritomne ussilowánj moge ku dobremu prospechu, a powinnosti wiplnénj podzbuzim, pod čas horosti, aneb upadku statek podle wsseckeg možnosti mogeg zaopatrim, a gemu wislužim; Krawy wssecke zapisat dam, a žadnu z ohledu bugačneho dohotku nezatagim; slowem: Slawneg Wrchnosti, a celemu Messtianstwy werny, sprawedliwy, a poslussny budem, a pre swug hasen, aneb darunky, nič na sskodu Čiridi mestickeg neučinim, anj skrz druheho učinit nedopustim. Tak mi Pan Buh pomahag, preblahoslawena Panna Maria, wssecky Swaty, a Wiwoleny božy. Amen.

5.64 Prísaha mestského špána

Prísahou sa mestský špán zaväzuje k dohľadu nad mestským hospodárskym dvorom, statkom, kočišmi, príslušnými poľami a lúkami tak, aby mesto neutrpelo žiadnu škodu. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Spani Civitatis

Ga NN prisáham Bohu žiwemu, Otcy, Synu, y Duchu swatemu, prewelebneg, a nerozdilneg Trogicy swateg, preblahoslaweneg Rodičky božy Panni Marij, wsseckym Swatym, a Wiwolenym božym: Že ga w Službe tegto mogeg werny, a sprawedliwy chcem bity, gak wecy mesticke gazdowske pod obranu mogu poručene, tak statek, a Kočissoch pilne dopatrim, aby zwecach takowich, a z potrawy nikde nič neodesslo; na Role, tess Luky, a ssace mesticke, na kolko možno, aneb rozkazano mne bude, pozor dam; Panu Richtarowi, a Budownemu we wsseckym poslussny budem, a gegich rozkaz wyplnim; slowem: hasen slawneho Mesta wihledawat budem, a wssecko, čo sskodliwe uwidim, a skussim nikde anj sam nezrobim, anj

Monumenta linguae Slovacae.indd 330 28. 1. 2019 10:29:22

nedopusstim, ale Panom mogim oznamim. Tak mi Pan Buh pomahag, preblahosláwena Panna Maria, wssecky Swaty, a Wiwoleny boży. Amen.

5.65 Mlynárska prísaha

Prísahou sa mlynár zaväzuje k svedomitému plneniu mlynárskych povinností – poriadnemu mletiu zrna, zachovávaniu správnej miery a nestrannému správaniu sa. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Juramentum Molitorum

Ga N.N. prisacham Bochu ziwemu, Otzy, Synu, y Duchu Swatemu, prewelebneg, a neroždilneg Trogycy swateg, Swateg, preblachoslaweneg Paneg Marii, wsseckym Swatym, a Wiwolenym Bozym: Že ga za Mlinara wtemto Mline ustanoweny, werne a sprawedlywe bež wsečkeg falesnosty pres cely čaß sprawowaty se budem; zarno gake kolwek bez Skody wymelem dobre, a nalezyte perwne, nyz sa mlet bude, Merku mne od Slawneg Werchnosty wydanu, odberem, anj nyč weceg, any meneg newežmem, prysluchajyce ale zarno mogemu Panu Arendatorowy sprawedlywe, a werne oddam, a tak podle rožkažu Slawneg Werchnosty, a Pana Mlynskecho Arendatora Sumenytne pokracowat budem, ze bež wedomosty Pana Arendatora zarno any pre mogu potrebu aneb ga sam aneb skerz mogu ženu aneb Dety aneb Ludy moge newežmem, nepatriwsse na pratelstwo, aneb Swagerstwo, žadnemu budto za penezy, aneb darmo, bež wedomosty mecho Pana Arendatora nedam. Tak my Pan Buch pomahag, wsecky Swaty. Amen.

5.66 Upravená prísaha mlatca

Prísahou sa mlatec zaväzuje k svedomitému mláteniu obilia a ďalších plodín, a starostlivosti o vymlátené zrno a slamu. Z výsledkov svojej práce nevezme nič pre svoju vlastnú potrebu ani pre iných. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Trituratorum modificatum

Ja NN. prisáham Bohu živemu, Otcy, Synu, y Duhu swatemu, prewelebneg, a nerozdilneg Trogicy swateg, preblahoslaweneg Pannj Marij, wsseckym Swatym, a Wiwolenym božjm: Že ga wslužbe teg mlackowskeg mne zwereneg, werne, a sprawedliwe, bez wsseckeg falečnosty, pres cely mlačenj mogeho čas sprawowati se budem; zarno gakekolwek, a gine obilj, tak tež: hrach, lenču, proso, tatarku, a ginsse gakekolwekstrawne bez

Monumenta linguae Slovacae.indd 331 28. 1. 2019 10:29:22

sskody mlacit budem, dobre, a należite wybigem, aby zarno nezostalo když se zwege, prwne od poradneho dostatečne oddelym; slamu gak župu, tak ginu, wedle powinnosti meg sprawedliwe złożim; zarno bez wsseckeho oklamany wymeram, a gak ze zarna, a strawneho, tak y ze slamy, nic any pre mogu potrebu, aneb ga sam, aneb skrz mogu ženu, aneb dety, aneb gine gakekolwek Lidy newežmem, aneb darmo neposslem; any žadnemu[a] budto za peneży, aneb darmo, bez wedomosti Panskeg nedam. Tak my Pan Buh pomahag, y wssecky boży Swaty. Amen.

5.67 Prísaha mýtnika

Prísahou sa mýtnik zaväzuje k čestnému a nestrannému výberu mýtnych poplatkov podľa nariadení árendátora mýta. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Telonii Hajdonum

Ja[b] prissacham Bochu wsechmohucimu, Ocy, Sinu, y Duchu Swatemu, preblahoslawenej Panny Marii, y wsseczkim Swatim, a wiwolenim Božim: že ga wedle rozkazu[c] Pana meho Mitneho Arendatora[d] pokračowat chtejice, wsseczke peneży mne oddane werne, a sprawedliwe[e] tomuto jistemu panowy[f] mojemu oddam, a nič wecej[g], len jak my rozkažano bude[h], od wsseczkich Mitnu Taxu platet powinowatih, žadac ne[i]budem, a tak nje patriwsse[j] na Lasku, hnew, Dary, pritelstwy wsseczko to, co kolwek k Službe mojej prinalezy, bez pohiby wipelnim, tak my Pan Buh pomachaj, y wsseczky Swaty. Amen.

5.68 Prísaha strážnikov

Prísahou sa strážnik zaväzuje k poslušnosti a vernosti mestským vrchnostiam, zachovávaniu ich nariadení a nestrannosti pri výkone povinností. Zároveň nevyzradí žiadne mestské tajomstvá. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

---

[a] Na okraji strany dopísané *dokudkolwek y po mlacbe w panskym Magire pozustanem.* [b] Vložené nad riadkom *N.N.* [c] Pod textom doplnené *Slawneg werhnosti, Tak ai Pana Mitneho Arendatora.* [d] Preškrtnuté. [e] Pod textom doplnené *Panu Arendatorowi.* [f] Preškrtnuté. [g] Pod textom doplnené *lyem podlye Tariffi teraz mnye prečitaneg a skerze mnye dobre rozumeneg.* [h] Preškrtnuté. [i] Preškrtnuté. [j] Prepísané. Pôvodný text nečitateľný.

Monumenta linguae Slovacae.indd 332 28. 1. 2019 10:29:22

Iuramentum
Circularii, et Satraparum

Ga N.N. prisáham Bohu žiwemu, Otcy, Sinu, y Duhu swatemu, prewelebnej, a nerozdilneg Trogicy swateg, preblahoslaweneg Rodičky Bozy Panni Marii, wsseckim Swatym, a wiwolenym Božim: Že wtegto meg Službe Panom Richtarowy, Kapitanowy, Formindrowi[a], a tak[b] calleg Slawneg Werchnosty dostatečne poslussenstwy, a wernost Panom pak Mestjanom poctiwost * dati[c]: čokolwek mne wedle powolany meho rozkazano, a poručeno bude, richle werne, a sprawedliwe[d] wiplnim a to sice nebudem patrit na pratelstwy, Lasku, milost, dari, a gakekolwek lidske prohlidany; okrem toho, čokolwek takoweho bi sem zmerkowal, čoby ku sskode Slawnemu Mestu bylo, Panu Richtarowy, a Panu Kapitanowy hned oznamim, tagemnosty mne neb zwerene, aneb uslissene, žadnemu kteremu wedety neprisluha newigewim;[e] slowem: wslužbe teg mogeg[f] werne, sprawedliwe, a poctiwe sa sprawowati budem. Tak mi Pan Buh pomahag, preblahoslawena Panna Maria, wssecky Swaty, a wiwoleni Bozy. Amen.

5.69 Prísaha mestskej posádky

Prísahou sa verejný strážnik zaväzuje k vernosti uhorskému kráľovi Františkovi I., mestskej vrchnosti a tiež svojim nadriadeným, nižším aj vyšším dôstojníkom. Bude dodržiavať rozkazy, brániť mesto, nedopustí stratu mestských štandard a zástav, a bude sa usilovať o poslušnosť, odvahu a udržiavanie poriadku a bezpečnosti v meste. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Juramentum Civilis Militiæ Slavonicum

My prisahame Bohu neywissimu, že my geho Gasnosti Csisarskeg Kralowskeg Apostolskeg Franicskowy perwnemu, tak tež wseckim Uradam, ktere nam gmenem Geho Gasnosty ay nabuduce rozkazuwat budu, obwlastne nasemu Slawnemu Magistratu, tak tež wseckim nam predloženim wissim a nissim Officirom, poslusne a werne budeme, gegich Rozkazum, a zakazum poslusnost preukažeme, Mesto wgakih kolwek pripadnostah braniti budeme, zastawi a Standarty w zSlužbe Mesta tohoto, na žaden Spusob nezohabime, wtakey nas dotikagicey Službe , gak wedne, tak

[a] Preškrtnuté. [b] Preškrtnuté. [c] Preškrtnuté, zle čitateľné. Nadpísané *powinno*. Preškrtnuté. Ďalej dopísané *dam*. [d] Pod textom doplnené *gak w nocy tak wednych*. [e] Pod textom doplnených niekoľko slov. Premazaných a nečitateľných. [f] Pod textom doplnené *a*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 333 28. 1. 2019 10:29:23

wnocy, a wzdi musky a poslusne gsa sprawowat, a k obderžany wniterneho pokogu, Ordinku, a Bezpečnosty zcelu mocu spolu usilowat gsa budeme chlawne ale wedle nam predpisanich Regulah a Rozkazuw, wseckih Punctoh sprawedliwe a werne služiti budeme, a protiwko lakomich nikda nič neučinime. Tak nam Bože pomahag, Preblahoslawena Pana Maria, wsecky Swaty, a wiwoleni Božy. Amen.

Monumenta linguae Slovacae.indd 334 28. 1. 2019 10:29:23

Sabinov

Umiestnenie: Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív Prešov – pracovisko Prešov, fond Magistrát mesta Sabinov, sign. 106.

6.1 Prísaha senátora

Prísahou sa senátor zaväzuje k úcte richtárovi a k ochrane záujmov mesta. Pri výkone spravodlivosti bude zachovávať náležitú nestrannosť. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovali sa dve jazykové verzie – latinská a slovenská.

6.1.1 Latinská

Iuramentum Senatorum

Ego NN. Iuro per Deum vivum, et per Gloriosam DEI Genitricem, Virginem Mariam et per omnes Sanctos et Electos DEI, quod Ego Domino Primario Iudici Civitatis hujus, omnem honorem opinionem et Consilium pro commodo Civitatis istius promovendo, et incommodo præcavendo præstabo, et omnibus ac singulis coram me cansantibus, absq[ue] cujusvis Personæ divitis scilicet et pauperis acceptione, omnibusq[ue] prece, praemio, omniq[ue] respectu postpositis, et remotis, prout sciliter secundum DEUM et ejus Iustitiam faciendum cognovero, justum et verum Iudicium et Iustitiam faciam meo pro posse. Sic me Deus adjuvet /: Beata Virgo Maria et omnes Sancti :/

6.1.2 Slovenská

Idem iuramentum Slavonico Idiomate

Ga N. N. prisaham skrze Boha ziweho skrze preblahoslawenu Boži Rodičzku Panu Mariu, a skrze wsseckich Swatich a Wiwolenich Božich, že zdegssimu Panu Richtarowy wssecku uctiwost, nahilnost, a poradu na užitek a hasen tohoto Mesta pokračugice, wssecke pak Škody a neužitky odwracugice dam a učinim, tak take gednemu každemu predemnu zalugicimu a sprawedliwost pitagicimu, bez wsseckeho Ochledu gakeg kolwek Osobe budto bohateg aneb hudobneg zanehagice a oddalugice od sebe wssecke prosby, Darunky, prigastnosti, Milosti, bazni nenawisti, podobanj a osobliweho wsseckeho Respectu, tak gak podle Boha a geho sprawedliwosti učinit zezna, sprawedliwi a werni Sud a sprawedliwost učinim, tak mne Buch dopomahag, preblahoslawena Pana Maria y wssecke Swate a wiwolene Boži.

Monumenta linguae Slovacae.indd 335 28. 1. 2019 10:29:23

6.2 *Prísaha stavebného dozorcu*

Prísahou sa stavebný dozorca zaväzuje, že všetky mestské budovy bude udržiavať neporušené a nič nebude opravovať ani budovať nové bez vedomia richtára a mestskej vrchnosti. V prípade potreby vykoná opravy na mestských budovách ihneď, aby nedošlo k väčším škodám. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Ædilis

Ga NN. prisaham skrze Boha žiweho, Swatu a nerozdilnu Trogiczu Bosku /:preblahoslawenu Pannu Mariu a wssecke Swate a wiwolene Bože :/ že na Službu mne zwerenu wssecku možnu pozorliwost chcem a zawazani budem trimat, a obzwlasscte bude moga powinost wssecke Wecy a gine Mesticke zelezne, medzene, drewene, a tim podobne, ku Mlinom, krčsmom, Domu Radneho prisluhagice[a] Instrumenta w swogeg celosti zadržawat, nic aneb, reparowat aneb noweho budowat, očim by Pan Richtar[b] a Slawna Wrchnost neznala, co ale ge potrebno reparowat na Mestickich Budinkoch a obzwlasste na wodnich hacoch, to hnedky aby wekssa Škoda odwracena bila, do Skutečznosti priwest. Tak my Pán Buch dopomahag, y moga Wira krestanska.

6.3 *Prísaha členov volenej obce*

Prísahou sa člen volenej obce zaväzuje k poslušnosti a poctivosti voči richtárovi mesta a členom mestskej rady. Bude sa vyhýbať akýmkoľvek roztržkám a svoj život bude žiť podľa kresťanských zásad. Pri plnení svojich povinností bude zachovávať náležitú nestrannosť. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie.

Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Communitatensium

Ga NN. prissaham Bohu ziwemu,[c] preblahoslaweneg Božy Rodicze, Panni Marii y wsseckim Swatim a wiwolenim Božim :/ že chcem Panu Richtarowy tehoto Slebodneho a kralowskeho Mesta, Radnim Panom, Panu Formindrowy należitu poctiwost a poslussnost oddawat, zwadi a roztržitosti wsseckeg se wistrihat, a warawat, a Žiwot mug w dobrim krestanskim

[a] Preškrtnuté *ku Mlinom, krčsmom, Domu Radneho prisluhagice.* [b] Preškrtnuté *Richtar*, nadpísané *Consul.* [c] Na okraji strany dopísané *Sw*: *a nerozdilnej Trojici Boskej*

Monumenta linguae Slovacae.indd 336 28. 1. 2019 10:29:23

spusobe prowadit, Mesticke Dobre podle negwisseg mogeg možnosti, nepatrice Žadneho respectu, prosby, Darunkuw, prigaznosti, milowanj, obawani, Nenawisti, aneb spodobanj, ale wedla Boha a geho sprawedelnosty napomahat, tak mne Buch dopomahag, preblahoslawena Pana Maria y wssecky Swaty Božj.

6.4 Prísaha mešťana

Prísahou sa mešťan zaväzuje k vernosti a poslušnosti uhorskému kráľovi Františkovi I. a jeho potomkom (do textu je neskôr doplnený Ferdinand V.). Mestu bude slúžiť k jeho úžitku a bude sa vyhýbať roztržkám, podvodom a všetkým zvadám. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovali sa dve jazykové verzie – slovenská a nemecká.

6.4.1 Slovenská

Iuramentum Civium

Ga NN. prissaham Panu Bohu wssemohucimu /: preblahoslaweneg Panny Marii y wssem Swatim a wiwolenim Božim :/ že chcem Geho Gastnosti Czisarskeg a kralowskeg Franciscowi Druhemu[a], kralowy Uherskemu a panu nassemu Milostiwemu, a geho oswicenim potomkom, az do Smrti meg uplneg, a ostatneg kapky krwy mogeg, wssecku powinowatu Wernost, poslužnost, a poddanost zadržawat, a to sicze pod utraceni ziwota meho y wsseckich Dobrach mogich, tak take chcem a zawarugem se „Slawneg Radze kralowskeg a komore Budinskeg, panom Consiliariussom, a Commissarom kralowskim[b] „ panu Richtarowy, Radnim panom, panu Formindrowy, a Slowem celemu Magistratowy,[c] tehoto Slebodneho a kralowskeho Mesta Sebinowa, nalezitu powinost, poslužnost a wssecku uctiwost oddawat, Žiwot mug statečne prowadit, a wsseckich zwadach, roztržitostach a podwodnostach sa warowat, a wistrihat,[d] Mesticke pak[e] Dobre wedle mogeg negwisseg možnosti napomahat, a wsseliku Škodu odwracowat, tak mne Buch dopomahag, y moga Wira krestanska.

[a] Prešk rtnuté a nadpísané *Perwemu*. Neskôr aj *Franciskowi Perwemu* prešk rtnuté a nahradené *Ferdinandowi patemu*. [b] Celý úsek *Slawneg Radze kralowskeg a komore Budinskeg, panom Consiliariussom, a Commissarom kralowskim* prešk rtnutý. [c] Podčiarknutie v prameni. [d] Prešk rtnuté *a wistrihat*. [e] Prešk rtnuté.

Monumenta linguae Slovacae.indd 337 28. 1. 2019 10:29:23

6.4.2 *Nemecká*

Idem Iuramentum Germanico Idiomate

Ich N. N. schwőre zu Gott dem allmächtigen /: der allerheiligsten Jungfrauen *Maria*, und allen Heiligen Gottes :/ dass Ich seiner Apostolischen K. Königlichen Majestät Francz[a] dem Ersten, hungarischen König[b], bis zum Tode alle erdenckliche Treü Gehorsam und Unterthänigkeit unter Verlust des Lebens und meiner haabseligkeit zu leisten gelobe, auch den Allerhöchsten Befehlen auf das beste nachzuleben trachten nicht minder Vorgesetzter Obrigkeit, als meiner Hochlöblichen König[lichen] Ungarischen Stadthalterey, und der Hofkammer zo Ofen, dem Herre Stadt Richter mit dem gesamten Löblichen *Magistrat*, wie auch Herre Vormundt der hießigen Königl[ichen] Frey Stadt Zeeben allgebührende Ehre bezeügung[c] und *Parition* zu beweißen mich verpflichte, und mein Leben ehrlich ohne allen Zwitracht, Uneinigkeit, und Gottes fürchtig zu führen, das beste dieser Stadt zu befördern, und das Übel[d] zu wenden, nach möglichsten Kräften zu trachten verspreche. So wahr mir Gott helfe, und mein Christlicher Glauben.

6.5 *Prísaha strážmajstra*

Prísahou sa strážmajster zaväzuje vykonávať svoje povinnosti verne, poslušne a spravodlivo bez ovplyvnenia úsudku darmi či z iných dôvodov. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovali sa dve jazykové verzie – latinská a slovenská.

6.5.1 *Latinská*

Iuramentum Vigiliarum Magistri

Ego N.N. Iuro per DEUM vivum, Gloriosam Virginem Mariam, et omnes Sanctos et Electos DEI, quod Ego Domino Iudici, Amplissimo Magistratui, omnem paritionem exhibere velim, singulas vero ad officium meum juxta datam mihi Instructionem pertinentes Obligationes meas seposito omni favore, amore, complacentia, Præmio, Timore, Odio, secundum DEUM et ejus Institiam exequi, et fideliter servire velim. Sic me DEUS adjuvet et hoc signum vivificæ Crucis Domini Nostri IESU Christi.

---

[a] PrešKrtnuté a nadpísané *Ferdinand*. [b] Nadpísané *5tem*. [c] Prepísané na *bezeüg**en***. [d] Nadpísané *al*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 338 28. 1. 2019 10:29:23

6.5.2 *Slovenská*

Idem Iuramentum Slavonico Idiomate

Ga N. N. prisaham skrze[a] Boha[b] žiweho[c] preblahoslawenu Panu Martiu, a skrze wsseckich Swatich a wiwolenich Boži, že ga Panu Richtarowy[d] a Slawnemu Magistratu wssecku poslusnost preukazat chcem, wssecko pak[e] ku Uradu[f] mogemu[g] wedle daneg mne Instructii[h] prisluhagice powinosti moge,[i] bez wsseckeho ohledu bez milosti, prigaznosti, Dary, Bázni, hnewu, wedle Boha a geho Sprawedlnosti wikonat, a werne služit chcem, tak mne Buch dopomahag Panna Maria y wssecke Swati.

6.6 *Prísaha lesného inšpektora*

Prísahou sa lesný inšpektor zaväzuje verne a spravodlivo spravovať jemu zverené územie. Nikomu bez povolenia nedovolí rúbať drevo a každého neoprávnene vstupujúceho udá mestu. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Sylvarum Inspectoris

Ga N. N. prisaham Panu Bohu wssemohucimu, preblahoslaweneg Panni Marii y wssem Swatim a wiwolenim Božim že gá chcem werne a sprawedliwe Leszi mne zwerene podle Urizenj Slawneho[j] Magistratu w dobrim poratku držat, a žadnemu bez kartky[k] Drewa rubat nedat, chcem take tich wsseckich ktere w Lesze neslebodnim se zastanym, bez wsseckeho respectu Slawnemu[l] Magistratu oznamit, a nicz nezatagit, tak mne Bože dopomahag y moga Wira Krestanska.

6.7 *Prísaha lesníka*

Prísahou sa lesník zaväzuje verne a spravodlivo vykonávať svoju službu, spravovať jemu zverené územie lesov podľa nariadení mesta, udržiavať ho a nikomu bez príslušných povolení neumožniť rúbanie dreva. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

---

[a] Preškrtnuté. [b] Prepísané na *Boh**u***. [c] Preškrtnuté. [d] Preškrtnuté *Panu Richtarowy*. [e] Preškrtnuté. [f] Nadpísaním doplnené *Službi*. [g] Upravené na *mogej*. [h] Úsek *wedle daneg mne Instructii* preškrtnutý. [i] Preškrtnuté. [j] Preškrtnuté a nadpísané *tutegzey*. [k] Preškrtnuté a nadpísané nečitateľné slovo. [l] Preškrtnuté.

Monumenta linguae Slovacae.indd 339 28. 1. 2019 10:29:23

Iuramentum Sylvanorum

Ga N. N. prisaham Panu Bohu wssemohucimu preblahoslaweneg Panni Marii, y wssem Swatim Božim, že chcem[a], werne a sprawedliwe na mogu Službu pilnost dawat, Lessy mňe zwerene[b] podle urizeny Slawneho Magistratu[c] w dobrim poratku[d] držat[e] a zadnemu bez kartky, drewa rubat[f] nedat chcem take tich, wsseckich, ktere w Lesse neslobodnim zastanyuse bez wsseckeho Respectu Slawnemu Magistratu oznamit, a nicz nezatagit, tak mne Bože dopomahag y moga Wira krestanska.

6.8 Prísaha richtára predmestia

Prísahou sa richtár predmestia zaväzuje k vernosti, poslušnosti a úctivosti voči richtárovi a mestu a k prisluhovaniu spravodlivosti s náležitou nestrannosťou. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Iudicum Suburbanorum

Ga N. N. prisaham Panu Bohu wssemohucimu, Swateg a nerozdilneg Trogici Bohu Otcu, Synu y Duchu Swatemu, blahoslaweneg Panni Marii, wsseckim Swatim a wiwolenim Božim, ža ga (zdegssimu Pánu Richtarowi, Slawnemu Magistratu wsseliku uctiwost, poslužnost a wernost chcem oddawat)[g] (wssecke mensse do Uradu mogeho prisluhagice Causi,[h] spolu z mogima Prisašnima werne a sprawedliwe wedle Boha a geho sprawedliwosti sudit, nepatriwsse na Lasku, hnew, Dary, pritelstwo, a gine respecti[i] Lidzke, (chcem take wsselike gak skrze mne dokonane, tak take nedokonane Causi každy Tiden Panu Richtarowy)[j], gako y gine na huštaku mne zwerenim[k] pripadliwost[l] werne a sprawedliwe referowat[m] Slowem wssecke Rozkazy od Slawneho Magistratu widane gak skrze mme, tak take y mne zwerenich zachowawati, na Wartu ay gine powinosti moge dobri pozor dat, tak my Bože pomahag y moga Wira krestanska.

---

[a] Nadpísané *zos Službu * na mnye zwerenu * a pilne končicy, za opatrim oddane.* [b] Preškrtnuté a nadpísané *na opatrane oddane.* [c] Preškrtnuté *Slawneho Magistratu* a nadpísané *Werhnosti.* [d] Prepísané na *dobr**e** poratk**i**.* [e] Nadpísané *Slawneg Werhnosti a pre zaopatrenye Lyesoh Dopaternyikom poslusnim bil.* [f] Preškrtnuté a nadpísané *nyikemu nye vidác.* [g] Text dodatočne podčiarknutý a vložený do zátvoriek priamo v prameni. [h] Nad slovo *Causi* iným písmom nadpísaním doplnené slovo *žalobi.* [i] Preškrtnuté a nadpísané *ohledi.* [j] Text v zátvorkách po neskorších úpravách v prameni. [k] Úsek *na huštaku mne zwerenim* preškrtnutý a nadpísané *každeho * * zwerhnuteho.* [l] Doplnené *et.* [m] Preškrtnuté a doplnené *oznamim* (nad riadkom) a *dokončim* (pod roiadkom).

Monumenta linguae Slovacae.indd 340 28. 1. 2019 10:29:23

6.9 *Prísaha prísažných predmestia*

Prísahou sa prísažný predmestia zaväzuje k vernosti, poslušnosti a úctivosti voči richtárovi i mestu, k službe richtárovi predmestia a k náležitej nestrannosti pri súdnych povinnostiach. Zaväzuje sa tiež ku každotýždennému referovaniu prípadov richtárovi a k vykonávaniu rozkazov vydaných mestom. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Iuratorum Suburbanorum

My N. N. prisahame Panu Bohu wssemohuimu, Swateg a Nerozdileneg Trogici Bohu Otcu, Synu y Duhu Swatemu, blahoslaweneg Panni Marii y wsseckim Swatim a wiwolenim Božim, že my zdegssimu Panu Richtarowy Slawnemu Magistratu wsseliku uctiwost, poslušnost a wernost chceme oddawat, Panu Richtarowy husstackemu posluhowat, geho sporadu nassu pomahat, a wssekce Causi ku nassemu Sudu prisluhagice werne a sprawedliwe wedle Boha a geho sprawedlnost sudit, nepatriwsse na Lasku, hnew, Darunky, pritelstwo a gine respecti Lidske, chceme take wsselike gak skrze nas dokonane tak take nedokonane Causi každy Tiden Panu Richtarowy Mestickemu gak y gine na huštaku nam zwerenim pripadliwosti werne a sprawedliwe referowat, slowem wssecke Rozkazj od Slawneho Magistratu widane, gak skrze nas tak take y nam zwerenich zahowawati, na Warty a gine powinosti nasse dobri pozor dawat. Tak nam Pán Buh pomahag y nassa Wira krestanska.

6.10 *Prísaha inšpektora ulíc (desiatnika)*

Prísahou sa strážnik (desiatnik) zaväzuje k poslušnosti mestským vrchnostiam, k ostražitosti nad jemu zverenou štvrťou a k náležitej nestrannosti pri riešení vyskytnutých problémov. Text obsahuje aj výpočet rôznych situácií hroziacich pri nočnom strážení ulíc. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Inspectorum Platearum[a]

My N. N. prisaham panu Bohu wssemohucimu Swateg a nerozdilneg Trogici Bohu Otci, Synu y Duhu Swatemu Blahoslaweneg Panni Marii y wssem Swatim a wiwolenim Božim, že my na qvartal nam zwereni dobri pozor miti budeme, wsselike Slawneho Magistratu Determinatie a Rozkazj gednemu každemu w quadre mogeg bidlicimu Mestanowy

[a] Doplnené *seu Decurionum*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 341 28. 1. 2019 10:29:23

naznamost dam, na čistotu Rinka Mestickeho, nesslehetne nočne zhaczky, zwadi, roztržitosti, podwednosti, na ochne, na pipky, a wsseliku neporadnost, gako y na tich ktere w Den Swatečni zakazani od službach Božich se odtahugu, a w zahalani hry aneb w pigatice se zadržawagu dobri pozor dam, a werne y sprawedliwe takowich Panu Richtarowy a skrze neho Slawnemu Magistratu oznamim a nicz nezatagim, nepatrice, na Lasku, hnew, Dary, pritelstwo a gine Respecti Lidske, tak my Bože dopomahag, y moga Wira krestanska.

6.11 Prísaha hajdúcha

Prísahou sa hajdúch zaväzuje k poslušnosti richtárovi, mestu i predstaviteľovi mestskej rady, k ostražitosti nad financiami určenými do mestskej kasy, k úcte voči obyvateľstvu mesta a k usilovnému vykonávaniu svojej služby. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Hajdonum

Ga N.N. prisaham Panu Bohu wssemohucimu, preblahoslaweneg Panni Marii, y wssem Božim Swatim, že ga na mne zwerenu Službu mogu, chcem wsseliku poslužnost a pozor miti, wssecke mesticzke Dohotky bez wsseckeho umensseni do Cassy Mestickeg oddat, Život mug statecni trizliwi west, Pana Richtara, Slawneho Magistratu, a Pana Formindra:[a] wssecke Rozkazj bez wsseckeho ochledu, wikonat, Messčanstwo toto w uctiwosti miti, a wždi na Službu bes celi Rok biti, tak že nikdi ani do roboti, ani kde ginde bez wedomosti Pana Richtara nepugdem[b], a wssecke Mesticke Škody odwratit usilowat se budem, nočne ale Wahy gak se sweczj wikonawat budem, tak mne Bože dopomahag y moga Wira krestanska.

6.12 Prísaha strážnika mestskej brány

Prísahou sa strážnik mestskej brány zaväzuje k starostlivému dozeraniu na jemu zverenú mestskú bránu, k ostražitosti nad všetkými financiami prislúchajúcimi mestskej kase, k spoľahlivému dozoru nad zatváraním brány a púšťaním osôb cez ňu. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

---

[a] Úsek *Pana Richtara, Slawneho Magistratu, a Pana Formindra* preškrtnutá a *Slawneho Magistratu* preškrtnutý a nadpísané *Slawnej verchnosti.* [b] Úsek *tak že nikdi ani do roboti, ani kde ginde bez wedomosti Pana Richtara nepugdem* preškrtnutý.

Monumenta linguae Slovacae.indd 342 28. 1. 2019 10:29:23

Iuramentum Hospitum Portarum

Ga NN. prisaham Panu Bohu wssemohučimu, preblahoslaweneg Panni Marii, y wssem Swatim Božim, že ga na zdegssu Mesticku mne zwerenu Branu, podle mogeg negwisseg možnosti dobru a pečliwu starost miti budem, wssecke Mesticke Dohotky (gakossto Tarhowe) Mitowo, (Mostowske, a od zawirani Branoch prihodne) penezj, we sweg calosti odebrat, a do Mestickeg Cassy odewzdat budem powinowati, ktomu že chcem w ustanowenich hodinach Brani zawirat,[a] a žadneho bes placi nepustit, gako teš na Wahu nočnu dobri pozor dat, a wssecke pohibi panu Richtarowy[b] oznamit, slowem czuzenich Lidy, bez passussa do Mesta nepustit.[c] To wssecko chcem zachowawat. Tak my Bože dopomahag y moga Wira krestanska.

6.13 Prísaha strážnikov polí

Prísahou sa strážnik polí zaväzuje k starostlivosti o mestské polia, lúky a záhrady, k preverovaniu všetkých škôd na spomínaných pozemkoch a k spravodlivosti voči trestaniu za spôsobené ujmy bez ohľadu na dary, osobné preferencie či iné kritériá. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Campi Custodum

Ga N. N. prisaham panu Bohu wssemohucimu, preblahoslaweneg Panni Marii, y wssem Swatim Božim, že ga na zdegsse Mesticke polyo, gakošto Rolye zassate, Luky hagne[d], a zachrady, wssecku pilnost a opatrnost chcem mat[e], wsselike[f] Škody prewarowat Statky[g] na Lukách, Rolyach[h] aneb zachradach Mestickich naleznute[i] sprawedliwe, a bez wsseckeho[j] respectu a wibirany[k] zagimat, gako y Dziwky[l] Trawu na[m] Mestach[n] zahagenich[o] aneb Rolyach[p] wižinagice, též y ginich kterich kolwek Kosicich, a gakim kolwek spusobem[r] Škodu

---

[a] Úsek *budem powinowati, ktomu že chcem w ustanowenich hodinach Brani zawirat* preškrtnutý a nadpísané *kdis Rozkaz budem mat*. [b] Preškrtnuté a nadpísané *Capitanowi* [c] Časť textu *slowem czuzenich Lidy, bez passussa do Mesta nepustit* preškrtnutá a neskôr naznačené, že sa má znova používať. [d] Nadpísaním doplnené slová *pašviska, zachradi* a slovo *zachradi* preškrtnuté. [e] Nadpísaním doplnené slová *a od*. [f] K slovu *wsselike* doplnený sufix *-j* (*wsselikej*). [g] Slová *prewarowat Statky* preškrtnuté a nadpísaním doplnené *odvarovac*. [h] Na začiatku novej vety zmenené malé začiatočné písmeno v slove *na* a v slove *Lukach* a *Rolyach* zmenené koncovky na *-e* (*na luk**e**, roly**e***). [i] Úsek *aneb Zachradach Mestickich naleznute* preškrtnutý a nadpísané *pašviskoch najdzete statky*. [j] Preškrtnuté. [k] Nadpísané *personi*. [l] V slove *Dziwky* zmenený sufix na *-om (Dziwk**om**)*. [m] Nadpísané *zahajenicky*. [n] V slove *Mestach* zmenený sufix na *-och (Mestoch)*. [o] Preškrtnuté a nadpísané *ch*. [p] V slove *Rolyach* prepísaný sufix na *-och*. [r] Úsek *též y ginich kterich kolwek Kosicich, a gakim kolwek spusobem* a nadpísané *tak i takich ktere na jakichkolyvek spusobom*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 343 28. 1. 2019 10:29:23

robicich[a] werne a podle prawdy nepatrice na lasku, hnew, Darunky, a gine[b] respecti[c], zabirat, takowe[d] pak[e] [f]Statky zagate, aneb zaloch,[g] prez wedomosti Pana Richtara[h] a ginich ktomu poztawenich panoch, a dokut tim kterim se Škoda stane winahrazeno nebude[i] žadnim spusobem nechcem[j] wipustit, a widac, co[k] wssecko chcem pilne a sprawedliwe zachowat[l]. Tak my Bože pomahag y moga Wira krestanska.

6.14 Prísaha inšpektorov trhu

Prísahou sa inšpektor trhu zaväzuje k usilovnému vykonávaniu svojho úradu, k spravodlivému vyberaniu poplatku za predávaný tovar na lokálnom trhu a jeho odovzdaniu do mestskej kasy. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Fori Inspectoris

Ga NN. prisaham Bohu žiwemu, Swateg a nerozdilneg Trogicy Boskeg, preblahoslaweneg Panni Marii y wsseckim Božim Swatim, že ga Urad mne zwereni ze wssecku nagmožnegssu pilnostu chcem wikonawat, od wecy wsseckich ktere na zdegssi tarch prinese na prodag budu prihodicu Trhowu Cenu bez ze wsseho ohlidani, respectu, werne a sprawedliwe wibirat, takowu pak we wseg celosti do Cassy tohoto Mesta Slawneho za každim razom uplne odewzdawat, a nic pre swug wlastni hasen zatrimowat, tak mne Bože pomahag y moga Wira krestanska.

6.15 Prísaha provízorov (špánov)

Prísahou sa provízor zaväzuje k poslušnosti mestu, k usilovnému vykonávaniu svojej služby, k svedomitej práci na panských roliach a ich správe, aby priniesli úrodu a zisk mestu a aby skrz neho mesto neutrpelo ani minimálnu škodu. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

---

[a] Preškrtnuté a nadpísané *robja*. [b] Nadpísané *dajaké*. [c] Nadpísané *zalohi*. [d] Nadpísané *zalohi*, dodatočne preškrtnuté. [e] Slová *takowe pak* preškrtnuté. [f] Doplnené *ai*. [g] Preškrtnuté a nadpísané *zalochi*. [h] Preškrtnuté a nadpísané *kapitana*. [i] Úsek *a ginich ktomu poztawenich panoch, a dokut tim kterim se Škoda stane witrahrazeno nebude* preškrtnutý. [j] Nadpísané to isté *nechcem* (bez akejkoľvek grafemickej zmeny od pôvodného slova). [k] Preškrtnuté a nadpísané *to*. [l] Preškrtnuté a nadpísané *zahovac*.

Monumenta linguae Slovacae.indd 344 28. 1. 2019 10:29:23

Iuramentum Spanorum Dominalium

Ga NN. prisaham Bohu žiwemu Swateg a nerozdilneg Trogici Boskej, Blahoslaweneg Panni Marii a wsseckich Swatim a wiwolenim Božim, že ga na Službu mne zwerenu wssecku mogu negmoznegssu Uszilownost winakladat budem, tak aby Rolye Panske dobre sprawene a zporadane bili, ze Šacza aby nicz neskapalo y Robotoch poddanskich aby nic hamissne Mestu oddaleno nebilo, wubec aby žadna Mestu a panstwu mogemu Škoda či skrze mne sameho čy skrze poddanstwo Mesticke se nestala, pritom pod tu prisahu zawazugem se že Panu Richtarowy a Panu Urednikowy we wsseckich Rozkazoch poslušni chcem bit.

6.16 Prísaha strážnikov veže

Prísahou sa strážnik veže zaväzuje k usilovnosti vo dne i v noci, k obozretnosti voči akémukoľvek nebezpečenstvu počas stráže a k poslušnému vykonávaniu všetkých povinností, ktoré sú spojené s jeho službou. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Turris Vigilum

Ga NN. prisaham Bohu žiwemu, Swateg a nerozdilneg Trogici Boskeg /: preblahoslaweneg Panni Marii a wsseckim Swatim a wiwolenim Božim :/ že ga na mne zwerenu Službu pilni pozor budem mat, gak we Dne tak w Nocy, wždicky na cele Mesto a na huštaky bedliwe oko trimat, a kdyby sem negake nesstesti čehož nas milostiwi Pan Buh zawarug pomerkowal, takowe podle welkosti Geh običegnim spusobom oznamit, a slowem wssecke gine powinosti ktere z mogu Službu spogenegsau bez wsseckeg pohiby wikonat zawazani budem, to obzwlasste pod totu prisahu slibugice, ze nikomu k wuli hodinu Mesticku ani neztrimam ani nepusstim. Tak my Buch pomahag y moga Wira krestanska.

6.17 Prísaha lesného strážnika

Prísahou sa lesný strážnik zaväzuje k usilovnosti a bedlivosti, aby nikto z lesa ním stráženého nekradol drevo pre svoj úžitok, či už pôjde o domáceho, cudzinca alebo o neho samotného. Prisľubuje zachovávať všetky príkazy spojené s výkonom jeho služby a byť ostražitý pred akoukoľvek škodou, ktorú by mohlo mesto utrpieť a varovať pred ňou bez ohľadu na to, komu by mohla priniesť prospech. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Monumenta linguae Slovacae.indd 345 28. 1. 2019 10:29:24

6.17.1 Slovenská

Iuramentum Custodum Sylvanalium

Ga NN. prisaham skrz Boha Ziweho, Swatu a Nerozdilnu Trogici Bosku, blahoslawenu Pannu Mariu, a wssech Swatich a wiwolenich Božich, že ga na mne zwerenu Službu negwissu mogu usilownost a pozorliwost winakladat chcem, a podle toho se zawazugem, aby z mogim Domnenim a porozumenim žadne Drewo z Lesa na ohen coby na Budowane gsauce bilo, gak na korenu stogice tak na Zemi ležice, skrz nikeho wzate nebulo, Drewo ale na Budinky gsauce, aby len pri Assignatii mogeg Wrhnosti a neginak skrz mne slebodne widano mohlo bit, tak take bude moga neghlawnegssa powinnost častku Lesa mne zwerenu tak obhagowat a opatrowat, aby žadne kradeže gak skrz Domassne tak skrz cudzene Ludze, cy we Dne cy w Nocy se nečinili, tim meneg aby ga takowe kradeže pre dagaky neslussni hasen napomahal, Slowem powinowati budem se we wsseczkim tak zprawowat, gak mne w osobitneg Instructii predpisano a naloženo bude, a tak ne gen w poslussnosti na proti mogeg Wrchnosti a na proti Pana Lesneho Inspectora pozustawat, ale y w takich pripadnostech na ktere by sem zadnu Instructiu nemal, wsseliku Škodu odwracowat, a wssecke srkz mne pomerkowane Excessi bez ohledu na personi, a bez ohledu na wlastni mug hasen aneb Škodu werne a sumenite oznamit. Tak mne Pan Buh dopomahag y moga Wira krestanska.

6.17.2 Nemecká

Eydes Formul für die hiesigen Wald Aufseher

Ich NN. schwöre zu Gott den lebendigen, heiliger und unzertrenbaren Dreyfaltigkeit, heiligen Mutter Maria, und allen Heiligen und Auserwählten Gottes, dass Ich über die mir anvertraute Bedienstung höchsten Fleiß und Aufmerksamkeit anwenden will, dem zu folge ich michverbinde, ohne Wissen meiner Obrigkeit, und ohne genau ausgestellter Anweisung des Waldamtes kein Gehölze welches zum Bau tauglich wäre mag dasselbe sich am Stocke, oder auf der Erde befinden an jemanden auszufolgen, nicht minder würde meine hauptsächlichste Schuldigkeit seyn, das mir zur Begehung anvertrauten Wald *Revier* auf das thätigste so zu versorgen, daß demselben kein Schaden sowohl durch hiesige als fremde Leüte beym Tag oder Nacht zugefüget werde, oder das ich dergleichen vorgelassenen Holtz Dieben wegen einigen unerlaubten Nutzen noch begünstige, mit einen Wort werde ich meine Aufführung so einzuleiten verpflichtet, als die neübestegende Instruction mit sich bringet, ich will sodan denselben Gehorsam gegen

Monumenta linguae Slovacae.indd 346 28. 1. 2019 10:29:24

meine Obrigkeit, und den Herrn Waldt Inspector zu beobachten, und alle durch mich bemerckte Holtz frendlers ohne aller Rücksicht der Persohnen, ihren Gunst, oder Haß, oder aber meines eigenen Vortheils gewißenhaft seines Ortes entdecken. So mir Gott helfe, und mein Christ Glaube.

6.18 Prísaha väzenského strážnika

Prísahou sa väzenský strážnik zaväzuje k svedomitému plneniu svojich povinností, obzvlášť, aby žiaden z väzňov zverených pod jeho dohľad neušiel. Dozrie aj nad všetky jemu zverené nástroje potrebné pre jeho službu. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Carcerum Custodis

Ga N.N. prisaham Bohu Živemu, Swateg a nerozdilneg Trogici Boskeg, preblahoslaweneg Panni Marii a wssem Swatim a Wiwolenim Božim, že ga na mne zwerenu Službu wssemožni Pozor budem mat, /a obzwlasste powinost moga bude na Aresstantoch pod opatrnost mogu položenich dnem a Noczu wahowat, a aby žadni z nich neuteknul, za to dobre stat,/[a] tak teš na Mesticke dobre gakošto wsseligake Materialia zelezne, Drewene, a gine Načina z Budowneho Uradu mogeg opatrnosti zwerene bedliwi pozor mat, a abi nicz z nich neubudlo warowat, wsseligaku Škodu kteru by sem pomerkowal bez ochledu na personi oznamit, a pri Mestickich Robotoch sumenite pracowat, a pri takowich pracach wssecku zahalčiwost odwracowat. Tak my Pan Buh pomahag, y moga Wira krestanska.

6.19 Prísaha Žida

Židovský veriaci pred súdom prisahá, že v súvislosti so sporom, v ktorom je obžalovaný kresťanským veriacim, je nevinný a bude vypovedať pravdivo. V prípade, že tak neurobí, majú ho zasiahnuť Božie tresty v podobe choroby, smrti či iných odplát za previnenie. Text je prekladom latinskej verzie z Verbőciho Tripartita. Prísaha obsahuje judaistické konfesionálne príznačné formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Formula Iuramenti Iudaici ex Verböczio

Ga N. Žid prisaham skrz Boha Živeho, skrz Boha Swateho, a skrz Boha wssemohuceho, kteri stworil Nebe y Zem, More a wssecko čo se w nich obsahuge, že w teg Wecy, kteri teras tu pred Sudem mam, a w Ktereg sem

[a] Text podčiarknutý v prameni.

Monumenta linguae Slovacae.indd 347 28. 1. 2019 10:29:24

od tohto NN. krestiana obžalowani newinen gsem, a kedžeby sem winni bol a prawotu newislowil, aneb dačo zatagil, nech mne zem zešre, ktera Dathan a Abirona žešrela, a ked gesste prawdu nepowim a Winnu mogu newiznam, nehag mne porazj Schlag a Malomocenstwy, od ktereg na prosbu Haelisea od Naamana odstupila, a Jezeho pochwatila, a gestliže prawdu newigewim, nehag mne tesska Nemoc, krwotok, a Gutta naremna pochwacy, a nahla Smrt nehag mne zetre, nehag zahinem na Tele, Dussy, y na wsseckich wecach mogich, a nehag nikdy do Luna Abrahamoweho se nedostanem, a ked gesste prawdu newigewim, nech Mojžissuw na hore Sinay gemu widani zakon zetre, a wssecke pismo ktere w pejt knihoch Mojžišovich pisane gest mne zahanbi. A kedby tato prisaha moga oprawdiwa nebila, nehag mne naskrze skrussy Adonay a geho Boska Mocz.

6.20 Prísaha mestskej domobrany z roku 1809

Prísahou sa člen mestskej domobrany zaväzuje uhorskému kráľovi Františkovi I. k poslušnosti, vernosti a úctivosti voči všetkým rozkazom vrchnosti, k ochrane mesta za akýchkoľvek okolností a k zachovávaniu poriadku a bezpečnosti mesta. Prísaha obsahuje konfesionálne neutrálne formulácie. Zachovali sa dve jazykové verzie – nemecká a slovenská. Prípojený je aj príhovor k mestskej milícii, rovnako v nemeckom a slovenskom jazyku.

6.20.1 Nemecká

Iuramentum Civium Anno 1809 pro Securitate interna armatorum isthuc ex Regulamento Civico Militari transumptum.

Wir schwören zu Gott dem Allmächtigen einen feyerlichen Eyd Sr. K. K. Apostolischen Majestät Franz dem 1ten dem allerhöchsten und hoher Behörden, die uns im Namen Sr. Majestät izt, und ins künftige zu befallen haben werden insonderheit unseren Magistrat, unsere Staabs Officieren, wie auch unseren Obere und Unter Officieren treü und gehorsam zu seyn, dieselben zu ehren, ihren Gebothen und Verbothen Folge zu leisten, die Stadt in allen Gelegenheiten zu beschützen, unsere Fahnen und Standarten im Dienste der Stadt in keinen Falle zu verlaßen, bey solchen uns trefenden diensten bey Tag und Nacht uns stets männlich und folgsam zu betragen, und zu Erhaltung der ieneren Ruhe, Ordnung und Sicherheit nach allen Kräften mitzuwircken, überhaupt uns nach dem uns vorgeschriebenen Regeln in allen und jeden Punckten treülich zu benehmen, und darwieder einhandeln zu wollen. So wahr uns Gotte helfe. Amen.

Monumenta linguae Slovacae.indd 348 28. 1. 2019 10:29:24

6.20.2 Slovenská

Idem in Slavonico

My prisahame Bohu wssemohucimu prisahu zgewnu, že chceme geho gasnosti Cisarsko Kralowskeg Frančiškowy 1mu potomkom wsseckim negwissim, a wissim Radam, ktere w geho gasnosti gmene nam teras Rozkazy widawagu, a na pozatim widawat budu, obzwlasste ale našeg domašneg Wrhnosti, našim Štabalskim a ginim wissim a nissim Officirom werne a posslussne bit, gich w uctiwosti trimat a gich Rozkazj a Zakazj pilne zahowawat, toto Mesto w každeg pripadnosti hranit a branit našu Zastawu w Službe Mestickeg nikdy neopustit, sprawowat, ku zahowani wnitrneho pokoge dobreho poratku a Bezpečnosti podle nasseg negwisseg Možnosti spolu pracowat, slowem podle nam predpisanich Reguloch we wsseckich punctoch werne se sprawowat, a nic na proti nim učinit. Tak nam Bože dopomahag. Amen.

6.20.3 Príhovor k mestskej milícii – nemecký

Anrede vor Eydes Leistung der Bürger Militzen

Das hiezu auf hohe Anordnug bestimten bevollmächtigten K. K. Obristens Michael Fedak Militarischen Mariæ Theresiæ Ordens Ritter an die Bürger Militzen der König. frey Städte Caschau, Eperies, Bartfeld, Zeben, Leütschau, und Kesmark.

Rechtschafene und würdige Bürger! Seyd zugleich getreün, und tapfere Vertheidiger Eyrer Satdt, der drang der kriegerischen zeit Umstände und selbst Eüre eigene Erhaltung, und die Aufrechthaltung der durch die Tapferkeit unserer glorreichen ahnherum geerbten Freyheiten und Privilegien ist der Hauptzweck der Bürger Militz.

Und wie war die Freyheit und Constitution des Vaterlandes in größeren Gefahr als dermahlen wo der alles ze[r]stöhrender Stolz kühnen Feindes, nicht nur Königreiche vernichtet, sondern anbey auch die geheiligte Religion mit spötischen Verachtung hintersetzt, und selbst die Menschheit ohne alle Rücksicht der diplomatischen Taüschungen und Bestechungen die Völker aller Nationen zu bethören, solche gegen einander mißtrauisch zu machen, gegen die gesetzmäßigen Obrigkeiten zum Ungehorsam verleiten, und so gar gegen die geheiligte Persohn des Landes Fürsten zum Aufruhr reitzen, unter den trügerischen Vorwand der Freyheit und Gleicheit sich erdrünstet.

Monumenta linguae Slovacae.indd 349 28. 1. 2019 10:29:24

Leider aber wie die traurige Erfarung so vielen schon unterjochten Nationen statt der gleißnerisch angebothenen Freyheit zur schmachtenden Sklawerey herabgesuncken.

Und werden despotisch in fremden Weldtheilen vorderrweise auf die blutige Schlachtbanck hergetrieben, müßen knechtisch und ohne aller Schonung ihr Guth und Blut nach Willkühr des unensoltlich geitzigen Weld Verderbers Napoleon für den eitlen Namen eines Protectors, aber vielmehr Destructors und Verderbers der Menschheit ihr Leben büßen, ihr Blut stromweise vergüssen, und deütsche wieder die Deütsche Krieg führen, einander verwüsten, plündern, und würgen, um dien och nicht besingte Völker unter das eisernes Joch des stoltzen allein Herrschers zu beygen, und zu unterjochen, wird auch der jetzige Krieg von Napoleon besoldeten Miethliegen mit aller Wuth und Verwüstung der Länder und Städte auf die grausamste Art mit gegenseitiger Erbitterung leider geführt.

Auf die Art wurde die Haupt und Residenz Stadt Vienn von Feinde berennt, beschlossen, und wegen schwachen Wiederstandt der Wiener Bürger Militzen vom Feinde am 14ten May 1809 mithelst Capitulation eingenomen, mit allen Kriegs drangfalenn beängstiget, und sind mehrere Millionen erpreßet worden.

Anbey aber auch sowohl die ienere Stadt Vienn als auch die schönen Vorstädte und Palaste nebst mehreren Kirchen leider an mehreren Orten abgebrant, und viele prächtige Gebäude zu Steinhaufen verwandelt worden.

Daß dieß traurige Schicksaal auch unsere Stadt nicht betrofen möge, hängt meistens von den guten Vertheidigungs Anstalten, den glücklicher Obhut, hauptsächlich aber von der Tapferkeit der einstimmigen Bürger Militz ab.

Seyd also getreü gehorsame Bürger und tapfere Vertheidiger Eürer Stadt, Eürer Kinder und Angehörigen, vertheidiget tapfer eüren Eigenthum, wohn Städte, und Kirchen, und das unschuldige Leben, der wahrloßen zarten Jugend, dieß fordert das Band der Natur, die Bürger Pflicht, der Kriegerisch berühmte National Character, und jener Weltberühmte von unseren glorreichen Ahnherren geerbter kriegerischer Helden Ruhm der Hungarischen Nation seyn Eüre Zeit Stern, und Stärcke eüren Arme indeme das die Aufrechthaltung der Freyheit die mit blutigen Schwerdt erfochten worden ebenfalls auch dermahlen mit Schwert und Manns Kraft erhalten, und vertheidiget werden muß.

Auf also getreün und brawe Bürger auf! und vertheidiget Eüre gesienungen unter der Fahn der Eintracht, schwöret die Treüe und den Gehorsam dem Landes Fürsten den Gesetzen, den Löblichen Magistrat, und Eürer

Monumenta linguae Slovacae.indd 350 28. 1. 2019 10:29:24

vorgesetzten Staab Ober und Unter Pfficiers, den ohne Ordnung und Strenge, Dienstes Erfüllung, kan kein guter Erfolg gehofet werden, nur durch strenge Subordination wird die Kraft und Wirckung der Bürger Militz thätig, wircksam, und unüberwindlich seyn, auf also gute rechschafene, prawe, und getreüe Stadt Bürger seyd zugleich tapfere Vertheidiger Eürer Stadt.

Und dem zu Folge in meiner auf hohe Anordnung hinzubestimten Bevollmächtigstens Gegenwart, und Gott das allmächtigen Angesichte schwört den Eyd der Treüe von reinen Hertzen, als wahre Patrioten und zugleich Bürger Militzen unter Eüre Fahne, aals getreüe gehorsame Bürger und tapfere Vertheidiger Eürer Stadt in brüderlicher Eintracht zu leben, und wen es die Gefahr des Vaterlandes und Vertheidigung der Stadt und eürer Selbst Erhaltung erheischen sollte, als getreüe tapfere Vertheidiger heldenmüthig für die Freyheit mit Waffen in der Hand herrisch zu sterben, willig und bereit zu seyn.

Beschluß nach abgelegten Eyd der Treüe

Brawe, rechtschafene und getreüe tapfere Stadt Vertheidiger, und so genante Bürger Militzen erinert eüch dieses so feüerlich und freywillig abgelegten Eydes dey jedermahligen Erfüllung Eürer Bürger Militzen Pflicht, und allen jeden vorkommenden dienstleistungen, hauptsächlich aber in der Stunde der etwaniger Gefahr und Bekämpfung der feindlichen Anfälle, seyd einig, willig, unverdrosten, standhaft, unverschrocken frohen Muths, getreüe, und gehorsame, dan wird mit hülfe Gottes der Sieg Eürer Lohn, und Eüre Enckeln werden Eüren Bindersine und dargewiesene Heldenthaten mit danckbahren Gefühl der Erfurcht unaufhörlich rühmen, ewig segnen, und für die Erhaltung der Freyheit Gott dem allmächtigen und eüren beschützenden Arm dancken, seyd nur tapfer, gehorsam und getreü, so wird die uns bedrohende Gefahr mit hülfe Gottes bald werschwinden, und der Stolz kühnen Feindes gedemüthiger werden.

Wo so dan unsere Constitution und Freyheiten unerschüttert auch recht erhalten, und wir unter der milden Regierung unsers geliebten Monarcheus glücklich seyn werden, welches der einzigen und allgemeinen Wunsch der gesamten edlen Hungarischen Nation ist.

Es lebe unser König Franz der 1ste.

Es lebe der Ritter Erzherzog Carl Generalissimus der Held.

Es lebe die tapfere K. K. Armee.

Es lebe der Erzherzog Palatinus samt adelichen Insurrection.

Es leben die brawen Bürger Militzen und Vertheidiger der Stadt.

Monumenta linguae Slovacae.indd 351 28. 1. 2019 10:29:24

Es lebe der Löbliche Magistrat, und alle gut gesinte Bürger und ächte Patrioten. Caschau den 5ten Junii 1809.

Verfaßt und geschrieben von Michael Fedák

K.K. Obrist in Pension und Militair

Mariæ Theresien Ordens Ritter

6.20.4 Príhovor k mestskej milícii – slovenský

Slawne Messtanstwo

Skrz geho Gasnost Cisarsko kralowsku Milostiweho krale a kragini Otce, a skrz Slawne a wiwissene Slawy mileg Wlasti nasseg, uloženo gest, na Diaetae predessleho Roku drženeg, aby w čaš Nepokoge Wogni, a walečneho Rozbrogu, obhagowani, a na Straže wnitrneg bezpečnosti Stawu Messtanskemu zwerena bila. Toto kraginske Uloženi gedno ge z tich a z takowich, ktere pre swogu wzactnost wečnu po sebe pamatku zanechawagi. Ponewač či muže se wekssa Duwernost a mezj tak rozličnima kragini Uherskeg Stawami wekssa gednomistnost len pomislet dat, gak ge ta, že prawe Stawu Mestanskemu wnitrna bezpečnost kragini k Obhagowani zwerena gest giste, giste[a], geden každy znas, ktereho Srcze Lasku naproti krale swogeho a wlasti sweg hori, za sstestliweho se počitowat muže, že ge w Uhrach narozenj, že pod takowim sprawowanim žige, ktereho gedini Cil a prace gest, wssecke Audy kragini zwazkem Bratrskeg Lasky spogit, mezy tim co bi to wssecko prospelo, kdybi to len w Slowach peknich a w obssirnich pismoch zaležalo, kdyby do skutečnosti priwedeno nebilo. Proto geho wiwissenost Cisarsko kralowska kragini Uherskeg palatin gak zemanstwu tak y Mestanstwu za Wudcze a Wiwodu uridzeni widal Slawneg tutegsseg Wrhnosti giste Rozkazy podle kterich Mestanstwo tohoto Mesta spisowane ozbrogene, a swogima officirami zaopatrene ma bit, gakowe strani teg Wecy Slawna Wrhnost poratky učinila gednomu každemu wubec znamo gest, ale y to se daleg w znamost uwedzuge, že te wssecke posawad učinene poradky geho wiwissenost Cisarsko kralowska kraginsky palatin milostiwe potwrdit a za dobre uznat račila. Nu techdy nic gine se newihledawa, gak aby Slawne Mestanstwo Wrhnosti swogeg ktereg w te wecy negwisse sprawowani zwereneho gest, a swogim predloženim gakosto skrz geho Wiwisseneho Cisarsko kralowsku kragini palatina potwrzenim officirom wssečku poslussnost a ohotnost oddawalo. Nech sebe to každy rozwažj že Staw Mestansky len ge geden, že nikdo to o sebe trimat nemuže, že ge aneb

[a] Redundatné *giste* v prameni

Monumenta linguae Slovacae.indd 352 28. 1. 2019 10:29:24

wekssi aneb wzacnegssi Mestan, wssecke wubec sme mi gednake Mestane, gak ten negbohatssi, tak ten neghudobnegssi. Ba prawe te a takowe w prostred nas, kterim Pan Buch weceg zbožj na tomto Swete zweril, magu se wssemožne usilowat, aby Laska a gednota mezj Mestanstwom w calosti swogeg zadrzana bila. Ponewač w caš walecneho nebezpečenstwi oni wiceg utracugu, tak te ktere nic nemagu, a prece swug Žiwot za sweho Krale, za swu wlast, a za swu drahu Slobodu wdečne offerugu. Proto odstup to od Slawneho Mestanstwa, aby nekdo z nich na tom neprestawal k čemu ho Slawna Wrchnost ustanowila, aby geden druhemu werssu Hodnost zawidel, a skrz to Rozbrog a nepokog spusobowal. Darmo nekdo misi predstaweni bit, a aby tomu neossemetna posslustnost oddana bila, to se wihledawa. A tak gednomislnost a Laska Bratcska a společna Duwernost nech nas spolu gak gedno Telo zawazuge. Ponewač gednomislnost z malich wecy, welke čini. Roztržitost na proti tomu a Rozdilnost neywekssе rozptiluge. To gedno po druhe nech to nikoho nestrassi že se w zbrogi ćwicit musi, ponewač co by nam to obhagowani wnitrneg Bezpečnosti prospelo, kdyby swe z prostredky k tomu prisluhagice nepotrebowali, y holima Rukamy se teraz nikdo branit nemuže. Ne ge to tak nowa wec, gak se azda dakomu widi gakokeby ozbrogowani Mestanstwa len w nassim Sæculum wimisleno bilo, nikoli? My sme welmy stessliwe že skrz ocowske opatrowani nasseho milostiweho Krale u prostred tak welikich a hroznich Wognoch sme mezy nassimi Muramy žadneho Nepratele newideli. O kdyby nasso w Bohu zesnule predkowe knam teras promluwit mohli, rozprawowali by oni nam co to znamena swu Wlast obhagowat. Len pred gednim Sto Letim mezy dwacet Rokami maličke toto Mesto wisseg Tri Sto krat Tisicz zlatich hroznu w tich časoch Summu peneznu pre Wogni utratilo. Nasso Predkowe w čas walečneho Rozbroge, wzdicky ozbrogene museli bit, oni z Delamy zaopatrene proti Nepratele wen do pola wistupit museli, welo znich ne len wssecko swoge Dobre, ale y swug drahy Žiwot za sweho Krale a swu Wlast obetowali. Nam se teraz nenaklada ta powinost, aby sme wen z Mesta proti Nepratela witahly, a z nim se potikali, nam gedine zwerene obhagowani w nitrneho Kraginskeho pokoge. Čim wice se usilowat mame, aby sme set eg welikeg Duwernosti že nam prawe ten drahy Poklad, to gest wnitrni Pokog k obhagowani zwereni gest, se hodnimi učinili. Mezi tim ne ge tak blizko to Nebezpečenstwi kterebi potrebowalo nassu pomoc, nesmirna Laska a peče Nasseho Naymilostiwegsseho Krale a Kragini Otce wzdicky na to negwice ciluge, aby od wernich a milich geho Poddanich wssecko zle, keter wogna za sebu tahne oddaleno bilo, wssak mudra opatrnost to ma wsebe wlastneho, že y na to neydalsse a neywzdalenegsse Nesstesti prihotowena gest. Totot gest Slawne Mestanstwo co na Rozkaz a gmenom mileg nasseg

Monumenta linguae Slovacae.indd 353 28. 1. 2019 10:29:24

domassneg Wrhnosti se wam dnes oznamuge a prikazuge, wasse z prisahu Wrhnosti a poslussnosti zawazane Swedomy nech was wzdicky na wasse powinosti napomina.

6.21 Prísaha dežmára (výbercu desiatku)

Prísahou sa výberca desiatku zaväzuje k svedomitému vykonávaniu svojich povinností súvisiacich so službou, k spravodlivému a nestrannému vyberaniu desiatkov. Prísaha obsahuje konfesionálne neutrálne formulácie. Zachovala sa v slovenskej jazykovej verzii.

Iuramentum Decimatorum

Ga N.N. prisaham skrz Boha Žiweho, Swatu a nerozdilnu Trogicu Božj, a pod tu prisahu slibugem a zawazugem se, že gak Dežmar zwuli Slawneho Messtanstwa wiwoleni, wssečke z tu Službu spogene powinosti sumenite wiplnit chcem, a obzwlasste Škody polne na Roloch, Lukach, a Zachradoch, nepozorugice na Lasku, prisen, pratelstwo, aneb z druheg strani na hnew, Nenawist, a gine Lidske ochledi, sumenite podle Boha a geho sprawedliwosti, ssacowat budem, Dežmo[a] w Zrne in Natura sprawedliwe odbirat, a na hasen Slawneho Messtanstwa gak w Stodole, tak Doma, a w predawani bez wsseckeho umenssowani manipulowat, a wubec wssecku mogu usilownost na dobre obecne winakladat chcem a powinowati budem. Tak my Pan Buh dopomahag, y moga Wira krestanska.

6.22 Prísaha člena volenej obce[b]

Prísahou sa člen volenej obce zaväzuje k poslušnosti a úctivosti voči vrchnosti, k zachovávaniu mestských i meštianskych práv a privilégií a k ochrane pred akoukoľvek škodou nehľadiac na prosby, dary, priazeň či iné osobné preferencie. Prísaha obsahuje rímskokatolícke konfesionálne príznačné formulácie. Zachovali sa dve jazykové verzie – latinská a slovenská.

[a] Desiatok [b] Po tejto prísahe nasledujú texty dopísané inou pisárskou rukou neskôr, v priebehu prvej polovice 19. storočia. Vzhľadom na to, že vystupujú ponad chronologický rámec, určený pre tento zväzok, do edície neboli začlenené.

Monumenta linguae Slovacae.indd 354 28. 1. 2019 10:29:24

6.22.1 Latinská

Iuramentum Electoviratus

Ego N.N. juro per Deum vivum, Sacro Sanctam Trinitatem /: B. V. Mariam, et omnes Sanctos, et Electos Dei :/ quod superioritati Civitatis huius omni tempore debitam honorem, et legalem paritionem exhibere, Iura, et Privilegia, Libertates, item[a] et. immunitates Civitatis conservare, Bonum eiusdem pro posse meo omni respectu, prece, favore odio, complacentia postpositis promovere, Damnum vero omnibus viribus avertere velim, Sic me Deus adjuvet, et mea Fides Christiana.

6.22.2 Slovenská

Idem Slavico Idiomate.

Ia N. N. prisaham Bohu žiwemu, Swateg, a nerozdilneg Trojici Boskej /: preblahoslaweneg Panni Marii, a wsseckim Swatim a wiwolenim Božim :/ že hcem tutejssej Werhnosti, wssecku poslussnost preukazat, wssecke prawa, a priwilegia gak mesticke, tak i Messčanske jednim Slowem Mesticke Dobre podle mojej Možnosti nepatriwše na prozbu, Darunki, a jine ohledi napomahat, a branit, wssecku alye skodu odwracowat. Tak mi Bože dopomahaj i moja Wira krestianska.

[a] Slovo *item* doplnené nadpísaním.

Monumenta linguae Slovacae.indd 355 28. 1. 2019 10:29:24

Zoznam archívov, publikovaných prameňov a sekundárnej literatúry

Archívy

Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív Prešov
Slovenská 40, 080 01 Prešov
tel: 051/773 30 05, 051/758 19 36
e-mail: archiv.po@minv.sk

Pracovisko Archív Bardejov – Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív Prešov
Miškovského 1, 085 01 Bardejov
tel: 054/472 57 55
e-mail: archiv.po.bj@minv.sk

Špecializované pracovisko Spišský archív v Levoči – Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív Prešov
Námestie Majstra Pavla 7, 054 45 Levoča
tel: 053/451 24 24
e-mail: archiv.po.sal@minv.sk

Pracovisko Archív Poprad – Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív Prešov
Sobotské námestie 18, 058 01 Poprad
tel: 052/776 93 24
e-mail: archiv.po.pp@minv.sk

Archív mesta Košice
040 01 Košice, Kováčska 20/1
tel: 055/ 622 18 25
e-mail: archiv@kosice.sk

Monumenta linguae Slovacae.indd 356 28. 1. 2019 10:29:24

Publikované pramene

Ambruš, Jozef (ed.): *Listy Ľudovíta Štúra. Bratislava* : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1954, 640 s.

Corpus Iuris Hungarici. Vol. 2 : *Decretum generale inclyti Regni Hungariae.* Budae : Typographiae Reg. Universitatis Hungaricae, 1844, 834 s.

Corpus Statutorum Hungariae Municipalium. Vol. II, pars II : *Statuta et Articuli Municipiorum Hungariae Cis-Tibiscanorum.* Ed.: Sándor Kolosvári a Kelemen Óvári. Budapestini : Academiae Scientiarum Hungariae, 1890.

Demkó, Kálmán (ed.): Kassa város hatósági szabályzata (Articuli communitatis) 1404-ből. In: *Történelmi Tár,* roč. 9, 1886, s. 140 – 150.

Dispvtatio de Statv In Qvo Sint Beatorvm Animae Post Hanc uitam, ante ultimi iudicij diem. Item De Praecipvis Articvlis Christianae Doctrinae, Per Matthiam Deuay Hungarum. His addita est Expositio examinis Qvomodo A Fabro In Carcere Sit examinatus. Lucae V. Praeceptor, in uerbo tuo laxabo rhete. Nürnberg : Petreius 1537.

Długosz, Jan: *Roczniki czyli Kroniki sławnego królewstwa Polskiego.* Ed. a trans.: Kol. Vol. 1 – 12. Warszawa : PWN, 1961 – 2009.

Egyháztörténelmi Emlékek a Magyarországi hitujitás korából. Vol. 1. Ed.: Vincze Bunyitay, Rajmund Rapaics a János Karácsonyi. Budapest : Szent István Társulat, 1906, 591 s.

Galli Anonymi: *Cronicae et Gesta ducum sive principum Polonorum.* Ed.: Carolus Maleczński. In: *Monumenta Poloniae Historica* : *Nova Series.* Vol. 1 – 14. Cracoviae et Varsaviae 1946 – 2008 (tu vol. 2, Cracoviae : Polska Akademia Umiejętności, 1952, 198 s.).

Hain Gáspár *Lőcsei krónikája.* Ed.: Jeromos Bal, Jenő Förstner a Aurél Kauffman. Lőcse : Reiss Józs, 1910 – 1913, 558 s.

Helmoldi presbyteri Bozoviensis: *Cronica Slavorum.* Ed.: Bernard Schmeidler. In: *MGH SRG Nova Series in us. schol. ex MGH separatim editi.* Hannoverae : Hahniani, 1937, 284 s.

Hlasowé o potřebě jednoty spisovného jazyka pro Čechy, Morawany a Slowáky : *Spisů musejních číslo XXII.* W Praze :Komisse u Kronbergra i Řiwnáče, 1846, 250 s.

Chaloupecký, Václav (ed.): *Kniha Žilinská.* Bratislava : Učená společnost Šafaříkova, 1934, 239 s.

Chaloupecký, Václav (ed.): *Středověké listy ze Slovenska* : *Sbírka listů a listin, psaných jazykem národním 1462 – 1490.* Praha : Melantrich, 1937, 266 s.

Monumenta linguae Slovacae.indd 357 28. 1. 2019 10:29:25

Chronica Galiciano-Voliniana : *Chronica Romanoviciana*. Ed. a koment.: Dariusz Dąbrowski a Adrian Jusupowić, spolupráca Irina Juriewa, Aleksandr Majorow a Tatiana Wiłkuł. In: *MPH NS*. Vol. 16. Kraków a Warszawa : Polska Akademia Umiejętności, 2017, 709 s.

Chronica Poloniae Maioris. Ed.: Brygyda Kürbis. In: *MPH NS.* Vol. 8. Varsoviae : PWN, 1970, 248 s.

Iordanis: Getica. In: *Romana et Getica* : *Monumenta Germaniae Historica, auctores antiquissimi.* Ed.: Theodorus Mommsen. Berolini : Apud Wiedmannos, 1882, 200 s.

Исстория Йоанна Ефесского. In: *Сирийскиэ источники по истории народов СССР.* Ed.: Нина Викторовна Пигулевская. Москва а Ленинград : АН СССР, 1941, 174 s.

Kazinczy, Ferenc: *Pályám emlékezete*. Első könyv, Első szak, 20 (rok 1781). [dostupné online] http://mek.oszk.hu/07000/07016/html/#84 (posledný prístup 30. októbra 2018).

Kniezsa, Štefan (ed.): *Stredoveké české listiny*. Budapest : Akadémiai Kiadó, 1952, 207 s.

Kónya, Peter a Csepregi, Zoltán (ed.): *Tri lutherské vyznania viery z Uhorska*. Prešov : Vydavateľstvo PU, 2013, 139 s.

Kronika halicko-wołyńska : *Kronika Romanowiczów.* Trans., ed. a koment.: Dariusz Dąbrowski a Adrian Jusupowić. Kraków a Warszawa : Avalon, 2017, 327 s.

Kuchar, Rudolf (ed.): *Žilinská právna kniha* : *Obrazová dokumentácia*, Bratislava : Veda, 2009, 170 s. (169 obr.)

Kuchar, Rudolf (ed.): *Žilinská právna kniha* : *Preklad magdeburského práva, zápisy právnych úkonov žilinských mešťanov*. Bratislava : Veda, 2009, 208 s.

Лихачов, Д. С. a Адриянова-Перец, В. П. (ed.): *Повесть временных лет* : *Подготовка текста, перевод, статии и коментарии*. Vyd. 2. Санкт-Петербург : НАУКА, 1996, 668 s.

Magistri Adam Bremensis: *Gesta Hammaburgensis ecclesiae Pontificum*. Ed.: Bernard Schmeidler. In: *MGH Scriptores rerum Germanicarum in us. schol. ex MGH separatim editi*. Hannoverae et Lipsiae : Hahniani, 1917, 362 s.

Magyar protestáns egyháztörténeti adattár. Vol. 2. Ed.: László Stromp. Budapest : A Magyar protestáns irodalmi társaság, 1903, 207 s.

Olejník, Vladimír (ed. a trans.): Synopsa dejín spišskej rezidencie Spoločnosti Ježišovej od jej príchodu na Spiš. In: Mária Novotná (ed.): *Acta Musaei Scepusiensis*, roč. 7, 2007, s. 131 – 150.

Monumenta linguae Slovacae.indd 358 28. 1. 2019 10:29:25

Orlovský, Jozef a Lehotská, Darina (ed.): *Najstaršia jelšavská mestská kniha 1560 – 1710.* Martin : Osveta, 1976, 480 s.

Ottokars österreichische Reimchronik. Vol. 1. In: *MGH.* Tomus V, pars I. Hannoverae : Hahniani, 1893, 720 s.

Pramene k dejinám slovenčiny. Vol. 1 – 3. Ed.: Kol. Bratislava : Veda, 1992 – 2008.

Procopius: De bello Gothico. In: *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae.* Pars 2, volumen 2. Ed.: Barthold Georg Niebuhr. Bonnae : Impensis Weberi, 1833, 643 s.

Sasinek, Franko Víťazoslav (ed.): *Archív starých česko-slovenských listín, písomností a dejepisných pôvodín pre dejepis a literatúru Slovákov.* Vol. 1 – 2. Turčiansky svätý Martin : Tlačou Kníhtlačiarsko-účastinárskeho spolku, 1872 – 1873.

Sasinek, Franko Víťazoslav (ed.): Cecha krajčírov v Prievidzi. In: *Slovenský letopis*, roč. 2, 1877, s. 146 – 157.

Sasinek, Franko Víťazoslav (ed.): Cechovnie artikule ševcov žilinských z r. 1558. In: *Slovenský letopis pre historiu, topografiu, archaeologiu a ethnografiu*, roč. 1, 1876, s. 53 – 63.

Semkowicz, Władysław (ed.): *Materiały do dziejów osadnictwa Górnej Orawy.* Vol. 1 : *Dokumenty.* Zakopane : Nakładem Muzeum Tatrzańskiego, 1932, 199 s.

Semkowicz, Władysław (ed.): *Materiały do dziejów osadnictwa Górnej Orawy.* Vol. 2 : *Listy i akta.* Zakopane : Muzeum Tatrzańskie, 1939, 480 s. + 3 mapy.

Szeberinyi, Joannes (ed.): *Corpus maxime memorabilium Synodorum Evangelicarum Augustanae Confessionis in Hungaria.* Pesthini : Sumtibus Gustavi Heckenast, 1848, 165 s.

Vagner, József: *Adalékok a nyitrai székes-kaptalan történetéhez.* Nyitra : Huszár István könyvnyomdája, 1896, 560 s.

Varsik, Branislav (ed.): Slovenské listy a listiny z XV. a XVI. storočia. In: *Slovenské listy a listiny z XV. a XVI. storočí.* Vol. 1. Ed.: Branislav Varsik. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1956, 437 s.

Wagner, Carolus (ed.): *Analecta Scepusii sacri et profani.* Vol. 1. Viennae : Joan. Thomae Nobil. de Trattnern, 1773, 264 s.

Werbőczy, Stephen: The Customary Law of the Renowned Kingdom of Hungary in Three Parts (1517). Ed. a transl.: János M. Bak, Péter Banyó a Marty Rady. In: *The Laws of the Medieval Kingdom of Hungary.* Vol. 5. Idyllwild [CA] : Charles Schlacks, Jr., 2005, s. 424 – 425.

Monumenta linguae Slovacae.indd 359 28. 1. 2019 10:29:25

Ács, Pál: A szentek aluvása. Dévai Mátyás és a Patrona Hungariae-eszme protestáns bírálata. In: Idem (ed.): *„Elváltozott idők“ : Irányváltások a régi magyar irodalomban*. Budapest : Balassi Kiadó, 2006, s. 11 – 34.

Agamben, Giorgio: *The Sacrament of Language : An Archaeology of the Oath*. Cambridge : Polity Press, 2011, 128 s.

Benka, Peter: *Vernakulárne jazyky v ranonovovekom meste : Príklad slovenčiny v Bardejove : Dizertačná práca*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2018, 227 s. a 10 príloh.

Benka, Peter: „Slawnemu Magistratowi tohto mesta wssdy werni budzem“ : Mestské prísahy v Bardejove koncom 17. a v 18. storočí. In: *Kvalita života v minulosti našich miest*. Ed.: Viliam Čičaj a Michal Bada. Bratislava : Igor Iliť – RádioPrint, 2016, s. 101 – 114.

Benka, Peter: Mestské prísahy v Bardejove v ranom novoveku ako prameň kultúrnych a sociálnych dejín. In: *Historický časopis*, roč. 66, 2018, č. 1, s. 27 – 54.

Bizoňová, Monika: Rehoľné komunity na Spiši. In: *Historia Scepusii*, vol. 2 : *Dejiny Spiša od roku 1526 do roku 1918*. Ed.: Martin Homza a Stanisław Andrzej Sroka. Bratislava : Post Scriptum, 2016, s. 734 – 735.

Burke, Peter: *Jazyky a společenství v raně novověké Evropě*. Trans.: Markét a Křížová. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2011, 248 s.

Coreth, Anna: *Pietas Austriaca : Österreichische Frömmigkeit in Barock*. Wien : Verlag für Geschichte und Politik, 1982, 83 s.

Csepregi, Zoltán: Die Rezeption der deutschen Reformation in ungarländischen Städten und Herrschaften. In: *Exportgut Reformation : Ihr Transfer in Kontaktzonen des 16. Jahrhunderts und die Gegenwart evangelischer Kirchen in Europa*. Ed.: Ulrich A. Wien a Mihai D. Grigore. Göttingen : Vandenhoeck und Ruprecht, 2017, s. 180 – 186.

Csepregi, Zoltán: Ethnische versus konfessionelle Identitätsbildung im Königreich Ungarn von der Reformation bis zum Ende des 18. Jahrhunderts : Überlegungen zur Mehrsprachigkeit, muttersprachlichen Identität und Übersetzungspraxis. In: *Luther und die Evangelisch-Lutherischen in Ungarn und Siebenbürgen.* Ed.: Márta Fata a Anton Schindling. Münster : Aschendorff, 2017, s. 397 – 403.

Csepregi, Zoltán: Mnohostranná história vzniku a prijatia vyznaní viery. In: Peter Kónya a Zoltán Csepregi (ed.): *Tri lutherské vyznania viery z Uhorska*, s. 30 – 37.

Monumenta linguae Slovacae.indd 360 28. 1. 2019 10:29:25

Curta, Florin: The Slavic *lingua franca* : Linguistic Notes of an Archeologist Turned Historian. In: *East Central Europe*, roč. 31, 2004, č. 1, s. 125 – 148.

Daniel, David P.: The Acceptance of the Formula of Concord in Slovakia. In: *Archiv für Reformationsgeschichte*, roč. 70, 1979, s. 260 – 277.

Dejiny Slovenska. Vol. 2 : *(1526 – 1848)*. Ed.: Vladimír Matula a Jozef Vozár. Bratislava : Veda, 1987, 847 s.

Der Fluch und der Eid : *Die metaphysische Begründung gesellschaftlichen Zusammenlebens und politischer Ordnung in der ständischen Gesellschaft*. Ed.: Peter Blickle. Berlin : Duncker & Humbolt, 1993, 145 s.

Doruľa, Ján: Používanie slovenského jazyka v mestách v 15. – 18. storočí. In: *Národnostný vývoj miest na Slovensku do roku 1918*. Ed.: Richard Marsina. Bratislava : Osveta, 1984, s. 163 – 174.

Doruľa, Ján: Slovenčina v histórii, živote a slovesnej tvorbe Slovákov. In: Idem: *Slováci medzi starými susedmi* : *Môžu byť aj Slováci starí*? Bratislava : Slavistický ústav Jána Stanislava, 2015, s. 71 – 111

Evans, Robert John Weston: *Vznik habsburské monarchie, 1550 – 1700*. Trans.: Lenka Kolářová. Praha : Argo, 2003, 595 s.

Fellner, Thomas a Kretschmayr, Heinrich: *Die österreichische Zentralverwaltung*. Vol. 1. Wien : Adolf Holzhausen, 1907, 288 s.

Gábriš, Tomáš a Jáger, Robert: *Najstaršie právo na Slovensku? Pokus o rekonštrukciu predcyrilometodského normatívneho systému*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2016, 312 s.

Gácsová, Alžbeta: *Spoločenská štruktúra Bardejova v 15. storočí a v prvej polovici 16. storočia*. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1972, 196 s.

Halaga, Ondrej Richard: *Košická administratívna oblasť za feudalizmu* [rukopis]. Košice, 1958, 159 s.

Halaga, Ondrej Richard: Pentapolis – ostslowakische Städtegemeinschaft und ihre Handwerkerbünde. In: *Městské právo v 16. – 18. století v Evropě*. Ed.: Karel Malý. Praha : Univerzita Karlova, 1982, s. 41 – 52.

Historický slovník slovenského jazyka. Vol. 1 – 7. Ed.: Milan Majták a kol. Bratislava : Veda, 1991 – 2008.

Homza, Martin: K vzniku stredovekej hranice Uhorska na Spiši a k historiografii vzťahov Spiša a Malopoľska. In: *Historický zborník*, roč. 8, 1998, s. 13 – 33.

Homza, Martin: Niekoľko poznámok o vladárskej sebareprezentácii Bela IV. na pozadí konfliktu o babenberské dedičstvo. In: *Ingenii laus* :

Monumenta linguae Slovacae.indd 361 28. 1. 2019 10:29:25

Zborník štúdií venovaný jubilujúcemu prof. PhDr. Jánovi Lukačkovi, CSc. Ed.: Eva Benková a Marek Púčik. Bratislava : Univerzita Komenského, 2017, s. 111 – 127.

Chaloupecký, Václav: *Staré Slovensko*. Bratislava : Filozofická fakulta University Komenského, 1923, s. 314 – 315.

K počiatkom slovenského národného obrodenia : *Sborník štúdií Historického ústavu SAV pri príležitosti 200 ročného jubilea narodenia Antona Bernoláka*. Ed.: Ján Tibenský. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1964, 477 s.

Kapaló, James, Pócs, Éva a Ryan, William Francis (ed.): *The Power of Words* : *Studies on Charms and Charmings in Europe*. Budapest a New York : CEU Press, 2013, 325 s.

Kiss, Farkas Gábor: Humanist Ethics and Urban Patriotism in Upper Hungary in the Early Sixteenth Century (Valentin Eck's De Reipublicae Administratione). In: *Whose Love of Which Country? Composite States, National Histories and Patriotic Discourses in Early Modern East Central Europe*. Ed.: Balázs Trencsényi a Márton Zászkaliczky. Leiden : Brill, 2010, s. 131 – 148.

Kniezsa, István: *A magyar nyelv szlávjövevényszavai*. Vol. I/1 – 2. Budapest : Akadémiai Kiadó, 1955.

Konfessionalisisierung in Ostmitteleuropa. Ed.: Joachim Bahlcke a Arno Strohmeyer. Stuttgart : Franz Steiner Verlag, 1999, 440 s.

Kónya, Peter: *Pod zástavou kurucov* : *Protihabsburské povstania v Uhorsku v r. 1670 – 1711*. Prešov : Vydavateľstvo PU, 2015, 573 s.

Kowalská, Eva: *Evanjelické a. v. spoločenstvo v 18. storočí*. Bratislava : Veda, 2001, 220 s.

Krajčovič, Rudolf a Kačala, Ján: *Prehľad dejín spisovnej slovenčiny*. Martin : Matica slovenská, 2011, 236 s.

Krajčovič, Rudolf: *Slovenčina a slovanské jazyky*. Vol. 1 : *Praslovanská genéza slovenčiny*. Bratislava : SPN, 1974, 167 s.

Krajčovič, Rudolf: *Vývin slovenského jazyka a dialektológia.* Bratislava : SPN 1988, 343 s.

Kvačala, Ján: *Dejiny reformácie na Slovensku, 1517 – 1711*. Liptovský Svätý Mikuláš : Tranoscius, 1935, 303 s.

Lamprecht, Arnošt: Praslovanština a etnogeneze Slovanů. In: *Sborník prací Filozofické fakulty Brnenské univerzity* : *Studia minora Facultatis Philosophice Universitas Brunensis*, roč. 32, 1985, s. 31 – 38.

Monumenta linguae Slovacae.indd 362 28. 1. 2019 10:29:25

Lévy-Bruhl, Henri: Réflexions sur le Serment. In: *Études d'histoire de droit privé offertes à Pierre Petot*. Paris : Librairie générale de droit et de jurisprudence, 1959, s. 385 – 396.

Lunt, Horace Gray: On common Slavic. In: *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, roč. 27 – 28, 1984 – 1985, s. 417 – 422.

Magdoško, Drahoslav: K pôvodu pravidiel pre košickú mestskú radu z roku 1404. In: *Poznávanie dejín Slovenska : Pramene, metódy, poznatky*. Ed.: Marcela Domenová a Drahoslav Magdoško. Prešov a Košice : Universum, 2015, s. 237 – 246

Malovcová, Božena: Vznik a charakter najstaršej zachovanej spišskosobotskej mestskej knihy z rokov 1579 – 1930. In: *Z minulosti Spiša : Ročenka Spišského dejepisného spolku v Levoči*. Ed.: František Žifčák. Levoča : Spišský dejepisný spolok, roč. 9 – 10, 2001/2002, s. 119 – 129.

Mertanová, Štefánia: *Ius tavernicale : Štúdie o procese formovania práva tavernických miest v etapách vývoja tavernického súdu v Uhorsku (15. – 17. stor.)*. Bratislava : Veda, 1985, 254 s.

Mesiarkin, Adam: Slovanská identita v poľských a českých stredovekých kronikách. In: *Tradícia a prítomnosť misijného diela sv. Cyrila a Metoda*. Ed.: Martina Lukáčová et al. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre 2013, s. 178 – 186.

Miller, Jaroslav: *Uzavřená společnost a její nepřátelé : Město středovýchodní Evropy (1500 – 1700)*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2006, 464 s.

Mišianik, Ján a kol.: *Dejiny staršej slovenskej literatúry*. Bratislava : Slovenská akadémia vied, 1958, 315 s.

Muir, Edward: *Ritual in Early Modern Europe*. New York : Cambridge University Press, 2005, 334 s.

Murdock, Graeme: *The Calvinism on the Frontier, 1600 – 1660 : International Calvinism and the Reformed Church in Hungary and Transylvania*. Oxford : Clarendon Press, 2000, 376 s.

Nemeš, Jaroslav: Uhorsko v 16. storočí: Prísahy vernosti a poslušnosti cirkevných osôb. In: *Studia Historica Nitriensia*, roč. 17, 2013, č. 2, s. 64 – 79.

Németh, István H.: Európska doktrína alebo uhorská špecialita? Zásahy štátu a rekatolizácia miest v Uhorsku v priebehu 17. storočia. In: *Historický časopis*, roč. 57, 2009, č. 4, s. 641 – 658.

Németh, István H.: Pre-Modern State Urban Policy at a Turning Point in the Kingdom of Hungary : The Elections to the Town Council. In: *Urban Elections and Decision-Making in Early Modern Europe, 1500 – 1800*. Ed.:

Monumenta linguae Slovacae.indd 363 28. 1. 2019 10:29:25

Rudolf Schlögl. Newcastle upon Tyne : Cambridge Scholars Publishing, 2009, s. 276 – 298.

Németh, István H.: Unterdrückung oder Reform : Die Rekatholisierung in den ungarischen königlichen Freistädten. In: *Město v převratech konfesionalizace v 15. až 18. století*. Ed.: Václav Ledvinka Praha : Scriptorium, 2014, s. 443 – 448.

Németh, István H.: *Várospolitika és gazdaságpolitika a 16. – 17. századi Magyarországon*. Budapest : Gondolat, 2004. Vol. 1 – 2.

Németh, István H.: Venerable Senators or Municipal Bureaucrats? The Beginnings of the Transformation of the Estate of Burghers at the Turn of the Seventeenth and Eighteenth Centuries. In: *The Hungarian Historical Review*, roč. 1, 2012, č. 1 – 2, s. 49 – 78.

Politik und Sprache im frühneuzeitlichen Europa. Ed.: Thomas Nicklas a Matthias Schnettger. Göttingen : Vandenhoeck & Ruprecht, 2007, 184 s.

Prodi, Paolo: *Das Sakrament der Herrschaft* : *Der politische Eid in der Verfassungsgeschichte des Okzidents*. Berlin : Duncker & Humbolt, 1997, 455 s.

Prodi, Paolo: *Der Eid in der europäischen Verfassungsgeschichte*. München : Stiftung Historisches Kolleg, 1992, 44 s.

Pukánszky, Béla von: *Geschichte des deutschen Schrifttums in Ungarn*. Vol. 1 : *Von der ältesten Zeit bis um die Mitte des 18. Jahrhunderts*. Münster : Aschendorff, 1931, 492 s.

Rábik, Vladimír: Národnostní kňazi (kazatelia) v živote stredovekých miest na Slovensku. In: *Studia Historica Tyrnaviensia*, roč. 6, 2006, s. 136 – 147.

Redlich, Oswald: *Österreichs Großmamachtbildung in der Zeit Kaiser Leopolds I.* Gotha : Friedrich Andreas Perthes, 1921, 644 s.

Reinhard, Wolfgang: *Glaube und Macht* : *Kirche und Politik im Zeitalter der Konfessionalisierung.* Freiburg im Breisgau : Herder Verlag, 2004, 128 s.

Ribini, Ioannes: *Memorabilia Augustanae Confessionis in Regno Hungariae.* Vol. 2 : *A Leopoldo M. usque ad Carolum VI.* Possonii : Caroli Gottlob Lippert, 1789, 608 s.

Schilling, Heinz: *Aufbruch und Krise* : *Deutsche Geschichte von 1517 bis 1648.* Berlin : Siedler, 1998, 504 s.

Schulze, Winfried: The Emergence and Consolidation of the Tax State. Vol. 1 : The Sixteenth Century. In: *Economic systems and state finance*. Ed.: Richard Bonney. Oxford : Clarendon, 1995, s. 261 – 279.

Skladaná, Jana: Jazykový charakter mestských kníh zo 16. – 18. storočia. In: *Historické štúdie*, roč. 42, 202, s. 159 – 164.

Monumenta linguae Slovacae.indd 364 28. 1. 2019 10:29:25

Sroka, Stanisław Andrzej: Registre prijatí do meštianskeho stavu v Bardejove z rokov 1432 – 1450 a 1462 – 1488. In: *Studia Historica Tyrnaviensia*, roč. 9 – 10, 2010, s. 349 – 381.

Stanislav, Ján: *Dejiny slovenského jazyka*. Vol. 1 – 5. Bratislava : Veda, 1956 – 1973.

Stanislav, Ján: *Slovenský juh v stredoveku*. Vol. 1 – 2. Martin : Vydavateľstvo Matice Slovenskej, 1944.

Suchý, Michal: *Dejiny Levoče.* Vol. 1. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1974, 400 s.

Sutter Fichtner, Paula: *The Habsburg Monarchy, 1490 – 1848.* New York : Palgrave Macmillan, 2003, 248 s.

Szeghyová, Blanka: *Súdnictvo a súdna prax v mestách Pentapolitany v 16. storočí*. Bratislava : VEDA, 2016, 188 s.

Špiesz, Anton: *Slobodné kráľovské mestá na Slovensku v rokoch 1680 – 1781.* Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1983, 304 s.

Štolc, Jozef a Horváth, Pavol: Levočské prísažné formuly zo XVI. – XIX. storočia. In: *Jazykovedný sborník Slovenskej akadémie vied a umení*. Ed.: Štefan Peciar. Bratislava : Nakladateľstvo SAVU, 1951, s. 190 – 196.

Thomas, Keith: *Religion and the Decline of Magic* : *Studies in Popular Beliefs in Sixteenth and Seventeenth Century England*. Oxford : Oxford University Press, 1997, 716 s.

Tibenský, Ján: *Chvály a obrany slovenského národa*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1965, 315 s.

Tischlerová, Mária: Stredoveký richtár Hans Hebenstreyt v Košiciach. In: *Historica* : *Zborník Filozofickej fakulty UK*, roč. 26, 1975, s. 51 – 75.

Vlachovič, Jozef: Národnostné boje v mestách na Slovensku v 16. a 17. storočí. In: *Slováci a ich národný vývin*. Ed.: Július Mésároš. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1969, tu s.77 – 78.

Wiedermannová, Oľga: K národnostnému vývoju Prešova v 18. a v prvej polovici 19. storočia. In: *Historia Carpatica* : *Zborník Východoslovenského múzea v Košiciach*, roč. 15, 1984, s. 151 – 158.

Žigo, Pavol a Hargašová, Zuzana: Reformácia ako vplyv mentálnej a duchovnej zmeny na slovenské jazykové prostredie. In: *Studia Academica Slovaca*, roč. 46, 2017, s. 222 – 251.

Monumenta linguae Slovacae.indd 365 28. 1. 2019 10:29:25

Ivana Labancová

Slovník zriedkavých, starších a dialektových slovenských slov

Prirodzenosťou lexikálneho systému akéhokoľvek jazyka je reflektovať aktuálne potreby spoločnosti. Publikovaný archívny materiál z právno-administratívneho prostredia dobového Horného Uhorska (východného Slovenska a priľahlých maďarských a ukrajinských území) je toho dôkazom. Slovná zásoba každodenného dorozumievania bola v oficiálnom styku mestského prostredia nepostačujúca, a preto bolo potrebné terminológiu prevziať z iných blízkych jazykov – z latinčiny, nemčiny a maďarčiny. Preberanie slov cudzieho pôvodu ako snaha doplniť chýbajúcu lexiku verejnej sféry sa stávalo od 15. – 16. storočia pre vývoj predspisovnej slovenčiny dôležitým fenoménom.

Po zhromaždení rukopisných prísažných formúl zo 16. – 18. v slovenskom jazyku predspisovného obdobia a ich následnej transliterácii sa objavila potreba niektoré lexikálne jednotky bližšie vysvetliť. Z toho dôvodu sme sa rozhodli na koniec prvého dielu edície *Monumenta Linguae Slovacae* pripojiť aj výkladový slovník s objasnením významu špecifických výrazov použitých v jednotlivých prísahách. Ide zväčša o historizmy, archaizmy a dialektizmy, ale aj slová z aktívnej slovnej zásoby súčasnej spisovnej formy slovenského jazyka, ktoré nesú na morfologickej úrovni znaky nárečia *(hacz, ssacz).*

Zdrojom významov tejto databázy slov bol sedemdielny *Historický slovník slovenského jazyka*,[1] *Slovník slovenských nárečí*[2] a *Krátky slovník slovenského jazyka*.[3]

Predlohou formy zápisu hesiel bol najmä *Historický slovník slovenského jazyka*, podľa ktorého sme za samotnou lexikálnou jednotkou uviedli slovníkové kvalifikátory – ako napríklad slovný druh, gramatický rod (pri substantívach), vid (pri slovesách), pôvod prevzatých a cudzích slov a pri terminologických výrazoch aj skratku odboru. Po klasifikácii nasledovalo objasnenie významu, pričom sme aj napriek viacvýznamovosti niektorých

1 *Historický slovník slovenského jazyka.* Ed.: Kol. Bratislava : Veda, 1991 – 2008, 7 vol.

2 *Slovník slovenských nárečí.* I. A – K. Ed.:. Ivor Ripka. Bratislava : Veda 1994, 936 s.; *Slovník slovenských nárečí.* L – P (povzchádzať). Ed.: Adriana Ferenčíková a Ivor Ripka. Bratislava : Veda 2006, 1066 s.

3 *Krátky slovník slovenského jazyka.* Ed.: Ján Kačala; Mária Pisárčiková a Matej Považaj. 4. dopl. a upr. vyd. Bratislava : Veda, 2003, 985 s.

Monumenta linguae Slovacae.indd 366 28. 1. 2019 10:29:25

slov uvádzali len charakteristiku relevantnú pre kontext prísažných formúl v predkladanej edícii.

forminder m nem práv *volený predstaviteľ širšej mestskej rady štyridsiatnikov, orátor, rečník*

V prípade, že sa heslo nenachádzalo v spomínaných slovníkoch, význam bol hľadaný v pôvodnom jazyku, z ktorého bolo prevzaté (latinčina, nemčina, maďarčina a poľština) a okrem samotného výkladu a základných klasifikácií – gramatický rod a pôvod domácich i zdomácnených prevzatých slov – bol navyše opatrený príkladom kontextu, v akom sa v prameni vyskytol. Slová boli zapísané v podobe, najčastejšie uvedenej v prísahách. Takéto heslo bolo v slovníku označené hviezdičkou (*):

*** kapudiak** m maď *pisár pri bráne*: na ten čas postawenemu Kapudiakowi werni a poslussny budem **Košice**

Samostatným prínosom tohto slovníka nie je len praktický aspekt súvisiaci s výkladom pre súčasného čitateľa ťažko zrozumiteľných slov, ale aj prínos ďalších výrazov, na ktoré sme v prameňoch narazili a ich výklad na nevyskytol v žiadnom zo spomínaných slovníkov.

Slovník

*** admodiátor** m lat *prenajímateľ, árendátor*: y na ten čas postawenemu Panu Admodiatorowy, co Službu gegich dotiče wsse werne poslussny budem **Košice**

afekt m lat **1.** *silné citové vzrušenie, vzplanutie lásky, hnevu, strachu ap.* **2.** *cit, priazeň, náklonnosť* **3.** *ochorenie, choroba*

akcíz m lat/nem adm *trhový poplatok*

akomodovať lat koho *prichyľovať, prichýliť*

árenda ž lat/maď adm *nájom, prenájom*

árendátor m lat adm *kto prenajíma niečo, prenajímateľ*

árešt m lat/nem práv *väzenie, väznica*

áreštant [-sst-, -st-] m lat/nem práv *väzeň*

artikul m lat **1.** *článok, odsek, bod textu al. výpovede* **2.** adm pl **artikuly**, **artikule** *stanovy cechov al. iných samosprávnych inštitúcií*

asignácia ž lat adm *písomné povolenie na odber niečoho, poukážka*

Monumenta linguae Slovacae.indd 367 28. 1. 2019 10:29:25

báčnosť ž vsl *brať ohľad na koho/čo*

banduri = bandurky ž pl *zemiaky*

barz(o) prísl vsl *veľmi;* **baržej** prísl 1. vsl *väčšmi (2. stupeň od barz); vo väčšej miere, viac*

bečka ž *sud*

bednár m *debnár*

berecín m vsl maď *správca väznice*

berecínec m vsl maď práv *väzenie, šarhovňa*

britký príd *škaredý*

budinek m poľ *budova, stavba*

bujak m *dospelý samec rožného statku, býk*

buksa ž nem *schránka, skrinka na uschovávanie cennejších predmetov; pokladnička*

burgrecht m nem *mestské právo*

ceduľa ž lat ad. *úradný al. poloúradný písomný doklad, listina, list (potvrdenka, dlhopis, povolenie, príkaz)*

*** čelicsky** ž *teliatka*: wseliaky Dobitek, a Statky gakosto: Woly, Konge, Krawy galowe, take dogne, Bicsky, a Čelicsky, Owce, Kozy, Wepre, a Swine stare, a mlade **Košice**

čeľaď ž **1.** *príslušníci rodiny, rodina, rod* **2.** hromad *služobníctvo; príslušníci spoločenskej vrstvy poddaných; v cechu tovariši a učni u majstra*

čiris m tur/maď *obuvnícky lep z múky*

črieda ž *menšia skupina zvierat, stádo*

dach m nem *strecha*

darunek m *dar*

deputácia ž lat práv *vyslaní splnomocnení zástupcovia*

deputátny príd práv *vyslaný, splnomocnený*

deputovať dk práv k čomu *vyslať, splnomocniť*; **-ovaný** *vyslaný, splnomocnený*

determinácie ž lat práv *rozhodnutie, nariadenie*

dežma ž, zried **dežmo** s lat/maď adm *desiatok, poplatok poddaných vrchnosti namiesto predpísanej úrody*

dežmár m adm *vyberač dežmy*

dežmiť ndk adm *určovať al. vyberať, vyrubovať dežmu, dežmovať*

diár/diárium s lat adm *hospodársky denník*

diéta ž lat adm *zasadnutie snemu, snem (v Uhorsku do r. 1848)*

Monumenta linguae Slovacae.indd 368 28. 1. 2019 10:29:25

dispozícia ž lat *rozhodnutie, uváženie, smernica, pokyn*

diškrécia ž lat *odmena*

diždž, spis. **dážď**

dobro, obyč pl **dobrá** práv *majetok (hnuteľný, nehnuteľný)*

dočuť sa dk *dopočuť sa*

dohán m maď *tabak*

dojka ž *samica domácich zvierat dávajúca mlieko*

domášny príd *žijúci, vyskytujúci sa v tej istej obci, v tom istom kraji, miestny*

doraz prísl *odrazu, naraz, hneď*

doslobodiť dk *dovoliť, povoliť*; **doslobodzovať** ndk; **doslobodený** *dovolený, povolený*

dôchodok obyč pl **dôchodky** m *príjem, výnos, úžitok, zisk;* práv *prijaté al. nadobudnuté hodnoty*

dráb m nem adm *ozbrojený panský al. mestský služobník*; **drábstvo** s *drábska služba*

drabant m nem *ozbrojený člen osobnej stráže šľachticov*

draha ž obyč pl **drahy 1.** *cesta, kt. vyšliapal statok idúci na pastvu, výhon* **2.** vsl *cesta, chodník*; **dražka** dem k 2

drobizg m i hromad *drobné zvieratstvo, hydina*

droždie s hromad i pomn *prostriedok spôsobujúci kysnutie (napr. cesta, vína), kvasnice*

džveredlo s vsl *zrkadlo*

ekonomus m gr/lat adm *úradník na panstve; mestský úradník*

extrakt m lat adm *výťah, výpis z písomnosti*

fedrovať ndk nem koho (v čom, čím), čo *opatrovať, ochraňovať*

feršter, foršner i fošnár m csl zastar. *úradník lesnej správy, lesník*

flúdra ž nem *žľab z dreva na spúšťanie klád*

folgovať ndk komu (čo; v čom) *dávať voľný priebeh*

forminder m nem práv *volený predstaviteľ širšej mestskej rady štyridsiatnikov, orátor, rečník*

fortieľ m nem *podvod, klamstvo; úskok, lesť*

frumentár m lat *panský šafár*

furman m nem *povozník, voziar*

gang m nem *gánok*

Monumenta linguae Slovacae.indd 369 28. 1. 2019 10:29:25

gbur m poľ vsl *sedliak*; **gburský** príd

gmina ž **1.** spiš šar *obec, spoločenstvo obce* **2.** šar *obecná rada, prísažní*

grajciar m nem 1. *drobná strieborná, neskôr medená minca, v priemere 1/60 rýnskeho zlatého*

grata ž vsl, obyč. pl. **graty** *kuchynská nádoba, riad*

grunt m nem *gazdovský majetok, hospodárska usadlosť*

guta ž maď *ochrnutie, mŕtvica*

gvalt m nem *práv násilie*

hadnaď m maď voj *veliteľ; poručík*

hajdúch, hajduk m maď *ozbrojený strážnik, dráb*; **hajducký** príd

hájnica ž *plotom zahájená časť lesa*

hamišný príd nem/maď *falošný, neúprimný* **-e** prísl *falošne, neúprimne*

hamovať ndk nem *hatiť, prekážať v činnosti*

handeľ m nem o*bchodovanie, obchod, kupčenie*

handlovanie s *obchodovanie*

handlovať ndk *s čím kupčiť, obchodovať*

henteš m miest. snitr, čiast. jstrsl, vsl *mäsiar*

hať [hacz] ž **1.** *hrádza, obyč. z prútia, ktorou sa upravuje vodný tok* **2.** *stav vodná stavba cez tok*

*** hanysek** m *aníz*: Že ga to Wssetko zarno, Hanysek, a drožde, ktere se mne oddagu na Palenku Wipaleny **Prešov 1759 (1740)**

holba ž nem **1.** *miera s obsahom 0,708 l* **2.** *nádoba s objemom okolo 0,7 l*

hošták, hušták m nem *predmestie*; **hoštácky, huštácky** príd k 1

hotový príd *(o ľuďoch) prichystaný, pripravený*

humno s *holohumnica, mlat, tok*

hvozd m vsl *klinec*

chosen m maď *osoh, úžitok*

chotár m *územie patriace príslušnej obci, kataster obce*

chytro prísl *rýchlo, náhle*

chyža ž *obývacia miestnosť, izba*

imanie s práv *majetkové vlastníctvo, majetek*

inkasát m lat adm *vybraté, vyinkasované peniaze*

inkasátor m lat adm *kto inkasuje peniaze, pokladník*

inkasovať lat adm čo *vyberať, vybrať (daň, poplatok ap.)*

Monumenta linguae Slovacae.indd 370 28. 1. 2019 10:29:25

inšpektor m lat adm *úradná osoba vykonávajúce dozor, dozorca*

inštrukcia ž lat *návod, pokyn, poučenie, predpis*

interesencia ž lat *záujem, zainteresovanie*

išpán m maď **1.** *najvyšší kráľovský úradník stojaci na čele stolice, župan* **2.** *správca zemepanského al. mestského majetku*

jalč m maď *tesár*; **jalčovstvo**

jarec m bot *jačmeň Hordeum* a *jeho zrno*

jarmok m nem *výročný trh*; **jarmočný** príd k 1

jarka ž *mladá, ešte jalová ovca*

jarok m **1.** *úžľabina, roklina* **2.** *vykopaná priekopa, kanál na privádzanie al. odvádzanie vody* **3.** *menší potok*

ježeli spoj podr vsl *uvádza podmienkovú vetu, ak*

kabel m lat vsl *dutá miera na sypaniny s obsahom 159 l, gbel, kubulus*

kaďa ž *väčšia drevená nádoba na tekutiny a sypaniny*

kamerárius m lat *vysoký kráľovský úradník stojaci na čele banskej komory, komorský župan*

kapitán lat/nem *veliteľ vojenskej al. civilnej ozbrojenej jednotky*

kaprál m tal/nem *voj nižšia vojenská hodnosť, desiatnik*

*** kapudiak** m maď *pisár pri bráne*: na ten čas postawenemu Kapudiakowi werni a poslussny budem **Košice**

kapustnica ž *kapustná záhrada al. pole*

karta, kartka ž lat *list z hrubšieho papiera*

kasa ž tal/nem *pokladnica*

kasta ž spiš, abov *truhlica s viacerými zásuvkami*

kelčík m maď *výdavok; trovy, útraty, náklady*

keltovať ndk maď *troviť, utrácať, míňať peniaz*

kerúľ m *pracovník konajúci v lesnom a poľnom hospodárstve ochrannú službu, hájnik*

*** kišik, kišig** [kissig] m *predstavitelia volenej obce*: ga z Lasky Slawneho Magistratu, a Kissiga za Mlinara wiwoleny suce **Košice**

klát m **1.** *kmeň stromu zbavený konárov* **2.** *kus kmeňa používaný ako podklad na rúbanie dreva a sekanie mäsa, peň*

kliatba ž *prekliatie*

koadjutor m lat práv *zástupca*

Monumenta linguae Slovacae.indd 371 28. 1. 2019 10:29:26

komisár m lat *osoba poverená vykonávaním nej. úradnej úlohy obyč. v administratíve al. vojsku, poverenec*

komisia ž lat *skupina osôb poverených určitou úlohou*

konfederácia ž lat *spojenectvo*

konfiškácia ž lat práv *zhabanie nej. majetku v prospech štátu al. vrchnosti*

konjurátor m lat *sprisahanec*

konotovať dk adm *zaznačiť, zaznamenať*

konsignácia ž lat adm *záznam, zápis, potvrdenie*

konskripcia ž lat adm **1.** *spisovanie, súpis* **2.** *listina, doklad o súpise*

kontentný príd lat *uspokojený, spokojný*

kontrabanda ž tal práv *pokútny obchod*

kontrabandovať dk/ndk práv čo *konfiškovať, skonfiškovať*

*** konventikulum** s lat *spolok*: potajemne zchaczki, conventicula nyebudzem csinyicz **Bardejov**

konziliárius lat/maď m *práv radca, poradca*

konzul m lat *člen mestskej al. obecnej rady, konšel*

koštovať ndk nem *mať cenu, stáť (peniaze)*

kreditor m živ lat *veriteľ*

*** krida** ž lat *platobná neschopnosť, dlžníctvo*: aneb pred oznamenu mnie Cridu zastawene **Bardejov**

kropka ž *malá kvapka, kropaj*

kruch m *kus, bal (obyč. o plátne)*

krvotok m *krvácanie z telesných dutín*

kumšt m nem *schopnosť niečo urobiť; zručnosť, majstrovstvo, umenie*

kumštmajster m *správca vodného zariadenia, vodárne, vodovodu*

kurátor m lat práv *osoba poverená starostlivosťou o niekoho al. niečo, opatrovník, správca*

*** kvadra** ž lat *časť, štvrtina*: a Rozkazj gednemu každemu w quadre mogeg bidlicimu Mestanowy **Sabinov**

*** kvartál** m lat *časť, štvrť (sídla)*: my na qvartal nam zwereni dobri pozor miti budeme **Sabinov**

kvartieľ m nem **1.** *ubytovanie, bývanie, podnájom* **2.** *príbytok, byt*

kvatera ž lat *obločná tabuľa*

Monumenta linguae Slovacae.indd 372 28. 1. 2019 10:29:26

láda ž *zatváracia truhlica na úschovu cennejších predmetov*; **-ička** dem *prenosná kostolná pokladnička*

ladovať ndk nem *nakladať*; **-ovaný** *nakladaný*

lárma s nem/maď *poplach*

lenča ž lat/maď vsl *šošovica*

limitácia ž lat adm *úradné vymedzenie limitu cien, daní al. poddanských povinností ap.*

limitovať ndk/dk adm čo, koho *určovať, určiť, vymedzovať, vymedziť limit niečoho, niekomu*

majer m nem *zemepanské hospodárstvo, alódium; hospodárske budovy na ňom*; **-ský** príd

materiáliá s pomn lat *látka určená na osobitné použitie al. na ďalšie spracovanie*

medovka ž *medovina*

merkovať ndk nem na koho, na čo *dávať pozor, strážiť, dozerať na niekoho, niečo*

merťuk m maď *nástroj na meranie, meradlo*

mlacek m *kto pracuje pri mlátení obilia kto mláti; mlatec* **mlackovský** príd

mláto s *vylúhovaný slad al. vylisované hrozno, používané ako krmivo*

mobilia s pomn lat adm *hnuteľný majetok*

mýto s práv *poplatok, kt. sa vyberal za použitie ciest, mostov ap., mýtne*; **-ny, -ový, -ovný** príd k 1

náčinie s hromad *pomôcky na vykonávanie nej. práce, nástroje, náradie*

náchylnosť ž *priazeň, pochopenie*

naleznutý príd *kt. sa našiel, nájdený*

námestník m **1.** *kto nastupuje po niekom v nej. vyššej funkcii, nástupca* **2.** koho *kto zastupuje niekoho v nej. funkcii, zástupca (kráľa ap.); miestodržiteľ, guvernér, správca*

nešvárnosť ž *nečistota, špatnosť, neporiadnosť*

obcovať ndk s kým *prichádzať do spoločenského styku, byť v styku, stýkať sa s niekým, žiť, nažívať s niekým*

obrok m *krmivo pre dobytok (obyč. ovos)*

oferovať ndk/dk čo, komu (za čo) *venovať, darovať*; **oferovaný** *venovaný, darovaný*

oficiant m lat adm *manipulačný úradník vo verejnej al. štátnej správe*

oficier m adm nem **1.** *úradník, funkcionár, správny zamestnanec v meste al. na panstve* **2.** *dôstojník*

Monumenta linguae Slovacae.indd 373 28. 1. 2019 10:29:26

ohľad m *zreteľ, prizeranie sa na záujmy, potreby niekoho, ohľaduplnosť*

ochabiť dk vsl koho, čo *nechať, zanechať, opustiť*

okrušina, obyč pl. **okrušiny** ž *odrobina, omrvina*

omasta ž *tuk na omastenie pokrmu, masť, maslo, sadlo*

opal m *kúrenie; drevo na opal vhodné na kúrenie*

ordnung, ordung m nem *ustanovenie, nariadenie, organizačný poriadok, štatút, artikuly* **ostatný** čísl rad neurč *kt. je na konci radu, poradia, posledný, op. prvý*

otava ž *tráva, kt. narastie po prvom kosení, seno z druhej kosby, mládza*

otruby ž pomn *zvyšky, odpadky zo zomletého obilia, používané ako krmivo*

pacholík m *sluha, paholok*

palírovanie s *čistenie, leštenie cizelovanie*

pas, pasus m fr/nem adm *úradné povolenie napr. na predaj al. vývoz tovaru, na slobodný pohyb osôb*

patriť ndk čo (ako čo), na čo *brať ohľad na niečo, prihliadať na niečo; nepatriac na to neberúc do úvahy niečo, neprihliadajúc na niečo*

*** pecuška** [pecuszka] ž *kurička*: za Waroskeho Domu Pecuszku prigata suce **Košice**

pečlivý príd čes ***1.*** *starostlivý, svedomitý* **2.** *obozretný, ostražitý, opatrný*

penáta ž lat *nádoba na pečenie, varenie; objemová miera odvodená od tejto nádoby na pečenie* **Prešov**

*** pernaty** pl ž *periny* (?): Platno, Serwiti, Obrusi, Pernati, Obraži, Džweredla **Bardejov**

persona ž lat *osoba*

piliar m *správca, majiteľ píly al. kto pracuje na píle*

pilnovať ndk na koho, čo *usilovne pracovať na niečom, starať sa o niečo, pestovať niečo*

pipka ž miest. expr *pomenovanie dievčaťa al. ženy*

pľac m nem *námestie, trhovisko*

plebán, plebánus m lat/maď *správca farnosti, katolícky farár*

podbuditeľ m *podnecovateľ, popudzovateľ*

podobať sa ndk komu *páčiť sa, pozdávať sa niekomu*

podvoditeľ m *podvodník*

podvodnosť ž *falošnosť, klamstvo*

pochyba ž *neistota, pochybovanie, pochybnosť*

pokárať dk *koho potrestať niekoho*

Monumenta linguae Slovacae.indd 374 28. 1. 2019 10:29:26

pokartať dk vsl koho *potrestať niekoho*

polsiaha ž *isté množstvo (pol siahy) dreva (asi 2 kubické metre)*

pomerkovať dk/ndk *dbať, dávať pozor na niečo*

ponevádž spoj podr čes *pretože*

pospolitý príd *(o osobách) prostý, obyčajný, neurodzený*

poščipac = poštiepať dk csl *postupne (viac dreva) nakálať, rozštiepať*

pravota ž *súdny spor, pravotenie sa*

prebáčiť dk komu čo **= prepáčiť**

prečarať dk čo (za čo, na čo) *zameniť, vymeniť niečo za niečo*

premenka = premena ž *zmena, zámena*

prepatriť dk vsl **1.** kam *pozrieť, obrátiť sa nej. smerom* **2.** čo *dôkladne pozrieť, prezrieť niečo*

prevarovať sa dk *vyhnúť sa niečomu nepríjemnému, vyvarovať sa*

priadza ž *vlákno vznikajúce pradením*

priazeň ž *kladný vzťah k niekomu, náklonnosť*

prietržka ž *roztržka*

prípadnosť, prípadlnosť ž *príhoda, udalosť*

prísažný subst m adm *člen obecnej al. mestskej rady*

procivko = proti predl s D *vyj. v nezhode, v rozpore s niečím*

profant m lat voj *zásoba potravín, obyč. pre vojsko, proviant*

provent m lat *úžitok, zisk, profit*

provent m lat *úžitok, zisk, profit*

psotný príd *úbohy, biedny*

publikácia ž *zverejnenie*

punkt adm *časť textu, odsek, bod*

radný príd *týkajúci sa rady, vzťahujúci sa na radu;* m *člen mestskej rady*

rachúnok m nem *spočítanie, počet, účet, vyúčtovanie*

ratovať ndk/dk nem koho (od čoho) *chrániť, ochraňovať, zachraňovať, zachrániť niekoho, pomáhať, pomôcť niekomu*

ratuš, ratúz m nem *sídlo mestskej rady, radný dom, radnica*

reč ž poľ *vec*

referovať ndk lat čo (komu) *oznamovať, podávať správu, informáciu*

remeň m *opasok, dlhý užší kožený pás na upevnenie niečoho, popruh*

rešpekt, respekt m lat **1.** *úcta, vážnosť* **2.** *ohľad, zreteľ*

Monumenta linguae Slovacae.indd 375 28. 1. 2019 10:29:26

reštaurácia ž *stoličné, župné voľby*

revízia ž lat práv *kontrola, prezretie, obhliadka*

revolovať ndk lat práv *odovzdať späť, vrátiť*

rezolúcia ž lat práv *rozhodnutie, uznesenie, výsledok*

*** rezolvovaný** príd *zrušený, uvoľnený, rozviazaný*: Okrem od priwatnih pozustalich mne zlasky S^{ho} Magistrata, a wiwoleneg Gminy Milostiwe rezolwowaneh **Prešov**

richtár m nem *hlavný predstaviteľ obce al. mesta, kt. mal súdnu právomoc; zástupca vrchnosti v správe obce*

richtovať ndk nem čo *pripravovať niečo*

rínok m nem *námestie, obyč. s trhom, trhovisko*

*** rínštok** m nem *rigol, priekopa, žliabok na odvodňovanie*: okolo Fludroch a Rinstokoch welko uličnich ze Sersamem Mestickim **Košice**

roľa ž *časť ornej pôdy, poľa (oddelená od iných polí medzami), na ktorej sa pestujú poľnohospodárske plodiny*

rontovať ndk maď *koho trápiť, ničiť niekoho*

rováš m maď **1.** *štvorhranná latka al. palica, na ktorú sa zárezom (vrubom) zaznačovali nevyplatené účty, dlhy ap.; táto evidenčná pomôcka sa obyč. rozštiepila na dve časti, z ktorých jednu dostal veriteľ, druhú dlžník* **2.** pl *poddanské dane, poplatky*

rušať ndk čo, (s) čím *hýbať, pohýnať niečím*

sekrét m lat **1.** *súkromný, privátny pečatný znak obyč. na prsteni*

sersám, sersan m maď *náradie, napr. poľnohospodárske, zbrojné ap.*

sesia ž lat adm *zhromaždenie, zasadnutie*

schádzka [zhaczky] ž *náhodné al. dohodnuté stretnutie dvoch al. viacerých ľudí*

siaha ž, čes **sáh** m **1.** *dĺžková miera asi 1,96 m* **2.** *obsahová miera tzv. priestorová, výška a dĺžka 1 siaha, šírka pol siahy* **3.** *hmotnostná (obsahová) jednotka asi 60 kg*
-ový príd *k 1*

skapať dk expr *uhynúť, zdochnúť*

skarha ž vsl poľ *sťažnosť, ponosa*

skeltovať dk maď čo *stroviť, minúť niečo*

sklep m *obchodná miestnosť, obchod;* **-ný, -ový** príd *k 1*

skrivodlivý príd *nespravodlivý* **-e** prísl **1.** *nespravodlivo* **2.** *falošne*

skura ž vsl *koža*

slad m *vyklíčené zrno jačmeňa (obyč. používané na výrobu piva)*

Monumenta linguae Slovacae.indd 376 28. 1. 2019 10:29:26

slovutný príd **1.** *neobyčajne známy, preslávený* **2.** *v osloveniach a tituloch významných osôb, úradov ap.*

spodobenie *s stvárnenie, zobrazenie*

stočiť dk čo *(o tekutine) preliať, stiahnuť do inej nádoby*

straniva predl s G *čo sa týka niekoho, niečoho, pokiaľ ide o niekoho, niečo*

strážamešter m maď *stupeň vojenskej a žandárskej hodnosti, strážmajster*

strižka ž **1.** *skracovanie srsti nožnicami, strihanie* **2.** *zviera, kt. možno strihať*

stroviť dk čo **1.** *rozložiť a trávením spracovať potravu v tele* **2.** *jedením spotrebovať, zjesť niečo* **3.** *minúť, utratiť (obyč. peniaze, majetok)* **4.** *zotrvať istý čas, prežiť*

stupa ž *i* **stupy** ž pomn *zariadenie na drvenie zrna pri robení krúp, kaše*

subalternus m lat *kto je spoločensky al. služobne nižšie postavený, podriadený*

substancia ž lat **1.** práv *hmotný základ, majetok*

sumenie, sumnenie s poľ vsl *vedomie al. pocit vlastnej zodpovednosti za svoje činy z hľadiska mravných zásad, svedomie;* **sumenite** prísl *zodpovedne, svedomito*

susák, súsek m *(veľká) debna, truhla (obyč. drevená), v kt. sa uskladňuje obilie, múka ap*

*** šac** ndk vsl *siať*: ze Šacza aby nicz neskapalo **Sabinov**

šacovať, sačovať ndk nem **1.** *(o majetku) oceňovať, odhadovať, určovať cenu* **2.** *posudzovať, hodnotiť; vážiť si, považovať si; pokladať za dôležité*

šacunk, šacúnok m nem **1.** *cena, ocenenie, ohodnotenie, odhad* **2.** *daň, poplatok*

šaf, šáf, šafeľ m nem **1.** *okrúhla drevená nádoba s dvoma držadlami, menšia dieža* **2.** *obsah nádoby*

šafár m nem adm **1.** *hospodársky správca* **2.** *zásobovač, správca zásobovania, skladník* **3.** *správca peňazí, pokladník*

šafárňa ž *nem komora, pivnica*

šafovať ndk nem **1.** *spravovať, riadiť koho, čo, čím disponovať, zaopatrovať, hospodáriť* **2.** *s čím hospodáriť, gazdovať, nakladať s niečím, počínať si s niečím*

šancovať ndk nem *robiť zákopy, ohradzovať, opevňovať násypom*

šanovať, šianať ndk nem *koho, čo dávať pozor na niekoho, niečo, chrániť, ochraňovať, šetriť niekoho, niečo*

šarý príd *sivý*

šenk m nem **1.** *miesto, miestnosť, kde sa čapujú liehoviny, výčap, krčma, hostinec;* **-ový, -ovný** príd

šenkár m nem **1.** *krčmár, výčapník* **2.** *pohárnik* **-stvo** *s vykonávanie šenkárskej práce*

Monumenta linguae Slovacae.indd 377 28. 1. 2019 10:29:26

šindeľ m, **šengľa** ž nem *úzka drevená doštička na pokrývanie striech, krytina na strechy z takého materiálu*

šlajfiar m nem brusič nožov

šľak m nem *mŕtvica, porážka*

šmata ž, obyč. pl **šmaty** *(o oblečení) škaredé, nepekné handry*

špán m **1.** *najvyšší kráľovský úradník stojaci na čele stolice, župan* **2.** *príslušník zemianskeho stavu, pán*

špecifikácia ž lat *(roz)triedenie niečoho podľa istých kritérií; určenie, súpis*

šrotár m nem **1.** *kto spúšťa sudy vína al. piva do pivnice, skladač sudov*

štabalský príd *štábny*

štácia ž nem **1.** dopravná stanica **2.** *prechodné, dočasné ubytovanie* **3.** *miesto, stredisko; stanovište, stánok a jeho miesto*

*** štochmal** m nem *otruby*: Ze Sprachom Mlinskim, to gest Štochmal menowanim tak gazdowat budem **Košice**

šukať ndk poľ čo *hľadať niečo*

tambor, tamboráš m *hudobník hrajúci na tambure – brnkací strunový hudobný nástroj*

tatarka ž bot *pohánka tatárska Fagopyrum tataricum a jej zrno*

taxa ž lat adm **1**. *určený poplatok, daň, dávka* **2.** *súpis, výkaz predpísaného poplatku*

temnica ž *žalár, väznica*

težbír m nem *druh piva (?)*

triezvy príd *neomámený alkoholom*; **triezlivý** *triezvy, striedmy, zdržanlivý*

trud m **1**. *práca, činnosť, úsilie, námaha* **2.** *smútok, zármutok, nárek*

trúnok m nem *nápoj (obyč, pálenka), pitie, pijatika*

tuní príd poľ *lacný, op. drahý* **tuňo** prísl

turák m *drobná minca, majúca hodnotu 1 ½ grajciara*

turbovať ndk lat koho (čím, skrz čo, v čom) *nepriaznivo zasahovať do niečoho, znepokojovať, rušiť, vyrušovať niekoho v nej. činnosti*

turňa ž, **tureň** m/ž **1.** *vysoká štíhla stavba postavená samostatne al. ako súčasť inej budovy (kostola, radnice ap.), veža* **2.** *pokrývka hlavy vežovitého vzhľadu*

turnoš m lat/nem *kto hliadkuje, strážca na veži*

tutejší príd *kt. sa nachádza, vyskytuje na tomto mieste, v blízkom okolí, odtiaľto pochádzajúci, tunajší*

úbožstvo s *skromný majetok*

úd m *administratívny al. cirkevný orgán al. jednotlivec ako časť väčšieho celku*

Monumenta linguae Slovacae.indd 378 28. 1. 2019 10:29:26

úfnosť ž *nádej*

uhlisko s *miesto v hore, kde sa páli v míľach drevenú uhlie*

úradník m *hospodársky správca panstva*

úročný príd *každoročne sa opakujúci, výročný*

užitočný príd *prinášajúci úžitok, osoh, osožný*

vachmajster m nem voj *stupeň vojenskej hodnosti a strážnej služby*

vachtár m nem **1.** *vojenský strážnik* **2.** *nočný strážnik*

valal m vsl/maď *dedina*; **valalský** príd; **valalské** s *majetok valala povinne obrábaný poddanými*

valdmajster m nem *lesný majster*

város m maď vsl *mesto* **városka** ž dem **varošský** príd

varovať ndk **1.** čo *opatrovať, chrániť, strážiť niečo* **2.** koho *dávať pozor na niekoho, opatrovať, starať sa o niekoho*

varovať sa ndk koho čoho **1.** *vystríhať sa, chrániť sa* **2.** *skrývať sa*

varta ž *stráž, strážna služba, najčastejšie vojenská* **vartovný** príd

vartáš m *strážca, strážnik, obyč. nočný strážnik, hlásnik na dedine*

vartovať ndk koho čo *dávať pozor na niekoho na niečo, strážiť, mať stráž*

včuľ prísl *teraz*

včulajší príd *terajší, dnešný*

vedľa, vedluk *v súlade, v zhode s niečím, podľa*

vincler m nem *odborný robotník pracujúci vo viniciach, pri spracúvaní vína, vinár*

*** vojatná** príd *blížiaca sa k pôrodu, rodiaca*: do Žen Wogatnych gak Bohatych, tak Ubohych Bačznost Pylnu znassat **Prešov**

*** vormundt**, pozri **forminder**

vótum s lat *prejav mienky hlasovaním, návrh*

východok, pl. **východky** m *výdavok*

vykapať dk *vyhynúť, vymrieť*

vypravovať, vypraviť čo adm *vystrojiť, zariadiť niečím potrebným, vybaviť niečo niečím*

vyšenkovaný príd *rozpredaný čapovaním, vyčapovaný*

vyžínať ndk čo *kosákom kosiť, vykášať*

*** zahrosť** ž poľ *závisť*: A Jesselibi ja zhnyewu, abo zezahrosci mojej Burgeret chczel zanyechacz **Bardejov**

Monumenta linguae Slovacae.indd 379 28. 1. 2019 10:29:26

záloh m práv *čo sa zakladá al. čo je založené (obyč. nej. majetok), čo slúži ako záruka dovtedy, kým dlžník nesplatí dlh*

zápoveď ž *zákaz*

zapravovať ndk ***1.*** *zahradiť, ohradiť* **2.** čo *zahatať niečo* **3.** čo *zapchať, opraviť, upchať niečo čo do čoho, v čom vložiť, upevniť, pripevniť niečo*

zaraz prísl *hneď, ihneď, okamžite*

*** zatopiť** dk *zakúriť*: aby Panowe do dobre teplich hižoch prissly gedno za druhim zatopgowac **Košice**

zatratený príd náb *zbavený možnosti posmrtného spasenia*

zatrímať dk **1.** koho, čo *úradnou mocou obmedziť pohyb, zadržať niekoho, niečo* **2.** (*o peniazoch*) *nevyplatiť, nevydať* **3.** čo *ponechať si vo vlastníctve niečo* **4.** čo *splniť, dodržať niečo*; **zatrimovať** ndk k 1; **zatrímaný** príd *(o peniazoch) nevyplatený, zadržaný*

zavarovať dk ***1.*** *dať pozor, dozrieť, postrážiť, povarovať, opatriť* **2.** koho, čo *pred kým, čím ochrániť, ušetriť pred niekým, niečím nedobrým, neželaným niekoho, niečo*; **zavarovať sa** dk **1**. *zachrániť sa* **2.** *vystríhať sa*

zaviazanie s *prisľúbenie, sľub, záväzok*

zbožie s ***1****. veci vo vlastníctve, majetok, statok* **2**. *tovar*

zbúrlivosť, vzbura ž, **zbur** m *prudký, hromadný odpor, revolta*

zdejší príd *kt. je odtiaľto, tunajší; súčasný, terajší*

zdovolenie s *povolenie, dovolenie*

zgruntovaný príd nem *založený*

zjavný príd *jasný, očividný, zrejmý, zreteľný, verejný*

zlorečiť ndk **1.** *koho preklínať, zatracovať niekoho, nadávať niekomu* **2.** *hrešiť, kliať, nadávať* **zlorečenstvo** s *kliatba, preklínanie, prekliatie, zlorečenie*

zmerkovať dk koho, čo *zmyslami, obyč. zrakom zistiť, spozorovať, zazrieť, zbadať niekoho, niečo*

znájomnosť ž poľ *vedomosť, známosť*

zochabiť dk vsl **1.** *nechať, nezasiahnuť do deja, stavu* **2**. koho, čo *opustiť, zanechať niekoho, niečo* **3.** čo *nevziať so sebou niečo* **4**. čo *spôsobiť, že niečo po skončení činností zostane, ponechať niečo* **5.** čo *ponechať v nezmenenom stave* **6.** čo *vzdať sa v niečí prospech, prenechať niečo;* **zochabovať** ndk k 2

zotrímať dk vsl čo *zdržať, ponechať si niečo*; **zotrímovať** ndk

zožrať dk čo, koho **1.** *(o zvieratách) žraním pohltiť, požrať* **2.** expr (*o ľuďoch*) *zjesť* **3.** *rozrušiť, zničiť, skynožiť*

zrachovať dk nem vsl čo *zrátať, porátať niečo*

Monumenta linguae Slovacae.indd 380 28. 1. 2019 10:29:26

zúplne, zúpelne prísl *celkom, celkovo, úplne*

*** žebek** m maď *vrecko*: a Penyze ne do žebeka, anebo Mysska meho na mu Potrebu **Prešov 1759 (1740)**

žec m vsl, správ **zať** m *dcérin manžel*

želiar m *poddaný nemajúci v držbe pôdu, hofier*

žír m, zried **žíra** ž *pastva pre ošípané z popadaných žaluďov a bukvíc*

Monumenta linguae Slovacae.indd 381 28. 1. 2019 10:29:26

Poďakovanie

Realizácia projektu takéhoto rozsahu nie je možná bez spolupráce mnohých osôb a inštitúcií. Autori a editori chcú preto poďakovať predovšetkým riaditeľom a pracovníkom archívnych inštitúcií, v ktorých doposiaľ prebiehal archívny výskum, menovite Márii Hajduovej z Archívu mesta Košice; Ľubici Kováčovej zo Štátneho archívu Prešov; Jozefovi Petrovičovi z Archívu Bardejov (Štátny archív Prešov); Františkovi Žifčákovi, Alene Kredatusovej zo Spišského archívu v Levoči (Štátny archív Prešov); Božene Malovcovej a Zuzane Kollárovej z Archívu Poprad-Spišská Sobota (Štátny archív Prešov); Vladovi Olejníkovi a Monike Bizoňovej z Biskupského archívu v Spišskej Kapitule; Ľubomírovi Ďurinovi z Archívu Ústavu pamäti národa; Erike Javošovej zo Slovenského národného archívu a Františke Marcinovej z Ľubovnianskeho múzea. Ďalej patrí vďaka kolegom z domova i zahraničia, ktorí počas výskumu i prípravy publikácie prispeli cennými radami a pripomienkami: Istvánovi Käferovi, Abrahámovi Barnovi, Petrovi Šoltésovi, ale i Jurajovi Šedivému. Za recenzovanie textu i kritické poznámky k nemu ďakujeme Jozefovi Baďuríkovi a Vincentovi Múcskovi. Za ústretovosť a profesionalitu vďačíme aj nášmu grafikovi Matúšovi Brillovi. Napokon je potrebné vysloviť vďaku aj všetkým členom riešiteľského kolektívu, ktorí svojou prácou pri neraz náročnom prepise pramenných textov a celej sérii ďalších praktických úloh umožnili publikáciu prvého dielu *Monumenta Linguae Slovacae*, medzi nimi Ivane Labancovej, Nadi Labancovej, Stanislave Kuzmovej, Dominikovi Blanárovi, Radke Palenčárovej a Veronike Kucharskej.

Editori

Monumenta linguae Slovacae.indd 382 28. 1. 2019 10:29:26

Autori

Mgr. Peter Benka, PhD.

Vedecko-výskumný pracovník na Katedre slovenských dejín Filozofickej fakulty UK v Bratislave. Venuje sa výskumu vernakulárnych jazykov v kontexte kultúrnych a sociálnych dejín v Uhorsku v ranom novoveku.

prof. Martin Homza, Dr.

Profesor na Katedre slovenských dejín Filozofickej fakulty UK v Bratislave. Venuje sa starším slovenským a stredoeurópskym dejinám, predovšetkým problematike naračných prameňov. Vo výskume sa zameriava aj na regionálne dejiny Spiša.

Mgr. Ivana Labancová

Interná doktorandka na Katedre slovenských dejín Filozofickej fakulty UK v Bratislave. Venuje sa výskumu františkánskych kázní v predspisovných varietach slovenčiny v Hornom Uhorsku.

prof. PhDr. Pavol Žigo, CSc.

Profesor na Katedre slovenského jazyka Filozofickej fakulty UK v Bratislave. Venuje sa dejinám jazyka, dialektológii a problémom porovnávacej jazykovedy.

Monumenta linguae Slovacae.indd 383 28. 1. 2019 10:29:26

Peter Benka
Martin Homza
& Pavol Žigo
Ed.

Monumenta Linguae Slovacae
Vol. I

Documenta Iuridico-administratoria
Formulae Iuramentorum
Saeculi XVI. – XVIII.
Tomus 1

Edícia Monumenta Linguae Slovacae
Rediguje Martin Homza
Vol. I
Séria *Documenta Iuridico-Administratoria*
Tomus 1
Zostavili Peter Benka, Martin Homza a Pavol Žigo
Úvodné a záverečné štúdie napísali Martin Homza, Peter Benka, Pavol Žigo a Ivana Labancová
Jazyková redaktorka Ivana Labancová
Prebal, väzba a grafická úprava Martin Homza a Matúš Brilla

Vydala Katedra slovenských dejín Filozofickej fakulty
Univerzity Komenského v Bratislave
vo Vydavateľstve UK
V roku 2018 vytlačilo Polygrafické stredisko UK
Prvé vydanie
Rozsah 384 tlačených strán (23AH).

Printed in Slovakia

ISBN 978-80-223-4657-3

Monumenta linguae Slovacae.indd 384 28. 1. 2019 10:29:26